ResearchGate

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: https://www.researchgate.net/publication/330752705

دیوانی ڕاجی

Book · January 2011

CITATIONS
0

READS
616

1 author:

Osman Hamad Dashti
Koya University

34 PUBLICATIONS **0** CITATIONS

SEE PROFILE

All content following this page was uploaded by Osman Hamad Dashti on 16 February 2019.

The user has requested enhancement of the downloaded file.

دیوانی ڕاجی

(مەلا عەبدوڕڕەحمانی مەلا ئیبراهیمی کوڕی مەلا مەحمودی بارامی شارەزووری)

مەسعود محەمەد

پێشەکی بۆ نووسیوە

محەمەدی مەلا کەریم

پێیداچۆتەوە

د. عوسمان دەشتی   ئیسماعیل ڕاجی

ساغیان کردۆتەوەو ئامادەیان کردووە

لەسەر ئەرکی زانکۆی کۆیە لە چاپ دراوە

٢٧١١ کوردی   ٢٠١١ زاینی

- ساغکردنەوەو ئامادەکردنی: د. عوسمان دەشتی و ئیسماعیل ڕاجی
- بابەت: شیعر
- پیتچنی‌و هەڵەچنی: ئیسماعیل ڕاجی
- نەخشەسازی بەرگ: محەمەد زادە
- نەخشەسازی ناوەوە: خەلیل هیدایەت مام شێخ
- تیراژ: (١٠٠٠) دانە
- چاپخانە: رۆژهەلاَت / هەولێر
- چاپی یەکەم ٢٠١١
- ژمارەی سپاردنی (   ) ساڵی (٢٠١١) ی وەزارەتی ڕۆشنبیری‌و لاوانی دراوەتێ.

سەرەتایەك

بۆ چاپی دیوانی ڕاجی

ئـەو سـەردەمو ڕۆژگـارەی کـە (ڕاجـی) شـاعیر تێیـدا پێگەیـشتووەو تێگەیـشتووە، سەردەمێکی پڕ لە جموجۆڵو گۆڕانکاری بـووە. نێوان هـەردوو جـەنگی جیهانیو بـە دروسـتیش سـاڵانی نێـوانی ١٩٢٠ - ١٩٤٠ لـە سـەدەی ڕابـردوودا شـوێنەوارێکی دیـاری لـە بـواری ئـەدەبو ڕووناکبیریو، بەگشتیش بەسـەر ژیـانو مێـژووی کوردسـتانو کوردەواریـدا بـەجێ هێـشتووە. لەو نێوەدا پێگەی شارستانی کۆیـە لـە لایـەنی برەوپێـدانی زانـستو زانیـاریو گەشەسـەندنی شیعرو ئەدەبیاتی کوردیو دواتریش نەشونمای خەباتی نیشتمانییەوە، دیارو ڕوونو ئاشکرایە.

ڕاجی لەم کەشو هەوایەدا چاوی کردۆتەوە، لە ئامێزی مەدرەسە ئاینییە نێـو بـەدەرەکانی ئەو شارەدا پێگەیشتووە، لە ژێر سێبەرو دەواری قوتابخانە ئەدەبییە بە پیـتو بـڕشـتەکەی؛ نـالیو سالمو کوردیو حاجی قادردا نەشونمای کردووە، کـە چـەندین زانـاو ئـەدیبو شـاعیری مـەزنی لـە وێنەی، کەیفی جوانڕۆییو مـەلا عەبـدوڵڵای جـەلیو ئەختـەرو مـەلای گـەورەو قاصیدو عاصیو خادیمو ئاهیو دلاوەرو عەونیو سامی عەودالٚو دڵدارو دڵزاری .... پێگەیاندووە.

نوێکردنەوەی شیعرو ئەدەبیاتی کوردی لەو ئانوساتەدا لـە بـزاوتو جموجۆڵدا بـوو، بۆیـە ڕاجی لەگەڵ ئەوەشدا کە لە ژێر دەواری ئەدەبی کلاسیکی - عەرووزی پێشینـاندا پـەروەردە ببـوو، وەلـێ بـە نـاوەرۆکێکی ئـەدەبی - کۆمەڵایـەتی ڕەخنەگرانـەی نوێـوە هاتۆتـە مەیـدانو بـەهرەو هونەرەکەی پژاوە. هەر بۆیەشە دەبینین کە ناواخنو زمانو فەرهەنگو تێگەیشتنێکی جیاواز لـە پێشینان، تانوپۆی هەموو تێکستو بەرهەمـە شیعرییەکانی چنیوە. واتـا ئـەو لـە بـەرگو فۆرمو ڕوخسارێکی کۆندا شتی تازەو نوێی داهێناوە.

ڕاجـی لەگـەڵ ئـەوەدا کـە ژیـانو ڕۆژگـارێکی سـەختی گوزەرانـدووە، بـەڵام مرۆڤێکـی بـەهرەوەرو بەهرەمەنـد بـووە، جگـە لـە زمـانی کـوردیو شـێوەزارە خۆماڵییـەکانی، سـۆرانیو کرمانجیو گۆرانی، بەسەر هەر سێ زمانە ڕۆژهەڵاتییە ناسراوەکانی (عەرەبیو فارسیو تورکی) دا زاڵ بووە. شارەزاییو ئاشنایی لەگەڵ زانستو ئەدەبیاتی ئـەو زمانانەشـدا هـەبووە، ئـەنجا بـە هـەر چوار زمان شیعرو بەرهەمی داهێنـاوە. سـەرلەبەری دیوانەکـەی نیـشانەیەکی بەڵگە نەویـستە بـۆ ڕادەی تواناو بلیمەتی ئەو مرۆڤە لە بوارەکانی زانستو زانیاریدا، ئەنجا چ زانیاری ئایینی بووبێت، یا زانستەکانی هاوچەرخ، یا لە مەیدانی زانستی شیعرو ئەدەبیاتدا بووبێت. وا نەبێ شاعیر لاسایی کەرەوەو شوێنپێ هەڵگری ئەدیبو شاعیرانی پێشە خۆی بووبێت، بـەڵکو ئـەو مرۆڤێکـی داهێنـەر بـووەو نـاوەرۆکی بـیرو بارسـتایی دیـوانو شـیعرو بەرهەمـەکانی پێمـان دەڵـێ، کـە ڕاجـی خـاوەنی جیهانبینی کەسایەتیو تایبەتمەندی شیعری خۆی بووە. ڕاستە لـە زۆر شـوێنی دیوانەکـەی ڕاجـی

دا ئەوە بەدی دەکرێت کە ئەو لە ژێر ڕۆشنایی ئاوێنەی شاعیرانی وەکو؛ جزیری، نالی، سالم، کوردی، حاجی، شێخ ڕەزا، حەریق، حەمدی، بێخود، ئەسیری و تەنانەت عەلی بەردەشانی شاعیری میللی هاوچەرخیشی شیعرو بەرهەمەکانی خۆی هۆنیبێتەوەو سێبەرو تارمایی ئەوانی بەسەرەوە دیاربێت، بەڵام لەمەشدا وەکو داهێنەرێك هەڵسوکەوتی کردووەو کەش و هەواو جیهانبینی تایبەتی خۆی، لە شیعرو هۆنراوەکانیدا ڕەنگی داوەتەوە.

ئەنجا ئەگەر بمانەوێت لایەك لە هونەرەکانی شیعری لەدیوانی شاعیردا بکەینەوەو کەمێك وتوویێژی لەسەر بکەین، ئەوا لە زۆر ڕووەوە دەشێ شیکاری بۆ بکرێت. بۆ نموونە لە باری ناوەرۆك و مەبەستەکانی شیعرییەوە، دیوانی ڕاجی دەوڵەمەندو ئاڵۆ واڵایە، لە بوارەکانی وەسف و شیعری دڵداری و کۆمەڵایەتی و نیشتمانی و ئایینی و لاواندنەوەو ستایش و داشۆرینەوە.. بەرهەمی بەپێزی هۆنیوەتەوەو سەرلەبەری دیوانەکەی پێ ڕازاندۆتەوە.

لە باری فۆرم و ڕوخساری شیعریش لەم دەرفەتە کورتەدا، دەشێ لە چەند ڕوویێکەوە هەڵوەستەی لەسەر بکەین:

- لەباری کێش و ئاوازەوە، ڕاجی لە بەشی هەرە زۆری شیعرەکانیدا پێڕەوی لە کێشی عەرووزی کردووەو قاڵبە کێشە باوەکانی، هەزەج و ڕەمەڵ و ڕەجەز و سەریع و موتەقاریبی بەکارهێناوە.

لە بەشێکی هۆنراوەکانیشیدا ئاوڕی لە کێشی خۆماڵی کوردی داوەتەوەو قاڵبە کێشەکانی (٨ بڕگەیی و ١٠ بڕگەیی و ١٤ بڕگەیی) بەکارهێناوە.

- لە ڕووی سەروای شیعرییەوە شاعیر بە گوێرەی نیزامی عەرووز لە زۆربەی پارچەو غەزەل و قەسیدەکانیدا پێڕەوی لە یەکێتی سەروا کردووەو زۆربەی دەنگە سەرواکانی ئالفوبێی کوردی لە هۆنراوەکانیدا بەکارهێناوە. ئەنجا سەروای هەمەڕەنگ و لەمانەشدا سەروای مەسنەوی و تەشتیرو هونەرەکانی تری سەروای لە شیعرەکانیدا بەکارهێناوە. تەنانەت ڕاجی لە مەیدانی هونەرەکانی (سەرواداری و کەرتکردن و سەروای ناوەوەدا)، ئەوەندە هونەروەرو وەستاو دەست ڕەنگین و خۆش ئاواز بووە، کە لە شیعرو دیوانی کەم شاعیری کورد دا ئەو جۆرە هونەری وا بەچڕی و سەرکەوتوویی و وەستاییدا دەبینرێت، ئەنجا لێرەداو بۆ سەلماندنی ئەم بۆچوونە تکا ئەوەیە ئاوڕێك لە تێکستە لیریکەکانی لاپەڕە (، ، ، ، ، ، ، ،) ی ئەم دیوانە بدەنەوە.

دیارە لێرەداو لەم کەم دەرفەتییەدا ماوەی ئەوەمان نابێت کە نموونەی شیعری هەموو ئەو بەهرەو هونەرانەی شاعیر ڕوون بکەینەوە، چونکێ ئەم کارە پێویستی بە نەفەس درێژی و لێکۆڵینەوەو هەڵوەستە لەسەر کردنی تایبەت هەیە.

- هەر لە بواری ڕوخساری شیعرییەوە ڕاجی ئاوڕی لە هەموو جۆرو بەشەکانی هونەرەکانی ڕەوانبێژی وەکو، (ڕوونبێژیو جوانکاریو واتاناسی) داوەتەوەو لە ڕازاندنەوەی شیعرەکانی سوودو بەهرەی لێ وەرگرتوون.

- ئەنجا وێنەی شیعری بە جۆرەکانی کۆنو تازەیەوە، ڕایەڵی تانوپۆی زۆرێک لە هۆنراوەکانی نەخشاندووە. لەولاشەوە قاڵبە شیعرییەکانی وەکو (غەزەلو قەسیدەو مولەممەعو چوارینو پێنجینو پێنج خشتەکیو تەرجیعو تەرکیب بەند...) فۆرمی باوو بڵاوی هۆنراوەکانی پێك دەهێنن.

- هونەرێکی دیکەی ناوازە لە فۆرمو ناوەرۆکی شیعری ڕاجی ئەوەیە کە ئاوڕی لە (بەندو بەیتو باوی) کوردەواری داوەتەوە. کە بەشێکە لە هونەری شیعری داستانی کوردی، کە بە زمانێکی سادە لەسەر بنەمای کێشی خۆماڵی فۆلکلۆریو سەرواى ڕەنگاوڕەنگەوە دەهۆنرێتەوە. ئەنجا ناوەرۆکەکەی لای ڕاجی دڵداریو کۆمەڵایەتییە، ئەم شیعر هۆنینەوەیشی لەسەر شێوەی بەیتو باوی فۆلکلۆری، بە هونەرێکی دیکە بۆ ڕاجی ئەژمار دەکرێت کە تێیدا خەیاڵ ناسكو زمان پاراوو سەرکەوتوو بووە.

<u>چیرۆکی ئەم دیوانە:</u>

کە بەوردی لە ژیاننامەو بەسەرهاتی شاعیرەوە ڕامێنین تا ئەندازەیەك تێ دەگەین کە ژیانێکی چەند پڕ لە ناسۆرو ڕەنجو دەردی بەسەر بردووە. لە بەرانبەریشدا مرۆڤێکی چەند بە هیممەتو بلیمەتو ژیان دۆستو بەورە بووە. زۆر جاران دەگوترێت ژیانو بەسەرهاتی مرۆڤی کورد، ڕەنگدانەوەی هەلومەرجی مێژوویيو سیاسی میللەتەکەی خۆیەتی !، ئەنجا چیرۆكو سەربوردەی دیوانی ڕاجیش ئاوێنەی تەواو باڵانوێنی ژیانی خاوەنەکەی بووە. ئەو کە هێشتا لە هەرەتی تەمەنو ژیاندا بووە، لە ڕێگەی نزیکایەتیو دۆستایەتییەك کە لەگەڵ مامۆستا گیوی موکریانیدا بوویەتی، نیازی وابووە لە کۆتایی پەنجاکانی سەدەی ڕابردوودا، شیعرو هۆنراوەکانی لە بەرگی دیوانێکدا بە چاپ بگەیەنێت، هەر بۆ ئەو مەبەستە کورتەیەکی پێشەکیو چمکێکی ژیاننامەکەی بۆ دیوانەکە، بە قەڵەمی خۆی نووسیوەتەوەو ئامادەکردووە، کە ئێمە لێرەدا وەکو ئەمانەتێك کە نیو سەدە بەر لە ئێستا نووسراوەتەوە، وەکو خۆی هێناومانەتەوە. بەڵام دیارە کە ڕۆژگار لەگەڵیدا یار نەبووەو بۆی هەڵنەسووڕاوە ئەو خواستەی بێنێتە دی.

لە ساڵانی (٧٠) داو دوا بەدوای کۆچی دوایی شاعیر، دیسان ڕەشنووسی دیوانو دەستخەتەکانی لەبەر دەستی ڕووناکبیرانی کورددا بووە لە چاوەڕوانی دەرفەتێك و هیممەتێك تاوەکو ئەم نیازە بێتەدی، بەڵام دیسان هەوڵەکان بە ناکامیو وەکو پێشووتر ماونەتەوە.

له هه‌شتاكاندا دوو كه‌ڕه‌تی دیكه هه‌وڵو ته‌قه‌للا له ئارادا هه‌بووه بۆ به چاپ گه‌یاندنی دیوانه‌كه، جارێكیان له لایه‌نی كۆڕی زانیاری كورده‌وه له به‌غداو جارێكیش له لایه‌ن به‌ڕێوه‌به‌رێتی ڕۆشنبیری كوردی له هه‌ولێر، وه‌لێ ئه‌و هه‌وڵانه‌ش سه‌رناگرن‌و كاره‌كه هه‌روه‌كو نیازو ئاواتێك هه‌ر جاره‌ی ته‌گه‌ره‌یه‌ك‌و هه‌ر ڕۆژه‌ی گرفتێك له‌به‌رده‌میدا... تاكو ئه‌م ساڵانه‌ی دوایی هه‌روا به ناكامی ده‌مێننه‌وه.

ڕاستی ئه‌وه‌یه من له ساڵی ١٩٧٠ وه بوو كه بۆ یه‌كه‌م جار ڕاجیم ناسی‌و ڕاسته‌وخۆ شه‌یداو ئاشنای هۆنراوه‌كانی بووم، ئه‌ویش له ڕێگه‌ی كورته باسێكی مامۆستا عه‌بدولڕه‌زاق بیماره‌وه بوو سه‌باره‌ت به شیعره‌كانی شاعیرو كورته‌یه‌كی ژیاننامه‌كه‌ی، كه له‌و ساڵه‌دا له یه‌كێك له ژماره‌كانی گۆڤاری (برایه‌تی) دا بڵاوی كردبۆوه.

له‌م ساڵانه‌ی دوایی كه له زانكۆی كۆیه بووم، ئه‌و ده‌رفه‌ته‌م بۆ هه‌ڵكه‌وت كه له نزیكه‌وه په‌یوه‌ندی به كاك ئیسماعیل ڕاجی كوڕی شاعیره‌وه بكه‌م‌و مه‌سه‌له‌ی به چاپ گه‌یاندنی دیوانه‌كه‌ی له‌گه‌ڵ دا باس بكه‌م، داوام لێ كرد هه‌وڵ بده‌ین وێكڕا قۆڵی لێ هه‌ڵماڵین و كار له‌سه‌ر دیوانه‌كه بكه‌ین و ئاماده‌ی بكه‌ین بۆ چاپ‌و به هاوكاری ده‌زگایه‌ك بڵاوی بكه‌ینه‌وه. دیم ئه‌و جوامێره بێ خه‌م دانه‌نیشتووه‌و به‌شی زۆری كاره‌كانی ئه‌نجا داوه‌و دیوانه‌كه‌ی سازو ئاماده كردووه بۆ به چاپ گه‌یاندن. ئه‌نجا له‌و ناوه‌دا مه‌سه‌له‌یه‌ك له ئارادا هه‌بوو كه وای كرد ساڵێكی دیكه‌ش به دیار كاره‌كه‌وه دابنیشین‌و له چاوه‌ڕوانیدا بمێنینه‌وه. تا ئه‌وه‌ی له‌م به‌هاری پڕ له ماجه‌رایه‌داو دوای هه‌ماهه‌نگی كردن له‌گه‌ڵ كاك كاوه ڕاجیدا كه ئێستا له ده‌ره‌وه‌ی وڵاته، بڕیارماندا كه‌چی دیكه نه‌وه‌ستین‌و كاره‌كه ڕاپه‌ڕێنین، دوای ئه‌وه‌ش كه له ئه‌یلوولی ٢٠١٠ دا نامه‌یه‌كی زانستی - ئه‌كادیمی، وه‌كو لێكۆڵینه‌وه‌یه‌كی شیكاری بۆ شیعرو به‌رهه‌می ڕاجی به‌شێوه‌یه‌كی تێرو ته‌سه‌ل له‌لایه‌ن كچه خوێندكارێكی كوردی كۆییه‌وه، بۆ به‌ده‌ستهێنانی پله‌ی ماجستێر له ئه‌ده‌بی كوردی، ئاماده‌و پێشكه‌ش به به‌شی كوردی/ كۆلێجی په‌روه‌رده‌ی/ زانكۆی سه‌لاحه‌ددین كرا. ئێمه‌ش كه‌وتینه كار سه‌ره‌تا بۆ به‌ده‌ستهێنانی پشتگیری‌و هاوكاری به‌مه‌به‌ستی چاپكردنی دیوانه‌كه، یاداشتێكمان بۆ سه‌رۆكایه‌تی زانكۆی كۆیه نووسی‌و ئه‌م خواسته‌و داواكارییه‌مان تێدا خسته ڕوو. ئه‌نجا هه‌ڵوێستی جوامێرانه‌و به ده‌نگه‌وه هاتنی سه‌رۆكایه‌تی زانكۆو به تایبه‌تیش یاریده‌ده‌ری سه‌رۆكی زانكۆ (د. جه‌واد فه‌قێ عه‌لی چۆم حه‌یده‌ری) كه ڕاسته‌و ڕاست داواكه‌ی په‌سند كردین‌و هه‌موو هاوكارییه‌كی پێویستی زانكۆی بۆمان خسته ڕوو، وای كرد كه زیاتر سوورو ڕژد بین له‌سه‌ر ئه‌نجامدانی پرۆژه‌كه. هاتین سه‌ر له‌به‌ری دیوانه‌كه‌مان به‌سه‌ركرده‌وه، هه‌ڵه‌ی ڕێنووس‌و كه‌م‌و كه‌سرییه‌كانیمان ڕێك‌و ڕاست كرده‌وه‌و دامان به چاپخانه تاوه‌كو نه‌خشه‌سازی كۆتایی بۆ ئه‌نجام بدرێت‌و دوابه‌دوای پێداچوونه‌وه‌یه‌كی كۆتایی دیوانی

ڕاجی ڕۆشنایی چاپو بڵاوکردنەوە، لە دوای پەنجا ساڵ لە نیازو خەباتو هەوڵو تێکۆشان، ببینێت.

ئەمە بوو چیرۆكو چارەنووسی دیوانی شاعیرێکی کورد. ئێستا لە جێگای خۆیەتی بپرسین؛ ئاخۆ چیرۆکی ئەم دیوانە چەند لە چیرۆکی خاوەنەکەیو مێژووی میللەتەکەی دەکات؟؟.

لە دواییدا هیوادارین بەم کارەمان توانیبێتمان خزمەتێکی بچووك پێشکەش بە دنیای شیعرو ئەدەبیاتو کتێبخانەی کوردی بکەینو گیانی بەرزە فڕی (ڕاجی) مەزن شاعیرو مرۆڤی کوردیش لە گۆڕەکەیدا ئاسوودە بکەین.

عوسمان دەشتی

هەولێر ٢١/٤/٢٠١١

ڕابەری سەرچاوە بۆ ئەو باسو وتارانەی

تاوەکو ئەمڕۆ لە بارەی (ڕاجی)یەوە نووسراونو بڵاوکراونەتەوە:

(١) گەڕانێك بە دیوانی شاعیری گەورەدا: ڕاجی، عەبدولڕەزاق بیمار، گۆڤاری (برایەتی)، ژمارە (٨)، بەغدا، ١٩٧٠.

(٢) ڕاجی و دوو هۆزان، نورەددین سەعید، گۆڤاری (بەیان)، ژمارە (١١٨)، بەغدا، ١٩٨٦.

(٣) مەلا ڕاجی، عەبدوڵڵا دارتاش، گۆڤاری (بەیان)، ژمارە (١٢٨)، بەغدا، ١٩٨٧.

(٤) دوو پارچە شیعری مەلا ڕاجی، محەمەد دارياس ڕۆژنامەی (دەنگی میللەت)، ژمارە (١٥٢)، ٢٠٠٤.

(٥) ڕاجی، لە ناوجەرگەی جەنگی نێوان گومانو باوەڕدا، ئیسماعیل ڕاجی، لێکۆڵینەوە، ڕانیە، ٢٠٠٤/٩/٢٠

(٦) کۆیە لە ڕەوتی شارستانییەتیدا، کەریم شارەزاو چەند نووسەرێك، بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕۆژنامەنووسیو چاپو بڵاوکردنەوە. هەولێر، ٢٠٠٩.

(٧) گومانو مەستی لە شیعرەکانی خەییامو ڕاجی دا، عومەر حاجی برایم، باسی دەرچوون، بەشی کوردی، زانکۆی کۆیە، ٢٠١٠.

(٨) لێکۆڵینەوەیەکی شیکاری لە شیعرە کوردییەکانی (ڕاجی) دا، کانیاو عوسمان مستەفا، نامەی زانکۆیی، بەشی کوردی، کۆلێجی پەروەردە، زانکۆی سەلاحەددین، هەولێر، ٢٠١٠.

پێشەکی

من کە عەبدوڕڕەحمان ڕاجی کوڕی مەلا ئیبراهیمم لە تیرەی میکایەلی هۆزی جافی شارەزووریم، بە هەموو سوپاس و دڵسۆزییەکەوە ئەوەندەی پێویستی شانی خزاوو جەرگی هەڵکزاوو هەناوی سووتاومان بێت، لە بابەت دڵداریو نیشتمانپەرستی، سەربەستیی بیر، ئازادیی مێرو سوودو قازانجی تەبیات، بەرزیو شکۆمەندی، پێڕەوی زانایان، خەسارەتمەندی نارێکی، لێکدانەوەی ئەملاولا، سوپاسی سەروەران، دەستگوشینی قەلەندەران، وریایی لەتالان، خۆپاراستن لەمالان، تەگبیرکردنو جاسووسی، گوێ گرتنو سالووسی، وتاری بەمانا، تێگەیشتنو تەوانا، وە هەرچی پێویستی خاکی وەتەن بێت پێشکەشی گەنجە سالارەکانو لاوە ناودارەکانو کچە هۆشیارو نازدارەکانی دەکەم. بەتایبەتی بۆ هەموو گیاندارو دارو بەردو واری کوردستانی کۆنە ولاتو نوێ هەوار، هەتیوی بێ باوكو دایكو بێ کەس، بەشکو بە پارووە نانو ئاوێکی زانین ببووژێتەوەو بەدەستەچیلێکی هۆنین خۆی بدۆزێتەوە. چیکە کوێستانی لەبەر هەتاوا سەر سپی نەکا .. چیکە گەرمێنی لەناو دڕكو داڵ پێ پەتی نەکا. بەڵام زۆر تکا لە لاوە کوڕو کچە خوێندەوارو سەربەستەکان دەکەم بە چاوی پەسەندانەوە و دڵی ئەڕجومەندانە تەماشای ئەم دیاریە نادیارەمان بفەرموونو، لەهەر کەموکورتیو لەسەرچوونێکمان ببوورنو، هەرچۆنێکی بەباش دەزانن لە تەرازووی بەرانبەری خۆیاندا هەڵی بکێشن. ئیدی خوا هاوکاریمان بکا.

سوپاس بۆ پیرە نیشتمانییەکان.. سوپاس بۆ گەنجو لاوە کوردستانییەکان.. سوپاس بۆ هەمشیرە نازدارو سەربەستو ناوانییەکان.

ڕاجی

هەڵگری ئاواتی کوردستان

(١٩٥٩)

ڕاجی له ژیانی دوای مەرگیدا

مەسعود محەمەد

بەغدا: ١٩٨٤/١/٣٠

مەکانە شـەوقی بە عێلاتە، پەشمە کۆنە هەوار
حەیاتـە زەوقـی بـە ئەحبابـە، بایە ئاب‌و هەوا

ڕەحمەت لەگۆڕت، ئافەرین لە یادت ئەی ئاخێوەر بە زمانی غەیب: حاجی قادر!

بـە مـن چـی گـوڵزاری بـێ بولبـول! بـە تـۆ چـی بـاغی بـێ قـومری! بـەجیهان چـی مەیکەدەی بێ کۆڕی دڵداران!!

تۆپەڵـە بەڵـەکی زەوی لـە چـەرخ‌و فەلـەکی بـێ دۆڵاب‌و مەنگەنـە دەنیـشێت‌و، دانـە تەزبێحی نیوە ڕەش نیوە سپیی شەوو ڕۆژان لە گشتەکی ئەبەد قەتار دەکات‌و کۆرپە هـەرە زرینگ‌و زیت‌و نرخدارو بایەخدارەکـەی، مـرۆڤ ، لـە کۆش‌و باوەشـی پـڕ گـەڵاو چقڵ.. پـڕ گـوڵ‌و دڕوو هـەلگێڕو وەرگێـڕ دەکـات‌و، بەهـەزاران بـاری فرەچەشـنی خۆشـی‌و ناخۆشـی.. هێمنی‌و بێ ئۆقرەیی.. هەستیاری‌و بێ هەستی.. گومان‌و یەقین.. ڕق‌و ئەڤین، بەژێر بارانی فرمێسك‌و تریفەی بزەدا، جۆلانە ئاسایی دەهێنێت‌و دەبات، هەر لەو دەمەڕا بە مەلۆتکە لـە هەناوی عەدەمەوە بەر دەبێتەوە تا ئەو دەمەی بە کفنەوە بەڕێ دەکرێ بۆ هەناوی عـەدەم: دەست بەتاڵ، مازوو چنی کون لە پاشۆل، نە تووشـەیێکی ڕێـی بـێ بڕانـەوە بـە کۆڵـەوە، نـە فلسێکی گەنجی داخراو لەگیرفانـدا.. دەبێتـە خـەیاڵ بەسـەر پـەردەی خوولیـای خەڵقـەوە.. شەبەنگێکی یادگار لە دەروونـی بەجێماوانـدا، تـەنها بـۆ ماوەیـەکی کورتیلـە.. لـەوە بـەولاوە سپیپات دەبێتەوە وەك تیشکی جلوە نەبەسـتووی نـاو بۆشـایی، خـەون‌و وڕێنـەی نووسـتن‌و لەرزوتا.. تۆ بڵـێ هـەر هـیچ.. زمـان حـاڵی چۆلایی پـێش مـەرگی لـە زڕە تارماییەکـەی دەم دادەپچڕێت‌و دەمرێنێ:

بنـواڕە بوونـــی ئەووەلت‌و چوونـــی ئاخیـــرت
هاتی چ ڕووت‌و قووت‌و، هەڵاتی چ لووس‌و پووس

کێلی قەبرەکەی؟ لەوانەیە ناوی لێ هەڵنەکەندرابێ! هەڵیش کەنـدرابێ چـش: بـاران دەیسڕێتەوە، ئەویش ئەگەر قەبری بەکێلی هەبێ!

کوڕو وەچەی؟ کێ دەڵێ لە ڕێبازێکی پشت لەڕێبازی ئەوەوە ناڕۆن؟

ماڵەکەی؟ ڕەنگە لە شوێن بەرماڵەکەی عەرەق بخورێتەوە، یان بە عەکسەوە..

داهاتەکەی؟ بەهەموو ئومێدو ئاواتییەوە، بارتەقای لەشە عەنبار پۆیەکەی ناو قەبری، ڕزایەوە، بڕایەوە..

ژینێکی کە مردنی لەدوو بێ چ نییە

باغێکی بەقونجرەو دڕووبێ چ نییە

ملیۆنەها، ملیارەها ئاپۆرەی بنیادەمی بێ ناوونیشان، بێ شوێنەوار، بێ ئاستەوار، دەورو تەسلیمی پەلەکوتکەی پێنجو دوو ڕۆژی ژیانی کولەمەرگیی لەگەڵ فریشتەی مەرگ، یان لەگەڵ هیچدا کرد، بەچاڵی نەبووندا سەرەنگرێی بڕانەوە بوو، وەك نەخشی سەر ئاو.. ترووکەی چاو سڕایەوەو کوژایەوە مەگەر بەخێرو سەدەقە فەیلەسووفان لە ژێر سەرەناوی ساردو سڕی (سەربازی نەناسراو)دا بۆ ئیسپاتی دەسڕەنگینیو دڵسۆزیی سیاسەتبازانەی خۆیان، شڕە ترنجۆکێکی پوایەوە قەڵەمچن بکەن بە دروشمی (مێژووی گەلان....) کە خۆیان لەژێر سایەیدا دەحەسێنەوە نەك گیانی هاوڕێیە نەناسراوە بە قەنارەدا کراوەکانی سپارتاکۆس!!. هەر بڕۆ سەربازی نەناسراو، تەپە لەبنی چاڵی بزربوونو نەبوون هەڵستێنە.. زەردایی شەرمەزاری لەڕەنگی بزڕکاوتەوە بەسەر ڕووی بوونەوەری مێژوودا بهێنە.. ئەگەر بۆت بلوێ - کە نالوێ - لێی مەسەلمێنە گویا؛ ڕەحمەت بۆ مردووان.. فاتیحە بۆ گیانی کۆچ کردووان! یەق کەرەوەی ناوی سڕاوەو گۆڕی نراوەتە.. کوا دەنگت ئەم زریکەیەت بگەیەنێتە بەر گوێی بیسەران؟ کوا ڕەنگت؟ نە دەنگ نە ڕەنگ، نە سەنگ.. تۆ نەهەنگ نەبوویت گردۆڵکەی پشتی پۆزت زگی دەریای مێژووت بۆ بقەڵاشێتەوە.. تۆ هەنگ بوویت، شیرنایيت بەسەر لێوی سیاسەتمەدارانەوە ملچو هۆڕی: (هەر بژیو نەمری) دەداتە بەر گوێی ئەو ملیارەهایەی سەر لەنوێ: نە دەنگێك.. نە ڕەنگێك .. نە سەنگێك...!!

خەسارەتمەندی دەست بەتاڵ لەماڵی دنیا!

ڕەنجەڕۆی بێ بەش لە ناوونیشان!

خۆراکی هیچایەتی! خۆت.

لە ژین بەدەر .. هەی مێوانی پوانەوە!

بۆرە پیاو!!!

....

لەگەشتی ڕووەو عەدەم، بە پاش ماوەی ئەم دیوی قەبر، چی بێ مەرگ بۆ مرۆ دەمێنێتەوە: بزەیەکی سەر لێوان، تروسکەیەکی فکر، جۆشێکی دەروون - ئەگەر لێی

بەجێ مابێ - بەمیرات بۆ ئەوانەی بەدوا ئەودا لە مەیدانی نێوان دوو عەدەمدا مەقەسە دەکەن..

نەسرانەوەو لەبیرنەکرانو بەردەوام بوون سەرمایەی جاویدانە لەکۆڵەباری هەموو ڕێبوارێکدا دەست ناکەوێ: خوا پێ داوەکان لە خەوتنیشدا بالآیان کەڵەگەتتر دەبێ.. خەڵقو خوا بۆیان بەسەرەوە دەنێن. ڕەشو ڕووت، هیچ نەدار، بێ دەسمایە، جگی نییە پێی بچێتە جگێنە لە قومرغانەی مێژوو: دەبێ جگ و دەسکەلا لە مەهارەت.. لە هونەر.. لە مەعلانی.. لە دەسڕەنگینی بسازێنێ دەنا پێی دەڵێنو دەریشی دەکەن:

(سر زده داخل مشو میکده حمام نیست)

گوناهی هەرە گەورەی (عەبدوڕڕەحمانی ڕاجی)، بێ جگو دەسکەلایی.. بێ مووشەیی.. بێ تووشەیی بوو: گوناهی ئەبەدی.. بەدرێژایی عومر.. لە هەموو هەوارێکی. لێی باخەبەرم.. زارەوزار بیستوومە.. بەچاو دیتوومە.

نانێکی بێ منەتو لانێکی بە بنەمای هەبوایە حاڵی لەبارێکی دیکەدا دەبوو.

ئەگەر لیستەیەك بگێڕێتەوە بۆ دارایی! و سامانێکی بەمیرات پێی گەیشت.. ئەگەری بۆچییە؟ ئەمەتە لیستە!

١- لەپارەو پوول: هیچ.

٢- لە ملكو خانوو: بەولای هیچەوە.

٣- لە وەزیفەو داهاتی مسۆگەر: توون.. چش.

نامزەدێکی زەقو ڕەقو تەقی ئامادە بۆ چاڵی فەرامۆشیدا چوون..

لەبەر خۆمەوە دەڵێم: ئەگەر بەو تەبیاتەو خەسڵەتەی پێوەی ڕسکاوم چووبامایە کلێشەی باری ژیانی ڕاجییەوە، ناوونیشانێکم لێ بەجێ دەما؟ دەستم قەڵەمی دەگرت؟

ڕاجی، بەگژ هیچایەتیو بۆشایەتی ژیانی مادی خۆیدا، سەرەو ژوور لە خوڕگە مەلەی کرد.. دڵی بەهێزو مێشکی تریسکەدارو زمانی پاراوی لە شەڕگەی گوزەراندا بەگەڕ هێنا: وەك دامەزانی مەعلان گرەوی ناسراوی لە هەژاریو نەداری بردەوە بەرێز لێ گیراوی.. بە خۆشەویستی.. بە هەستیاری.. بە شاعیری.. بەچاوی خەڵق لە ڕێیەوە بوون.. بە ڕۆشندڵی. دەشتی کاکی بەکاکیی ژیانە موفلیسەکەی کردە مەزرای زەکای زگماكو هۆشی بە بڕشتو ڕوح سووکیو قسە شیرنی، وێڕای باخەبەریو هۆشیاریو ئازاییو ئازادی.

ڕاجی، لەبنی بیری دەست بەتاڵییەوە بە پێپیلکەی لێهاتوویی فیتری خۆیدا سەرەو ژوور چوو، وەك منارەی چرا بەسەرەوە، لە دوورەوە بوو بە پەنجەنیشان.

پێوەندیم بە ڕاجییەوە بەردەوامو نەپساو بوو: تا ئەوەندەی لە کۆیەو دەوروبەری بووبێ‌و هەڵکەوت یارمەتی دابێ تامو شامم لە ڕەفاقەتی چێشتووە. چەندین دەیەها جارو بار، شەوانە لە دانیشتنی فەقێیانەی پاش تەراویح‌و سەرەتای دەهۆڵی پارشێوی ڕەمەزان، هەر شەوە لە مزگەوتێك، بەزۆریش لە مزگەوتی حاجی مەلا ئەسعەدی جەلی، تەمبوورەمان دەبەست.. بێنە باسووغو کاکڵە گوێز.. حەلقوومو حاجی بادام.. چەرەزی تێکەڵ پێکەڵ.. جگەرەی بێ شەما.. سەماوەریش گیزەی دێت‌و تێکەڵ بە تریقوهۆڕی بێ خەمو خەیاڵ دەبێت: هەر کەسێکی هونەری لایەق بەو مەجلیسەی هەبوایە پێشکەشی دەکرد. سینی‌و زەرف‌و کارەمستێنە (حەڵواو شەکەراتی پێوە بوو)، فەنەی بێ دەنگ، قەساب‌و گۆشت بەشینەوە، هێلکە بە بۆنێ، کوورەی ئاسنگر، شارە هەنگ بڕینەوە، ئاشەوان‌و جۆگە هەڵبەستنەوە، زرمو هۆڕی گەمەی جەردەو قافڵە، (ئێمەنی وەرە)و چەپڵەڕێزانی هەی کەر هەی کەر بۆ نەشارەزایەکان، گەنم گەنمێنە.. و چەندین فەندو فێڵی فۆلکلۆری کۆنینە کە فەقێیان لەگەشتی خوێندن بە هەموو کوردستاندا فێریان دەبوون‌و شارەو شار لەگەڵ خۆیاندا دەیانگێڕا لەو مەجلیسانەدا هەر شەوە بۆ ماوەی ٦ - ٧ سەعات دنیایەکی گەش زەنوێڵی هەڵ دەنا. لەو ناوەدا ڕاجی، بەڕاستی، پێشەوای هەموان بوو چونکە لە هەموو گەمەکان شارەزا بوو، چەند گەمەیەکیش هەبوون هەر ئەو دەیزانین، فێربوونیشیان زەحمەت بوو چونکە دەم‌و ئارداوێژی تایبەتییان گەرەك بوو. وتووێژی ناو گەمەکان بەهەر لەهجەیەك بوایە، بۆ زاری ڕاجی وەك بۆ زاری ئاخێوەری لەهجەکە وەها بوو بەتام‌و لەزەتێکی تازەوە. کۆییانە، بڵباسانە، مەنگوڕانە، جافانە، دۆمانە، جوولەکانە، خۆشناوانە.. ئیدی بڵێم چی، بەهەموو بارێك زمانی دەگێڕاو خەڵقی پێ دەخستە سەر گازەرای پشت.. ناو ناوە وەردەگەڕایە بەیتی شێوە بەردەشانی، یان لە میانەدا چەند بەیتێکی شایی‌و هەڵپەڕکێی بە دەم گەمەوە وەکوو شاباش هەڵدەدا بەسەر مەجلیسدا.. لەو تەرزە دانیشتنانەو بەزم‌و ئاهەنگی ئیجازەی مەلای موستەعیددا هەنبانەی فەندەکانی بەتاڵ نەدەبوو. بە ڕاستی خوێی چێشت‌و نەوتی چرا بوو. دەزانن لەیاری بەهارانەی سێ باز چی دەکرد؟ لەشی وەکوو ڕۆحی سووك بوو بەڵام هێندەی بەعزێکان قاچ داقڵیشاو نەبوو بۆ بازی درێژ مەودا ببڕێ. دوایین جار کە لێ دەکشایەوەو خۆی تێ دەکرد لەبازی سێیەمدا، دەهات بە حەواوە لەشی خۆی وەکوو بڕکەدار یان جلیت تووڕ هەڵدەداشت، کاتێك کە وەك دارەمەیت دەکەوتە سەر زەوی هەردوو پێی لە شوێن پێی خەڵقەکە تێپەڕی دەکرد، سەریشی مەترو نیوێك بەدواوە بوو. دەیگوت: سێ بازەو پێ دەیباتەوە نەك سەر..

ڕاجی مەلاو شاعیرو نوکتەبازو سوحبەتچیو فرە پیشە بوو: هەرچەند ئەهلی خوێندن لەکۆنەوە بە شۆرەتی شێخایەتیو مەلایەتیو شاعیری ناوی هەڵدەدرا، دوای مەرگیش ئەو چەند دێڕە نووسراوەی لێی بەجێ دەما بۆی دەبووە شەهادەی جنسییەو دەفتەری نفووس، بەڵام لە ژیانی واقیعیدا، مەلایەتیو شاعیریو شێخایەتی هەر لەدەمی دەرسو دەور وەیا زیکرو فیکر وەیا شیعر خوێندنەوەدا بۆ خاوەنەکەی دەبووە ناوهێنەرو بیرخەرەوە: بەشی هەرە زۆری عومر بەهۆی لەگەڵ خەڵقدا گونجانو سازانو گوزەراندن دەبێتە تۆماری پەسەندایەتی یان ناپەسەندایەتی مرۆڤ چ شاعیر بێ چ مەلا بێ چ شێخ. ئەو بەشەی کە بەر نووسینو تۆمارکردن ناکەوێو لە سەدی نەوەدی عومری مرۆڤ دەگرێتەوە، ئەویان حەقیقەتی کەسایەتیو ئاکاری تاك دەنوێنێ: ڕاجی لەم نۆبەشەی عومردا، کە بەعادەت لەگەڵ بەسەرچوونی دەسڕێتەوە، مرۆڤایەتی خۆی بەکاردەهێنا، هەر سامانێکی مەعنەویشی هەبووبێ لەخزمەتی ئەو نۆبەشە تۆمار نەکراوەی خەرج دەکرد. ناڵێم ڕاجی فریشتە بوو، دەڵێم بابایەك بوو: مەلای ڕوح سووك، شاعیری دۆست پەروەر، نوکتەبازی خزمەتگوزار، شایەری کۆڕی برادەران، سوحبەتچی بەوەفا.. کابرایەك بوو حەز بە ڕەفاقەتی بکەیتو چاوت لە ڕێی بێ. بە بیرمدا نایەت ڕاجی دوعاخوازی کردبێتو چاوم لە دووی نەبووبێ.. جارێکیان لە مزگەوتی حەتك ڕووی پرسیاری کردە مەلا محەمەدی مەلا برایم (دلاوەر- بە ئەسڵ دڵ ئەخگەر بوو) و گوتی:

ئەرێ ئەگەر مەسەلەیەك وەهاو وەها بێ چۆنی هەڵدەبڕیتەوە؟

لە وەڵامدا گوتی: بە پێی شەرع حوکمی مەسەلەکە وەهاو وەهایە..

ڕاجی پێی گوتەوە: بە شەرع نا، نا ..

مەلا محەمەد گوتی: ئەدی بەچی؟

ڕاجی گوتی: بە هەق بە هەق.. ئەمەی گوت، خۆیو خەڵقەکەش زۆر پێکەنین، ملیشی بۆ شەرعەکە ڕاکێشا.

لێرەدا دەبێ بڵێم، ڕاجی لەنزیکەوە دۆستی مەلا محەمەدی مەلا برایم بوو، ناشزانم لەلایەن بۆچوونی دینیو مەزهەبییەوە چۆناوچۆنی بوون. مەلا محەمەد لەمەسەلەی ماڵێکی ڕیبای تێدابێ، بانکەنۆتی بەماڵی ڕیبادار حیساب نەدەکردو قازانجەکەی بە حەڵاڵ دەزانی. ئەمە دەڵێم بە یەقین چونکە لە خۆییم بیستووە. هەتا ساڵی ١٩٥٨ بەینمان زێدە خۆش بوو، لەهەموو بابەتێکەوە لەگەڵمدا کراوە بوو. ڕاستییەکەی یەکێکیش بوو لە فوتابییە هەرە زیرەکەکانی باوکم. خوا لێی خۆشبێو سەد جاریش گەردەنی ئازاد بێ لەهەر گلەییەکی کەوتبێتە بەینەوە.

ڕاجی، مامەڵەی لەگەڵ ژیانو کۆمەڵدا بەلای گونجانێکی ڕێز لە خۆگرتوودا بوو: تا بیتوانیبایە، بە سینەفەڕاحیو لێ بووردنو دڵدانەوەو فریاکەوتن، لە پێوەندی بەخەڵقەوە گەشایی ڕوخسارو بزەی لێوانی دەپاراست. ڕۆژێك لە ڕۆژانو جارێك لەجاران نەمدیت شتێك بڵێ کە دەبوو نەیڵێ، وە یا شتێك بکا کە دەبوو نەیکات. هەرچەند لە جەواب دانەدەماو ئازاش بوو، هەرگیز سنووری ڕێزی ئاخاوتنی نەدەبەزاند. دیتوومە لە دەمەتەقەدا گەرم بووە، بەڵام چەند جاری پێداویستی جەوابە جەنگی زۆری لێ کردبێ خۆی ساردکردۆتەوەو تیژاوی وەڵامەکەی لە لۆکەو ئاوریشمی نوکتە وەیا تەعبیری حورمەتکار وەرپێچاوە. بەینێك لەخانووی مامم، شێخ نوری، کە بانەوبان دراوسێی ماڵی باوکمە، شوورەش لەنێوان بانەکاندا نەبوو، ڕاجیو خێزانی بەسەریان برد. ئەوسا ڕاجی بێ منداڵ بوو: لەو هەموو دەمانەدا کە دراوسێ بووین ئەوەندە دەنگی بەرز نەدەکردەوە بزانین لەماڵەوەیە یان جارێ نەهاتۆتەوە. ناوناوە کە خامۆشییان بێ تەقەو ڕەقە درێژەی دەکێشا، لەسەربانەوە سەرەتاتکەیەکم لێ دەکرد. جارێکیان لێی بەدەنگ هاتم گوتم:

ئەرێ ئێوە ماون یان خوانەخواستە چوونەتە بەهەشت؟

گوتی: خوانەخواستەم بۆ جەهەننەم لێ بکێشە..

بەعادەت شاعیر فەرهەنگی وشانی تێرو تەسەلە. هەرچی ڕاجی بوو بەهۆی شایەریشەوە لە وشە دەوڵەمەند بوو، سەرەڕای وشە جۆرەها تەعبیری کوردی لەگەشتی فەقێیەتی هەڵگرتبۆوە کە شاعیری شارنشین ڕێی پێ نابا. سەیری قافیەی هێندێ لە پارچە هەڵبەستەکانی بکەیتو پاشخانەکەی تێدا بخوێنیتەوە بەلای کەمەوە دوو شادەماری تێدا دیاری دەکەیت: یەکیان، گەشتو گەڕانی هەراوو بەردەوام. ئەوی دیکەیان تەنگژەی باری ژیان کە بەدوا قافیەی سەختو دەگمەنیدا گێڕاوە. کورد دەڵێ: شەڕو نیوە شەڕ هەر یەکێکە، ڕاجیش هێناویەتی نیوە شەڕی قافیەی کەم بیستراوی خستۆتە سەر شەڕی گوزەران، بە زۆریش تێیدا سەرکەوتووە.. لەم تەرزە هەڵوەستەدا، ئەگەر ڕاست بێ بگوترێ: گەڕان بەدوا وشەدا دوور کەوتنەوەیە لە سۆزو ناوەرۆك، دەبێ قبوڵیش بکەین کەوا گەڕان بەدوا قافیەی سەختو دەگمەن لە ژیانێکی سەختو ئاستەنگدا وەك سۆراغ کردنی پەناو نوایە لە گەرمەی شەڕدا: هەمووی هەر لە چارچێوەی یەك نەخشە دایە.

نامەوێ ئەو تەرزە تێبینییە بمدزێتەوە بۆ لای نرخاندنی دیوانەکەی، چونکە لێرەدا نرخاندن مەبەست نییە: دەمەوێ دەربوونەیەك دەربکەم بۆ ناو دەروونو کەسایەتی ڕاجی (مرۆڤ - شاعیر) لەگەڵ ئەوەندە تیشکەی پێویست بێ بۆ ڕوون کردنەوەی شوێن هەنگاوی کەسێکی تازە بەتازە دەبێتە مشەختی جیهانی (ڕاجی نامە).

لەم کورتە پێشکەش کردنەدا بە تەما نەبووم‌و نیم شیعری ڕاجی بەخوێنەری کورد بناسێنم، هەر نەبێ لەبەر ئەوەی کە خوێنەریش وەکوو من شیعرەکان دەخوێنێتەوەو تێیان دەگات، ئاسانی‌و ڕەوانیشیان لەوەیان بەدەردەبا پێویستیان بە شیکردنەوەی وردو واتا لێکدانەوەی بین درێژ هەبێ، ئەو بەشە عەرەبییەی نەبێ کەوا ڕەنگە هەموو کوردێك تێی نەگات، بەڵام ڕاستییەکەی، هەڵبەستە عەرەبیەکان لەسەر ئەدەب‌و شاعیریەتی ڕاجی حیساب ناکەم: شاعیری کورد ئەگەر لەڕێی خوێندن‌و خوێندنەوەوە لەگەڵ شیعری عەرەبییدا ناسیاوی پەیدا کردبێ، بێ ئەوەی لەگەڵ عەرەبدا ژیابێ، ناتوانێ بە عەرەبی بهۆنێتەوە چونکە خەیاڵ‌و شێوازو بۆچوون‌و دارشتن‌و ئارایشت و هەرچی لایەنی هونەری‌و ناوەرۆکیش هەیە لە عەرەبیدا تایبەتن بە زمان‌و توراسی عەرەب، تەنانەت شیعری بەشێك لە شاعیرانی عەرەبی دوای سەردەمی ئەمەویەکانیش کە تێکەڵاوییان لەگەڵ سەقافەتی غەیری عەرەبدا ڕەنگی دایەوە ویژدانیان بەوەدا عەیبدار بوو کە لە دەرەوەی هەست‌و پێزانینی عەرەبییەوە وێنەو خوولیاو دارشتنی خواستۆتەوە. بە جگە لە (مەلا عەبدوڵڵای بێتووشی)و (جەمیل صدقی زەهاوی) نەمبیست شاعیرێکی کورد زمان لەهەڵبەستی عەرەبیدا شان بەشانی شوعەرای عەرەب ڕۆیشتبێ، دیارە ئەو دوو شاعیرەش بەهۆی ژیانیان لە وڵاتی عەرەبدا هەستی شاعیرییان بە چەژی عەرەبی زاخاو دراوە. دەڵێن ئاغایەکی میراودەلی لەدیوەخانەکەیەوە دیتی کابرایەك بەڕێگادا دەڕوا، گوتی: دابزانن ئەو پیادەیە چ کارەیە؟. نۆکەرێك بانگی ڕاهێشتێ، پیادەکەش لەوەڵامدا گوتی: بەرێ!! ئاغاکە ڕووی لە ڕێگە وەرسووڕاندو گوتی: لێی گەڕێن کۆیی یە. شاعیری کوردیش کە ڕادەسێتە شیعری عەرەبی بەتایبەتی کە خوێندنی مزگەوتی تەواو کردبێ، بەحاڵ لە ڕایەڵی دەستووراتی قەواعیدی عەرەبی شرە دەفرێکی بۆ ساز دەدرێ‌و بە شرو شیتاڵی کوردی دەیئاخنێ. با دوور نەڕۆین: وەها دەبێ شاعیرێکی کوردی دەرەوەی ناوچەی سلێمانی زۆر لە خۆی دەکات‌و سلێمانیانە دادەبڕێ، زۆر نابات دەکەوێتە کۆسپ‌و ئاستەنگان‌و لاسایی کردنەوەی پێوە دیار دەبێ. تا ڕادەیەك، جاران، شاعیری کوردی عیراق دەیتوانی بە فارسی بهۆنێتەوە هەم لەبەر خزمایەتی نێوان هەردوو زمان‌و هەم لەبەر زێدە خەریك بوونی ڕۆشنبیری ئەوسای کورد بە زمان‌و ئەدەبی فارسییەوە. خولاسە من شیعری عەرەبی شاعیری کورد دیوان بەدەر دەکەم.

بێ ئەوەی دەست بەرم بۆ دیوانی ڕاجی، هەر لەشێوەی تێبینی گشتییەوە دەتوانم ڕێ بەخۆم بدەم‌و بڵێم‌و لە شیعرەکانڕا دیارە دوو شادەماری ئەستوور پێوەندی ڕاجی بە

جیهانی خوولیاوه، بەڵکو بە جیهانەوە قووڵ دادەگرن: یەکیان خواپەرستییە، ئەوی دیکەش کوردایەتییە.

لەلایەن خواپەرستییەوە، وەك من لە ڕاجی گەیشتبێتم، بە درێژایی ئەو ڕۆژگارانەی لێیەوە نزیك بووم خرتەو ورتەی گومان لە بنی دڵیەوە مێروولەی دەکرد، بەڵام هەر جارە زوو بە زوو سەرقاپێکی خەفەکەری باوەڕو متمانەی بەسەر جۆش و بڵقی دەروونیدا دەهێناو نەفەس بڕی دەکرد. بەشی هەرە زۆری شیعرە ئایینیەکانی، بەپێی باوەڕی من، شەڕی نێوان گومان و یەقین پێی هەڵدەبەستن هەر هەتا یەقین بەسەر گوماندا زاڵ بکات. ڕاجی مرۆڤێکی دڵ تەڕی، جیهان پەسەندی، ژیان دۆستی، لەزەت بردووی، سوحبەتچی، یارانەی مەشرەب بەهاری بوو لەوەشدا بە پێچەوانەی داخوازی باری دەست کورتیو قیافەتی مزگەوتی هەمیشەکات خەریکی ڕاست ڕاگرتنی موعادەلەیەك بوو کە ئەمسەرەو سەری تێکیان نەدەکردەوەو یەکدییان نەدەخوێندەوە کوتومت وەك (خەییام) دەڵێ :

مايیم در این گنبدهء شعبده فام
نه کافر مطلق، نه مســـلمان تمام

ڕاجیش لەلاییێکەوە بە کەللەی پڕ هەستو خوستی (تەفسیرو حەدیسو کەلامو أصولو صرف و نحو...)وە، لە لایەکی دیکەشەوە بە دڵو دەروونی تەلەزگە بەستووی سەر بەستەڵەکی فەلسەفەو مەلەکردووی گۆمی لەزەتو حەزی سروشت، بە داروەکازی شیعرە ئایینیەکانی کوتەکوتی بەرەو لایەنی کردگاری پەروەردگارەوە دەکرد. هەرچەندە لە ساڵانی دوایی ژیانیدا ئەوەندەم نەدیت بزانم کەشتی گەشتەوەرانەی نێو دەریای گومانو یەقین بە کام بەندەرەوەی قەدەم کرد، بەڵام بە پێی دیوانەکەی وەها دەردەکەوێ تادوایین هەناسەی چنگی لە خواپەرستی قەییم کردووەو نەیهێشتووە گومان لێی بە مەبەست بگات. ئەگەر زەللەی گەورەی فیکریم نەکردبێ، ڕاجی، لە دەمی گیانەلاوەدا باوەشی بە تارمایی فریشتە قەتیس وەستاوەکانی سەر پەردەی تەصەوراتی دا کردووە.

ئەم شەڕەی نێوان گومانو یەقین بۆ کەسێك لە ڕاجی شارەزا بێ، لە سەرانسەری دیوانەکەی بە شێوەی هێزەکی، (وجود بالقوة، *Potential*) جلوە دەبەستێ. بەڵام لە پێنج خشتەکییەکەی: (ئەی خوا لەم ماوە داماوم بە پاوە یا نەجات)دا زریکە لە گیانی ڕاجی هەڵدەستێو یەك تاڤگە لە خڵتەی چەندین ساڵەی نائارامیو ناڕەزامەندیو بێ ئۆقرەییو دڵەکوتکەو لێوەلەرزە، بوو بە گلەییو گازاندەو پاڕانەوە لە بارەگای دادی خوداوەندی. ڕاجی لەو پێنج خشتەکییەدا ڕازی پێیەکی لە باریکە ڕێی خەییامو پێیەکیشی لە دەربوونەی

مزگەوتەکانە. ئەم ڕەوتەی ڕاجی لە تەنگەبەرەی نێوان دوو بەرداشی گومانو یەقیندا نموونەیەکی بچووکی تەجرەبە زلەکانی کۆنینەی بەر لە هەزار ساڵە کە بلیمەتی وەکوو (ئیبن سینا و ئیمام غەزالی) پێوە مەشوور بوون، تا ئەوەی (ئیبن سینا) بەر توهمەی ئەوتۆ کەوت ناچار بێ لەسەر ئیمانی خۆی بکاتەوەو بڵێ:

کفر چو منی گزافو آسان نبود

محکمتر از ایمان من ایمان نبود

در دهر چو من یکیو آن هم کافر

پس در همه دهر یك مسلمان نبود

(غەزالی)یش چەندین کتێبی مەحکەمی ئەوتۆ لە جەنگی نەفسو شەیتانو گومان دابنێ بایی بردنەوەی گرەو لە فەلسەفەو لە ئیلحادی تێ ببێ. ڕاجی لە ڕێی وەدەرنانی هەستی دەروون بۆ بەر گوێو چاوی شیعرخوێنان کارێکی ڕاستگۆیانەی کردووە بۆی بە چاکەو پیاوەتی لەقەڵەم دەدرێ.

کوردایەتییەکەی ڕاجی، هەم لەبەر ئەوەی کە هەستی نەتەوایەتی وەك غەیب پەرستی نییە بە دوودڵیو گوماندا تێپەڕێت، هەم لەبەر ئەوەی ڕسکانی گیانی کوردایەتی لە ویژدانی ڕاجیدا لەو کاتانەدا بوو کەوا جارێ ڕاڕەوی نیشتمانپەروەری لە کوردەواریدا چ ڕێچکۆڵەی سەر بە فەلسەفەی چینایەتیو لکە زۆرو ئەژمارەکانی سەر بە کۆمەڵایەتیو مافە جوداکانی تیرێژە هەمەچەشنەکانی کۆمەڵ تێیان نەدەکردەوە، کوردایەتییەکی سافو سادەیە. شاعیری دیکە هەبوون هاوتەمەنی ڕاجی بوونو وەك ئەو بە کوردایەتی بێ گرێو قۆرت دەستیان دایە شیعری نیشتمانپەروەرانە، دواتر دەمودوویان گۆڕا، بەڵام لەبەر هەر هۆیەك بێ (کە ئێرە جێی دەست نیشان کردنی تێدا نابێتەوە) تینو تاوی هیچ فەلسەفەیەکی تازەو برەو ستاندوو لە کوردستاندا نەیتوانیوە شاڵاو بۆ دەروونە داڕێژراوە کوردپەروەرانە خواپەرستانەکەی ڕاجی بهێنێو ڕێ گۆڕکێی پێ بکات، بۆیەیە دەبینین ڕاجی نە لە ڕاستە شەقامی کوردایەتییە میراتییەکەی لاداوە، نەشێوزای عەرووزی کۆنینەشی بەلاوە ناوە: نەبزی هەڵبەستەکانی ڕاجی درێژەی ئەو فڕکەیەیە کە لە دەماری کوردایەتی بیستەکانەوە دەستی کرد بە هەڵاویشتنو ڕیشەشی دەچۆوە بۆ فەرمایشتەکانی حاجی قادر. ئەم خۆ لکاندنەی ڕاجی بە فیکرەی کوردایەتی بێ تەئویل بەوەدا پتر ڕوون دەبێتەوە کەوا لە نێوان ئەو باسو خواسانەی لەسەردەمی ڕاجیدا تازە بەتازە دەکەوتنە بەر گوێی کوردەواری تەنها بابەتی ڕووەو کوردایەتی ڕەنگی داوەتەوە لە شیعری ڕاجی. گەشترین نموونە لەو پارچە هەڵبەستە دڵدارییەدا دەردەکەوێ کە سەرەتاکەی بە:

(گوڵ پێ ئەکەنن، لالە ئەپشکوون لە چەمەندا) دەست پێ دەکاتو دواتر ئەم دوو بەیتەی تێدا دەدیترێن:

ئەو دارو گیای بەهرەوەریو بەرهەمی ڕاستی
زەردەشتە کە چاندوویە لەناو خاكو وەتەندا
با هەڵ بێ لە ئاسۆی هەوەسا ڕۆژی ڕوانت
ئاوابێ شەوی بەد، لە سەمای ئاری یو زەندا

لەسەردەمی (حاجی قادر)دا ناوی زەردەشتو زەندو ئاری نەدەبیستران، کە پەیداش بوون نە لەشیعری سەر بە ئایینو نە لە شیعری سەر بە چین دەرنەکەوتنو نەشدەبوو دەربکەون، چونکە هەریەك لەوان کابەی خۆی هەیە ڕووی تێ دەنێو دەستەو دوعا بۆی ڕادەوەستێ. هەرچی ڕاجی یە چونکە خۆ تەرخان کردووی شیعری ئایینی نەبوو، بەرهەڵستیشی نەدیت لەمپەڕ بێ لە پێش کۆکردنەوەی ئایینو نیشتمان لەیەك دەفردا، توانی لە هەردوو مەیداندا زمان بگێڕی تا ئەوەی لە پارچە هەڵبەستی (مێژووی پێغەمبەرایەتیو کورد)دا دێت کوردایەتی بە قاچاغ بۆ ناو عەقیدە دەباتو دەڵێت:

نووح، بەهۆی کەشتی لە جوودی ئێمە گرتی لەنگەری
دابەزی هۆزی هونەرپەروەر، لە کوردستان خزا

لەم بەیتەدا ڕاجی بە ڕێبازێکدا دەڕوات کە پێشتر (حاجی قادر) لەم پارچە هەڵبەستەدا شەقڵی شکاند بوو:

ئەو ڕۆژە بە ئەمری حەیی ی مەننان
ئەم عالەمە پاکی بوو بە طوفان

بانگەوازەکانی ڕاجی لەبەر سادەییو سافییان ڕوویان لە هەموو کوردە نەك لە چینێکی وەیا تیرێژێکی وەیا دەستەو تاقمێکی.

لەئایینو نیشتمان بەولاوە هەڵبەستەکانی هەمەچەشنەی بابەتن. بەشێکی ئەو هەڵبەستانە کە هی موناسەبەن لە دەمێکدا گوتراون کە وا جارێ موناسەبەکە لەبەر چاوی خەڵق نەدزا بوون.

بە هەمەحاڵ شاعیرێکی بێ لایەنی وەکوو ڕاجی لێی ناگیرێ بەپێی داخوازی هەڵکەوتو حاڵو بار، لە سنووری بەرژەوەندی گشتیدا، شتێك بڵێ کە ڕەنگە شاعیرێکی سەر بە لایەن لێی بگیرێ.

ڕاجی سنووری بەرژەوەندی گشتی نەبەزاند.

درووود لە گیانی.

مێژووی ژیانی ڕاجی

به پێنووسی:
مەلا عەبدورڕەحمانی ڕاجی
١٩٥٩/١١/٢٢

ڕاجی، ناوی تەواوی (مەلا عەبدورڕەحمانی کوڕی مەلا ئیبراهیم)ە لە تیرەی مکایەڵی هۆزی جافی شارەزوورییە، باپیری ناوی مەلا مەحمودی کوڕی بارامە کە ناسراوبوون، لە ساڵی (١٩١٢) لە شاری (کۆیە) لەدایك بووە، دایکی ناوی (هەمین)ە کچی حاجی قادری کۆیە، بەڵام نەك حاجی قادری شاعیر.

لەساڵی ١٩٢٠ و لە تەمەنی (٨) ساڵیدا لەلای باوکی دەستی بە خوێندن کردووە لە دێی (گەڵنێری)ی سەر بە ناحیەی (چناران)ی قەزای ڕانیە. دوای ئەوەی هێزێکی لە خوێندن وەرگرتووە، چۆتە کۆیە لە قوتابخانە ناوەندییەکان خوێندوویەتی، لە ساڵی (١٩٢٦) دا بۆ هەوڵی خوێندن لە ناوچەکانی (مەرگەو سولەیمانیو خۆشناوەتی) دا گەڕاوە. لە ساڵی (١٩٢٩)دا هاتۆتەوە بۆ قوتابخانە گەورەکانی کۆیە، بەڕاستی بە هەموو زانستەکانەوە خەریك ماوەو موتاڵای کتێبەکانی قوتابخانە ڕەسمیەکانیشی کردووە وەکو (حیسابو هەندەسەو جەبرو جوگرافیاو ... هیتر). زۆر تێکۆشاوە کە گیروگرفتو مونافەسەی نێوان قوتابی دینیو قوتابی ڕەسمی لابەرێو برایەتی زانیاری پەیدا ببێ تا بەچاوی خۆی دیتی.

ڕاجی، لە زانستی (نحو، صرف، منطق، بەلاغە، بەیان، عەقائید، أصولو فروع) شارەزایی پەیدا کردووە، لە ساڵی (١٩٣٧) بڕوانامەی دوایی مەجلیسی عیلمی وەرگرتووە لەلای خوالێخۆشبوو جەنابی (مەلا بەهائەدین کوڕی مەلا شێخ تەیب - ئیمامو خەتیبی مزگەوتی بایزاغای کۆیە)و لای ئەندامانی مەجلیس کە بریتی بوون لە (مەلا صادقی دایە خەجێ)و (مەلا عەلی باداوەیی)و (حاجی مەلا ئیبراهیمی زینۆیی)و (وەکیلی قازی شەرعی)و (کاتبی عەدل)، بڕوانامەکەی لەلایەن ئەو بەڕێزانەوە بە ژمارەی (٥٦) لە تەئریخی (١٣٥٦/٢/١٨ کۆچی) بەرامبەر بە (١٩٣٧/٤/٢٩ زاینی) بەم دەرەجانەی خوارەوە، تەصدیقو ئیمزا کراوە.

ت	المادة	الدرجة	النتيجة
١	قواعد اللغة العربية	١٠٠	ناجح
٢	الكلام والاعتقاديات	٨٥	
٣	أصول الفقه	٧٠	
٤	الفقه و التفسير	٧٠	
٥	القرآن الكريم و التجويد	٩٠	
٦	البلاغة و البيان	١٠٠	
٧	الوضع	٩٠	
٨	المنطق و الحكمة	٩٥	
٩	الحساب	٨٥	
١٠	الجبر	٦٠	
١١	الهندسة	٦٥	
١٢	الإنشاء	٧٦	
١٣	الخط	١٠٠	
مجموع الدرجات		١٠٨٦	

ڕاجی لە (١٩٣٩/٩/٢٢) ژنی هێناوە کە ناوی (مامزی کچی عەبد) بووە لە شاری کۆیە. لەساڵی (١٩٤٠) لە کۆیە دەرچووەو بۆتە مەلای ئەهلی لە دێی (قوڵقوڵە)، لەساڵی (١٩٤١) چۆتە دێی (خەرابە)و بۆتە مەلای ئەهلی لەلای (عەزیز ئاغای ساڵح ئاغای غەفووری). لەساڵی (١٩٥٤) لە (خەرابە) باری کردووەو بە مەلایەتی چۆتە دێی (گەڵنێری)، لە ڕۆژی (١٩٥٨/١٠/٢٦) بەهۆی ژێر ئاو کەوتنی گوندەکە بەژێر ئاوی حەوزی دوکانەوە، لەگەڵ بەشێك لە خەڵکی ئەو گوندە بە فەرمانی میری گواستراوەتەوە بۆ دێی (سابوراوای تازە) لەناحیەی سورداش‌و لە خانووی ژمارە (٧) نیشتەجێ کراوە.

لەبەرئەوەی لە ژنی یەکەم خوا هیچ منداڵی پێ ڕەوا نەدیت‌و، زۆر ساردو گەرمی لە تەمەنی خۆیدا چێشت‌و درەختی ژیانیشی بەرەو پیری دەڕۆیشت، بۆیە لە ڕۆژی (١٩٥٢/٣/٢٨) ژنێکی دیکەی هێنا بەناوی (زبێدە مستەفا حەمەد). (ڕاجی، لەم ژنەی دووەمی چوار کچ‌و پێنج کوڕی بووە بەناوەکانی: بەیان، زوهرە، شۆڕش، شیرین، ئیسماعیل، ئازاد، کاوە، سەلاح و سەباح) - ئامادەکاران.

ڕاجیو کتێب دانانی:

* لەساڵی (١٩٣٤) کتێبی (لقطة العجلان)ی زەرکەشی کە لە (أصولو حیکمەت و منطق) ە کردوویەتی بە (مَنظومة) بەزمانی عەرەبی، بە هەموو حەیفێکەوە بەیەك نوسخەیی لێی دزراوەو ون بووە.
* لەساڵی (١٩٣٦) چامە بەندێکی دڵداریو نەتەوەیی بەناوی (ناونیشانی کوردان) بە هەڵبەست داناوە.
* لەبەر ئەوەی زۆر حەزی لە زانستی منطقو فەلسەفە بووە، لە ساڵی (١٩٣٩) کتێبێکی تەئلیف کردووە بەزمانی عەرەبیو ناوی ناوە (زبدة المنطق).
* لەساڵی (١٩٤٤) لەسەر تکای (کاکە زیادی کوڕی حەمە ئاغای کۆیە)و (حاکم عەلائەدین ئەحمەد نوری - حاکمی کۆیە) دەمەتەقەی نێوان (فەقیرو دەوڵەمەند) ی بە هەڵبەست داناوە.
* لەساڵی (١٩٤٨) کتێبی (فرائض شرح المنهج) لە فیقهی شافیعی کە تایبەتە بە بەشکردنی میرات، بەناوی (بەشە میراتان) بە وردەکاریو بەجۆرێکی زۆر گرنگ وەریگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی.
* لەساڵی (١٩٥١) قەسیدەی (بوردیە)ی شێخی بوصەیری وەرگێڕاوەتە سەر نەزمی کوردیو دواییش کردوویەتی بە پێنج خشتەکی.
* لەساڵی(١٩٥٢) وەڵامی موفەتیشی مەعاریفی کەرکوکی داوەتەوە، کە پرسیاری لێکردووە: (ئایا خوا دەتوانێ یەکێکی وەك خۆی دروست بکات، یان نا؟). بە زمانی عەرەبی سەلماندوویەتی کە نابێت.
* لەساڵی (١٩٥٥) لە باسی (سێ تەڵاقەی شەرعی) نامیلکەیەکی بەزمانی عەرەبی داناوەو بەراوردی تیا دەربڕیوە کە تەڵاقی شەرعیی ڕاست هەر یەکێکە بەجار جار دەبێ بە سێو ئەمەشی لەو نامیلکەدا سەلماندووە.

کۆچی دوایی ڕاجی:-

(ڕاجی لە گوندەکانی قوڵقوڵەو خەرابەو گەڵنێریو سابوراواو کرژەو بەکرەجۆ، بەمەلایەتیو کاری جوتیارییەوە ژیانی گوزەراندووە. تاکو لە کاتژمێر یانزەو بیستو پێنج خولەکی ڕۆژی شەممە ڕێکەوتی ١٩٦٩/١٢/٦ بە هۆی نەخۆشییەوە لە بەکرەجۆ کۆچی دواییکردووەو لە گۆڕستانی بەکرەجۆ بە خاك سپێردراوە). - ئامادەکاران.

چەند نموونەیەك لە دەسخەتی هۆنراوە کوردییەکانی ڕاجی

(١)

(٢)

ای ئاسف بازی من صد ساڵە هەر ئەندی بوبرەو   تا قەما چیکم ئەبو فازجی ئاهەنبوەشەو

چونکە یاری دلربا بومنو رقیب میلی نیە   من ئەوا بوم غرق آهو ناڵەوا و بوجبەو

هەری بەقوربانی ئەمو سینەی بلورت کەوا   کازی سیمینی تەرەوا نازکو نرمو پطەو

من بەبیداری ئەگیرم خوینی نابی جرگی خوم   تو ئەکیشی نرگسی جادوکە چاوت کو تەخەو

چونە صبا دسگیری مقصودی نیە بەو کاکلە   لە ونمایی طلعتە ئەختی کە بوی شکا جلەو

شیخ ئەگرحە ناسە بوریی عنقو صحە الیقین   بوچی والی باکە صوفی مل هەرەومستو قلەو

خاکو خولە خرمنی ڕاجی لە وصلی دولبرا

دانە ئیکی نی نیە گر بیتوبی بیژلە ئەکەو

جاریدا اوی چاوی من دجلە بە دجلە جو بەجو   بندی دلی شکاوی من گشتی بیسا وەلو بەلو

جان بە هوای سروجی بوقدی خوشگردجی   بی دلولی جگر دجی گرجی گراوە کو بەکو

سنبلی زولفی هاتە ناو ازدرە کوندها تو جو   معطی گرتو زوبە زو حلقە داوە هو بەهو

مرهمی لیوی شکرە ئەم دلە تا قرتە برە   بر خفتو بی مفرە هرکوی خاوە شو بەشو

گر دسلاتی دولبرم بی لە لبانی دل برم   دستی لە ملی ئەکم سرم بیتە جفاوە گو بەگو

جانی عزیزە کرم اتو مکرە بسیە جستجو   نەمیەکاری گفتگو شرجیە داوە خو بەخو

خاطری ڕاجی بکە جم جامی لبانی بخە دم

چیکە لە دستی م بلە م کاوە بکاوە یو بەیو

(٣)

لەسرگەنجی زیاڵمی دوزلفت ئەژدەرە امشو — بە فوتانە دلی زارم نگاهت یاوەرە امشو

دو ینی روت کە شعلەی حسنتا وفانوسی دو چاوم — دروونم آگرە الیستەم لە شمسی لالانورە امشو

لەسر بورجی ستارەی پایەبەرزینا نگاهێکت — لەهەر گردوونی سینەم دا قەلاپو محورە امشو

سرم پڕجوشە وبێدارە دلم پڕ دردو بیمارە — بە نازیکی طبیبانەم کە درمانە وەرە امشو

لە چاوم لعلو یاقوت وائە بارێ وەختی گریانە — لەلای تو پێکەنینە وەکو ترێسکەی خنزە امشو

جناو ونازەکەی رۆژێ چەقوماکشتی آمالە — بە هەرچی خوم ز خەداری خنجرە امشو

برۆ بە خۆم سپاردی هەرچی بو دل چاکە بخوازە

سری دیوانەگی راجی لە قالبی دلبرە امشو

وەختێ لە لبی یارە وە میلی شکرم بو — نەمزانی لە هەرشی جهانا هشبەرم بو

هەرچەندە کە ویستم لە تمی عشوە خلاصی — چاری لە دلا آفتو چاری خطرم بو

دانیشتوە محبوبە لە ناو سینەیی من دا — زانی کە بەدام قحرە لە دوژمن ظفرم بو

ئیمروکە نەچوم بیکەم حسد چیژنی قوربانە — لەم بندیا جگر حکمی حرفی نظرم بو

هەروەک هەدفی جبریە بوتیری بلا دل — لایی لە رضا آفتو لایی سپرم بو

تا ذوقی بهشتم هەبولەم میکدە یارا نە — نقدی طربو شوکتو فضلو هنرم بو

ناوی هەیە او دلبرە شیرینە بەلی شوخیە — وەک من کە نەبو ناوو شوینو حضرم بو

نیوەی شەوی دوینێ شەوی ماهم چە قاور — سوزی لە هەمو ریشەو بندیی جگرم بو

راجی مکە گریانو لە خودانی سپیریم

هیشتا کە نەبوم ام خطم نوسراوی کرم بو

نموونەیەک لەدەسخەتی فارسی

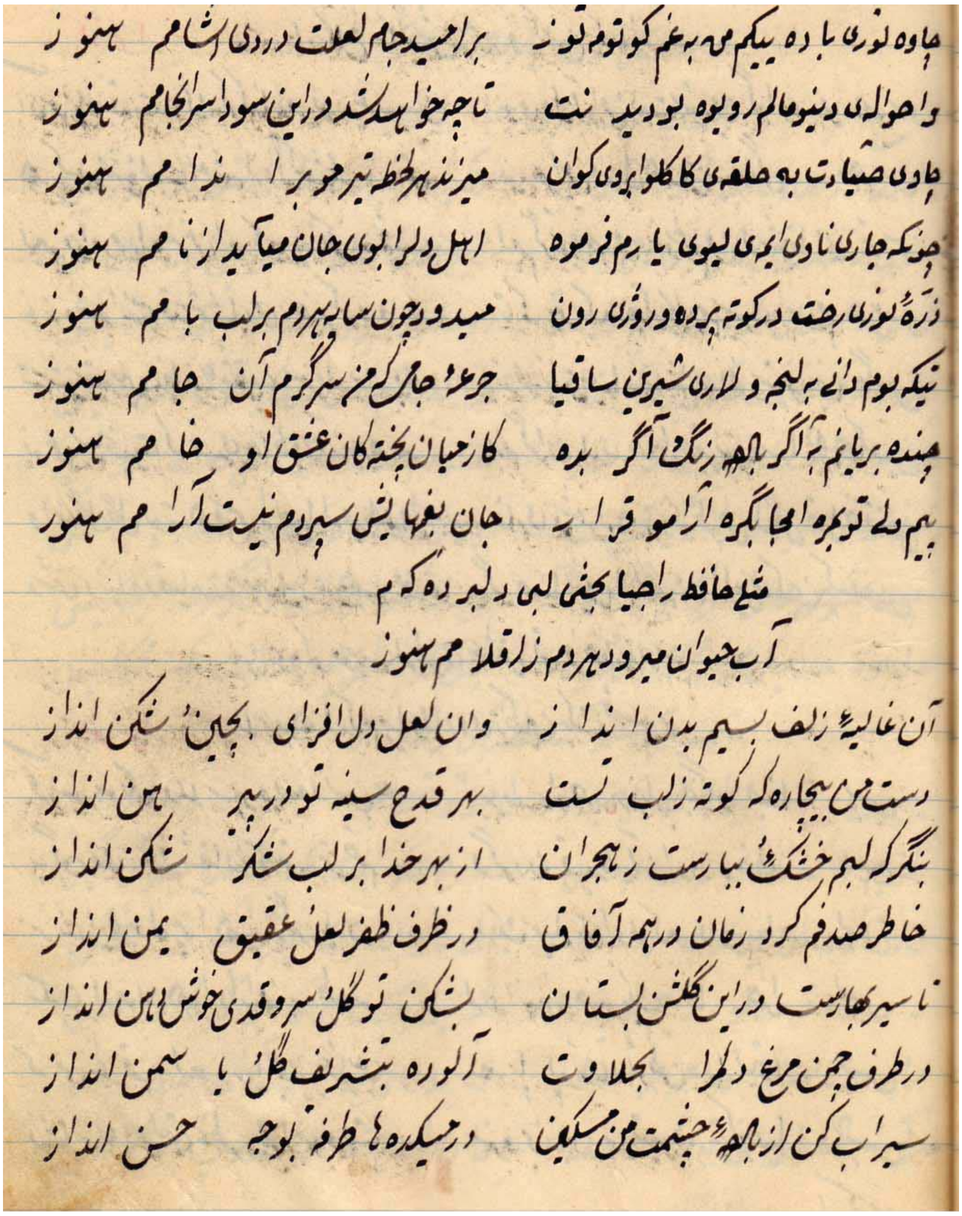
چاوە ئوری بادە بیکەم مە بەغەم کو توم تو نە   بر امید جام لعلت دردی آشامم هنوز
و احوالی دنیوعالم روبوە بو دید نت   تا چه خواهد شد در این سودا سرانجامم هنوز
بادی صیادت بە حلقەی کاکلو ابروی کوان   میزند هر لحظه تیر جور بر اندامم هنوز
چونکە جاری نادی ابری لیوی یارم فرموه   اهل دل را بوی جان میآید از نامم هنوز
ذرە ئوری رخت در کوتە پردە و روژی رون   میدود چون سایه هردم بر لب بامم هنوز
نیکە بوم دانی بە لیجم و لاری شیرین ساقیا   جرعه جامی کزو سرگرم آن جامم هنوز
چندە بریانم بە آگر باهه زنگی آگر بره   کارجیان پختەکان عشق او خامم هنوز
بیم دلی توبره اما بگره آرامو قرا بە   جان بغمهایش سپردم نیست آرامم هنوز

مثلی حافظ راجیا بحثی لبی دلبر دەکەم
آب حیوان میرود هردم ز اقلامم هنوز

آن غالیه زلف بسیم بدن انداز   وان لعل دل افزای بجین شکن انداز
دست من بیچارە کە کوتە ز لب تست   بر قدح سینه تو در پیرهن انداز
بنگر که لبم خشک بیا رست ز هجران   از بهر خدا بر لب شکر شکن انداز
خاطر صدفم کرد زمان در همه آفاق   در ظرف ظفر لعل عقیق یمن انداز
تا سیر بهارست در این گلشن بستان   بشکن تو گل سرو قدی خوش بهن انداز
در طرف چمن مرغ دلم را بجلاوت   آلوره بتشریف گل یاسمن انداز
سیراب کن از باده چشمت من مسکین   در میکده ها طرفه تو جم حسن انداز

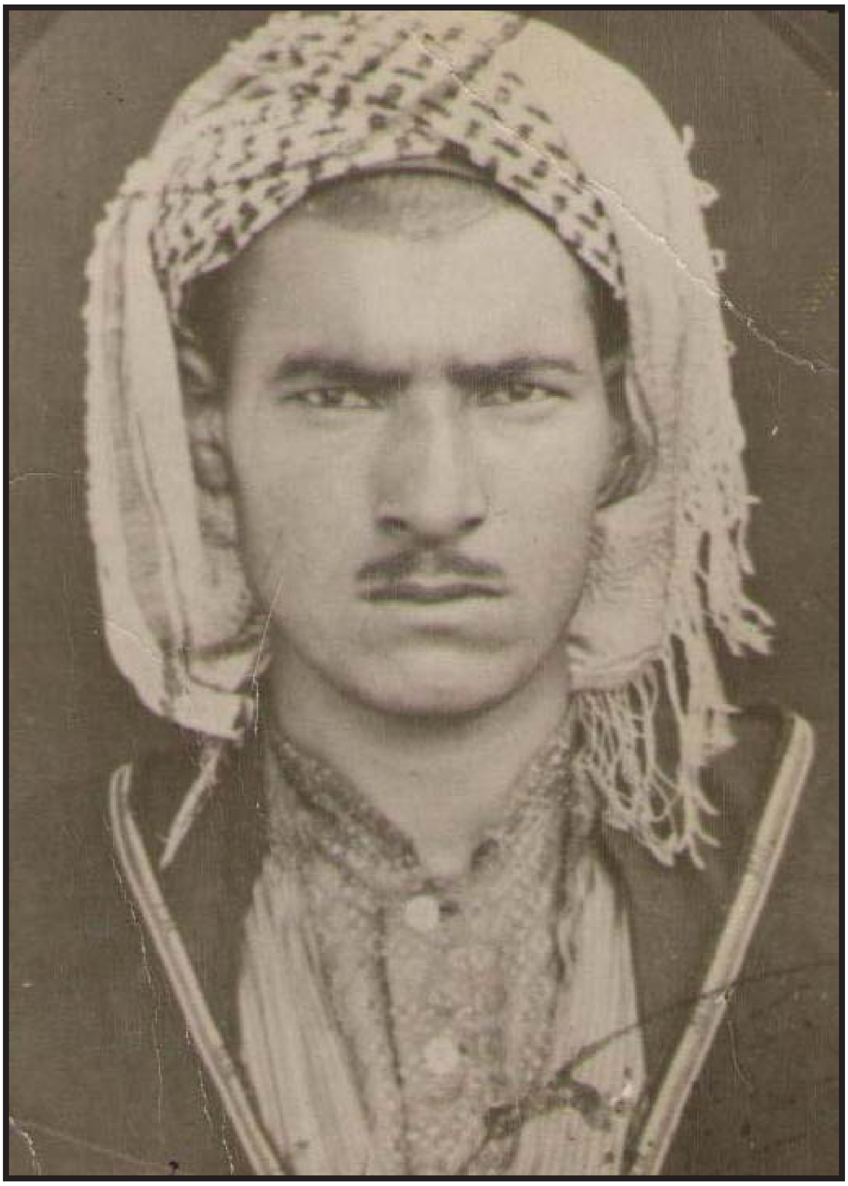

وێنەی ڕاجی لە تافی لاوێتیدا

- ا -

(١)

خاکو هەوایەکەی وەتەن، هەروەکو سەر چوو بە هەبا
کەوتەوە باوەشی ڕەقیب، هەروەکو قاوتو ڕەشەبا
ئەزانی چۆنە حاڵی دڵ، لەگەڵ گوڵی دەمی وەتەن؟
ڕاستە ئەپشکوون بە خودا، ئەم بە سەبۆ، ئەو بە سەبا
هۆزی بە سۆزی کوردی من، دەمێکە سەر بە زامەوەن
بۆ دەسو باوەشی وەتەن، بێجگە تەما، چ شك دەبا؟!
وەختە بخنکێ بێ هەوا، هەناوی بێ شەهیقە وا
خوێناوی پیسو پاکژی، دانەی سپیشی لا ئەبا
سپڵو زگت چ هاتووە، لە خانە هێندە دانیشی؟!
گەڕیدە چەندە چاپوکن!! تێتوە ئەپێچن لە عەبا
تۆی وەکو پووشو کا لە شەو، کوردی پەرێشانی وەتەن
دوژمنە کێشای تەمەنت، چاوی خشاندە کارەبا
ئێستە خەریکی چی بڵێی، لەم هەموو ئاوو ئاگرە؟!
وا پڕە چاوت لە نمو، هاتووە لووتت بە لەبا
بێکەسی وەك ئێمە وەتەن، خۆشی لە تەبیاتی کەسێ
بێتو بکۆڵێ جگەرت، هەروەکو میکرۆب لە تەبا
بۆ دڵی ڕووناکی چەمەن، نەغمەمە (ڕاجی)، هاتە جۆش
لە مێشکی خۆ دەئاخنن بیری بەهێزم، ئودەبا!!.

(٢)

مەشقی چییە پەروانە، لەگەڵ شەوقی چرادا؟
ئەشقی چ ڕووە دێتو دەچێ، گیان بە فەنادا؟!

دوو زوڵفــی ڕەشــی، شــوعلە فرۆشــن وەکــو کوڵمــەی
ڕۆژی ڕەشـــی بەدبەختییـــە، داخـــی بـــە ســـەمادا
هـــاواری مـــوژەی، هـــۆش‌و دڵ‌و دیـــن کـــە ئەکێـــشێ
گۆشـــەی هونـــەری چـــاوە، هـــەزار ئێـــشی پـــەنادا
کـــاتێکی نـــەبوو وەرنـــەگرێ چـــاوی، دڵـــی خـــەڵك
غـــەمزێکی کـــە بـــادا، جگـــەرو مێـــشکی بـــە بـــادا
ناموســـی هـــەموو عالـــەمی کێـــشاوەتە چـــاوی
هەڵنایـــە، گرانبـــارە، لـــە شـــەرم‌و لـــە حـــەیادا
بـــاری دڵ‌و، ســـەرباری جگـــەرمی، خـــەم‌و خـــوێن کـــرد
قـــازانجی چ بـــوو، زوڵفـــی کـــە دوو بـــاری بـــە تـــادا؟!
خـــاڵی مەحـــەکی ســـۆزە، کـــەوا لـــەو ڕووە چەســـپا
هـــەر زێـــڕی ئەکێـــشاوو، کـــشاوە بـــە دووادا
بڕوانـــە گلێنـــەی، کـــە ئەوەســـتێ بـــە هـــەموو ڕوو
زانـــاوو نـــەزانی، وەکـــو یـــەك دڵ بـــە خـــوادا
باقێکی وەنەوشـــەو گـــوڵ‌و ســـونبول، بـــە ســـەما خـــست
ســـەبرو هونـــەرو هۆشـــی، بـــە ســـەودایی لیقـــادا
ڕزگـــاری چ بـــن، مەســـت‌و بـــەخۆ ژیـــوو گرفتـــار؟
کاتـــێ، کـــە خەلـــەی خـــاڵ‌و خـــەتی بـــەر ڕەشـــەبادا
(ژیکـــۆ)[1]، چ هەراییکـــە لـــە شـــوێن ئـــاگری دیـــدار!!
یـــا مەحکەمـــەیی ڕۆژی دوات هـــات بـــە دووادا؟!

(٣)

ســـاقی لـــە پـــەردە وەســـتا، دەســـتی بـــە بـــادە دادا
موتریب بە چەنگ‌و بەڕبەت، بەزمی بـە ڕووی ســەمادا

١- ڕاجی، بە هەردوو ناسناوی (ژیکۆ) و (پشکۆ) یش شیعری نووسیوە.

بەینێکــە بــۆ ڕەقیبــان، لــەم دەشــتەدا کــەلاکم
ســەد مەرحــەبا لــە یــارم، هــاتو ڕەقیبــی لادا
دیــسان بەغــەمزە وەســتا، بــۆ قــەتڵو عــامی عالــەم
دەستی بــە گــوڵ وەنەوشــەی، بــۆ شــین بەبــەر ســەبا دا
وەك تازە ســەروی ســەرکەش، زوڵفــی بــە نــازی لــەرزی
بــەم نازکانــە لــەرزە، ســەد عاشــقی فــەنا دا
ئیمــڕۆ بــە ئــاهی ســەردم، پرســیومە حــاڵی چــاوان
فرمێــسکە دای وەڵامــم، ئــەم بــەحرە چــاری نــادا
دڵبــەر بــە زوڵــفو کــاکۆڵ، دنیــا دەخاتــە وەی وەی
بەه بــەه چــلۆن لــە ڕێمــا، ڕووی خــۆی بــەلای منــا دا!
(ڕاجــی) لــە تــۆ موبــارەك، ئــەم عیــشقە تــازە پەیــدا
یــــاڕەب هــــەوایی یــــاری، وەســــڵت بــــە ئاشــــنادا.

(٤)

ئــەوا بــەحری پەرۆشــی مــن، شــەپۆلی دا بــە دنیــادا
کە شۆری کوردو کوردستان، لە ئێخــەم دەســتی بــەر نــادا
لــە مێــژە شــوێنەواری ژیــن، بــە ماتــەم بــەرگی پۆشــیوە
دەڵێی زەردەشتی لێ مــردووە، لــە جۆشــی ئــیشو هیــوادا
ژیــــانو نیــــشتمانم ڕۆ، کــــە دوژمــــن ئــــاوەدانی کــــا
ئەبێ چــۆن حاســیلاتی هــەڵگرێو، خــەرمانی بــەر بــادا؟
لــە پێنــاوی کــوڕانی گــەل، لەشــی خوێناوییــە خــاکم
مەگــەر فرمێــسکی زامانــە، لــە ڕەنگــاوڕەنگی سیمادا
ئــــەڵێی داکــــی جگەرســــووتاوی بێتاوانــــە، بێهۆشــــە
بــە گریــان دەنگــی نووســاوە، لــە داگیرســانی فــەریادا

سـەبا، پـەرتو بـڵاوم کۆکـەوە تـا تێمگـەیێنێ شـەو
لە کـام شـوێنو کـەلێنی گـەل، کـە بڕیـاری تەقـەللادا؟
دزو حیـزو درۆزن ئاسـەواری گـەر بـڕا، کاکـە
بڵـێ جـەژنی دڵـە، بـا دەس بخاتـە دەسـتی هیـوادا
خـەتای شـەیتانی خۆمانـە، کەلوپـەلمان کـە ئەفرۆشـن
بـەخۆڕایی، کـە خـۆڕایی دەریهێنـاین لـە بونیـادا
کـە مـاددە ئـیش بکـا تـەنیا، بـە تـەبیات ڕیـزە نـاگیرێ
کـە تـەبیات لێکجیـاوازن، لەسـەر مەیـدانی ئیجـادا
وجـود گـشتی لـە نێـرو مێـوە تێکەڵکێـشە، بیزانـە
کە ئـایینیش دروسـت ئـەکرێ، لـە مـێوو نێـری مانـادا
هـەتا تـەرکی نـەکا کـاری خـەراپی، چـاکی لێنایـا
بـە نیـسبەت دەرئـەبێ نیـسبەت، لـە ئـەتریخی هـەیولادا
بە هـەق بیناسـە ئـەو زاتـەی، کـە ناگونجـێ تـۆ بیبینـی
کە شـەپڕێوە بەرامبـەر ئـەو، هـەموو بـیرێ لـە سـەودادا
مەترسە هەق بڵێ (ژیکـۆ)، هـەتا مـاوی بـە سەربەسـتی
ئەگـەر بتکـەن بـە دارا، یـا سـەرت بـبڕن لـە بـێ دادا!!.

١٩٥١

(٥)

بولبـولی خەسـتە دڵـم، هاتـەوە دیـسان بـە سـەدا
لـە ڕەزو بـاخی ڕوخـی، مـاری ڕەشـی پێیـەوەدا
نرخـی لـەعلی لەبەکـەو، دەنکـە هـەناری خـاڵی
نابـێ بـەرلین و عەجـەم، لەنـدەنو پـارسو کەنـەدا
کوشـتەیی نـازی دەمـت، زینـدووە تـا ڕۆژی بـەقا
مەسـتیی چـاوت بەخەبـەر نایـە عـەزیزم، ئەبـەدا

دیـــده هەڵمـــەبڕە بـــە ئـــەو نـــاوه لـــە ڕێگـــەت لادەم
هـــەی دڵو گیـــانو ســـەرو مـــەردومی ئێمـــەت بـــە فیـــدا
دڵەکـــەم تێـــرو پـــڕە، هێنـــد لـــە خـــەیاڵی ســـینەت
مـــەیلی حـــوورو پـــەریی‌و باخـــچە ناکـــا، بـــە خـــودا
ســـەر چـــییە؟ نەیخەمـــە ژێـــر پێـــت‌و نەچـــێژێ ئـــاوات
گـــاوری موتڵەقـــە لـــەم ڕێیـــە، کەســـێ ســـەر کـــە نـــەدا
(ڕاجیـــا) عیـــشق چـــییە؟ سۆزشـــی گیـــانو بەدەنـــە
خـــوویی پەروانـــە بـــڕۆ بگـــرە، چ شـــاهی، چ گـــەدا.

(٦)

نیگـــاری گوڵعـــوزاری مـــن، هـــەوا بـــە بـــاڵو پـــەڕ ئـــەدا
بولبـــولی خاکەســـاری دڵ، لـــە ڕێـــی وەڵامـــی ســـەر ئـــەدا
دەمێکـــە مـــەیلی شـــەڕ ئـــەکا، بـــەنازە چـــاوە مەســـتەکەی
کـــەوا بـــە شـــیرو تیرەکـــەی بـــرۆو مـــوژان، نـــەزەر ئـــەدا
نێـــچیرەوانە دڵبـــەرم، هـــەردەم لـــە ڕێیـــەك دادەنـــێ
داوێك لە زوڵفو کـاکوڵی‌و، بـە لەشـکرێکی سـەر ئـەدا
تکـــای مـــەمانی نەوڕەســـی، لـــە موتتـــەکایی ســـینەدا
هـــەنارو ســـێوو بـــێ لـــەناو دەســـی بـــڕاوم بـــەر ئـــەدا
درشـــتە بـــیری وردی مـــن، دەرهـــەقی خـــاڵی ڕوومـــەتی
کـــە کارەبـــایی وردو ڕەش، لـــە ڕۆژی ڕووی قەمـــەر ئـــەدا
خومـــارە چـــاوە شـــۆخەکەی، بـــەهاری دڵ بـــەدەر ئـــەخا
هەڵاڵەو هـەنگی خاڵەکـەی، هـەنگوینی لێـوی دەر ئـەدا
پشکووت بەخەندە خونچەکەم، چ شێتە (ڕاجـی) لـەم دەرە!
بێباکـــە شـــۆخی نـــاو ڕەزان، تانـــە لـــە ڕێگـــوزەر ئـــەدا.

(٧)

دەستی بە هەوەس ناوەتە ناو دەستی ئەگەردا
بۆ ڕۆحی منی خەستە، ئیشارەی بە سەقەردا
بەم نێرگسە چەند ناسکە دڵبەر لە تەماشا
پۆشینی لەلای پشتەوە پۆشیوە بەسەردا
من ترسمە ئەو خونچە بە توندی بمڵێسم
ئەو بۆ سەری من، دەستی بە ڕق داوە لە بەردا
تا گەنجی قەدی ون بێ، لەبەر دەستی دزی چاو
زیوی بەدەنی ناوە، لەناو قوفڵی کەمەردا
دەسماڵی ملو گەردنی، ماڵی مەمو سینەی
وەك دوژمنی بێعارە، لەسەر گەنجی گوهەردا
دەسرۆکەوو سرکەی سەری، سورمەی دڵی عالەم
ڕەنگینە بەهەرلا، لە درەوشانی نەزەردا
ڕەنگینە بە خوێنی دڵی (ڕاجی)، سەری پەنجەی
زۆر حەیفە کە ئەو نوورە لە وەسمەو خەنەوەردا !!.

(٨)

من چیمە لە خووی ئاسەفو ئەسکەندەرو دارا
پێویستمە بەس ڕوویی نیگارم لە بەهارا
تێکەڵ بووە هەر جۆرە گژوگیا، بە گوڵووکا
وەك زوڵفو خەتو خاڵو، ڕوخی خونچەوو زارا
جارێ، کە لە گۆشەی چەمەنو ڕێگە بگەم پێی
چیمە لە شەهیو لەشکرو قانوونو مودارا
بادەم کە لە دوو چاوی هەبێ، بۆچمە باخات؟
خەیمەم کە لە دوو زوڵفی هەبێ، بۆچمە خارا؟
خنجیلەیە، سەر سووکە، عەرەقگێڕە، گوڵەندام
شەنگۆڵەیە، دڵنەرمە، وەفادارە، گەوارا

ئەم تەرزە جەوان دڵبەرەیە، وا دڵی بردووم
سەر، وەك سەری مەنسوورە کە کردوویە بە دارا
هەر سۆزە، دڵی مەردمی بێکەس وەگەشێنێ
(ڕاجی)، بەسە تۆ بەو ئەدەبو گۆشەیی سارا !!.

(٩)

ساقی وەرە بنوێنە لەسەر شەوقی خومارا
ئەو قامەتە ڕەنگینە، لەناو بۆسو کەنارا
تا کورد لەسەر ئاگری پەرسۆزی نیفاقن!
بۆم تێکە مەیو، لێدە لە ئاهەنگی بەهارا
ئەم کۆمەڵە، بەندی دڵی دوژمن ئەپسێنن
ناوێکی هەبێ کۆمەکی یاری لە دیارا
چەند خۆشە لە لایێکەوە، گوڵشەن لە تەماشا
بولبول بە کزەی ئاهەوە، قومری لە چنارا
نەیزانی، هەتا پشتی نەنا کوردی قەلەندەر
خشتێکی کە دای دوژمنی ڕۆحی، بە هەوارا
وا تێمەگە بێ مەیلە، لەگەڵما دڵی دڵدار
باسو خەبەری فەننییە، ئەیکەم لە هەزارا
پشتو قەوەتی هۆشمە، ڕووی لوتفی نیگارم
تابو تەرەبو جۆشمە، ئەو یارە لە شارا
کوردێ، کە وەکو خەرمەنی پووشن لە نەزەر خەڵك
با ئاگری تێبەردەنو، بڕوا بە نزارا
(ڕاجی)، غەزەلی عیشقی تۆ هەر کوردییە ئیمڕۆ
ئەم تۆپە تەرازووی وەتەنە، سا کەسوکارا [1]!!.

١٩٣٣

١- ئەم نیوەدێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٣٣).

(١٠)

عـــود و گوڵـــووك‌و شــه‌نگه‌بی، ئـــاوی بـــه‌ده‌م هـــه‌وار دا
قـــۆخ‌و هـــه‌ڵوژه‌و ســـه‌وزه چـــڵ، به‌هه‌شـــتیان قـــه‌رار دا
مـــن ڕووبـــه‌ڕووی مه‌یدانـــه‌وه، که‌وتوومـــه نـــاو ســـه‌یرانه‌وه
حـــه‌یا بـــه کـــۆڵ‌و شـــانه‌وه، هـــه‌مووم بـــه چـــاوی یـــار دا
چاوت به‌خه‌و، له‌نجه‌ت که‌وی، خێرا ئه‌ڕۆی، خۆش ئه‌ســره‌وی
وه‌ك مه‌كتـــه‌بێكی ســـانه‌وی، له‌قـــه‌ت لـــه ســـه‌د هـــه‌زار دا
لـــه‌م شـــاره پـــایز بـــار ئـــه‌كا، زســـتان‌و هـــاوین جـــار ئـــه‌كا
ســـه‌رماوو گـــه‌رما تـــار ئـــه‌كا، تـــا ڕه‌ونـــه‌قی بـــه‌هار دا
جـــارێ بـــه ســـینه‌و دوگمـــه‌وه، جـــارێ بـــه گـــرژی كوڵمـــه‌وه
جـــارێ بـــه چـــاوی ســـورمه‌وه، قه‌نـــدی بـــه ڕۆحـــی زار دا
مه‌یلێ به حاڵمكـه ده‌مـێ، گـوێ بگـره گوفتـارم كـه‌مێ
له تاوی تـۆ كـه عالـه‌مێ، شیـشه‌ی لـه جـه‌رگی پـار دا
(ڕاجـی) غولامـه لـه‌م ده‌ره، ئه‌گه‌رچـی هـه‌ر سه‌وداسـه‌ره
قسه‌ی خراپـی گه‌وهـه‌ره، كه‌سـێ بـۆ نوكتـه غـار دا !!.

(١١)

گـــوڵ پێئه‌كـــه‌نن، لالـــه ئه‌پـــشكون، لـــه چـــه‌مه‌ندا
بـــالا ئه‌هـــه‌ژن، بـــه‌ر ئـــه‌وه‌رن، چـــه‌نده لـــه چـــه‌ندا
ســـوورن ده‌م‌و لێـــو، زه‌رد و ســـپی لامـــل‌و گـــه‌ردن
خـــاڵ‌و خـــه‌تی ڕه‌ش، چـــاوی به‌ڵـــه‌ك، ســـه‌وزه لـــه ته‌نـــدا
ئـــه‌و دارو گیـــای بـــه‌هره‌وه‌ری‌و، به‌رهـــه‌می ڕاســـتی
(زه‌رده‌شـــت)ه كـــه چـــاندوویه لـــه‌ناو خـــاك‌و وه‌ته‌نـــدا
یـــاری وه‌كـــو تـــۆی دیـــوه، بـــه چـــاوی هونـــه‌رو تیـــژ
چـــی جانـــه‌وه‌رو جنـــده، هـــه‌مووی خـــستنه به‌نـــدا
ئـــه‌و په‌رچـــه‌م‌و ئه‌گریجـــه، قـــڕی دێـــوو درنجـــه
شـــه‌یتان‌و درۆ، گـــشتی، لـــه‌ناو داوو كه‌مه‌نـــدا

ئەو مەرجە، کە بەستوومە لەگەڵ خەندەیی لێوان
دۆڕاوم ئەگەر بیخەمە هەنگوینی لە قەندا
دارو دەوەنم شانەوو هێلانەیە بۆ ژین
ڕازانەوەیی هۆشە، لەناو شاخ‌و چەقەندا
وەرگێڕی کە تۆ ڕوو، لە دڵی شێختە دوژمن
ئاشی لەگەڕاندایەوو خەرمانی لە شەندا
با هەڵبێ لە ئاسۆی هەوەسا، ڕۆژی ڕووانت
ئاوابێ شەوی بەد، لە سەمای ئاری یو زەندا
مازووچنی پاشۆل کونە، (ژیکۆ)کەچەڵی گەل
پەندی کە هەمووی ئاوە، ئەپێوێ لە سەرەندا !!.

(١٢)

کورد گەر هەبن شاهن هەموو، بۆ عەقڵ‌و نوتق‌و ئیهتیدا
ڕێگاوو ڕەوشت ساز ئەکەن، هەوەڵ هەتاکو ئینتیها
کاکە لەسەر دەوری زەمان، نەبووە زیاتر کەسێ لەوان
هەموو ژیان‌و پاڵەوان، شیرین زمان‌و خۆش نەوا
میللەت ئەکەن پەروەردە بۆ، وەختێ بە فریابێ بە خۆ
خاوەن هونەر، ڕفێنی گۆ، هەم بەهرەوەر، هەم موقتەدا
مایەی وەفاوو سەڵتەنەت، قازانجی هۆزو مەرحەمەت
تەبیاتی چاك‌و مەعریفەت، بۆ وانە هەم بەخش‌و عەتا
مەست‌و غرووری وەختی شەڕ، هەروەك بەلا کە دێنەدەر
ساف‌و لەسەرخۆ بۆ هونەر، وەختێ کەخەڵکیان بێتەلا
ئەو پشتیوانی قایمن، بۆ عەهدی خۆیان دایمن
بۆ ئیشی چاکە حاکمن، چاکیش ئەکەن دەفعی خەتا
(ڕاجی) لە قەومی کوردیا، ئاوێنەدارە بێ ڕیا
زۆر ڕازییە لێیان کەوا، ئەگرن جەماوەر ئیبتیدا.

(١٣)

تــــا وا بگــــەڕێن دوژمنــــی بــــڕوا، لــــە عێراقــــا
وەختــــە بتــــەقم، دەربــــچێ گیــــانم لــــە مــــەراقا
وازی نییــــە دەروێــــشی درۆزن، لــــە درۆو ســــوێند
وەك دز لــــە دزیو، مــــەردمی بــــێ ژن لــــە تــــەلاقا
یەك دێ بە (بیا)، یەك بە(تەعال)، ئێکــێ بــە(کــەمهێر)
یــەك (گێــل)ە لــە گێلخانــەیی ســاووخو ســوجاقا[1]
گــەر پــیرە، ئەگــەر گەنجــە، ئەگــەر شــێخە، ئەگــەر بــێگ
نەمــدیوە، بــرا!! یــەك ســەری ڕاســتی لــە شــتاقا
کــێ بێتــو بڵــێ؟ کاکــە وەرەو، کاکــە بنۆشــە
یــەك دەورە لــەبی بــادەیی شــیرین، لــە مــەزاقا
کــون کــون بــوو هــەناوو، جگــەرە لەتلــەتی خــاکم
کێــشاومە ســەری ڕێگــە بەســەر، نــەك لــە دوو لاقــا
هــەر کــوردە لــەناو کــاوو چــیا، پــووشو گیــاخۆر
هــەر خەڵکــە لەســەر سفرە، لــەناو کۆشــكو تاقــا
ئــەی دڵبــەری ناســك بــەدەنی کــوردی قەلەنــدەر
گریــانی بــە کــوڵ بــۆ مــنو، تــۆش، خەنــدە بــە قاقــا
(ڕاجــی)، ئەتــەوێ حــاڵی وەتــەن ئێــستە بزانــی!!
پووشــێکە بــە ڕووی بــاڕەشو، تەیرێکــە لــە فاقــا[2].

١٩٤٧

١- بیا: (فارسی): وەرە. تەعال: (عەرەبی): وەرە. *Come here*: وەرە. گێل: (تورکی): وەرە.
ساووخ: (تورکی): سارد. سوجاق: (تورکی): گەرم.

٢- أ- ئەم نیوەدێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٤٧).

ب- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (پووشێکە بەدەم باوە، وەکو تەیرە لە فاقا).

(١٤)

کەسێك بۆ نیشتمان، دڵ موبتەلا کا
دەبێ خۆی تووشی سۆزی کارەبا کا
خەریکی مەرگو ژین بێ، تا هەناسەی
تەڕو وشکی، لە گیانی مەرحەبا کا
تەرازوو بێ هەموو کارو مرازی
ترازاوی، هەموو چەسپو تەبا کا
تەبایی کا لەگەڵ هۆزو عەشیرەت
برینی بێکەسیو شۆخی دەوا کا
فڕو فێڵی حەسوودانی لەناوبا
گرینگی خاكو هۆزی پڕ بەها کا
لە کۆمەڵ، چەوتو چوێڕی هیچ نەهێڵێ
دڵو چاو یەکدگیرو بێ خەتا کا
لە ناو هەر کۆمەڵێك بژیا بە ژیری
هەموو قەومێ لە ڕووی حەمدو سەنا کا
بە هیوا، باخی سەربەرزی بنێژێ
بە شادی، هەڵگرێ بێچوو بە داکا
لە ڕووی خۆراكو بۆنخۆشیو گەمانی
گوڵو سێوو سەروی نەشئو نما کا
لە گۆشەی پاسەوانیدا بسووڕێ
لەسەر تەختی شەهی، گیانی ڕەها کا
لە دەریای کۆششیدا تا نەخنکێ
چلۆن یاقوتو گەوهەر ئاشکرا کا؟!

ئەگـــەر بێهێـــزە خۆرگـــەی ســـەردو گـــەرمی
لـــە قـــاوەی هێـــلو، دارچـــینی لـــە چـــا کـــا
ئەگـــەر گـــیراوە چـــاوگەی نـــاو هـــەناوی
دەمـــێ ســـەیرانی ســـاراوو هـــەوا کـــا
ئەگـــەر پەڕپووتـــە نووســـراوی دەمـــاغی
بـــە شـــیرازو جزووبەنـــدی ڕەوا کـــا
قـــوڕو قـــەوزەی ئەگـــەر تێدایـــە ئـــاوی
دەریـــدا، تـــا ژیـــان بـــڕژێ لـــە پاکـــا
ئەگـــەر ڕێگـــای چـــڕو پـــڕ چـــقڵو چـــاڵە
بـــە داسو خاکەناســـی ماڵـــەوا کـــا
ئەگـــەر بـــێ ئاقڵـــەو، منـــداڵو نافـــام
ملـــی بگـــرێ مـــەلای چـــاکو، ئـــەها کـــا
لەســـەر زێ، گـــەر مەلـــەی هـــاتو نـــەزانی
جـــەڕابێکی بـــە گـــورجی پـــڕ لـــە بـــا کـــا
بـــە (تـــیرو پـــشکە) ڕازی بـــێ لـــە بـــەش دا
بلـــێ بـــا خـــۆیو بـــەختی ئاشـــنا کـــا
ئەگـــەر پێویـــستە بـــژیا هـــەر لـــە خۆشـــی
بلـــێ کۆمـــەڵ بکـــاو، پـــشتی لـــە شـــا کـــا
ئـــەڕووخێ گـــشتی بونیـــادو نیهـــادی
ئەگـــەر ســـاتێ لـــە یـــاران خـــۆی جیـــا کـــا
ئەگـــەر بیـــستی، قـــسەی بیـــستی وەکـــو مـــن
ئـــەبێ (ڕاجـــی) بـــژیو، ســـەیری خـــوا کـــا!!.

(١٥)

بـــۆ پێگـــەیینی مـــردمو، چـــەندم بـــە تـــەما کـــا
ئـــەم بێـــچووە ناکامـــەوو، دەرنایـــە لـــە داکـــا
ڕۆژی هەموو کەس کەوتە سـەماو، تـافی بڵنـد بـوو
ئەســتێرەیی بــەختی منــە، هەڵنایــە لــە ماکــا
چـاوم، کـە بـەخوێن گوڵگـوڵی ئەسـرین ئەپـژێنێ
پـــڕ خەنــدە، دوو چـاوە ڕەشـەکەت بـا تەمەشـا کـا
وا دووکـەڵی ئـاهم، سـەرو ڕووو گـەردەنی پۆشـی
لێـــوت چ دەبـــێ ڕەحمـــە تنـــۆکێکی ڕەوا کـــا؟
دڵ، سـەیری، وەکـو مەنجـەڵی سـەر ئـاگرە دەکوڵـێ
خوێن بوو بە هەوا، وەختە دڵیش سـەر لـە هـەوا کـا
دەســـتم نەشـــکێ، بیگرمـــە ئێخـــەت بـــەری نـــادا
مێشکم نەتەقێ، هەر دەبێ میـشکی تـۆ بـە بـا کـا
ئاخـــاوتنو دەرکردنـــی تـــۆ، هـــەر یەکـــە بـــۆ مـــن
یەکـــدڵ ئەوەیـــە، بـــۆ ســـەروکاری تەقـــەلا کـــا
گیانـە وەرە لام، چـونکە ئـەتۆش کـوردی وەکـو مـن
ئاســـان نییـــە دڵبـــەر دڵـــی دڵبـــەر بـــەرەڵا کـــا
گوژاڵکەیـــە دووریـــتو، لەهـــەر لاوە مژیومـــە
لێـــوت چ دەبـــێ، دەردی دژی (ڕاجـــی) دەوا کـــا؟!.

(١٦)

بـــۆ جیـــازی کوڵمـــە ڕۆحو دڵ لـــە مـــن داوا ئـــەکا
ژینو عەیشی من بە یەك دەم، سەربەسەر یەغما ئەکا

دڵبەرەی خەنجەر وەشێنەی، پڕ شەڕەی، عاشقکوژە
خۆی لەناکاو دەرئەخاتو، بێ کەسان ڕیسوا ئەکا
من گوڵی نازو نەعیمی پێئەدەم، بۆ ڕەم ئەکا؟
چونکە یا خۆشمدەوێ، ئەو، بۆیە لێم حاشا ئەکا
نامەوێ باخی بەرینی جەننەتو، موڵکی ئەبەد
گەر سەری یەك موو لەگەڵما، یاری ڕەنگین چا ئەکا
من نەزەرکەم خۆی ئەپۆشێ، من بگریەم خۆش ئەبێ
من بڕۆم ئەو ڕادەوەستێ، من بوەستم، ڕا ئەکا
ئەی بە قوربانی سەرو ڕووی زەمزەمەی جانانە بم
وا بە تاریکیو بە ڕووناکی، دلان شەیدا ئەکا
بگرە دامێنی بە کوللی، بەرمەدە تۆ (ڕاجیا)
یا بەجارێ ئەتکوژێ، سا یا بە خۆت هەمتا ئەکا!!.

(١٧)

کاکە! گەر بیزانی کوردستان لەسەر کێو باز ئەکا
بووکی تازەو تەڕ لە خاکی خەڵکەوە داخواز ئەکا
پیرەمێردێکی وەجاخ کوێرە، لە چاخی نووحەوە
قەت لە جێ نەبزووتو داوای هەر قزو پاپاز ئەکا
هەر مناڵێکی دەریکردو لە خاکی ڕۆییە دەر
ئاقڵیی غوربەت بڵندی کردو ئێستا ناز ئەکا
کەی لە جێوە، ئێسكو ماسولکەی بەهێزی پێوەیە؟
بۆچی داوای پاڵەوانیو، پێشەوەو، حەمباز ئەکا؟
لاوی کوردی! گەر دەزانی خاکی پاکت چەند بەشە
چاو تەماشای عارەبو، تورکو، خەتی شیراز ئەکا

تــازە، ئــەم زاوایــە لــەو بووکــە نــەژادی پێئــەگا؟!
بۆچ بەشەوکاری، لەناو دوو لینگە خـۆی لاواز ئـەکا؟
هــۆزو تــیرەی ئەجنــەبی، پەروانــە ئاســا هــەڵکزان
تــازە وەك ئـاوارە بولبـول، کـوردی مــن ئـاواز ئـەکا!
خەڵکە، هەروەك فڕفڕۆکە هاتـە خـوارو کەوتـە سـەر
کوردی تادارو تەمــەڵ، خـۆی گـیرەوەی هـەوراز ئـەکا
من کەوا دڵـسۆزی ئـەم خاکـەی وەتـەنم‌و، خاکەسـار
هەروەکو(ڕاجی)م، بەکۆڵێ تانە خۆی سەرباز ئـەکا!!.

١٩٤٢

(١٨)

دڵبـــەرەی بـــاڵا بڵنـــدم، مـــەیلی دڵـــداران ئـــەکا
خونچە دەم، سروەی نەسیمی خۆی لـە کوردسـتان ئـەکا
ڕەوت‌و، لەرزانـــەو، نیـــازو، خەنـــدەوو گرژینـــەوەی
دائیمـــا خـــاپوور ئـــەکا، ئیمـــان‌و دڵ ویـــران ئـــەکا
تــا لــە خــۆی پۆشــی هــەوایی نـازکی ڕوحولحــەیات
ڕووی بەدیعی، کەی لە دڕکی سەرك‌و گوڵباتمـان ئـەکا؟
هەر لە یەك پێ، سەد هەزاران جان فیدای نـاوی ئەکـەم
تا بە لوتفی خۆی لە سینەی، سێو بـێ پەخـشان ئـەکا
دڵ لـــە زاریـــدا بـــە زار هـــاتو، نـــەهاتی چـــاوەکەم
چاو لە ڕێتا، خـۆی غـەریقی شەوچـراو مـەرجان ئـەکا
گــەر دوعــای تــەخت‌و مــرادو عیززەتــی کــا، دڵبــەرم
من ئەڵێم ئامین‌و، ویـش، وەختــی دوعــام ئامــان ئـەکا
قــەت لــە دنیــادا عــیلاج‌و چــارەیی (ڕاجــی) نییــە
بەختی بەد، هەردەم جەفاو مەرگی لەسەر ئیعلان ئەکا!.

(١٩)

بولبولی تەبعم کە یادی باخ و بوستانان ئەکا
نەغمەوو ئاوازی وازی، پەرتی سەد داستان ئەکا
دامەپۆشە لالەزاری گوڵعوزارت، ئەی نیگار
بێتو گەر دڵ بێتە سەیری، دوژمنان تالآن ئەکا
خۆش نەسیمی باغ و ڕاغی ڕوومەتت، گەر دەرکەوێ
خاکی کوردستان و عارەب، گشتی موشکەفشان ئەکا
دەست و بازووی نازکت، قەندی منالی عاشقە
پێکەنینت، ئاوی کەوسەر دائیما باران ئەکا
مۆری ئەنگوستیلەکەی ئەنگوستی هەمتای شەککەرت
خاتەمی ئاسەف بە ڕەسمی هەندەسی حەیران ئەکا
قامەتی شۆخت لە باریکی، عەجەب بێ غایەتە!
گەرچی تەفسیری، پڕی سەحراوو شارستان ئەکا
خۆزیا جارێ بە بالآتا، سەری مەستیم ئەبەست
تا بە یەکجاریم ئەزانی، چۆن دڵم وێران ئەکا!
پەرچەمی پڕ چینی یارم، ڕووی لە مەشریق نابڕێ
خاڵی جێی شەرقە، کەچی ڕووی خۆی لە هیندستان ئەکا
ئەووەڵی کارم نەزانی دیدەتم دەستناکەوێ
هەروەکو (ڕاجی) کە کاری بێ سەرو سامان ئەکا!!.

(٢٠)

ئاسمان پیرۆزە ڕەنگەو، مەیلی دیدەی تۆ ئەکا
ڕەعدی دڵ پڕ ئاگرو بەرقەو، تەم و ڕۆڕۆ ئەکا
هەڵقەیی زوڵفت لە مل دانایەوە، بۆ ڕاوی دڵ
(یوسف)ی میسریی لە سیجنی سۆز دەست ئەستۆ ئەکا

تــا زولــەیخایی خــەیاڵم، جــەرگی ســووتابێ بــە تــاو
ئــەو لــە ڕۆژئــاوای ژیــانی ڕۆژهــەڵاتا بــۆ ئــەکا
بولبــولی پــڕ خــەم لــە دامــەن مێرگــوزاری ڕوومــەتت
وەك دەفــەی شــێخان، چ ئاوازێــكو جوســتوجۆ ئــەكا!
شــاهی چــاوت، عالــەمێ دەســگیری موژگــانی درێــژ
هــەروەکو دڵ، لەتلــەتی شمــشێری دوو ئــەبرۆ ئــەكا
ســەر، هــەوای ڕەنگــی بــەهاری پــڕ گــوڵی ڕاگرتــووە
دەم، بەخەندە کەوسەرو هەنگوین لـە مێرگـان ڕۆ ئـەكا
گیانی (ژیکۆ)ی ڕاگووشی، ئەو موگنەتیسەی چاوەکەت
بۆ مەزەی ویسکیو عــەرەق، داوای دڵــی بۆنـسۆ ئـەكا.

(٢١)

یــاری عــەزیزم هــەر قــەدەر، ســستی یــو بێــزاری ئــەكا
دڵ بۆیــە دایــم پــڕ ئەســەر، شــینو هــەراو زاری ئــەكا
ئەی قەد بەلەنجەی چاو بەکل، چیدیکە من مەگرە لـە گـڵ
لــەم باخــەدا ئوســتادی دڵ، خــۆی فێــری مووکــاری ئــەكا
تۆ حووری یا جین یا مەلـەك، یاقوتـە لێـوت یـا مەحـەك
مــن زێــڕمو تــۆ بمخــە تــەك، لێــوت کــە ئینکــاری ئــەكا
شاهی، وەزیری، موتریبی، تورکی، گەدای، هەرچــی هــەبی
مەقبوولی خەڵكو من دەبـی، چـاوت کـە سـەرداری ئـەكا
لەم هاتوچــۆیە دڵ بڵــێ، ئەلحــەق لــە عەشــقی تــۆ بــەڵێ
بــۆ کۆمەڵــەی وەســڵە وەلــێ، داوایــی ســەر داری ئــەكا
پــشتم شــکاوە چــاوەکەم، فــەوتاوە عــومرو ناوەکــەم
بێچارە بەستەی داوەکـەم، دڵ خـوێنی گـەش جـاری ئـەكا
دەســتی بــە مــستی خەنجــەرە، خــوێنم لەبــەریا مەخمــەرە
کەس با نــەڵێ موقــەددەرە، ئــەو ئیــشی یــەکجاری ئــەكا

نەقــدی حــەیاتم لێــبڕا، مــۆری وەفــاتم پــێ بــڕا
ئــاگر لــە جــەرگم هــەڵگرا، زوڵفــت کــە تــەڕڕاڕی ئــەکا
سینەم ســەراپەردەی حــەزەن، دەنــوێ لــەوێ یــاری عــەدەن
دڵ ئێشکەچی پــۆلا بــەدەن، لــەم قەسرە هوشــیاری ئــەکا
ئاگــای لــە ئــەحواڵم نییــە، ڕوحو ســەرو مــاڵم نییــە
بــێ ئــەو چ ئامــاڵم نییــە، ویــش پــڕ ســەفا یــاری ئــەکا
(ڕاجی) لە وەسڵت خۆش مەبە، نۆشت نەبێ، بێهۆش مەبە
هەرچی لــەلای تــۆ مەتڵەبــە، بیکــا بــە بێگــاری ئــەکا!!.

(٢٢)

ڕووی، بەهارێکــە بەهەشــتی ژیــن پــڕی ســینەی ئــەکا
ســـافو ڕازاوە، بەهــــەنگوین و پـــەنیرو مـــەی ئـــەکا
دڵ لە میحرابی برۆی ئەودا، کــە ســەجدەی بــرد بــە قــەد
بۆ تەمای ئاهــەنگی ئــەو فیردەوســە ســەد تۆبــەی ئــەکا
قامــــەتم چـــرچو نەخۆشـــە، خـــوارو خێـــچە بـــۆ ڕکـــوع
فاتیحەی عیشقی، لە نەغمەی چەند هەزار نۆتــەی ئــەکا
تــا کــەوانو تــاری مــن، هــەر باســی نــازو لەنجــە کــا
سەر بە قانوونی تــەرەب، چەشــنی ســوراحی قــەی ئــەکا
ئەهلی ویژدانو ڕیسالەت، گــەر ئــەڵێ جەننــەت هەیــە
دیارە باوەڕ بەو لــەبو ســینەو مەمــەو کوڵمــەی ئــەکا!!
هەرچی بێ بڕوایــە نەگبــەت ئــەیگرێو، مورتــەد ئــەبێ
زاهیــدی بــازاڕە وەهمــی چــاوە چــڕکەی کــەی ئــەکا؟
جەننــــەتو دۆزەخ، لــــە ئــــەووەڵ ڕۆژەوە هاتوونــــە دی
هەر یەکــەی ڕێگــا بــە عــەردی ئــادەمی شۆســەی ئــەکا
خێرو شەڕ، قازانجو دۆڕاندن، چــییە نیــسبەت بــە هــەق؟
هەر کەســێ خێــری بــوێ، خــۆی ئــۆگری جیلــوەی ئــەکا

دامـــەنی بـــادەو، بـــە بـــادەی وەســـڵی بـــەر بـــادە خـــەمت
هەر کەسێ خەزنەی سەفا داکـا، بـە ئـەم ئیـشەی ئـەکا
مـانگو ڕۆژم لـێ ئەچێ، تا ساڵ بەسـاڵو مـانگو ڕۆژ !!
چـاوییان پــێ کــز ئــەبێتو، جــەرگییان خرپــەی ئــەکا
ئـــاخیری کارانـــە (ژیکـــۆ)، هەســـتە یـــارت هاتـــە ڕوو
کەس نییە بێجگە لە خۆی، سا کێ لە کێ ئۆخەی ئەکا؟!.

(٢٣)

ئەگەر زوڵفت نـەکا جـەزبم، هـەواداریم لەگـەڵ ناکـا
ئەگەر بادەش ببێ قوربان، کـەرەمکاریم لەگـەڵ ناکـا
خەریکی شیوەنو شینم، لـە شـێوەی زەمهـەریر ئاسـا
بە ئەلتافی مەلەك، یـارم، گوهـەرباریم لەگـەڵ ناکـا
لە مەیخانەی نەوادا بووم، وتم: موتریب هەوایـەك بـێ
ئەگەرچی ئێستە بێزارە، بـە یـەکجاریم لەگـەڵ ناکـا
فیدای سـەروی ڕەوانـت بم، چ خۆشـە ماچـی لێوانـت
کە خونچەش بێتو عاجز بێ، بە خونخواریم لەگەڵ ناکا
ئەسیری قەیدی تابوورم، بە خـاڵی موشـك بـوو هـاتم
کـە قەتڵیـشم بکـا یـارم، بـە ناچـاریم لەگـەڵ ناکـا
هیـــوادارم، غەزەلـــخوانم، وەکـــو بولبـــول لـــە گریـــانم
نیگـــارو نـــازەنینی خـــۆم، وەفـــاداریم لەگـــەڵ ناکـــا
زەلیلی دەستی شاهینە، کەوی دڵ مـاتو غەمگینـە
هەزارجاریش ببم (ڕاجـی)، ڕجـاداریم لەگـەڵ ناکـا!!.

(٢٤)

لەخۆشـــی چـــاوەکەت، دڵ کـــاری نـــاقۆڵا نـــەکا چـــبکا؟
بـــە نـــاوی نـــارەوەن بـــاڵات بـــە دەم ســـەودا نـــەکا چـــبکا؟

لە پێ ئاهەنگی کوردانا، لە مەیدانی هونەرمەندی
بە نووکی نێزەوە دڵ هەمسەری ئالاّ نەکا چبکا؟
سەحەر پەردەی کە لادا، تووشی هەر کۆمەڵ ئەبێ، هەرلا
لە ڕازی ڕۆژەوە سۆزی دلآن پەیدا نەکا چبکا؟
سەری سەودازەدەم، سەر تەختەیی جامی خەراباتە
کە دامێنی بە مەستی، ماڵەیی سەهبا نەکا چبکا؟
بە بەزمی بادەوە ساقی، کەوای پیرانی گوڵگوون کرد
کە گۆیندە چریکەی ڕوو لە عەرشی خوا نەکا چبکا؟
لە تاریکی خەیالآتا نەفەوتاوم، دڵی سافم
بە نووری عیشقەوە، ئەم چاوە گەر بینا نەکا چبکا؟
لە عالەمدا هومێدی دڵ نەما، بێچارە وا ماوە
لە ناو پەردەی تەوەککول، خۆی ئەگەر تەنیا نەکا چبکا؟
بە شیرینی ستاندی لێوی گوڵڕوویان، دڵی ئێمە
کە تالآوی هەموو جێگای بە جەرگیدا نەکا چبکا؟
دڵی پڕ حەسرەتی (ڕاجی)، لە کونجی سینە ناگونجێ
لە ڕێی سەرکەوتنی کوردی، کە واوەیلا نەکا چبکا؟.

(٢٥)

دڵبەر بە جامی دیدە، ئەگەر بێ وەفا نەکا
مەیلی لە کوشتو بەستنی خەڵکە، سا خوا نەکا
دامێنی وەفای بگرە، ئەگەر مەردی کاری تۆ
تا خۆی لە دەستو داوی هونەرتا جیا نەکا
خاکێ لە دەم سەباوە، کە بێنێ نەسیمەکەت
نابێ کەچاوی عیشق نەڕێژێو دەوا نەکا
سورمەی لە پێ کشاوە، موژگانی بە ڕۆژو شەو
چۆن چاوی کارەبایی، سەما پڕ چیا نەکا!!

هەرچی لە عیشق تۆراوە، ئاخرشەڕیی لە خۆی
دەستی سبەینێکە با لە باخەڵ جەفا نەکا
ڕیسواوو سەرگوزەشتەی پیرو جوانە، ئەو کەسەی
بینایی مەی پەرستیو، باخاتی سەفا نەکا
خوێنێکە ڕژاوە، سا نایەڵێ ئەم خوێنە بدا
چاوی، هەتاکو قاتیلەکەش بەر بەلا نەکا
کەوتوومە چۆڵو بیابانی پڕ عەزابەوە
دەرناچێ لە چقڵو چاڵ، دڵم گەر هەر ڕا نەکا
(ڕاجی) لە پێ کەوتووە، ناگاتە ئامانجی کورد
تا خوێنی ئاڵو گەشی، بۆ خاکی فیدا نەکا!!.

(٢٦)

یاری عالەمسۆزی من، وا چاکە ماچی سەر نەکا
گەر شەهەنشایە، لە قاپیی کەوتووم من دەر نەکا
من کە بادەنۆشی قەترەی خوێنی جەرگم، لەم دەرە
با مەزەی لێوانی بۆ میوانی ڕووی بێبەر نەکا
چەرخی پێشچوون، شۆڕەتی خستوومە شاری عیشقەوە
زاهیدی خۆبین ئەگەر چی وت، بڵێن خۆی کەر نەکا
یاری بیدعەت پەروەرم، ئیمڕۆکە گەر وێنەی نییە
پێی بڵێم چی؟ گەر حوکمڕانی بە ئەسکەندەر نەکا
مەجمەرێکی سینە بوو، بردوومە بۆ ئەو دڵبەرە
چۆن ئەبێ میسکو عەبیرو غالییەی پێ وەر نەکا؟
دڵ لە جۆشی پەرچەما، سەرمەستی ئاپۆرە لە جەنگ
ناڕوا، تا خۆی زەدەی سەد خەنجەرو نەشتەر نەکا

زۆر دەترسم ئاخیری، (ڕاجی)، ڕجـای نـەگرێ گـوڵی
پێی بڵێن لایبەن لە ئەم دەرکانـە، بـا سـێبەر نـەکا.

(٢٧)

چـیکە کوێـستانم لەبـەر هـەتاوا، سـەر سـپی نـەکا
چیکە گەرمێنم لـە نـاو درِكو داڵ، پـێ پـەتی نـەکا
تـا لــە کوردسـتان، نـاوی تـەواوی ولاتـان نـەکا
سـۆزو بڵێـسەی ئەسـتێرەی چـاوی، یارمــەتی نـەکا
بە پێ هەڵپەڕین، شایی‌و دەسگووشـین، پـیرو منـالآن
نابێ جەرگی خەم، سەودای تێکۆشـین لەتلـەتی نـەکا
دەم زێ‌وو ڕووبار، دەشت‌و بیابـان، دێهـات‌و نـاو شـار
کـاوو کێوسـار، نـازی جوانـان چـۆن خـەتی نـەکا؟!
هــەر بـاخ‌و ڕاخـی نایـاب‌و ڕەنگـین، نـاوو قـەراخی
نابــێ وەجـاخی کـوردی نـازەنین، خزمــەتی نـەکا
ئەی هۆزی دڵسۆز، جگەر بە بۆنسۆ، سەودایی نـەورۆز
دەریکەن لە کۆز، هەرچـی سـەربەخۆ تایبـەتی نـەکا
(ڕاجی) بە کوردی ئەڵێ بە هیـوای نـاو دارو بـەردی
ئەوی لە دەردی خۆشبێ لە هانای قیمـەتی نـەکا[1]!.

١٩٤١

(٢٨)

وام لەسەر خاکی وەتـەن هەرچـی حـەیاو شـەرمە تکـا!
ئێـــستە ماچـــێکی دەمـــی لـــێ ئـــەخوازم بـــە تکـــا
گـەرم‌و گـوڕ، بـەزم‌و هـەوا، شـوورو نـەوا سـووریدا
دڵبـــەرم کەوتـــە ســـەما، بـــادە ڕژا، شووشـــە شـــکا
خۆشەویـستێکە وەتـەن، تـەن بـە فیـدای نـاوی بـێ
مـــن‌و تـــۆی کـــردەوە دڵـــدارو نـــەماوین لـــە شـــکا

١- ئەم نیوەدێڕە، بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٤١).

ڕاستە سەرچـاوەو(سـپرینگ[1])ی تەمـەنخوازو تـەمای
وەختــە جــانو دڵــی پــڕ شــۆر کــە بخاتــە شــەتکا
ئــــاورم لێـــدەوە ئــــەمجارە، ئــــیتر یــــاری وەتـــەن
گـــەردەنی دوژمنـــــەکانت، بخــــە بەنـــدو پـــەتکا
نــووری کوڵمــەت بگــەڕێ، تــا لــە دوو چـاوم سـاتێ
بۆیــە دایــیم مـــەزەوو بـــادە لـــە لێـــوم ئەچـــکا
دڵ بـــوو عـــەمباری هـــەموو زادو زەخـــیرەو، پـــڕ بـــوو
خەرمەنی دەردو خەمی دڵبەری، (ڕاجـی)، لـە چـکا؟!!.

(٢٩)

چاوی پڕ سـورمەی بـەخوێنی ئێمـە هێـشتا ڕەش دەکـا
یەك برۆی لێکدا، بەسەر دوو زوڵفـی گیـانم بـەش دەکـا
هەر کەکۆی کردن خەتو خـاڵو، لـەبو دانـەی هـەنار
بـۆ فـڕێ، دایـیم لـە کـونجی بێکەسـی بـادەش دەکـا
دایـشکاند ئـەم قامەتـە شـیرینە، جەبریـشی نـەکرد
ئێكو شەش، خشتەی بەرانبـەر ئێمـە ئێـكو دەش دەکـا
گــەر حیـــسابی بـــادە کـــا، چـــاوی لـــە نـــادی نـــازەوە
ئیـددیعایی تـوركو فـورسو عـارەبو ئێمـەش دەکـا
گـەر بـە ئـاوی گریـە ڕۆژو شـەو جـەماڵی ئـاو بـدەم
ئەوەدەمە چاوی دوو نێرگز، کوڵمی دوو گوڵ گـەش دەکـا
غـەمزە پـڕ پـێچو پەنایـەو، عیـشوە پـڕ نـازو فریـو
وەك تەرازووی زوڵفی لـەو خـاڵو خەتانـەی غـەش دەکـا
من، بـە هیـوای نیـوە ماچـێکی سـەرم خـستۆتە ڕێـی
ئـەو، ئـەوا باوێـشك ئـەدا، یـادی دەسو بـاوەش دەکـا

٢- (Spring): کانی - بەهار.

چـۆن لـە خۆشـیدا نەسـووتێمو، لـە ناخۆشـی نـەژیم
خـاڵی ڕووی ڕەش داگـەڕاوەو، خزمـەتی کـوورەش دەکـا
چونکە دڵبەر ڕووی لە (ڕاجی) بێکەسە، ئیمـڕۆ ڕەقیـب
دەم ئەقووچێنێو ئـەقۆخێ، چـاوی پـشتی بـەش دەکـا!.

(٣٠)

دڵ بـەدەردو داخـەوە، هـاواری بـێ ڕێوجـێ دەکـا
بێ دەرو شـەیدایە ئـاخۆ، حـەز لـە چـاوی کـێ دەکـا؟
مەستو لاوازە لە بـادەی بـێ غـەشو، دەردی بـە سـۆز
هـەروەکو مەجنونـە داوای باوەشـی لـەیلێ دەکـا
مـن کـە دانیـشتم لـە باخـچۆڵەو، بەعیـشوە هاتـە لام
لامـلو کوڵمـەی ئەپۆشـی، گوایـا شـەرمێ دەکـا
خونچە ئێخـەی دادڕی، بولبـول، کـە بەنـدی دەمیـەتی
ئـەم دڵو جـەرگی ئەسـووتێ، ئـەو تـەنی ڕێ ڕێ دەکـا
گـەر ئـەزانێ لارو لەنجـەی ڕائەکێـشێ شـاو گـەدا
هـەروەکو زولفـی لـە دوولا، ئـارەزووی بـەر پـێ دەکـا
چاو، چ چاوێکە! مەکینەی ویسکی یو مەستیو هـەوەس
لێـو، چ لێوێکـە! مـەزەی ڕۆژی قیامـەت تـێ دەکـا
دوژمنـی بێبـەش لـە هـەرلا، وا خەریکـە پێـی بگـا
دەستی بێ ئەنگوستی بەشـکە پەنجەوانـەی تـێ دەکـا
هێنـدە پـەرپووتو کەریـشە، ئـەو سـەگی دەسـناکەوێ
کـەوتووە لـەم تەوڵـەدا، داوایـی ئەسـپی شـێ دەکـا
داری بـەرداریش هـەتا یـەك بـەر زیـاتر نـاگرێ
دڵبەری (ڕاجـی) گـوڵو نـارنجو بـێو هـەرمێ دەکـا!.

(٣١)

چاوەکەت هەر وەك غەزالەی دەشتە، وا لێم ڕەم دەکا
بۆیە صەییادی دڵم، نسکۆ لە زامو خەم دەکا
لەتلەتت کرد جیسمو جەرگم، تۆ بە شمشێری بڕۆت
یار لەگەڵ یاران ئەمێستا، زامی بێ مەرهەم دەکا
زامی کۆنەی هەڵوەشاندووەو لەباتی مەرهەمێ
وردە وردە، ئەو تەداوی من بە ژەهرو سەم دەکا
یار بە ڕۆژێ گەر بکا قەتلی سەدان، نالێن چ بوو
من لەسەر یەك جامی مەی، وا عالەمێك لۆمەم دەکا
ئەو، لەساتێ سەد کەڕەت گۆڕینی جلکی پیشەیە
من بە ساڵێ خەرقەییێکە، هێشتە سەرکۆنەم دەکا
هێندە گریاوم لە دووری تۆ، ئەگەر باوەڕ دەکەی
سەیری لێشاوی سروشکم، هەر لە بەحرو یەم دەکا
(ڕاجیا) ڕۆژی ئەزەل، من خۆشەویستی دڵبەرم
ئێستە پێی عارە ویسالم، خۆیی نامەحرەم دەکا[١].

١٩٣٦

(٣٢)

نازی ئێوارەی کە سەیری بەرزیی‌و ئەستێرە کا
بۆ تفەنگ ئاوێتنی، غەمزەی گیانم سێرە کا
تا لەبەر پێی کەومە سایەی ئەو چەمو باخچۆڵەیە
هەر نیازێکی هەیە، دڵبەر، بە حازر لێرە کا
پێکەنینی نیوەڕۆی کردمە پڕووکانی فریو
بۆیە ئێواران خەریکە مردنم پێ گێرە کا!!

١- ئەم نیوە دێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٣٦).

تاقە ماچێکم بەسەر لێ خواستو، هێند پاڕامەوە
پێی نەبەخشیم، چۆن ئەبێ خۆی خاوەنی ئەم خێرە کا؟!
دەمژییێنێ ئەو بەنازو، هەر بە نازیش دەمکوژێ
کێیە وەك من، خۆی بە تووشی ئەم بەڵاو تاوێرە کا؟!
چاوەکانی مەیکەدەی عیشقن، بەڵێ، لێی نابزووم
خۆ مەگەر عیسا وەکو من، خاوەنی ئەم دێرە کا
ئاگری بەرداوەتە ناو جەرگی (ڕاجی)، ڕوومەتی
داوی کوردستانی زوڵفی، تا لەمل ئەو شێرە کا!!.

(٣٣)

وەختە لە خەفەت بمرم، هەرچەندە کە ئەو سڵ کا
پەردەی دڵەکەم شەق بوو، من ڕەنگە کە بێ دڵ کا
تا ڕۆژی دوایی دێ، هەر دوای ئەکەوم ئاخۆ
لە کوێ کەمەری دەگرم، دەستم لە سەرو مل کا
تا سوورەتی غارم بێ، ترسم لە ڕەقیب نابێ
دەججالی بە نەفرەت بوو، با هەر کەرەکەی جل کا
پارەی جگەری مفتم، دەسکەوتووە تا ئیمڕۆ
نۆرەی حەسەنەی یارە، چاوی کە پڕی کل کا
مەی، میوەیی مێوێکە، عالەم لەمە سەرسامە
هیوایەتی مەیخانە، پڕ سەوسەن و سونبول کا
باخاتی درەوشاوی ئەو ساقییە لێو ئاڵە
ویستی بەچڵێکی خۆی، گیرۆدەیی چل چڵ کا
سۆفی لە دەمی مەی دا، داخی بە دەماخی دا
مێشکی لەسەرا دۆڕاند، خۆی تازە چ ئاقڵ کا!!

یــار، بەنــدی دڵــی کێــشا، هــەی قــوڕ بەســەری مــوفتی
بــێ قیمەتــە، هــەر پووچــە، بــا هــەر هەڕەشــەی زل کــا
ژەهــری لــە بــرین ناچــێ، چــاوی دڵــی تــا نــەفڕێ
(ڕاجی) لە خەمی کوردان، گەر خۆی بە مەسەل گڵ کا!!.

(٣٤)

بــە تــەمای ســیمبەرێ مــردمو هێنــدەم هەڵــەکا
هەر خەریکــە دڵــی ئــەم خەڵکــە بــە تووشــی تەڵــەکا
چــاوە چــاوی ئەوەمــە، جــارێ بــە بــاڵای شــابم
لێوی وشکم بــە تــەڕی، مەســتی ڕوخــی بــێ پەڵــە کــا
نــووری دیــدەم کــە لــە زاخــاوی خــەوی پەرچــەم بــێ
ڕاســتە پــەروەردە ئــەبێ گیــان لــە دوو چــاوی بەڵــەکا!
پێــشڕەوی یارییــە، بــەزمی گوڵــە، یــار هاتــە وەفــا
هــەر کەســێ عاشــقو سەرخۆشــە، بڵــێن کۆمەڵــە کــا
هەرچــی شــێخو وەلــییەو، لافــی کەرامــەت لێــدا
سەری بوکتە وەکــو مــار، بیگــرە لــە کوچــكو کەڵــەکا
تەمبــەڵی خــوردو خــەوە، هەرچــی لــە هــۆزی وازە
هەر ئەبێ کاری بەدو، خــۆی کــەرو بــێ حەوســەڵە کــا
دڵــی (ڕاجــی) کــە خــەڵووزی ڕەشو بــێ ســۆزی گەلــە
دڵبەری مــەیلی نییــە، تــازە بــە کــێ تەشــقەڵە کــا؟!.

(٣٥)

دڵ، کاتــێ لــە نــاو چــیمەنی زوڵفــانی ئــەهاڵا
جــارێ ئەگەیــشتە بــەری پێــی، جــارێ لــە بــاڵا
وەختێ بە خــەتو نوختــەیی خــاڵ، قاقــەزی ڕووی هــات
کــێ بــێ لەســەرو کــوڵمی نەوەســتێ بــە موتــاڵا؟!

بڕوانــــه نمــــی ئارەقــــه ، گەرمایــــەتی شــــۆخم
ســــەیریکە ، دەمو لێــــو و مــــەمو ســــینەیی والاّ
بــەم لەشــکری خــەم، فیرقــەیی خــاڵی نەشــکا بــۆم
چــۆن دێتــە شــکان پــۆلی، لەگــەڵ قامــەتی ئــالاّ
هاوخوێنەکەمــە پرســی، لــە ڕۆژانــەیی ماچــان
هــەی کاکــە لــە ڕۆژ چیتە؟ تــۆ لێمپرســە لــە ساڵا!!
مــن هــەروەکو مــەجنوونمو، سەرگەشــتە لــە دەشــتان
ئــەو هــەروەکو لەیلایــە ، کــە دانیــشتووە لــە مــاڵا
هــەر ڕەش بــەوە، دووبــارە بــسووتێوە تــۆ (ڕاجــی)
قــەت حاڵــەتی تــۆی نایەتــە بــەر چــاوی خــەیاڵا.

(٣٦)

ســەحەر پــەردەی لــە ڕوو هەڵدایــەوە، تــا دیــدە ڕەوشــەن کــا
دڵــی پــڕ ئــارەزووی ئێمــە ، بــە ملیــۆن ئــارەزوو بــەن کــا
شــەقامی هاتوچــۆی ڕۆژێ، بــە ڕۆژانــەی خــەیاڵی خــاو
ئەوا هەر بێ موهەنـدیس مایـەوە، بـا هـەر خـەتێ چـەن کـا
لــە کــۆکردەی ســەمادا، ڕێگــەییێکی ڕاســت ناکێــشرێ
لە دونیا تـا قیامـەت، گـەر هـەموو فێڵێـك لـە دەربـەن کـا
وەکــو هێــزی تەشــی، تــا بــای نــەدا دەســتێكو لاڕانێــك
خــوری ناکــا بــە ڕیــسو، نایــەوێ فەبریکــە تــەن تــەن کــا
هــەوای ڕاگرتــووە، تــاکو نەســیمی زوڵفــی دەنگێــوێ
خەتای کوڵمەی چییە گەر دڵ سەری مەستی لەگوڵـشەن کـا؟!
خــەتای کێیــە؟ تــەرازووی کــار لەنگــەو، لینگــە دەســتارە
ئەلیدرەم لۆکە، سـا کـەی هاوتـای گـورزی تەهەمتـەن کـا؟!

بــەڵێ، باشــە لەگــەڵ خــەڵکی ئەگــەر پێوانــە ســەربگرێ
لەگەڵ سووکا، گران کەی هات، دەسی کێشان لە گەردەن کـا؟!
بــە تــەئریخی جەهەنــدەم تــێ نــەماوم بــۆ بەشــەر، بــەڵکو
لە ئاشیلکەی بەهەشـتا، کـێ هەیـە خـەروا لـە تێـچەن کـا؟
خـــەیاڵی میوەجاتێکـــە، پـــەلاماری هـــەموو کـــارێ
لە بێکاری چ دێ؟ بـا هـەر کەسـێ نەوسـی بـە بـا شـەن کـا
غــەریبم، تــازە هــاتووم، عــارە، شــەرمە، ئێــستە نــابزوێم
ئەگــەر ســەودایی ڕووتــیو برسیەتیــشم، ســەر لــە دیمــەن کـا
لە گریەو ناڵـە وا تۆفـان هەڵـستاو، مێـرگو ڕەز شـین بـوون
بە ناوی چی دەچێ (ژیکۆ)، سـەری سـۆزی لـە چـیمەن کـا؟!.

١٩٤٩

(٣٧)

گــولّم ناپــشکوێ، ئــەم باخــچەی دونیایــە دڵ ون کــا
بــە هاوارێــکو بانگــێ، ئـەم هــەموو چــەرخە ســەرەوبن کـا
سەرت ســوڕماوە تــا ســەیری شــتی گــەورەو فــشوفۆڵ کــەی
مەگــەر نەتبیــستووە، یــەك زەڕڕە، دونیایــەك لــە مــردن کـا
بــە زانــین داخــرا تەنــدرووری ژیــنو، عــەقڵی لێدەرکــەوت
لە شەو سەرمای جەهالەت، بۆچ سەرو لاقی لـە بەسـتن کـا؟
کـە پێپیلکـەت نـەبێ، ســەرناکەوی لــەم بــەرزە بــێ ڕێیــە
بەخۆ هەڵدانی، ئینسان، بۆچی خۆی وەك گیسکە گنخن کـا؟!
ئــەمن تــۆقم لــە پێتــا، تــا بــڕۆی هــەر دەنــگو ناڵــەم دێ
ئەگەر ئازایـە دەسـتت، بـا ئـەویش خـۆی پـڕ لـە بـازن کـا

هــەزار داس‌و چــەکوچ گیرانــە دەســـت‌و، دانەمـــەزرا ژیـــن
چ خوا بەرداره ئێمە جووت بــە گاســن، ئــەو بــە ئاســن کــا؟!
لـــە لایـــێ ئـــاگرەو شـــالاّو ئـــەهێنێ، لایـــێ دەریایـــە
دڵــم بــۆ تــۆ زەرەر نابەخــشێ، گــەر ســووتاوو گــەر خنکــا
ئــەوی برســی بــووە بــەم دەردی عیــشق‌و ســۆزە، پێویــستە
کــولێرەی ڕوومـــەتی ئێـــوە ببینـــێ‌و، ژینـــی نەوســـن کـــا
ئـــەوی لافـــی ئـــەدا بـــەم ئاڵووالاّیــــە، دوێنـــێ شـــەو
ئــەبێ ئیمڕۆکــە بــەرگی بێکەســی‌و ڕووتیــشی چــڵکن کــا
مەگەر- بــا- یــی فەنایــە، ئــەیبزێوێ چــەرخی ڕەنگــاوڕەنگ
بە فەرمانی خەمــە، شـادی، ئـەبێ خـۆی ئـەنجن ئـەنجن کـا
ئەگــەر گــەش بێتــەوە کوڵمــەی، بــە زەردەخەنــدەیی لێــوی
ئەبێ دڵ چەشــنی خونــچە، ڕوو لــەناو گیرفــانی گوڵــچن کــا
لــە زســتان‌و کرێــوەی بــێ دەمـــاغی، ڕێ بــە هــیچ نابــەم
مەگەر نەکوژێتەوە (پــشکۆ)، بــەهاری کــوردی پرچــن کــا!!.

١٩٤٩

(٣٨)

هــەتا مـــاوە بــەهاری نــامرادی، مێرگــوزار شــین کــا
لــە ناڵــەی بولبــولان، باخــچۆڵەکانی گــشتی پــەرژین کــا
تــەنافی ڕیــزە ڕەز لێــداوو دار ســـاباتی ســـەر بگـــرێ
فەریك‌و تاڵەبــەر، هەریــەك، لەبەرچــاو ڕوحــی شــیرین کــا
زەماوەنـــدی گـــوڵاّن‌و بولبـــولان، وەك ڕەشـــبەڵەك بـــادا
مل‌و گەردن، چەك‌و خشڵی بەرۆکان پوخــت‌و نەخــشین کــا

ترومبێــلو فڕۆکــان بێنــەکارو، خــەت بکێــشرێن بــاش
لە مەیدانی خەباتا، هەرکەسێ بێ ئەسپی خــۆی زیــن کــا
کەســێ، گــەر بەرژەوەنــدی کــاری دڵــداری نــەدۆزێوە
لە ڕۆژی ڕوونی شەودا بێ، لـە خـەودا دەس بـە نـاڵین کـا
ژیــانی خەڵکــە بــەرماوەی مــنو، ژینــیش کــە ناناســم
چ خاوەن باوەڕێ بێ، عەقڵی ناسەرسـەنگی سـەنگین کـا؟!
بڵــێم ناشــیرنم ڕەنگــە لــە باوەشــیا بنــووم ئــەمما
کە پێی ناگەم جـوانم، چـاو ئـەبێ سـا کـاری دووربـین کـا
بەرانبەر هەیتوهووتێ، گەر بوەستێ گـون بەدەسـتی ڕووت
ئــەبێ کــاتی هــەرا پاســی تفــەنگی لوولەچــەرمین کـا
کوڕی کوردم کە دی عاشق بووە، بانگم کرد: کـچە کـوردە،
بەڵا ناگاتــە ئــەو یــارەی، کــە یــادی سـووری چاوشـین کـا
لەمێــژە، هــەر ئــەڵێم باســێکی لاجــانگی شــکاوت کــەم
بەڵام بیستوومە هەر کەس باسیکا، خۆی کفنو تەڵقین کـا
ئەوا سەرماو شڵێوە عەردو بـەردی بەسـتو، شـەختەن دڵ
بــەناخێری گیــانی، تــازە (پــشکۆ) کــاری هــاوین کــا!!.

١٩٤٩

(٣٩)

ڕەزی بــێ خــاوەنم نەڕشــایەوە، تڵماســکی پــڕ خــون کــا
بەرو میوەی بـە شـیرینی نەوەسـتاو ئێمـە جـون جـون کـا
سەراپەردەی شەهی، مابەینی چوارباخی کە ڕەوشــەن کـرد
ئەبێ ناسکۆڵە ڕاوێـژێ لـە قەسـرو حـەوشو هـامون کـا
بەبــەر چــەخمەی هونــەردا تێپــەڕێنن، دەوڵەمەنــدو ڕووت
یەکێك زێڕان لە بن عەردو، یەکێك زێڕان لـە گـەردون کـا

له مەیدانی کرێ، بانگ ڕائەهێڵێ هەر سەحەر، بولبول
که ڕۆژیش هاتەدەر، هەر چاوە دێ، فرمێسکی گوڵگون کا
نەهێڵم چاکە دەستم بەربدا، ئەو شۆخە شیرینە
هەتا ئاگر لەناو چاوم ئەخاو، مێشکم لە هاون کا
ئەمن بێژینگە خاکێکم، بە باوکی لەندەنی نادەم
ئەگەر هۆزی هەژاریشم، هەزار نەورۆزی لێ ون کا!!
بلێ فیرعەونە میسری گرتو، نێری کوشتو، مێی بەردا
ئیتر، بۆ جوولەکەی مە کێیە؟ وەك موساوو هارون کا
زەمانی پیرو جاحێلیم، خەریکی ماچی لێوی بووم
کە لێوم پێوەنانووسێو، ددانم لێوە مەمنون کا
وەکو مندالی ناو سك، هەر مژیمو، تامی نەمزانی
ئەمێستا تاڵو تیژی دێ بە گژما، چاوی خاتون کا؟
ئیتر کێیە لە دونیا، تەختی یارو بەختی واژوون بێ؟
وەکو من یاری شیرینی، زمان پڕ عەترو سابون کا
سەری شادی نەنێمە عەردو، پەیمانە هەتا ماوم
دڵم هەر هاموشۆی بازاڕی بیری بەرزو سەرجون کا
نەسیم پشکۆژەکانی سەرچڵانی داچلاندن لێم
بە ناوی داری گەندەڵ، تازە (ژیکۆ) سەر لە پشکون کا!!.

١٩٤٩

(٤٠)

نۆش بکە ڕاوی دڵو، پڕکە پیپاڵەی تەقەلا
فڕکە بادەی عەرەقی قەومو، مەترسێ لە بەلا
باخەڵت فووده لە سەد جۆرە نوقودی هۆشت
ڕووکە هۆدەی ئەدەبو، بگرە زریزەی عوقەلا

سەری مەستت بەخولا، بەهرەوەریت ئەنوێنێ
هەروەکو کوێرەوەریت، سۆز ئەهێنێ بە دلا
شۆخو وریابە لەناو کۆمەڵی خزمو یاران
تاکو دانەی دڵەکەت، ئەو کچە بیخاتە ملا
ئەم هەموو تاوو تریسکەی لەبی کوردانەیی تۆ
چاوی پڕ سورمەیی ڕووناك ئەهێنێ بە گلا
شەنگەبیو، شۆڕە سەروو، تازە نەمامی ئێمە
شۆخو سەربەرزو جوان، قامەتی پۆشی بە گەلا
بێ بەرن، گەرچی وەکو گەنجی خیرەدمەند، بەلام
بەری سەر سینەیی یاران، لە بەرانبەر ئەسەلا
زۆرو کەم پێکەوە بن قەومەکە، بۆ دڵداری
ڕێ بڕۆن، پێشبکەون، تانە مەکێشن لەگەلا
ڕووکە سەرچاوەیی کوردانە، بشۆ، سا سەرو چاو
(ڕاجی) هەڵبێنە دوو چاوت بە سەرو ڕووی مەسەلا!.

(٤١)

چاوی ئاهوویی خەتا، زوڵفی وەکو چەنبەری لا
سینە پڕ سەیرو سەفا، دوگمەوو مەم، قاوەوو چا
گەردەنی بەرزە، وەکو لالەوو مینا بێڕەنگ
خاڵی وەك دانە هەنارو، خەتی ڕەنگینی تیا
پەرچەمی دەستە بەدەستە، کە بە گژ کوڵمە ئەچن
دیدەیی هەڵقە بە هەڵقە، دڵی ئەم خەڵکە ئەبا
ئاگری گەرمی سەری کوڵمی، لەدڵ هەڵئەگرێ
باوەشێنیشی لە دوولاوە بە ئەگریجە ئەکا
بە تەمابووم بگەزم لێوی، وەکو نوقڵو نەبات
سەرنخون بوومو، لەپێ کەوتمو، ماوم لە تکا

بەچەکوردم بووەتە بووکی تەڕو سازی وەتەن
بە ڕەقیبم بگەیێنن تەڕەسازی بخوا
(ڕاجی) ئاوارە مەبە، ماوە بە دیداری بگەی
بمژی لێوو دەمی، دەستت وەرێنی لە ملا.

(٤٢)

یار، ئێستە لە ڕێ دیتمو خۆش تێمەوە ڕاما
ڕۆحی لەسەری زوڵفی گرێدامو، بە جا ما
ئەگریجەوو پەرچەم، کە ئەپۆشن گوڵەکەی ڕووی
شەوقی لە شەوی ئەم دووە، وەك ڕۆژی سەما ما
ئێشکچییە جانم، لە دەری حەزرەتی دڵبەر
سوڵتان بە هەوەس بەزمی لە دیوانی سەفا ما
ئەی نابەڵەدی قورعەیی ڕەندانی خەریکماو
بۆ چارەسەریت، خارو جەفاخانە بە پا ما
تا لەشکری خەت بێنە سوپەرخانەیی کوڵمەی
قەت کەس نییە دەربازی ڕچەی کوشتنو عاما
ساقی وەرە بەم ئاخری عومرەم بگە فریا
ڕەنگین کە لەبی خەندەوو، گەردوش دە بە جاما
تێشوویی گەیشتن نییە (ڕاجی)، وەرە بمرە
مەڕوانە لە کاروانی دوعای ترسو ڕجاما.

(٤٣)

ساقی وەرە تۆ پڕکە پیاڵەی سەرو سیما
قَدْ صِرتُ علی الباب فَقیراً وَیَتیما
بۆ ڕۆژی قیامەت لەهەموو جۆرێ ئەبوورم
إنْ جِئتَ إلَیْنا بِلآلیكَ نَعیما

عــومرێکی درێــژم بــە هــەبا ســەرفی غــەمت کــرد
فَـــآنْظُرني لأَن كَيْـــفَ تَـــرى العَظْـــمَ رَميمـــا
کەوتوومەتـــە نـــاو داوی بـــەلاّی زوڵفـــی بـــە پێـــچت
وَكَّلْــــتُ عَلـــــى اللهِ حَـــــسيباً وَكَريمـــــا
ئـــەو نێرگـــسە شـــەهلایە، ڕفاندوویـــە دڵـــی زار
لا تَقبَـــــلُ عَينــــاكَ مَـــــعَ القَلْــــبِ قَـــسيما
سەرچاوەیی کەوسەر، کە لـە چـاوی تـۆ بەدەرکـەوت
مَـــنْ تـــارِكَ عَيْنَيـــكَ فَقَـــد صـــارَ نَـــديما
(ڕاجی)، بە هـەموو دەم کـە دەسـووتێ بەتەماشـات
فَآرْحَمــــهُ مِــــنَ اللهِ، وَأَوْصــــلهُ زَعيمــــا.

(٤٤)

تورکو، عەرەبو، هیندو، حەبـەش، چـوونە تەمـەننا
چـینو، یەمـەنو، مەککـە، پـڕن نـووری تەجـەللا
تـا حاشـیەیی زوڵفـی، لەسـەر ڕووپـەڕی ڕوو بـێ
دنیـا لـە نـەزەر حـەللی ڕمـوزی، عـەدەم ئاسـا
جیلـوەیی ڕەحمـە، سەرچـاوەیی ئـەنواری ئیلاهـی
خەنـدەی دەمـی نـەوبادەیی بوسـتانی تەماشـا
هەڵقەی سەری زوڵفـی، بـە هـەوای سۆزشـی عالـەم
وەسـتاوە لەسـەر گـەردەنی، وەك لالـەیی بـەیزا
شەمعێکە ڕوخی، بۆ شـەوی خـەم هـەڵبووە ئێـستا
پەروانـە، بـەڕووی شـوعلەیی ئـەو شـەمعەوە سـووتا
خـالآنی وەکـو لەشـکری زەنگیـی، بـە فـریبم
وا مـەرکـەزییان ناوەتـە سـەر تـاقی موصـەللا

(ڕاجـی) مــەدە تانــە، لــە دوو چــاوی بەڵــەکی یــار
ئــەو مەســتە، ئــەتۆ بێــدڵ‌و دێوانــەیی ســەحرا !!.

(٤٥)

کێـــشاوییە هەڵماســـی بـــژانگی بـــە دوو لادا
موشـــکی خوتـــەنی داوە بـــە دەم بڵقـــەیی ئـــاوا
خوێنـــاوی دڵ‌و ســـینەمی گێـــڕاوە بـــە خـــاڵی
کەشـــتیی خـــەتی بەرداوەتـــە نـــاو گێـــژەنی ڕاوا
کوردێکـــە، چ مەردانـــە ئەنۆشـــێ دڵـــی بـــادە
کردوویـــە هـــەزاران ســـەری پـــەژموردە بـــە داوا
بـــرژاوە هـــەناوم، بـــە هەناســـەی ســـەری زوڵفـــان
ســـەد داخـــی بـــە جـــارێکی چـــزاندم بـــە هـــەناوا
ئـــەی کـــوردە! گـــەلێ زارو شـــپرزەم لـــە وڵاتـــان
بمهێنـــەوە بـــەر ســـێبەری پەرچـــەم لـــە هـــەتاوا
نـــەمزانی، چـــلۆن گـــەیوە بـــەری تـــاڵی هومێـــدم؟
کوردانـــە، هـــەوای شـــیرنی پێـــدا لـــە نکـــاوا
لـــەم خاکـــە بـــە هیـــوا ئەگـــەزم لێـــوی وڵاتم
هەر کـون بگـەمێ، گـورجی ئەکـەم دەسـتی بـەناوا
گومبـــووم لـــە کەســـوکارو هـــەواو بـــەزم‌و گەیـــشتن
ڕابـــەر نییـــە ئـــەمجارە، دەرمبێنـــێ لـــە کـــاوا
(ڕاجی)، بـە تـەما کـوردی قەلەنـدەر مەبـە توخـوا
سەر شاری تەمای بگرن‌و، شـەی کـەن بـە گـژاوا[1] .

١٩٤٢

١- ئەم نیوە دێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٤٢).

(٤٦)

غەمو خۆشی دەزانی چۆنە؟ هەر ئەم دێتو ئەو ئەڕوا
بەڵێ دەوری زەمانە، لاغر ئەمرێتو قەڵەو ئەڕوا
دەماغی من بە دایم پڕ لە بیرو شۆڕشی یارە
کە ساتێ بێ ئەوی نابم، جەهەننەم دێتو خەو ئەڕوا
بە عەکسی دەهرە تەبیاتی، بە ئەگریجەو ڕوخی ساقی
بە حوکمی دەستی قودرەت، دائیما ڕۆژ دێتو شەو ئەڕوا
دەنی تەبعن ئەوانەی وا خەرقەبارن بۆ ڕیابازی
وەکو داوی ویسالی یارە، بوم ئەگرێتو کەو ئەڕوا
عەجەب ماوم کە دڵبەر عادەتی خۆی وایە، یا قەستە
بە ئاهەنگی حودی نایا، بە وەحشی لاجەڵەو ئەڕوا!
گەلێ ئەمرۆ لە یارم عاجزم، بۆچی؟ کە نازانێ
سەرو ماڵم لە من تالانییە، ئەمما لە ئەو ئەڕوا
ئەمن باوەڕ بە (ڕاجی) گەر بکەم، هەر هەقمە، یا نەیکەم
کە یاری قادیرە ئەمما، لەسەر گفتو شنەو ئەڕوا.

(٤٧)

خوویی ویم کەوتە سەرو، عیشق بە قووەت کە دوا
قۆڵی خۆم هەردوو دەرێنا لە کراسو لە کەوا
دڵی خۆم دایەوە هەرچەند بە دەسیسەو فڕو فێڵ
ئاقیبەت بازی دوو چاوی، بەخوا خستییە هەوا
لاوی کوردانەیی من، (دانسو پلەیینگ)[1] ناکا
شووشەیی پڕ مەزەیی عیشق لەگەڵما ئەخوا
جارجارە کە بەیەك غەمزە دو چاو هەڵئەبڕێ
مەقنەتیسێکە، لەسەر عەردەوە ئەمخاتە سەما

١- دانسو پلەیینگ - *Dance and Playing*: سەماو یاریکردن.

هێنـــده لــەو قــاپی یــه ئــەخزێم، دەس‌و دامێنـــی ئــەبم
ئـــاخیری، لـــەو دەمـــە ماچـــێکم ئـــەبینێ بـــە ڕەوا
هـــیچ هەڵنایـــە بـــەڕۆژ چـــاوم‌و، دڵ بێهۆشـــە
هــەر وەهــاش چــاکە، لــە ژێــر تــاقی بــرۆی بم لــە شــەوا
کـــونجی لێـــوی بگـــرەو، (ڕاجـــی) لـــە مەیخانـــە مـــەڕۆ
بیمـــژە بـــادەیی دەم، بـــۆ هـــەموو دەردێکـــە دەوا.

(٤٨)

لەبـــەر دووری، دڵـــم وەختێکـــە خوێنـــاوی جگـــەر ئـــەخوا
ســەرو داوێــن‌و ســینەم، ئێــستە شــاڵاوی ســەقەر ئــەخوا
ئـــەزانێ موبتەلاتـــە دڵ، ڕەقیـــبم، بۆیـــە ئیمرۆکـــە
بە سەد فریادو نافـامی، ئـەڵێن وا مێـشکی کـەر ئـەخوا
خـەیاڵم هــەر لــەلای تۆیــە، بەچــی بــاوەڕ ئەکــەی بیلــێم
وەکو منـداڵی سـاوا، مـەمکی قامیـشی شـەکەر ئـەخوا
دەمـــاخم وا پەشـــۆکاوە، بـــە شـــێوەی لەشـــکری زوڵفـــان
لە سەر موڵکی مەلیك غازی، شەرەر ئێسقان‌و سەر ئەخوا
بـە چـۆڵێکدا ئـەڕۆم ڕێگـای گەیـشتن سـەختە، نـایزانم
ئەوەندەی ماوە ژین تێـشووی تکـای بـاس‌و خەبـەر ئـەخوا
هــەموو عالــەم ئــەزانێ، دیــدە شــایانی نییــەو، گریــان
لەگەڵ ئـەم لوتفـەدا بۆچـی سەروچـاوی بەصـەر ئـەخوا؟!
لە دووری تۆیـە ئـاخ‌و داخ‌و گریـەوو ناڵـە، هـەم دەر هـەم
بە وێنەی گورگی برسی، جەرگی (ڕاجی) دەربـەدەر ئـەخوا.
١٩٣٩

(٤٩)

گـــوڵڕەنگی ڕوخـــت ڕەنگـــی بـــە ســـەد زوهـــرەوو مـــەه دا
خونـــچەی لەبەکـــەت لـــەعلی بـــە گەنجینـــەیی شـــەه دا

موشـــتاقی قـــەدو قامـــەتی ئـــەو یـــارە دیـــارەم
عـــومرو ســـەرو مـــاڵی منـــی، یـــەك دەفعـــە تەبـــەھ دا
ئـــەو ڕاوکـــەری چـــاوت، بـــە کـــەوانی قـــەفی ئـــەبرۆت
ســـەد مـــامزی تـــۆراوی، بـــە بـــەر چـــین و ســـوپەھ دا
خاتوونـــە، بـــە چـــەند نـــازەوە هاتۆتـــە تەماشـــا
وا پەنجـــەیی زیـــوینی، لەســـەر چـــاوی ســـیەھ دا
هـــەر جـــێ کـــە ئەچـــێ، هـــەر دڵ ئـــەبارێ بـــە نیـــساری
هـــەر کـــەس هـــەبوو وا عـــەقڵی بـــە قـــانوونی ســـەفەھ دا
پـــڕ زامو بـــرین، بێـــدڵو سەرگەشـــتەمو، بێـــڕەنگ
تـــا دڵبەرەکـــەم جیلـــوە بـــە گـــوڵزاری نیگـــەھ دا
(ڕاجـــی)، مەکـــە تـــۆ باســـی مـــەھ و زوهـــرەوو کـــەیوان
پاوەنـــدی لـــەبی یـــارمو، مـــن چـــیمە لـــە مەهـــدا!!.

(٥٠)

کـــوردی دەســـتە شـــکاو گەیـــشتە مۆمیـــا
کـــەر بـــوو، نـــەیهێنا بـــەکارو تـــێ ڕیـــا
نـــەوتو جـــەوتی زەوت کـــردی خـــەڵكو خـــۆ
خـــاكو خـــۆڵو ئـــاوی بـــردیو پێـــی ژیـــا
دوژمنـــی گیانـــت ســـتاندی هەرچـــی بـــووت
شـــارو دێهـــاتو ســـەراوردی چـــیا
هـــەر خـــوری تۆیـــە، کـــە ئەیکـــەن جەرمەنـــە
لۆبیاتـــە، ئەیکەنـــە فاســـۆلیا
نـــاوی ئـــاوی بۆگـــەنت نـــاوە گـــەڕاو
ئەیکەنـــە گـــۆگردو بـــاروت، ئەشـــقیا
خەڵکـــە زانینـــی لـــە بـــاوەش کـــردو، تـــۆش
ئـــاخیری مێـــشکت ئـــەبا ماخۆلیـــا

پێکـــەوە نووســـانو، دوژمـــن بـــوون بڵنـــد
تـۆش نـەوی بـووی، چـونکە لێکـدی بـوون جیـا
قـــورِ بەســـەر، قـــەت ناگەیـــە ڕۆژی مـــراز
ئـــەو ســـواری ســـەر هەوایـــەو، تـــۆ پیـــا
خـــاکی کوردســـتانە (ڕاجـــی)، ئـــاخو داخ
ســـــیمیاوو، فیزیـــــاوو، کیمیـــــا !!.

**

ب -

(١)

مــــوژەت دایــــم بــــە خــــوونی دڵ ئــــەدەی تــــاب
بــــە تــــیری ئەگەیــــە ســــەد گێــــژو گــــەرداب
نــــەما ڕەنگــــی ڕووانم، ئــــەی نــــەزەرباز
ئــــیتر نــــابم لــــە هیجرانــــی تــــۆ شــــاداب
کــــە کاکۆڵــــت ئەلــــەرزێنی بــــە هیــــوا
دڵــــم دێنێتــــە ڕووخــــان تــــاوی ســــیماب
وەکــــو تــــۆ نــــەبووە ئەســــڵەن دڵ فریبــــێ
بــــە ســــیحرو فیتنــــەیی‌و تــــەرتیب‌و ئــــاداب
ئەگــــەر نــــەگرم بــــە دامێنــــی تــــۆ، دەســــتم
چــــلۆن دەســــگیرە بــــۆ ڕێــــی وەســــڵ ئەســــباب ؟!
مەپرســــە قــــەت لــــە حــــاڵی جــــەرگ‌و دڵمــــان
کــــە لێــــت گیرکــــردوون ســــەد شــــیش‌و قــــوڵاب
چ هــــەڵبگرێ خــــودا لــــەم چــــاوە کاڵــــە
کــــە (ڕاجــــی) دا بــــە فــــێڵ‌و جــــەورو دولاب !!.

(٢)

دائیما شایانی عیشقە، زەمزەمەی چەنگ‌و ڕوباب
ڕەقس‌و دەستوری تەشەووق، ساقییو دەست‌و شەراب
دڵبەرو شاهید، لەسەر تەختی دڵا بگرن دەماخ
ڕوو لەهەر لایێ بکەم، سا بمکوژن مەست‌و خەراب
ئەی گەلی موفتی‌و نەقیب‌و قازییو سۆفی‌و ڕەقیب
من بە خۆم دەمرم، چ حاجەت، ئێوە لێم بگرن عیتاب

هەر کەخۆی پۆشی لەقەسرو، وردە ڕەمــزی خــستەدەر
دێمە حاڵی حەشــرو ناکێــشێ دو زوڵفــی بــۆ جــەواب
تا بە کوللی دەرنەچــم، لــەم خاکــەدا ناگــەم بــە کــام
خاکی غوربەت نەخشە، هێــزم لێــبڕا، دڵ پــڕ قــولاب
هێنــدە زەرڕاتــی لــە شــەش ئەترافــەوە هاویتــە ڕووم
أذهَبَـــتْ عَـــني البَـــصَر، حَتّـــی تَـــوارَت بِالحِجـــاب
خودفرۆشــیی کــەس نــەکا، تــا دڵبــەرم نرخــی ئــەکا
سەربەخۆ، ئاخر کە (ڕاجی) کەوتە حاڵی ئیزتیراب!!.

(٣)

ئـــەی ســـەنەمی ئـــازەری دڵ پـــڕ عیتـــاب
بۆچـــی دەکـــەی مـــاڵی غـــەرییان خـــەراب؟!
شـــێوەیی ڕەونـــەق، بـــە بـــەهاران لیبـــاس
کوڵمـــە وەکـــو نـــووری خـــودا، ئیلتیهـــاب
لـــەفزی دەمـــت، گەوهـــەری بـــەحری مـــەعان
خەنـــدەیی تـــۆ، جیلـــوەیی مـــەوجی ســـەراب
زوڵفـــی ڕەشـــت، بـــوو بـــە کەمەنـــدی دڵان
شیـــشەیی موژگانـــە لـــە جـــەرگی کـــەباب
ســـیحری دوو چـــاوانتە، عاشـــق پـــسێن
ئـــەبرۆیی خوێنڕێژتـــە، تیغـــی قەســـاب
دەســـتی وەکـــو لالـــە بـــە خـــوێنم ئەکـــەی
شـــاهیدە بـــۆ ڕۆژی قیامـــەت، خیـــضاب
ماچـــی دەمـــت، بیـــدە بـــە (ڕاجـــی) زەکـــات
زیـــوی ڕووان، گەیـــوەتە وەختـــی نیصـــاب!!.

(٤)

شـۆخەکەم، ڕووی لـە حیجابـا بنوێنـێ چ عەجـەب!!
ڕەوشەنی، ڕۆژی سـەما گـەر بکوژێنـێ چ عەجـەب!!
غەمزەکـەی چـاوی پـساندوویە دەمـارو ڕەگـی دڵ
گەر هوما ئێسكو تەنی بـاز بـشکێنێ، چ عەجـەب!!
زوڵفی چـەوگانی جـەفا، گیـانی بـە یـەغما بـردووم
شەق ئەگەر گۆیی لە مەیدان بڕفێنـێ، چ عەجـەب!!
عیـشوەوو نـازی، تەپاندوویـە هـەناوو جگـەرم
لـەرزە گـەر خانـەیی دنیـا بتـەپێنێ، چ عەجـەب!!
پڕتـەوی نـووری ڕوخـی تۆیـە، دڕاندوویـە بـەدەن
مەه ئەگـەر بـەرگی کـەتانی بـدڕێنێ، چ عەجـەب!!
تـا جگـەر ئیـشی چـەکوچ کارییـە، شـاگردی دڵـم
لە دەروون، کوورەیی خەم گەر بـدەمێنێ چ عەجـەب!!
ڕەمـزی ئەبرۆتـە، هەڵیکەنـدووە جـەرگی (ڕاجـی)
کارەبـا، ڕیـشەیی عـەردیش بپـسێنێ چ عەجـەب!!.

(٥)

نووکی پێنووسم ئـەوا خـستمییە نـاو شـاری ئـەدەب
گەرچی نـەفرۆشو نـەکڕ خـۆمم لـە بـازاری ئـەدەب
چـونکە گیرفـانم پـڕە، وا دەس بـەتاڵ دامـاوە ژیـن
تـا زمـان ئـەبڕێ لیباسـی بـیری هوشـیاری ئـەدەب
تێکـەڵاوم کـەن بـە خـاكو بـەردەڵانی مـافی کـورد
تا موعەتتـەر کـا دەمـاخم، بـۆنی گـوڵزاری ئـەدەب
هەر ئەدەب گەر پێگەیێنێ هۆزی دواکەوتوو لە شوێن
ڕەببی کوێریکەی دوو چـاوی دوژمنـی یـاری ئـەدەب

خاکی کوردستان بوو کانی فەنن و زانست و ژیان
بۆچی بەختی نووستووە، لێی وشکە ڕووباری ئەدەب؟!
دوژمنم زۆرن، بە کوردی، نایەڵن سەر هەڵبڕم
تا بە سەربەستی بدا دەستم پەلاماری ئەدەب
ڕووی هونەر چۆنی ئەکا ئاوێنەکاری، تا ئەبەد
دیمەنی نەسڕێتەوە هیچ کەس لە دیواری ئەدەب
هەر بڕۆ، تا شارەزاییت دەسکەوێ لەم خاکەدا
تا لە گوێی خۆتی ئەنووسی، یەك وشەی زاری ئەدەب
وا کوڵی (ژیکۆ)، لە چاوی بێکەسیدا هەڵقوڵا
کەس نییە گەر لێی بپرسێ، حاڵی بیماری ئەدەب!!.

(٦)

یارەکەی بادەگەرم دڵ دەڕفێنێ بە ئەدەب
ڕشتەیی گەوهەری ڕۆحم ئەپسێنێ بە ئەدەب
شێخ لەناو باخی ڕیا، خۆی لە کەناری ناوە
گوڵ، بەهارێکە لەلای، ئەیپچڕێنێ بە ئەدەب
زوڵفی ئەو شۆخە بە سەرشۆڕییەوە، وەکو زاهید
کوورەیی فیتنە بە عالەم ئەدەمێنێ بە ئەدەب
بەرگی عیززەت کە چ قەدرێکی نەبێ، بۆچی بێ؟
بەدەنی بێ شەرەفی خۆی ئەنوێنێ بە ئەدەب
ڕازی دڵ بردنی من، بۆ دەری یاران چ دەکا؟
گەر لە بەر پێی هونەرا، خۆی نەمرێنێ بە ئەدەب
یاری شیرین چ عەجەب قەدرو جەماڵێکی هەیە!!
ڕووحی پڕ دەرد و خەمم، وا ئەنوێنێ بە ئەدەب
شەهی ئیقلیمی جوانی بوو، لەسەر تەختی مراد
هەر بە ڕووی دەوڵەتی لەم تەختە ئەمێنێ بە ئەدەب

تـــاکو عیـــبرەت بگـــرن، تازەجـــەوانانی چـــەمەن
لەسەر ئەم سەروو مەهە، موو ئەخشێنێ بـە ئـەدەب
نییـــەتی قیمـــەتی ماچـــێکی حەبیبـــەی، (ڕاجـــی)
مەر لە قاپی کەرەمی، لێـی بـستێنێ بـە ئـەدەب!!.

(٧)

ئەم چـاوە خومـارەی، چ عەجـەب دڵگـرە یـارەب!!
ئەو قامەتە شۆخەی، چ عەجـەب ئـەنوەرە یـارەب!!
پێویـستە کـە بـێم سـەیری جـەماڵی کـەمو بمـرم
ڕەحمێ بکە مـن بێمـە سـەر ئـەم مـەنزەرە یـارەب
شـادم بـە سـەبەب بـادی سـەبا، زوڵفـی کـە لادا
یـــارەببی ببۆســـم ڕوخـــی ئـــەم دڵبـــەرە یـــارەب
سەد ئـاه و ئـەمان!! بێکـەس‌و خونخـوارو زەلـیلم
فریامکـــەوە لاچـــم لەســـەر ئـــەم مەجمـــەرە یـــارەب
وایزانی ڕەقیب، دۆسـت ئەکـەم تـەرك لەبـەر ئـەو
هەی هەی لە ڕەقیبم چ حەسوودێ کـەرە، یـارەب !!
چـەند چـاپك‌و لاوچـاك‌و، بـەدەن نـەرم‌و جوانـە
حەیرانـە دڵـم، کـەی بـووە ئـەم زیـوەرە یـارەب؟
خـۆت گـەورەوو سـاحێب بـە ژیـان‌و بـە هیلاکـی
(ڕاجی) کە ڕجای وەسڵی هەیە لەم دەرە، یـارەب !!.

(٨)

تێکەڵ بەخاکم ئەکـەم، فرمێـسکی هیـوا تەڵـەب
تا سەوزو سوورو شین کا، گوڵیش بپشکون جەڵەب
ڕەحمـــەت ببـــارێ بەســـەر بـــاخ‌و ڕەزو مێرخـــوزار
دونیـــا درەوش بخاتـــە هـــەموو لا بـــە ڕۆژو شـــەب
چاو هەڵبڕێ گەل هـەموو، بـە لێـوی پـڕ پێکـەنین
قـــاپیی لـــە خـــۆی دابخـــا، خەزێنـــەداری غـــەزەب

خێوەت بە خێوەت بـڕۆن، لیـژەن بـە لیـژەن بکـەن
مەبەست کاردروستی بێ، لەڕێی پەروەردەو ئـەدەب
کەس نالەباری نـەوێ، کـەس ناهـەقی هـەر نـەکا
هەر کەس ڕەوا کا بە خۆی، ڕەوشتی شیرین مـەزەب
چەند خۆشە بێ پرسیار، بدەی هـەموو کـەس وەڵام
لەگـەڵ نیگـاران کـەوی، دوورە بـەڵاوو نەکـەب
هەرچـی بـووە بـێ ڕەزا، نـەبێ لـە خـەڵکی قـەزا
چەوتو چەوێڕ ڕاست ئەبن، گوڵ دێنە سەر زارو لەب
هەرچی قسەی لێبکـەی، بـە نیـسبەتێك تێکـەڵاو
ببڕە ڕەگی ناحـەزی، لـە دەنـگو ڕەنـگو نەسـەب
بەهەشـتی کێـوان وەکـو زەمـانی زەردەشـتەکەت
بژیێنـەوە بـۆ گـەلت، هـەنارو سـێوو عەنـەب
خـاوێن بـشۆوە دڵـت، بگێـڕە کـارو مـشوور
وەکو(سکەندەر) بـڕۆ، سـەبەب بخە دوای سـەبەب
کـە هێـزی بـاوەڕ هـەبێ، بۆچـیتە ئـاتۆمو تـۆپ؟
بەشەر کە زۆڵ دەرنەچێ، هەر خۆی ئەبێ مونتەخەب
سـەبا بـەگورجی وەرە، بڵاوکـەوە بـۆنی خـۆش
بە تـۆ گـەش ئەبێتـەوە، باخـاتی کـوردو عـەرەب
گـەر ئەتـەوێ سـەرکەوی، دەسـتکە بـە گیرفانتـا
بەخێوکە ڕووتو هـەژار، لەناوبـە لۆمـەو لەقـەب
(ژیکۆ) لە چـاوی دڵان، جـێ لـەق بـووە چـاوەکەم
چونکە کوڵاوە لـە هـەق، دڕاوە گرتوویـە تـەب !!.

١٩٦٠/١٠/٥

(٩)

تـازە بـەهاری گوڵـە، ئـەی بـوتی شـیرین تـەرەب
هەستە بـەڕووی سـۆزەوە، بـادە بـدە لـەب بـە لـەب

شـێوەیی بـالاّی ئـەتۆ، نـەبووە لـە بـاخی کەسـێ
شۆخ‌و تەڕو بێ گرێ، ئەی سەنەمی خۆش لەقەب
مەسـتی خـووی خۆشـییە، چـاوی سـیاهت کـەوا
فیتنـە نوێنـە بـەدڵ، قـەت نییـە خـاڵی لـە تـەب
بولبـولی بـاخی وەفـا، تـووتیی سـەیرو سـەفا
کەوتنـە داوی جـەفا، وەختـە بـبن بـێ ئـەدەب
دەوری بـوتی کوردییـە، ڕۆیـون شـێخ‌و مـەلا
گشتی لە دیـن وەرگـەڕان، فـارس‌و تـورك‌و عـەرەب
دەفعـەیێ مـەیلی نـەبوو، پرسـشی حـاڵی ئەسـیر
پـەردەیی ڕووی لانەچـوو، کەوتمـە بەنـدو تەعـەب
هێنـدە تەماشـا بکـەم، ڕەونـەقی چـاوم نـەما
ئەی دڵ ئەگەر چوویە لای، بۆی مەکە باسـی مـەزەب
کەس وەکو دوو چاوی ئەو، مـەیلی لـە ئافـەت نییـە
لای وەیـە لـەم ئـاگرە، تێئەکـەوێ (بوولەهـەب)
سەرفی بەری پێی بکـە، جـان‌و جگـەر، مـاڵ‌و سـەر
غەیری ئەوە (ڕاجیا)، سـوودی چـییە ماکەسـەب؟!!.

(١٠)

زامـی سـەختم کردمـی ئاتـاجی نـازان‌و تـەبیب
چاوەڕێی دەرچـوونە دڵ، لـەم خەسـتەخانە وەك غـەریب
گەر سـەرو مـاڵم بـدەم، سـا جێگەیـەك پەیـدا ئەکـەم
هەڵبدەم بەیداغی ساغی کـوردی بـێ سـەبرو شـەکیب
تـا لـە ژێـر بـاری خـولامیی، شـانی هێـزم داخـزێ
ناگەمـە ئـاواتی بـەرزی هـۆزی دەسـکاری ڕەقیـب

شـــاهیدی زۆرن ولاتـــی مـــن لـــە چـــاخی نووحـــەوە
شـای ولاتانـە، کـە عالـەم هـەوڵ ئـەدا بیـدا فـەریب
چـونکە نەمبرژانـدەوە، ئـەم زامـە کۆنـەم هەڵوەشـا
ڕەنگی ناشـۆرێتەوە، هـەر جێگـە قـەترەی بـێ نەسـیب
مـن نـەبم، ئـەم کائیناتـە گـشتی ڕێککـەوتوو ئـەبێ
شەڕ لەسەر شوێنی منە، پڕ کەن لەوی، گیرفـان‌و جیـب
ئـەم هـەموو میراتـە جێهێـشراوە بـۆ ڕۆڵانـی کـورد
وا بـووە ئـەیتام‌و کەوتـە بـەنك‌و بـازاڕی عـەجیب
بۆچـی تیمـارم نـەکا، ئـەم گیـاوو گوڵـەی نەوبـەهار؟
بـۆچ کـەژو کێـوم نەگاتـە ئاسمـانی پـڕ لـە زیـب؟
عـادەتی ڕۆژانـە شـاه و دەوڵەمـەن بکـرێن هـەژار
هۆزەکەی تۆش دێتە ژین لەم پێچە (ژیکۆ)، عـەن قـەریب.

١٩٦٠/١١/١٤

(١١)

ئەی عەزیزان، وەرنە سەیری سۆزی ئەشعاری غـەریب
تا لە حەلقەی بێکەسیدا، بێمە سەر سەبرو شـەکیب
نامەوێ جەننەت لەگەڵ هیجراتـی تـۆ، ئـەی نـازەنین
بۆ جەهەننەم حازرم، گـەر وەسـڵی ئێـوەم بـێ نـسیب
پەرچـەمت دەوری لـە گـەردن داوە هـەروەك ئـەژدیها
دوو تەلیسمی چاوو گەردن، بوونـە ئاسـاری عـەجیب
لالـــەزارە، خونـــچەبارە، نەوبـــەهارە ڕوویـــی یـــار
سـەبزەواتە، هـەم نەجاتـە، ئـەم بەراتـەی زۆرو زیـب
زۆر گەڕام‌و چـاوی خـۆم گێـڕا لـە دنیـا، بـۆ کەسـێ
موتڵەقەن نەمدی وەکو تۆ، شۆخ‌و سەربەرزو نـەجیب

دڵبەرێکی چاوخومارو، موشك زوڵفو، شوعلە ڕووی
سینە سافو، دڵنەوازو، جانگودازو پڕ عەتیب
قەت بەسەرهاتت لە ڕێی عیشقا لەلای کەس ناکرێ
(ڕاجیا)، لاچۆ لەلای پیرو مەلاو شێخو نەقیب!!.

(١٢)

وەختە بمرم لە فیراقی لەبی گوڵناری حەبیب
خوێنی چاوم وەکو باران، دەڕژێ سەر بە نەشیب
تاکو سینەم نەڕزێ من بە شەپۆلی فرمێسك
نافرێ تەیری حەیا، بۆ قەفەسو داوی صەلیب
سەبەبی مەرگمە، دەسماڵو حیجابی سەرو مل
چ بەهەشتێکە لە ژێر وانەوە بۆ شەوقی غەریب ؟!
من لە ڕێگایی ڕجا بەندمو ناگەم بە ویساڵ
سەد هەزار هێندە بەلای گەورەترە داوی ڕەقیب
پاسی وەسڵم هەبوو بۆ گەنجی قەدی دڵدارم
ڕێی نەدامێ سەگی هەوشاری ڕەقیبم لە حەجیب
جانو دڵ بێ بە فیدای پەرچەمی پڕ پێچانت
دەمو لێو بێ بە فیدای جامی لەبو لێوی لەبیب
دڵی خۆت سادە بکە، تۆ لە هەموو گەردو غوبار
(ڕاجیا) بەستە ئەمە، عیسمەتە بۆ ڕۆژی فەریب !!.

❊❊

-پ-

(١)

ئەز دەڵێم سێوو ترێ، نابێژمە تۆ (ئەپڵو گراپ[١])
من قوتابخانەی ئەنووسم، گەر (سکۆڵا[٢]) دەن لە چاپ
ناوەڕاستم ڕۆژهەڵاتو، ڕۆژئاوا دوورە لێم
عەدلەکارم، کوردی سەربەستم، ئەگەر نەمکەن خەراپ
خاوەنی هەر پیاوەتیو مەردایەتیو دیوانی تۆ
بگرە یارو، زوو لە دوژمن داخە قاپیو، داگرە قاپ
وازمەهێنە قەت لە ڕاستیو، کەس لە ڕێگا لا مەدە
نایەوێ کوردێ، دروشمی نارەواو نارێكو لاپ
هەر کەسی بێگانە هات، ئامۆژگاری تۆ بکات
لێیدە، تێی هەڵدە بە شەق، ئەو دوژمنێکە پڕ قولاپ
چونکە تۆ ئاوێنەدڵ بووی، کەس شپرزەت با نەکا
هەق، لە بیرت گەر نەچێ، نابەن زەفەر شەیتانو پاپ
گەر لە گوێی ئەگری براکەم، با قسێکت پێ بڵێم
هەرچی شۆپی گەورە بێ، تێری ئەکەن شەپلاخو شاپ
ڕۆژو شەو، چەرخو زەوی، بۆ تۆیە ڕێکوپێك بی گەر
تا بە نارێکی بڕۆی، هەر چاو بە تۆزیو دڵ بە تاپ
من کە بۆ ئازادیی کوردان، گیان لەسەردەستو فیدام
یەکدڵو یەکباوەڕم (ژیکۆ) ئیتر بێ لافو گاپ.

١- ئەپڵو گراپ (*Apple & Grape*): سێوو ترێ.

٢- سکۆلا: مەبەست لە وشەی (*School*) ە: قوتابخانە، خوێندنگە.

(٢)

باڵۆو فامیـدە بـووم، ناسـیومە دەسـتی ڕاسـتو چـەپ
لێمگەڕێن ڕێی خۆم ئەزانم، بـاشو بـێ شـاباشو گـەپ
هەر کەسێ بیرێکی ناشتو، خۆی لـە خـەڵکی شـاردەوە
بـێ چـرا ئەیدۆزمـەوە ڕەنگـی دزانو چـەوتو تـەپ
چۆن قەڵەو بێ گیسکەکەی خاڵە هەیاسی گورگە ترس؟!
چۆن ئەبێ دووڕوو ڕەهـایی بـێ، لـە داوو قـیرو قـەپ؟!
بـازوویی مـەرگو هـەژاری، هێنـدە پـڕ هێـزەو درێـژ
چۆلەکەی دڵ دەرئەهێنێ، لەم کونو لەو کون بـە لـەپ
ئـەهلی دڵ، بڕواننـە ئـاتۆمو ئەکـسی مـانگو خـۆر
شـارەزابن کـاری وەسـتای بـێ چـەکو بـێ تـۆزو تـەپ
خـاوەنی بـیرو زمـانو نیـشتمانو یانـە نـین؟!
ئێمە وا بـۆ مەشـکەژێنەی خەڵکـە بووینـە لۆرەلـەپ!!
ئەو زەوی خـۆی جـووت ئـەکا، بـەو هێـزو بـاوو ئـاگرە
ئێمە هەر ماندوو ئـەبین، بـەم گاسـنو هـەوجاڕو هـەپ
نەگبـەتی ئـەم بـاوەڕە، خـستمییە بـەر داری فـەنا
ڕایەڵـەو دواکـەوتنم، گرتمییـە کۆشـی شـاپو شـەپ
بەسـیە (ژیکـۆ) وێنـەبازیو تـەونو بـازاڕی قومـار
زەوتی کردووی فێڵی سووری چاوزەقی مل قیـتو ڕەپ!!.

❊❊

-ت-

(١)

چــاوی هەڵئــەبڕێ بــە دووســەد نــازەوە دڵ کــا خــەلات
هــەر خــەلاتێکی هــەزار تــیری مــوژەی پێــوە ئــەخات
ســـینەیی ســـینی، ئەڕازێنێتـــەوە نـــارنجو ســـێو
تــا بــە نــارنجۆکی مــەم بکــوژێ ســەرو، بگــرێ وەلات
لێــو، شــەکەرخەندەو گــوڵو یــاقووتی لــێ بــارکردووە
بــۆ دڵــی عالــەم ڕفانــدن، دائــەنێ خێــرو بــەرات
ئاســەواری بڕیــەوە، هــەر خۆشەویــستێکی هــەبووی
چی لە شـاهی گـرژەڕوو کـا، نۆکـەری بـێ دەسـتەلات؟
وەك هـــەوەڵ شـــاقاوم ئاویتـــە خـــەتی دڵپـــەرەوەری
خــۆم بــە جــارێکی دەراویتــە دەری ســەبرو ســوبات
چــاوی کاڵــت شــەربەتە، یــاخۆ شــەرابی مەســتییە؟
یانــە قــاوەی شــیرنی مەرگــە لــە فنجــانی نــەجات؟
مــاری ڕەشپۆشــن دوو زوڵفــت، یــا شــریتی دارەمــەیت؟
یــا ســویچو وایــەری کوڵمــەن لــە شــاری ڕۆژهــەلات؟
قەت بەهای ماچی تـەواو نابـێ لـە عالەمـدا بەکـەس
وا مەلــەك ڕۆژی ئــەزەل تــا ئێــستە هاتوونــە مــەزات
مــن لــە ئــەم دڵدارییــە دیــتم جەهەنــدەم دوورییــە
پێگــەیینی جەننەتــە، بخــوازە گــشتی موشــتەهات
خـــوازەرو خـــوازراوو تـــالیع، عاقیبـــەت پیرۆزییـــە
وەرگــەڕاوو ژوورو دەر، ســابیت بــە هــاتی کارەســات
ڕەملــی مــن وێنــەی تــەرازووی کــارە، ئەیکێــشێتە ڕوو
خاڵو خەت ڕەمزن لـەجێ، چـبکەن بـەناتو ئومـمەهات
خۆڵەمێشی خـەم لـە ڕووتـا بـسرە (ژیکـۆ)، گەشـبەوە
سۆزی ڕاستی خۆت نیشاندەو، هیچ نەبێ پـێچو پـەنات.

(٢)

یار لە نەشئەی پەنجەرەی زولفی، کە کولمی دەرئەخات
هەرکەسێ کە تۆ ئەبینێ، خەم بەسەر خۆیدا ئەکات
دەم، بە نازی لێوەکانی ئەتلەسی پەڕ دەر ئەکا
ڕۆح و جەرگ و دینی عاشق، گشتی بێ میننەت ئەبات
چاوەکەی تیری لە جەرگم داوە، چۆن شیوەن نەکەم!!
مەرحەمەت فەرموو نەجاتمدە بە ماچێ، تو خودات
بەس بفەرموو، تۆ ئەسیری موسلیمی خاڵی منی
من لە کوشتەی چاوی فیرعەونم، بە ئەمری زولفی لات
شاهی حوسنی تۆ تەرەققی کردووە، فەرزینی من
دەست و پێ بەستوو لە داوو، شاهی بەختم بۆتە مات
ئەمری ئەبرۆتە بزانم جەلبی دڵمی کردووە
یانە ڕەحمی زۆرە، دڵ بیمارە، چاوت هاتە لات
گەر لە ڕێگا ئەتگەمێ، نازت قەرزدارم ئەکا
بۆیە گەر لەنجەی ئەفەرمووی، لەعلی ئەشکم دێتە پات
من ئەزانم تۆ لەمن تینووتری، ئەمما ئەبێ
بۆ جەفای دڵ، شاهی چاوت زاهیرەن بگرێ وڵات
موددەتێکە عەیب و عاری ئێمە (ڕاجی)، هەمدەمە
چونکە سەرخۆشن دڵ و جان، پا بەجێ نین یەك سەعات.

(٣)

دیمەنی کێوانی کوردم کرد مەزات
تاکو دامالآم و نەمما دەستەڵات
ڕەنگی گولزارانی بردی ئابڕووم
ڕۆژی ئاواتم بە ڕوو زەردی هەڵات

هێنـــده گریـــاوم لـــه تـــاوی مـــافی كـــورد
تـــا لـــه چـــاوم هـــه ڵقوولان دیجلـــه‌و فـــورات
هـــۆزی مـــن، هێـــزی لـــه ده‌ســـت بێگانـــه نـــا
تـــــا ڕه‌گ‌و ڕیــــــشه‌ی بـــــه لاوازی ده‌رات
مـــیرو ئاغـــاو شـــێخ‌و بـــه‌گ، هه‌ریـــه‌ك لـــه یـــه‌ك
ڕایــــه‌لێكی هـــــه‌لبڕی‌و كوشــــتی خـــــه‌بات
مێـــشكی بـــردم، قـــاوه قـــاوو جـــاوه جـــاو
پـــیری كـــردم ڕێگـــه‌یی هـــات‌و نـــه‌هات
ئـــه‌ی خـــوا خـــۆ دوژمنـــی ئـــه‌م هـــۆزه نـــی؟
بۆچـــی وا پێـــی وه‌رئه‌كـــه‌ی میكـــرۆب‌و لات؟
تـــا بكێـــشم ڕه‌سمـــی ســـه‌وزو ســـووری كـــورد
هـــه‌ر خه‌ریتـــه‌ی زه‌ردی ده‌ردێ، یـــا ســـپات
قامـــه‌تی شـــۆخی بـــه بـــیر ســـه‌ودا ئه‌كـــه‌م
تـــا هـــه‌لێنم پێـــی، ســـه‌رو چـــاوی وه‌لات
تاكـــه ســـه‌رداریك بـــوو، ئـــه‌یگێڕا مـــشوور
ویـــش، كـــه هـــه‌ر چـــاری نـــه‌ما دوو جـــار هـــه‌لات
هه‌ســـتی بـــه‌رزی پـــێ ئـــه‌كا دوژمـــن ئـــیتر
مه‌رجـــه تـــا تێكـــی نـــه‌دا، كـــارێ نـــه‌كات
به‌ســـییه‌تی (ژیكـــۆ)، ئـــیتر هـــاوارو بـــانگ
كێـــت هه‌یـــه دۆســـت‌و بـــرا، بێنـــه پـــه‌نات؟!.

(٤)

دنیـــا چـــلۆن نوانـــدی شـــۆرو نـــه‌وازو ئـــاوات؟
لایـــێ بـــه شـــین‌و گریـــان، لایـــێ بـــه ڕه‌قس‌و سـابات
یـــه‌ك ئـــاقل‌و سیاســـی، یـــه‌ك جاهیـــل‌و پڕوپـــووچ
تێكـــه‌ل بـــووه هـــه‌موو شـــت، لـــه شـــاران‌و لـــه دێهـــات

یــەك تــاڵیبی ژنو مــاڵ، یــەك مــائیلی نیفاقــە
یەك زۆر بەخیلو ئاڵچاغ، یـەك غـەرقی نـاو سـەخاوات
یــەك عابیــدو هونــەروەر، یـەك بـێ حـەیاو موفـەتتین
یــەك ســاقیی شــەرابە، یــەك تێــچوویی خــەرابات
پــڕ خــەوشو خــەم زەمانــە، ڕازاوە هەرچــی ڕووخــا
ڕووخــاوە هەرچــی ڕازا، مەقــسەد کرایــە هــەیهات
بولبــول بــە ئــاخو ناڵــە، ڕێــوی بــە دەســتی کــۆڵی
هەموو هــەر چــوونە بەنـدا، تـا گـورگو مـارو مـاڵات
(ڕاجی)، قەســەم بــە قورئـان، دەلیلـی چـاك ئەمانـەن
خودا کـە بـێ شـەریکە، دروسـت ئـەکا چ حـەز کـات.

(٥)

ئیــــشارەی نــــازی چــــاوی، نــــەفی و ئیــــسپات
وەکــــو موســــا، دڵــــی بــــردم بــــە میقــــات
بــــە بزمــــاری مــــوژەم، قــــایم دەکــــەم دڵ
لــــە ســــروەی بــــاخی پــــڕ ئەســــراری بــــاڵات
دەخیلــــــی چــــــاوەکانت بم لــــــە بەرچــــــی
ئەبــــەی تــــاڵانی ڕووحــــم بــــۆ خــــەرابات؟
ڕوخــت گــوڵ، قامــەتت عەرعــەر، ســەرت شــەو
دڵــت بــەردو، مــوژەت تــیرو، بــرۆت لات
شــــکاندت جــــان، بــــە شــــیری نــــازو لەنجــــە
ڕفانــــدت دڵ، بــــە بــــازی چــــاوی شــــەهلات
هەناســــەی مــــن لــــە دامــــێن عەســــکەری زوڵــــف
لــــە پــــێش چــــاوی ڕەقیبــــان بۆتــــە ئــــاڵات

کــە ســینەم کــرد هــەدەف بــۆ تــیری دوژمــن
بــە مــەرگی تــۆ قەســەم، نــەمبوو موخافــات
کــە نــووری ڕۆژ ئەبەخــشێ، خــاڵی تاریــك
ئــەبێ چــۆن بــێ لــە ئوفقـا ڕووت کـە هـەڵهات؟
لــــەوی زێــــتر نــــەبوو ئومێــــدەوارت
فەقــەت (ڕاجــی)، نــەبوو جــارێ مواســات.

(٦)

سەد ئەسەف گوڵشەکەرا، مەیلو موحابا بـووە قـات
بـۆ دڵـی خەسـتەوو بێـچارە، مـوداوا بـووە قـات
لـە هـەموو لاوە دەڵـێن، تـازە چـەمەن خـەملێوە
گەرچی بۆ بولبولی دڵ، خەنـدەیی گوڵهـا بـووە قـات
ئـەی دڵا، گـەر بـە ئومێـدی قـەدی زیبـایی ئـەوی
شێتو بێهۆشو هـوڕی، قامـەتی ڕەعنـا بـووە قـات
دڵـی مـەجنوونی منـە، شۆڕشـی لـەیلا ئەیـەوێ
بۆیە ئیمڕۆکـە مەگـەر خەیمـەیی سـەحرا بـووە قـات
مـاهی تابانـە سـیمای حوسـنی، کـە دامـەنگیرە
موشتەری قەدری نەما، هـەروەکو زوهـرا بـووە قـات
چونکە دەستو قـەدەحی یارمـە، ئیمـشۆکە لـە نـاو
خەندەیی لێوی ڕەقیب، وەك شەوی یەڵـدا بـووە قـات
شەوی بەزمو تەرەبـە، موتریـبو سـاقی بـە هـەوەس
شێخی تۆبـەو نـەزەری عیففـەتو تـەقوا بـووە قـات
چەنگو نایو دەفو عوودو، چەقەنەو بەربـەتو سـاز
چونکە هاتوونە سەدا، مەنهـەجی فـەتوا بـووە قـات

خـەوە یـا زیندەگییـە کۆمـەڵی بـەزمت، (ڕاجـی)؟
کە بـەراواژە دەڵێـی، مـەیلو موحابـا بـووە قـات!!.

(٧)

مـژدە بـێ ئـەی دڵ، لـە ئوفقـا ڕوویـی دڵئـارا هـەڵات
چـارە دەتـوانی بکـەی دەردت، ئەگـەر سـەودا هـەڵات
ڕووی لـە پـەردەی شـەرمەوە هـەڵهاتووە، گـیراوە ڕۆژ
کەوکەبـەی خـاڵو خـەتی، تـاقم بـە تـاقم وا هـەڵات
شـاهی یـارانی زەمـان، هاتۆتـە خانـەی بەزمـەوە
لەشکری عـەقڵو ئـەدەب پـشتی شـکا، پـرژا، هـەڵات
خانـەیی تـاریکی دڵ وەبزانـە زوو بکرێتـەوە
وا جـەمالّی دلّبـەران وەك تـالیعی بـەیزا هـەڵات
کەشـفی چـۆن ناکـا؟ خـەیالاتی دڵـی غـەمباری مـن
هەر دەمێ، لەو بورجی ڕەحمەتدا ڕوخـی مـەعنا هـەڵات
چـنگی بـازی چێـشتووە، کەوتـە شـەفەق ڕۆژی سـەما
یـاری مـن هـاتو، بەسـەد زامو بـرین عـەنقا هـەڵات
بـۆ هـەوای کـوردی عـەزیزو خۆشەویـستم (ڕاجیـا)،
چیهرەیی ساغەر، لە کەففەی شـاهیدی ڕەعنـا هـەڵات.

(٨)

ئـەی دڵ، چ ئەبەسـتی تـۆ تەعـەللوق بـە مـەحالات؟
گـەر نەقـدی تەڵـەب کاسـیدە، بۆچـیمە خەسـارات؟
تـا جـەرگی مـنو دیـدەیی تـۆ مەسـتی حیـسابن
ئـاگرگرە دڵ، لـەم قەسـەبەی کـۆیی عیبـادات
سـاقی وەرە تـالانی سـەرمکە، سـەرو مـالّم
نەك خـەرجی بکـا چـەرخی سـەما، فیتنـەیی ئـەوقات

یـــا لەشـــکرە، یـــا زائیبـــەیی ســـەروی ڕەوانـــن
ئـــەم دەســـتەیی زوڵفانـــە، لەســـەر قامـــەتی ڕەعنـــات
گـــەنجی دڵـــی وێرانـــە، کـــە وێرانـــی نیـــازە
ماچـــێکی دەمـــت بـــەس بـــوو، کـــە نـــەتکردە موافـــات
دڵ حـــازرە بـــۆ مـــوڵکی تیجـــارەت، بـــە تـــەفائول
وا کەوتـــە ســـەفەر قافیلـــەیی فیکـــرو خـــەیاڵات
بـــەم زوڵفـــە، ئەگـــەر قـــابیلی خنکاندنـــە (ڕاجـــی)
ســـاتێ مەکـــە تـــەئخیری قـــەنارەی قـــەدو بـــاڵات!!.

(٩)

دانیـــشتمو بـــورجی حەمـــەلم، قەوســـی وەلا خـــست[١]
عـــەقرەب بـــە لـــەبی ســـونبولەوە، دڵمـــی لـــە پـــا خـــست
جـــەدیی ئەســـەدم، ســـەوری شـــیکایاتی شـــکاندم
چـــنگی ســـەرەتان، حـــووتی لـــەناو داوی فـــەنا خـــست
دەلـــوی دڵـــی مـــن، ڕاســـتە کـــە میزانـــە لەگـــەڵ ئەشـــك
جـــەوزایی مـــەمی دڵبـــەرە، ئێمـــەی بـــە فیـــدا خـــست
ئەوجی ســـەری مـــن، عـــەینی حـــەضیـــضی بـــەری پێتـــە
تەعدیلی ڕوخت، عەکسی لەگـــەڵ بـــەختی ســـیا خـــست
ئـــەم مینتەقـــەیی قـــەددی تـــۆ، بەســـتوویە دڵو ڕۆح
ئـــەبرۆیی قـــەزەح، تـــیری بـــەناو جـــەرگی منـــا خـــست
بـــێ موشـــتەرییە زوهرەیـــی مـــن، چـــونکە لـــە ئافـــاق
هەرچـــی ســـەری دا، پـــایی لـــە کەنـــداڵی خـــەتا خـــست

١- ڕاجی لەم هۆنراوەیەدا ناوی هەر (١٢) کەلو (بورج) ەکانی هێناوەو شارەزاییەکی باشیشی لەو بوارەدا هەبووە.

وەك حـــەزرەتی خورشـــید ، لـــەناو قەوســـی نـــەهارا
یارم قەڵەمی شەوقی بـە (ڕاجـی) بـە سـەما خـست!!.

(١٠)

دانیـشتووی مـەحزون بـووم، سـوڵتانی خـەیاڵت هـات
هاتیف بە نەوا فـەرمووی: هەسـتە سـەرو ماڵـت هـات
جێـــژنی ڕەمـــەزان ڕۆیـــی، مـــن زارو بـــە ڕۆژوو بـــووم
ئـــەی دڵ گلـــە بـــشکێنە، هـــەنگامی ویـــساڵت هـــات
تێکۆشـە لـە مەینۆشـی، سـەر دەرکـە بـە مەسـتانە
وا پـــایزی هیجـــران چـــوو، باغـــاتی جـــەماڵت هـــات
نـــەورۆزی خـــەتو خاڵـــت، بـــاخی ئیرەمـــی ئـــەنگاوت
شەددادی تەئەسـسوف چـوو، تەشـریفی جـەلالت هـات
ئـــەم مەیکـــەدە تـــا ســـەربێ، یـــارەب لـــە خراپـــی دوور
ســـاقی وەرە ئاغووشـــم، وا حـــوکمی حـــەڵاڵت هـــات
مەســـرووره هـــەموو عالـــەم، لـــەم پرتـــەوی کولمانـــەت
مـــەخمووره دڵـــی عالـــەم، وەختـــێ مـــەیی ئاڵـــت هـــات
تـــەحریکی مـــەدەن ســـۆفی! بـــا حیلـــە نـــەکا یـــارم
(ڕاجـــی) مەکـــە تەنگانـــە، وا زەوقو مـــەجالت هـــات.

(١١)

چـــەندە دانیـــشتم لـــە کـــونجی خانـــەقا، یـــارم نـــەهات
چـــەند برینـــدارو نەخۆشـــم، مەرهـــەمی زارم نـــەهات
چەند بەهێش، فرمێسکی خوێنین هاتە لێـشاوو خـرۆش
مـــاتو ناکـــامو هەراســـان، یـــاری دڵـــدارم نـــەهات
بـــێ دەرو ڕێگـــەو عـــیلاجو قوڕبەســـەر، دەگـــریمو دێـــم
ئاوی کەوسەر، میسكو عەنبەر، سەروی گوڵنارم نەهات

ئەی ڕەفیقان، وا وجـوودم تـك بـە تـك ئەڕژێتـە خـاك
چونکە وەعدی داو شکاندی، هـەر بـە ئاقـارم نـەهات
مـن شـەهیدی ئـەو دلارامـەم، بـە هیـوا کوشـتمی
لەو هـەموو کاروانسەرایە، کـەس بـە هـاوارم نـەهات
سـەر لـەخاکی زەحمـەتا هـەلنابڕم، مەمگرنـە کـاخ
هـەر سـەرەی نەگبەتـە نـۆرەی دادو دیـدارم نـەهات
زەحمەتـە (ڕاجـی) ڕەهاییـت بـێ لـە داوی گـولڕووان
وەك منی بێچارە، دووچار بـووم و، نیوچـارم نـەهات[1]!!.

١٩٣٦

(١٢)

بێنـی شـاهی دلبـەرانی نـازکی گولبـۆ نـەهات
شـەممەیی بـاخی بـەهارو سـەبزەواتی تـۆ نـەهات
دائیرەی عەقلم لە دەست وەستاوە، خـوارو پـڕ غەلـەت
چونکە بۆ تەشـریحی عیـشقم، جـەدوەلی ئـەبرۆ نـەهات
زوو لـە کـوورەی عیـشق کـەوتم، تـا درەنگـێ دامـرام
ئەی خودا بۆ شەهری یاران، بۆ لە من بۆنسۆ نـەهات؟
سـەبرو ئـارامم نـەماوە، تـاوی هیجـرم کەوتـە سـەر
مـردم و سـاتێ لـە دەورەم، شـیوەن و ڕۆڕۆ نـەهات
والـەیی دەردی فیراقـم، گێـل و سـەرگەردانی تـۆ
داخی جـەرگم، دارووی شـەوبۆیی زولفی تـۆ نـەهات

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕاجیا)، زەحمەت خەلاسیت بێ لە جەوری گولڕوخان وا زەمانێکە ڕەفیقی کونجی هاوارم نەهات.

یــار، غەزالێکــە لــە کوردســتانو ماچــین خالیــسە
وەختە کوێربم، چونکە شوعلەی ڕوومەتی ئیمڕۆ نـەهات
جیــسمو جــانم دایــە دەســت ئــەم دڵبــەرەی غارەتگــەرە
ئەی عەجەب! جارێ بە عیشوە بۆ ســەری تــاپۆ نــەهات
دڵ لــە داوی بەنــدە، هەقیــە، شــوێنی جیــسمم ناکــەوێ
کەی لەگەڵ ڕۆژا ئەڵێی، بۆ شەمعی جوستوجۆ نەهات؟!
کــاتی مەرگــە (ڕاجیــا)، ڕۆیــی ژیــانی بــێ ویــصاڵ
دەردمان سەد دەردە چــونکە، بــۆیی یــاری کــۆ نــەهات.

(١٣)

مــەزاقم تاڵــە بــەم ژەهــراوو خوێنــاوی خــەمی عیــشقت
دەروون ئاشــوفتەیە دایــم، بــە تــۆزو ماتــەمی عیــشقت
لە کوورەی دووریــا ســووتا، هــەموو بــەرگی ویــصالی مــن
فــەقیری کــردووین قوربــان، عــەجایب حاتــەمی عیــشقت
ئــەزانی مــن لەبەرچــی شــێتو سەرگەشــتەو هەراســانم؟!
هوجوومی کردە سەر من، ئەی عەزیزا، عالــەمی عیــشقت
برینــــداری دەمــــی شــــیری بــــرۆتو تــــیری موژگــــانم
هەمیشە خەستەوو گیرم، لە حەلقــەی ئەدهــەمی عیــشقت
لە دەشتی سینەما هەڵــسا، غوبــاری وەحــشەتو نــەفرەت
بە زاهیر چــاکە بینــاییم، بــە دڵ کــوێری تــەمی عیــشقت
چلۆن ژینێکــە ئــەی دڵبــەر، کــە مــن هــەردەم نــەناڵێنم؟
چلۆن نەڕژێ ئیتر ئەشکم، بە شێوەی شــەونەمی عیــشقت؟!
جگەر دووپارە بوو (ڕاجی)، غــەمی دووبــارە دیــسان هــات
موحەققەق بوو کە تۆ فەوتای، بە تیغی دوودەمی عیــشقت.

(١٤)

گـەلاّیی پـایزم دوور بـێ، لـە یـارو خزمـەکان ئـەی دۆسـت
بە ڕەنگی زەردی بێ قیمەت لە کۆی پڕ قیمەتان ئـەی دۆسـت
فـلاّن کـەس بمکـوژێ یـاخۆ ببەخـشێ، مـن چـمو چـبکەم!
بە غـەیری ئـاهی بێـدادی، لـە بـازاڕی بوتـان ئـەی دۆسـت
تـەبیبی دەردی یـاران یـارە ئیمـڕۆ، بـۆ منـی غـەمگین
خودا هـەڵناگرێ دوژمـن بکـا دەرمـانی جـان، ئـەی دۆسـت
لـە بۆتـەی ماتـەما جـەرگم کـولاّ، ئیکـسیری ڕووت بێنـە
بە میعیاری لەبت کە تەجرەبەی زێـڕی عـەیان، ئـەی دۆسـت
مـەراق‌و وەحـشەتی دنیـا بـوو، چێـشتی ڕۆحـی ناشـادم
فەرەح بەخشێ نەبوو دامانی بگرم، (ئەلئەمان) ئـەی دۆسـت
ئـەزانم هێنـدە بـێ ڕەحمـی، وەکـو گـاور لەگـەڵ ئیـسلام
نەبوو مەیلی سەلاّحەت کەی، لەگەڵ یەخسیرەکان ئەی دۆسـت
قـەزا نووسـیویە کـارم، هـەتا مـردن کـە (ڕاجـی) بم
ڕجاگیریی ئـیتر خـۆم خـستە خانـەی دۆسـتان، ئـەی دۆسـت.

(١٥)

وا دڵـی مـن بەنـدە بـەم غـەمزەوو هینـدوویی دۆسـت
قامـەتی مـن بەسـتەیی حەلقـەیی گێـسوویی دۆسـت
چـارەیی موشـتاقی دڵ، کوشـتنی دەرگـاهی یـار
مەرهەمی عوششاقی ڕۆح، زەخمـە بـە بـازوویی دۆسـت
مردنـی زاری منـە، هیجرەتـی شـیرین لـەبان
ئـاوی حـەیاتی منـە، لەنجـەیی ئـاهوویی دۆسـت
ژەنگـی خـەمی گرتـووە، دڵ لـە تەمـەننایی خـووی
لازمـە سـافی بکـا، دوو لـەبی خـۆش خـوویی دۆسـت

ڕەنگــی بــەهارم شــکا، قــوڕ بەســەرم، بــێ مەفــەر
کەس نییە خۆی ڕاگـرێ، بـۆ خـەمی ئـەبڕوویی دۆسـت
داخــی دڵ و جــانی مــن، مەرهــەمی نایــا بــە هــیچ
غــەیری لــەبی ڕەحمــەت و، خــاکی دەری کـویی دۆسـت
ئــاگری عیــشقم بــەجۆش هاتــەوە بــۆ ڕوویــی گــوڵ
نەوتی بەســەردا ڕژانـد، هێـشتە دوو جـادوویی دۆسـت
هـــەر غـــەزەلێکم پـــڕی دەفتـــەری عوشـــشاقییە
فائیـدە نـادا ئەگـەر، جـارێ نەچـی سـوویی دۆسـت
لاف لێمـــەدە (ڕاجیـــا)، بـــەم غـــەزەلی ســـیحربار
مەنعە لـە کێـشانی ئـەو، پـایی تـەرازوویی دۆسـت!!.

(١٦)

گیـــانم بـــە فیـــدای چـــاوی ڕەش و تـــیرو کـــەوانت
مـــاڵم ســـەدەقەی لێـــوی گـــوڵ و، ســـەروی ڕەوانـــت
بـــۆ نیـــو نـــەزەری خۆشـــییو، یـــەك لەنجـــەیی بـــاڵات
هەرچـــی هەمـــە بـــەرتیلی دەم و لێـــوی جوانـــت
چـاوم لـە تەماشـای هـەموو کـەس، گـورج ئەنووسـێ
بێجگـــە لـــە قـــەدو لەنجـــەیی دڵـــسۆزو هـــەژانت
دڵ تەنگـە وەکـو خونـچە کـە قووچـاوە لـە دووریـت
وەك خەنـدە ئەپـشکوێ، بـە هـەوای چـاوو موژانـت
بـــۆم پڕکـــە پیاڵـــەی دەم و لێـــو، تـــاکو بنۆشـــم
ئـــاخیر نەفەســـی مەرگمـــە، دووربـــێ لـــە گیانـــت
نـــەختێ وەرە باوەشـــم و، کـــەنارم بکـــە گـــوڵزار
جەننەتمــە گەیــشتن بــە تــۆ، ســوێندم بــە ژیانــت

هەرچەندە دڵم ڕائەگوشن پەنجەیی زیوین
زێدە لە خەیاڵم، خەمو خوێن دێنە خوانت
هەرچی هەمە هەرزانو بە تاڵانی ئەبەی تۆ
بێ زێڕو زەبەر چیمە لە بازاڕی گرانت؟!
هەر ڕۆژە بە جۆرێ دڵی خۆم دایەوە، خۆش بووم
بەو باوەشو ماچانەوو نەشئەی شەوەکانت
هێند ناسکی، ئەتوێیەوە وێنەی عەرەقو قەند
چەند دڵبەرە سینگو مەمەکەو، بەرگی کەتانت
خۆڕایی نییە سۆزو گەشەو خەندەیی (ژیکۆ)
ئەی کوردە لە ڕێی گوڵشەنی ڕووی مەملەکەتانت!!.

(١٧)

مەخۆ ژەهری هەلاهیل میللەتی کوردی بە تەخمینت
چلۆنە زەلزەلەی وەختت، لەگەڵ تاڵاوو شیرینت؟
سوپاسی میللەتی خۆم هەر ئەکەم، ئەمما تەحەمولکە
کەیف خۆشی بەسە، ببڕە ڕەگی دڵداری پڕ کینت
لە خۆت هەرگیز فەرامۆشی مەکە، پێداکە، نازانی!!
شکاوە شووشەیی دنیا، پساوە ڕشتەیی دینت
ئیتر زۆر واجیبە ئیمڕۆ، دروستیی کەی لەکاری خۆت
کە حەیفە سەوزەواتی تۆ، هەموو بکرێتە پەرژینت
بە ئەسبابو تفەنگو تۆپو تەییارەو ترۆنبێلی
ڕەواجی خستە بازاڕت، ڕفاندی خەزنەیی ژینت
بەسە خوا بتگرێ، فکرێ لە ئەحواڵت بکە میللەت
چ حەیفێکە کە دوژمن بێ، بەبادا خەرمەنی شینت!

ئەمن کوردم، وەکو (ڕاجـی) بـە داخیـشی لـە فـەوتانم
ئەتۆش ڕەحمێ بفەرموو خۆت مەخە ناو داوی چین چینت.

(١٨)

هــــۆش‌و دڵ‌و ئـــــاوات‌و ژیــــانم بـــــووە نەگبـــــەت
ڕەنگـە نەگەمـە باوەشـی ئـەو سـەرگوڵە قـەت قـەت
کەوتوومــــە تـــــەم‌و ماتــــەمی دووری، بـــــە تەماشــــم
بیگـــرم، بگـــەزم، ڕاییگوشـــم، بیخەمـــە ســـەر خـــەت
ترســــم هەیــــە، پەرچـــەم بـــە ســـەبا هـــەڵبزرێ
یـــا هـــەڵبوەرێ میـــوەیی ئاکـــامی لـــە ڕوومـــەت
ئـــەو، زینـــەتی باخـــات‌و گـــوڵ‌و گیـــاوو درەختـــە
کاتـێ کـە بـە لێـو دێ بـە بـزەو، لەنجـە بـە قامـەت
گـــەر تـــیری مـــوژەی خـــستە بـــرۆی مـــاڵی کـــەوانی
ســـینگ‌و جگـــەرن، دەبنـــە نیـــشانەی هـــەموو ئافـــەت
بـــەو نیـــوە تەماشـــایە، کـــە ئەیکـــەی بـــە دزی خـــەڵك
عاشـــق ئەگـــەیێنی بـــە هـــەموو پایـــەوو دەوڵـــەت
قوربـــــان‌و بـــــەلاگیڕی گلێنـــــەو نـــــەزەرت، دڵ
بیبەســـــتە بـــــە لاگـــــیرەوە، لاگـــــیری خرینگـــــەت
تـــا لـــەو ملـــە ئەتلێتـــەوە، بـــەو تاســـە ئەتاســـێ
ئـــەو کاتـــە لـــە دوولاوە، بـــە قـــژ بیخـــەرە ژێـــر پـــەت
بێـــژە ئەمەیـــە قۆچـــی فیـــداو، حـــەجی قبـــووڵم
بـــۆ خـــەڵکی مەکـــە، بیکـــە لـــە کابـــە بـــە زیافـــەت
ئـــەو عیـــشوەوو نازانـــە کـــە ئـــەنوێنی لـــە ڕوو دا
بـــۆ بردنـــی گیـــان‌و دڵـــە، کردووتـــە بـــە عـــادەت

(ژیکـۆ)، بـە تـۆ پەیوەنـدە ئەگـەر بیخەیـە پێوەنـد
ئارامــە لــە چـاوی ڕەش‌و، ئــازادە لــە خەنــدەت !!.

(١٩)

ئــەی شــاهی منــی خەســتە لــە دونیــاوو قیامــەت
یەکـچاوە تەماشـا بکـە، یـەك عیــشوە بـە قامــەت
هەر عیشقی ئەتۆم جێی تەڵەبەو، گەوهەری مـەرغووب
سـاندوومە لــە دوژمــن بــە تــەما، بـاج‌و غەرامــەت
لـــەم داوی شـــەوی هیجرەتـــی تـــۆ، بــێ دەســـەڵاتم
خـۆت فـەرموو، هــەتا چـارە ئەکـەی دەرد و سـەقامەت
بـــۆ وەصـــڵی جـــەماڵت، دڵەکـــەم مـــانیعی دینـــە
دەرچوون نییە، لەم مـانیعی جەمعـە[١] بـە سـەلامەت
چـــبکەم، کـــە گوڵــستانی جـــەماڵت ئەدرەوشـــێ
مــن بەنــدی تەڵــەی ئافــەت‌و جــەورم، بــە مەلامــەت

١- المانع (ڕێگر- ڕێنەدەر): زاراوەیەکی زانستی بیرسایە (علم المنطق)و، ڕێگـر دەبـێ لەبـەردەم پێکـەوە سازان‌و گونجان‌و پێناسەکردن‌و کۆکردنەوەی هەموو جۆرە جیاوازەکانی سەر بە ڕەگەزێکی دیاریکراو لـەژێر سـایەی خۆیـدا. لێـرەدا، زاراوەی (مـانع الجمـع- ڕێگـری کۆکبـوون) ڕێگـرە لەبـەردەم سـازان‌و کۆکردنـەوەی پێکـەوەی (وەسـڵی جـەماڵی یـارو، دیـن). واتـە هـەر دەبـێ یـەکێکیان هەڵبـژێردرێ‌و هەردووکیان پێکەوە هەڵناکەن‌و ناکۆك‌و نەساز دەبن، چونکە خەسڵەتە گەوهەریەکانی هەردوو بێژەی (وەسـڵی جـەماڵی یـار)و (دیـن) لەیـەکتری جیـاوازن‌و نـاتوانرێ لـە ژێـر سـایەی پێناسـەکردنێکی بیرساییانەشدا کۆبکرێنەوە.

واتای دێڕکەش بەمجۆرەیە: (بۆ ژوان‌و گەیشتن بـە جوانی تـۆ، دڵـم کـە تامـەزرۆو تاسـووقە دەبێتـە ڕێگـر لەبەردەم دیندا. لەم ڕێگری‌و نەگونجان‌و نەشیانی کۆبوونەوەی پێکەوەی هەردووکیشیاندا بـە سـەلامەتی قوتارم نابێ، چونکە هەرکامێکیان هەڵبژێرم، ئەوەکەی دیکەم لـە دەستدەچێ). یان: (بـۆ ژوان‌و گەیـشتن بە جوانی تـۆ، دیـن دەبێتـە ڕێگـر لەبـەردەم دڵـی شـەیداو تاسـووقمدا، لـەم ڕێگـری‌و نـەگونجان‌و نەشـیانی کۆبوونـەوەی پێکـەوەی هەردووکیـشیاندا بـە سـەلامەتی قوتـارم نابـێ، چـونکە هـەرکامێکیان هەڵبـژێرم، ئەوەکەی دیکەم لە دەستدەچێ)، چونکە دەستەواژەی (دڵەکەم مانیعی دینە) بە دوو واتا خۆدەنوێنێ.

وێرانــــە هــــەموو خانــــەیی عــــومرم بــــە نیــــازی
سەد وەیل، کە بێ مەیلە لەگەڵ مورغی کەرامەت
لــــەم قافیلــــە ئەفکارەیــــە، (ڕاجــــی) بکــــە یــــادم
لــــەم غوربەتــــەدا، لێمــــەدە تــــۆ مــــۆری ئیقامــــەت.

(٢٠)

ڕازایــــەوە ئــــەم کوڵمــــەیی تابــــان‌و موخەتتــــەت
پێــچایەوە سـەد سـونبولی چـین چـینی موفـەڕڕەت
ئـەی دڵبـەرە تیرمکـە لـە ماچـی لـەب‌و کوڵمـەت
وەك زامی جگـەر، تـۆ بکـە جـان مـەزج‌و موخەڵڵـەت
نـاوێرم ئەگـەر باسـی دەمـت کـەم، لـە جیهـەت مـاچ
خـۆ بـاوەش‌و دەسـتگرتنەکەت، نـاکرێ قـەت قـەت
لـەم گەنجـە، لـە کونجێکـەوە وەسـتا بەچـە زەنگـێ
یـا کـافری زوڵفـت، لەسـەری کـردە موسـەڵڵەت!!
ئـاهم لـە هـەموو لاوە سـەمای گرتـووە، خـەت خـەت
ئەشکم لە هەموو خاکـەوە جـاریی بـووە، شـەت شـەت
عیـشقت، سـەنەما! مەدخەلـە بـۆ قـەلبی برینـدار
وەسڵت، چ عەجەب! بۆ منـی بێکـەس بـووە مەسـقەت
نـازك تەنەکـەم مەنعـە لـە وەسـڵی دڵـی پـڕ شـۆر
(ڕاجـی) بکـەوە بـەحری موحیتـا، تـۆ وەکـو بـەت.

(٢١)

لــــەم بــــاغی بناگوشــــە، منــــی دیــــوە گــــوارەت
بــەم شــەوقە، لەســەد بێکەســی پرســیوە گــوارەت
باســــی ســــرۆتن ناکــــەم‌و هاتوومــــە کــــەنارت
وەك لالــە، کــە لــەو جەننەتــە خــەملیوە گــوارەت

عەکەسێکە لە دڵ کەوتووە، پێچاویە جیسمی
جیسمێکە، وە یا نیوە دڵە، نیوە گوارەت؟
هەرچەندە جگەر کونکونی موژگانی بە خوێنم
سەد داغی منی بێکەسی پۆشیوە گوارەت
سەد گەنجی زەڕو زیوی (سولەیمان)یی و (قاڕوون)
ئیمڕۆکە بە یەك پیسەیی نەکڕیوە گوارەت
بەم ڕەنگە، کە هەمڕەنگە درەوشانی بە هەرلا
قەدری جگەری بولبولی ناسیوە گوارەت
دڵ سەر نەزەری عیشقە، دەمێ چوویە تەماشا
نابینی؟ هەوای پەرچەمی گۆڕیوە گوارەت
بەه بەه، چ عەجەب، تێکەڵە نەشئەی گوڵو نەسرین!
هەڵبەت، چەمەنی جەننەتی هۆنیوە گوارەت
بەم تیشەیی ئەفکارە، بە سەد مەصقەلی ئەڵماس
(ڕاجی)، بە گەلێ سوورەتی تاشیوە گوارەت!!.

(٢٢)

دڵ حازرە لەم دەرگەیە بیدەم بە بەشارەت
نەك چاوی بەڵەك نەقشی نەکێشێ بە ئیشارەت
لەوساوە لەناو ڕەوزەیی حوسنت تەرەبم بوو
ڕۆیی سەرو ماڵو دڵو دینم بە تیجارەت
تاکەی هەوەسی گوڵشەنو، ئاواتی ویساڵت؟
ئەی خانەهەرەس، هەستە لەناو تۆزی فەتارەت
دەستی دەشکێ، ئەو کەسە چاوی لە تەڵەب کا
بەغدا نییە هەر جێگە ببینی بە ئینارەت

قـەومی حەبـەش‌و تـورك‌و عـەرەب، دەسـت‌و دوعـاتن
ئەی کـوردی گـران، فـەرموو، ئەگـەر مەیلتـە غـارەت
نەقدێکـە، لـە دەسـتی چـووە قـاڕوونی بـەلاکێش
مـەگرە لەسـەرم، تینـەت‌و کەرپووچـی حـەقارەت
چـاوی لـە ئومێـدی کـەرەمی تـۆ نییـە، (ڕاجـی)
ئـەم سـەندەلە نووسـراوە لـە دیـوانی وەزارەت.

(٢٣)

لـەم لالـەیی نوورینـە دووسـەد خانـە بەدەرکـەوت
ئـاگر لـە پـەڕو قـالبی پەروانـە بەدەرکـەوت
لـەم چـاوە، لەبـەر مەسـتی یـو کـالایی مەحەبـەت
سـەودایی مـەی‌و سـاقی یـو مەیخانـە بەدەرکـەوت
مـورغی دڵەکـەم بەسـتەیی سـەد عیجـزو نیـازە
خالـێ لەسـەری زولفـی، کـەوەك دانـە بەدەرکـەوت
سـۆفی کـە بـە چـەند تەعنـەوە دوێنـێ سـەری کێـشا
لـەم حەلقـەیی مەردانـەوە، مەسـتانە بەدەرکـەوت
دڵ هاتـەوە ڕووی شـەهپەڕی سـوڵتانی عەدالـەت
بـۆ قەیـدو بـەلا، بـێ دڵـی دێوانـە بەدەرکـەوت
زاهـیر بـووە خونـچەی دەمـی ئـەو دڵبـەری ڕەعنـا
بولبـول بـە دووسـەد نالـە، لـە هێلانـە بەدەرکـەوت
ناچـێ بـە دوو عالـەم، کەسـەری سـەر دڵـی (ڕاجـی)
لـەو پەرچـەمە، گـەر تـوڕڕەیی شـاهانە بەدەرکـەوت!!.

(٢٤)

دڵێکـی گـەر نـەبێ پـەروایی عوشـرەت
بـە نـەفرەت بـێ لـە بـن دەرگـایی عوشـرەت

هــەوایی موتریــبو ســاقی لــە هــەر جــێ
دەگێــڕێ چــەرخی ســەرتاپایی عوشــرەت
بــە گــوێرەی چــاوی شــۆخت، ئــەی دلاّرام
کــەرەم فــەرموو بــە مــن مینــایی عوشــرەت
لــە خەنــدەی لێــوی پــڕ نــازو نیــازت
دەپــشکوێ خونــچەیی زیبــایی عوشــرەت
نەســیمی زوڵفەکــەت، حەیفــە نەشــێوێ
بــە لەنجــەی قامــەتی ڕەعنــایی عوشــرەت
دڵــی پــڕ حەســرەتم ئــەمجا ئەڕســکێ
بــە عیــشوەی نەرگــسی شــەهلایی عوشــرەت
چــلۆن بــشکێ بــە تیپــی غــەم لــە مەیــدان
کەســێ، گــەر هاتــە بــن ئــالاّیی عوشــرەت
ســەفا هاتۆتــە جونبــوش، هەســتە غــەمبار
شــکاتی خــۆت ببــە لای شــایی عوشــرەت
خــەوە یــاخود خــەوە (ڕاجــی)، ئەمەنــدە
دەفــاتیر پــڕ بــووە ئینــشایی عوشــرەت!!.

(٢٥)

بۆچــی ناپرســی لــە حــاڵی عاشــقی میــسکینەکەت؟
کــەوتووە، بێکــەس دەناڵێنــێ، ئــیتر غەمگینەکــەت
زارو هــــاواری شــــەوو ڕۆژی، ســــەمای داگرتــــووە
گەه دەسووتێ، گەه دەسووڕێ، بۆ چرای ڕەنگینەکــەت
بولبــولێکم، ناڵــەناڵم عالــەمێ بێــزار ئــەکا
کوا حەبیبا، بــاخی خونــچەو ســونبولو نەسرینەکەت؟

مـەی پەرسـتێکم لـە خانـەی عیـشقەوە نـاگرم قـەرار
تێکـە ، بـۆم دانـێ هەدییـەی پەنجەکـەی زیوینەکـەت
شـاهیدی خـاڵو خـەتت ئیقرارییـان داوە کـە تـۆ
دەمکوژی هەردەم بە تـاری پەرچـەمی چـین چـینەکەت
لەعلی لێوت کەی دەکا شـیرین، مـەزاقی ڕۆحـی مـن؟
وا گەیـشتە فـالی سـەروەت، چـاوی تـالیع بینەکـەت
لـەحزەیێ دەسـتم نەگەییـە بـاخی شمـشادو هـەنار
هـەر تـەرەف دەورەی ئەسـووڕێم، مانیعـە پەرژینەکـەت
مەرحەمەت ناکەی کە جـارێ بێمـە مـەنزەرگاهی ڕووت
یـا بەسـیتە ، کـەس قبـووڵ ناکـا ڕوخـی ئایینەکـەت
سـەرزەدەی جـامی خـەراباتم، لەسـایەی عیـشقەوە
بورجی نەسخی ڕۆژی عەقڵـە ، کۆمەڵـەی پەروینەکـەت
ڕێـم نییـە ، بێمـە کـەناری جەننـەتی تابـانی تـۆ
چـەند تەلیـسمو سـیحرە وا پۆشـیوییە گەنجینەکـەت
(ڕاجیـا) ، ئـاوی حـەیاتت هـەر لـە لێـوی دڵبـەرە
هەستە خێرابـە قومـێ فڕکـە ، نەسـووتێ سـینەکەت!!.

(٢٦)

زۆر زەحمەتـە دەرچـم لـە خـەمی فیکـری بـڵاوت
هـەر کوشـتنە پیـشەی دەمو سـەبیارەیی چـاوت
ڕەحمـێ بکـە تینوومـە ، لـە دووری تـۆ نـەخنکێم
تێرمکـە لـە شـەکراوو مـەیو نـوقڵو گـوڵاوت
خـەڵکی هـەموو شـادن لەبەرابـەر نـەزەری دۆسـت
مـن بەنـدی گـرانم هەیـە ، بـەم خەنجـەرو داوت

دڵ دەرچوو لە سینەی منی میسکین، بە تەمەننات
هاتۆتەوە ناو گوڵشەن و لالەی نەچناوت
بەم خاڵەوە، ڕووت مەکتەبی پڕ نووری کچانە
سایەی بەسەرا خستووە مورغۆلەیی خاوت
ڕۆح، بۆتە نەمامێکی تەڕو وشك و بڕو زڕ
ڕسکاوە بە قەترەی عەرەق و جامی شکاوت
(ڕاجی)! هەوەسی ڕەندی یو بێباکی یو هیممەت
مەعلوومە، لە دەرچوونی دڵ و سینگی دڕاوت !!.

(٢٧)

ئەی جیلوەدەری عالەمی ئەعلا، ڕوخی گوڵبووت
وەی چارەسەری عاشقی ڕیسوا، سەری گێسووت
زوڵفت لە نەزەر ئاینەیی حوسن و جەماڵت
حەیرانە، پەشۆکاوە، لەبەر شوعلەیی دڵجووت
خەندەی لەبی گوڵناری تۆ، گەر بێتە تەجەللا
بێ شوبهەیە سووتانی هەموو عالەمی ناسووت
وا هەڵخەڵەتا دڵ، کە لە گۆشەی نەزەری تۆ
کەوتۆتە بەلا، هەروەکو دێوانەیی هارووت
سەرحەڵقەیی مەستانە، ئەوی مەستی دەمی تۆن
وەك خاتری من ئێستە کە سوڵتانە لە لاهووت
بزماری موژەم، سوورو سپی ئەشك ئەدۆزێ
چاوم بە خەوا نایە، لە تاو نێرگسی نوستووت
(ڕاجی)، لە ئەزەل باغی سەرو سوورەتی تۆی چاند
بۆ بەختی ڕەشی، خونچەیی ئەو باغە نەپشکووت.

(٢٨)

دڵبــــەری کـــوردم کـــە دی، خـــوێنم بـــزووت
ڕوومـــــەتی، جـــەرگی کزانـــــدم وەك بـــزووت
خەنجـــــەری موژگـــــانی ڕاکـــــردم لـــــە دڵ
بـــۆ ســـەرم وەســـتاوە ئـــەبرۆی تـــاق‌و جـــووت
فارســـیی وت: (خـــون بیغمـــا میخـــورم)[١]
(مـــا یَفـــوت)ی عـــارەبی، بـــووە مایـــە فـــووت
خـــزم‌و دۆســـتانم، لـــە پێنـــاوی تـــۆ نـــان[٢]
وا لەســـەر تـــۆ، بوومـــە ڕەنـــدو ڕووت‌و قـــووت
ئـــەی ڕەقیـــب، تـــۆ کونجرێـــك پەیـــدا بکـــە
(تـــەیری گـــوڵ ئاشـــق بـــە داری ژەقنـــەمووت)
چـــۆن لـــە ژێـــر ئەگریجـــەوە، کـــوورەی دەمانـــد!
ســـینەوو جـــەرگ‌و هـــەناومی پـــێ دەســـووت
خـــستمی، لەنجـــەو نیـــازو نازەکـــەت
کوشـــتمی، بـــاڵایی بـــەرزو هاتوچـــووت
نەخـــشی خـــاڵ‌و خـــەت، خـــەتێك بـــوو خوێندمـــەوە
(هەرچـــی چـــاوی پێتکـــەوێ، ئـــەو دێتـــە دووت)
وا هەڵاوەســـــراوی پەرچـــــەم، کەوتـــــە چـــــاو
ڕەش بـــووە (ژیکـــۆ)، بـــە وێنـــەی خـــاڵی ڕووت.

(٢٩)

بـــێ کەســـم، هێنـــدەم بەســـەرهات هـــەیت‌و هـــووت
ئێـــستە ڕاهـــیم، بوومـــە کەشـــکی ئاوەســـووت

١- واتە: (بەفارسی گوتی: من خوێن بە تاڵانی دەخۆمەوە).

٢- واتە: لەسەر تۆ لە خزم‌و کەسوکارم بووم.

مـــن وەکـــو مێـــشی گەڕیـــدەی شـــیرینیم
زولّفـــی تـــۆ لـــێم بۆتـــە تـــاری عەنکـــەبووت
شـــێت‌و هـــار بـــووم‌و، لـــە چـــاوت، چـــا نـــەبووم
بۆچـــمە ســـا (بوودوجانـــە)‌و (جەلجـــەلووت)
پەرچـــەمت بـــن بـــارو، ســـەربارت کـــە بەســـت
بـــۆ تـــەن‌و لێـــدانی ســـەرمە، بـــارە شـــووت
هـــەر وەکـــو مـــاری ژنـــان کوشـــتەم، ئـــەمن
دایەشـــاندووم، تـــۆپ تراقـــەی گـــورج‌و زووت
هێنـــد لـــە دیـــوانی مەحەببـــەت مامـــەوە
بـــیری ئەســـتوورم، بەرامبـــەر داوە مـــووت
خالّـــەکانت دەنکـــەنارن بـــۆ نـــەخۆش
چـــاوەکەم، یـــاقووتی لێـــوت بۆتـــە قـــووت
هەندەســـەی بـــالاّو کولّمـــانم کـــە خوێنـــد
شـــارەزا بـــووم تـــوول‌و عـــەرزو، ئینـــج‌و فـــووت
هـــەروەکو (ژیکـــۆ)، لـــە ئـــاگردانی ڕووت
ڕووت‌و قـــووتم، وەك فڕووجـــی ئـــاوەڕووت.

(٣٠)

گـــولّ‌و نێرگـــز، لـــەدلّ وا بوونـــە لالـــووت
دلّـــیش وەك جانـــەوەر، لـــەم لانـــە نـــەبزووت
دەمـــی قووچـــاندو، خونـــچەش هـــەر خـــەمی خـــوارد
کـــە بولبـــول هـــەلّفڕی، جـــا لێـــوی پـــشکووت
لـــەناو شـــاری جوانـــان، گەرمـــە بـــازاڕ
بـــە دلّـــسووتاوو ســـەودای کفـــن‌و تـــابووت

لەسەر پۆپی درەختی شاخی کوردان
هەڵاوەسران، هەزار هاڕووتو ماڕووت
کە ڕۆژ لووتی لە لوتکەی کێوەکان دا
بە ڕوو زەردی هەڵاتو، پێی هەڵەنگووت
مەجەس کاری نەما، ئاری لە کوێ مرد؟!
هەتیوی وا کراون پووتو پەڕپووت!!
ئەبێ کێ بێ، ڕەقیبی ئەم هەژارە؟
کەمەندیکەی، بەهێزی دەستو بازووت
ئەگەر دڵبەر تەبایی کا، لەگەڵ دڵ
ئەکەن هەر لەشکری پڕ چەك، بە نابووت
نە ڕۆژ هەڵکا چرای چاوی حەسوودان
نە شەو بگرێ پەنای دووڕووی ئەدەب، ڕووت
چ ئەشکەوتێکە من تێیدا ستار بم؟!
چ بەختێکە لەگەڵ یارم ببم جووت؟!
بە یەکجاری لە هیوا بەش بڕاو بووم
کە خاڵێکی خیانەت کەوتە سەر ڕووت
کە تۆ بێگانە دەستی لێوەشاندی
ئەمن شێت بوومو دەستی خۆم لە تۆ شووت
بەسە (ژیکۆ)، لە هەر جۆرە خەیاتی
خەباتت هەر جوان کردو، جلی سووت!!.

١٩٦٠/١٢/١٤

(٣١)

هێندە خواردم غەمی ئەو شۆخە، لەژێر دارو شریت
وەکو ئاڵۆزیی سەرو پەرچەمی، بوومە شەلو شێت

غــەمی تــۆ جــەرگی پژانــدم، بــووە خــۆراکی دڵــم
تێکەڵی کۆمەڵی بەدبەختی یـو، سـەر، کەوتـە زەویـت
دەرکــەنارم لــە نیگــارانو، لــە خوێنخــواری گەلــە
بێ گوڵیش خۆشە کـە دوور بم، لـە گـەوادو لـە دەویـت
تــا بــە سەربەســتییو بــەرزی نەگەمــە خــوازراوم
قەدەغــەم بــن خــەوو خــۆراکو چــەمو ئــاوی شــەویت
باغی گوڵ، مێرگی وەنەوەشەت نییە ئەی کوردی ئەسیر
شــین بکــە، هــەروەکو ڕازاوەتــە بــازاڕی چــوویت
بــووە وێرانــە لــە تــۆ شــارو، بــووە بــاخی خــەڵك
کــە تــرازا ســەری بنــچینەتو، بــەردی بنــە پییــت
کــەی ئەگاتــە ســەری بــەرزو، تەقــەلاکا لــە ژیــان؟
گەلەکــەی ســواڵکەرو ســاویلکەوو بــێ نــازو نــەویت
هەر لــەخۆی خــوێنو خــوڕی خواتــەوە، بــا هــەر بخــەوێ
دڵەکەی ڕوح پــەڕەوو چــاو لــە دەســی خــەڵكو کــەویت
هەر کەســێ هــاتو وتــی: مەبیــە تــۆ وێــژەی (ژیکــۆ)
هیچ گوێی خۆی مەدەیــە، هــەر وەبزانــە ســەگە، ڕیــت!.

(٣٢)

لــەبو کوڵمــەت بــەبارێ نــازەوە، ئــەم خاڵــە هەڵئــەگرێت
عەجەب ماوم کە جەننەت بولبولی بــەرداوە، قــەل ئــەگرێت
لــە داوی پەرچــەمی گیرۆدەیــە دڵ، چەشــنی ئەســکەندەر
بــەلای ئــەم داوە بــازی گرتــووە، لای وایــە مــەل ئــەگرێت
کەچــەڵ خۆشــبوو بــەنازو نیعمــەتی دونیــاوو مافیهــا
دەماغی ساغە، داغــا! ڕێگــەیی مــەرگو ئەجــەل ئــەگرێت

سـەری زوڵفـت، سـپێری خـستە ئـەترافی بناگۆشـت
چ جـەنگی لەشـکرێکە قایمـەی کێـشاوە، کـەل ئـەگرێت؟!
کەسـانی بـێ سـەرو گـوێ، پاڵـەوانی عوشـرەتو شـادین
خودا؟ بۆ عاقڵ و زیرەك، لـە خـۆی بێـزارە چـەل ئـەگرێت!
بـە غـەم دێ دەمکـوژێ ئـەو دڵبـەرە شـیرینە ڕەنگینـە
کـە نـازانم بـە خەشمـە، یـا دڵـی نایـا بـەدەل ئـەگرێت؟
لـە گـەردو بـاری دووری، مـاتو سـەرگەردانو دڵتـەنگم
ئەگەر تیغی موجەوهەر حورمەتی نەگرن، چـەپەڵ ئـەگرێت
لەبـەر چـاوم کـەوت بـەختی حەبیبـەم، وەك تـەلیعی خـۆم
دەنی خوو شێری نـاوێ، حورمـەتی ڕێـوی دەغـەڵ ئـەگرێت
بـە جـامێکی ویـصالت تینـووە، دەم وشـکە، دڵ داغـە
کە (ڕاجی) دەردی دەرمان ناکرێ، بێ مەی کەسەل ئەگرێت.

**

-ج-

(١)

ئەی ڕوومەتی تۆ گوڵگون، وەی گەردەنی تۆ بێ باج
دڵ شانەبەندی مووتە، یان تورڕە بۆ سەرو تاج
زوڵفی تۆ بارەکەڵڵا، پۆشیویە ڕۆژی ڕووناك
ڕوویی تۆ حیکمەتوڵڵا، تاریکی کردە تاراج
تا قوللەیی خەیاڵم، بۆ وەسڵی تۆ نەڕووخێ
بۆ عەرشو کورسی ئەڕوا، ڕێگەی هەزاران میعراج
عیشقت ئەڵێی قومارە، مەراقی بێ نیهایەت
زۆر ترسمە دوایی، دەرچم بە چەشنی لەجلاج
بەم دەردو داخی دووری، ناخۆشو بێ قەرارم
ئەی (خدر) ی دەردەداران، بۆم تێکە جامی ئاماج
تۆخی بەهارە قوربان، گەردن کەچە وەنەوشە
قومری بە سۆزە، بولبول، بۆ لێوی خونچە موحتاج[1]
تاعەت چلۆن قبووڵە؟ وەستان لە ڕووی دوو میحراب
یەك ڕابەری بەهەشتو، یەك دۆزەخێ لە ئینتاج
قەوسو قوزەح لەسەر ڕۆژ، هاتو کەوانی کێشا
وەك نانی هەورەمانی، سووتا دڵم لەسەر ساج[2]
ئەڕوا ژیانی (ڕاجی)، ئەی دۆست ئەگەر نەبەخشی
جامێکی زەوقو خۆشی، ماچێکی لێوی غەنناج[3].

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (قومری بە سۆزە، بولبول، بۆ لێوی خونچە ئاتاج).
٢- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (وەك نانی هەورەمانی گیانم گەیشتە سەر ساج).
٣/ أ- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (جامێکی زەوقو خۆشی، بەناوی حوکمو ئیفراج).

(٢)

گەشــە ژیــنم بــە ژیانــت، پــڕە کیــسەم لــە خــەراج
بــە نەســیمی ســەرو زوڵفــت، هەمــە بــازاڕی ڕەواج
ئاوەدانــە وەتــەنی دڵ، بــە هــەموو دەشــتو چــیای
چ بە (هەڵـگورد)و بە (کۆسرەت) ، چ بە (کەنداڵ)و (قەراج)
وەرە بــا پێکــەوە بمــرین، کــە بــە خۆشــی ئەژییــەین
یەکدگیرییکــە لــە دونیــا ، هەڵــە ، بــۆ قــەبرە ســیراج
غــەمی دڵ بۆگەنــە ، ئــەگرێ بــەری چــاوی تەقــەلا
وەرەمــی ســیو جگــەرە ، دوژمنــی دەرمــانو عــیلاج
بەســە بــێ ماریفــەتی، خزمــە مەکــەن لــێم قەدەغــە
خۆشەویــستی، کــە ســەرو دڵ ئەگــەیێنێ بــە دو تــاج
خۆشــە ئاوێنــەیی کوڵمــەی، بنوێنــێ دڵــی خــەڵك
تــا لــە گــوڵزاری مــرازا ، بــستێنێ هــەموو بــاج
وەرە (ژیکــۆ) ، کــە بــە کــوردی بگــرین تــاوێ جــەمات
تــا خــەباتت لەبــەریکا ، کــەژی کرمــی قــەرەقاج.

(٣)

گوڵــشەنی پەرچــەم، شــوکر کردوویــە پــنج
دڵ شــکاوی کوڵمــە بــوو ، کردوویــە پــنج
چــۆڵەوانم تــا لــە ســەودای دیــدەتا
ڕەوشــەنیمە ، بۆچــمە ســاباتو زنــج
گــەنجی شــاهیم خــستە دەســتی یــارەوە
خــەم لەبــەر بەدبەختییــە گرتوویــە کــونج

ب- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (یەك بادەیی ویساڵت، یەك ماچی لێوی غەنناج).

بـــادەیی شـــادی لـــە کۆمـــەڵ بەشـــکرا
کـــەس نـــەکا بـــا تانـــەداریو منجـــەمنج
گیانـــــە، پـــەرداخی گریـــــشمەو لەنجەیـــــە
پێکەنینیــــــــشی هەڵیڕشـــــــتووە بــــــرنج
قامـــــەتی، ســـــەروی ڕەوانو دڵکەشـــــە
زوڵـفو پەرچـەم لــووسو ڕەش، بـێ لـۆچو گـنج
خـــاڵی بـــن زوڵفـــانی ئەســـتێرەن لەشـــەو
ڕوومـــەتی وەك چـــەرخی ڕۆژە، خـــشتو خـــنج
خـــوێنی دووچـــاوم بـــە ئاســـانی خـــوڕە
نایـــەوێ ئاوبـــارەوو تێـــی مـــەگرە گـــونج
نەمـــــدەزانی نرخـــــی لێـــوت، گیانمـــــە
تـــا دڵو ڕۆحـــت نـــەبرد، نەمـــدا ســـرنج
قـــەت وەڵاشـــیی ئـــەو کەســـەم پێنـــاکرێ
ڕوویـــەکی بـــێ کـــونجرو پـــۆشو گـــڕنج
وەك پڵینگـــــی پـــــڕ خـــــەمم لێهـــــاتووە
ڕۆژو شـــەو، هـــەر شـــوێنمە خێـــزرو خـــورنج
ســـینە بیـــنم، وا دوو چـــنگی لـــێ ئـــەدەم
بیپـــچڕم ئـــەو دوو مەمانـــەی وەك تـــرنج
گەشـــبەوە (پـــشکۆ)، نەکـــەی بکوژێیـــەوە
تـــا کـــزەت پێـــدا، لـــە بـــاڵای قیـــتو قـــنج!!.

(٤)

قـــەدی ســـەروت، ئـــەوا گرتوویـــە نـــارنج
لـــە(شـــەقڵاوە)و (ســـەلاحەددین)، (قەڵاســـنج)

سەرو ماڵم لەپێناوت ئەنێم، تا
لەژێر پێت هەڵبدەم سەرمو، بکەم پنج
لە (کۆیە) و، (نازەنین) و، خاکی هیران
هەموو گوڵزاری ئامانجن، بەبێ گنج
لە (کانی خان) و، (کانی سارد)، (قەمچخۆ)
بە قەمچی دەرئەچن ئینگلیزو ئەفرنج
لە کوردستان بڕا چاوی حەسوودان
دەوا بوو داخی تێکبەردان و ئەشکنج
هەموو ڕازاوە دیوارو حەساری
لە سافیدا، نەما ئاتاجی ماڵنج
لەکێوانی، ئەگەم ئینجا بە ئاوات
چ کوێستانی، چ گەرمێنی، بەبێ زنج
بەقوربانی قەدو سینەو بەرو بۆت
تیجاراتی فەڕەنگو، ڕۆمو، بێت لنج
لەتاوی ڕوومەتی نازداری تۆیە
ڕەقێتەی گرتو، کردی خەڵك قۆڵنج
بەکوردی، میوەجاتم پێگەیشتن
هەنارو سێوو هەرمێو قۆخو ئەترنج
بەدڵ داخی نەما (ژیکۆ)، لە خۆشی
گوڵی ڕووی دڵبەری کوردی، گەشو خنج.

(٥)

شەکەرخەندەت پڕی کردن گوهەر، گەنج
لە لێوی گوڵ ئەپشکون نەخشی بێ ڕەنج

ئەگـــەر ســـاتێ بـــەرەو ڕووی دڵ بـــشەنگی
گیـان سـەرخۆش ئـەبێ، بـێ بـەنگو بـێ بـەنج
وەرە ئاوڕێــــك بـــــدە بــــۆ لای هـــــەژاران
بــە دەردت موبتــەلان، گــەر پـیرو گــەر گـەنج
لەبـــەر نـــارنجی ســـینەو، گوڵـــشەنی ڕووت
فرێمـــداون ســـەرو مـــاڵو، (شـــەش‌و پـــەنج)[1]
چــــییە توانــــام؟ کـــە تـــاوێ دابنیـــشم
کــە زەنگیــی کەوتنــە ژێــر دەســتی ئــەفرەنج
لــە خــاڵو زوڵــفو کوڵمــەت، چـۆن پەشـۆکام
خــەڵوزو ئــاگرو دوکــەڵ، لەگــەڵ غــەنج
زمانـــت لاڵـــە (ژیکـــۆ)، تـــۆ لـــە تـــاوی
قـــەدی ســـەروی ڕەوان، لێـــوی گوهەرســـەنج!!.

(٦)

هەردوولا هەر خزمی خۆمن، مام ڕەجەب، یان خـاڵ فـەرەج
خزمـــەتی هـــۆزم ئەکـــەم، بۆچـــی ناکـــەم لێـــرە حـــەج؟!
تێـر کـولێرە گـەر نـەخۆی، بۆچـی ئەکـەی دوو تیرەیـی؟
یـەك دڵو یـەك ڕێ بـڕۆ، ئـەی مـەردی مەیـدانی بـەوەج
گــەر ئــەتۆ خــاوەن وچــانی، دوژمنــت، مەیــدە وچــان
نــەك دەرێنــێ چــاڵی چــاوت، هــەژدەرت لێبکاتــە خــەج
شــێخەڵی ئــەو نەونەمامــە، شــاقەلی مــەردانی گــرت
تــا بــە بــاخی نیــشتمانا، ڕاســت بــڕۆنو بـێ عیـوەج
(نالی)ی ناڵەی دێ لە گۆڕو، (حەمـدی)ی دڵخۆشـی ئـەدا
وەك (مەلای کۆیە) بەرامبەر (حـاجی قـادر)ی گۆڕقـەرەج

١- شەش‌و پەنج: مەبەست لە (ئیمان‌و دین)ە.

شــاعیران، هەرچــوونو خۆیــان خــستە کۆشــی نیــشتمان
وەك برێشکەی کون لە کۆشان، کەوتنە ناو جانتــای قــەرەج
چــەندە تیــژو تاڵــە (ژیکــۆ)، ئــەم ژیانــەی بــێ وچــان
هۆزی چی؟ ئاواتی چــی؟ ســەیرانی چــی؟ ســامانی گــەج!.

(٧)

بردمــــی بــــای دامــــەنی بــــاجی مــــەنیج
تــــا لــــەلای (بەصــــرا)وە خــــستمیە خــــەلیج
گێــــژی دام ئــــەم بــــەحری بــــێ پایــــانی خــــەم
قــــووتی دام دوژمــــن وەکــــو نــــوقڵو عــــەریج
هەرچــی دوژمــن پێــت بــدا هــەنگوینو شــیر
چــاك بزانــە تــامی تفتــەو، زەوقــی لــیج
گــەر گرفتــار بــووی بــە داوی ناکەســان
ســوودی لــێ نــابینی جــەفرو عیلمــی زیــج
گــەر بــەخۆت بــاوەڕ بکــەی، تــۆش ئــادەمیی
هــەر لــە ئــەو یانــەو قوتابخانــەی خــەریج
(کــەس لــە دایکــی دەرنــەهێناوە جیهــان)
هــەر لەگــەڵ تــەدبیرو بــیر، بۆتــە مــەزیج
تــۆش وەکــو مــن، قــوڕ بەســەر خۆتــا مەکــە
مەیفرۆشــە خــاکی نایــابو[١] بــە هــیج
چــەندە ناخۆشــە لەبــەر چــاوی هــەژار
ڕوویــی گــرژو دەســتی قووچــاو، چــاوی قــیج
نامــــەوێ (ڕاجــــی) ڕەواجــــی ڕووبــــەڕوو
تــا نەبینــە نەخــشی هــەر تــەونو نەســیج.

**

١- نایابو: نایابت.

-چ-

(١)

بــۆ ژیـــانی مـــن بەهەشـــتی پانـــە مـــاچ
لەو گـولّی کولّمـەت بـە گیـان هەرزانـە مـاچ
مـــن لـــە منـــداڵیوە لێـــوی خـــۆم دەســـووم
تـــا بکـــەم جـــارێ لـــە ئـــەو لێوانـــە مـــاچ
ماچـــی لێـــوی تـــۆ لـــە قەنـــد شـــیرینترە
بـــۆ موســـڵمانو ســـەقەر نێوانـــە مـــاچ
چـۆن ئەسـووتێنێ جەهەنـدەم، ئـەو کەسـەی؟
خۆشـدڵیی کـا، لـەو سـەری کولّمانـە مـاچ
قـەت لـە مامڵـەت نایـە سـایەی زوڵفەکـەت
وا بەرانبـــەر کۆمـــەڵی ئینـــسانە مـــاچ
مـــاچ نـــەبێ عالـــەم دڕنـــدەی یـــەکترە
یەکـــدگیری هێـــزی ژێـــر ئاسمانـــە مـــاچ
نەجمـــەیی ســـەر شـــانی پاشـــاوو گـــەدا
خـــاوەنی بـــڕواو شـــکۆهـ و شـــانە مـــاچ
دوژمنـــی گریـــانو ســـەختیو تاڵییـــە
دۆسـتی بـەرزیو خۆشـی یـو خەندانـە مـاچ
عالـــەمی غـــەیبو شـــەهادەت دەرئـــەخا
شـاهیدی بـوونی هـەموو ئیمکانـە مـاچ
تووخـــوا تـــا ڕۆحـــی ســـەختم دەرئەچـــێ
بمـــدەرێ ڕۆژانـــە یـــان مانگانـــە مـــاچ

پێــت بڵــێم (ژیکــۆ) ئــیتر عیلمــی پزیــشك
بــۆ هــەموو دەردی گــران، دەرمانــە مــاچ!!

(٢)

ئەی قەڵەندەر بەسیەتی سا منجە منجو مرچە مـرچ
شاری بەغداو پارسی گـرت، لەشـكری کـاکۆڵو پـرچ
تـا بـە هیـوا ڕانـەگا، ئـەم دڵ کـوژاوەی دەربـەدەر
هــەروەکو داوی هەتیتــە، خۆیــەتی لاوازو چــرچ
یــارو ئــامۆزاو بــرادەر، لــێم کــە بێــزارو دژن
بۆیە ئەمنیش، هەرچی ئەیبینم پڵینگـەو شـێرو ورچ
هەروەکو جاران، بە یادی ڕوومــەتو سـینگو بـەرۆك
دڵ گــڕی گرتۆتــەوە، پــڕ بــوو هــەناوم قرچـە قــرچ
وا بوغازەی سەر بەکوڵ هاتو لە هەڵچوون ڕوو ئـەکا
جۆشــی پــێ ســەندۆتەوە چـاوی خومـارت زرچـە زرچ
خەڵكی شاری کۆیـە یـاری سـەرکەشو تـاقو بـەناو
تەرزو باریكو بڵندو، نـەرمو شـلكو چوسـتو گـورج
پێت بڵێم (ڕاجی) کە گەییە دڵبـەرت، میـوەی ژیـان
چەندە خۆشە چەشنی خرچە، بیکـرۆژی خرچـە خـرچ!.

(٣)

بــۆ عاشــقی ڕیــسوایی، دڵــدادەیی ئــەنوەر کــچ
بــۆ لــەززەتی تــەنهایی، قــەد نــازکی ئەسمــەر کــچ
پــڕ نــازو نیــازو لێــو گوڵنــارو تــەرەب ئــەتوار
پۆشـاوی تــەمو ئــەنوار، سـوڵتانی موعەنبـەر کــچ
ڕووخـۆشو نـەرم گوفتـار، دڵ نـازكو مـەه ڕوخـسار
بۆ شـەوقو سـەفا بێـدار، تـوڕڕەی زەڕی ئەحمـەڕ کــچ

ئەنگوستی وەکو کافوور، کاکۆڵی وەکو دەیجوور
ئەبرۆ بە هەوا مەعموور، تاقانەیی ئەختەر کچ
کچ بۆتە یەدی بەیزا، بۆ ڕەسمی تەحەددی کچ
کچ بۆتە مەهی کەنعان، بۆ چاوی سەفاگەر کچ
تەشریفی کچی مەکتەب، گەر بێنیٚ بە خەندەی لەب
دێنێتە دەسم مەتڵەب، قەت نەبووە موکەددەر کچ
گەر قامەتی باریکە، خاڵی وەکو تاجیکە
زینەت لە مەمالیکە، مەعلوومە لە دەفتەر کچ
شەمعی شەوی یەڵدایە، عیجزی دەمی عیسایە
خۆشنیعمەتی مەولایە، ڕاکێشە سەروبەر کچ
(ڕاجی) نەزەری عالەم گشتی لە کچە هەمدەم
هەم زینەتی دنیا کچ، هەم حۆریی کەوسەر کچ!!.

❋❋

-خ-

(١)

لە ئاگرینی تریێ، بۆم پڕکە پەرداخ
بە بەر (با) دە لە دڵ، بەو بادە هەر ئاخ
لە سەرما دەرکە ماخولیایی هەستێ
دڵی عالەم بکە خەرمانو مشتاخ
بە سۆزی خۆت، بسووتێنە هەموو کەس
بە یەك چەشنیی بپشکوون تا ڕەزو باخ
بە یەکڕەنگیو تەبایی لەشکری بیر
لە ئەسپی یەکییەتی دەن، زینو ساچاخ
نەبێ فەرقی کونو کاژێڕو ئەشکەوت
لەگەڵ کۆشكو تەلارو قەیسەریو کاخ
هەموو، یەك کانو ئاوە نیشتمانت
هەموو سوودە، ئەگەر دەریا، ئەگەر شاخ
چ قەیدێ، هەر مەقامێكو دوو ناوە
لە یارییدا، چ (سابورا) وو(چالاخ)[١]
هەموو کوردین، چ ئیسکانو چ ساکین
لە دۆ پەیدا ئەبێ شیرێژو تۆراخ
ئەڵێن (کەشکیش برای دۆیە)، عەزیزم
هەتا ماوی، مەخۆ قەت نانی چەخماخ

١- (سابورا - سابوراوا)و (چالاخ) : دوو گوندن سەر بە قەزای دوکان، کەوتوونەتە نزیك یەکتری لە سەر ڕێگای گشتی سلێمانی - دوکان. خەڵکی سابوراوا لە دوای ژێر ئاوکەوتنی گوندەکەیان (گەڵنێری) بە هۆی دروستکردنی بەنداوی دوکانەوە، لە ڕۆژی (١٩٥٨/١٠/٢٦) لە لایەن حکومەتی ئەو کاتەوە گواسترانەوە بۆ سابوراوا، کە پێشتر خانووی نیشتەجێیان لەوێ بۆ دروستکرابووو زەوی کشتوکاڵییان بەسەردا دابەشکرابوو.

ئەمـــە عــــەردی زەراعــــەت، یانـــە تــــەبیات
بـــە گـــــەنم‌و تــــووتن‌و ڕێـــواس‌و سیــــچماخ
هـــەموو گیانــــت بـــەهارەو ســــونبول‌و گـــوڵ
ئــــیتر بۆچـــــیتە گوڵباتمـــــان‌و شــــیرداخ؟
وەرە (ژیکـــۆ)، بـــڕۆ ســـا دەس لـــە دەســـتا
نـــەبێ باکــت بـــە بەشــکردن بـــە بەیــداخ!!.

(٢)

گوڵشەنی ڕوویی ڕەوشـەنت، عیززەتـی کـوردی بۆشـناخ
دیتنی پاکیی دیمەنت، سـوورمەیی چـاوی هـەر مـەناخ
لـەم سەروچـاوە جوانـەدا، هەڵئـەقوولێ هـەموو تکـا
خزمەتی کوردستان ئەکا، لادێ‌وو شـارو دەشـت‌و شـاخ
نێرگزو گوڵ بە چاوی دڵ، بولبـولی خـستە بەنـدی چـڵ
لە ناو بەهارو خاڵ‌و پڵ، ئەخوا لـە دەسـتی خـەڵك ئـاخ
هـەژارو پەسـت‌و بێکەسـم، جگـەر بـڕاوی نەوڕەسـم
ڕێگـــام پـــڕە خـــارو خەســـم، لێـــرەوە تـــاکو ســـابلاخ
کوردی عێراقیی لێو شەکەر، خەریکی ڕێی قەزاو قـەدەر
نـەبێ لـە خـاکی دەربـەدەر، نەچـێتە چـاوی ئینتیـساخ
نیگاری نیـشتمانی گـەش، گەیـشتە ڕۆژی بـەختی ڕەش
خودا نەکا کە ئـەم هەلـەش، بـچێتە بەنـدو دەردو داخ
خـــزم‌و بـــرادەران وەرن، لەهــــەر هــــەوارێ داوەرن
وەرامــی یەکییــەتی بــەرن، بەهــەر کــەنارو کـاخ‌و لاخ
بڕوانە ڕووی هـەولێرو کـۆ، کـەرکوك‌و دەوری بـەکرەجۆ
کــزەو شــەماڵ‌و ڕەنــگ‌و بــۆ، لــە ئـابلاخ‌و گربـداخ

(ژیکۆ) لەتاوی هۆزی خۆی، خـۆڵی پـڕە لـە شـیرو دۆی
نەکەی بوەستی یا بخۆی، هەتا ئەگەی بـە (تورپـاخ)[1].

(٣)

مـــنم جانـــا غـــەریبی خانـــە، ســـەد ئـــاخ
ئـــیتر تاکـــەی؟ بـــێ دڵ، دێوانـــە، ســـەد ئـــاخ
مـــوحیببی ڕاســـتو ئـــەڕبابی مەحەببـــەت
هەمووم دانـا لەسـەر ئـەم دانـە، سـەد ئـاخ
زەفـــەر نابـــەم بـــە جـــامی چـــاوەکانت
دەنـــاڵێنم لـــە دوور مەیخانـــە، ســـەد ئـــاخ
دەســـووتێنێ چـــرای کوڵمـــەت، بـــەبێ ســـووچ
پـــەڕو بـــاڵانی ئـــەم پەروانـــە، ســـەد ئـــاخ
لـــە مەوتـــەن دوورمو، مەئیوســـی ڕووتم
حـــەریفی تـــۆن هـــەموو بێگانـــە، ســـەد ئـــاخ
چـــەمەن خـــەملی بـــە نەشـــئەی قامـــەتی تـــۆ
نـــەهات بێنێکـــی ئـــەم بوســـتانە، ســـەد ئـــاخ
لـــە تـــۆ خۆشـــی، لـــە(ڕاجـــی) دادو زاری
عەدوشمان شادە بـەم سـەیرانە، سـەد ئـاخ !!.

**

١- تورپاخ: وشەیەکی تورکییە بە واتای خاك. لێرەدا مەبەست لە (مردن)ە.

-د-

(١)

سـەبا گـولزاری تـۆی هێنایـە بـەر یـاد
لە بـیرم چـوو (مەدینـە)و (شـام)و (بەغـداد)
بـە لارو لەنجـە گـەر هـاتی بـە گـەردوش
دڵو جـان بـوون لـە خۆیـان زارو بێـداد
خـەریکم دابڕێـژم جەوشـەنی عیـشق
لـە خـۆی، شـیرین کـە بـبڕێ نـاوی فـەرهاد
زەمانـە مەوتـەنی ئەغمامـە، گەرچـی
تەمەننامـە، لـە ماتـەم بـێ دڵ ئـازاد
سـەری زنجـیری زوڵفـت بەنـدی دینـە
کـە ئیمـانی نـەهێناوە دڵـی شـاد
دەسـووڕێم مـن لـە بـەحری بێکەسـیدا
تەمامـە گەوهـەری وەسـڵم کـەم ئیجـاد
بـە تـاوی خەنجـەری ئەبرۆتـە، (ڕاجـی)
برینـدارە، ئەبێتـە پـیری ئیرشـاد!!.

(٢)

نـەرمو شـل زنجـیرە بـوو، دەسـپێکرا کـاری ویـداد
هـەڵخرا هـەرلا لـە عیـشقا، تـەونو بـازاڕی ویـداد
موشتەری زوهرەی کڕی، ڕۆژ هاتـە سـەوداوو مـەزات
وا پـڕە هـەرجێ دەچـی، کۆڵانـەوو شـاری ویـداد
ئاسمان پڕشـنگی دایـە عـەردو نەجمـەی دا بـە شـان
بۆیە زەردو سـوور ئەچـێ، پـەرژینو گـوڵزاری ویـداد

دەستگاییێکە هەمموو مەیدانی بەغداوو عێراق
تێکەڵی نازو نیازو، چاوی بیماری ویداد
مەینەتیی، ئاڵۆزەری ئاڵۆزی دوو چاوی منە
نەشتەری ناو جەرگمە، زوڵفی خەس‌و خاری ویداد
سێبەرێکە بۆ بوتی گوڵ، ئافەرینی خونچەیە
بۆیە هەرچی کەوتە ڕێگا، دای پەلاماری ویداد
دەست ڕەس نابم بە باڵای‌و، بڵێم بمپێچەوە
هەروەکو (ڕاجی) ئەناڵم، دوور لە دیداری ویداد.

بەغدا- ١٩٤٤

(٣)

بێ سوودە لەگەڵ عیشقی بوتان، شۆڕشی بێداد
چبکەم لە هەرای ڕۆستەم‌و کاریزەیی فەرهاد؟
دارایی ئەسکەندەرو، زانینی ئەرەستۆ
بۆ پێگەینی دڵبەرە، وەك لەشکری بێ زاد
چبکەم لە سولەیمان‌و، لە تەسخیری جنۆکەی؟
هێشتاکە لە زنجیری نیگاری نییە ئازاد
من چیمە لە ئیدریس، لەگەڵ مائیل‌و زائیل؟
با ئاگرو ئاو، خاك‌و هەوای، بشبنە ئەوتاد
کێ بێ وەکو من دەربەدەری یارو نشیمەن؟
هەر دێم‌و دەپاڕێمەوە، هەی داد، خوا داد!
جارێ بەسەری لێوەوە، نەمدی کە بپرسێ
کێیە، چ هەتیوێکە، چ دەروێشە، چ بەرباد؟!
مەرگی من‌و دەرگاتە، هەناسەی من‌و پەرچەم
تا گۆشەیی ئەو چاوە، دەرمدێنێ لە بونیاد

چـــاوم نـــەڕژێ تـــاکو لـــە خـــاکی دەری یـــاران
هەر کـوێرە لـە ڕووی بەزمگـەهی دڵبـەری بەغـداد
(ڕاجی)، چەمەنو مێرگـی ژیـان گـەر تـۆ ئەپرسـی!
سەد جۆرە بەهەشـتێکە، سـەری خـۆشو دڵـی شـاد.

١٩٤٦

(٤)

بـێ وەفـایی بەسـە ئـەی زوهـرە، کـە بـێ تامـت کـرد
موشـــتەری، زەوقـــی دڵـــی ئێمـــە بـــوو ئیعـــدامت کـــرد
لـــەحزەیێ دەرنەکـــەوت، گۆشـــەیی شـــەمعی نـــەزەرت
ئەی عەجەب تۆ لەسەر ئـەم کیـبرە چ ئیقـدامت کـرد؟!
پـــا شـــکاوی ســـەفەری وەســـڵمو زنجـــیری فـــیراق
لـــە هـــەموو لاوە ئـــیتر، خەســـتەوو ڕیـــسوامت کـــرد
ڕێگـــەیی وەســـڵی لـــەبی خونـــچە، بـــە ئـــاخیر ناگـــا
بەچـە گـاور، تـۆ چـلۆن بـەم لەبـە شـەیدامت کـرد؟
بەسـە عـەییاری، هـەر ئـەمجارە ویـسالم یـا مـەرگ
عەیبـە لـەم بێکەسییە، ترشـی یـو ئیحجامـت کـرد
بـێ حـەیا مـاوە نەزاکـەت، لـە بەرابـەر قـەددت
بـەوە زانـیم، کـە لـە یارانـەوە تـەنهامت کـرد
سـینەیی مـن قەفەسـێکی شـڕە، چـی تێناوەسـتێ
کـەوی دڵ هاتـە دەرێ، هـەر کـە تـۆ سەرسـامت کـرد
ئێـستە جێـی سـوڵحە، دەبـا بـێ قـەدەحی ڕوممـانی
با فیدای چـاوی تـۆ بـێ، هەرچـی لـە ئەنـدامت کـرد

یــار ئــەوا خــۆی لــە کــەمین داوە، هــەتا نــەیبینیٚ
حەیفە (ڕاجی) کە دڵیٚ بـوو، بـە جـەفا ڕامـت کـرد!!.

(٥)

دڵ هاتــەوە قاپیــت، بــە جــەفا بــیٚ زەوەرت کــرد
وەتزانــی کــە قازانجــە، کەچــی تــۆ زەرەرت کــرد
دڵ، مــەردی هــەموو کــاتو هــەموو جـۆرە کونێکــە
ئــازادە، کــە لــەو چــەمبەری زوڵفانــە دەرت کــرد
تووشــی تــەمو غــەم، دەردو بــەڵا بــووی لــە بڵنــدیت
پیرۆز بیٚ لە تـۆ، چـەندی بـەبیٚ مـن سـەفەرت کـرد
ئاگــات لــە هــەرای تازەیــە، وا پــڕ بــە جیهانــە؟
هــەر قیرەشــەوە، هەرچــی کــڵاوی لەســەرت کــرد
چــاوت، کــە ئــەڵێن شــەربەتی شــاهانە ئەنۆشــیٚ
بڕوانــە، چــلۆن تووشــی دوڕنــدەی بەشــەرت کــرد!!
نــازانی لـــە بـــازاڕی دوا، تۆڵـــە ئەســـێنرێت؟
بۆچی دڵی ئەم خەڵکە، هەموو دەستبەسـەرت کـرد؟
(ژیکۆ) کە لە وێنەی گوڵی ڕووت، بـیری ئەپـشکویٚ
بیستوومە بەلێوی شـەکەرین موعتەبـەرت کـرد[١].

(٦)

لەســەر چــاوت، هــەموو کــارو گــەلم بــوارد
ئەوی هەمبوو، هەمووم بەخشیو غــەمم خــوارد
ئەمـــە دونیایـــە، ســـەد چـــەرخی ئـــەگۆڕیٚ
دە بینۆشـــە ئەگـــەر گەرمـــەو، ئەگـــەر ســـارد!!

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵیٚ: (هەربینە لە لێوی شەکەرین گوڵشەکەرت کرد).

کــە مـــارت پێـــوەداو، دوبـــشکە دەرچـــێ
بزانـــە مـــووی دڵـــی بـــردو، ســـەری نـــارد
لـــە ڕوودا، تـــەمتومانو خۆڵـــە پۆتـــە
بەســـەر خۆماکـــە، بێژاومـــە وەکـــو ئـــارد
لــە دەرکــەت نــابزووم، ئــەی شــۆخی عالــەم
کــە لــەت لەتکــەن دڵو جــەرگم بــە ســیکارد
لەســەر ئــەم تەختــە لووســەو، کیسە تەسکە
بـــە دارم یارییـــە، وەك تـــۆپی (بلیـــارد)
ســـــەرو مـــــاڵو دڵو جـــــەرگو گیـــــانم
ئەوی هــەمبوو، لــە تــۆم دەرخستو نەمــشارد
ئەگـــــەر دادم ئەپرســـــی، دڵ شـــــیفا دە
کــە بیــستوومە (ســەلاحەددینو)و(ڕیکــارد)
ئەوەنـــدەم عیـــشقی تـــۆ خـــستۆتە دونیـــا
خــەیاڵم بۆتــە ڕادیــۆ، چەشــنی (مــۆلارد)
مـــــشووری کـــــارو بـــــازاڕم دەراویـــــشت
هــەموو ئیــشم بــە چــاوی ئێــوە ئەســپارد
بـــەڵێ (ژیکـــۆ)، لـــە ڕۆژانـــی ژیـــانم
ســەرەم ڕاگــرتو، هیــچم نوختــە نــەبوارد!!.

(٧)

وا دڵــم هــەڵبوو، ســوپەند ئاســا منــی بێــزار کــرد
بای ســەبای لێــدا هەناســەی ڕووی لــەناو گــوڵزار کــرد
ســەفحەیی دەتوێتــەوە، وەختــێ کــە کــوورەم داخــرا
وا بزانــە ئــاهی گــەرمم، چــاوی تــۆی بیمــار کــرد

دڵبــەرا! جـامێکی گـوڵڕەنگی شـەرابت بگـرە دەسـت
ئــاگری جــەرگم بــە کــوللی، عالــەمی بێــدار کــرد
ڕۆحی پڕ دەردو غــەمم، تێکــەڵ بـە کوڵمــەی تـۆ بـووە
ڕوویی تۆی بۆ هەردوو عالــەم، مەتڵــەعی ئـەنوار کـرد
نەشـــتەری کــاکۆڵی ژەهرینـــی، لــە زەخممــدا شــکا[1]
هەر کە لوقمـان هاتـە سـەر دەردم، بـەوی تیمـار کـرد
من، بە بۆیی زوڵـفو ئەگریجـەت لـە سـەودا هـەڵکزام
زاهیدی ملکـەچ لـە بـاتی عیـشق خـۆی دینـدار کـرد
مــوددەتی پــیریو جــەوانی، تــا زولــەیخا هــاتو چــوو
یوســـفی ونبـــوو بـــە داخـــی عیـــشقەوەی هـــاوار کـــرد
ڕوو لە شوعلەی نەوخەتی کوڵمەی کە، گەر خاوەن دڵـی
هەرچی خاوەن سۆزە گیانی خۆی لە هیوا سـوار کـرد[2]
لــەعل بەنــدی گــەردەنی، لوقمــەی حــەلاڵی باخەڵــە
شێخی سـەنعان بۆیـە هێنـدەی خزمـەتی زوننـار کـرد
یــەك نەفــەس هــاتو نەسـیمی زوڵفــی خستە شـارەوە
لەشــکری هۆشــی بــەجارێ، تــەفروتوناو تــار کــرد[3]
کێیــە گــەر دەردو بــەڵای (ڕاجــی) بــە ئاســان چارەکا؟
غەیری ئەو یارەی کە چاوی پێ بە هەشتو چـار کـرد!!.

(٨)

کوردی بــێ غــیرەت لــە هیــچی، بــیری ئــەوتانی نــەکرد
دوژمنـــی میـــوانی هـــاتو، ســـفرەوو نـــانی نـــەکرد

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (نەشتەری کاکۆڵی پڕ صەیقەل، لە زەخممدا شکا).
٢/ أ- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (هەر کەسێ سۆزی هەبوو، گیانو دڵی خۆی سوار کرد).
ب- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (هەر کەسێ سۆزی هەبوو، ڕۆحو دڵی ئیزهار کرد).
٣- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (عالەمی عەقڵی بە جارێ موبتەلای تاتار کرد).

گـشتی پێـشکەوتن لـە ئـیشو سـەنعەتا، جیرانـەکان
ئـەم دەنـی تەبعـە تەماشـای کـاری جیرانـی نـەکرد
چـاوی پـڕ تـۆزت، کـە دوژمـن هاتـە نـاو مەیدانـەوە
کوشـتییو تـاڵانی بـردو، دەرکـی تـاوانی نـەکرد
شەککەرو هەنگوینی خاکی کوردە، پـەروەردەی مەگـەز
خـاوەنی بـێ مایـە مـاوە، تـامی لێـوانی نـەکرد
چەند گران بوو موڵکی کوردستان، لـە کـێشو قیمـەتا
بـێ بـەها دایانـە خـەڵکو، خـەڵك هـەرزانی نـەکرد
با بەقرچـێ تـوو خـودا، قـەومێکی بـێ عـەقڵو وەفـا
خـاکی، بـێ تـاپۆ بەشـی کـردو چ پـاوانی نـەکرد
کەس لە کەس ڕازی نییە، هەرکەس بە مەن خۆی دائەنێ
شاهی سەنعەت هاتە مەجلیس، کەس چ جووڵانی نەکرد
کۆمـەڵی کـوردان! تەماشـاکەن، چ سـووتا جانفیـدا
میللـەتی غـەیرت وەکـو پەروانـە ئامـانی نـەکرد
(ڕاجیـا)! بـەرزی وەتـەن نابـێ لـە کوردسـتانەکەت
خاکـە بیمـارە، تـەبیبی قـەوم دەرمـانی نـەکرد!!.

(٩)

تـاوی کـوورەی سـینەیی مـن، وا مەیانـدی ئـاهی سـەرد
ئـاهی سـەردی مـن عـەزیزم، پێـی دەسـووتێ دارو بـەرد
نەقـدی سـککەی سـافی گۆنـەت، نەقـشی کـاری کردگـار
بۆیـە بـانقی ئـەو تـەواو ناکـا سـەماوو مـوڵکی عـەرد
گـەه سـپی ڕەنگـم، گـەهێ سـوورو، گـەهێ تـاڵی فـیراق
ئەی عەجەب ئەشکی مەحەببەت، ڕوو دەپۆشێ سوورو زەرد!
مـن لـە غوربـەت، بـۆ قـەدی دڵـگیری تـۆ تاقانـە مـام
ئێستەیش لـێم ناگـەڕێی، دەمکـەی بـە پـەیکی بەڕنـەوەرد

چــاوە غــەمزێکم لــە لــوتفی تــۆ تەمــەننا بــوو، نــەبوو
تــا لەچــاوم، مەردمــەك نــاوی لــە خــۆی بــەرداوە مــەرد
مەملەکــەت بــەحری غــەمم پۆشــیوییە، دەســت ناکــەوێ
قــەت لــە ئــەرزی وەســڵتا بــۆ دڵنــەوازی، تــۆزو گــەرد
هــەروەکو (ڕاجــی)، لــە تــاوی دڵبــەری شــیرین بــەدەن
چوومە خەڵوەی بێ قەراری، خۆم لـە عالـەم کـردە فـەرد!!

(١٠)

(کەین و بەین، دارو تەون)

لەشــکری عیــشقی لــە مەیــدانی جوانانــدا نوانــد
پاڵــەوانانی، دڵــی شــاه و گــەدای گــرتو ڕفانــد
خــستییە غەمخانــەوو بەنــدو ســزاو هیــواو تکــا
داخــی خــاڵی پێوەنــاوو، موشــکی زوڵفــی تێوەچــاند
تــا لەســەر عــاموودی بــاڵای، کارەبــای کــرد ڕوومــەتی
خــوێنی ســەرتاپا مــژیم، تــا پــشتی ئــازادی شــکاند
بولبــولی گــوڵزاری حوســنی، هێنــد بــە شــێتی هاتــە ڕوو
خونــچە وا پــڕ پێکــەنی، تــا لێــوو ئێخــەی دادڕانــد
مــن، کــە تــاڵانی ســەرو مــاڵم لــە ژێــر پێــی نــازی نــا
چــاوی جــادووی بڕیــە دڵ، عفریتــە دەســتی لێوەشــاند
دڵ کــە ئــاوێزانی بــاڵای بــوو، لــە باوەشــیا ئەســووت
وەك پــەری پــرسو وەڵام، تــا نەیمرانــدم، نەیدوانــد
هــەر وەکــو موســا، لەبــەر خێــوکردنی خــاڵو خــەتی
زوڵفــی گۆچــانی چــەماندو، پــۆپی گیــانمی پــێ تەکانــد
کــاش ئــەیزانی کــە کوڵمــەی نەوبــەهاری ژینمــە
ئەو دەمە دەمگوت: ڕەقیب پەژموردە بــوو، قــەل نەیقڕانــد

وا لــە یــادم چــوو، هــەموو بــەزمو نــەوای ســاڵانی چــوو
چــاوی تــاریکم دڵــی کێــشایە نــاوخۆی، تێــی گەیانــد
ڕۆژو ئەســتێرە ئــەبێ بکوژێنــەوە، بــەس نــووری ڕووی
وا بزانــە ئــەم هــەموو چــەرخەی بــە ڕووی خۆیــدا جمانــد
هــەردوو هــۆزێکین، زمانمــان ئێــكو دووی کێــشاوە خــەڵك
گــەورەمان باپیرەیــە، نــەك (فــازەرو مازەرگرانــد)[1]
بۆچی ئێستا دوو دڵی، لــەم یــەك دڵــەی پەســتو هــەژار؟
وا لــە داخــی تــۆ لــە دونیــا، تــۆوی بــەدناویم ڕوانــد
لاپــەڕەی ڕووی ویــم، بــە وانــای ســۆزی دڵ پڕکــردەوە
چــەوتی زانــی هــێڵو نوختــە، بــەو موژانــە لێــی کڕانــد
خۆشــی خۆشــیم بــوو، لەگۆشــەی چــاوەکانی جــێ گــرم
بارەشی نەگبەت لە هــەر شــەش لا گــوڵی بــەختی وەرانــد
گەوهــەری نــازی لــە دەم بەســتو، بــە لێــوی خوێنمــژی
هێــزی بینــایی لــە چــاوی گــەل بــڕیو، جــەرگی کزانــد
خەنجــەری ئــەبرۆی لــە کــالانی دڵان هێنایــە دەر
پــەردەیی ســینگو هــەناوی عالــەمێکی هەڵدڕانــد
هــەر کەســێ کەوتــە وەنــۆزی ڕاحــەتو بێلایــەنی
هــەروەکو شــێخی کەرامەتــدار، لــە خــەودا پێــی نوانــد
چــەندە دەروێــشی ڕیابــازم دەرس دا، ڕۆژو شــەو
سۆزی عیشقی تێگەڕێ، نەیبیستو هەر گوێی بۆ لەقانــد
ئــەم هــەموو چــەرخە، کــە ســەرگەردانی ئــەمرێکی ئــەوە
هەرچی ئاقڵ بوو لــە ڕیــشتەی عیــشقی خــۆی تێوەگلانــد
(دارو تــەون)و، تێــوەدانو، ڕایــەڵی ئــەم عالەمــە
هەر ئەبینی دەستی غەیبــە، ڕیــسو هــەودای هەڵوەشاند

١- (*Father Grand*): باپیرە. (*Mother Grand*): داپیرە.

کێ هەیە، خۆی گۆشەگیری کونجی خەمکا چەشنی مـن؟
داری سەرداریم شکاندو، داوی خۆشحاڵیم پساند
شێتو گێلی دڵبەرو، خۆشباوەڕو، دوورە ڕیا
هەر بەتەنیا سۆزی دڵدارم لەدڵما دانیشاند
تاکە ڕێگایی حەقیقەت پێی دەڵێن: دەوری مەجاز
هەر ئەگاتە پایەداریی، هەرکەسێ خۆی لێ خشاند
بۆ تەمای ماچێکی لێوانی، سەحەر زوو پێی گوتم:
ئەو گوڵە، چەند بولبولی وەك تۆی لە باخا هەڵفڕاند!!
جیلوەییێکی دا لە ڕێی دیدار، بە ڕوودا خستمی
کێوی ئاواتی خزاندو، خانەیی ژینی ڕماند
وا خەیاڵە تاویدامو، بیرە پاڵی پێوە نام
بۆ ویساڵی، گەرچی هەرچی پێم سپێرا، نەم گەیاند
زەردەخەندەی، تیشکە تاوی دوو جیهانی عالەمە
وا کە ئەم ئیجابو سەلبەی بۆ تەماشا داڕژاند
سەیری ئەم سەرداری عەردە، ڕۆڵەکانی چی ئەکەن؟!
یەك دزو، یەك حیزو، یەك ماندوو، یەکێ خۆی نەشڵەژاند
ئاخ لەم دەستوورە سەختەو، داخ لەو ناڕێکییە
دادو ئاشتی کەوتە پاشو، تەفروتونا تاوی ساند
چی بکەم لەو خۆشەویستەی دڵبەرو ئیمانو دین؟!
چاندمیو ئاوی نەدام، میوەو گەڵای ژینی وەراند
تێ ئەگەی هێزی هەیولاو، زینەتی سوورەت هەتا
چەرخی هاموشۆ هەبێ، هەر ئیشو کاری ڕاگەیاند
کەینو بەینێکە لە بەینی چەرخو هەڵسوڕێنەکەی
لێیگەڕێ (ژیکۆ) کە کاریان ستە یا ڕایانپەڕاند!!.

(١١)

لەسەر تۆ نامەوێ ئەرباب‌و فرزەند
بە قوربانی قەدت، سەروو نەی‌و قەند
ئەوەند فرمێسکی من دەشتی سەفادا
دیارە وا لەناو چاوم، دەماوەند
شەکەر خەندەت، شکاری ڕۆحی عاشق
سەری زوڵفت، عەجەب زنجیری دڵبەند
مەفەرموو چاوەکەم لێی عارە وەسڵت
بە ئەمری ئەو، مووژەت وا بۆتە پێوەند
لە لای تۆ هەرچی بێ، بۆنی وەفایە
لە لای من گەر هەبێ، هەر سۆزە بێ فەند
تەماشای کوڵمەکەت، لەززەت نیشانە
لە خۆشیدا، کە زوڵفت بۆتە ئەرژەند
بەهانەت بوو، وشك بێ چاوەیی خوێن
بە خوێن چاوم سپی بوو، وەعدە، نەم سەند
لە تەحقیقاتی ئەهلی دانشیدا
بە دوو قیسمی تەبیعەت، زوهدە، یا ڕەند!!
بەڵام (ڕاجی)، لەسەر ڕووی نازەنینت
ڕەگی زوهدو ڕیای وەك دێو هەڵکەند.

(١٢)

لەم لەعلی لەبەت کێیە، بە ماچێکەوە خورسەند؟
دووری قەدەحی لالە، بکێشێ لە جگەر بەند
عیشوەی قەدەمی نازی تۆ، ئەی سەروی سەمەن بۆ
بردوویە بە تالان، دڵی تورکانی سەمەرقەند

مەخشێنە لە ئەو گەردنە، ماری سیەهی زوڵف
مەشکێنە هەوای گەنجی سەفا، بۆ حەبەشی چەند
تا سەڵتەنەتی شاهییە، بەم حوسن و جەماڵە
بۆ قەتڵی منی خەستەیە، بەستوویە کەمەربەند
کافووری لە قۆڵ گرتووە، ڕەسمێکە لە بازوو
پەنجەی لە دڵم خستووە، خوێنی لە خەنەی سەند
لالەی هەمەدان، مونتەزیری ئەشکە لە چاوم
گەردن کەچی خوێنی جگەرە، دامەنی ئەڵوەند!!
ئاهم، کە سەمای کردووە غەرقی تەم و ماتەم
تێیدا بزرە، قامەتی سەد کێوی دەماوەند!!
بۆ بەزمی خەرامیدەنی ئەو نازکی شیرین
فەرهادی دڵم، کێوی تەن و عەشرەتی هەڵکەند
سەرچاوەیی حەیوان، چ دەکا مەیلی سەمەندەر؟
(ڕاجی) وەرە تۆ بمرە، بەبێ یاری شەکەرخەند.

(١٣)

وەختی کەشاکەش بۆ مەدەد، سەرکێشە خاڵت بێ عەدەد
هەڵمەت ئەبەن جەیشی ئەحەد، ما مِثلهم عوض يَجد
بر ملك دل دعوى زنان، تحوي الزَمان والمَكان
دەڕژێ دڵ و جەرگ و ژیان، والكُلّ شَيئاً ما اْعتمَد
جائَتْ صَبا تَفشي الهَوى، دەردو برین دەکا دەوا
في حَرب العِشقِ واْستَوى، بر پای بیماران خرد
دوێنێ لە ڕێ پێم پێکەنی، فَرَّجتُ في تَمَدّني
گفتم کە تو شاه منی، فَاْشْغلني فيمَ يقْتَصَد

(راجـی) بیـا خـون خـور بـدل، لاتَقتَـصر ولا تَحـل
بر خیز جانـان کـن خجـل، فـەرمو ببۆسـە جـامو خـەد.

(١٤)

چـاوەکەم، چـاوەنووارِم چ بـە کوشـتن، چ بـەجوود
بێکەسو ڕووتو ڕەجالْم، سەری حەسـرەت لـە سـوجوود
ئولفـەتێ بـا بگـرین پێکـەوە، ئـەی نـازك تـەن
بە دەفو شادییو عوشرەت، بە مەیو مەستییو عـوود
شاهیدی حالّە، خـودای عالـەمی هـەر کـەونو فەسـاد
لـە دلّا ناچـییە دەر، ڕۆژی حیـساباتو خلـوود
عـادەتی عیـشـقە سـەری ڕاسـتییو ڕۆحـی کـەرەم
نالّـەیی وەحـدەتو ئەشـکی تەلّـەبو زیکـری وەدوود
چ مەپرسـە تـۆ لـە ئـەم زاهیـدە دنیـادارە؟
ئیـشی ڕێکخـستووە سـا یـا بـە درۆ، یـا بـە درووود
ئەی سـەنەم، ئێـستە مەگـەر حورمـەتی ڕۆحـم ئـەگری
تـەنی جێهێـشتووە، هێناویـە دلّیـشم بـە ورووود
وەکـو (ڕاجـی)، سـەری ئێـوارە هـەتا بـانگی سـەحەر
هەڵدەکێـشم قەبەسـی ئـاه و، تـۆ ناترسـی لـە دوود!!.

(١٥)

میهری ڕوخسارت نیشانەی ڕەحمەتـەو ئـەییامی عیـد
فَـاْحتزِ في الإنِجـلاءِ مِـن کُـلّ شَـیطانٍ مَریـد
وا ڕەقیبان گـەنجی دلّبـەر دا دەکـەن، ناکـەن خـەیالّ
یَـوم یحمـی ثـمَّ تکـوی جَـبههم، هَـل مِـن مَزیـد
لارو لەنجـەت کوشـتمی، جانـا لـە بـەینی دوو ڕجـا
کُـلّ ذیـنٍ في قَریـبٍ مِنـكَ مِنّـي في بَعیـد

ڕوو مەپۆشە لێم بەکوللی، گەر بە ئەمری خوا ئەکەی
قُــلْ يَغِــضّوا مِــن عَــدا يَغضُــضْنَ مِمَّــن لا يُفيــد
گــەر فریــشتەم بێتــەڕێ، ئــەمجارە بگــرم دامــەنت
أغْتَــرِق فيمــا أحــبُّ، أغتَــنِم مِمّــا أُريــد
سەر بڵند ناکەم لەچۆکی حەسـرەتا، تـا ڕۆژی حەشـر
إنْ تُــدعني في الوِصــالِ، أو تُعِــدني كالطَّريــد
شـوکری مـەولا واجیبـە دایـم لـە وەصـڵتدا بکـەم
إنَّ في التَّــأليفِ ذَوقــاً، ذاكَ أيّــام سَــعيد
گـەر قبووڵمکـەی غـولامێکم لـە قاپیتـا، مـەدام
إنَّ غَــيري في الحُــضورِ لَــيسَ إلاّ بِالبَليــد
دێمە مەیخانـەی ویـسالت، بگـرە نـاو دەسـتم قـەدەح
مِثـلُ (راجـي)، أقتَـديكَ في صَـفا النَّـشأ الجَديـد.

* *

-ذ-

(١)

دەستەئەژنۆ، دڵ بە تابم یا مەلاز[١]
دەردەدارو حاڵ خەرابم یا مەلاز
ڕووم نییە، گەر بچمە ناو عالەم دەمێ
سەرگوزەشتەی پیرو شابم یا مەلاز
پڕ هەناسەی سەردو ئاه و ماتەمم
پڕ بڵێسەی ئیزتیابم یا مەلاز
دڵ لەلای دلبەر بە نەوعێ ساکینە
تەن کزو سەر ئاسیابم یا مەلاز
گەر بوەستم من لە قاپی مەحشەرا
قوڕبەسەر خۆم، بێ جەوابم یا مەلاز
مەقسەدم دوورە، فیراقم دائیرە
حیرەتم، نێزیکە وابم یا مەلاز
دوور لە ڕەحمو شەفقەتی دیوانی تۆم
غەرقی دەریایی عەزابم یا مەلاز
سەر نویشتم، ڕەندییو بێباکییە
عاقیبەت مەوجی سەرابم یا مەلاز
کەوتە چاڵی هەتکو (ڕاجی) دەرنەهات
وا بەتاڵان چوو شەبابم یا مەلاز.

**

١- سەرواى دێڕەکانی ئەم هۆنراوەیە بریتیە لە (مەلاذ - مَلاذ) کە بە واتای (پەنا) دێ، لێرەدا مەبەست لە خوایە، وامان بە باش زانی بە ڕێنووسی کوردی بینووسین.

-ر-

(١)

(دەنگی لادێ لە کۆیە)

تــازە ڕۆژی عـالەمــە، ســەر ســاڵە ئیمــڕۆ، نەوبــەهار
خوێن جما، ژین سەرکرا، هەرزانــە هەرچــی هاتــە شــار
شـــارو دێ ئامادەیـــە، بـــۆ ئـــاوەدانیو تێکـــەڵی
بــۆ مــشوورو ئــەرکو دانــانی هــەزاران ئــیشو کــار
مێرگەکان سەرسامی ڕەنگو بــۆنی خۆیــانن، هــەموو
هەر چڵە گیاوو گوڵووکێــك، شــەونمی خەنــدەی بــە زار
گوڵ بە سەوزی بەرگی پۆشی، وەختە ڕووی گەش کاتەوە
نێرگــزی بــێ ســەبرو بــیرە، ڕووی ســپی کــرد چــاوەزار
هەرچی مەوجودێکی بــیری لــێ بکــەی وا خــۆی نوانــد
لەشکری ســەرمای شــکاندو، ســەربەخۆ گرتــی هــەوار
هایــدرۆژین، غـــازو ئـــاتۆمی بـــە بـــادا ڕۆژی ژیـــن
تـــازە بنیـــاتی ئـــەنێ، هیـــوای وڵاتو گیـــاوو دار
قیـــل یـــا أرضُ ابْلعـــي مـــاءَ سمـــاءُ أقلَعـــي
تــا لــەجودی عــەدل کەشــتی لەنگــەری بگــرێ قــەرار
هۆزی هەقپەروەر، لەهەر شــوێنێك، نویــێ ڕۆژی هەیــە
قــەومی عــادی دا بــەقرِ (بَــردُ العَجــوز) ی ئیعتیبــار
هێـــزی مانـــا هێرشـــی هێنایـــە نـــاو دنیـــا، ئـــیتر
هەر شتە عاشــق بــە ڕاوێژێکــە، ســەیری تــەیرو تــوار
گەر موسڵمانن، براو بابو کوڕن، هەر کــەس بــە ڕیــز
ڕێزی لێبگــرن بــەپێی خــۆی، ئومیــە یــان خوێنــدەوار

فـــادْخُلوا في الـــسّلمِ جَمـــاً بـــسلامٍ آمـــنين
وادْفعـــوا بـــالحَقِ كُفـــراً و نِفاقـــاً فَالْبِـــدار
ئەی برای کـوردو عـەرەب، بـاوەڕ کـە کۆتـان کاتـەوە
وەرنــە هانــای یــەکترو، بــبڕن لــە دوژمــن ئاســەوار
دوو هەزار ساڵێکە قـەومی جوولەکـە پـەرتو بـەخێو
یەکدگیر بوون، ئێستە ئەیکەن هەرچـی کـاری نالـەبار
ئەم هەموو فێڵو دەسیـسەی خەڵکـە، لێتـان ناگـەڕێ
هــەم زمانینــە، دە ئێــوەش، ســەر بڵندکــەن جاروبــار
ڕوو لە ڕووی ڕەنگو بریقە، کێو کـەژ ڕەوشـەن کـران
بۆتە دەریا شەوقو ڕوونـاکی لـە هـەر کێڵگـەو بـەیار
ئاسمــان بــاڵی بەســەر کێــشاوە، پــەرژینی ئــەکات
کێ هەیە لەم عالەمی نـەورۆزە، مەحکـەمتر حەسـار؟
فەرقی ناکەم، بۆ هەموو خەڵکێکە پێکـەڵپێكو ڕێـك
کوێر بێ چاوی ناحەزی، گەر وەسوەسەی خستۆتە کـار
ئــادەمی خــاکی، پــشووکێشو کــە خــۆڕاگر ئــەبێ
نەشڵەژێ با ئـەهلی بـاوەڕ، قـەت لـە ترسـی نابـەکار
ئاگری شەڕ هەڵئەکەن، قـەت خـۆ بـەخۆ ڕێکناکـەون
سەیرە بۆ نەورۆزی ژین، ڕێکخا مەڕو گورگو هـەژار؟!!
چــەرخی گــەرماژۆ، کــە ئاشــی بــیرو هۆشــی نایــەوە
کــۆنو تــازەی کــردە بــاراشو نموونــەو یادگــار
مەرکەزی خاکت، کـە بـیری ڕەوتو نـەوتی هەڵقوڵانـد
پێی بەخاوەن کەن گەداوو، بـێ نـەواو پـەڕپووتو تـار

حاڵەتی (ژیکۆ)، بە ڕووتی جیسمو هۆشی پۆشتەیە
کاری سەد وەستا ئەکا، شاگردە ڕووتەی هۆشیار.

نەورۆزی ١٩٥٤/

(٢)

(ڕێگای نیشتمانپەرستی)

هەموو دوژمن، لە تۆ بوونە سەگی هار
ئەتۆش کوردی، نەبووی خوێنڕێژو خوێنخوار
برام، کەی تێئەگەی کرداری دوژمن؟
پەلامارت ئەدا، نەیدەی پەلامار
ئەگەر خۆشت نەناسی، من بناسە
کرێکارم، کرێکارم، کرێکار
دەرامەت گەر هەبێ، بۆ هۆزی پڕ ئیش
دەسو باسك، هەموو دەبنە گرێ دار
گرێدەن پەتكو مل، شانو گوریسان
سەری مەردی بەرز کەن، مانگی ئادار
بە جوتیاریی، بە جووت، یاریدە دەن هۆز
بە تەنیایی مەکەونە هاتو هاوار
بە هۆ هۆ، وەرنە سەرچاوانی چاندن
بە هەو هەو، بووکی هیواتان بکەن سوار
بە لێژەن لێژەنو، مەیدان بە مەیدان
بە بیرو هێزو خۆشی، غار بدەن، غار
چەکوچ بەندانو هۆنین کەن، لە کانگان
بە جەنجەڕ گێرەکەن، خەرمانی بەدکار

بەکارخـــەن خاکـــەناس و، بیـــورو تـــەوراس
بمـــــالّن، بیقەلّیّـــــــشن، بیـــــبڕن دار
مـــەدەن ڕێـــی گالّـــەگالّو، واتـــەیی بـــۆش
بنووســـن نامـــەیی مـــەردیی، بـــە تـــاو بـــار
بـــــە ئـــــازادی لـــــە ڕوودا دامـــــەمێنن
کــە ڕووڕەش بــن، ڕەش و ڕووتــن، هــەموو جــار
دزو، بوختانکــــــــەرو، حیــــــــزو، درۆزن
دوایـــی، هـــەر لـــەناو قـــوڕدا ئەخـــەن بـــار
بـــە دەســـتوورو، بـــە پـــیلان و، بـــە پـــیلان(١)
بــە بــەرزی گــەل، هــەموو کاتــێ بکــەن کــار
وەکـــو خونـــچە، دەمـــی بەســـتەو دڵـــی ڕێـــك
نـــە وەك گـــوڵ، دەم بەخەنـــدەو جـــەرگی بیمـــار
لــە ڕووی دوژمــن، کــە پــشکووتی وەکــو گــوڵ
بـــە تلیـــان ئـــەتجنن، ئەتبـــەن بـــەرەو شـــار
ئـــەبێ بۆنـــت بکـــەن، پـــیس و گـــول و گـــەڕ
کــە سیــسیش بــووی، بنێــسای، نــاتکرێ چــار
لـــــە قالّـــــب نەخـــــشی ڕێکیـــــی دابڕێـــــژن
تـــــەنافی لێبـــــدەن، تامـــــان و دیـــــوار
دڵـــت بـــاوەڕ نـــەدا، هـــەرجێ پیاچـــووی
بنـــــالّێنن لەبـــــەر دەمتـــــا، برینـــــدار
شــتی خــۆت دایــە خــەڵك و، چــوو لــە کیــست
فرۆشـــیاریش نـــەبووی، لێـــت بوونـــە کڕیـــار

١- پیلان: نەخشەو بەرنامە. پیلان: کۆی پیل: بازوو، شان و پیل.

لە ڕێی هاتیی، کەچی پێیدا نەهاتی
لە لافاوی بەڵادا، بووی گرفتار
بە دەم دەردو قەزادا، بێ قەزا بن
بەسە، بۆ دوژمن مەبنە چینی دیوار
وەکو کاریتەیی تەڕ، داچەمیون
گرانبارن، گرانبارن، گرانبار
دە ببنە کۆڵەکەی هۆزو، بە هێز بن
کە ڕابگرن بە سەر، ڕاژەو گڵو دار
زراو ڕێژاو مەبن، چیتر لە دەست خەڵك
ئەوانیش ئادەمیزادن، زراودار
لە لاتان، هەرچی بێ لەولاوە گورگە
بە خۆتانیش، بەرانێکی کەوی سار
دە هەستن، دامەنیشن، هاموشۆ کەن
دە ڕا بن، شارەزا بن کێوو ڕووبار
وەکو دووبشکە کوێرە، هەر بە هەستی
گەلێ جار، چۆتە سەر تەپڵی سەری مار
پشیلەش، سەگ ئەخنکێنێ بە ڕێکەوت
قولاپێکیش نەهەنگ ئەگرێ، گەلێ جار
ئیتر خۆ ئێوە هۆزێکی بەجێشن
لەگەڵ (نوح) یش، لە تۆفان بوون ڕزگار
لە کوردستانە دامەزران و مەزران
بە دیداری دیارو، بوونە دووچار
ئەگەرچی خوێنڕژاون، دڵ پژاون
کە بوونە خوێندەوار، ئەشبن بە خوێندار

ئــیتر(پــشکۆ)، هەتاکــەی هــەر ئەســووتێی
لــە ئــاگردانی هــۆزی بــێ کەســوکار؟!!.

١٩٤٨

(٣)

داشۆرینی فەرمانگەی ئینحیساری تووتن لە کۆیە

دوور لەڕەحمەت، بێکەسی هێنایە سەر بەش، ئینحیسار
دەس بەلەرزین، چاو بە گـل، قاچی شەلو، دڵ نالـەبار
لەشــکری ڕووتــیو فــەقیری خــستە ولکــەی نیــشتمان
شــەق دوو شــانی گرتــووە، زیــڕەی کەمەنــدو زولفــەقار
هێنــد شــەپرزەو ناهومێــدە، هــۆزی کــوردی دەربــەدەر
تــووتنی وا هاتــە ســووتن، چــی لــە کووتــاڵی توجــار
فــەحسو تەفتیــشی لقێــکو، دوو لقــی تەمغــەو قــەپان
تــا چــەکی ئــەبڕێ، بــەری بۆگــەن ئــەبێ ســا پــیرەدار
ڕەســمــی ئــەم پــوولو ئیجــازەش، وا شــەپۆلێکی نوانــد
پێــی دەخنکــێن بێکــەسو ڕووتو ڕەجــاڵو سەنگەســار
قائیمــەو زنجــیرەوو تــەئریخو نــومرەو، چــەندو چــوون
نــانو ئــاوی نیوەڕۆشــت، لــێ ئەکاتــە ژەهــری مــار
باســی دانو، گــرتنو، وەرگــرتنو، هەدیــەو خــەڵات
نــاکرێ، ئــیللا بــەزەبری دەســتی پــاکی خوێنــدەوار
مووی ڕەشی ڕیشت شـریتی فـەردەتو، گونییـەت گونـە
داڕزیــن هــەردوو بــە ئــاوی دیــدە وەك تــاوی بــەهار
وا ئــەهالی هــەش بەســەر، زووخــاوی لــێ ئەخواتــەوە
نێرەمووکــە نــەك لــەڕۆژا، ئــەو شــەویش نایێتــە کــار

هــەر کــە ڕووی دینــاری دی، بێــچارە، خێــرا ئەیــژێ
پێت بڵێم تیمسالی؟ عەینـەن کـچ لـەباوەش هـەرزەکار
زۆری وایـە، وەك ژنێـك هەشـت ئێکـی خـۆی داوا ئـەکا
ئاخری، کچ نیوەیە، کـوڕ دوو بەشـە، مێـرد ئێـكو چـوار
چـی ئـەمێنێ؟؟ خزمـی دوورو دوژمنـی قـەرداری جـاو
جـگ لـە لێـدانو جنێـوو، حـەپسو حیجـزی نابـەکار
کاکـە باسـی چی بکـەم؟ هەرچـی هـەژارە بۆتـە کـەر
ئـەهلی گـومرگو توجـاڕو ئاغـە بوونـە کەرسـوار
میللــەتێکی وا، بەسەرخۆشــیو بەســەربەرزی بــژی
خـوێنی خـۆی ئەیکاتـە یـارو، دەوڵەتیـشی پایـەدار
مامە! هاوینت بەسەر هات، عەردو بەردت خۆش نـەبوو!!
ئاغــە! قوربــان، نیمــە زادو، شەتڵەکانیــشم خەســار
ترتــرەی[1] لــێ داوە، کرمــی زۆرە، پارەیــشم نییــە
هەر ئەتۆی خاوەن کەرەم، خـۆت ساحەبی، مـن بەنـدەوار
جـگ لـەتووتن، لەعنـەتی لێـدا، بـەڵام تەموینەکـەش
بۆتــە ســەرباری گــرانو، بۆتــە ژەهــرو کلکــەمار
وا تــەرازووی عــەدلی دانــاوە، لــە عالــەم بـەش ئـەکا
بەو پەتاقەو تەسـکەرەو، بـەو ئیـستیمارەی دەشـتو شـار
بـەعزە شەخـسێکە، کونێـكو، سـەد پەتاقـەی پێوەیـە
دەســتو لێــوی شــیرنە، هــەنگوین فرۆشــە، شــەکرخوار
هێندە کەس، پەڕپووتو ڕووتو لێو بەسرکەو تـاڵی غـەم
کێــرو گــون دەرچــوو لــە ڕانــك، بــێ بــەشو ئومێـدەوار

١- ترترە: ڕووەکێکی خۆهەڵواسە، خۆی لە قەدی ڕووەکە کشتوکاڵییەکان دەهاڵێنێو خۆراکی ڕووەکەکان دەمژێ، بەمەش خۆی بەهێزو ئەوانیش لاواز دەکا. بە عەرەبی پێدەگوترێ (حامول).

بــەگ! بــەقوربانت دەبم مانگێگــە لێــرە ماومـــەوە
گــوم بــووە نــاوو پەتاقــەم، خێــرە گــەر بمکــەی قوتــار
دەی دەریکەن، ساختەچی، کرمانجی سەگباب، بێ ئــەدەب
نــاوی خــۆی نایێتــە بــیر، ئینجــا دەپرســێ خــزم‌و کــار
گــەر پیاوانــە کەســێ ڕاســتی بڵــێ، هــەر بــێ بەشــە
ساختەچــی چــاوی گەشــە، کــوێرە دڵو چــاوی هــەژار
ئــەی خــودا چــیت کــرد بــەهۆزی ســەربڵندو پێــشەوا؟!
کاربەدەستی هــەر لەخۆیــە، خــوێنی خــۆی ئــەخوا بــەزار
چی لەتۆ کەم ڕۆڵە؟ زڕ دایــك بــوو تــۆی بــۆم پێگەیانــد
کــەی ئەگەیتــە باوەشــی ئــەو دڵبــەرەی ســیمین عــوزار؟!
ڕۆژی مـــەرگت هـــاتووە، وا ئـــادەمیی بۆتـــە خـــودات
هەی خولاَت ببڕێ، لەگەڵ پێشـچوون‌و حیـزی‌و ئینتیحـار
تـــاوی نووســـینم نییـــە، ڕۆڵـــە نـــەماوە غـــیرەتم
وا لەبـــەر برســـییەتی‌و ڕووتیمـــە بوومـــە لـــەرزەدار
تا بەشی خۆم پێ ئەدەن، سێ بــەش هــەموو ئەمپــشکنن
بـــا منالێـــشم بنووزێنـــێ لـــە دامـــەن مێرخـــوزار
(ڕاجیـــا)! هـــەر پیرقـــەل‌و، جووتـــێ بـــرازای دەرئەچـــێ
سەد بگۆڕی جێگەت‌و، سەد عــەرزو حاڵــت بێتــە کــار!!.

١٩٤٣

(٤)

بەهار

چ ســـــافە هـــــەواوو چ خۆشـــــە بـــــەهار
بـــە ئـــاوو پلوســـك‌و، بـــە بڵـــق‌و بوخـــار

لــە فەرشــی زومــەڕڕەد ، گیــاو گــوڵی گــەش
شــنۆی شــەنگەبیو ســێوو ســەروو چــنار
بــە بــۆنی وەنەوشــەو، بــە خەنــدەی گــوڵان
بــە ئــاوازی قــومریو، چــریکەی هــوزار
پییاڵــە لەســـەر دەســـتی ئارەقکەشـــان
پــڕی چــەنگە موتریــب، زڕەی چــەنگو تــار
گوڵاڵـــە لـــە ســـارا ئەڕازێنـــەوە
گمــەی کــۆترو، قــەب قەبــەی کۆهــسار
بــە حەیرانــە گــەنجو، بــە بــالۆرە کــچ
بــە پێوانــە بــادەو، بــە لەرزانــە یــار
لــە ژێــر خێــوەتی بــەرزی پــیرۆزە ڕەنــگ
لەســەر ســەوزە شــاڵی گیــا، نەرمــە غــار
لــە ڕووی بــەزمو شــادی کــچانو کــوڕان
هــەموو دەوڵەمەنــدن، فــەقیرو هــەژار
کــە شــەونم ئەنیــشێ لــە زوڵفــی بوتــان
لــە لــوتفی خــوداوەن، پــڕن دەشــتو شــار
لــە نــەورۆزی کوردانــە بگــرن جــەمات
بــە ســۆزی دڵو، شــوعلەیی نــوورو نــار
لــە نــەورۆزی تۆیــە بەهەشــتی خــودا
کــە ئەژێنییــەوە مــەردومو مــوورو مــار
هــەموو مێــرگو باخــاتو فیردەوســی پــان
هــەموو حــەوزو ڕووبــاری ڕوونو گــەوار
شــەرابەن تــەهوورو، شــەرابەن تــرێ
لــە هــەنگوینو شــیریش، بنۆشــن بــە زار

مـــەڕو بـــزنو مـــاڵاتو گـــامێشو گـــا
بـە دەم گوێرەمــەو، گوێرەکــەو بــەرخو کــار
زەڕینـــــی کـــــەرانو، وەڕینـــــی ســــەگان
میـــاوەی پـــشیلەو، کـــزەی تــەیرو تـــوار
لـــە حیلــەی کەحێلـــەو، زریکــەو نــەزای
وەکـــو هـــەور مـــاین ئەڕێـــژن خوســـار
لــە پــەردەی تەماشـــا، هـــەزار ســینەما
لـە بیـستن خەبـەر، زەنگوڵــەی کـوردو کـار
لـە هــەر لا ســەرت سامو، دڵ گێـژو مــات
لـــە هـــەر لا خــەریکی گەلـــەو کـــارو بـــار
لـە شـڵقاوی مەشـکەو، لـە کونـدەی شـەوی
بــە غیلمـــانو حۆریـــت، بەهەشـــتە هـــەوار
زڕەی دەســـتو بـــازن، لـــە ڕێگـــاو ســـەراو
دڵان ڕائەکێــــشن، بـــــە گەشـــــتوگوزار
وشـــەو باوەشـــێنی ســـەباو پرچـــی ڕەش
خـــژەی لفکـــەدارو، مـــژەی بـــێ قـــەرار
لـــە زیـــڕەی گـــوارەو، زریکـــەی بـــەرۆك
خونـــاوەی ســـەمڵ، بـــۆنی مێخـــەك، تـــەغار
تەبــەق پڕگــوڵ و، لالــە دەکــشێ بەشـــان
عـــەرەق پـــڕ دڵـــی والـــە، ئەڕژێتـــە خـــوار
لـــە واق واقـــی ڕێـــویو، گـــژەی دوڕەشـــێر
لــە گرشــەی بــەرازو، هوشــەی گــورگی هــار
کــە واق ورئــەمێنێ، لــە چــوار دەوری دێ
بــرا گیــان غــەریبی، مــەدە خــۆت حەشــار

دڕنـــدە دەســـتەمۆ، لەبـــەر دەســـتی کـــورد
هـــەموویان کـــەوینو، هـــەموو بەســـتە بـــار
لەگـــەڵ بادەنۆشـــان، بنۆشـــن شـــەراب
لەگـــەڵ نـــازداران، بکەونـــە قومـــار
لە نـــۆی مـــارتی ڕۆمـــی، بـــە نـــەورۆزی کـــورد
بـــە مەشـــقو زەمـــاوەن، مەلـــەك دێنـــە خـــوار
لـــە جیلـــوەی گوڵـــووكو، گـــوڵاوی گیـــا
چ گەنجانـــە مێـــزەر ئەكـــەن پـــیرەدار
لـــە شـــارانو لادێ، پـــڕی دیوانـــە بـــەزم
لـــە ســـاراوو دەشـــتیش، هەڵئـــەدرێن دەوار
ئەگـــەر زەردە مـــەم، بێتـــو بفرۆشـــرێن
بە هـــەرزانی بکـــڕە، بـــە گیـــان، ئێـــكو چـــوار
لـــە كـــێشو كڕینـــا نییـــە ماچـــی لێـــو
مەگـــەر پـــشكە خێـــر، بەركـــەوێ جـــار بـــەجار
بـــە چـــەپڵەو، بـــە ســـەیرانو شـــاییو ســـەما
كـــە لـــەو ڕۆژە ئـــەمری كـــردووە كردگـــار
گرۆهـــی غـــەریبو عـــەزیزان لـــە تـــەك
ســـڵاوو ســـوپاسو گوشـــینو بنـــار
ئـــیتر، جـــەژنی تـــەبیاتو ڕۆژی دڵـــە
ژیـــانی وجـــوودە، بـــەبێ ئیعتیبـــار
بـــە پیرۆزبـــایی، كـــە (ژیكـــۆ) ئـــەڵێ:
بـــە خۆشـــی بـــبن بـــەرزو پیرۆزگـــار.

١٩٤٦

(٥)

خونچە

خونچە پشکووتن لە باخ‌و، شاهیدن موختاری شار
پێشنیارێکە، بە یاسای دیمەنی جوانی ویقار
خونچە عاجز بوو لەدڵ، بۆ بولبولانی پێکەنی
وا بەجێ‌دێڵێ چنارۆك، چش لە باخی سەرچنار
خونچە، ڕوو سووری خەجاڵەت ما لە قاپی مێرغوزار
چاوی زەردو ڕووی سپی، نێرگز لە چاوانیا دیار
خونچە خاڵی سەر دەمی وا نەوەدەمیدەی دیدەیە
خوێنی دڵ پێی هەڵئەچێ، وەك بڵقی جەرگی هەرزەکار
خونچە قەترەی شەونمی ئەسرێ، وەنەوشەی زوڵفەکەی
باقەیێکی ئەژدیها، کردۆتە گەسکی چاوەزار
خونچە بەو گرژینەوەی، ئەژیێنەوە پیرو جوان
بەو دەمەی تیمار ئەکا، مار پێوەداوو دەردەدار
خونچە شادی کا بە خەڵکی، موتتەهەم نابێ ئیتر
چاخی سەیران، چی بەسەر بازاڕی سەوداوو قومار!
خونچە با نەدڕێ یەخەی، چیتر لە داخی بولبولان
با بەشەو تاکو سەحەر، ببڕێ لە یارانی دەمار
خونچە ئازادی ئەکا، بازاڕی نۆشی دائەنێ
با نەکەونە داوی عیشقی ڕۆستەم‌و ئەسفەندیار
خونچە باسی خەم دەکا، بۆ ڕەندو لاوی دڵتەڕی
بێ دڵان، با هەر بکەن هاوارو بانگی پڕ بە زار

خونـــچە میـــوانی ڕەزو، نەشـئـەی ببـــزویو بـــشلەژێ
بـــۆچ بکـــەم باســـی هـــەواو ئـــاوو بـــەراوردی بـــەهار؟
خونچە خوا هەڵناگرێ سیس بێ، لەباوەش بای سەموم
چۆن هەناسەی مارو دێو، بڕژێتە بـادەی پـڕ خومـــار؟
خونـــچە تـــا دوگمـــەو بـــەرۆکی، بیترازێنـــێ لـــە جـــێ
قاچی بۆ هەڵنێ، گەڵا پەخـشانکە، چەشـنی پـیرە دار
خونـــچە، هـــەر بـــۆنی بکـــەو هـــەردەم ببینـــە دیمـــەنی
بگـــرە نـــاو ئـــامێزی شـــادی، خـــانمو خاتوونـــەوار
خونچە، تا تیماری زامی چاوی (ژیکـۆ) کـا، بـە ڕوو
نایـــەوێ دووربـــینو عەینـــەك، یـــا تـــەبیبی نالـــەبار.
١٩٤٥

(٦)

گوڵ تەنا! مەرگی منت خستەوە سـەر بـەرگی هـەنار
کوا لەسایەی قەدەمت، مەقبـەرە، بـێ پـایی چـنار؟
ســـەروەرا! عەرعـــەرو شمـــشادو نـــەیو بـــانی قـــەدت
وا لە گۆشـەی دڵەکـەم، ڕسـتەیە وەك بـاغی بـەهار
ئەتپەرسـتێ لـە بنـا گۆشـەوە، تـا پـایی سـەلیب
چ دەبـێ؟ عەبـدی سـەنەمپەروەری تـۆ بێتـە کـەنار
لـــە جـــەبین، مایـــەیی ســـووتانە عـــەرەقناکی دڵـــم
لـــە ڕوخـــا، چـــارەیی برژانـــە جگـــەرها، دشـــوار
ســـووزەیی ماچـــی لـــەبت، ســـۆزی دەروونـــی ڕێـــشە
عـــەرەقی گـــەردنی نـــوورین بتکێنـــە بـــە نەســـار
نـــەدەمێ دێیـــە عیـــادەت، بـــە نەســـاغی عیـــشقت
نـــەدەمێ مـــەیلی ئـــەکا، چـاوی سیاهت بـە خومـــار

چ بیابانــه بــەڕووی عیــشقەوە، ئــەی لــەیلا خــوو؟
چ جنوونێکــە لــە کەلــلــەم، نییــە ترســی کۆهــسار
ئــەی پــەری هەســتە، پــڕی چــاوی قــەدەح بــادە بــدە
مەغزی ڕۆحم، کە گەلــێ وشکە بەبێ شــەربەتی یــار
ســـینە پـــڕ ئـــاگری گریـــان‌و عەزابـــە، (ڕاجـــی)
بــۆ بــسووتێ بــە گونــاهی دەم‌و لێــوت، عــەییار؟!

(٧)

ڕوویـــی بلـــوورینی تـــۆ، ڕێکـــە بـــە تـــایی عـــوزار
لامـــەدە دەگـــری کـــە یـــەك ڕێگـــە لەســـەد چـــاوەزار
تـــۆزی ڕەهـ و دامـــەنم، هەڵئـــەوەرم دەم بـــەدەم
وەختـــی خەرامیـــدەنت، دەم دەمـــیش ئـــەگرم هـــەوار
سەیری دەماغم مەکـەن، وا دەمـی غـەم چـۆتە ڕووی
خوردە کە خۆی ناگرێ، قەت لە دەمـی گـورگی هـار
ڕەسمـــی حیجابـــت بـــەڵێ، مایـــەیی تاریکییـــە
بـــۆ منـــی ســـەودازەدە، یـــا دڵـــی زارو هـــەژار
وەعـدە لـە هـەق تێپـەڕی، وەختـی تەحـەمول نـەما
کەعبەیی من بۆتە ڕووت، دوژمنی مـن بـووە قـەرار
گـــەردنی مینـــایی تـــۆ، لالـــەیی شـــەوقی جینـــان
خەنـــدەیی ئـــەنواری تـــۆ، مەعریفـــەتی کردگـــار
ســـوورەتی تـــۆ بـــێ میـــسال، ســـیرەتی تـــۆ کـــافریی
حەیفــە کــە ئــەو نیعمەتــە، ئــەم دڵــە کــا ڕەنجــەبار
خێـــوەتی زوڵفـــت مـــەقام، شـــەربەتی لێـــوت دەوام
تـــا ئەمـــە خـــوا ڕایگـــرێ، بۆچـــمە کۆشـــك‌و تـــەلار؟

ڕشـــتەیی ئەشـــعاری مـــن، مـــەغزی دوڕو گەوهـــەرە
واجیبە (ڕاجی) لە پێی دڵبەرەکەت کەی نیـــــسار!!.

(٨)

لـــە ئەگریجـــەت کـــە دەڕژێ موشـــکی تاتـــار
کـــشا بـــاری دەمـــاری مـــن، هـــەتا تـــار
بـــە ئاســـتەم هـــات هەناســـەم، زوڵفـــی بـــردی
ئەمەنـــدەم مـــابوو مـــن، ســـەربارو بـــن بـــار
بـــــە ئومێـــدی کڕینـــــی چـــوومو، فـــەوتام
ئـــیتر هەروایـــە قوربـــان، ســـوودی کڕیـــار
دەمێکـــە دەنگـــی نایـــا، جـــان خەبـــەر کـــا
لـــە پـــەردەی دۆســـتییدا، یـــاری خـــەمار
شـــەوو ڕۆژم لـــە بـــاخی شـــینو ئـــەحزان
نـــەعیمم ئەشـــكو ئاهـــە، دۆشـــەکم خـــار
کـــە پەنجـــەی دا لـــە دەرگـــەی ئـــەقڵو ئـــارام
تـــرازا پێـــوە یـــەك دەم دارو دیـــوار
عـــەجوولیم کـــردو نـــەمزانی لەســـەر چـــووم
لـــە دەســـتم چـــوو، تـــەوافو حـــەججی دیـــدار
کـــە عـــەودەت بوومـــەوە، جـــەرگی بـــڕاوم
لـــەبی هێـــشتا بـــە دەس، نـــەك نـــوقڵی گوفتـــار
کـــە شـــەوقی دڵ هەڵـــستا، هەســـتە (ڕاجـــی)
نـــەبێ باکـــت، بـــە جـــەوری یـــارو ئـــەغیار.

(٩)

زەلیلـــە دڵ لەبـــەر هیجرانـــت، ئـــەی یـــار
تـــەنم کەوتۆتـــە بـــەر تاڵانـــت، ئـــەی یـــار

ئەگـــەر جـــارێ بـــە عیـــشوەم تـــێ ئـــەفکری
ئەبـــەی ڕۆحـــم لـــە بـــۆ بوســـتانت، ئـــەی یـــار
جەمالّـــت شـــەیدە، مـــن هـــەر شـــەو لـــە داخـــی
دەنـــــالّم، ناگەمـــــە تابانـــــت ئـــــەی یـــــار
نییـــــە حـــــەددم، بـــــە بـــــاخی لالـــــەوو گـــــولّ
لـــە کولّمـــەو زولّفەکـــەی لـــەرزانت، ئـــەی یـــار
لـــە ڕێگـــەی حـــەججی وەســـڵت، بـــێ قـــەرارم
دلّو ڕۆحو جگـــــەر قوربانـــــت، ئـــــەی یـــــار
عـــــەجوولو، بـــــێ شـــــەکیبو، دەردمەنـــــدم
بـــە دیـــدەی نێرگـــسی فـــەتتانت، ئـــەی یـــار
لـــە خاســـەی شـــاهزادەی (شـــەهرەزوور) بـــووم
ئەمێـــستە خـــادیمی غیلمانـــت، ئـــەی یـــار
نـــەبوو جـــارێ لـــە ژێـــر چـــەوگانی زولّفـــت
نـــەبینم دلّ لـــە نـــاو مەیـــدانت، ئـــەی یـــار
تەلّـــــەبکاری شـــــەرابی چـــــاوە (ڕاجـــــی)
مـــەزەی ماچـــێکی دوو لێوانـــت، ئـــەی یـــار.

(١٠)

(دنیا خۆپێوەنانە)(*)

دلـــبر ماســـت هـــر طـــرف، بتلـــەرەدن، ســـپرینگ دەر
بەر سەری خەلق باشقەسی، جەورو جەفایە کینگ دەر
فیّـــسنە ئـــوپش یازیـــەم، باشـــوە گـــویزی ئووپـــەرەم
زات ئس کلیّڤەر گیّرلّە، هەپسی مەمانو ســـینگ دەر

* ئەم هۆنراوەیە بە هەر پێنج زمانی (کوردی، عەرەبی، فارسی، تورکیو ئینگلیزی) نووسراوە..

تاکه در ئاهنگ طرب، موغبەچە پڕ لە عەکسی جام
یـــوزفلّو بیوتفلّـــە، پـــیش دلاّن گـــرینگ دەر[1]
قاشـــنە شمـــشێری هـــەرا، ئایـــسە گێتـــی ماجـــەرا
ئین همە دنیایی پهـن، بـۆ منـی خەسـتە ڕیـنگ دەر
وێـن لـەبی لـەعلی ئاتەشـی؟ أحـرَقَ ثَـروَةَ الهُـدی
بر دل‌و جان، تـو یـور بـرۆس، داس‌و ڕم‌و بـرینگ دەر
بـحر غمەاست این جیهان، چون ڤەری مـەچ بلایـەوار
ڕێد، یەلۆ، ئاند ڤایۆلێـت، برنجـی دیـشە دیـنگ دەر
خۆشـی بـە پـیری کێـوە دێ، فِي مَفـرَقِ المنـازِلِ؟
فَکُـــلّ أدوار الـــوری، هـــەلاّتن‌و دوو لیـــنگ دەر
وەرە، بـڕۆ بنۆشـە مـەی، بپۆشـە گۆلـّد‌و سـیلڤەرت
اخـر کـار در فنـا، مـــەرگ‌و گـلّ‌و سـلّینگ دەر
سەن نە پلاییـنگ گاردنە، (ژیکۆ)، بە ماچ‌و موچـەوە
دنیایە سۆیلەیەم سەنە، خـۆ پێوەنـان‌و حیـنگ دەر!!.

١٩٤٨

(١١)

تـو خـوا وەرە مـالّم، ئـەی دلّبـەری دیـن بـەر
بنوێنـە لـەب‌و ڕووت، بـەرپا بکـە مەحـشەر
ئـەی شـۆخی هـەوایی، هـەر تـۆم وەکـو شـایی
کـاری بکـە خـوایی، بتهێمـە بەرابـەر
تـۆ سـەوزەوو ئـالّی، نـەرم‌و شـل‌و کـالّی
هـەروەك کـەوی مـالّی، بخوێنـە لەسـەر سـەر

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (یوزفلّو بیوتفلّە، کۆترە یا ڤولّینگ دەر).

تــــیرت لەجگـــەر دام، تێمـــامو پەشـــۆکام
تاوامـــەوە، ژاکـــام، ئـــەی دڵبـــەری ســـەروەر
بێ ڕەحـمو وەفـا تـۆی، پـڕ جـەورو جـەفا تـۆی
بۆ سەیرو سەفا تـۆی، مەمکـە بـە سـەمەندەر
پـیرم لــە غەرامــەت، گـیرم لــە نەدامــەت
مــاوم لـە مەلامــەت، بـۆ مەرگـەوو پـشدەر
ســـەودا ســـەری یـــارم، بێـــدارو دیـــارم
وەك بولبـــولی زارم، بـــۆ غونـــچەیی ئەحمـــەڕ
تــۆ حــۆری جینـــانی، تــۆ شــەوقی دڵانـــی
خـــستتنە گرانـــی، ســـەد ئاغـــەوو بەگڵـــەر
(ڕاجـــی) چ فەســـیحی، دووری لـــە قـــەبیحی
بـــەم شـــیعرە مـــەلیحی، لای حـــەزرەتی دڵبـــەر.

(١٢)

ئیمڕۆ لەگەڵ شەوقی ســەحەر، یـار بـۆ غـەزا کـە هاتــەدەر
ڕۆحم لەبالەب خۆش خەبەر، گرتی شەکەر، کەش نەیشەکەر
کــە هاتەســـەر لـــە خـــوارەوە، بـــە نـــازو لەنجـــەو لارەوە
بەچـــاوی پـــڕ خومـــارەوە، کـــردی ســـەرو مـــاڵم هـــەدەر
بەجەمعی دەستە خوشکەوە، بـە شـەمعی سـۆزو ئەشـکەوە
مــەخلوقی خــستە ڕەشــکەوە، چـاوی هــەڵێنا پــڕ ئەســەر
تیری موژەی دەرچوو لە دڵ، بـە خـوێن دەمیـدا لێـوی گـوڵ
شیشەی هەناسەم خول بە خول، هاتو لە عەرشا دەچووە دەر
حیجـــابی ڕووی هەڵدایـــەوە، ڕۆژ پـــڕ ئەســـەر پاڕایـــەوە
مەوجی نەزەر پونگایـەوە، قـولزوم بـە قـولزوم، سەربەسـەر

دەرسم بەئەفسون کـردە خـەم، شـەرعم پـەنادا یـەك قەڵـەم
چـەندی نـەڕۆیی زۆرو کـەم، دیـسان تەجـەللی دا قەمـــەر
گشتی مونـەووەر بـوو سـەما، بـوە زەڕڕەبـین چـاوی عـەما
پەردەی حەیا شڕ بوو نەما، هەر سوو لە عالـەم موعتەبـەر
هۆشـم نـەماوو تێپـەڕی، عـەقڵم لـە پـێ دا سـەربڕی
ورگـی ڕەقیـبم هەڵـدڕی، سـاحەب دڵو سـۆزی جگـەر
مەسـتو غـروورو چـاپکە، بێبـاكو نـەرمو نازکـە
یاقووتو خەمرو ئاسکە، (ڕاجی)! حەبیبەی خۆش کەمـەر.

(١٣)

گـەر یـار بێتـە دۆشـم، ناچـێتە کێـشی دەفتـەر
وەك شووشـە عـارەقو مـەی، بـڕژێ بـە تـاوی مەجمـەر
گوڵ هەمـدەمی سـەبا هـات، پـڕ خەنـدە لـەعلی نـازك
بـاخی وەنەوشـە ڕسـکا، سـەد شـێوە ئەمبـەرەو بـەر
ئـەی نـازەنینی عـەییار، ئـەی دڵبـەرەی جـەفاکار
تاکـەی بـە ئـاگری ڕووت، بتوێمـەوە سەرانـسەر
وادەی شـەرابو سـاقیو عـوودو قومـارە، فـەرموو
هەرچی تەڵەب ئەکەی دەی، مەی، شیرو شەهدو شەککەر
ناچـێ لـەبی حـەبیبان، وەك مەرهـەمی تـەبیبان
پێویـستە بـۆ غـەریبان، جانـا بـەڕۆحی دەربـەر
دڵ جۆشـی پـڕ خرۆشـە، سـا دەی دەمـێ بنۆشـە
لـەم شـەهدی لێـوە خۆشـە، وەك دڵ مەبـە موکـەددەر
ئـەم چـاوە شـۆخە سـاقی، گرتوویـە جـانی (ڕاجـی)
هیچ کەس نییە بـە بـێ تـۆ، شـایانی تـەختو ئەفـسەر.

(١٤)

له غه‌می هیجری تۆ بۆ من، چ به‌هه‌شت‌و چ سه‌قه‌ر
له‌ده‌می وه‌سڵی تۆ بۆ من، چ عه‌ماوو چ به‌صه‌ر
گشتی ناخۆش‌و پڕ ئازاره له هیجرا، خۆشی
گشتی هه‌ر خۆشییه وه‌سڵت، چ قه‌زاوو چ قه‌ده‌ر
ڕۆحی عاشق له قه‌دت، مژده‌یی خۆشحاڵی دا
ده‌شکێ وه‌ك دڵی عاشق، چ پیپاڵه چ فه‌نه‌ر
له‌ب‌و زارت به قسه‌و خه‌نده ئه‌با ئاوی گوڵان
که‌سره وه‌ختێ که له خه‌نده‌ی، چ عه‌قیق‌و چ گوهه‌ر
ئاسمان نایه‌ته کێشی خه‌ت‌و خاڵت ئه‌به‌دا
هه‌ر ئه‌تۆ جیلوه‌فشانی، چ به شه‌مس‌و چ قه‌مه‌ر
عه‌هدی من تاعه‌تی تۆیه، به دڵ‌و جان‌و ده‌ماغ
کاری تۆ حوکمه له‌سه‌ر من، چ به ژێرو چ زه‌به‌ر
وه‌ره (ڕاجی)، به ته‌ماشاگه‌هی یارانی عه‌زیز
هه‌رچی مه‌یلت هه‌ستا، چ قیامه‌ت، چ که‌مه‌ر!!.

(١٥)

دایم هه‌وایی عیشقت، به‌سه‌ر دڵ ده‌کا گوزه‌ر
بۆیه ئه‌و خه‌به‌رداره، منیش هه‌رده‌م ده‌ربه‌ده‌ر
چاوت به غه‌مزه‌و نازی، کوشتوومی سه‌د ئه‌مان
لێوت به نیوه خه‌نده، ئه‌با ئاوی گوڵشه‌که‌ر
سینه‌م گه‌لێ به سۆزو تاوه ئه‌ی ئاوی حه‌یات
زۆر ته‌نگ‌و تاریکه دڵم، ئه‌ی غونچه‌که‌ی سه‌حه‌ر

جـــارێ بـــەلارو لەنجـــەوو عیـــشوە تـــۆ بێـــرە لام
ئـــاوا بکـــە خانـــەی بـــێ نـــەوایانی قوڕبەســـەر
گاهـــێ، لـــە چـــاوی خـــۆم دەبیـــنم نیگـــاری بەهەشـت
گاهـــێ، لـــە ســـینەدا دەســـووتێم بـــە نـــاری ســـەقەر
مەعلووم، نـەماوە مـەیلەکـەت ئـەی یـاری بـێ وەفـا
ئێـــستاکە دەشـــکێنی بـــە دووری کـــەوانی کەمـــەر
مێرگـــی نەســـرینو وەنەوشـــەو سۆســـەنو ســـەروی
بـــۆ زەوقـــی ئـــەم جەننەتـــە، چ نـــاکرێ لەگـــەڵ قـــەدەر
(ڕاجـــی) لـــە لۆمـــە دەرچـــووە، وا بۆتـــە سەرســـەری
عیـــشقی لـــە دونیاوەیـــە، داینـــاوە ســـەری لەســـەر.

(١٦)

چـــاو کاڵـــە، ســـیا خاڵـــە، ســـەفا پـــەروەرە، دڵبـــەر
خـــۆش کامـــە، گوڵەندامـــە، پـــڕی فامـــە، موعەنبـــەر
ڕەنگ ئەسمەرە، مـوو خەنجەرە، قەد عەرعەرە، جان ســـووز
خـــەت نافـــە، جیهـــان تافـــە، دڵـــی ســـافە، مونـــەووەر
شـــەو گێـــسوە، ڕەم ئـــاهوە، وەك تێهـــوە، چـــاپك
شـــیرین ڕووە، لـــەیلێ خـــووە، تـــەن بێـــچووە ســـکەندەر
دەم شەربەتە، لەب ڕەحمەتە، گوڵ ڕوومەتە، خەت خـەت
مـــن بـــەو گوڵـــە، بـــەو کاکوڵـــە، وا بوومـــە ســـەمەندەر
ئەو مەهوەشە، ئەو سەرکەشە، ئـەو ڕووگەشـە، هـەردەم
هـــەر ســـوویە، لەســـەر ڕوویـــە، دەمـــی زوڵفـــی تەژەنـدەر
هـــەر ئاخمـــە، هـــەر داخمـــە، بـــۆ جـــەرگی برینـــدار
ســـووتاوە بـــە بـــۆی ئـــەو کلـــی شـــۆڕاوە بـــە کەوســـەر

بـــەم دەردی خــەمت، هیجــری دەمـــت، فـــەرزە بنـــاڵم
ئــەی مــۆم تەنــەی، زیــو زەقەنــەی، ســینە موعەتتــەر
مـــن قورپەســـەرو، بـــێ جگـــەرو، دەربـــەدەری تـــۆم
ئـــەی ســـەدەفی گەوهـــەرو مـــەم گـــردو مـــودەوەر
دەردت لــــە ســیەهـ بەختییـــە (ڕاجـــی)، تـــۆ بناڵــە
قوڕ پێــوە، لــە هــەرجێوە، لــە هــەر ڕێــوە، قەلەنــدەر!!.

(١٧)

ئەی تەنك ئەندامو سەنگین دڵ، جــەبین بــەدری مــونیر
من گەداوو تــۆ شەهەنــشا، تــۆ غــەنییو مــن فــەقیر
دەست تەنگم من لــە ســایەی کــاکۆڵی عەنبەرفــشان
پای لەنگم من لە ڕێگــەی بــەزمگاهت، ئــەی ئــەمیر
هەڵکرا لالــەی ســەری کوڵمــەت، چلۆن نەتوێمــەوە؟
بگــرە دەســتم، ســا بــە ماچــێکی لــەبانت دەســتگیر
گەر لــە بــادەی چــاوەکەی کاڵــت، دەمــێ ئاســوودە بم
قەت بە ڕوتبەو تەختی شاهەنشاهەکان نــادەم حەســیر
قەتعــەیی کــوردو عــەرەب، هێنایــە ئیجــادو نــەما
تۆی وەهــا شــیرینو شــۆخو، تــازە ڕەســمو بــێ نــەزیر
خانــە ئابــادم بکــە، جــارێ بــە شــەوقی کوڵمەکــەت
ئەی کەسێکی، کەس نەماوە بۆت نەکا هەر شەو نەفیر
بارەکــەڵڵا، مەملەکــەت جیلــوەی ئــەقالیمی ســتاند
لەم لەبی مەحبووبە کوردە، ئەهلی سۆزت شابو پــیر
زەلزەلەی چــاوی ســیاهت، کەوتــە شــەرقو غەربــەوە
شــاه و ســوڵتانو گــەدا، وا بوونــە ڕەنــدی گۆشــەگیر

ئەی خودا! (ڕاجی) کەوا شەرمەندە ماوە لەو بوتە
کەی دەگا ماچی بکا، دەستی لە مل کا، یا قەدیر؟!.

(١٨)

ئەم دوژمنە، لێم بۆتە بەڵای کەلبی نهانگیر
وەك چەرخی زەمان چەرخە دەکا حیلەوو تەزویر
سیمین تەنەکەم مەستە، لەبەر نازو نەزاکەت
بردوویە دڵی خەستە، بە سەد حەلقەیی زنجیر
مەغروورە بە ڕووی خوێنی کوژاوان، وەکو جەللاد
کوشتوومی بەبێ تۆمەت، بەیەك زەربەیی شمشیر
(حەققولقەدەم)ی چاوی سیاهی توە، ڕۆحم
زوو بمکوژە ئەی دڵبەرە، سوودی نییە تەئخیر
گوڵچیهرە! دەمێ دائیرە ڕەنگین کە بە خەندە
دایم کە لەسەر سەر ئەگەڕێ گەردوشی تەقدیر
بۆمەنزەرەیی خەڵوەتی خاسان، نەزەری بوو
شەیتانی رەقیب خستییە سەر ناڵەیی شەبگیر
ئەم ئایەتی خاڵو خەتە، (ڕاجی)، لە لەبو ڕوو
تەعبیری بە مەعناوەیە، کورتە لەبی تەفسیر.

(١٩)

بۆ مەجلیسی سەربەرزی، هەم تەرزی سکەندەر کوڕ
بۆ تینەتی دڵ لەرزی شەهبازو غەزەنفەر کوڕ
کوڕ قابیلی مەیدانە، پڕ کاری هونەر کانە
خۆش مەعدەنی ئیحسانە، سەر ڕشتەیی کیشوەر کوڕ
کوڕ لایقە کۆمەڵگا، بیدعەت پڕی باخەڵگا
لالەی ئەدەبی هەڵگا، سوڵتانی موزەففەر کوڕ

هــەردەم لــە قەرارێکــە، هــەر وەختــە بەهارێکــە
بۆ غـەرقی کەنارێکـە، غەوواســی بـە لەنگـەر کـوڕ
گەر نووحـە، ئەگـەر مووسـا، ئیدریـسەوو ئیـبراهیم
هەم یوسفو هەم یەعقوب، موختاری پەیەمبەر کـوڕ
کــوڕ قاســیدی عیرفانــە، وەك مــورغی ســولەیمانە
نوورێکـە لـە یەزدانـە، هـەر نەوعـە مـنـەووەر کـوڕ
ســاحەب جگــەرو ئــاقڵ، زیــرەك لــە هــەموو هائیــل
فاریق لە هـەقو باتیــڵ، وەك ئـاگری میجمـەر کـوڕ
کــوڕ زینــەتی ئەوراقــە، یــا قــورڕەیی ئەحداقــە
بۆ هەردوو جیهان تاقە، ساحەب حیکەمە هـەر کـوڕ
پڕ فیکرو عەمەل بۆ ژین، هەنگوین دەهـەنو شـیرین
ڕەنگین کـەرەمو سـەنگین، تیمسالی موسـەممەر کـوڕ
بــۆ نەقــشی ســەفاجۆیی، بــۆ ڕاهــی وەفــاپۆیی
بۆ سوڵحو شەکەرگۆیی، مەشـهوورە لەهـەر دەر کـوڕ
کــوڕ ڕۆســتەمی دەورانــە، دوڕڕی یــەمی حەیوانــە
(ڕاجی) مەبە دێوانە، هەم جەوهـەرو گەوهـەر کـوڕ.

❊❊

-ز-

(١)

ئیمڕۆ لە ڕێگەت نەمام، ئەی بوتی گەردن فیراز
من، هەمە عوششاقی تۆم، بۆچی دەکەی ئیحتیراز؟
سەوزە، لە ڕێگەی حەمام ماندووە ناگاتەوە
قامەتەکەی نازکی، ماوە بە نازو نیاز
بەرگی وەکو ئەشکی من، چەشنی گوڵووکی بەهار
بۆ دڵو چاوی غەریب، نەشئەوو قووتو جیاز
هەستە بە گەردوش بخە، جامی دەمت ساقیا
زووبە بڵێ موتریبا، دەشتی یو بەندو حیجاز
گەر تۆ لە من ون ببی، ئەمخەیە زیندانی خەم
وەر تۆ لە من بی دیار، جیلوەمە هەم سۆزو ساز
شەرتە کە گوڵ بێ لەبت، ئێقە فراوان نەکا
عەهدە کە بێ چاوی تۆ، بادە نەبێ مەستباز
لامەدە زوڵفت لە ڕوو، ئاگرە بۆ دینو ماڵ
جەننەتە گەر بێیە ڕووم، زوڵف لە ڕوو، سینەواز
تورڕەیی خەتت بەخاڵ، چاوەیی جاە و جەلال
مونجیزی ئەرواحو دڵ، خاصیەتی ئەفکارو ڕاز
تالیبە (ڕاجی) لە تۆ، مەرحەمەتی ماچی لەب
تاسوقی وەسڵی توە، ئەی سەنەمی دڵنەواز.

(٢)

تا لەسەرمایەی ژیانی، خەرجکەم تەونو تیراز
نرخی کاتو کارەساتم، نابڕێ سا کاری ساز

کارسازی سۆزو شەوقم، تا بدا تاوی دەماغ
خوێن هەڵئەقوڵێنێ لە قوڵپی دڵ بە چاوم تانەخواز
خوازبێنی بووکی مەی کەم، تا لە کووپەی بیرو هۆش
بۆشە گیرفانم، کە ئەشکی پڕ مەزەم لێ بۆتە باز
بازی دا، لێم تێپەڕی، ئەو دڵبەرەی خاوەن شکۆ
شەکوە لای کێ کەم بەرانبەر دڵڕەقی پڕ کین و ئاز؟
ئازموودەی جەنگی حەفتا دەوڵەتم کردو، جەزام
ئاخری کێشا، لە دیدەی موقنەتیسی حیلەساز
حیلەسازێ هۆزو هێلانەی تەپاندم، تازە چی؟
بەم سەری پیریمە هەڵبگرم سەلەی نازو نیاز!!
نازو نووزی دوورە خەج، تاکەی بە سەد سەر هەڵگرم
هێندە وەستاوم لەسەر پێیەك، کە بوومە قاچەقاز
قازمەی بیر هەڵکەنم، هەر ئۆگری خاکی دەرە
بۆ تەمای لێ نیشتنی تۆزێکە، سا ئاواتەخواز
من وەکو مارم، کەچی سیرەو لە ڕووما شین ئەبێ
تا لە بەینی سیرو مارا، خزمە ناکەم ئیمتیاز
ئیمتیازی ماڵو دەستی دوژمنم، پێشین چەکە
وا چەکی کردم، دزی دەم چیکەنەی پیلان و گاز
گازو گازووك و گەزت، گشتی فڕێدە سەر بە تۆز
چەشنی (ژیکۆ) تاکو مردن، هەر بخۆ هێلانەواز.

(٣)

سەری شۆڕا بە سەد ڕووبار، کاغەز
نەسیم نەیدا بە دەستی یار، کاغەز

لــه شــێوەی ڕوومــەتی جانانــه نووســیم
بــه یــەك شــێوەم نــەدی میلیــار کاغــەز
عــەجایب گـــەردنی ئەســـپی بلـــوورین
ســـوواری دوودو ڕەختـــی بـــار، کاغـــەز
موڕەککەب ســەروی نــازك، شــۆخی عــەییار
مـــەیو نـــەی، نێرگــسی گــولّزار، کاغــەز
کــە هینــدی بەچــچەکان هــاتن بــە ئیمــا
وەکــو نوختـــەی ســیا هـــەموار، کاغـــەز
نەســیمی زوڵفــی موشــکین، بــا نومــا کــا
لــە گۆنــەی پــڕ خــەتی ڕەشمــار، کاغــەز
ئەمەنــدەم (ڕاجیــا) نووســی، نــەما هــیچ
بــە قــەدری مەرکــەزی پــەڕگار، کاغــەز.

(٤)

بـــرا! لێتـــان موبـــارەك بـــێ شـــەوو ڕۆز
هـــەموو ســـاڵێکی بیکـــەن جـــەژنی پـــیرۆز
بــە لێــو خەنــدان، وەکــو بــارانی نیــسان
بــە ســیما گــەش، وەکــو هــاموونی نــەورۆز
دەمێکـــە چـــاو لەبـــەرتانم گـــەلی ژیـــن
بــە ڕووی زەردو، بــە ئەشــکی چــاوی هــاڵۆز
هومێـــدم وایـــە ئـــەی هـــۆزی بـــە هیـــوا
نـــەبینن قـــەت لـــە دنیـــادا تـــەپو تـــۆز
لەگـــەڵ گیـــانم ئەبەســـتن عەهـــدو پـــەیمان
پـــڕی جـــەرگم ئەکـــەن، تیرانـــی دڵ دۆز

حەقیقـــەت، ئێـــوە ئـــەهلی خۆشەویـــستین
لـــــەبیبانو تـــــەبیبی دەردی جانـــــسۆز
لـــە جوهـــدو کۆشـــشی خۆتـــان بخـــۆن بـــەر
وەکو جەننەت، نە وەك (ئەندێكو ئـەنگۆز[1])
لـــە عالەمـــدا، بـــەخوا دوڕڕی یـــەتیمن
لـــە دنیـــادا، ئەکـــەن شـــەمعی دڵ ئـــەفرۆز
ئـــەوی ناخۆشـــە لای، وەســـفی ئـــەدیبان
لـــە پێـــشی دابنـــێن، هـــەر پـــووشو گـــاگۆز
ڕەقیبـــی ئێـــوە، بـــچنە بلقـــی ســـەختیی
لە خـم ڕۆچـن، مـل ئەسـتوورانی سـەر بـۆز
ئەگەرچـــی نائەدیبـــە ئێـــستە (ڕاجـــی)
بـــەڵام تـــۆزێ لـــە دڵـــدا شـــك ئـــەبا ســـۆز!!.

١٩٣٨

(٥)

نیگـــــارم خانمێکـــــە، خـــــاوەنی ڕێـــــز
دەرم ناکـــا، ئەگـــەر بشـــچم بـــە پـــارێز
بـــە شـــەو مەســـتم دەکـــا چـــاوی، لـــەبادەی
مـــەزەی پـــوختم دەداتـــێ لێـــوی نـــەوخێز
ئـــەمن پـــاراوی بـــەزمو ڕەزمو خۆشـــیم
ڕەقیبـــیش بابگـــەوزێ وەك کـــەری دێـــز
مـــنو یـــارم وەکـــو مـــەجنوونو لـــەیلا
لـــە عیـــشقا، یـــا وەکـــو شـــیرینو پـــەروێز
چ ناخۆشـــیمە، لێـــی دوورو جـــودا بم!
چ خۆشـــیمە، دەمـــێ بیگرمـــە ئـــامێز!

١- دوو گوندی وشكو کەم ئاون لە ناحیەی بێتواتەی سەر بە قەزای ڕانیە.

کــراوە مەیکــەدەو، مــەی هاتــە بەخـــشین
ئـــیتر پێویـــستە ڕاوەســـتم لـــە دەهلێـــز
بـــە بـــادە گـــەر نەشـــێلرابن دڵو تـــەن
هەویرێکــە، شــڵو بـــێ پیــتو بـــێ پێـــز
جوانێکـــــە لـــــە عالـــــەم تێپـــــەڕیوە
لـــە بـــازاڕی جوانانـــدا دەکـــا بێـــز
بەچـــی ســـەرکەوتوون بێگانـــە، (ڕاجـــی)؟
مـــشوورو، بـــیرو، تـــەگبیرو، چـــەکو هێـــز!!.

١٩٤٦

(٦)

یەك یەك، لە خـەتو خـاڵو قـەدو چـاوی دلئـاوێز
بـۆ کوشـتنی مـن دەم بـە دەمـن، تـازەوو نـەوخێز
قوربـانی سـەرو پەرچـەمو بـاڵاوو لـە بـت بـێ
سەد موشكو گوڵو سەروو عەقیقی تەرەب ئـەنگێز
حەیرانـە لـە ڕووی بـاغی جـەماڵت، ئـیرەمو چـین
لوبنانو عەدەن، میسرو یەمـەن، لەنـدەنو تـەورێز
موتریـــب وەرە توخـــوا، بدەمێنـــە دەفو شمـــشاڵ
سـاقی وەرە بـۆم تێکـە، لـە چـاوت مـەیی لـەبڕێز
شـاهید وەرە دەم بـاوە دەمـم، سـینە بـە سـینە
زوڵفـــت بەتکـــەی ئارەقـــەوە، بیکەمـــە بـــاڕێز
دەستت، بـە هـەوەس بیکـەرە تـەوقی ملـی عاشـق
هـیچ مەیخـەرە دڵ ترسـی ڕەقیبـی کـەری شـەودێز
فانۆسـی دڵـی هـەڵبووە (پـشکۆ)، بـە نەسـیمت
تا هێزی هەبێ سۆزی هەیـە، خوایـە بـدەی هێـز !!.

١٩٤٦

-ژ-

(١)

ئەسپەکەی ڕەشکوێتە دڵبەر، خۆشڕەوو پڕ یاڵو بژ
ڕۆستەمە، یا حەیدەرە، چاپوك سواری شێرکوژ
خۆش بەرودۆشو سەرە، گەردن زەرو، ڕوو سەوزە خەت
ڕەنگی گوڵ، قامەت سنەوبەر، بەرگی ڕەنگین، گیاوگژ
پاڵەوانانە لە جەنگی خۆشەویستیدا جمی
سا چ قەوماوە بە گورجی، هێندە زوو زووم دێ بە گژ؟!
هەر خەریکم من، لەگەڵ دڵبەر دەمێ ئاشت ببمەوە
نەمدی ڕوویی ڕەحمەتو، دیتم هەموو دەم زیزو دژ
گەرچی بەربادو پەرێشانم، لە دەس چەرخی زەمان
دەردەکەی ئێمەن لە دوو ڕوو، پەرچەمو کاکۆڵی قژ
ئێستە من چاکم، بە شێتی کاری یاری سەر ئەبەم
وا ڕەقیب وەك بزنە گرێ، چین بە چین لێیداوە سژ[١]
کارو پیشەی زارییو هاوارە (ڕاجی)، ڕۆژو شەو
دەردی ڕۆژی گرتووە، بۆتە منالی مەم نەمژ.

(٢)

لەم قاپییە تاکەی بە هەوا ببمە تەمانێژ؟
لەم کووپە خمەی خوێنمە، تاکەی بە دوا چێژ؟
هەر نایەتە هاوارمو، ناگا بە وەرامم
لەم سینەیی پڕ شۆرە، نە دڵ ماوە، نە ڕاوێژ

١- سژ: زیندەوەرێکی بچووکی مژۆکە، بە لەشی مەڕو ماڵاتەوە دەنووسێو خوێنی دەمژێ.

هیـچم نییـه تـا بیخەمـه ژێـر پێـیو، بڵـێم بـێ
وازی لـــه گەلئاویژییـــه، دوو چـــاوی گەلاوێـــژ
بەخشیمەوە سەر مەشـقی خـەتی مـەرگی جـوانیم
خــاڵێکی نیــشاندامو، دڵــی کردمــه ســەراوێژ
دڵ کوت کوتو، تەن پەل پەلە، بەو جینگڵی زوڵفە
ســاڕێشو کــولن، دەردو بــرینم نــەبوو ســاڕێژ
نەخشینو بەڵـەك چـاوە، خـەواڵوو بـە هـەموو دەم
سەرخۆشـــەوو ژاکـــاوە، لـــە یارێمـــە دەراوێـــژ
من بوومـە نیـشانەی خەفـەتو ئـاگری ڕووی تـۆ
تۆش بوویە مەکۆی تـیرو گوللـەو قونبولـە هاوێـژ
دەسـتم نەگیـەیی بیخەمـە باخـەڵتو، لەگـەڵتا
یـاری کـەمو بتمـژمو، سـەرەو ژوورو سـەرەولێژ
(ڕاجی)، کە لەپـەردەی ئـەدەبا مـەرگی بـە تـۆدا
ماسـی وڕی گێـژاوە، دڵـی کاسـە، سـەری گێـژ!!.

١٩٤٧

(٣)

چەندم بەسـەرهات ئـاوەکوڵ، چـەندم بـڕین هـەورازو لێـژ
چەندم دوعا خوێندن شەوان، چـەندم ئـەدا بـەرتیلو نوێـژ
چەندم ڕیازەت دا بە دڵ، چـەندم ئەکوشـت نەوسـی خـەڕۆ
چەندم شکاند نرخـی گـران، چـەندم دڕیـن هـەوراوو گێـژ
چەندم لەسەرنا تاجی گوڵ، چـەندم بـە بـادا چـەتری سـەر
چـەندم نوانـدن گوڵڕوخـان، چـەندم فـڕین پیاڵـە نەڕێـژ
چـەندم ئـەگرت غـەزالی سڵ، چـەندم لـە داوا دەڕپـەڕین
چەندم فرۆشـتن نەوجـەوان، چـەندم کـڕین ئاشـتی نەچێژ

چەندم گەیاندن خاڵو پڵ، چەندم مەیاندن سییمبەر
چەندم گوشین باڵۆرەزان، چەندم مژین حەیرانەبێژ
چەندم گەشاندن سەوزە چڵ، چەندم وەراندن پەلكو بەر
چەندم خەواندن باخەوان، چەندم چنین شەمامەنێژ
ئاخیر، بەدەن بوو سستو شل، هیوام نەما (ڕاجی) لە گەل
دینو دڵم دانا لە بان، خۆمو خەمی دوورو درێژ[1]!!.

١٩٤٧

**

١- ئەم شیعرە جوانكارییەكی سەیری تێدایە. سەرواى لەتە دێڕی یەكەم لەگەڵ سەرواى لەتە دێڕی سێییەمو پێنجەمو...، سەرواى لەتە دێڕی دووەم لەگەڵ سەرواى لەتە دێڕی چوارەمو شەشەمو ... هەر..... وەها، لەگەڵ یەكتریدا جووتنو ڕێك دێنەوە.

-س-

(١)

لە جەفاو ماتەمی دووری، بە خودا بوومە پەلاس
ڕۆژی شادیم بۆتە مەرگو، ئەجەلیش بۆتە گلاس
ڕەوڕەوەی مەیتی منە، عیشقی دوو چاوی زیبا
گۆڕی ئەفکاری منە، سینەیی خاوی نەسناس
ڕوویی دڵدارە بەڵێ، جەژنی خەتو خاڵو خەیاڵ
چاوی بیمارە بەڵێ، دەم بە دەمی شوکرو سوپاس
سینە پەیکانزەدەی زوڵفو موژەی تیری ئەوم
دیدە هەڵنایە لەبەر تاوو تریسکەو لەبو کاس
پەلەوازەی چ بکەم؟ گێژەنی غەم ڕێژەنی دا
نیمە ڕزگارییو دەرچوون، بە چ بورهانو قیاس
کە پەلامارم ئەدا سەرکەشی شاماری کەزی
قوژبنێکم نییە مەر بچمە پەنای مەمكو کراس
دەستئاوێزەیی ئەو گەردنە نابم، بە خودا
هەروەکو دیتمو بووم تێکەڵی سەد دەنگو باس
عەرعەری (مەندەلی)یە، (نوورییە) ناوی، گوڵزار
لاملو گەردنی خۆشبۆیە، لەڕووی تەونو ئەساس
(ڕاجی)، ئاوارە مەبە چیکە لە تاوی یاران
وەرەوە باوەشی غەمخانەیی تاری دڵی کاس.

بەغدا- ١٩٤٣

(٢)

نیمە سەودایی قومارو، ئارەزوویی دەنگوباس
عاشقم، بۆچیمە زانستو تەرازوویی قیاس

پەرچەمت ڕابواردنی شەومە، بە خاڵی ورد و ڕەش
ڕومەتت یاریدەیی ڕۆژمە، لە ڕۆژنامەی (ئەساس)
پێکی مەم، لێوی مەزە، سفرەی بەرۆکت مێزی پڕ
هێشتە بەرمان ناکەویٚ لەم بەزمە ماچی لێوی کاس
دەم چ دەم؟ نوقڵی هەوەس، چاڵی زەنەخ، ئاوی حەیات
گەردەنی قەندی عەرووسی، مێشی ڕۆحی لێکە پاس
وا گرەم کەوتۆتە سەر چاوی بە شەربەت ڕشتراو
مەستی ویم، یاخۆ لەسەرخۆ چووم و کەللەم چوو بە تاس؟
تا خەواڵوو بیٚ زیاتر ناز ئەنوێنیٚ بە من
وەختە لیٚ ڕابێم لە نازو، هیچ نەمێنیٚ هەراس
سێبەرێکیکەم نییە، سۆراخی زوڵفی تۆ دەکەم
هەر لەڕووی تۆم ماوە ماوەی، نیعمەت و شوکرو سوپاس
ناکریٚ هەردەم بە سەودایی لە دووت بخولێمەوە
خۆم دەپارێزم هەموو وەختیٚ لە ئەلحەنناسی ناس
خاکی غوربەت بوو، خەڵوزی جەرگی (پشکۆ)ی کەوتەسەر
بێجگە شوعلەی کوڵمەکانت، کێم هەیە سا چاوەناس؟!

١٩٤٨

(٣)

کەوتوومە تاوی عیشقەوە، زانراوە گەر نابم خەلاس
بەربوو لە دڵ ئاگر بە تاو، بیٚ دەردی سەر نابم خەلاس
مەجبووری دیدارم سەنەم، مەحووو گرفتارم سەنەم
سەرخۆش و بێزارم سەنەم، قەت سەربەسەر نابم خەلاس
سەوداسەری گوڵزارتم، موشتاقی لێوو زارتم
ئاشوفتەی زوڵفی خارتم، ئەی جیلوەدەر نابم خەلاس

ئــەی شــاهنازی دڵبــەران، ئــەی مــوتریبی یــارانی جــان
خــستمتە بەنــدی بــێ ئــەمان، ڕۆژی قــەدەر نــابم خــەلاس
مــن ڕووتو قــووتو عــاجزم، زەردو ڕەقو وشــكو كــزم
گــیراوی داوی پــایزم، خــاكم بەســـەر نــابم خـــەلاس
پەیوەســتە وەحــشو بێكەســم، بــێ دەسو پــێو فریاڕەســم
گیرۆدەیــی خــارو خەســم، مــاڵم خەتــەر نــابم خــەلاس
خاڵــت بــە كوشــتن حــازرە، ئــەبرۆت بــە غــەمزە دائــیرە
ڕووت بۆ عەزابم ئـاگرە، ئـەی لـەب شـەكەر نـابم خـەلاس
هەر شەو بەغەم، جێگەم سەقەر، ژەهرو زەقــوومم دێتــەدەر
گیانو دڵو دینم لە دەر، ئەی خـۆش كەمــەر نـابم خـەلاس
(ڕاجی)! لەیار شەكوا ئەكەم، كە كەس نەیپرسی ڕا ئەكەم
ماڵی خــودا ئــاوا ئەكــەم، بــووم دەربــەدەر نــابم خــەلاس!!.

(٤)

كـــە ســـاوی دا، بـــرۆی شمـــشێری ئـــەڵماس
بـــرۆی شـــەیدی، شـــكاندی پـــشتی قـــەیماس
بـــە خـــوێنی چـــاوی مـــن، دنیـــا ڕووانـــدی
گــوڵو نەســرینو سەوســەن، مــۆردو نەســناس
لــــە دەردی هیجرەتـــــا وا قـــــوڕ دەپێـــــوم
بە ئەشكی گـەرمو ئـاهی سـەرد، سـەری كـاس
برینــــی دڵ، لــــە ڕازی كێــــوی عیــــشقت
دەری كـــردن، هەڵاڵــــەو شـــــنگو ڕێـــواس
شــكارتەی[1] بــەختی بــەد، وشــكو خەســارە
زبارەیــــــشم نییـــــە، وەك ئالــــــەتی داس

١- شكارتە: كشتوكاڵ كردنێكی كەم، وەك چاندنی دوو سێ تەنەكە گەنم.

دیـــــاره قـــــووتی زســـــتانم دەفــــــەوتێ
لــــە هاوینـــا، ئیلاهـــی نـــاس‌و ئـــەجناس
نمـــەك گـــیرت نـــەبێ (ڕاجـــی)، عەجیبـــە
وەهـــا چـــاكە، لـــە تـــۆ زەحمـــەت بكـــا پـــاس!!.

(٥)

دەستی دوعا دەگرم دەمێ، گوێم پــڕ لــە گوفتــاره مەبــەس
چــاوی بــە كــوڵ هەڵــدێنم‌و، قوچــاوی دیــداره مەبــەس
دەكولێنــەوە زامــی بــە كــوڵ، كــە بــیری دیــدەم دێتــە دڵ
هــەردەم لــە ئــاوازی نەبــەز، دەردم گــەلێ زاره مەبــەس
كە مانگی پڕ كوڵمەی هەڵێ، ئافاقی جــان دەگــرێ بــەڵێ
ئــاوا دەبــێ ڕۆژی بتــان، لــەم چــەرخ‌و پــەرگاره مەبــەس
هەر كەس وەكو من ڕووتە بێ، ڕیشەی گیــانی ســووتە بــێ
پڕداخــی ئــەبرۆیی كــەچ و، پــەرداخی ڕووی یــاره مەبــەس
دەردی دەروونە، سەر نییــە، لــە ئیــشی مــوو بــەدەر نییــە
لە چاوو غــەمزە دەرنەچــێ، جاسووســی ئەســڕاڕە مەبــەس
ســـەوزە بـــە گـــوڵ چـــنینەوە، خونـــچە بـــە پێكەنینـــەوە
هەرچی بــە بولبــولان دەكــا، خــوێنینی گــوڵزاره مەبــەس
پشكوونی(پــشكۆ)یــە لــەبی، بۆیــە دەســووتێ غەبغــەبی
سفرەیی سینگ‌و مەمیەتی، مەتعەمی هوشــیاره مەبــەس.

(٦)

كە سووك سووك دێتە پێش، سەما دەكــا نەفــەس نەفــەس
خەتی وەنەوشە تــۆپ تــۆپ، ئەداتــە زوڵفــی دەس بــە دەس

خـــەریکی ڕیکــە ڕیکـــە دڵ، ئەســـیری ســـیڕە ســـیڕە ڕوو
خەیاڵو خاڵە کێشە کێش، عوزارو زوڵفە کـەس لـە کـەس
بەلەنجە نـەختێ دای تـەکان، سـەوزە شـەمامە هەڵتـەکان
هـەزار گیـانی خۆشەویـست، فیـدای مـەمانی نیـوەڕەس
بـــادە وەکـــو حـــەیا ڕژا، لەســـەر کراســـی(نووربییـــە)
دیدە بـە دیمـەنی پـژا، لـە ڕەنـگو ڕوویـی بەسـکە بـەس
ڕۆژی ویـــدادە دادی مـــــن، چ ڕۆژە ژانـــــە ســـــەریەتی
شەوی سەفا هەژان ئەکا، (مەدیحە) سووری دەسـکە بـەس
واتـەی کـچانی (جـۆرج)ە دێ، جـەواهێری لـە جـۆری دڵ
تێکەڵ بە جـەرگی مـن دەکـا، چ باقـە باقـە خـارو خـەس
جـــەنابی ڕوویـــی کارەبـــا، کـــە بـــا حیجـــابی لا ئـــەبا
تریـسکو تـاوی سەربەسـەر، ئەخاتـە چـاوی خـزمو کـەس
پەنیرەگـــشتە ڕوویـــەتی، مـــۆمی ســـپی بازوویـــەتی
جـــەفا بـــە یـــاران خوویـــەتی، پیرانـــەگا فریـــادرەس
دەســـتم لـــە تۆقـــەدا تـــەقی، گەیمـــە وتـــاری نەســـتەقی
وەك منی زاری دەربەدەر، (ڕاجی)یە وشـكو بـێ هـەوەس!!.

بەغدا - نەورۆزی/١٩٤٣

(٧)

ئەی سەراپایی قـەدت، وەك کـەو کـەنارە بـۆ عەسـەس
وەی دڵئـــارامی لـــەبت، شـــیرین گـــەوارە بـــۆ هـــەوەس
هەر کەسێ عیشقی لـەبت نەقـشی لـە دڵ کێـشا ئـیتر
بۆ خـەرامی مـەنزڵی، هەسـتی نییـە دەنگـی جـەرەس
لێم حەرامە مەی لە بـەزمی ئـەو کـە نێزیکـە ڕەقیـب
لێمگەڕێ جامێ بنۆشـم مـن لـە شـەوقا ئـەی تـەرەس

نــازو عینوانــت، قــەدی شمــشادمی خــەم کــردووە
تا کـە نێزیکـە جگـەر کـا بـەم سـەری بـەرزم هـەرەس
تــرش‌و شــیرینی زەمانــە، عیــشقی بــێ ســەرمایەیە
تــاڵ‌و تفتــی عاشــقانە، ســاف‌و شــیرینی مەگــەس
نــەوعی تەســخیرت، کــە قەیــدی خــاتری ئازوردەمــە
بــەم گرانباریــە خــودا، حــەیرِ نــەبێ ســا هــیچ کــەس
وا لەگەڵ گوڵ بۆتــە هەمــسەر، (ڕاجیــا)، لــەم باخــەدا
خاری دوشمن، هەر وەکو تووتی لەگەڵ قەل، هەم قەفـەس
دەشــتی دنیــاوو قیامــەت، عەنبــەرئامێزە هــەموو
گەر سەبا بێنێ لە نەفخەی زوڵفی موشکین یەك نەفەس
مـن وەکو مووسا، لە تووری عیشقی تۆ فەرخونـدە بـووم
لازمە هەڵکەم بە یادی ڕوویـی ڕەنگـین، یـەك قەبـەس.

(٨)

لەســەر مــوڵکی دڵا، ســەیرو ســەفا بــەس
بــە میــدراجی ڕجــا، جــەنگ‌و جــەفا بــەس
بــە گــوێرەی عاشــقان، دەســتی تــەڕەحوم
لــە گــەردن، قەیــدی ئــازارو خــەتا بــەس
برینــداره دڵــی پــڕ ئــاه و گریــان
بــە یــەك مــەیلی تەداویکــە، دەوا بــەس
مەکــەن لۆمــەی هــەواداران بــە تەعنــە
لــە زانینــی خەبــەر، یــەك ماجــەرا بــەس
کــە مــن غــەرقم لــە نــاو دەریــای غــەریبی
بــە پــاپۆڕی تــەوەتتون، ئیلتیجــا بــەس

نیـــشانەی دەوڵـــەتی عوزمـــا، لـــە ئـــەبرۆت
ســـەرەوبن بـــوو بـــە تـــیری کیمیـــا، بـــەس
لەبـــەر زنجـــیری زوڵفـــت، شـــێری دڵ چـــوو
بـــە ئیزهـــاری مـــەزەب، کـــوفرو بـــەڵا بـــەس
عەجـەب بـێ دینـە خاڵـت، ئـەی پـەری ڕوو
لەســـەر ئـــەم کیـــشوەرەی دڵ، ئیـــستیلا بـــەس
کـــە لـــوتفێکی نـــەبێ یـــارت، بـــە کـــوللی
لـــە قـــاپی حورمـــەتا، (ڕاجـــی)، ڕجـــا بـــەس.

(٩)

ڕۆحـــم لـــە بەرابـــەر نـــەزەری ســـەفایی ڕەقـــس
دەتوێتـــەوە وەك شـــەونمی پـــڕ ســـەبایی ڕەقـــس
ســـاقی! هەوەســـی مەیکـــەدەوو وەفایـــە، بـــێ
بگێـــڕە، بەســـەر کۆمـــەڵی پـــڕ هـــەوایی ڕەقـــس
گـــیراوە، دڵـــەی بێکەســـەکەی هـــەژاری مـــن
بـــەو سیلـــسیلەیی عوشـــرەتی نـــەوایی ڕەقـــس
ڕابـــوردووە، خنکـــاوە، بـــە ڕووی بـــەحاری غـــەم
هەر کەس، کـە نـەبێ ڕاگـوزەری لیـوایی ڕەقـس
مەعلوومە مەحەببەت لـە دڵو دەمـاغی خـەڵك
بۆیە کـە دەبـن مەسـتی مـەیو نومـایی ڕەقـس
ڕۆحـــێ کـــە لـــە ڕووی دەردەوە پـــڕ شـــەرارە بـــێ
خێـــرا بکـــەوێ، بـــێ لـــە دەری دەوایـــی ڕەقـــس
ڕشـتەی دڵـی (ڕاجـی) مـووە، ئـەی غەزالـجان
وەك تارێ، لەسەر تاری ڕوخی خۆش لیقایی ڕەقس.

(١٠)

چاوم لە دەس‌و جودی تو‌ە لـەم دەرە، یـا غـەوس[١]
بێ سـەبرە دڵ‌و، سـووتە هـەناوم، وەرە یـا غـەوس
عومرێکــە، بــە پیرانــەوە دەگــریم‌و گــراوم
فرمێسکی قەڵەم هێشتا پڕی دەفتەرە، یـا غـەوس
کــەس نایەتــە هانــای دڵ‌و، ناگاتــە هەناســەم
ئەم دەربەدەرە، بێکەس‌و بێ هەمسەرە، یـا غـەوس
هیــوام دووە، دڵ مانــدووە، هــاوارە بــە هــاوار
یەك واریسە، یەك بۆ شەوی دڵ ڕەهبەرە، یا غـەوس
بیــستوومە کــە پــێڵاوی تــوە، تــاجی ویلایــەت
سەبیارەیی مــن لـەم دەرەدا پەنـچەرە، یـا غـەوس
کەوتوومــە قــوڕی ڕەنجبــەرییو، تێکــەڵی بــەدکار
پێمڕابگە، بارمکە لە ئـەم مەحـشەرە، یـا غـەوس
چــەند جـارە لــە بەغــداوە، نەهاتوومــە دەری تـۆ
لەم دوورەوە هەڵپەی منی سەوداسـەرە، یـا غـەوس
گــەر تــۆش وەکــو یـاران لـەوەفا کـورتی بهێنــی
قەت ناگەمە ناو باوەشی ئـەو دڵبـەرە، یـا غـەوس
لەم ئاهی جیهانسووزە، کە (پـشکۆ)یـە دەسـووتێ
وا غەرقی تەمی ماتـەم‌و خاکـستەرە، یـا غـەوس.

(١١)

قــەترەیی چــاوو حــەیا ڕۆیــی تکــاوە بــە عەبــەس
عــەرەقی عــاریزی جانــان نــەڕژاوە بــە عەبــەس

١- غەوس (غَوث): مەبەست لە (شێخ عەبدولقادری گەیلانی)یە، کە مەزاری پیرۆزی لە گەڕەکی (بابولشێخ) ی شاری بەغدایە.

گیان لەسەر تەختی گولا، تێکەڵی زێیی ئەمەلە
خێوەتی زوڵفی سەنەم هەڵنەدراوە بە عەبەس
شەڕی خاڵو خەتە، تالانی خەیالاتی منە
دڵ بە ئەم بێکەسییە تێوەگلاوە، بە عەبەس
بە برین کاری کرا، عاشقی غەمگین جانا
تیغی پڕ جەوهەری تۆ، تازە سواوە بە عەبەس
باغی شمشادو گوڵو لالەوو نەسرین ڕسکا
بولبولی خەستەجگەر باڵی شکاوە بە عەبەس
کونجی ئەو لێوە کە جێی ئاوی ژیانی[1] وەتەنە
کۆمەڵی خاڵی[2]، بەڵێ، تێ نەخزاوە بە عەبەس
سەربەسەر، ماچی دەمی، جەننەتو دنیا دێنێ
بۆیە خاوەن وەتەنێ، لەم دووە ماوە بە عەبەس
پیری سەر لەوحەیی ڕەندانی خەراباتم ئەمن
قامەتی شۆخو لەتیفم نەچەماوە بە عەبەس
قەدەحێکی بە جگەرگۆشەیی، (ڕاجی)، نادا
یاری بیدعەت هەوەسم، خاوەنی ناوە بەعەبەس.

(١٢)

ئەی دڵ لە زەهادەت بەسە، تێکۆشە لە تەقدیس
ڕاکێشە بە پەرگاری تەرەب، عیشق لە تەدریس
نەفست بە خەفەت بکوژە لە مەیخانەیی ڕێکیی
ڕابووره لە خمخانەیی ئەهرامنو ئیبلیس

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (کونجی ئەو لێوە، کە جێی ئاوی حەیاتی وەتەنە).
٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (کۆمەڵی خەتتی، بەڵێ، تێ نەخزاوە بە عەبەس).

گەر مووری سولەیمان بە سەفا بێنییە بەردەس
زوو حازرو ژێردەستە، سوپاو جەننەتی بەلْقیس
خۆت غەرقی خەجاڵەت مەکە، ئەی یاری گوڵەندام
هەر فێری شەجاعەت بە، وەکو حەزرەتی ئیدریس
جارجارە لە حوسنا، ڕوخی یوسف بکە مەنزەر
یەعقوب سیفەت، مەستی تەحەممول بە لە تەهریس
تا نەقدی دڵو دیدە نەدەی، مەگرە قەدەح قەت
ئەو وەختە تەماشا مەکە بەدکاری بەدو پیس
وا بەخششی کۆمەڵ بووە خۆڕا، لە عێراقا
بۆیە لە شەش ئەترافەوە دایگرتووە ئینگلیس
دڵ بۆتە غولامێکی هەراسان، لە دەرو ژوور
تێکەڵ بە پڕۆتۆنی بکە، بیکەرە تەکلیس
ڕۆژو مەهی فەرمانبەرە هەرکەس، وەکو (ڕاجی)
تێراوە لە یەکڕەنگیی و، وەستاوە بە تەئسیس.

❊❊

-ش-

(۱)

ئـــارەزووی ئازادییـــە چـــاوم بـــە تـــاوی ئەشـــکباش
چـونکە هـەقبینی قـەدی تۆیـە، ئـەبینێ پـێش و پـاش
گەر ئەپشکون گوڵ، لە سایەی قەترەیی فرمێسکی مـن
ســووزەیی ئـــاهم بەشـێکی پێوەیـــە، ئـــەمجا هـــەواش
زەردە ڕووم، خوێنبـــارە دڵ، چـــاوم ئەڕێـــژێ بـــاری کـــوڵ
تــا خەجاڵـەت بم لـە نـازو بـازی ئـەو کـۆترەی قـەلاش
وەك بـــەلا، ئەشـــکی بـــەلاڵووك ئاڵوبـــاڵووم پـــێ ئـــەکا
بلقی گچکەم گەورە بوو، وەك مەوجی بەحری پڕ لـە داش
وا بەدارم خـستووە، ئـەم سـووکە تەونـەی وەسـڵی ئـەو
بەن کەمە، بـۆم ناتـەنێ ئـەم ڕایەڵـەی وا شـاش و واش
ســـینەماییکە دوو چـــاوی، ســـەد فلیمـــی پێوەیـــە
نیوە غەمزێکی هەزاران سیحرە، سـەر شاشـەی بەشـاش
چاوی ئەو دەرچوو لە چاوبڕکێ، کـە چـاوی مـن هـەلات
تارمـــایی کەوتـــە ســـەر، هەڵنایـــە ئـــەمجا بـــۆ ســـەماش
ئەســـپی ئـــاواتم گــــەلێ لاك و بنێـــساوە لــــە دووی
ئێـــسکی وا ڕەش بـــوو، ســـپی ناکاتـــەوە ئاوەنیـــاش
کاتی خۆمە، ئای دەبووم پڕ چـەك بـە بـیر وەك پاڵـەوان!
زەوتی کەم، بوومە نیشان، نەمزانی دامییە بەر ڕەشـاش
خـــاتری چـــاوی ڕەشـــی، هەرچـــی کـــە پێیکـــردم خـــەتی
ئێستە بۆ ئەمخاتە خەنـدەك، خوێنەکـەم ئـەخوا بـەلاش؟
بـــۆ دەخالـــەت، مـــن کـــە کـــەوتم لـــەم بـــەرو دەرگانـــەدا
تێـك ئەچـێ چـاوت بزانـی مـن تـەڕاحم یـا تـەڕاش؟

سونبول‌و، مێلاق‌و، خونچەو، لەعل‌و، یاقووت‌و گوهەر
تێکەڵاوی ڕەونەقێکن، مەیکە باراشی مزاش
بولبولی پڕ ئاخی دڵ، وا چاوەنووسی خونچەیە
کێ هەیە گەر ئیستیفادەی لێ بکا، حەتتا سەباش؟!
دڵ، جگەر خواردیەوە، هاتە چاوی پڕ زام‌و گرین
تازە ناگونجێ بە تیغی موژگە بکرێ قاش قاش
تا دەریکرد گردەڵەی پڕ کێم‌و خوێن، هێنایەدەر
نەك ئیتر هەڵداتەوە ئەم عیللەتەی ناکێشەخاش
هێندە دڵخۆشم لە ڕێی وەسڵت، بە ناهەق بمکوژن
نارِزم، وەك مەیتەکەی مەزڵوومی دوکان ئەرقەداش
بۆ دیەو ئەرسی دەم‌و لێوت، کە ماچێکم دزی
چیم هەیە غەیری دڵم، سا لەت لەتیکەو خاش خاش
هەر دەمە یەك سورەتی لێ دائەتاشم، ئەو گوڵە
سەیری من ناکا، کە بوومە ئازەری پەیکەرتراش
سەیری ئەم دنیایەکەو، باسی وەفای تێدا مەکە
هەر کەسێکی بیپەرستی، فەرزە هارینت بە ئاش
تۆ، کە خۆت خستە پەناو بەختی گوڵێکی بەختیار
وا دەزانێ ئاگری، دەستی دەسووتێنیو، مەقاش
ڕووت‌و قووتم، بێ کراس‌و بێ کەوا، برسیمە من
چاو لە دیداری گوڵی سوورم، وەزیفەی بێ مەعاش
کۆمەڵی فیکرم فڕی، غەمزەی دوو تاپڕ بوو، تەقی
ساچمەی خاڵی نەتیجەی عومری کوشت، ئیشم چەواش
چاندم‌و، تامم نەکرد کونجی‌و برنجی لێوو دەم
گێرەشی پێکردم‌و دووری نیشاندام نیسك‌و ماش

گـەر ئـەزانی حاڵـەتو بـەختم لەگـەڵ یـاران چـییە؟
بـاخی شـادیم تـازە سـاوا، دەوڵـەتی مـەرگم هـەراش
بـیرو بـازاڕو موغـازەم، پـڕ لـە ڕەنگـاوڕەنگی هـەق
تـا قیامـەت بیفرۆشـم، نـاکرم (ژیکـۆ) قومـاش!!.

(٢)

عـەجایب! غەمزەکـەی چـاوی، لـە دڵ وەسـتاوە ئـەمجارەش
بـە سـیحرو نـازو عینـوانی، لـە دەر خـەملاوە ئـەمجارەش
سـەبا بـۆی زولفـی گـەر بێنـێ، مەشـامی دڵ بکـا ئـاوا
ئـەزانم یـار لـە قـاپی مەیکـەدە هەسـتاوە ئـەمجارەش
لە هەر فەسڵێ کـە تووشـی هـاتبم، پۆشـیوییە تەلعـەت
لە بەختی بەد غەڵەت بـوومو، بـە خـۆی داداوە ئـەمجارەش
سروشـکم هێنـد بـەخوڕ دەڕژێ، وەکـو تۆفانەکـەی پێـرار
هـەموو عـەردی بـەدەن غـەرقی قـوڕو لـێڵاوە ئـەمجارەش
بە پـێچو تـابی ئەگریجـەی، دڵـی خـەڵکی لـە بـن هێنـا
تەمای کوشـتاری مەخلوقـە، کـە تیـك ئـالاوە ئـەمجارەش
لە دەر دانیشتبوو دڵبەر، بە سەد عیشوە لـە جـێ هەسـتا
مەزەننـە وا ئەبـەم یـاران، ڕقـی هەسـتاوە ئـەمجارەش
هەتاکەی بێ خەمی (ڕاجی)، لە عیشقی ئەو پەری ڕوویە؟
لـە بـەحری خۆشەویـستیدا، دڵـی خنکـاوە ئـەمجارەش !!.

(٣)

ئـەی زەمـان، بۆچـی منـت کردۆتـە قۆچـی مـاری ڕەش؟
دوور لـە نـازو نیعمـەتو، نێزیـك لـە دەردو زامو غـەش
ڕێکوپێـك نایـەم لەگـەڵ کـەس، هاوتـام نـابن لـەبار
چونکە نێزیکم لـە هـەق، دوورم لـە خـەڵكو ڕزقو بـەش

پێکەنینم دێ بە گریانی سەرۆك‌و بەگلەران
چاو بەگریانم لە خەندەی ڕووت‌و قووتی سەر بەهەش
هەر قوڕی مەرگە کە ئەیپەستم بەسەر، تا پێ بە پێ
ئەم قوڕاوی ئادەمە، بژێیتەوە وەك ڕەنگی گەش
دلبەری ژینە، کە دین تالان ئەکاو دڵ ئەبا
دین‌و دڵ گەرچی لەگەڵ یەك دوژمنن وەك پێنج‌و شەش
تاکو ڕووم ڕەش بوو، لە عالەمدا چ ناوم کردبوو
ئێستە ناوچاوان سپیم‌و، بوومەتە گاجووتی قەش
جۆکییو لۆتیتە یا شێخ، وەك دەم‌و قوونت بە گوون
خۆت جنۆکەی عالەمی، بۆچیتە جندو دێوی ڕەش؟
هێندە بەد ئەسڵن لەگەڵ خەڵکی، مەلاو شێخەکان
چی ئەوان ئەیکەن، پەنا بەخوا ئیتر نایکەن فەلەش!
هێندە ما (پشکۆ) لەئاگردانی بەر لووتی جەمات
نێرگەلەو قەڵنەو سەبیلی، گشتی خستە کەشمەکەش.

(٤)

لە دەری مەیکەدە دیتم، سەنەمی بادەفرۆش
زوڵفی ڕەنگینی لەسەر کووپەوە پێچابوو لە دۆش
باخەڵی، وەك یەدی بەیزا ئەدرەوشاوە لە دوور
دڵی پڕ حەسرەتی پڕ کردبوو، هەرلاوە لە جۆش
نازك‌و، خاوەنی دوڕدانەیەکی ناسوفتە
کە بە پڕنیشکێ هەموو تەونی تەنی، دێتە خرۆش
چ سەفا سینەوو پوستانی هەواخوازی هەیە؟!
کە لەبەر شێوەیی ئەو شۆخە، نە دڵ ماوە نەگۆش

لـــه هـــەموولا ئەیـــەوێ، دڵ هـــەدەفی تـــیری بـــێ
کـەس نـەبێ بێتـەوە نـاو مەملەکـەتی ئـاوەزو هـۆش
سـەیری نـەوتوولی قـەدی، چـەندە خـەرامان ئـەڕوا!
شەنگەبی حەددی چییە؟ بێتـە نـەزەر ئـەو بـە دڕۆش
سـۆزی جانـانی وەتـەن، ئـاگری دوو کـوڵمی ئـەوە
هەرچـی فانۆسـی دڵو دیدەیـە کردوویـە خـەمۆش
سمـتو سـێ بەنـدە وەکـو گوێـێ، بـە چـاپ دابـڕەژێ
بەلەکی هەروەکو مۆمێ، کـە بـسووتێ شـەوی خـۆش
دەمو لێـــوی شـــەکەرین، لـــەعلو دوڕو یاقووتـــە
سەروچاوی لە جینـان، کەوسـەرە، سـا هەسـتە بنـۆش
پەنجـە زیوینـــە، چ نەخـــشێکو بـــەهاییکی هەیـــە
بۆ سەرەی مامڵەتی ئاخۆ، چەند دەبی شێتو پـەرۆش؟
گـەردەنی، شووشـە شـەرابێکە لـە پوڕتـەو داپۆشـراو
کـاکۆڵی وەك شـەوی دەیجـوورە، پەشـێوو مـەدهۆش
ئیـددیعای دینـی هەیـە، بێـچووە موسـڵمانە، دەڵـێ:
بۆچـمە تـاجی سـەلاتین، چ دەکـا نـۆتو قـڕۆش؟
شـاهیدم گێـسووە، سـا ئەرمەنییـە، کـوردی مەیـە
خـاوەنی جامـە، لـە هـەرلاوە ببینـە قـەرەپۆش
چ لـە تیفـە، چ گوڵئەنـدامو لەبیبـەو، شـیرین
ڕۆژی خـاوەر بوەتـە نۆکـەرو سـەجادە بـە دۆش
(ڕاجـی)، ئیمڕۆکـە چ ڕەندانەیـە تـەبیاتو وتـەی
یا لەگوێی شێتو نەزانان، ئەگوشێنێ بە سـرۆش[1]؟!.

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕاجی، ئیمڕۆکە چ ڕەندانەیە تەبعی شیعری یا لە ڕەغمی جوهەلا،

(٥)

ئیتتیلاعیم زۆرە من، نوسخەی ویـسالْت بێتـە پـێش
حوببی خولدم زۆرە مـن، چـاوەی زولاڵـت بێتـە پـێش
مـن نەسـیمێکم لـە سـوبحو نیـوەڕۆژو نیوەشـەو
تا لە زەردەی ڕوومـەتم، بـاغی جـەماڵت بێتـە پـێش
عاشقو ڕەندم، لە دەرگانەی خـەمت کەوتوومـە کـار
خۆش، لە مەیخانەی دەمت، جامی حەلاڵت بێتە پـێش
سـینە پـڕ ئـاگر، گەڕیـدەی سۆزشـی ئـەتواری تـۆم
تـا ئەمـە خوایـە فـوارەی چـاوی کالـت بێتـە پـێش
عەزمی دیدارم لە دڵ ناچـێ، بـە مـەرگو زینـدەگی
تا لەسەر تەختەی بەشم، لوتفو کەماڵت بێتە پـێش
دەردی بێـدادم، بـە سـەرگەرمی فڕێیـداوم لـە جـێ
با لە موستەشفای لەبت، دەرمانی حاڵت بێتـە پـێش
دائیمـا ئومێـدەواری وەصـڵی یـارم، (ڕاجیـا)
با لەسەر سینی ڕجـا، لـەعلو لوئالـت بێتـە پـێش.

❊❊

هاتووە دیوانی سرۆش).

-ظ-

(١)

تا لە کولمەیدا تەماشاکەم بە دڵ ئەنواری حەز[1]
دێمە گوڵبانگو شکۆفەی بولبولو گولزاری حەز
سیلسیلەی کاکۆڵی پڕ پێچت بە جۆرێ هاتە ڕوو
وا لە ژێر پێی ناوە باخو مێرگوزاری شاری حەز
شەرتە تا من بەختی بەد، هەمیارو یاریدەم بدا
نەیخەمە بەر دەستی کەس، خەرمانی شیرینکاری حەز
بێکەسو سەوداپەرستی وەك منی شەیدا نییە
ناهومێدی قیبلەگاهی دڵبەری عەییاری حەز
بەسیە بێ مروەت، هەتاکەی تەفرەدانو دەردو خەم؟
بەم هەموو ڕوتبەو نیشانەو تاجی هیممەتداری حەز
بیدعەتی چاوت بە شۆخی، ماڵی کاڵی پوختە بێ
بەڵکە ئەمکێشێتە تاقو کۆشكو دیواری حەز
تیغی دڵبەر مەرهەمی ئازارە (پشکۆ) گەش بەوە
هەستە دایڕێژەو بپۆشە جەوشەنو زوننار حەز.

**

١- سەرواى دێڕەکانی ئەم هۆنراوەیە بریتیە لە وشەی (حَظ) کە بە واتای (بەخت) دێ، وامان بە باش زانی بە ڕێنووسی کوردی بینووسین.

-ع-

(۱)

دڵ لــە بەنــدی جەژنــە گێــژەنبارە یــاران، ئەلویــداع
ڕۆح لــە داوی غــەم کــرا ئــەی غــەمخواران، ئەلویــداع
هەر کەسێ مەشغووڵی کوشــتو عوشــرەتو قوربانییــە
من بە قوربان، بوومە فیتنەی جێژنی قوربان، ئەلویــداع
لێمگەڕێن تاوێ بــە گریــان، ئــاگرێ هەڵکــەم لــە خــۆم
جەننــەتم نــاوێ بــە ســەیرانی ڕەقیبــان، ئەلویــداع
نــازكو بــاڵا بڵنــدو، ســەوزە پــۆشو، خونــچەدەم
ئێستە لــێم تــۆراوە چــبکەم؟! ســەد هــەزاران ئەلویــداع
دەردەدارم، بێقــەرارم، خەســتەیی شــاری غــەمم
لەشکری زەحمەت فەنای دا جیــسمو ئێــسقان، ئەلویــداع
ئەلویداع، ئــەی مــەنزڵی جانــانی قامــەت عەرعــەریی
ئەی شــەکەر لــەفزانی بــاخی دیــنو ئیمــان، ئەلویــداع
ئەلویداع، ئــەی جــەمعی ســەییادانی عــەقڵی عاشــقان
ئەی گوهەرسەنجانی جــانی حــوورو غیلمــان، ئەلویــداع
ئەلویداع، ئــەی ســاقییانی مەیکــەدەی پــڕ میحنــەتان
ئەی عــەزیزان، موتریبــانی شــاه و ئــەرکان، ئەلویــداع
ئەلویداع، ئەی قووتی ڕووحو قــەلبو گیــانی (ڕاجیــان)
وا لە هیجرانم حەزین، ئەی پــیری کــەنعان، ئەلویــداع!!.

(۲)

ئەیخەمە باوەشی تکا، دلبەری ژین بــە ســەد ســەعی
اَطــــوفُ خَــــدِّهِ کَمــــا حــــاوَلَني بِمَــــضْجَعِ

ڕۆحێك لە دوو بەدەن دەکا، دڵبەری لــێ بەگەن دەکـا
لَـــهُ الكَمـــال و البَهـــاءِ، فَهـــوَ عَجيـــبُ المَــصْنَع
یارێکـــە وا یاریدەمـــە، دەردو بـــرینو مەرهەمـــە
بِقَـــــدِّهِ المُلَمّـــــع ، بِخَـــــدِّهِ المُقَنَّـــــع
بکێشە چەرخی غەبغـەبی، دڵـی فیداکـە وەك لـەبی
بِجـــــذرِهِ المُكَعَّـــــبِ، بِـــــصَدرِهِ المُرَبَّـــــع
شـــێوەو ڕەوشـــتی کوردییـــە، دلێـــری دەســـتوبردیە
وَلا يَخـــافُ مِـــنْ دِيَـــة، يَقْـتُـــلُني بِالأَصْـــبُع
بە پەنجەدەستی نەرمو شل، بەخۆشەویستیم کاتـە مـل
أَلُـــفٌّ خَـــيرَ مـــا يَـــدُلّ، عَلَـــى نِظـــامٍ مُرتَـــع
خستمییە بەندی چاوەکەی، بە دەستە زوڵفە خاوەکـەی
بِوِفْقِـــهِ المُـــسَبَّع، و سَـــجْعِهِ المُتَّـــسع
بە نازی نۆیەمینی ئەو، دڵم فـڕی لـە چەشـنی کـەو
عِنْـــدَ غُـــروبَ عَقْـــرَبٍ، شَـــمسٌ بَـــدَتْ بِمَطْلَـــع
(پشکۆ) کە هاتە سـۆزەوە، لـە ڕووی ژیـانی هـۆزەوە
يُـــنَظِّمُ البُنـــودَ عَـــنْ مَرامِـــهِ المُنَـــوَّع.

❊❊

-غ-

(١)

لـــەم قاپییـــەیی دڵبـــەرە ڕاخـــستووە یاتـــاغ
تـاکو هەڵیـدەم قامـەتی ڕەنگـین وەکـو بەیـداغ
نارۆم بە هەموو لەشـکری خـاڵو خـەتو پەرچـەم
تـاکو نـەگرم شـوورەیی بـاغو گـوڵی یاسـاغ
فەرمووی بەدەمی نـازەوە: خـۆت مـەکوژەوو ڕاکـە
کوشتن لەسەر ئـەو خۆشـە، نـەوەك ببمـەوە قاچـاغ
هـەردەم لـە دووای چـارەیێ، هـەردەم لـە هـەوارێ
گیرۆدەیـی بـێ دەوڵـەتییو دڵ پـڕو ناسـاغ
گـەر کـاری پەڕاگەنـدە بـە زنجـیرەوە چەسـپان
نـۆرەی گـوزەرو گەشـتە، لـە مێـرگو ڕەزو سـاناغ
بـۆم بێنـە لەسـەر سـەوزەوە، دڵـدار بـە دڵـدار
بـۆم تێکـە بـە ئـەو نـازەوە، پـەرداغ بـە پـەرداغ
ڕۆژی گـەیینو، پێگـەیینو، شـادی یـو جەژنـە
لێدەن چـەقەنەو عـودو دەفـەو بەسـتەوو بـەرماغ
بگـرن دەسو بـاوەش، بـەرەڵا، تێکـەڵی ئـارەق
بگوشن مـەمو، بمژن دەمو، دەرکـەن چـەقەڵی بـاغ
(پشکۆ) چییە؟ سووزندە نەبێ بۆ سـەرو پەرچـەم
پەرچـەم چـییە؟ گـەر هەڵنـەکڕوزاوە بـە دوا داغ.

(٢)

پڕە دەریـایی سوروشـکم، چ لـە دامـەن، چ قـەراغ
لە دوڕو گەوهەری شاهی، لە سکەی گیانو دەمـاغ

وەرەوە دڵبەرەکــەی باوەشــی خــواهش، کــە ئــەمن
کێم هەیە بێجگە لە تــۆ، بێتــەوە مــاڵم بــە چــراغ
هەروەکو خونــچە ئەپــشکوم، لــە بەرودۆشــی تــووا
بە پیاسەی دەمی بولبول، بــە هەناســەی ڕەزو بــاغ
بێ تۆ ئەی غــارەتی دیــنم، بــە خــودا چۆڵە وڵات
بێ تۆ ئەی مایەیی ژینم، بــە خــودا کــوێرە وەجــاغ
لــە تــەرازووی ئــەدەبا، هێــشتە بەرابــەر نــابن
عارەبی سیمبەری میسریو، کچە کــوردی قــەرەداغ
پرســیارم کــە دەکــا، ئــەو گوڵــە ناســك بەدەنــە
ئەبمە یەك تکــە ئــاوو، ئەچــمە دەشــتی موغــاغ[1]
بە نەسیمی ســەحەریی، مــردووە، زینــدووی بکــەوە
باوەشێنێکی بە زوڵفان بکە، (پشکۆ)یــە نەســاغ!!.

(٣)

دڵ لە سایەی زوڵفو خاڵــت، بۆتــە خەزنــەی دەردو داغ
هەر خەیاڵی خۆی ئەباتە سەر گــوڵی ڕووت وەك نەســاغ
چاووچڕ کوێر بوو، لــە چــەرخی عیــشوەتا چاوچــڕکەمە
چاوی دڵ باڵاتــە، بەسمــە بــۆ عیبــەر یــەك چــاوی ســاغ
نێرگــسی زەردو ســپیم، فــەرمانی دڵتــەنگیم ئــەدا
تــا کراســی گــوڵ بەشــارەت هەڵئــەکا بــۆ پیر وەجــاغ
چــەند لــە بــیری خۆشــی تــۆدا، ڕاپیەڕانــدم بیرەخــەو
یەعنی سەربەستە دڵم، وەك قامــەتی ســەروت لــە بــاغ
عیــشقی تــۆ مــەیخانەمــە، هــەر ســۆزو ســازێکم هــەبێ
هەردوو قۆنــاغم بــەوی ئــەبرم، لــە ســێ، ئــەکرم وەتــاغ

١- موغاغ: گوندێکە لە نێوان سوسێو گوندی کانی میران لە سەر ڕێگای گشتی دوکان - سلێمانی.

سەیری ئەم غەوغایەکە، چەند بێ بەرە، بێ بەندەرە
عیشق نوورە، دڵبەرە، زەوقە، بەهەشتی بێ قەپاغ
دیمەنی تۆ بوو، بە سەرمەستی لە خۆی دوور خستمەوە
خۆم نقووم کرد، مەوجی ئەم دەریایە خستمییە قەراغ
شێخ ئەڵێ: ئەم عالەمە بێ شوێنو ڕێیەو شوێنەوار
خاڵە شێخ! بۆچی لە من وا تەنگە نابینم فەراغ؟
سەر لە دوو پێت ڕائەکێشم، تا بەکامی خۆم ئەگەم
با لە تێکەڵکێشی وەسڵت، پڕ بکەم مێشكو دەماغ
ماچی ژێر تاقی بڕۆت گەر سوننەتە، فەرزی منە
تەرکی ناکەم مەیکەشیی، بمکێشیە کوورەی قاوەجاغ
شیرنە تامی دەمت، ئەسکەنجەبینی هۆشمە
بۆ مەزەی لێوانتە، ئەم سووتە بیرەم پڕ لە جاغ
هەروەکو کەشك ئاوەسوو بوومو، مناڵیش بوومەوە
قووتی خاڵی ئەرغەوانم، نەك لە چینەی پیرە زاغ
تاکو ڕاوەی رووم هەبێ، پەقلاوو شیرم بۆچییە؟!
تا کەبابی دڵ هەبێ، ناخۆم پڵاوو یاپراغ
تا لە نازی لێوی تۆ تێربم، لە شاران ناگەڕێم
قامەتی شلکت، خەمی پشتێن شلانی گربداغ
کەس عیلاجی دەردمی پێناکرێ، بێجگە لە خۆت
هەر ئەتۆی بۆ من شیفاو خۆشیو بەهەشتو باغو ڕاغ
نیوەشەو، هاتو بە شەوبۆیی کە زیندوو بوومەوە
ڕۆژهەلات، (ژیکۆ)، چراغ پێ بوو، کوژاندییەوە چراغ.

(٤)

تــاکو دڵبــەر تــەفرەبازە، ســوودی مــن نــادا دەمــاغ
غەرقی بەحری سۆزی عیشقم، گەهـ لە ناوا، گەهـ قەراغ
دەمکوژێ ئەو، یـا بـە تیـغو نەشـتەری زولفـی کەچـی
یـا بـە شمـشێری بـرۆی جەوهـەرتکێنی خـۆش صـەباغ
تـا سـواری ڕەفرەفـی بـەختی بـەدم، بـۆ ڕێـی نـەهات
بــۆ چــمە؟ بــۆ دەردو زامــی دڵ کــە ڕاکێــشم ولاغ
من کەوا بـێ تاقـەتو، لـەب وشـكو بێـزارم لـە خـۆم
لێمگــەڕێ تــاوێ بگریــەم، ئــەی ڕەقیبــی قوڕمــساغ
دیدە بێ نوورم، لـە تـاریکی شـەوی غـەم چـۆن بـڕۆم؟
ئەی سەنەم! زولفت بـەلانێ، چـاکە ڕەوشـەن بـێ چـراغ
چم نەکرد، چەند ساڵە وا ڕێـی وەحـشەتم گرتۆتـە پـێش
بــا بــزانم چــۆن دەبــێ، ئــەمجارە لێــی بگــرم وەتــاغ
چــاوی بیمــاری، ئــەکا ڕۆحــی ئەســیران شــەرمەزار
(ڕاجیا)، لێرەو لەوێ، مەعلوومە تـۆی دڵ پـڕ لـە داغ.

(٥)

خاڵی لێــوت، خەبـەری داوە بــە موشـكو گوڵـەباغ
نایەوێ کەس لەنەزەر سـەبزی هـەوا، تـاڵیی ئـەیاغ
بـادەیی مــەی، لــە لــەبی تـازە جـەوانانی بـەهار
لەسەر ئەم سـەفوەتەوە، بـۆ دڵـی عالـەم بـووە داغ
سەرو و ڕەیحانو چـەمەن، سۆسـەنو غونـچەو لالـە
گشتی کەوتوونە خەجاڵەت، نە گیا مـاوە، نـە بـاغ
ئــەم حەبیبانــە، خودایــە! چ تــەبیبن لــە دلا
بۆچی مەمنوعە بەنازێ، کـە بپرسـن لـە نەسـاغ؟

چاوەکەم گەر لە بەرابەر ڕووحی تۆ بێ، سەنەما!
بەنیازی تەکوپۆ، حاجەتی نابێ بە چراغ
من کە هێلانە تەپیوم لە هەموو لا، بە فیراق
یەکدگیر نابێ خەیاڵی دڵو کەللەم بە سوماغ
پاسەوانە دڵی سەر گەشتە لە دەورەی باڵات
حەیفە ناکەی تۆ لە ئەحواڵی بەیەك غەمزە سۆراغ
بادەوو مەیکەدەیی ساقییە، چاوم بگرێ
بەزمی موتریب وەکو ئەو، گیرە لەجانو لە دەماغ
کوڵمەیی ئاڵی، ئەگەر بێتە شەفەقکارییەوە
(ڕاجیا) عەیشو تەرەب سازە، بڕۆ، (ذاكَ بَلاغ).

(٦)

دڵم دەرچوو بەدەم سۆراخی پڕ سەودایی گەردن لغ
سەرم پڕ بوو لە ئەفکاری ملو زیبایی گەردن لغ
کەمەربەندی، بە بەندی دڵ، لە هەرلا هاتوو بەندی کرد
تەماشا! خانەیی کێشا بڕۆی لالایی گەردن لغ
نیشانەی فەخرە، هاتوو، دای نیشانی عالەمی ئولفەت
بە حیکمەت گەر نەزەر فەرمووێ، دەچێ بۆ لایی گەردن لغ
چییە بازیچە، بازی چی؟! بە بازی بازییە دڵبەر
لە جیلوەی جیلوەگاهیدا، بەدەم شەهلایی گەردن لغ
موسڵمان ڕەسمی بێ پەروا نەکێشێ موتڵەقەن، چاکە
بمێنێ هەر لە پڕتەودا، لەبن ئاڵایی گەردن لغ
چ جانێ جاویدانی بوو، چ لاوێکی جینانی بوو
سەراپا قەهری مانی بوو، بەچە تەرسایی گەردن لغ
لە ڕێگەی حورمەتا دەستی دوعای پەلکردووە (ڕاجی)
لە ناو ئالایشا بەڵکو ببۆسێ پایی گەردن لغ.

**

-ف-

(١)

کاکۆڵی پەرێشانە، لەسەر عاریز و ئەتراف
خاڵی لە خەتی ڕوومەتی، وەك کەعبەوو میتواف
ئیشی شەڕو داوایە هەموو کاری زەمانە
ئەو کۆنە ژنە، داوی دەزووی چاکی نەدا باف
جارێ بە جەفا دێتە هەواداریی مەستان
جارێ بە سەفا دێتە تەڵەبکاریی ئەعجاف
هەردەم بە تەرازوویی فنون، غەم دەفرۆشێ
هەردەم بە قەوانینی فیتەن، سینە ئەکا ساف
گەر بێتو، حیجابی بترازێ لە لەبو ڕووی
مەعلومە درۆ پیشەیە، جادووچییە، حەللاف
مسقۆفی وەها نەبووە، براگەل، دڵی فەوتاند
جارێ بە فسوونبازییو، جارێ بە ڕقو لاف
زانیوتە ئەگەر عاقیبەتی مەکرە لەگەڵتا
(ڕاجی) لە ئەجەل چاتری، کارت نییە کەشـشاف.

(٢)

وا لەتاو شەنگۆڵەکانی نیوە نازو کەم خیلاف
وێڵو سەرگەردانی شەوقم، وەختە بچمە کێوی قاف
من دەمێ بادە دەڕێژم، هەم دەمێ ئاگر دەخۆم
وا لەگەڵ کاکۆڵەکانی، نیوە خاوو نیوە باف
خۆشە بەزمی ڕۆژو شەو، یارانە هەڵدەی دەنگی ساز
تێکەڵی نازو گریشمەی یاری سادەو بادە ساف

خـۆتی تـێ بـاڵێنی وەك مـاری ڕەشـی عاشـق نـەمام
هەر لە پێ تا تەوقی سەر، ئینجا لەسەر تا قاشی نـاف
مـەستی دوو چاوی ڕەش‌و، گەستەی دوو زوڵـف‌و شـانەیم
كاتـێ جـان‌و دڵ كـە بوونـە خانەخانـەو پـڕ شـكاف
مـن كـە ئـاوارەی وڵات‌و، حەپـسی چـاڵی گـەردەنم
حوكمی شـاهی چـاوە، بـێ سـوودە تـەمیزو ئیـستیناف
سـۆزی ئـاگردانی ڕووی، (پـشكۆ) ئەكاتـە خۆڵـەمێش
وا هەناسەی زوڵفی ڕایكێـشا لـە سـەحرا، وەك تـەناف.

(٣)

بەنازو لەنجە كوشـتمی، وەكـو دوو زوڵفـی قـەف بـە قـەف
دَقَّـــقْتُ صَـــدْراً بِـــالهَوى، مِـــن كَـــربَلاء الى نَجَـــفْ
بەدەســـت‌و پەنجـــە ڕشـــتمی، وەكـــو تنۆكـــە بادەكـــەی
والأَرضُ صـــارَت بِـــدَمي، تَمتَـــلأُ مِـــنَ التُحَـــفْ
تكـای دوو ماچـی دەم دەكـا، دڵـەی هـەژارو بێكەسـم
حَتـــى يَطـــوفَ كَعبَـــة المُنـــى، ويَلحَـــقَ الـــشَرَفْ
لــە مێــژە بـیری باوەشـی ئەكـەم بـە مـەكرو سـاحیری
فَمـــا بَلَغـــتُ مُلتَـــقى نَـــشرُ الـــوِدادِ والـــشَغَفْ
لـەو سـاتە خۆشـتر ناگـەمێ، بـۆس‌و كـەنارو بـادە زۆر
ضَـــاجَعتُكَ بِمَعـــزَلٍ، كَلُؤلُـــؤَينِ في صَـــدَفْ
دەمیـــوە خـــاڵی ڕوومـــەتی، لـــەو ڕەزو باخـــەدا دەمـــی
وَدامَ وردُ دَمعَـــــتي، في الـخُـــــضرَواتِ إلتَحَـــــفْ
كەوتوومـە شـاری عیـشقەوە، سـەد ساڵە تـا بم شـارەزا
إنّـــي هَـــدَيتُ مُهجَـــتي، راحَ الحَبيـــبُ وانـــصَرَفْ

کە پێچەوانە کارییە، هەنگوینە ژەهری مارییە
مُرُّ الدَواءِ نافِعٌ، حُلوُ المَقالِ مُختَلَفْ
ببینە خاڵی چاوەکەی، لەسەر گلێنە بەهرەوەر
کَآیةٍ مِنَ السَماء، وطُرفَةٍ مِنَ الطُرَفْ
تەرکی کەماڵو ژین ئەکەم، ڕووی خۆم لە نازەنین ئەکەم
یَرحَمُني بِلُطفِهِ، وقَد عَفی عَمّا سَلَفْ
(پشکۆ) تۆ بەسکە فوو لەخۆت، وەك من گەشەت کوژایەوە
رَمَیتُ طَلْقَةَ الأمَلْ، وَما أصابَت الهَدَفْ!!.

(٤)

بڵێ موتریب، بە سەد ئاوازی پڕ قەف
بە ڕیزەی دڵڕفێنی بەرِبەتو دەف
بدە ساقی شەرابی سافو بێ غەش
بە نەشئەی دەستو زوڵفی پڕ خەمو لەف
ئیتر سەیرو سەفاکەین تا زەمانێ
خودای عالیم ئەنێرێ ئەمری موترەف
منم دڵ خەستەبی سارایی عیشقت
شەهی چاوت، ئەنێرێ جەیشی پڕ سەف
عەجەب! وەسڵت هومێدی جاویدانە
خودایا، ساعەتێ بمکەی موشەڕڕەف
مەدە لێم دەستی دووری، با نەشێوێ
گوڵی کوڵمەو، لەبی نازو، مەیی کەف
لە کوردان شۆڕشو غەوغایە ئیمڕۆ
بەهەشتی کوڵمەیان کردۆتە مەتحەف

نەگــەم دەســتی مــرازم بــەر بــدەم لێــت
وەکــو شــێخم لــە جوببــەی نــاوە مینــدەف
لــە دیــدەی خۆشەویــستان، کــامی دڵ بــێ
بــە نــاوی عاشــقیی بۆچــیمە ڕەفــڕەف
دڵــم کەوتۆتــە یــەم، دەســتێك بفــەرموو
کــە قایــەغ نــاڕوا، بــێ یــاری میجــرەف
لــە جیلــوەی ڕوویــی ڕەنگینــی تــۆ (پــشکۆ)
دەســووتێنێ دەروون، وەك نــەوتی ئەشــرەف.

(٥)

وەکو گۆگردی کـۆکردی، لـە سـۆزت هەڵـدەبم کـەف کـەف
بە فرمێـسکی بـرین‌و چـاوو دڵ، تێکـەڵ دەبم کـەف کـەف
کـە هـاتی دیتمـی جانـا، لـە مـەیل‌و مەرحـەبا سـاتێ
وەکو موزمین لەسەر ئاگر، بە گورجی حەل دەبم کـەف کـەف
لە مەیخانـەی ویـساڵت، پیـشەمە نۆشـینی مـەی دەمـدەم
لە کولخانەی فیراقـت، سـینە پـڕ مەنقـەل دەبم کـەف کـەف
بە داغت بوومە چـۆڵپەروەر، درێغـت قـەت نـەبوو غـەددار
دەگرفێم هەر بە تەعنە تووشی هەر کۆمەڵ دەبم، کەف کەف
سـۆراخم ناکـەی‌و جـارێ لـە کیـبرا ڕوو لەکـەس ناکـەی
وەکو ئیکسیری پڕ فەن هەڵدەچم، موختەل دەبم، کـەف کـەف
لـە بـاخی خۆشـیبیا ئـەی گـوڵ، لـە لێـوت خەندەیـە نم نم
وەکو دانووی مەشایخ، من بەدەن هەل هەل دەبم، کەف کـەف
نـەما (ڕاجـی) تەحـەممول، مەحمـەلی جانـان ئـەوا ڕۆیـی
لـە تـاریکی فیراقـا سـینە پـڕ دوکـەڵ دەبم، کـەف کـەف.

(٦)

ڕەنجەڕۆی کردم جەفایی ڕۆژگارم، هەر تەرەف
خەم بلاوەی خستە خەرمانی قەرارم، هەر تەرەف
پڕ ئەسەر، ئاوارەیی خاکی غەریبیی کردووم
بێ قەرارم، بێ هەوارم، گریەبارم، هەر تەرەف
ئەی خودا! قەت کەس وەکو من، سا لە خۆی بێزار نەبێ
مات‌و حەیرانم، ئەسیرم، خاکسارم، هەر تەرەف
غەم لە کونجی سینەما جێی گرتووە، نایێتەدەر
قوڕبەسەر، گیرۆدەیی لەیل‌و نەهارم، هەر تەرەف
عالەمی دونیا، بە کوللی، هەتک‌و نەفرینم ئەکەن
تیرەبارانی جەفای گەورەو صیغارم، هەر تەرەف
ئەی خودا هەر تۆی کە ئەحواڵی ئەسیران چارەکەی
خۆت ئەزانی من کەوا بێ کاروبارم، هەر تەرەف
جێ قومارى ناکەسان‌و، قەشقیانی عالەمم
بێ ئەنیس‌و یارو پڕ دەردو هەژارم، هەر تەرەف
نائومێد نابم لە ڕەحم‌و شەفقەتی جان، ئافەرین
چەندە غەرقی بەحری قەهری کردگارم، هەر تەرەف
(ڕاجیا)، مەولا ڕجاگیرو حەکیم‌و غالیبە
ئێستە بێ حیکمەت نییە وا دەردەدارم، هەر تەرەف.

(٧)

سەرو قەدێکم هەیە، نازک‌و شۆخ‌و زەریف
چاو بە خومارێکە ئەو، دڵبەرو مەست‌و لەتیف
سینە بە پەیکانی مووی، کونکون‌و پڕ شۆڕشە
ڕوو بەهەوای ڕوومەتی، چۆتە مەقامی خەریف

دێته سەماو هەڵپەڕین وەختی تەماشا، ڕەقیب
کلکی بە جینگڵ دەخا، سەگ کە ببینێ ڕەغیف
سەڵتەنەتی مەحکەمە، چاوی ڕەشت دائیما
خاڵو خەتت زابتو، جانو دڵی من ڕەدیف
لێوی برینباری من زارە گەلێ، ئەی تەبیب
ماچی لەسەر دابنێ، مەرهەمی نەرمو خەفیف
لەنجەیی خۆشتەبعی تۆ، زینەتو کەیفو سروور
قامەتی ئازادی تۆ، ڕاستو بەدیعو نەحیف
مەگرە لە (ڕاجی) بە عار، گریەوو سەوداگەریی
نایە لە بێژینگ دا، (ماءُ دماءُ الوَصیف).

❊❊

-ق-

(١)

ڕاســـــته! ڕازاوه بــــرادەر، شـــارو بـــازاڕی نیفـــاق
گەردنی شل بوو کەسێکی کەوتە کوڵــخانەی ویـساق
چــاوەنۆڕی قاپییـــەی دوژمـــن نـــەکا، بـا هـــیچ کـــەس
هەر لەجێگەی خۆی موهـــەبیاکا قوبـــەو ئاسـارو تـاق
ڕوو لە موڵکی عیززەتی نەفسی بکا هەرکـەس، بـەڵێ
ئەو حوکمڕانـــە بـــە نەقـدی سـەربڵندیی هـەر سـوقاق
هەرچـی سەرچـاوەی ژیـانی میللەتـــە نۆشـی بکـــەن
خــۆ بپــارێزن لــە مـــەکرو، بــێ خیانـــەت، ئیتتیفــاق
قەومییەت، قوربان گەلێ خۆشە ئەگەر تـامی ئەکـەن
کوورەیی بۆنخۆشییە، ڕێکیی لـە نـاو مـوڵکی عێـراق
نامـــەوێ گـــەنجی نـــەزانی بـێ زەکـاتی کـەم حـصول
یەعنی کاری مەشوەرەت، سەر بەرز ئەکا ئەهلی حەذاق
قەت مەکـەن تاڵووکـە بـۆ دەرکـەوتنی ڕێگـەی فـەنا
وردە وردە، وەرنـــەدو ئاقـــاری ژیـــنو ئیـــشـــــــتیراق
پیرو جـاحێڵ هێـشتە قوربـان شـارەزای دنیـا نـەبوون
بۆیـــــە دەرناچـــــن لـــــە ئیـــستینتاقو ئیغـــتیراق
من تکاکارم وەکـو (ڕاجـی)، کـە میللـەت ڕێکبخـەن
ئیـــشوکارو، ڕەســـمو ئـــاداب‌و، بڵنـــدیو ئینتیبـــاق.

(٢)

کــــــە ڕازاوە بناگوشــــــت، بـــــــە مــــــێلاق
دەڕووخێـــــنم بناغـــــەی زوهـــــدو ئـــــەخلاق

میسالت نەبووە ئەی میسریی، لە عالەم
بڕندەی دەستو شیشەی جەرگی ئەحداق
گەڕامو، دیتمو، نەمدی دەرو ژوور
نەبوو وەك من، بەتۆ موحتاجو موشتاق
لە ڕیزەی خاڵو خەتتو لێوو کوڵمەت
بە دڵ کردم لەسەر هەق، بەختی سەللاق
ئیتر نەیگرتو ڕۆیی، نووستو گوم بوو
ئەمیشم چوو، ئەویشم چوو، لەیەك تاق
لە جەوری ڕۆژگاری دونی غەددار
حوکم کردن، نسیبو، وەسڵو ئەوراق
ڕوخی ئارایە، وا ئارامی بردووم
نەتیجەی غارتە، یاری سەمەن ساق
نیگارم ڕا نەکا، ڕامە مەرامم
کەمەندی ئاهی سینەم، سەردەخا لاق
نەبێ باکت بە دەوری دەهر، (ڕاجی)
بکۆشە، هەر دەگەییە دلّبەری تاق.

(٣)

ڕوویی نیگارە مەستەکەم، دەکا لە بەرگی گوڵ سەبەق
نیگاهی یارە چوستەکەم، لە دڵ ئەکاتە دەر ڕەمەق
خەوی خومارە جانی من، نایەتە ڕووی خەزانی من
ڕەونەقی دلّبەرانی من، شەوقی بەهارە سەد تەبەق
خەندەیی لەعلی من لەبە، لەهەر کەنارە مەتڵەبە
عیشوەیی قەددی عەرعەرە، کشاوە سا بە هەر نەسەق

گلێنەکـــەی عەزیزەکـــەم، حەبیبەکـــەی تەمیزەکـــەم
لەبەر خەجاڵەتی تکا، لە ڕوویـی خونـچە سـەد عـەرەق
مەکەن بە من جەفاوو فەن، مەدەن بە دڵ تەبو شـکەن
چـاوەنواڕی یـار ئـەکا گـوڵی سـەحەر، بـە هـەر وەرەق
جارێ بە ماچی سـەحەریی، لـە لـەب تـۆ بێـرە یـاوەری
حـەڵاڵی جـانی عاشـقە، ئـاوی حـەیاتی تـۆ بـە حـەق
لە ڕێی خوداوە یـەك نەفـەس، وەرە سـەرینی بولهـەوەس
لە پێی تووا نیسار ئـەکا، (ڕاجـی) دڵو جـانو حـەدەق.

(٤)

لــە گــەردن زەنگــە، دوو ســێ قــەترە عــارەق
لــە غوتتــەی غــەم، دڵــم خنكــا بــە نەســتەق
لـــــە هیجرانـــــی حـــــەبیبانی گوڵەنـــــدام
دەروونم گەرمـــە، ئـــاهم ســـەردە، ســـەر لـــەق
بــە داوی عیــشقی تــۆ، ئــەی شــۆخی کــوردی
بـــەدەن ســـستەو، نەخۆشـــەو زارو بـــێ دەق
ســـەفەرمان حـــازرە، بـــۆ مەفتـــەنی غـــەم
لەوێـــشا، بـــۆ ســـەفاوو دیـــدەنی حـــەق
دڵـــم پـــڕ داغـــە، چـــاوم هـــەر لـــە ڕێیـــە
کــە ڕێ پــڕ کــا لــە ســونبول، بــەم دڵــی ڕەق
ســـواری ئەســـپی فـــەوتانم، لـــە عیـــشقا
لــە دەســت کــوڵی، بــە کۆڵــێ فــەرزو بەیــدەق
بــە زەوقــی بــادە مەســتە ئێــستە (ڕاجــی)
لـــە عالەمـــدا ســـتاندی ڕەنـــگو ڕەونـــەق.

(٥)

تــاکو لــە ڕووتم ســەنەم، خۆشــە عــەزابی حــەریق
دافیعــە بــۆ حــوزنو غــەم، جــامی شــەرابی ڕەحیــق
مــەمکوژە تــا دێمــە ڕووت، بۆســە دەدەم، دەســتو شــیر
ڕۆحــی مــــنو پەنجەکــــەت، ڕۆژی حیــــسابن ڕەفیــــق
ســەروی قــەدم داچــەمی، هــەروەکو چــەوگانی زوڵــف
خانــەیی عــەقڵم خــەراب، هــەر وەکــو بــەیتی عــەتیق
حادیــسە زوڵفــت بــە ئــەم جــۆرە کــە ئاشــووبە زۆر
دێنە نەزەر نووری حــەق، لــەم هــەموو فــەججی عــەمیق
گــشتی تەشــەببوس ئــەکا، حیفــزی لــە دوژمــن ببــێ
حــوببی بــە فــەڕ تێئــەگا، فــەڕڕی لــە ڕوودا فــەریق
مێــشکی ســەرم چــوو ئــەمان، ئێــوەوو یــارو خــودا
کۆمــەڵی غــەیرو ڕەقیــب، چــیکە مەکــەن زیقــەزیق
چــاوی ڕەشــی گــاورت، چــۆتە لیباســی غــەزەب
بۆیــە لــە خــۆی جــۆش ئــەدا، هــەر تــەرەفی مەنجەنیق
کــەس نییــە چــارەم بکــا، زیللــەتو بــێ چــارەیی
دەرد، نــەوباری گــران، تــا بــە خەفــەت چــوومە دیــق
مەشــقو خــەتو شــیعری تــۆ، خــۆشو تــەڕو دڵنــەواز
هێشتە لەگەڵ حوسنی یار، (ڕاجی)، شەرابەو عــەلیق[١].

(٦)

گــوارەت کــە لەســەر قامــەتو ڕوو بوونــە موتــابیق
وشــکو خەجــەلن عەرعــەرو شمــشادو شــەقایق

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (هێشتە لەگەڵ حوسنی یار، نایەتە کێشی بەریق).

گۆنـەت لەسـەر ئـەو قامـەتو بـاڵایی سـنەوبەر
ئیعجـازە، عـەجایب ونـە ئـەفکاری خـەلایق!
جیلـوەی ڕوخـی پـڕ سـۆزە، بـە پەروانـە شـەڕەنگێز
پەروانـە بـە سـووتانەوە، هـەر سـابیتو عاشـیق
گـەردش مەکـە، بـۆ بـەزمی حەسـوودانو ڕەقیبـان
بـەزمی تـۆ لەگـەڵ یـارو گـەلی عوشـرەتە لایـق
گـەر بێـی بـە سـەری پەنجـە، لـە نـاو نـازو نیـازا
هـەر مـەحوە، هـەموو تیفـلو ژنو پـیرو موراهیـق
گـەردن زەدەیـی قەیـدی شـەوی پەرچـەمی کـوفری
ئەی ڕۆحی ڕەوان، مەمکە لە ئەو قەیـدە موفـاریق[1]
گـەردێ کـە لـەلای تـۆوە، دەمـاغم بوەشـێنێ[2]
پێشکێـشی قـدوومت، سـەری قوربانییـە صـادیق
گـۆگردی دڵـم مەشـقەڵەداری دەمو لێـوە[3]
زەڕراتـی خـەتت، سـوورەتی کێـشاوە حـەدایق
(ڕاجـی)، لـەبی دڵبـەر مەحـەکی یـارو ڕەقیبـە
قـاڵی کـەوە دڵ، بیکـە بەیـەك جەوهـەری فـایق.

❊❊

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ئەی ڕۆحی ڕەوان، مەمکە لە زنجیرە موفاریق).
٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (گەردێ کە لەلای تۆ، دڵو دیدەم هەموو بگرێ).
٣- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (گۆگردی دڵم مەشعەلەداری دەمو لێوە).

-ك-

(١)

حــــەبیبێکم هەیـــــە، عـــــەییارو بێبـــــاك
لەگــەڵ دڵ جووتــە، ئــەمما بــۆ بــەدەن تــاك
لـــە ڕەقـــسا، عیـــشوەبازو چـــاو شـــەهێنە
لـە ڕێـدا، شـۆخ‌و شـەنگ‌و چوسـت‌و چـالاك
چـــرای چـــاوم کـــوژاوە، ئـــەی چـــرای چـــاو
بـە یـەك ئیمـا، بکـە ئـەم کونجـە ڕوونـاك
کـە شـێوەی دڵ، ڕوبـای جـامی دەمـت بـوو
ئـەمن چـیمە لـە بـەنگ‌و خـەمرو تریـاك؟
لە دەردی عیـشقتا، ئـەی خـاك بەسـەر مـن
لە سۆزی وەسـڵـتا، ئـەی مـن بەسـەر خـاك
بـــڕۆ زاهیـــد لـــە ڕیـــزەی عیـــشقبازان
لـــە بـــۆ تـــۆ وا جوانـــە بـــچییە ســـەر لاك
شـەوی خـەم زۆر درێـژە، ئـەی خـەمی شـەو
دە ڕێکــە، تــا هــەڵێ ڕۆژم لــە نــاو مــاك
ئەگەرچـی ڕەنـدو بـێ شـەرمە، سـەحەر بـێ
دەزانم عاشـــــقە، بـــــۆ ئێقـــــەیی چـــــاك
حەقیقــەی (ڕاجــی)یــە، ڕەنــدییو مەســتی
تەریقـــەی زاهیـــدە، کەشـــکۆڵ‌و ســـیواك.

(٢)

حورمـــەتی هامتـــەرەبان، لازمـــە بگـــرێ ئـــەفلاك
فەوتی خاکە هەموو کەس، قووەتە بـۆ قـووتی خـاك

عەکسی ئاوێنەیی ڕووی، بەخششی شـەوقی وەتەنـە
هەم لە جیلوەی بـەری پێـی، ڕۆشـنە خـارو خاشـاك
تـا دەمـاغم لـە غـەما، چارەسـەری گێـسوویە
یارەکەی گەرمەسـەرم، نایەتـە سـەر ڕێگـەیی پـاك
یارەب! ئیمڕۆ نییە کەس غـەمخۆری وەسـڵـم، هـاوار
من دەخالەت بە حەبیبەم، لەگەڵ ئەم سینەیی چـاك
شـیوەن و تەعزیـەوو، شـۆرو هـەراو زاریمـە
بێکەس و بەستەدڵو، عـاجزو هـەم خەسـتە کـەلاك
پادشـاهی سـەری مـن مەسـتە، لـەوەختی ڕۆژوو
سا خودا موفتیری وەسـڵی بکەی و، هیجـر، ئیمـساك
تـورك چـاوە، پـەری ئەندامـەوو فـارس گوفتـار
عارەبی وەجدو، حەبەش جورئـەت و، حـورڕی چـالاك
(ڕاجیـا)، یـار وەفـادارە مـەڵێ غەصـصابە
لێـی سـتاندم دڵو دیـن، گەوهـەری ڕۆحـی نمنـاك.

(٣)

دەست لە مل ئەی ڕەقیب، هەسـتە بـچین بـۆ دەرەك
سـوودی نـەبوو دوژمنیـی، تـالیعی پۆشـی فەلـەك
وەختی تەرەب سەربەسەر، من سـەقەرو ئـەو غـەزال
وەختی ئـەدەب دەر نـەزەر، ئـەو کـەبك و تـۆ دەڵـەك
ئەی لە دوو عالەم جەوان، هەر تۆیی وا پـڕ کـەماڵ
هەستە لەسەر تەجرەبە، مـن زەهـەب و تـۆ مەحـەك
بەحری سروشکم کە هات، مەوج ئەدا خوێنی گـەش
مەردومی چاوم ئەچێ، ڕاست و چـەپی، وەك کەڵـەك

تـاليبی دیـداری تـۆم، گێـژە سـەرم بـۆ ویـسـاڵ
هێندە گەڕاوم لە دووت، توڕڕەیی گیـان بۆتـە حـەك
دڵ بە هومێدی لەبت، هاتو لە خۆی كـرد خـەراب
خانەیی زوهدو ڕیا، كەوتە خەفـەت تـەك بـە تـەك
عەقڵو خەزانی خەیاڵ، هەریەكە خۆش گـەنج بـوون
ئاقیبەتی دامە تۆ، سـەد بەسـەدو، لـەك بـە لـەك
بـادە بخـۆ عاشـقا، شـەكوە لـە مەسـتی مەكـە
جەوهەرە بۆ تیغی عیشق، تك بە تكو، یەك بە یـەك
شەوقی جەماڵی بـەدیع، بیدعـەتی ئینـسانو جـن
(ڕاجی)یو غیلمانو حوور، عاریفو موڵكو مەلەك.

(٤)

مەبــــە بارگیرســــوارو ئەســــپی وەســـــتەك
بـــە پـــێ بـــشكێنە دارو بـــەردو كەســـتەك
لـــە قـــەد هـــاڵا، بەڵـــەك مـــاری قەباڵـــە
ســـــەرێكی پێوەدانـــــەو، ئێكـــــی بەســـــتەك
لـــە چـــاوان تـــا شـــەرابت پێگـــەیی‌و، هـــات
سووروشكو خـــوێنی چـــاوم بـــوو بـــە خەســـتەك
لـــــە داوی زوڵفـــــی گـــــیراون ســـــەرو دڵ
هـــەموو تـــەیرو تـــواری خـــستە ڕستـــەك
ئەوەنـــــدەم خـــــوێنی جـــــەرگو دڵ مـــــژیوە
بـــــە جێمـــــاوم، شـــــەپرزەو زارو ســـــستەك
گـــەلێك شـــەرمەندەیی هـــۆزو گـــەلم، مـــن
فرێمـــــداون لەســـــەر تـــــۆ دارو دەســـــتەك

کـە (پـشکۆ) ، کەوتـە سـۆزو پێـت گەشـاوە
خـەڵوز ناکـا ، بـە سـەد قـاپووت و پەسـتەک.

(٥)

دڵ لــە ختکــەی چــوو لــەتاوی گــەردن و چــاوی بەڵــەک
ڕاچــەنی گیــانم لــە خرمــەی بــازن و دەســت و مەچــەک
گــــەردەنی گــــیرۆدە کــــردم، گــــەردەنی ئازایــــە ئــــەو
گەرچی قەرزارن بـە ملیـۆن و، خـەت و خـاڵی بـە لـەک[1]
ڕاپــەڕی شــێری خــەیاڵی مــن، لــە بێــشەی پەرچــەمی
بەوری غـەمزەی دی، سەرەوژێر، بوو بـە دوو مـاری بەلـەک
تێخــچا مــاڵ و ژیــانی مــن، لــە بــانقی ڕوومــەتی
ئێـستە ئاسـوودەم لـە سـوود و دەفتـەر و قـازانج و چـەک
چــاڵ و چــک چــۆڕامەوە، چــرپەی دڵــۆپێکم نــەما
تاب و تەبسووتەی هـەژاریی، بـێ چـەکی کـردم بـە چـەک
هــەروەکو بــووکی وەتــەن، پۆشــیوییە سەرپۆشــی خــەم
تــۆش گــوڵی لێــوو دەمــت، خستۆتە ژێـر بـاری لەچـەک
گــــەر ســــەبا جــــاریێ ببزوێنــــێ چــــڵ و پــــۆپی درەخــــت
تــەیر سەرسـامن، کــە ئــیتر ناکــەوێ بـۆ میــوە پــەک
نــازەنین عــەرعــەر ئەنێــژێ، ســەروو ســونبول دێنەبــەر
زەرد ئەبن سەوزە شـەمامەو، دەسـت و پەنجـە پـێ ئەمـەک
کوا گوڵت، کوا بولبولت، کوا ئارەق و ویسکی و مـەزەت؟
چی بڵـێم! بێجگـە لـەوەی بـا هـەر بخـۆم داخـت، کـچەک

١- لەک: بریتیە لە سەد هەزار.

هێنده هاتوچووم له ڕێگەت، پڕ بە قەد کەوتوومە قوڕ
تازە دەرنایەم بە پاڵەو، پاڵو بە نوێڵو بە جەك
زامی من ناییێنە تیمارکردنو، یارم بە یار
هۆزی من ناویان جیابوو، باڵەكو شێروانو لەك
جافو، گۆرانو، بەگو، ئاغاوو، کرمانجو، گزیر
شێخو، سەیدو، سوالکەرو، پیرو، موریدو، دڵ مژەك
سوێسنیو، بلباسو، ئاکۆ، مامەشو، مەنگوڕ، بەیات
ڕافزیو، شەیتان پەرستو، ژێوو، سۆزانو، شەبەك
قادریو، نەخشیبو، چەشتیو، سوورەوەردی، وەردی سوور
شافیعیبو، مالکیبو، ئەحمەدیو، ئەعزەم سەرەك
شێخ بزێنیو، شوانو، هەموەند، دۆمو، کەلهوڕ، سالەیی
خانو، پاشاییو، وەجاخ، خەیلانو، خۆشناوو، هەرەك
ڕۆژبەیانی، داودە، کاکی، جەباری، زەنگەنە
سەمعوزێریو، ئاغەسووریو، مەند، میشن، تەك بە تەك
بەندیان، بنجوو و، ملو، میرمەحمەلێبو، میر وسوو
پشدەریو، شیلانەیی، هەم مەرگەوەڕ، هەم وەرتەرەك[1]
شێخ ڕەزایی، کاکەسووری، باجۆلێبو، ئالەمەر
جووکی، بنزێری، گلو، مەروانو، شێخانو، ڕەمەك
کیکیو، میرا، کچا، تەییاوو، هەسناو، مووسەڕەش
تۆرییو، کۆرداخو، ئۆمەریاوو، ئۆمەرکا، جمەك

١- وەرتەرەك: ڕەنگە تێکەڵاوکردنو دارشتنەوەی پیتەکانی وشەی (تەرگەوەر) بێت، چونکە (مەرگەوەڕو تەرگەوەر) لەگەڵ یەکتریدا ناویان دەهێنرێو لەڕووی پێناسەکردنێکی بیرساییانەشەوە بێژەی (تەرگەوەر) دەبێتە ناوێکی زیادکراو بۆ بێژەی (مەرگەوەڕ)و هەردووکیان پێکەوە باشتر دەناسرێنەوە.

گـــویی، خاوەشـــتا، گـــولی، ئالاعەباســـاوو، خـــەلیل
سندی، ئەترووشی، قوشوری، حـاجی بـەیرا، بـەز، ئەتـەك
بـــەدرخانی، کارســـا، ژیرکییـــو ، گـــەوداو، گەرگـــەری
مـــام خـــۆڕا، خاوەســـوری، مـــەکسو، ئـــەلباکی، مەحـــەك
بێـــشەباییو، گـــەژاڵی، تـــا گرافـــیو، شـــەرەفان
دۆســـکی، زێـــدان، بلێجـــان، پیرمامـــەد، پـــڕ کوتـــەك
خـــانی، ماســـیرۆ، گـــەلاڵی، گـــەردی یـــو، پنیانـــشی
ئۆرەمـــارییو، عەرووســـی، داویـــان، شـــەمزین، شـــەتەك
بـــازییو، ئـــەرگۆشو، سورچـــی، تـــا بـــە نێروەیـــیو، تخـــوب
هاجـــە، ڕێکـــانی، مـــزووری، زێتـــكو، قولیـــاو، ڕەشـــەك
بـــورجی، زێبـــاری، بـــەڕۆژی، تـــا بـــە ســـەیداو، ئامێـــدی
وەك شـــیو، هەرچـــیو، نهێلـــی، تـــا برادۆســـتو، شـــکەك
گـــەورکو، زەرزاو، هـــەوێری، بێـــژە فەیزوڵڵابـــەگی
بێجگـــە دیبـــوکریو، دودێـــری، وەك ســـلێڤانیو، شـــەمەك
پـــشگەڵیو، دۆڵەمـــەڕی، گـــەڵباخی، هـــەورام، تیلـــەکۆ
هەم غەفوری، هەم حـەوێزی، دوو عەشـیرەت یـەك گـەڕەك
پێـــت بڵـــێم تـــا تورکمـــانو، مامەســـێنیو، هـــەم ســـیان
زەندو، میـدیاوو، میکـایلی، جنـسی ئـاری پـڕ لـە چـەك
مـــەرزکی، خـــدری، دڕی، عەبـــدۆیی، ســـەیدان، مامـــەدی
کـــارداری، حەیـــدەری، ســـنگار، ساچـــووری، فەنـــەك
ســـڵەیی، لێـــوین، هـــەناری، داســـکانو، حەســـەنان
تـــا ڕەشـــاوەندو، تـــەیاریو، مامەســـالی نـــاڕەوەك

وەك چەلی، بەریاجی، مەنتك، حەوعەشیرەت[1]، ناوی گیش
مالْیان لێکجوایەزو نرخو فەسالْو سالْ، یەك
هەریەکەی ئیمڕۆ قوماندارێکە، لای ژورووی نەبێ
بۆیە پێمان وەربووە دەردی کوانە نەرمەو ئاتەشەك
پردی دونیامان پسا، بۆ پردی قیامەت کێ هەبێ؟
داکوتێ پایەی ڕەوشتو، ڕاستە ڕێگەی موشتەرەك
(سێرکساندەر)وا ئەلێ، یەك چارەکە ملیۆنە سالْ
پێشی عیسا، عیلمو سەنعەت نەبووە چەشنی دارژەك
دەبدەبەی هەندۆسی ئاریو، سینەمەی سیحری مەجەس
چی بەسەرهات، کێوەچوو، ئەو پوختەخۆرەی دووگە شەك؟
دەولْەتان، وا فیکرە کۆنەی باوکە پیریان دۆزییەوە
هێزی ئاتۆم، هایدرۆژین، کاربۆنیان کرد کەلْەك
ڕۆژهەلاتو ڕۆژئاوا، بیرو دەرسیان پێك ئەگوت
دەسکەلاییێك بوو لە دەستیان، چەرخو ئەستێرەو فەلەك
بەختە یاریدەی نەدام، گیانا! پەنا بۆ کێ بەرم؟
سینە سووتەی نیشتمانم، پیرەكو سیسو کوڕەك
تا شنەی باغو هەواکەی ئاوو گولْزارم نەدیت
نەمدەزانی خاکی دەروازەت بەهەشتە، ئەی مەلەك!
عاشقی تۆ دەولْەتانی عالەمن، بۆیە ئەمن
تارو پۆی جەرگم پساوە، چەندی ئەیرێسم خەرەك
کەس نەلێ سا بیرو بەندی کوردەکان کافی نییە
مەرجمەك، ناگاتە کێشی زەرڕەبینی مەرزمەك

١- مەبەست لە حەوت عەشیرەتەکەی ناوچەی ئاکرێ یە.

یوسفی میسرە ولاتم، جوانو شیرین، بێ گوناه
خەڵکە لێی بۆتە زولەیخاو، دەرگەداخەر، (هَیْتَ لَكْ[1])
گەر خوا حەزکا، لە زیندانی دووچاری دێتەدەر
چاوی باوکی گەش ئەکا، جوملەی برایانی لە تەك
تەونو بازاڕی ئەوێستامان، لە ئاوێستا نەبوو
وا بەهەشتی جوانەژن، بۆتە ڕەوشتی خشخشەك
دارە ڕووتەی مەکری شێخان، سێبەرێکی وای نییە
دڵ کە فێنك کاتەوە، بیناسە خانەی بن فشەك
ئالوگۆڕی زێڕو ئەڵماسم، بە زبڵو تۆز کرد
وشکیو تەڕ، یا بەریو زڕ، کەی قیاسیان دێ لە یەك؟!
تانەباریی ناکەسانم هاتە شان، (ژیکۆ) بەسە
ڕێچکە مێروولەت بگاتە ئاسمان، کێشەت کەپەك!!.

(٦)

ئەو کاکوڵە، ئەو زوڵفە پەرێشانە موبارەك
لەو گەردنە، لەو عاریزە تابانە موبارەك
ئەی بولبولی پڕ شۆڕو فوغان، هەستە سەحەر هات
سەودایی گوڵو گوڵشەنو ڕەیحانە موبارەك
سووتا لە هەواگرتنی ئەو شەمعە، دڵی من
سۆزو ئەلەمی عاشقی پەروانە موبارەك
وەستاوە چ مەستانە لە قاپی هەوەسا، ڕۆح
بەزمو تەرەبو ساقییو مەیخانە موبارەك

١- هَیْتَ لَكْ: وەرە، بێ.

مــن کولبــەیی مــەحزوونیی و، تــۆ قەســری بڵنــدت
بــۆ هــەردوو، هــەوای کولبــەوو کاشــانە موبــارەك
ئــازاری جگــەر زۆرە، لــە دەس بەچــچەیی تورکــان
ئــەو خاڵــە، لەســەر عــاریزی جانانــە موبــارەك
(ڕاجی)! کەگەیی دەستت، بە شیرین کەمەری دۆست
وەصــــڵی تــۆ بــە دڵــدادەیی تاقانــە موبــارەك.

(٧)

شێری غــەمی ڕووت، وا لــە دڵــی خستووە چرنووك
پێســتی ســەری دامــاڵی بــە فرمێــسکی بــەلاڵووك
هەرچــی هەمــە پێشکێــشی دەمو، ڕیــشوەتی زوڵفــە
دڵــدار وتوویانــە: ئــیتر کــەر کــوڵو، بــار ســووك
خەنـــدەی کـــە ئەهۆنێتـــەوە زنجـــیری ددانـــی
شــۆراوە، دوڕو گەوهــەرە، نــەك دانــەیی چــەڵتووك
شــیعری منــە تــازەو تــەڕو، هەڵبەســتی لەمــەوپێش
خۆشــم کــە ئــەوێ، شــێوەیی بــەربووك لەبــەر بــووك
ســینەم بــە خەفــەت داقڵەشــاو، کورتــە پەراســووم
وەك پــشت چــەمی مامــەوە چــرچو کــزو بــێ تــووك
قوربــانی دەمو دیــدە، چ (بەســـرا)وو چ (بەغـــدا)
پێشکێشی مەمو سینە، چ (هەولێر)و، چ (کەرکووك)
تاکــەی تــو خــودا، دیــدە دڵــم دادەخورێنـــێ؟
شــاماری، دەمــارم دەگــرێ، پەرچــەمی گــازووك
تینوومــە، بــە جــامی دەمو مەیخانــەیی چــاوان
برســیمە، بــە نــارنجی مــەمو کوڵمــەیی ئەســتووك

گیـــــانی لــــە تــــەنی زارو برینـــــدارم دەرێنــــا
شـابازی مــوژەو چـاوی، بــە چــەنگاڵو بــە دەنــدووك
ســـەر مـــەغزی پـــژا، نـــاوکی هێنایـــەوە نێـــرگس
دڵ فرچــکی گـــوورا، بــە هــەوای ســونبولو خڕنــووك
داخـــی جگـــەرم، ڕەنگـــی گـــەشو ئـــاڵی بـــە ڕوو دا
لەو زوڵفــەوە، کەوتوومــە جــەفاداری یــو بــەر تــووك
ئـــەو عالەمـــە کۆبۆتـــەوە ســـەر ئێمـــە بـــە تـــێلا
لێـــدەن، بکـــوژن، عاشـــقی یـــەزدانییو مـــەهتووك
حــاڵی مــنو دڵ، عیــشقو قــەدت، نایەتــە پۆشــران
وەك چــۆلەکە ســۆفیلکە، لەبــەر هەڵمــەتی باشــووك
(پــشکۆ) بەســە، ئــەم غالیــەوو دووکــەڵی میــسکە
یا خوێنی سیاوەحشە، بە دەم ڕۆستەمی سەرسـووك؟!.

(٨)

نەغمــەو تــەرەبو تــارە، ئــەوا گەیوەتــە تــا تــووك
گوڵگەشــتی بــەهاریی، وەرە، هێناوییــە ســەد بــووك
نــەختێ لــە گــوڵو ســونبولی دوو لێــوو دوو زوڵفــت
بڕژێنـــە بەســـەر خـــاکی دڵـــم، بیکـــەرە مـــەملووك
ڕۆحــم لەســەراپەردەیی عیــشقت، بــە هــەوەس هــات
ســەد قامــەتی ئــازادی، بــە تــۆ کــردووە مەشــکووك
دامنـــاوە لەســـەر پەنجـــەیی دیـــن، جـــامی لەبالـــەب
مــورغێکی برینــدارە، بــە جامــێ بــووە مەشــبووك
گــەر گەنــدومی خاڵــت نــەدەبوو، ئــادەمی ئــەڕواح
هەرگیز نەدەبوو، دڵـگری سـەد خەرمـەنی چەڵتووك

زوڵفــی ســیەهت، حــازری هەیجایــە بــە هــەر ڕوو
چارەی نییــە ئــەو مــارە، لــە ئــەم گەردنــە وا ســووك
(ڕاجــی) لــە ڕەقیــب تێپــەڕە، بــا هــەر بــوەڕێ ســا
یا چارەیی سەگ سەهلە، بە یەك نیوەیی ئەســتووك؟!.

(٩)

لــە دونیــا، هــەر دڵــی عیــشقە ســەمەندۆك
تــەنی پــیرو ڕزیــوو وشــكو قرچــۆك
ئەســیری زەلزەلــەی چــاوی نیگــاران
تــەوەللا بــوون لەســەر پەنجــەی ترنجــۆك
کــە دەرمانــاوە نەشــئەی بــاغی جەننــەت
نیــشانەی کەوســەرە ئــاوی (چــنارۆك)
چــەمانی (کۆیــە)، فــەخری ڕۆحو ڕەیحــان
شــەرابو شــیرە سەرچــاوەی (حــەمامۆك)
وەرە ســاقی، بــە نەشــئەی دەســتو پەنجــە
وەرە موتریــب، بــە ئــاوازی ڕەبــابۆك
لــە بــەزمی قامــەتی ســەروی خــەرامان
چــراغی شــاهیدانی بــاغی بــابۆك
بــە نوکتــەی تــازەیی بــاریکی (ڕاجــی)
سەری بــووکی مــەعانی کەوتــە ســەر چۆك.

(١٠)

دڵو شــەرمو حــەیام، ئاویتــە کەنــدێك
لــە پەرچــەم تــا گوشــابێ ســووکە بەنــدێك

شـــەوو ڕۆژم نـــەدی، ئـــەی یـــاری عـــەییار
لـــــە قاپیتـــــا، نـــــەناڵێ دەردمەنـــــدێك
ئەوەنـــدەی ئـــاوی چـــاوم ڕشـــتو گریـــام
خـــودا نەیـــدا لـــە لێـــوت دانـــە قەنـــدێك
نـــەویتر بـــوو لـــە خـــاکی پێیـــەکانت
کـــە ســـاتێ موبتـــەلای تـــۆ بـــوو بڵنـــدێك
خـــەیاڵم بـــوو، لـــە ڕووتـــا شـــاد بکـــەم دڵ
بـــە قرچـــێ، مـــەنعی کـــردم ناپەســـندێك
خـــودا حیفـــزت بکـــا ئـــەی شـــۆخی شـــیرین
نـــەبینی قـــەت لـــە دونیـــادا گەزەنـــدێك
عەجـەب ڕێـــییێکە ڕێگـەی وەســـڵ، جانـا!
بە ســەد پـێ دەرنەچـوو غـەڕڕا سـەمەندێك
بـە شـوعلەی کوڵمەکـەی جانانـە، سـووتان
بـە کۆمـەڵ عاشـقان، هـەروەك سـوپەندێك
لە سەرفی کـاری عیـشقو جـەورو هیممـەت
وەکـو (ڕاجـی)، کەسـێ نەیـدیوە ڕەنـدێك !!.

* *

-گ-

(١)

نییە بێ ڕەحمی وەکو تۆ، نە لە موسلیم، نە فەڕەنگ
تالیبی قەتڵی منی تۆ، بە خەدەنگو بە تفەنگ
نایەوێ شۆرو فوغانی منو، دڵتەنگیی تۆ
مالیکی ڕۆحو دڵی تۆ، چ بە سوڵحو، چ بە جەنگ
شێوەیی پەرچەمو لەعلی لەبەکەت، نەمدیوە
هیچ شتێکی لە جیهانا، چ بە بێنو چ بە ڕەنگ
بادەیی چاوی سیاهت، لە لەبی عوشقاقان
تا ئەبەد سارییە، بێ وەسفە، بە زوو یا بە درەنگ
هێندە موشتاقە بە ماچی لەبەکانت، دڵی زار
تۆش بەیەك غەمزە ئەکەی کەسری، وەکو شوشەوو سەنگ
ماسییە عاشقی غەمبار، لەناو بەحری فەنادا
کوا ئەگەر گەوهەری وەصڵی تۆ ببێ کامی نەهەنگ؟
(ڕاجیا)، کەی ئەگەیە مەنزڵی جانانەیی یار؟
بەم هەموو باری غەمو، غوصصەوو، بەم لاشەیی لەنگ.

❊❊

-ل-

(١)

به بێهۆشی بەسەرچوو عومری شیرینم، دڵی پەل پەل
کە ئەم پاوانە هەرلا، بێ بەها پێی وەربووە مێگەل
کە دڵبەر دەستی مەقسوودی نەگرتم، وەك سەبا ڕۆیی
لە زستانا بە ڕووتی مامەوە وەك دارەکەی سەرکەل
هەموو کاری لەدڵ بردوومە دەر، غەیری خەیاڵی خۆی
بەجارێ دینو ئیمانی وەکو دڵ کردووم ماتەل
بە عەییاری، لەڕووی هەڵدایەوە پەردەی حەیاچوونم
لە هاوینا بە تینوویی، لە پێ کەوتم وەکو خەرتەل
لەسەر کوڵمەی بە فیکرێ گەردنی کێشاوە، شاماری
کە دەم دەم، لاسەری سیحری ببزوێنێتو بگرێ مەل
ئەجەل هەرچەند ئەکا ناگاتە من، ئیمڕۆ بەجێماوە
قوڕی بە گوێ، هەتا ئەو ڕا ئەکا، چاتر دەبەم مەحمەل
بەگوێرەی خۆشەویستی، پێی ئەوێ (ڕاجی) دەماغی وشك
کە یاری نازەنینی، هەدیەیی ناکا بە یەك حەنزەل.

(٢)

لە تەنگیی دڵی بیمارە، شێوانی کاری گەل
بە داخی جگەر داخداخە، ساراوو شاخو کەل
بەکارم نەدی جێگەو ڕەزو باغو باغەوان
لە سیرۆچکەوە خنکام، میوەی لقو سەرپەل
نە ئاوی ژیانم پێگەیشتو نە نانی مەرگ
وشك بوومەوە بێ ئاوو نانو، لە خۆمم چەل

نە کوڵمەی گوڵی هۆزم ئەپشکوت، نـە هـەڵوەری
نە سۆزی وڵاتم هاتـە جونبـوش، نـە دەخـڵو خـەل
هەموو کانو گەنجم کەوتە دەست خـەڵكو تێپـەڕی
نەکەس دێتە هاوارم، نە دەمکا خەفـەت پـەل پـەل
ڕەشو ڕووتو بـێ شـوێنو هـەوارم، خـوڵابڕاو
کـە ڕەنجـاوو بـێ قـازانجو مایـەم، چڵەو خەرتـەل
نـە بـاوکم بـەکارهاتو، نـە عـەقڵو نـە هێرشـم
بەجێمام لەسەر مەیـدانی پێویسـتو، قاچـم شـەل
هەتا کاکی خۆم خۆی کاتە مامم، عەدوم بە خـاڵ
بەسـەد بـیروڕا چـارەم نییـەو قورعەمـە پیرقـەل
خـەتای خۆمـە بێنـازم، کـە بـازم بـە کونـدەبوو
فرۆشتو، ئەویشم وەرنەگرتو، لـە مـل مـا تـەل
مەتەڵخانەکـەم هەڵنایـەنێ، کـوركو هێلکئاوێـژ
لە خۆوەش کە هەڵبێ، بـۆ پـشیلەو سـەگانو قـەل
بلێ کاکـە (ژیکـۆ)! سـا هـەتا مـاوی بـێ مـاوە
هەڵەو گوفتی بێ مەعنا، هەتا دێتە دەستت هـەل.

(٣)

ئەی بەڕوومەت ماهی تابـان، وەی بـە بـاڵا موعتـەدیل[١]
وەی بە سیما ئەهلی جەننەت، چاوەکەت کەوسـەر خـەجیل

١- هەموو دوا سەرواکانی ئەم هۆنراوەیەو چەند وشەیەکی دیکە وشەی عەرەبین، بەپێویستمان زانی لێرەدا واتایان لێکبدەینەوە:-
(مُعتَدِل: ڕێكو ڕاست، مامناوەندی)، (خَجِل: شەرمەزارکار)، (تَبَسُّم: زەردەخەنە، بزەی لێو)، (مُنفَعِل: هەڵچوو، خرۆشاو)، (مُنتَقِل: ناجێگیر)، (مُشتَغِل: کارکردە، کرێکار، سەرقاڵ)، (مُشتَعِل: داگیرساو، گڕگرتوو)، (تَجرِبَة: تاقیکردنەوە)، (بَهِل: کردنی هەر شتێك کە بخوازرێ بکرێ)، (عُنّاب: دارێکە بەرەکەی وەکو بەری زەیتون وایەو سوورو شیرینە)، (مُشتَمِل: پێکهاتوو، لە خۆگرتوو).

غونچە لەب کەی دێ؟ بەخەندەی شەککەری گوڵڕەنگەوە
بولبولی ئاوارەکا، تا یەك تەبەسسوم مونفەعیل
کەی لە سایەی ڕۆین و گرژینەوەت دەگرم قەرار؟
تا لە کۆی دەردی فیراقت، دەم بەدەم بم مونتەقیل
ساقیا! توخوا لەبادەی چاوەکانت پڕکە جام
هەروەکو مەستانی قەدرت، بمکە جانا موشتەغیل
نیو نەزەر، گەر بێیە سەیری ئەم هەژارانەی فیراق
چلچرای کوڵمەت ئەکەی بۆ دەردەداران موشتەعیل
کێ هەیە پەروانە ئاسا، دڵ نەسووتێنێ لە دووت؟
هەستە سا بۆ تەجرەبە، جانا تۆ شەمعی ڕوو بەهیل
دیدە عوننابم، لەسایەی جامی ئاتەش ڕەنگەوە
هەروەکو (ڕاجی) کە جەرگی بوو بەسەد خوێن موشتەمیل.

**

-ڵ-

(١)

نــــازكو شـــیرینو خـــاوەن نـــازو حـــاڵ
گوڵبـــەدەم، ڕەنگـــین قەڵـــەم، مـــەم پرتـــەقاڵ
لەب مەحەك، زیوین مەچەك، گەردن لـە چـەك
زوڵفـی سـونبول، ڕوومـەتی گـوڵ، نافـە خـاڵ
خـــوابو خـــۆراكم نـــەماوە، چـــاوەكەم
چـۆن دەكـەی مـەنعم لـە گریـەو ناڵـەناڵ؟
ڕێگـــە نـــادەی، جێـــوو ڕێو عـــیلمو ئـــەدەب
هـــیچ نـــەبم، دەروێـــشمو دێـــم بـــۆ ســـواڵ
وا لـــە خـــۆم بێـــزارو، مـــەرگم، دەی ڕەقیـــب!
حاجـــەتی ناكـــا، بـــە تەعنـــەو گاڵـــەگاڵ
خـوێنی دڵ، گـەر هاتـە سـەر كوڵمـەی گـوڵم
دەیـسڕێ زوو، ئـەو بـە زوڵفـی پەشـتەماڵ
(ڕاجیـــا)! دایـــم دەســـووتێ ئـــاگرم
دانـــراوە بـــەختی ســـەختم، وشـــكە ســـاڵ.

(٢)

دوو چـــاوم وا ئەگریـــەن ئاسمـــان حـــاڵ
ســـبەینێ یـــاخوا بیكاتـــە ســـاماڵ
حەبیبـــەم ڕۆژی ڕووی هـــەڵكا بەخۆشـــی
دڵـــی پەروانـــە، بیـــسووتێ پـــەڕو بـــاڵ
ژمـــارەی نایـــە ڕۆژانـــی فوغـــانم
بـە مـن مـەیلی نەفـەرموو، شـۆخی چـاوكاڵ

ترازانـــــدم قـــــسەی تـــــەرزی جـــــەماڵی
پەشـــــۆکاندی دڵو دیـــــن، کـــــارو ئـــــەحواڵ
خوداگرتوویـــــە هەرکـــــەس ڕووی نـــــەداتێ
لـــــە قاپیـــــدا بناڵـــــێ، یـــــاری منـــــداڵ
هـــــەموو قڕبـــــوون جگـــــەر ســـــووتاوەکانت
لەســـــەر ماچـــــی ســـــەنەم، هەڵمـــــەگرە ئۆبـــــاڵ
مـــــەڵێ تـــــۆ گـــــاوری، ئێمـــــەش موســـــڵمان
بـــــە یـــــەك ڕێکناکـــــەوێ، زوننـــــارو دەسمـــــاڵ
ئەگـــــەر ســـــەد حەلقـــــەیی وەرعـــــم لـــــەلا بـــــێ
لـــــە پێـــــی زیـــــوینی، مـــــن ئەیکـــــەم بـــــە خڕخـــــاڵ
لـــــەلام بێهوودەیـــــە (ڕاجـــــی)، مەشـــــایخ
ئەگـــــەر بفـــــڕن بـــــە بـــــاڵی پەشـــــمو بـــــەرماڵ !!.

(٣)

بەفیـــدای چـــاوی خومـــارت بمو، کـــاکۆڵو جـــەماڵ
ئـــاگری خـــستە هـــەناوم، بـــە خـــودا تـــاوی خـــەیاڵ
نابڕێ حوسنی تۆ ئەی دۆســت، وەفـــایێ کـــە بـــە مـــن
تـــا قیامـــەت بکـــشێ، گـــەر بـــە خـــەرارو بـــە جـــەواڵ
بۆســـەیێکم بدەیـــە، بمکـــوژە ئـــەمجا بـــە هـــەوەس
چاکە بۆ هـــەردوو تـــەرەف، خـــوێنو جینایـــاتی حـــەڵاڵ
بـــە دزی کوشـــتمی ئـــەو یـــارە پـــەری ڕوخـــسارە
قـــاتیلی مـــن، نییـــە ســـۆراخی لـــە لایـــێ بـــە دەڵاڵ
جگـــەری تـــازە لەســـەر ئـــاگری ڕووی دانـــاوم
بۆیە سەر کولمەی، بـــۆ زولفـــە دەکـــا ســـازی شـــەماڵ

قــەدەحی دڵ لــە دەروون دەرچــوو، شــکا، بــادە ڕژا
بە بەتاڵی چییە قــازانجی، خــودا، جیــسمی ســەفاڵ؟
حەلقــەوو ناڵــەیی عوشــشاقە، لــە دەورەی حوســنت
مەگەســـی زۆرە، بـــەڵێ، میـــوەیی دوکـــانی بـــەقاڵ
دەمو ساعەت، بــە خــودا، مەســتی خــەیاڵاتی ئــەتۆم
نییە قەت سەبرو قەرارم، نە لە سەحرا، نــە لــە مــاڵ
حــاڵی مــن دوورە، لــە ئــەحواڵی نیگــارانی بــەدیع
چاکە نەدوێم وەکــو (ڕاجــی)، لــە خــەیاڵاتی مــەحاڵ.

(٤)

ڕێــم نییـــە، ئاســـوودە ســـاتێ دابنیـــشم بـــێ خـــەیاڵ
دەســت ترازانــدن لــە عیــشقت، بۆتــە فکرێکــی مــەحاڵ
من بە دیدەی نێرگسی، گــەردەن کەچــم، دەســتەو نــەزەر
تۆ بە شوعلەی خەنــدە ســەندووتە لــە عالەمــدا کــەماڵ
گوڵ ڕوخی، دەم خونچەیی، نم عارەقی، قــەد یاســەمەن[١]
لالە گەردن، ســینە مینــا، زوڵــف موشــکین، دانــە خــاڵ
کـــاکۆڵو ئەگریجـــە داوە، تیروکەوانـــە دوو بـــرۆی
چـــاوەکەی نێـــچیرەوانە، بـــۆ دڵو گیـــانی غـــەزاڵ
مـــن لـــە دەریـــای بێکەســـیدا غـــەرقمو، گێـــژی فـــیراق
تۆ بــە غــەوواســیی، دەخیلــت بم، وەرە ســوویی ویــصاڵ[٢]
شێوە حۆری، مەست ساقی، لەنجە کەبکو، پــەڕ پــەری[٣]
کوێرە دیدەی دڵ لە ڕووتــا، خێــرە مــاون عــەقڵو حــاڵ؟!

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (گوڵ ڕوخو، دەم خونچەوو، شەونم عەرەق، سەبزی کەوا).

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (تۆ بە غەوواسیی، دەخیلت بم، وەرە ڕێگەی ویصاڵ).

٣- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (شێوە حۆری، خاوەنی مەی، لەنجە کەبکو، پەڕ پەری).

دەفتەری دیداری من سووتا لە کوورەی دووریا
دەستی من دامێنی تۆ، ئەی یاری سەرتاپا جەماڵ
ڕۆژی جێژن‌و گەشت‌و سارایە لە یاران، (ڕاجیا)
قوڕبەسەر من، کونجی گریان بۆتە خانەم مانگ‌و ساڵ.

(٥)

ئەگەر دەستم کەوێ یاران، نموونەی خاڵ‌و چاوی کاڵ
بە جەننەت نافرۆشم، تا ببێ جێی عالەمی ئۆباڵ
هەمە من مەیفرۆشێ، گیان بە قەترێکی دەکا داوا
گەلی عاشق موهەییا بن، گەلێ هەرزانە مەی ئەمساڵ
خرۆشی عالەمە هەرلا، پەرێشانیی لە پەرچەمدا
هەموو حیرەت زەدەن لەم سونع‌و کەونە، عالەمی ئەحواڵ
کە دەستەی عاشقانی دی، بە گوێرەی چاوی بیماری
دەگێڕێ سا بە ناویانا، غەم‌و دەرد و بەڵا دەرحاڵ
ڕەقیب داوای بە قەتلی ئێمە کرد تا تێر ببێ، پێم وت:
لە پاش فەوتانی من، کەی تێر دەبی تۆ ئەی کەری دەجاڵ؟
کە هات دلبەر بە کوشتاری غەریبان، جێ بەجێ هەستام
لە پێش هاتن، بەگوێما هات نەوایی هاتیفی خڕخاڵ
کەسێکی تر وەکو (ڕاجی) نییە گوێگر لە فەرمانت
کە بۆ کێشانی نازو میحنەتی تۆ، هەر ئەوە حەمباڵ.

(٦)

دڵ پڕ خەم‌و خوێناوە، جگەر لەتلەتە، ئەی گوڵ
دەرچوونی لەناو داغی غەمت زەحمەتە، ئەی گوڵ
ڕۆژو شەوی هاوارە، کە وا بولبولی پڕ زار
لەم باغە مەگەر مونتەزیری ڕەحمەتە، ئەی گوڵ

ئـــەم ســـونبولی گێـــسووتە، بـــە ڕەیحانـــەیی کـــاکۆڵ
سروەی هەوەسی لەو دەمی وەك غونچەتە، ئـەی گـوڵ
ســـەد عـەرعـــەرو شمـــشادی حـــەبیبانی گوڵەنـــدام
سەف بەستە، هەموو تالیبی یەك خزمەتە، ئەی گـوڵ
سەد سەڵتەنەتی ئاصەفو، ســەد مــوڵکی ســکەندەر
خـــاپوورو پەرێـــشانی نمـــی کوڵمەتـــە، ئـــەی گـــوڵ
ســـەد ڕۆحـــی فەرامـــەرزو، دڵـــی ڕۆســـتەمی دەســـتان
ئاوارەوو گومگەشـتەیی نیـو عیـشوەتە، ئـەی گـوڵ
(ڕاجـــی) عەجـــەبا هێنـــدە گرانجانـــە لـــە عیـــشقا؟!
سەد دەفعە کوژا بوو، دڵو جان سەغڵەتە، ئەی گـوڵ.

(٧)

وەك بـــرایم، ئـــەو کەســـەی نامـــە قەڵاندۆشـــانو کـــۆڵ
پێـــی گـــەڕام دێهـــاتو شارســـتانو ســـەحراو کێـــوو چـــۆڵ
گـــەڕ دەبـــوو، گـــەر مـــن نەبوومایـــە بـــەخێوی ئـــەو گـــەڕە
ئێـــستە وا چـــابۆتەوە، کەوتۆتـــە لۆمـــەو بۆڵـــە بـــۆڵ
ســـەیری ڕۆژانـــی بەشـــەر، ســـەیری وەفـــاوو پیـــاوەتی
سەیری دەستاودەستی بیرو، سەیری گورگان، کـاری[1] هـۆڵ
ســـێبەری داری وەفـــا، وەك ســـوورەتاوی نیـــوەڕۆ
دائـــەخا کـــوورەی هـــەناوو، ســـەر ئەکاتـــە تـــۆزو خـــۆڵ
ئەو کەسەی ئەمکردە شان، وەك تەپڵی مەیموون هەڵپـەڕان
ئێـــستە پێویـــستی ئـــەزانێ، لێبـــدا بـــۆ مـــن دەهـــۆڵ

١- کار: مەبەست لە کاریلەیە.

پێ بەکۆتو دڵ بە غـەم، سـەر کـز ئـەبوو وەك کونـدەبوو
مـــن دەرمهێنـــا لـــە دەســـتی دوژمـــنو کـــاری هـــەڵۆڵ
بۆچـــمە، مـــاڵو ژیـــانی پـــڕ لـــە ئاشـــووبو گـــڕێ؟
بۆچـــمە، تاییـــك تـــەرازوو ئـــاگرو، تاییـــك ســـەهۆڵ؟
لــەم هــەموو بــەزمو هەرایــە، بــۆ ســەرە تێکــدانی کــار
(باجی سـەلمە)ش بـێ قـەزابێ، لـێم بـووە پـوورە جـەمۆڵ
تـا وەزیـری نیوەشـەو (دایـە گوڵـێ)بـێ، مـوژدە بـێ
بـا کـچو ژن هەڵپـەڕن، خڕخـاڵ لـەپێ، بـازن لـە قـۆڵ
وا گەلاوێژ کەوتە بەر شـەو، پێـروویش هێـشووی گەیـشت
هێشتە میوەی بەختی مـن نـەبووە مـزر، یـان ئـاڵو بـۆڵ
وەك فریشتەی هـۆزی کـورد هەسـتامەوە، ڕامکـردو دیـم
جون بە جون دێـنو دەچـن ئـەم ڕەنجبەرانـە، گـورجو گـۆڵ
بوومە (پشکۆ)ی عەردو بـەفری کێوانـەکان ڕەش بوونـەوە
بــووکی شــادیم ســوارکرا، نــەورۆزی ژیــنم گرتــە کــۆڵ.

❊❊

-م-

(١)

ئەی سەبا! جارێ لە باسی ئەو گوڵەم بدوێ بە کام
تا ژیانی بولبولان، بێنێتە باخو سەر شەقام
پەرچەمی پەرژینی لادەو، چاوو دڵ پڕ ژین بکە
قامەتی ئەو سەروە بادەو، بادە بێرە پڕ بەجام
مەشقی پشکوتن بکا خونچەی دەمی، سا دەم بەدەم
پێکەنینی، ئارەقی گریان بخاتە ژێرو فام
هەستە، هەستی هێزی شۆڕشگێڕی چاوانی بکە
تەیرو بنیادەم ئەخاتە کوشتو بەستو، ڕاوو ڕام
لێوی هەڵبێنێ بە تەفرەو تانەبازیو نازو نووز
هەر گورۆی خۆی باتەوە، نەوتول نەمامی خۆش خەرام
بێتە پێشبڕکێ، لە مەیدانی نیگاریو دڵبەری
ئاخو داخی پێوەنێ، جەرگو دڵی ژێرو نەفام
بۆ هەوا، چێژی لە چێشتەنگاوی کولمەی هەڵبدا
ڕۆژی جەژنی ئارەزووی سووتاوەکانی نابەکام
تا بە موقناتیسی چاوی، ڕابکێشێ مامو خاڵ
کارەبا کا، دەردی قڕژاڵی دڵانو کۆنە زام
بێتە دەسبازی بە زەبری غەمزە خوێنڕێژی بکا
دوژمنی باب کوشتەشی هاوار بکا، من ئاشنام
تاوەکو داگیر ئەکا ماڵو سەرو، دنیاوو دین
تا بەزاری خۆی ئەڵێ، من پادشاهی بێ سوپام

شــایەدی (ژیکــۆ)یــە ئەشــكی ئــاگرینو جــەرگی کــوڵ
بــەختی ڕەش، ناســاغی لــەش، پەیمانــە بــۆشو تاڵــە تــام.

(٢)

ڕوو نمایــە، هــەر تــەرەف، وا شــەمعی کــافووری لــەلام
لالەیی پڕ داغە، دوو ڕوو، کەوتــە ئــوفقی کــافو لام[1]
یار بەســەر پەنجــەی نیگــاری، بــادەیی گــوڵڕەنگ ئــەدا
بولبولی دڵ هاتــە حەلقــەی جۆشو گوڵبــانگو کــەلام
چەند دەکەم هەڵــگێڕو وەرگێــڕم نــەما، لــەو پەرچــەمە
هێنــد نەفامانــە بــەلایا چــووم، لــە چــەنبەر بەســترام
دەستو باوەش، نەونەمامی کــردە قــووتی ڕۆحــی خــۆی
موغبەچــەی کــاکۆڵی یــارو، مــن بــە نەومیــدی پــسام
دیدە ئاهەنگی لــە گوڵــشەندا نــەما، ئــەی جــانی مــن
بــۆ نموونــەی لالــەوو گــوڵ، خــوێن دەڕێــژێ ڕۆژو شــام
چوومە دامەن، بوومــە بــەر پێــی عیــشقبازان، بێنــەوا
مامـــەوە بـــێ جـــێ، کـــە بێباکانـــە هـــاتم تێخـــزام
غایلــەو شـــۆرو فوغـــانم گـــەر دەپرســـی، (ڕاجیـــا)؟!
ڕێــی درێــژە، کــاروان ڕۆیــی، منــی بــێ مایــە وام.

(٣)

خـــۆش لەســـایەی زوڵفـــی دەرکـــەوتن غـــولام
گـــشتیان خەنجـــەر وەشـــێنن، ڕۆژو شـــام
عەکـــسی ئاوێنـــەی لـــە دڵ دەگـــرێ، غـــەریب
قـــەت بـــزر نابـــێ، لەبـــەر جـــەلبی نیـــزام

١- کافو لام - گڵ: هەموو، گشت.

لێــــوی ئەتڵەســــباری یـــــارم، ئێـــــك‌و دوو
قیمــــەتی نابـــێ عێــــراق‌و میــــسرو شـــام
زۆر بەتونــدی، هــەر کــە دڵبــەر خــۆی شـکاند
لەشـــکری غــــەم هێرشـــی هێنـــا بەســــام
بمکـــوژی، مــــن ڕۆژی مەحـــشەر تـــالیبم
ماچـــی دوو لێـــوت، لــــەباتی ئینتیقــــام
ئیحتیمـــالی جـــەنگ‌و عوشـــرەت، بــۆ حیجـــاب
چــونکە موشـــکیل دێتـــە بەرچـــاوم، مـــەقام
زۆر ئەترســــم، وەختــــێ تووشـــت بم لـــە ڕێ
بێتـــە لـــەرزین قامــــەتی ســـەختم، تـــەمام
نـــاتوانم، گـــــەر قـــسێکت پـــێ بڵـــێم
گەرچـــی جێگـــەی عیـــشقە تـــەتویلی کـــەلام[1]
ڕادەبــــووری، نیـــــوە غـــــەمزەت پـــــڕ دەکـــا
خانـــــەیی دڵ، زەخــــم‌و خــــەرق‌و ئلتیــــام
مـــەردومی چـــاوم غوبـــاری عیـــشقی گـــرت
کـــەی مونـــەووەر بـــێ، بـــە تـــەنویراتی جـــام؟
ڕۆحـــی (ڕاجـــی)، وا لــــە تووبــــا بەســــترا
جیــــسمی بـــێ ئیحـــساسی مـــاوە، وەســــەلام.

(٤)

لــەم ڕێگــەیی عوشــشاقییە، تێــچووم‌و نەڕســکام
لــەم حــوجرەیی بێدەنگییــە، هــەر چـابوو نەفــەوتام

١- تەتویلی کەلام : درێژ دادڕی، درێژەدان بە قسە.

یارم بە نەزەر، ئەرزی پڕی نوورو زیا کرد
من لەم یەمی حەیرانییەدا، بۆچی نەخنکام؟!
ئەی لالەڕوخو، خونچە دەمو، سینە سورەبیا
والەم[1] لە کەناری چەمەنت، ماتو سەراپام
سەرکەوتی لە کێوانی سەماحەت بە مەلاحەت
بەم زەخمی گران هاتمو، داکەوتمو وەستام
پەیکانی نەزەر، کونکون ئەکا سینەیی پڕ شۆر
خەندەی لەبی گولڕەنگی، ئەبا ئاوی دڵی جام
ڕووی سووری کە هێنایە نەزارەی مەلەكو موڵك
دڵ، زارو برینداروەو بێ ڕەنگە موحەبیام
دەشکێ لە بەها موشکی خەتا، بەم سەرو زولفە
هەر وەك دەشکێ وەختی تەماشا، قەدو باڵام
پڕ حیشمەتە، پڕ نازە، سەرئەفرازە حەبیبەم
چەند نازکە، چەند چاپکە، ئەو مەهوەشی گوڵفام
تا جۆشی نەدا ئاگری پڕ شۆڕشی، نەیوت:
(ڕاجی)، وەرە سەر عیشق پەرستیی سەرو سیمام!!.

(٥)

کوردستان! تاکەی لە داخت، خەت خەتو پۆڕینە بم
وەك چەماوت چەم لە چاوو، وەك چیات نەخشینە بم
وەك بەهارت شێتو هارو، چەشنی زستان ئەشکبار
پایزە پڕ شینەبم، هاوینە گەرمەو شینە بم

١- واله (والە، ولهان): شێتو شەیدا، دێوانە.

خۆم لە بیر خۆم چـوومەوە، سـەودایی ڕووتم، پـێم بڵـێ:
کوولەکـــە شـــیرینە بم، یـــا کۆڵەکـــە زێڕینـــە بم؟!
من لـە نێـوان لوتـفو قـەهرت مامـەوە، بـەم وامـەوە
کـــۆترە نوورینـــە بم، یـــا کۆتـــەرە نارینـــە بم؟!
تـا بـە دەسـتی خەڵکـەوە، پێـچاتەوە زامـانی کـوڵ
لێمگــەڕێ پــێ چــینەبم، تێــچینە بم، لــێ چــینە بم
تاجی ئەڵماسو گوهـەر تـۆ ناتـە سـەر دوژمـن، ئـەبێ
نۆکـــەرە ڕەنجینـــەبم، یـــا جۆکـــەرە گەنجینـــە بم!!
ناتەوم گـەر بـاشو گـەر بـەد، ژێـرە کـوڕ بم یـا خـولام
توتنـــە بەنگینـــە بم، یـــا گوڵـــشەنە ڕەنگینـــە بم!!
دامـــرم چـــاکە، وەکــو کــوورەی خــەڵووزی شــاخەکان
پێـــڕەوی ماکینـــە بم، دارینـــە، یـــا بەردینـــە بم!!
بوویـە میراتێـك، چ عـورفو شـەرعو قـانوونی نـەبوو
ژینـــی ئـــەم ئایینـــە بم، پـــەرژینی ئـــەو لادینـــە بم!!
بۆچ لە بـیرت چـۆتەوە شـاخ تاشـییو، تووشـم ئەکـەی؟
کینـــە بم، مولکینـــەبم، خۆڵینـــەبم، کۆڵینـــەبم!!
باوكو دایکم بووی، هەموو خوشكو برامت دانـە خـەڵك
نـیم خـاڵی بـۆ منـاڵێ، مـامی یـا خـاڵی نـەبم!!
تـازە پـێم ناسـێندرێ، پێـشم سـپێرن سـوێندی پـیس
پاڵـــەیی هۆزینـــە بم، یـــا ماڵـــەیی تۆزینـــە بم!!
لازمـت گێـڕا لەسـەر باسـكو دڵـم، بـۆ دوژمنـت
بـۆ پـێڵاو پـەل پینـە بم، یـا بـۆ پـڵاو پەڵپینـە بم!!

چــارەڕەش خــۆمو براکــانم، لــە تــاموبۆی ژیــان
قەت نەبوو خرسی نـەبم، برسـی نـەبم، پـڕ سـینە بم!!.

(٦)

لــە خوتتــەی عیــشقدا، بـا دەربــەدەر چــم
لــە پــێ کــەم بەنـدی ناشـادی، بـە سەرچـم
زەمــان گــەر ناموســاعید بــێ بــە ڕوومــا
بــە ناکــامی، لــە ســکیا بــا لەبەرچــم
لــەلای ئــەو شــۆخە، جـارێ گــەر خەبــەر بــێ
ئــەبێ بــۆ گەردوشــی شــامو ســەحەر چــم
ئەکێــشێ ڕیــشەیی ڕۆحــم، نیــازی
ئەگــەر بــێمو بــە گــوڵزاری نــەزەر چــم
کــە تــیری خــستە نــاو ئــەبرۆ، بــە قــەتڵم
موحەققــەق هــەر دەبــێ بـۆ ڕووی ســەقەر چم
لــە پەنجــەی گــەر تکـا خــوێنی کــوژاوان
منــی بــێ کــەس، مەگــەر شایــستە دەرچــم
خــــەتایێکی نــــەبوو چـــاوی حەبیبــــەم
کــە مــن بــۆ زەلزەلــەی دارولقــەدەر چــم
ئەمەنــدە بێتــە کوشــتن یــار، ئــەبێ مــن
بــە قوربــانی کــەمو، ڕووح، بــێ سـوپەر چـم
لـــــەلای ئاوێنـــــەڕوویانی زەمانـــــە
بڵــێ (ڕاجــی): منــی شـیفتە جگــەر، چــم؟!.

(٧)

له جابولْقـای[١] فـەنادا، بـێ کـەس‌و ئـاوارە تـا مــردم
بە شاماری زبەرجەد[٢]، ڕیسی ئـاهی ڕیـشی هـەڵکردم
بــەهارێکی بــە هــاوارو ئەلــەم هاتۆتــە بەرچــاوم
لــە مەیــدانی هــەبادا، ئەرخــەوانی کێــوی هــەڵگوردم
دڵــی گــەر نــاگزورە وشــکە ســۆفی، بێتــە لام ســاتێ
بەفرمێسکێ کە بێتــە چــاوەوو تــەبعی شــەکەر خــوردم
تەڕو تازە نەمامی شۆخی چاومەســتم، کــە عیــشوەی دا
حیجــابی دڵ بــە سێــسەد پــەردەوە، بەرچــاوی لابــردم
بە فانۆسی مەحەببەت، گەر نەبینم کـاخی ئـەو شـۆخە
لــە مــەعنادا درشــتم هــەروەکو کــەیوان‌و، نــەك وردم
ســپی چــاوە کەســێ، یــاری نیــشانی دڵ نــەدا جــارێ
وەکــو مــن دێتــەدەر ئــاخیر، کــە دامــردووم‌و ڕابــردم
نیگارا! ڕەحم‌و ئینسافت لـە دڵ دەرچـوو، بـەبێ ڕەحمـی
بەســەرتاپایی (ڕاجــی)دا بفــەرموو، وا ئــەڵێ: پــردم.

(٨)

سویــچێکی ئەلــەتریکی ڕوخــی، وا جــەرگی گیرســاندم
بــە ســۆزێکی بــەکوڵ تــاکو بــەیانی عیــشق ناڵانــدم
کە دەنگی نازی هات‌و، ڕەنگی گوڵخەندەی بریسکەی هـات
وەکــو هــەوری شــەوی نیــسان، دوو چـاوی تـاری گریانـدم
بــەرق تێــی ڕاخــوریم، ئــەو دڵبــەرەی شــیرین‌و دوو بـاڵا
بــە تــاوی تــەرزە بــارانی، بناغــەی ژینــی ڕووخانــدم

١- جابولْقا: ناوی شارێکە، تەنها ناوی هەیەو بوونی نییە.
٢- زبەرجەد (الزبَرجَد): بەردێکی گرانبەهایە وەکو زومەڕڕەد.

وەکــو لەشــکر، خــەتو خــاڵی بــەتاڵان بردنــی دڵ هــات
وەکــو مەشــکە هەڵاوەســرام، دڵــی پــڕ ژانــی لــێ ســاندم
هەموو دەشتی خەمو تــاڵیم، ڕەشو شــین داگــەڕا یەکــسەر
هــەتا ئــاخر ســپیو سووری گــوڵی خــوێنینی پــشکواندم
منالێکی وەکــو دڵ، قەلــغەتم چــەندی لــە بــاوەش گــرت
کــە ڕووی نــوورینی یــاری دی، هــەناوو جــەرگی قرچــاندم
تەماکارانـــە ڕۆیـــیم، نەشگەیـــشتمە دڵبـــەرم (ڕاجـــی)
بــەڵێ، لــەم داوەدا تــا ســووڕو هــەوڵم خــوارد، ئاڵانــدم.

(٩)

جانـــــا! وەرە لای مـــــن، دانیـــــشە کـــــەنارم
بڕوانـــە وەفـــای مـــن، هـــەر شـــیوەنو زارم
ئـــەی دۆســـت بـــە لەنجـــە، جـــارێ مەبـــە ڕەنجـــە
یـــەك بـــادە بـــە پەنجـــە، پێـــی بەنجکـــە دەمـــارم
وا دڵ بەخەبـــەر هـــات، خوێنـــاوی جگـــەر هـــات
ســـەد تـــیرو تەبـــەر هـــات، بـــۆ ڕۆحـــی هـــەژارم
وا غەرقـــەیی ڕۆڕۆم، هـــەردەم لـــە خـــەمی تـــۆم
نێزیکـــە کـــە بتخـــۆم، هەرچـــەند کەلـــەدارم
تـــــا دەربـــــەدەرێکم، هـــــەر قوڕبەســـــەرێکم
ســـــووتاو جگـــــەرێکم، بـــــێ جێـــــوو هـــــەوارم
ئـــەی دڵبـــەری ڕەعنـــا، خۆشـــقامەتی زیبـــا
گـــەر دەمکـــوژی ئێـــستا، ماچـــێ بخـــە زارم
(ڕاجـــی) بەســـەری تـــۆ، گـــیرا لـــە خـــەتی تـــۆ
تــا جیلــوە دەری تــۆ، مــن هــەر شــەوی تــارم!!.

(١٠)

جــاریکی نــەبوو، دڵبەرەکــەم بێتــە کــەنارم
ئــەمجارە مەگــەر بێتــە قیتــالی دڵــی زارم
ئــەی ســەرزەدە، ســەروی چــەمەنی بــاخی بەهەشــتی
خــۆ لادە لــە ڕێــی قامــەتی دڵجــۆیی نیگــارم
دڵ دۆزە، جیهانــــسۆزە، هەناســــەم لەغــــەریبی
پەژموردەیــــە، پامالّــــە، گــــەلاڕێزە هــــەوارم
دەردم، لــە نیگــاهی قــەدەحی چــاوی خومــارە
بــۆ نەقــدی شــیفا، مونتــەزیری ســێوو هــەنارم
بیمــــارو سەراســــیمە دڵو ڕۆحو جگــــەر مــــام
شــــێواوو گرفتــــارمو، زیندانــــە حەســــارم
ئەی ڕۆحــی ڕەوان! پورســشی ئــەم خەســتە هەتاکــەی؟
تاکــەی بــە هــەوەس؟ یــا وەرە، یــا بــبڕە دەمــارم
تــا مــەیلی نەزەربازییــە، شــاهانی دوو چــاوت
شــایانە، کــە شــایی کەنــە ســەر ڕۆحــی هــەژارم
مەحروومە بە کــوللی، وەکــو ئــەم بەنــدە لــە خزمــان
هــەر کــەس کــە بلّــێ، دڵبــەر ئــەبا ســەبرو قــەرارم
بــۆ قەصــدی ســەری (ڕاجــی)یــە دێ هیجــری دڵارام
تــا هەمنەفەســی بــادی ســەبا بــن گــوڵو خــارم.

(١١)

دەڵێن: مەحبووبە لێم تۆراوە، ئێستا بۆیە بێ سەبرم
لــە ناشــادی دڵــم بەرگەشــتەیە، نیزیکــە گــەر بمــرم
لــەوەی ترســم نییــە گــەر بــەردەبازی ڕاهــی عالــەم بم
بــلا شــەرمەندەیی یــارم، کــە تــۆزی دامــەنی بگــرم

له گۆشەی مەحشەرا دێم ڕادەوەستم، تا بە ئاخر دێ
لە ڕێگەی دۆزەخیشا، ڕادەخەم سوججادەیی ئەجرم
ئەتۆ، مەتبووعی حەیوانو نەباتو جەوهەرو عەقڵی
هەتا لێم دوژمنی، مەحزە، لەسەر تۆ دایەیی قەبرم
وتم: تۆ سەروی، با من سەربەسەر بتگرمە ناو باوەش
وتی: سەد ساڵێ مەحشەر ئاگرت تێبەردەدا، جەبرم
ئیلاهی! سا دەوامی دەی، کە دایم مەی بە گەردوش خا
سکوونم کەی لە وەسڵی یارو ڕێی دەشتو چیا نەگرم
قەلای بەختم وەکو (ڕاجی)، لەهەرجێ سستو ڕووخاوە
لە شاری گاورانا، مونتەزیر بۆ (مووسە)وو (خدر)م.

(١٢)

ئەی سەنەم! ئێستە لەبەر عیشقی تۆ، من دەربەدەرم
بێکەسو، خەستەتەنو، پڕ خەفەتو قوڕبەسەرم
گوڵشەنێکت هەیە پەرژینە لە عالەم، ئەمما
نە وەکو من، کە دەکەی قەتعی دەمارو جگەرم
تو خودا، بیکە بە خێری سەرو گۆڕی بابت
بدە ماچێکی لەبت، بگرە کەماڵو هونەرم
بەسییەتی، سەخت دڵیی چا نییە، ڕەحمێکت بێ
قەدەحێ باوە دەمم، حەلقەیێ باوە کەمەرم
لەعلی تێراوی هەبوو یارمو نەیدامێ، وتی:
هەستە خێرابە بڕۆ لێرە، کە حوسنولبەشەرم
ئاگرێکی بە هەوەس خستەوە سینەم، دیسان
بەسەری دووکەڵی چاوم، بەدڵی وەك جەمەرم

نـا عـیلاجم، لـە تـەمی قاپییەکـەت بێمـە حـزوور
چ بە مـەرگو چ بـە وەحـشەت، سـەنەما! نەوسـەفەرم
ڕەقو وشـكو کـزو گیرۆدەیـی سـەد داوی فـەنام
چ ڕەفیقێکـە بپرسـێ لـە حـەریفی، خەبـەرم؟
نـاوی بێعارییـە کردوویـە لەبـەر خـۆی، (ڕاجـی)
هەش بەسەر ئـەو، بـە قیاسـی چ دەبـێ؟ بـەهرەوەرم.

(١٣)

تاقـە سـواری عیـشقی دووچـاوم، لـە ڕێ داناب‌ـەزم
گەرچی قەوماویشە جـەنگی دڵ، لـە جـێ دا نابـەزم
خانومانانـە لەکووچـەی باخـدا، خونـچەم کـە دی
مـن وتم: بـۆچ عـاجزی؟ جانـا وتـی: بـۆچ عـاجزم؟!
بەم بەرو سینەو مەمانـەی، چـونکە گـەنجی زاهییـە
گەرچی خۆی لادا، بەڕاستی، دەستی خـۆم بـرد بیـدزم
تا خـەریکی گەسـتنی لێـوی شـەکەرباری تـۆ بـووم
هێنـدە بـوو لێـوو زمـانی خـۆم بـجنمو بیگـەزم
پێـچەوانەی پێـچەکەی، پێـچکەی دڵـی پێـچراومە
دەستەوانەی دەسـتەکەی، بەسـتوویە دەسـتی قاقـەزم
کاسە کەللەم، کەمبەرەو دوگمەی کـە ئەخرینگێنـەوە
چاوی هەڵدێنێ بەڕووما، بەشـکە کـوێر بـێ ناحـەزم
هێـزی کۆمەڵپـەروەریم خـستۆتە دڵـداری، بـەڵام
چەشنی (ڕاجی) گیرەوەی سـەت کارەسـاتو قەڵبـەزم.

(١٤)

لـە بـازاڕی جوانانـدا قەلاشـم
لـە کڕیـارو فرۆشـیاران بەلاشـم

کــە فــەردێکم بــە خــەمباری لــە دونیــا
بــە تــەنیایی، مەگــەر حــەق بــێ، وەڵاشــم
بــە خــۆم دڵخــۆش‌و، بــاوەڕ پــڕ لــە هیــوا
لــە ڕێــی هــۆزم، دڕان کــەوش‌و کڵاشــم
دەمــێ عیــشقم بــە بــاڵاو چــاوی کــوردە
دەمــێ ســەودای مــەی‌و بــەرگ‌و معاشــم
بــە تیــشە، (باوکــە ئــازەر) دار ئەتاشــێ
بــە پیــشە، مــن هــەوای دڵــدار ئەتاشــم
لــە کاتــێ، حاڵــەتی کــوردم ڕەچــاوکرد
ئەتاشــم لاســەری خــۆم‌و براشــم
جــەماتی مەســتییو بــەزم‌و زەمــاوەن
کــە تێکناچــێ بــە بۆمبــاوو ڕەشاشــم
ســەبا خێرابــە، کــوردان بــەهرەوەر کــە
بــە بۆنخۆشــی، هــەتا بێژمــە تــە، باشــم
لــە ئــایین‌و ڕەوشــتی بــاوك‌و بــاپیر
زیــادم کــرد، تــەیاترۆو سینەماشــم
نــەوەك هــەر باوکــە کوشــتەی دەســتی چــەرخم
ئــەمن تــاڵانکراوی بــیرو ڕاشــم
دڵــم بــەو دڵبــەرەی ئاواتــە خۆشــە
کــە بێتــە باوەشــی ڕۆژانــی باشــم
لــە هەڵــسەنگانی چــەرخ‌و کــاری، (ژیکــۆ)!
بــە پێــشی کــەس نەکــەوتم، هــەر لــە پاشــم.

(١٥)

لـــه عالەمـــدا گرفتـــاری کەمەنـــدی خانـــەدانێکم
شـــەپرزەی دەســـتی چـــەرخی ڕوومـــەتی خـــانم فلانـــێکم
شـــەوێکم دیـــوە، ســـا عـــومری درێـــژم ئـــاخیری خێـــرە
لـــە مـــاچو بـــاوەشو بـــۆنو مـــژینی نەوجـــەوانێکم
دەمێك بوو، بەشـــبڕاوی زەوقو نۆشـــی ئـــەو نیگـــارەم بـــوو
ئەمێستە دەس بە باجو، سەر بـــەتاجو، خـــۆش زمـــانێکم
ئەوەنـــدە هـــاتمو لـــێم لانـــەدا، لـــوتفی کـــە کـــرد یـــارم
ئـــیتر وا تێئەگـــەم شـــاهی چـــوارقوڕنەی جیهـــانێکم
نـــەوەی شـــاهانو بەگزادانـــە، بـــەرزو تـــەرز ئەندامـــە
قـــڕانو مەرگـــە، بۆیـــە دڵ، بـــەهۆی خـــاوەن قـــڕانێکم
بـــەنازو، نـــازكو، شـــۆخو، جیهـــانگیری دڵـــی خەڵکـــە
منـــی بێکـــەس لـــە شـــەرمانی، چ بـــێ گیـــانو ژیـــانێکم
وڵاتی گرتە دەس خۆیی‌و، سەری (ڕاجـی) بـە سـەودا دا
منـــیش مـــاوم، لـــە داوی بێکەســـیدا ناتـــەوانێکم.

(١٦)

جانا! بە خـودا مـن کـە لـە بـۆت خـون جگـەرێکم
هـــەردەم بـــە غـــەمی ڕوویـــی تـــۆ غـــەرقی خەتـــەرێکم
بگـــرم بنـــی مەمکۆڵـــەتو، بمـــژم ســـەری کوڵمـــەت
تێـــشووی دڵـــی بیمـــارە، خـــەریکی ســـەفەرێکم
بیبەســـتە لـــە گـــەردنمو قـــەدم، حەڵقـــەیی زوڵفـــت
بڕوانـــە چـــلۆن عاشـــقو، چـــۆن جیلوەگـــەرێکم؟!
وەختـــێ کـــە خـــەرامان ئەچـــییو، دێیـــەوە مەکتـــەب
چـــاو پـــڕ لـــە گـــوڵو لالەیـــە، دڵ پـــڕ شـــەکەرێکم

دڵ بـــۆ قەفەســـی پەنجەرەکـــەت تووتییـــە ، قوربـــان
جـــاریێ بـــە وەفـــا فـــەرموو ، بکـــە چارەســـەرێکم
بێ ڕەحمو وەفا بەسییە ، خەفـەت کوشـتمی ئەمـساڵ
بـــۆ ماچـــی دەمـــت، ســـۆزو بڵێـــسەو شـــەرەرێکم
تـــابووری غـــەمت، کەوتـــە خـــەیاڵو دڵو کەللـــەم
ئـــەم لەشـــکرە ملیـــارە ، منـــیش هـــەر نەفـــەرێکم
هـــەردەم وەکـــو بولبـــول، کـــە لـــە ئاقـــاری گـــولێکم
حـــــەیرانو سەراســــیمە ، ســــەری ســــیمبەرێکم
ئەمـــشەو لـــە خـــەوم دیـــوە ڕوخو گـــەردنی، (ڕاجـــی)!
ئەگوشـــم ، ئەمـــژم، بابگـــەزم ڕووی قەمـــەرێکم.

(١٧)

بـــە نـــەورۆزی جیهـــان ئـــارا ، ســـەری هێنایـــە ســـۆ ، ســـاڵم
گیـــانێکم لـــە تـــاریکی، خـــودا هێنایـــە بـــن بـــاڵم
لەسەرماو زەمهەریری غەم، بـە تیـشکی ڕوو نـەجاتم بـوو
لـــە گرپـــەی گـــەردنو خرپـــەی دڵان زامـــاری چـــەنگاڵم
لە قۆپکەی کێوی تاسو سەر، لە ڕەنگو بۆی هەناسەو بەر
هـــەتا ئـــاوا نـــەبێ ڕۆژی ڕوخـــی، ئاوایـــە نـــاو مـــاڵم
لە مێرگی سینەوو مەمدا ، درەوشا سـەوزە، ڕەنگـاوڕەنگ
بە سیحری لێـو دەمـدا چـوو، نەسـیمو شـێخی بـەرماڵم
بە ئاوازی مـەلو بولبـول، هـەموو دنیـا گوڵەفـشان بـوو
بـــە وازیو پێکـــەنین هـــاتن، کـــچو ژن، پـــیرو منـــداڵم
تـــەنافی، تـــازە بنیـــاتی هـــەموو هـــۆزی تـــەرازوو گـــرت
ئـــیتر بـــاوی نـــەما تـــازە، شـــەڕو تیتـــاڵو فیـــشاڵم

قەسەم بەو چاوە پڕ نازەی، وەکو بازی سەر ئەنگێون
هەزارو نۆسەدو پەنجاو دووە، فانۆسی ئیقبالْم
مەفەرموو نامرادێکە، هەتیوو بێکەس‌و زارە
لە خەم هەڵگرتنی دووریت، بە قورئان ڕۆستەمی زاڵم
بلێ نەورۆزە وا ماسی بە مانگ ڕۆژی حەمەل ئەگرێ
لە قارەو بارەیی مێگەل، چ حەشرە دەوری ڕەشمالْم!!
کەژاوەی بووکی مێرگانم، بە ژاوەو هاژە ڕازاوە
بە تیپی سونبول‌و سەوسەن سپێران دەشت‌و کەندالْم
بە ڕەنگی ئەرخەوان‌و، خوێن‌و، سەوزو زەردو لالەو گوڵ
ئەدا خول دەوری دونیا، ڕۆژی سیمای یاری چاوکالْم
ئەڵێی سیلدارە، وا دڵ بۆ هەواخوازیی چووە سەر کەل
کە تیماری بکەن سۆزەو، نەسیم‌و وەشت‌و شامالْم
تەڕی‌و گەرمی، ئەجۆشێنن مەکینەی کارەبای گشتی
گڵۆپی گوڵ، وەکو دڵ، هاتە گیرسانی سەری قالْم
لە مێرگ‌و باخی کۆمەڵدا، هەزاران ڕوو بریقەی دێ
لە ڕەمڵ، ئەستێرەیی بەختان هەلاتن، وا ئەڵێ فالْم
ئەوەی بەرگی سپی‌و سووری گوڵی پۆشی، ئەڵێ شاهم
ئەوەی نەجمەی بەسەوزی گرت، ئەڵێ من میرو جەنراڵم
وەرە مەیخانەوو بەزمی، دڵۆ دڵداری یو خۆشی
بنۆشین، تێکەڵی یەك بین، ئەتۆ شیرین‌و من تالْم
فۆتۆگرافی خەیاڵ، ئامادەبێ بۆ ڕەسمی بەر چاوان
هەموو چەشنێ بکێشرێن، قیسی خاڵ‌و زەڕڕە مسقالْم
بە دووربینی تەماشا دێنە گەردوش، خانەیی پاشا
هەموو پەرپووت‌و نابووت‌و کزو ڕەشپۆشی ئەشکالْم

ئەگەر شازادەوو شاهن، ئەگەر دیندارو گومڕاهن
یەكو دوو دێنە سەر شایی، دڵی والەو گوڵی ئاڵم
شەوو ڕۆژم نەما، كاتی بەهەشتم هاتە چەرخی ژین
بە كامی نەفسو چاوی گەش، هەموو گەل بۆتە ئاواڵم
بە ڕووت گەشبوومەوە، حەشرم كرا، پێم بەخشرا جەننەت
كە بەرگی سوندوسو ئیستەبرەقی پۆشیوە ئەمساڵم
كە شێخێك چل چلەی دیبێ، بڵێ ئەم جەژنە بێ جێیە
بڵێ ئەی فیتنەیی ئیمانو دین، هەڵمەگرە ئۆباڵم
لە تۆ من تازە دەس هەڵناگرم، ئەی شۆخی شارو دێ
ئەگەر سا پەل پەلیشم كەن بەدەم سەگ، زوێڵو زیواڵم
بەهارانە، بە بارانی سروشكم مێرگ ڕەنگین بوون
لە خەندەی لێوی شەكرینت، شوكر وا سافە ساماڵم
لە ناوچاوانی قەشكەم، چوو زەكاتی پارو پێرارم
لە دڵتەنگی، هەناسەم كەوتە سووتانی پەڕو باڵم
گوڵەو مارەی بڕا، بولبول، بە باغاتی جەفا وەربوون
حەیا كێ ئەیكڕێ؟ بێ خاوەنە مەندیلو دەسماڵم
ئیتر سەربەستە هەرچی مەستە، سا ڕاوەستە بیبەستە
بە دەستان، ساغو خەستە، هەر بپەستە، پاڵ بدە پاڵم
لە هەڵبەستانی (ژیكۆ)دا، هەموو هێزو ژیانێكە
كەچی هەردەم لە بازاڕی فنیشو كۆنە پۆستاڵم!!.

١٩٥٢

(١٨)

لەبەر دەردو بەڵا، بەم شێوەیی پیریمە منداڵم
بە نیسبەت قامەتی یارانەوە، تێفكرە من داڵم

ئەگەرچی دەم بەدەم ئاگر دەفم، فامی سەفا سووتا
بە یەك شەونم نەبوو بێ دۆست، لە بۆ پرسینی ئەحواڵم
لە غەمخانەی فیراقا، تێپەڕی عومرم بە تاریکی
لە چاوێکم نەدی زەڕڕاتی دیداری خەتو خاڵم
بە کووی خۆی تێپەڕیدا، چاوەنۆڕی بادی دامێنم
کە پێویستی بکا، با، بیتەکێنێ تۆزی ئاماڵم
بە هەر لادا بڕۆم، مانەندی عیشقی من نییە هەرگیز
لە هەرجێ دابنیشم، میسلی نابێ یاری چاوکاڵم
لەسەر عومری عەزیزم، پێمدەڵێ گریاوو ڕوو زەردی
بە قوربان! چیبکەم بۆ ڕەنگی زەردو سووری عەودالم؟
ئەلەرزم، هەر کە تەشریفت لە هەرلا هاتە بەر چاوم
لە سایەی حوسنی تۆیە، پایەماڵو بێ دڵو لاڵم
وەکو هێلانەیی زەنبووره جەرگی من، لەبەر خاڵت
بە داوی سەنگەساری بگرە یارەب، مامی یەك خاڵم
لیباسی شەوق دەبڕێ، نەوعەرووسی وەسڵی لێوئالان
ئەلێ: (ڕاجی) لە پەردەی قودرەتا با بێتە سەر ماڵم.

(١٩)

تۆ (با)وو من خەزانم، یا مانگی، من کەتانم؟[١]
یا ڕۆحی من ڕەوانم، یا مەتنی، من بەیانم؟
چاوت بە جامی بادە، شاهێکە مەستو شادە
ڕەحمێکە شاهزادە، دەمێکە پاسەوانم

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (تۆ بادی من خەزانم، یا ماهی من کەتانم).

مــووت نافــەیی تــەتارە، زوڵفــت بــە حەلقــە مــارە
ڕووت کانگـــەیی بـــەهارە، گیـــان، گیـــا ڕووانم[1]
نەخـــشت وەکـــو وەنەوشـــە، بێنخـــۆش‌و پـــڕ درەوشـــە
قامــەت چــناری حەوشــە، مــن تــەیری بــێ نیــشانم
بەختی فەقیری دڵڕەق، گـەر لێـی بـدەن بـە مـەترەق
ناگونجــێ جــێ بکــا لــەق، بــۆ ئــەوجی ئاســتانم
تــۆ شــاهی مــن ئەســیرم، تــۆ بــەرزو مــن فــەقیرم
تــۆ تیــف‌و مــن حــەریرم، تــۆ فیکــرو مــن جــەنانم
مەحبووبە هاتە گوفتار، فەرمووی بە لێـوی مـەیوار
(ڕاجی) مەبێــژە ئەشعار، تــۆ سـووکی، مــن گــرانم.

(٢٠)

بەخـــشیومە بـــە چـــاوی بەڵـــەکت، جیـــسم‌و ژیـــانم
دامنـــاوە لـــە ڕێگـــەی هەوەســـت، زەیـــن‌و گیـــانم
چـەن هاتمـە سـەر چـەرخی گیانبەخـشییو خزمـەت!
هەر گـوم بـوو لەسـەر لێـوی شـەکەربارت، نیـشانم
بـــەم دیمەنـــەوە، مـــات‌و قەلەنـــدەرم‌و دەنـــاڵم
لـــەو زوڵفـــە هـــەزار داوە، ئـــیتر نابـــێ ئـــەمانم
گرژینەوەکــەت، شــەرحی هــەموو ڕازی بەهەشــتە
وا چــاکە، بکــەم مــن بــە جــەنان، کــاری جینــانم
گــەر نابەڵــەدن خــاڵ‌و خــەتت، بــۆ هــەدەفی دڵ
ئــاتۆمی نــەزەر دێتــە تــەقین، هــەر نیگــەرانم

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕووت مەنبەعی بەهارە، ئیمڕۆکە من شوانم).

کـێ بـێ کـه لـه دەس گۆشـەیی چـاوتم بـستێنێ؟
کـێ بێـتو لـه ڕێـی وەسـڵ، بخـا بـاری گـرانم؟
دڵبەستەیی سەوزەی خەتو، نوختەی دەمـی خونـچەم
سەرمەسـتی مـەیو خەنـدەوو سـەیرانی چـەمانم
تاکـەی بـه دڵـی سـەختەوە، نایـا بـەزەییت پـێم؟
نـەم چێـشتووە هێـشتا لـه دەمـت، تـامی زمـانم
هاوینـــه دڵو، پـــایزە غەمخانـــەیی (ڕاجـــی)
زســـتانه لـــه شـــیوەنمو، بـــەهارە لـــه گـــوڵانم.

(٢١)

لـه چـاوم فیتنـه دەرناچـێ، نەسـاغی دیـنو ئیمـانم
بەهەشتم بۆ تـەواو نابـێ، جەهەننـەم دێتـه سـەربانم
ئـیرادەو هێـزی کـردارە، خەرەکرێـسی هـەموو کـارێ
لەهـەر پـێچو گەرێکیـدا، هـەزاران داوە بـۆ گیـانم
له کاخی عیززەتی ماتم، له بـورجی ڕەسمـی هـەڵهاتم
به قانوونێکی سەرخۆشیی، پڕمکرد دەسـتو گیرفـانم
هـەوێنی تـەونو بـازاڕی قەدیمـه، ئـەم تەجەللایـه
که هەرکەس چـی ئـەوێ چـاوێك بگێڕێتـه ڕەزو بـانم
سەما بـەم ڕۆژە ڕوونـاکو، دەمـاودەم عـەرد تاریکـه
به دوو بەش بەشکراون شـت، وەکـو هـاوینو زسـتانم
بەشی من عاجزیو تۆبەو، بەڵاو ترسو نەسـاغی بـێ
ژیـانم ئێـسته تێناگـەم، دوای مەرگیـشه ڕیـزوانم
سـیاحەتبازی ئـەم دەشـتو بیابانـه، گیـانی پـاك
له لەشـدا پـیس بـووە بۆیـه، زەفـەر نابـا بـه یـارانم

مەجالێکی گەلێ پانو بەرینە، هەرچی مانـدوو بـوو
بلّـێ دانیـشە تـاوێکی، لـە ژێـر سـایەی درەختـانم
ئـەمن تـا کۆلّـەوارو دەس بەسـراوو گـران سـەر بم
ئەسـیری داوی کـوردانو، درۆوو سـوێندو بوختـانم
خوا یاریـدەیی (ژیکـۆ) نـەدا بـۆ هێـزی ئـەم هـۆزە
ئەبێ وەحشییو ئەسکیمۆو جنۆکەش بێنـە سـەیرانم!!.

(٢٢)

زیندووکـەوە ئـەمجا تـو خـودا عـەظمـی ڕەمـیمم[(١)]
لەم ڕێگەیە هەر تـۆی بـە خـودا عـەزمی صـەمیمم
بێجگـە لـە تـۆ کـێ چـارە دەکـا جـەرگی بریـندار؟
چەند سـالّە کـە لـەم بـەردەرو هەیوانـە مـوقیمم[(٢)]
بـەم لەنجـەوو بـەم لارە، مەگـەر دێیـە تەماشـا[(٣)]
بـۆی سـاغییە دێ، لـەم دلّـی پـڕ دەردو سـەقیمم
سەرچـاوەیی دلّ، داغـی غەمـەو لالـە نوێنـە
بـەم ئارەقـە نۆشـاوە، بـەلێ، پـیرو قـەدیمم[(٤)]
سـەیرانی ڕەزانـی گـولّو گـولّزاری گرینـە
وامـی سـەفەری گیانمـە، سەرخۆشـییو بـیمم
پـەژموردەیی ئـاپۆرەیی کـاکۆلّو مـوژانم
تێـراوی سەروچـاوی بەهەشـتی بـە شـەمیمم[(٥)]

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەلّێ: (زیندووکەوە ئەمجارە سەنەم ! ئێسکی ڕەمیم).

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەلّێ: (غەیری تۆ چ کەس، چارە دەکا جەرگی بریندار؟ چەند سالّە کە لەم گولّخەنی هیجرانە موقیمم).

٣- لەشوێنێکی دیکەدا دەلّێ: (بەم لەنجەوو بەم لارە، مەگەر دێیە عیادەت).

٤- لەشوێنێکی دیکەدا دەلّێ: (سەرچاوەیی دلّ، داغی غەمەو لالە نومایە   بەم ئارەقە جۆشاوە، بەلّێ، پیرو قەدیمم).

٥- لەشوێنێکی دیکەدا دەلّێ: (پەژموردەیی قوللابی جگەرکێشی موژانم   تێراوی سەروچاوەیی سەد قەترە شەمیمم).

(ڕاجـــی)! ســـەدەفی مـــن کــە زمـــانی تـــەڕو تێـــرە
وا دیـــارە لـــە دیـــوانی شـــەهیی، دوڕڕی یـــەتیمم[1]!!

(٢٣)

ئــــەو شـــۆخە دەکـــا غـــارەتی مـــاڵو دڵو دیـــــنم
یـــا ڕەببـــی نـــەبینم، کـــە دەمـــێ یـــار نـــەبینم
ئـــەو پەرچـــەمو کاکۆڵـــە، ئـــەکا کـــۆڵو تـــەرازووم
هەرچـــەندە کـــە عـــەییارە، لـــە معیـــاری ئـــەمینم
بـــــەم چـــاوە دڵ ئارامـــــە، دڵ ئـــــارامی نـــــەماوە
هـــەر غـــەمزە بـــە ســـەد تـــیرەوە، هاتۆتـــە کـــەمینم
غـــەم، هاتـــە دڵـــی پـــڕ غـــەمو خوێنـــاوی خـــەیاڵات
وا ژاری فیراقـــــــت ئەتکێنێتـــــــە بــــــــرینم[2]
قوربـــانی لـــەبو کوڵمـــەوو دوو چـــاوی خومـــارت
ئـــەم نیـــو ڕەمەقـــەی ڕۆحـــە، دەمـــێ بێـــرە ســـەرینم
جـــارێ نـــەبوو ئـــەی دڵبـــەری عـــەییار، بـــە ماچـــێ
پڕ شەوقی بکەی، ئـەم دڵـەی پـڕ خـوێنو گـرینم[3]
مـــەیلی لـــە هەوادارییـــە، دوو ســـونبولی گێـــسووت[4]
چـــی داوە لـــە تـــاوی شـــەرەری ئـــاهی بـــە تیـــنم؟
زاهیـــد بـــدە بـــەر تیغـــی جـــەماڵت، وەکـــو جـــەللاد
تـــا پـــــۆلی جنۆکـــان نەخزێنێتـــــە جـــــەبینم[5]

٦- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕاجی! کە زمان بێ سەدەفی من، بە تەماشا بمگێڕە لە دیوانی شەهان، دوڕڕی یەتیمم).

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (غەم، هاتە دڵی تەبو خوێناوی خەیاڵات هەر زەهری فیراقت ئەڕژێنێ لە برینم).

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (جارێ نەبوو ئەی شاهیدی عەییار، بەلوتفێ هەڵکەی بەوەفا دیدەیی پڕ خوێنو گرینم).

٣- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (مەجبووری هەوادارییە، دوو سونبولی گێسووت).

٤- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (تا شێوەیی شەیتان نەخزێنێ لە جەبینم).

(ڕاجی)، له هەموو کردەیی پڕ مایە کە دەرچووم
داغی سەنەمێکم لە دڵا ماوە، غەمینم.

(٢٤)

ماتەمێکی تازە بۆ مەیدانی ژین پەیدا ئەکەم
ڕۆژی مەرگی خۆم لە ئوفقی پەرچەمی ئاوا ئەکەم
سەر هەڵێنە، هەڵبڕە چاوت لە بازاڕی هەوەس
تا بزانی ئاڵو والای سۆز چلۆن سەودا ئەکەم؟
ئێوە ناسیارو، ئەمن شێوەی غەریبم بێتە ڕوو
پێچە لادە، جەژنی دڵ، لەملاوە وەك ئەولا ئەکەم
سوخمە سەوزو ئاڵ بگرێ دەستی یاریدەی بڕین
جەرگی هەڵقرچاوی خۆم، بۆ دەستبڕیی وریا ئەکەم
من کە بەختی گیان ئەکەم لەم شاری عیشقە، بێ ڕیا
کەس بناسم یا نەناسم، فەرق ناکەم، وا ئەکەم
ناوی گەر بێنن، نەزاهەت پڕ دەبێ ئیمانو دین
ڕۆژی حەشرم ڕا ئەبێ، جەننەت پڕی تووبا ئەکەم
دادی من لەم شارەدا، ناپرسرێ ئەی خونچەدەم
بۆیە وا پڕ زارو دڵ، هاوار ئەکەم، هیوا ئەکەم
گەر ئەڵێی ڕۆژووگرم، زەردەخەنەت ئەمباتەوە
بەرگی ئیسلامیی ئەپۆشم، کردەوەی تەرسا ئەکەم
پێم ئەڵێ دامردووی، (کاکە ڕەسوڵ)م ئەمکوژێ
من کە بادەی مەرگ فڕکەم، دیارە ئیشی چا ئەکەم
چونکە شای شەترەنجی عیشقم، چوومە بەندی شاڕوخی
سەرکزو ماتم، وەلاتم، گەردەنی ئازا ئەکەم

مــن کــوڕی عیــشقم ئەگــەر جاحێــل‌و گــەر پــیرم، ئــیتر
پــەیڕەوی باوکانەمــە ، گــەر چــاك‌و گــەر بــێ جــا ئەکــەم
نامــەوێ لــەم کاتــە کورتەمــدا ، هونــەر دەرخــەم لــەلات
بۆیــە وەك چــاوی دزان، تــا خــۆم پــەنادەم ڕا ئەکــەم
جــگ لــە ڕۆحــم، قیمــەتی ماچــم لــە باخەڵــدا نییــە
وا ڕجای (کــاك ئەحمــەد[1])و، پێغەمبــەرو مــەولا ئەکــەم
تا ملــم کــەچ کــەم لــە مزگــەوت‌و، بــە خــەونم بێیــە ڕوو
ڕمــــب‌و هــــۆڕی دڵ، چ شــــێخانە بــــە ئیللــــەلا ئەکــــەم
(ڕاجیا)، سـەد کـەس ئـەڵێ تـۆ هەمـسەری پەیمانـە نـی
من کە خـۆم ناسـیوە بۆچـی خـەم ئـەخۆم، بـڕوا ئەکـەم؟!

(٢٥)

تا بەکەی خۆم تووشـی دەردو عیللـەت‌و سـەودا ئەکـەم
سا بـە چـاوانت قەسـەم، ئـەمجا هـەوەس پەیـدا ئەکـەم
بــۆ بناغــەی قەســرو هــەیوانی ســەفاوو شــەوکەتم
هەڵکــەنینی کێــوی ســەبرو، قــۆنگرەی تــەقوا ئەکــەم
وا مــــەزانن، مــــن کەســــێکم کــــەم بــــەهاوو تانــــەجۆ
حــەز لــە نــازی نازکــان‌و، کوڵمــەیی زیبــا ئەکــەم[2]
دائیمــــا ســــۆزو نیــــازی کــــوردی دڵــــدارم هەیــــە[3]
دڵ لــــە بــــاغی پەرچــــەم‌و باڵایەکــــەی ڕەعنــــا ئەکــــەم

١- مەبەست لە حاجی کاک ئەحمەدی شێخە.

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (حەز لە نازی نازکان‌و، چەهرەیی زیبا ئەکەم).

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (دائیما سۆزو نیازی کورد تورکانم هەیە).

بێکەسیی، قازانجی لە کوێ دێتە بەر دەستی تکا؟
هیچ نەبێ، سا خۆم بە داوی دڵبەرێ والاّ ئەکەم[1]
مەرحەبا ئەی نازەنین، دڵدارەکەی نازك بەدەن
وا بە عیشقی چاوەکانت، مەشقی ئەملاولا ئەکەم
من وەکو ڕۆژی هەڵاتوو، دێمە ئافاقی بتان
شێت نەبووم، بۆچ خۆم بە تووشی چاوی کەم بینا ئەکەم؟
من کە ئوستادێکی پیری عیشق‌و سۆزو حیکمەتم
بۆ مەسائیل هەرکەسێ بێت خواهشی ئادا ئەکەم
(ڕاجیا)! چاوی خەیاڵت لایەقی ڕووی دڵبەرە
بۆیە وا ئێستا ڕمووزی یەکدڵیی ئیما ئەکەم[2].

(٢٦)

لە کونجی میحەنەتا مردم، ئەمەندەی کاری بێ جا کەم
وەکو مووسا، وەچاکە ڕوو لە جیلوەی تووری سینا کەم
بە عەقڵ‌و عیلم‌و عیرفانم، لەگەڵ تۆ چیم کە پێ نەکرا
بزانم چۆن ئەبێ وەختێ، دڵم مەجنوون‌و شەیدا کەم
ئەگەر دەستم بگا دوو چاوی دوژمن هەڵکەنم، قوربان
خودا ئیکرامان ئەگرێ، دڵ‌و دیدەم لە تەقوا کەم
سەراسەر مەنزڵی جانان، لە تەوحیدا موزەییەن بوو
لە وەسڵی تۆ ئەبێ جانا، سوپاس‌و شوکری مەولا کەم
زیادی نیعمەتە جانا، لەسەر لەعلی لەبت ماچێ
ئەگەر ئیحسانی تەکلیفم، بە شوکری ئەو موحەللا کەم

٣- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (هیچ نەبێ، سا خۆم حەریفی ئاهویی سەحرا ئەکەم).
٤- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (بۆیە من ئێستا ڕمووزی مەعریفەت ئیما ئەکەم).

که دیدارت موکەڕڕەڕ بوو، لە دیدەی جەمعە مەختووبە
نیشانەی ساعەتە زۆری لە خوێندندا، لـە فوقهـا، کـەم
سەبای خەتتم لـە گـوڵزاری ختـوورم هـاتووە، (ڕاجـی)!
بە یادی غونچەزاری ئەو، دەمـاغم چـاکە گوڵـسا کـەم.

(٢٧)

دەستم لە هەموو جێگە بڕا، ڕوو لـە نەشـەی کـەم
سیس بوومو وشکبوومەوە، با نەختێ گەشـەی کـەم
چاوت کە پڕی بەنگـە، پـڕی مەیکـەدە مـەی کـە
تا دەس لـە ملـی مەسـتییو ئـاوازەیی نـەی کـەم
ئـەو پەرچـەمە، پـەرژینی گـوڵو سـێو هـەنارە
ئەو بەژنە گوڵەندامـە، ئـەبێ سـا قەدەغـەی کـەم
لـێم لادە ئـیتر شـێخی ڕیـا، چـیکە درۆ کـەی
کارێ کە بە تۆی کەم، بەخودا نابێ بـە سـەی کـەم
بـا قـەل بفـڕێو، کـۆترە باریکـە بمێنـێ
مەیـدانی مـنو تۆیـە، ئـەوەی ناشـێ دەی کـەم
من هەر خەمی تۆم پێیە، دڵیشم بـە تـۆ بەخـشی
ئەم نیوە غەمەش، با لە دڵـی مامەخەمـەی کـەم
ڕەنگـی گـەنمی کوڵمەتـە، مالوسـکە دەبەسـتێ
خەرمانی سەرو پەرچەمی تۆ، گەر بە شەنەی کـەم
ئێـستاکە بـە سەربەسـتییە وا دێمـە کـەنارت
تاکەی بە ڕیا، ڕوو لە دەری گیـسکەگولەی کـەم؟!
(ڕاجـی) کـە گونـاه، کارمـە تـا ڕۆژی قیامـەت
پاك نابمەوە، گەر لە هەموو بەحرێ مەلەی کـەم !!.

(٢٨)

وچانداریو گـەداییم بـێ، ئـیتر ڕووی خـۆم لـە شـا ناکـەم
بـە ڕووتـی ڕۆژی دوایـیم بـێ، بەسـە داوا لـە خـوا ناکـەم
ئـەوەی سەرخۆشـی دوو ڕوویـیو، هـەواوو بادەنۆشـی بـێ
بـە پـوولێ نامـەوێ، مـن هەقپەرسـتم نـاڕەوا ناکـەم
بەهەشـتم پـێ فرۆشـرابێ، بـە گیـانو مـاڵو منـداڵم
لە ئـەم مەیدانـە کورتەمـدا، هـەڕا ناکـەم، هـەرا ناکـەم
کـە نـاوەنجی هـەموو تـیرەم، بـە چـاکتر هـۆز دەرچـووبم
بەبێ عـەقڵی، لـە شـەرقو غەربـەوە پـشتو پـەنا ناکـەم
بـە خـۆم باوەڕکـەمو هۆشـی هـەموو سـوودو زیـانم بـێ
ئـیتر یارێـك ئەناسـم، خـۆم بـە شـەیتان ئاشـنا ناکـەم
ئەوەی سەر چەوتە، ترسو لەرزی خۆی بەسییە هەتا مەرگی
لەگـەڵ زۆردارو بەدخووشـا، ئەمەنـدە خـۆم تـەبا ناکـەم
ئەگـەر دووبـارە زیندووبینـەوە، یـا نەبنـەوە مـەردوم
کە پێکەڵپێك هەموو بمرن، بەشـی خـۆم خـاك چـا ناکـەم
ئەگـەر بـێ خاوەنـە ئـەم چـەرخو بـازاڕە، چییەو چـۆنە؟
کە ماددەش بۆ تەبیعەت بێ، بـە مـەعنای شـارەزا ناکـەم
ئـەزانی؟ هێنـدە تـۆ بـەرزی، لـە ژووری چـەرخی بنیـادەم
کە قۆچت هاتو زگ زل بووی، ئیتر فـەرقت لـە گـا ناکـەم
لـە نێـرو مێـوە، تـا یـەکتر بناسـن، گـەورەتر، هـەقناس
هـەموو منـداڵی کۆزێـك بـن، چ ڕەنگـێ لێکجیـا ناکـەم
شـەپرزەی کێـوو سـارامو، وەڵاتم بۆتـە مارانگـاز
لە پاشەو پێشی هیچ هێزێـك، بڵـێ (ڕاجـی): ڕجـا ناکـەم.

(٢٩)

تـــا قیامـــەت، مـــەیلی چـــاوی کـــاڵ ئەکـــەم
ڕوو لـــە داوی زوڵـــفو دانـــەی خـــاڵ ئەکـــەم
لائوبـــالی، گـــوێ لەکـــەس نـــاگرم دەمـــێ
جـــگ لـــە دڵبـــەر، خـــۆم لـــە عالـــەم لاڵ ئەکـــەم
گـــەر بوەســـتم مـــن بەرانبـــەر ڕوویـــی تـــۆ
جەننەتولمـــەئوا لـــە ڕۆحـــم تـــاڵ ئەکـــەم
گـــەر بنۆشـــم مـــن لـــە بـــادەی چـــاوەکەت
دڵ لـــە دۆزەخ ســـەد کـــەڕەت خۆشـــحاڵ ئەکـــەم
وا لـــە قاپیتـــا ئـــەناڵێنم بـــە ســـۆز
بـــۆ خومـــاری چـــاوی شـــۆخت ســـواڵ ئەکـــەم
زاهیـــدا! مـــەنعم مەکـــە گـــەر مـــەی بخـــۆم
وەك وەلی، مـــن کـــاری بـــێ ئۆبـــاڵ ئەکـــەم
یـــار لـــە باســـی کوشـــتنم ئـــەدوێ، منـــیش
بەخشـــشی دوو لێـــوی، ڕۆحو مـــاڵ ئەکـــەم
وا بەســـەر دڵـــدا ئـــەبارێ تـــاوی خـــوێن
چـــەندی چـــاوی خـــۆم لـــە ڕووی ســـاماڵ ئەکـــەم
ڕۆژی مەحـــشەر، مـــن لـــە جـــەورو زوڵمـــی یـــار
(ڕاجیـــا)! تەســـلیمی عـــەرزوحاڵ ئەکـــەم.

(٣٠)

خودایە! من لە دەردی بێ دەمـاغی خـۆمو گـەل چـبکەم؟
لەگەڵ ڕۆبینتەنی میحنەت، بەشمـشێرێکی کـەل چـبکەم؟

که من ئاوارەیی موڵكو وەتەن بم، دەستو پێ خەستە
لە ساحێب ئەقربیاو ئەسپو، ڕەفیقی پێوو پەل چبکەم؟
وەرە ئەی نازەنینی من، بە ماچی لێوەکەی ئاڵت
بەبێ تۆ غەیری داغو دەرد، دەستی خۆم لە مل چبکەم؟
لە زنجیری فیراقت، بەستەوو ماتو مەلوول ماوم
لە زۆرداریی جەماڵو حیددەتی لاوی فەحەل چبکەم؟
چ ئاشووبم، بە ڕیسوایی سەرم هێناوەتە سەر خاك
کە من خاکم، لەلالەو سەبزەواتی مێرگو مەل چبکەم؟
بەبێ من، ئەی نیگاری شۆخی سەربەستی بەعیشوەو ناز
نەبوو جارێ بفەرمووی: بێ فەقەس لەم تەیری دڵ چبکەم؟
زەمانەت دوژمنە (ڕاجی)، چ تەدبیرت نییە ئەسڵەن
نییە ڕێگەی منیش وەك تۆ، لەسەر ئەم داوە سڵ چبکەم؟.

(٣١)

لە دونیادا ئەگەر دورجی مەعیشەت، دەرجی عادەت کەم
لەسەر کورسی تەفەککور، هەر دەبێ خۆم نەخشی ڕاحەت کەم
لە موددەی عومرما ساتێ نەبوو خاڵی لە خەم، حاڵم
لەبەر گەنجی خەفەت نەمدی، لەکونجێ ئیستراحەت کەم
بە عیشقی ئەو گوڵە، ئەو شۆخە، ئەو کوردە پەری ڕوویە
تەمامە گەر خەمو تاڵیی، هەموو ئەم ناوە غارەت کەم
بە تەنانزی تەنافی زوڵفی دامەزراندو، دامەزرا
لە خەیمەی شاهی خاڵی چاوی پێویستە بەشارەت کەم
دەلیلێکی هەیە، دەلالی چاوی کاڵی ئەو شۆخە
لە عەینی گۆشەگیریدا، تەماشای کاخی عیززەت کەم

کــــولاّوم، هـــەڵکزاوم، خانـــە ســـووتاوم، چ بـــێ تـــاوم
بـە ئومێـدی ویـساڵت، گـەر لـە ئـەم دنیایـە ڕیحلـەت کـەم
لـە هــەرجێ هــایو هۆیــە، بابــەڕۆی دڵ دێتــە بــەر گوێیــان
بەڵێ بۆ حـاڵ پەرێـشانیی، ئـەبێ ئـەم نرخـە مامڵـەت کـەم
مــەجالی زولجــەلالم هــەر نــەبوو، یــاڕەب، جــەماڵو مــاڵ
بە هەیبەت تێبکۆشم، هیممەتی خۆم سـەرفی بیدعـەت کـەم
شـــەماڵی دڵبـــەرم وا هـــاتو، ڕاســـتو چـــۆپی وەرگێـــڕام
وەکو (ڕاجی) کە تۆزێکم بە دەم بـا، ڕوو لـە خزمـەت کـەم.

(٣٢)

خۆشە بنۆشـین ئـەی سـەنەم، جێگـە بەجێگـە، دەم بـەدەم
بـادە بـەبادە، نـەو بـە نـەو، سـینە بەسـینە، دەم بـەدەم
نووری ڕوخـت کـە هـەڵکرا، زینەتـە بـۆ ئـەهلی هـەوەس
نوختە بەنوختە، خەت بەخەت، تورڕە بەتورڕە، خەم بەخـەم
وەختـــی فیراقـــت گریەمـــە، دیـــدە بەدیـــدە، دڵ بـــەدڵ
گۆنــە بەگۆنــە، کــۆ بــەکۆ، چــاوە بەچــاوە، یــەم بەیــەم
وەختی ویـساڵت خەندەمـە، سـەوزە بەسـەوزە، چـڵ بەچـڵ
خونچە بەخونچە، گوڵ بەگوڵ، لالـە بەلالـە، نـەم بـە نـەم
مەسخەرە زولّفو خاڵی تۆ، دەستە بەدەسـتە، مـوو بـەموو
دانــە بەدانــە، ڕوو بــەڕوو، سـایە بەسـایە، هــەم بەهــەم
قەیــدی دڵــم مەحەببەتــە، ڕۆژە بــەڕۆژە، شــەو بەشــەو
کەیفە بەکەیفە، پڕ بـەپڕ، هەڵقـە بەهەڵقـە، کـەم بەکـەم
بەزمە برۆیی‌و بێمـە دووت، خانـە بەخانـە، کـون بـەکون
سیلە بەسیلە، ڕێ بـەڕێ، باخـچە بەباخـچە، چـەم بەچـەم

حەیفە نەبێ ماچی دەمت، جوملـە بەجوملـە، لێـو بـەلێو
جیلوە بەجیلوە، قەف بەقەف، خەڵوە بەخەڵوە، جـەم بەجـەم
(ڕاجی)یە موشتاقی قەدت، سوکنە بەسـوکنە، دەر بـەدەر
هـاڕە بـەهاڕە، هـۆ بـەهۆ، گریـە بەگریـە، غـەم بەغـەم.

(٣٣)

گەلێ سووڕام، ئەمێستە ئـارەزووی سـەیری جیهـان ناکـەم
بـە ڕوودا کـەوتووم گەشـتێ بـە پـەڕگاری زەمـان ناکـەم
لـە ڕووی ڕاوو شـکارا، تـیری غـەمزەی خوسـرەوانی مـن
بـە خـۆڕایی کـە ناچـن، خـۆم بـە نێـچیری گـران ناکـەم
ئومێدم بـوو، بـە سـەبزەی نەودەمیـدەی بـاغی ڕوخساری
درەو یا گێرەیی میحنـەت، لـە خـەرمانی خـەمان ناکـەم
مەلەك بوون دەستو دامێنی پەری ڕووی من، پڕی عـەردی
لەسـەر بـۆ، تانەکێـشی قـەت گـولاوی ئاسمـان ناکـەم
کە دڵبەر، بەو گوڵی نـاو پەرچـەمو کاکۆڵـە خـۆی دەرخـا
ئەگەر خود بێتە چـاوم، چـۆن فەرامۆشـی جینـان ناکـەم؟
لـە سـۆزو لوولـەیی تاسـاتو کاسـاتی لـەبی سـاقی
لەگـەڵ کـاروانی ماتەمـدا، دڵـی مەسـتم ڕەوان ناکـەم
کە چوویە مەرکەزی دڵبـەر، شەهەنـشاهی ولاتـی عیـشق
بڵـێ (ڕاجـی) گەیـشتم، جـا بـە هـیچ لا کـاروان ناکـەم.

(٣٤)

دیدەکـەم، یاریدەکـەم، جـەرگو هـەناوم، گیانەکـەم
دینەکـەم، ئایینەکـەم، ئامینەکـەم، ئیمانەکـەم
سوورە گوڵ، ئارامی دڵ، چاو پڕ لـەکل، گەوهـەر لـەمل
سـۆزەکەم، پیرۆزەکـەم، نەورۆزەکـەم، نیـسانەکەم

نیوەشەو، خـۆش بیرەخـەو، نەخـشینەکەو، ئاسـك بـەڕەو
بازەکـــەم، شـــابازەکەم، شـــانازەکەم، جانانەکـــەم
نـازەنین، خـۆش پێکـەنین، ئـاواتی ژیـن، هـاواری دیـن
ڕاحەکـەم، ڕەحڕاحەکـەم، ئەڕواحەکـەم، مەسـتانەکەم
سییمبەر، عەترو گوهەر، شیرین کەمەر، هەی دز نـەزەر
زیزەکـــەم، ئازیزەکـــەم، پاکیزەکـــەم، پەیمانەکـــەم
خۆشەکەی، سەرخۆشەکەی، مەی نۆشەکەی، پڕجۆشەکە
ڕۆژەکـــەم، ڕۆژانەکـــەم، مانگانەکـــەم، ســـاڵانەکەم
داخەکـەم، بەیداخەکـەم، پەرداخەکـەم، پەرلاخەکـەم
باخەکـەم، بۆشـناخەکەم، سەرشـاخەکەم، نەرمانەکـەم
چاو عەرەق پڕ، لێو خەفەت بڕ، کوڵمە ئـاگر، دڵ بـەگڕ
گەنجەکـــەم، بـــێ ڕەنجەکـــەم، نارنجەکـــەم، ڕەیحانەکـــەم
پەنجە پەنجەی، لەنجە لەنجەی، قیتو قنجەی، خشتو خنج
یادەکـــەم، خـــۆش بادەکـــەم، ئامادەکـــەم، خەندانەکـــەم
ســـینەکەم، یاســـینەکەم، ناســـینەکەم، تاســـینەکەم
کاســـەکەم، سەرباســـەکەم، گیلاســـەکەم، تاســـانەکەم
ئەی سەنەم، گوڵ خونچەدەم، نارنجەمەم، قامەت عەلـەم
شـــاهەکەم، هەمڕاهەکـــەم، شـــاهانەکەم، دیوانەکـــەم
ڕەحمەتەی، پڕ هەیبەتەی، شیرین خەتەی، هەر شـەوکەتە
خانەکـــەم، مەیخانەکـــەم، بتخانەکـــەم، تەرخانەکـــەم
شەنگەکەی، پڕشنگەکەی، گوڵڕەنگەکەی، دڵ سەنگەکە
لاســـەکەم، ڕێواســـەکەم، بڵباســـەکەم، گۆرانەکـــەم
بانو عەرعەر، قەد سنەوبەر، شۆخو دڵبـەر، نەیـشەکەر
نەرمەکەم، سەرگەرمەکەم، جێ شەرمەکەم، گریانەکـەم

چاو شەهێنەی، دڵفڕێنـەی، خۆنوێنـەی، عیـشق چـێن
گیانەکـــەم، بێگانەکـــەم، جیرانەکـــەم، جەیرانەکـــەم
سەرو و بان، ئارامی جان، ڕۆحـی ڕەوان، شـەوقی گـوڵان
چـــێنەکەم، خاوێنەکـــەم، دروێنەکـــەم، خەرمانەکـــەم
بیرکـوژەی، عاشـق دژەی، هــەی خوێنمـژەی، گـوڵ داڕژە
زادەکـــەم، ئازادەکـــەم، بەگزادەکـــەم، کوردانەکـــەم
ماچەکەی، لالێوەکـەی، وەك سـێوەکەی، خـستمیە کێـو
ســامەکەم، ئارامەکـــەم، ناڕامەکـــەم، ئامانەکـــەم!!.

(٣٥)

مــردم لــە غــەما دڵ بـدڕێو، هێنــدی پەڕۆکـەم
سوودی نەبوو ئەم کیسەیە، خۆم بۆچی خەڕۆکـەم؟!
بەختی سـیەهم، نەمـدی، وەکـو خـاڵییو پەرچـەم
جارێ سەری ئـەم تـەیرە، بـە دەنـدووکی هەڵۆکـەم
قـیری سـیەهی لێبکـە، سـەد کەعبـە بڕووخـێ
با دەستی هەوەس، قەف بە قەفی گـەردەنی تۆکـەم
تـا ڕەنـگو ڕوخـم زەردە، لـە دنیـا دەگـرێ بـاس
مەعلوومە لە ڕووی گوڵ، کە دەبێ ڕەنگ بە بۆکەم
بــەم ئـاهی منــە، ڕۆژی ڕوخــی کەوتــە بڵنـدی
دڵ بۆیــە دەڵــێ، بــەم قــەدی دڵـدارەوە شـۆکەم
وازی نییـــە لـــەو گەنـــدومی خاڵانـــە، ڕەقیـــبم
مــەر ئــەو کــەرەدێزە، بــەرەڵای خەرمــەنی جۆکـەم
ئەی ڕۆحی ڕەوان، لێمگەڕێ ماچـێکی لـەبت کـەم
خۆ، بادە لە نـاو شووشـەیی خـۆی نابـێ بەبۆکـەم

لـەفزم وەکـو هەنگوینـە، بـە ژەهــراوە موبـەددەل
کێ دێ؟ لەگەڵی، ئێـستە هــەتا مــەرج و گرۆکــەم
(ڕاجی)! لە ویــساڵی کـە خــودا بێبەشــی کــردووم
تــا قــامی قیامــەت، چ دەبــێ شــیوەن و ڕۆکــەم؟!!.

(٣٦)

ئــەم کــچی بــادە، بــە هــیچ جــۆرە تــەڵاقی نــادەم
نیوە بۆســێکی بــە ســەد مــوڵکی عێراقــی نــادەم
سەروکاری هــەموو کــەس، عیــشق و فەنایــە ئــاخر
جێ خەوی مەرگی بـە ســەد تــاق و ڕیــواقی نــادەم
ســاقیا! جــامی عــەرەق بێنــە مــەزایایی حــزوور
بــە هــەموو مــوڵکی ســولەیمانییە بــاقی نــادەم
دڵی غەمدیــدە ئەگــەر جــارێ بکــا بــۆنی ویــساڵ
چــیکە بــەر دەبدەبــەیی کۆســـی فیراقــی نــادەم
باغــەوانا! مەبــە دڵگــیرو، مەکــە پــەرژین، گــوڵ
وەکو شێخ ڕوویی شــەکەر، مــن بــە سمــاقی نــادەم
لــەبی جۆبــاری ســەفا، ســەروی دڵارامــی هەیــە
ڕۆژی بــەزمم کــە هــەڵێ، ڕاهــی میحــاقی نــادەم
(ڕاجیــا)! مەملەکــەتی خۆمــە وڵاتــی ڕەنگــین
بە هەموو میللــەت و مــوڵکێکی ســیباقی نــادەم.

(٣٧)

بــە ســۆزی دڵ، بــە ناڵــە، چەشــنی کوکــووم
ســـەرم پـــڕ جۆشـــە، بـــەرگی زەردە، دوو ڕووم
ســـوپای سەرکێـــشە مەیـــدانی دڵ ئـــەگرێ
لـــە کـــوورەی شـــۆرو شـــەوزاریمە هـــەڵبووم

کەمەنــــدی زوڵـــفو کاکۆڵـــت، بـــەجارێ
ئـــەکا بەنـــدی مـــرازو گیـــانو ئەســـتووم
نـــەمێنم، ڕەببـــی بـــێ ئـــاگر بـــسووتێم
ئەگـــەر بـــێ زەوقو نۆشـــی دیمـــەنی تـــووم
بـــە تیـــژی خەنجـــەری موژگـــان، پەلـــە دڵ
ئـیتر بـۆ کـوت کوتـە، نـاو جـەرگی گرتـووم؟
نەکـــەی لێمـــان بتـــۆرێی، هەرچـــی قـــەوما
مەترسێ، مـن لەبـەر دەسـتا کـە خـۆش خـووم
ســـەفەر، هەرچـــەندە مایـــەی نالـــەبارە
بـــەڵام ئـــەمجارە هەســـتا بـــەختی نوســـتووم
لــە ترســی شــێخ، ئــەبێ هــەڵبێم بــە دەشــتا
نـــەوەك بمبینـــێ ئەشـــکێنێ تـــەرازووم
بـــەلێ (ڕاجـــی)، دیـــارە ســـۆزی ئێمـــە
لـــە دڵتـــەنگیمو دوو چـــاوی خـــەواڵووم.

(٣٨)

لەم وەحشەتە من تووشـی چ شـاخو چـەقەنێ بـووم؟!
گیرۆدەیـــی ســـەر پـــڕژی، چ دارو دەوەنـــێ بـــووم؟!
گرتـــت بـــە جنێـــوێکی، ژیـــانم بـــە تیجـــارەت
وەك تـازە هـەتیوێکی، کـە ئیمـڕۆ بـە تـەنێ بـووم
دەتوێتـــەوە دڵ، هـــەروەکو شـــەمعێ کـــە بـــسووتێ
بابەســـتەیی ســـەودایی عەرەقـــدان لەگـــەنێ بـــووم
لـــەم بـــەحری خـــەیاڵاتی تـــۆ، نیزیکـــە بخنکـــێم
وا بزانــە نەهەنگێکــە، بــە تووشــی گــەزەنێ بــووم

هەرچەند ئەڕژێ خوێنی دوو چاوم، لە غەمی تۆ
بەم خوێنەوە، بڕوانە چ خاوەن کەفەنێ بووم؟!
هاتوڕەوی من لێرە ئەفەرمووی چییە؟ قوربان!
سەودازەدەیی قامەتی نازك سەمەنێ بووم
(ڕاجی) لە قیامەت کە بڵێن: چیت بوو لە دنیا؟
بێ ماڵو دڵو، عاشقو ڕەندو ڕەبەنێ بووم!!.

(٣٩)

هەرچەندە بە ئاهەکەی قەلەندەری، هاتو چووم
هەر وازی لێ نەهێنام، هەتا بردی ئابڕووم
بیستوومە کەولێ ڕەقیب، دەبباغی نییە بەلام
لێی ناگەڕێم عەزیزم، ئەمێستە تا نەیگرووم
شەپۆلی چاوەکانم، بەسەر ڕوو کە دێنە خوار
ساتێ بە ڕەنگی سورەوەو، ساتێکی زەردە ڕووم
لە وێنەی زەڕڕەداری، دارو بەردی (کۆیە)کەت
فرمێسکی چاوەزارم، ئەشۆرێنێ شۆرە بووم
جیلوەی شکۆفەکانی خەتو خاڵە تازەکەت
ڕازایەوە بە شەوبای ئارەزوویی ئاهی زووم
تریسکەی عەقیقەکانی لێوی بە زەردەخەند
پڕتەو ئەخاتە سینەی ئاسمانی پڕ نجووم
ئەی گیانە پڕ نیشاتەکەم، ئەی چاوی دیدەنم
ئەی یارە دڵفریوەکەم، ئەی شۆخی ناو قوتووم
کەی دێی بە ڕەسمی تازە، بە (ڕاجی) ئەدەی هەوەس؟
بێجگە لە تۆ شك نابەم، لەسەر خاکی مەرزو بووم.

(٤٠)

(ناز)

لەسایەی خواوە، خوا نانی بڕیوم
لە ئیشوکاری کۆمەڵ، تێ تڕیوم
بە غەم، وا کۆڵەوارو دڵ نەخۆشم
بە وێنەی کاڵەکی بەڵ، داتەپیوم
لە دایکم بووم، سەرم هەر دەردەدارە
لە منداڵیوە پیر بووم، داچەمیوم
نە (خونسا)مو نە (مێ)م، نێر بووم لەلای خۆم
کەچی وەك یەختەیی تازە خەسیوم
لەبەر بێ باب و داکیو، دەرکەناری
تەمەن چل ساڵەمو، هێشتا هەتیوم
ئەوەی چارەم ببینێ، وەرئەسووڕێ
ئەڵێی دڕکم، لە چاوانی چەقیوم
جەهەندەم پڕ ئەکەم، ڕۆژی قیامەت
لە عالەمدا، کە من داوی بەزیوم
نموونەی سەنگەساری و نالەباری
دیارە، وا لە دوو شانی خزیوم
بە ئەسپێو، کێچو، مێشوولەو، هەزارپێ
لە بن باری فەلاکەت، داهەزیوم
ئەوەش عومرە، خوا داوتە بە من تۆ؟
حیسابیشم ئەکەی، ڕۆژی نەدیوم!!
جەزای ناخۆشی ئێرەم گەر بدەی، خۆش
پەشێمانی، بڵێ تازەت کڕیوم

کــه کــاری خۆتــه، هــەر عــەقڵو نــەفامی
هـــــەژاریو دەوڵــــەتی پێکــــدا ســــەپیوم
کەســێ گــەر هاتــە دەرگــەت، کەوتــە هــاوار
دەرت کــــرد، هــــەروەکو گیــــانی لــــەقیوم
ڕجـــا، ئـــاوی ڕەشـــی پێـــدا ڕژانـــدووم
حــــەیا، ئێخــــەی حــــەیاتی دادڕیــــوم
ڕیـــا هـــاتو، بـــە ڕیـــشی خـــۆی ڕیانـــدم
تــــەما، بەنــــدی تــــەمامی هەڵکــــەنیوم
چ ســـەیرە؟ ڕۆژو شـــەو مـــن هـــەر گریـــوم
معــــازەڵڵا، بــــە بێــــزی پێکــــەنیوم
لـــە خۆشـــیدا، لەگـــەڵ خـــەڵکی چ بۆشـــم!
لـــە ناخۆشـــی، کـــە هـــەر خـــۆم، نـــۆوو نیـــوم
لەســەر گــەنجان ئــەنوون خــەڵکی، هــەموو کــات
ئــــەمن هــــەر وردە بــــیرە، زێــــڕو زیــــوم
(عــوزێر) پێغەمبــەرم بیــستووە لــە قورئــان
کــــە زینــــدوو کاتــــەوە ئێــــسکی ڕزیــــوم
(خەلیل)یـش هـەروەکو مـن بـوو، لـەدەس هـۆش
هــــەڵاتو کــــردی ئــــاوا، شــــاخو شــــیوم
غەڵــەت بــووم، ئــەو کەســێکی دەســتدرێژ بــوو
ئــــەمن هــــەر دەســــبڕاوو خــــۆ نــــەژیوم
ئـــیتر (ڕاجـــی)، هـــەتا مـــاوی بنۆشـــە
غـــــەمو، تـــــاڵاوو، ژارو، ژانو شـــــیوم.

١٩٥٣/٧/١٠

(٤١)

من ڕووتو ڕەجـاڵی تـۆم، لـەم گوڵخەنـەدا کـەوتووم
فِي مَحـــــزَنكُم حَـــــقٌ لِلــــسّائلِ وَالمَحـــــروم
هەرچـەندە وتم: جانـا! هەسـتە وەرە لام بـۆ سـوود
ئـاخر کـە نـەهاتی تـۆ، ڕۆیـشتمو مـن تێـچووم
سـاقی قـەدەحت بێنـە، دانیـشەوو، هەڵـدەستم
بۆ هەرچی دەڵێی فەرموو، من خادیمو تـۆ مەخـدووم
موتریب بـخە کاری سۆز، سەد عوودو ڕەبابەو چەنگ
شادمکە، هەڵمسێنە، بەینێکـە بـە غـەم نوستووم
دڵبـەر تـۆ تەماشـاکە، ڕەنگـم لـە ڕووا ڕۆیـی
ئەی چاوی سپیمو ئاخ! نـازانی کـە مـن چۆن بـووم؟
دەسـتم کەلەکـەی گـرتم، ماتـەم سـەری لێـساندم
سەد کوێرەوەریم کێشا، بەختیش لە تەڵـەی بەسـتووم
یـار هاتـە ئیـشارەی نـاز، (ڕاجـی) پەلەپـەل هیـچە
دەژیەی بە خەفەت تا دێ میقـاتی دەمـی مـەعلووم.

(٤٢)

مـن لـە یـارو یـاوەرانو نازکـان بێگانـە خـۆم
پێ بـە دەرگانـەی شـەماڵو، جێگـە ئاگرخانـە خـۆم
دڵ بەسـۆزو سـینە پـڕ ئـاهم، لـە دووری دۆسـتان
وا پەڕاگەنـدەی زەمـانم، بێکـەسو تاقانـە خـۆم
تۆ لـە تەلعەتـدا وەکـو بـاخی بەهەشـتی، جیلـوەدەر
مـن لـە نـاڵینو خرۆشـا، مـورغی گوسـتاخانە خـۆم
دائـیرەی گریـەو خرۆشـم، مەرکـەزێ وێـران ئـەکا
شـینو قورپێوانمـە، سـەر پـڕ خەمـی خوخانـە خـۆم

ئـەی خـودا، مـردم لـە تـاوی عیـشوەیی بـاڵای یـار
تۆ شەهەنـشاهی عمـوومی، سـائیلی دەرگانـە خـۆم
بـۆ نیـازو بـەزمو ڕەزمـی گەردشـی مەیخانـە تـۆ
پڕ غـەمو، ماتەمزەدەو، گەردن کـەچو مەسـتانە خـۆم
کولبـەیی بـەختم، ڕەواجـی دەنکـە جـۆییێکی نـەما
(ڕاجیـا)! سـافیی سـپێدەو، ڕەنگـی ئێوارانـە خـۆم.

(٤٣)

لـــە نـــاو بـــەحری فیراقـــت، بـــا نـــەخنکێم
کـــەنارێکم لـــە دەســـتا بگـــرە، دەربـــێم
غـــولامێکم لـــە دەرگانـــەی ویـــسالا
لـــە شـــۆرا، گـــەر تـــۆ نـــازانی ئـــەمن کـــێم؟
لـــە میحەنەتـــدا، لەبـــەر پـــەنهانی کوڵمـــەت
بـــە چـــاوی زاهـــیرو بـــاتین، دەگـــرییێم
کـــە ئاگرخانـــەیی عیـــشقت بـــە گـــڕ هـــات
لـــە دەورەی عالەمـــەو، هـــەر مـــن دەســـووتێم
لـــە ڕێگـــەم وەقفـــە گـــەر ناکـــەی، ئـــەزانی؟
عەجـــەب نابـــێ وەکـــو بـــەنزین نـــەگرفێم!
بـــە بـــێ ئـــاوی حـــەیاتی لێـــوو خەنـــدەت
لەســـەر مـــن عەهـــدی وشـــکیی بـــێ، نەڕسـکێم
بـــە نیـــوە ئیلتیفـــاتێکی، ئـــەزانێ
لـــە بەنـــدی نامورادیـــدا دەفـــەوتێم!
حـــەبیبا! گـــەر دەپرســـی حـــاڵی چـــاوم
دەمـــێ پـــڕ مـــەوجی خوێنـــاوە، دەمـــێ دێـــم
لـــە تـــاریکی شـــەوی بـــەختم بـــە شـــوعلەی
مەحەببـــەت، بـــۆ دیـــاری ماچـــی دەم دێـــم

ئەگــــەر شـــــادم، وە یـــــا زارو نـــــەزارم
لـــە ســـایەی زوڵفـــە ، نـــابینم بـــەری پـــێم
لـــە یـــارم مەتڵەبـــە یـــەك بۆســـە ، (ڕاجـــی)
بـــــلا، ترســـــی دڵو دینـــــە کـــــە بیڵـــــێم.

(٤٤)

بـا لـە خانـەی عوشـرەتا، کـارێکی دەسـتووری بڵـێم
تـــا درەوشـــی ڕووی دەدا ، ناڵـــەیکی دەیجـــووری بڵـــێم
مـن بـە کـامی لێوەکانـت، غائیلـەی عیـسا بکـەم
یـا بـەیادی قامـەتی تـۆ، ئایـەتی (تـوور)ی بڵـێم؟
چـەندە وەسـفی تـۆ بکـەم، مابەینـە وەك ئـەرزو سـەما
جا مەگەر هەر بۆ مەسەل، میصباحەکەی نـووری بڵـێم
چـاوی شـۆخی یارەکـەم هەرچـەندە کاڵـە، پێـدەگا
بـا ئـەمن جـارێ بـە گـوێرەی سـێوی لاسـووری بڵـێم
باسـی دەریـایی دوو چـاوم کـەم، لـە تۆفـانی فـیراق
یا لـە گـەرمیی دڵ هـەوای ئـاهێکی تەنـدووری بڵـێم؟
چـیم لـە نێزیکـی حـەبیبان داوە، وا مـەدحی ئەکـەم
قاعیـدەی وایـە بـە دایـم، زەلزەلـەی دووری بڵـێم
بـاغی حوسـنی ڕوومـەتت، ئـەی دلبـەرا ڕازایـەوە
بـا بـە ئاهـەنگی عێراقـی، لالـەوو سـووری بڵـێم
تـا لـە غەمخانـەی فیراقـم، شـینی ناشـادیمە مـن
چـاکە هـاوارو فوغـان کـەم، حـاڵی ڕەنجـووری بڵـێم
(ڕاجیـا)، بـۆ زوڵفـی دووتـا، تـا بـە تـا بیخوێنـەوە
نوختە نوختە، خەت بەخەت، گەر نەزمی گەنجووری بڵێم.

❊❊

-ن-

(١)

دڵم پشکۆ، دەروون تەندوورە قوربان
هەناسەم سەردو، تەن مەغموورە قوربان
تەماشا ڕێژەنی خوێناوی چاوم
دەڵێی لێشاوەکەی ناعوورە قوربان
لە دووری تۆ، سبەینانو ئێواران
لەبەر مەددی نەزەر دەیجوورە قوربان
کەرەم فەرموو لە تۆزی ڕێگەت، ئەی دۆست
کە چاوم دوور لە تۆ، بێ نوورە قوربان
دەماغم ڕۆژو شەو پڕ شۆڕو جەنگە
دەڵێی هێلانەیی زەنبوورە قوربان
سەرو ڕووت بۆ هەموو کەس بێ حیجابە
چ ڕەحمێکە؟ لەمن مەستوورە قوربان
کە ڕۆژی ڕوویی تۆی پۆشیوە هیندو
گوناهێکە، بە ئەو مەغفوورە قوربان
قوڕی کوێ کەم بەسەر خۆما لە تاوت
دڵم تۆراوە، دایم دوورە قوربان
هەمیشە چاوەنۆڕی دەستی ساقیم
جگەر خشتورو، تەن خاپوورە قوربان
بە (ڕاجی) ڕوو نماکەو، میهرەبان بە
لە خەندێکی لەبت مەسروورە قوربان.

(٢)

تەرزێکی جگەر ڕەنگە، خوێنی دڵی بێ دەستان
بۆ مەشقی خەتو خاڵی، موژگانی دژم وەستان
نەشئەی قەدو باڵاکەی، شمشادی بە بەر با دا
شێوەی سەرو کاکۆڵی، ڕەیحانەوو موشکستان

دونیا له هەوای عیشقا، چەرخێکی شلك پێیە
زەڕڕێك بوو سەما چێشتی، هەر گێژە وەکو مەستان
ئاسایشی هەر مەنزڵ، سەبری دڵی بێچارە
لاکین به چ دای بوکتی، عەقڵ‌و دڵ‌و دین هەستان
عەنقایی زەمان عیشقە، ڕەنگی که بە چاو نایێ
ئاساری لە عالەمدا، پەیدا وەکو تەڕدەستان
ئاوێنەیی بێ ژەنگم، وەختێ کە بەرەو ڕوو بم
ئێستا کە لە دووری تۆم، ڕاخستووە ژەنگستان
(ڕاجی)! مەدە ئیعلانی حەربی ئەمەل‌و عیشقا
موفلیس لە هەموو لایێ، چوە ڕیزەیی پابەستان.

(٣)

یاری گیانیم لێ ئەکەیتە دوژمنی دینم، زەمان
قارەمانییشم ئەکەیتە شین‌و نالینم، زەمان
داغ ئەخەیتە جەرگی گەش، بەرگی پەلاسم پێ ئەدەی
ئۆقرە ناکەم، ناخەوم، هەر خزمی نەفرینم، زەمان
خانه سووتاوی چرای چاکەم، چ بۆنسۆ دێ لە ژین!
شیوەن‌و غەوغا ئەگێڕی تۆ بە شوێن ژینم، زەمان
خاکی خۆمت کردە گرد‌و سەنگەری باس‌و هەرا
شانی بەرزت گرتمە ناو داوی گەوزینم، زەمان
دانش‌و هۆشت لە بیری بێ ڕەوی پڕ کردمەوە
تووزەلەت لێداو، زلەت لێدام‌و، بن چینم، زەمان
چونکە لەم دونیایەدا، جێگەی سەعاتێکم نییە
وا ئەزانم لەو سەریش، بێ ناوو ڕاشینم، زەمان
هەرچی ئەیکەی بیکە، گۆمی قووڵ مەلەی خۆشە، ئیتر
نامەوێ ناوونیشان‌و هۆزو ئایینم، زەمان
دۆست‌و دوژمن گشتی لێت هاندام‌و، کینەت خستە دڵ
هیچ زەرەر ناکەم کە ڕووت‌و قووت‌و غەمگینم، زەمان

پایەماڵم کەی گەلێ خۆشیمە، نەك بکەی بە شا
چونکە حەق خۆی بێکەسە، ئاواتە ناسینم، زەمان
هەرچی هاتە ڕێگەمو خۆی خستە باوەش، بۆ تکا
تۆ دەرت هێنا لە باوەشمو لە بالێنم، زەمان
من کوڕی جارانو تۆ هەر کاتە جۆرێکی تری
نایەیە بەر دڵ بە چاوی پڕ لە ئەسرینم، زەمان
گەرچی (ژیکۆ) مایە سووتاوە، کەخۆی ماوە لەخۆی
هەر ئەلێ: من بەسمە خۆم خوێنداری گوڵچینم، زەمان.

(٤)

لە دەس چوو عەقڵو دینم، بە جیلوەی ڕوویی نازداران
بە بەر - با - مدا لەبەر بادە، سەرو ماڵو دڵی جاران
لە باخی سۆزدا عاشق ئەبێ ئوستادی بولبول بێ
نەوەك عومری بە سەربا سەر بەفرسەت، چەشنی هوشیاران
کە مەولا ڕەحمی زۆرە، گەر لە گەردەن بەستم ئۆباڵت
فیداتم موتریبا، خۆش، هەستە لێدە سازی بێداران
ئیتر پیشەی قەدیمی تۆ، سەراپا لوتفو ئیحسانە
بەڕەحمی خۆت بگە هانامو دەرچم سا لە هاواران
حەبیبا! کەی لەناو دوو دوژمنا، جێگایی تەمکینە؟
وەرە یاریی، نەجاتمدە، سەنەم، یا بکە تیرباران
ئەگەر سەختم، ئەگەر نەرمم، لە ئاهم وا دیاری دا
تەواوە جیسممو لێدە، تکەی ئیکسیری ڕووی یاران
لەلایێ کەوتووە (ڕاجی)، لەلایێ نووستووە دڵبەر
وەکو من بەختی بەسراوە، لە سارا یا لەنێو شاران.

(٥)

ئەو کۆمەڵە کوردانە، دەڵێی شاهی زەمانن
خۆش فەهمو خیرەد، حیزی ملوکانی جیهانن

وەختێ کە ئەچن بۆ شەڕو شۆڕ، ئاگری زەیتن
وەختێ تەقەلا چاپکو، وەك ئاوی ڕەوانن
وەختێ کە ئەبەن ناوی هەوەسبازی یو مەستی
گوڵزاری ئیرەم، لالەیی دامەن هەمەدانن
خاوەن حەسەبو ڕندنو، بێباکنو مەستوور
ڕەنگین قەڵەمو، خۆش خەتو، شیرین، بە زمانن
مەحبووبنو، سەربەرزنو، شاداوی مەلاحەت
دڵدارنو، هەموارنو، هەر زاڵو بەسامن
بۆ ڕۆژی هەرا، هەروەکو عیفریتی بە هەڵمەت
بۆ دوژمنی سەر، ئافەتی پڕ ناوو نیشانن
هەر تایەفە، گەردەن کەچی ئەو کۆمەڵە نابن
مەڕدوودنو، فەرتووتنو، بێ عەقڵو نەزانن
هەقناسنو، بێ باسنو، دەربازی تەمو غەم
زانراوە لە دنیاوە، هەموو ئەهلی جینانن
(ڕاجی)! نییە حاجەت بە قەڵەم بیخەیە نووسین
سەربەرزی هەموو عالەمو، عالی، بە مەکانن.

(٦)

بەزمو هەوایی گوڵشەن، بۆ ئێمە بوو درەخشان
تا لوتفی گوڵ نەبینین، دڵ زاری کونجی زیندان
وا عومری من بەسەرچوو، تاکەی جەفا بکێشم
خوا بتگرێ وەفاکە، ماچێك لە هەردوو لێوان
وەك لالەزاری ڕووی تۆ، هاتو نەسیمی ئەنگوت
پێویستە گەر حیسابم بکرێ لە ڕیزی ڕەندان
میحنەت زەدەی برۆتم، تا تاقو جووتە بۆ فێڵ
قوربان! وەرە بنۆشین، من خوڕڕەمو تۆ خەندان
ڕۆحم لەلات بەجێما، هەردوو ڕەئی بەیان بوو
من سوێند ئەخۆم، دڵیشم، حاشا نەچۆتە هیجران

سەرمەستی غـەمزەییێکم، سـەودا دەمـاغی تـیریَ
قەت ڕەنگ نییە لەگەڵ تۆ، ڕۆستەم کە بێتە مەیـدان
دڵ داییمـا خەریکـە، بـەم کـوورەیی خـەیاڵات
بۆ جۆشی تیری ئولفـەت، بێسوودە چەکوچ و سـندان
زیـوین بـەدەن هەتاکـەی، بـێ ڕەحـم و بـێ زەکـاتی؟
ڕەحم و زەکاتـە پێویـست، هـەردەم لەسـەر موسـڵمان
پێموت: بەماچی چـاوت، گـەردن کەچـم، وتـی پـێم:
(ڕاجی) ڕجا کەمێك بوو، کردت بە بەحری عومـان!!.

(٧)

ئەم خاك و هـەواو ئـاوە، کـە بـێ نـاوە بـە یـەزدان
هـەر فێـری دیموکراتییـو سەرچـاوە، بـە یـەزدان
بەرچـاوەیی هـۆزێکی ئەدەبپـەروەرو ژیـن بـوو
ئیمڕۆکەیە دوو چـاوی بـە گـل مـاوە، بـە یـەزدان
عیلم و هونەری داوە بـە بـا، کـوردی خـەریك مـاو
مەندیلی لەسەر دوژمنی خـۆی نـاوە، بـە یـەزدان
پاشـاوو گـەدا، عـالم و خـاوەن مـەڕو ڕەنجبـەر
هەر ئێکـە بـە مەوجێکـەوە خنکـاوە، بـە یـەزدان
بێ تانە کە خۆم کردە سوپەر، بـۆ سـەری میللـەت
بۆ شوێنە ونـیم، سـەد لـەپی لێـداوە بـە یـەزدان
نـابینی؟ چـلۆن بـاغ و مـەزاری دڵـی دوژمـن
ڕازاوەتـەوە، تـازەوو پـاراوە بـە یـەزدان
ماتـەمزەدەوو کەوتـەیی بـن بـاری فەلاکـەت
مـاوین و دڵـیش پەسـت و پەشـۆکاوە، بـە یـەزدان
بێ قونبەلـە، بـێ تـائیرە، بـێ مـوخنیقی غـازات
ئازۆت و ئۆکسجینی مـە، هـەر نـاوە بـە یـەزدان
نیمانـە سـەرو سـیرەتی کـارو، دڵـی بـاوەڕ
دڵ وشکی مەعاریف بـووە، گوشـراوە، بـە یـەزدان

هـــەر زاهیـــدی غـــەددارە، ئـــیتر چـــاوەنوارە
مـــردن بەســـەریکاتەوە، ناکـــاوە، بـــە یـــەزدان
هەر شێخی مـل ئەسـتوورە، بـە بـەرماڵی ڕیـایی
پـــەردەی بەســـەری غەفڵـــەتی داداوە، بـــە یـــەزدان
دەروێـــشی مـــەکربازو، بـــەرازی کـــوڵی نـــانیی
هـــەر یـــەك بـــە ســـواڵێکەوە پـــڕژاوە، بـــە یـــەزدان
هەر هۆبەوو هەر هـۆزە، بـە ناوبـانگی عەشـیرەت
دونـدانی لـە کورتانـەیی خـۆی نـاوە، بـە یـەزدان
خـۆ بێمـە سـەرو کـۆکرِی جـاحێڵی لـە نـاو شـار
وەی وەی! کە لـە ڕوو، پـۆدرەی لێـداوە بـە یـەزدان
بـیری نییـە، قەومییـەتی چـی؟ لووسـییە کـاری
خۆی بۆ بەری پێی بیجبیجە کێشاوە، بـە یـەزدان
پیرانی ڕدێن پەشمو خوریو مـوو، بـە قـسەی پـان
هەر ئێکە ئەڵێی مستی لە کەر داوە، بـە یـەزدان
خـۆ کۆمـەڵی ئاغـەو بـەگو سـەردارو گزیـران
هەر ئێکە لە ڕێی پارووێ، سـەد چـاوە بـە یـەزدان
هەر باسو قـسەی فیتنەگـەریو، سـۆزی کـچو ژن
سـەودا لـە مـلو گـەردەنی هـاڵاوە، بـە یـەزدان
ئێکـێ ڕەشو، ئێکـێ سـپییو سـوورەیی چاوشـین
هەر لۆمەوو هەر غەیبەتو، هەر ڕاوە بـە یـەزدان
باسـێکی مـشوورو گـەلو زانـستو سـەروکار
ڕەش بۆتـەوە، لـەم لاپـەڕە بـەولاوە بـە یـەزدان
هـۆ کاکـە، منـیش مـردمو مـەرگم بـە گژاچـوو
بینۆشـە دووای مـن، هـەموو تـاڵاوە بـە یـەزدان
ئـەووەڵ شـڕو، ئـاخر شـەڕو، ناوەنـدی گـەچوگێڕ
هەر بـۆ مـنو هـەر بـۆ تـوە، بژاراوە بـە یـەزدان

(پشکۆ)، چییه؟ بەرزی وەتەنت بێ سەروکارە؟!
هێشی له دڵی غەمزەدە هەرماوە، بە یەزدان.

(٨)

وەختی نییه ئێستاکە بمێنی لە هەواران
وا پایزی ڕەش هاتو، ئەقەومێ لە دەواران
ئاهی منی دڵ خەستە، کە ناوەستێ لە دیوار
کەی خۆ دەگرن قامەتی شمشادو چناران؟
ئاگر لە جگەر هەڵئەگرێنن، بە دەمی سارد
خۆ گەرم دەکەن، چیلکە ئەکێشن بە هەزاران
پەرژین بەگوڵو سونبول ئەکەن، ڕوومەتی کافوور
خوێنی جگەرو دیدە ئەرێژن بە هەژاران
خووگیرو، خواگیرو، دڵئەندازو، هەواباز
نێچیر ئەکوژن، پایزو زستانو بەهاران
چەند خۆشە بە منداڵو نەفامان، بگەزی شەوق
نەك ببیە قوماربازی سەرو کۆفیەلاران
وەختێکە، لەبەر قرچەیی گەرمایە ئەسووتێی
کاتێکی لەشی، شەختە ئەبەستێ لە کەناران
عومرت بە فیدای هەڵقەیی ماچیکە، کە ناچی
گیانت بە هەوای خەندەیی، ئەڕوێ لە بەیاران
سەودا بە هەموو ساڵ مەکەوو کاتێ بناسە
پارەی هونەرت، قەت مەخە گیرفانی دەلاران
بۆ ئەو کەسە سووتاوە، لە تاوانی بسووتێ
هەر ئاگری ئەو خۆشکە، بە لادێوو بە شاران
(پشکۆ)، بە مەقاشی بگرن بۆ جگەرەی لێو
گیانی بە گەشی دێتە بەرەو پیری نیگاران.

(٩)

کارەساتی هێرشی کوللە زەرد

کـــە وەختـــێ ئاشـــکرابوو ســـووچ و تـــاوان
بـــەلا وەر بـــوو، بـــەناو قـــەومی موســـڵمان
لـــە ســـاڵی نۆســـەدو پـــەنجاوو ســـێ دا
هـــەژاران کەوتنـــە فرمێـــسك بـــاران
لـــە لایـــێ گەنمـــە ســـوورە ژەنگـــی لێـــدا
لـــە لایـــێ دڕك و داڵ، زیـــوان و زیـــزان
لـــە لایـــێ بـــوو تـــەمای خەرمانـــە ڕەشـــکە
بـــە دەس منـــداڵ، گـــەلێکی هاتـــە ســـووتان
ســـەپان و مامـــەجوتیار، دڵ بـــە غـــەم بـــوون
دەمـــاری پـــشت و دڵیـــان کەوتـــە هێـــشان
لـــەناکاو، جـــگ لەوانـــە، لەشـــکری زەرد
هجـــوومی کـــرد، بـــە ســـونگی هاتـــە مەیـــدان
بـــە نێـــرو مێـــوە تێکـــەڵ، وەك هەڵاتـــە
هەلوعـــەو، تێـــری ناکـــا خـــاکی کـــوردان
کـــە ســـەیرێکی هـــەواو ئـــاوو گیـــای کـــرد
هـــەموو بوونـــە عیـــشقبازو گرانجـــان
یـــەك و دوو ســـواری یـــەکتر بـــوون، هـــەوایی
کـــە گرتـــی ڕووی زەمـــین و، پۆشـــی ئاسمـــان
یـــەقینی کـــرد، بـــە دەس ئێمـــە ئەفـــەوتێ
گـــەرای دانـــا، لـــە وەردو ڕەمـــڵ و دەشـــتان
حکوومـــەت کەوتـــە پرســـیاری ئـــەهالی
بـــە قـــانوونی زیراعـــەت هاتـــە جـــەولان
بـــەلاغی دایـــە مـــەئموورو موفـــەتتیش
کـــە پـــۆلیس چـــوونە ســـەر موختـــاری گونـــدان

نموونـــەی هەڵکـــەنن، جێگـــەی بـــزانن
هـــەتا میزانییـــەی کـــەن، گـــورج و چەســـپان
کـــە مـــەعلووم بـــوو، لـــە مـــەئمووری مەحـــەللی
خـــەریك بوونـــە قـــسەو بەرقییـــە لێـــدان
وەزارەت کەوتـــە تەخسیـــسی مەســـاریف
بـــە دامـــەزرانی چـــەند لیژنـــە لـــە گـــەنجان
بـــە هـــەژنۆ ڕۆژ کـــەمتر، ئـــەو کوللـــەی زەرد
ژیـــاوە، کاکـــە! وێنـــەی ئـــاوی تۆفـــان
بە سوڵتەی خۆی موخـەووەل، (مـستەفا بـەگ)
کـــە مـــەئموورە لـــە کۆیـــە، بێگـــی جافـــان
بـــە بارخانـــەی جـــەلب کـــردن، عـــەقاقیر
سەم و گونییـــەو کەپـــەك، بـــێ حـــەدد و حوســـبان
لـــە شـــەرقی کۆیـــە، داینـــا دوو موراقیـــب
ئـــەوانیش (واحیـــد ئاغـــا)و کاکـــە(ڕەحمـــان)
چ تێکۆشـــــەر، نەبـــــەز، گـــــەنج و دلاوەر
تەهەمتـــەن، کیمییـــاوی، مـــەردی مەیـــدان
کـــە هـــەر ئێکـــە، بـــە لیـــژنێکی کرێکـــار
خـــەباتیان خـــستە دەشـــت و چـــۆم و گـــردان
تـــــوڕومبێلێکی لـــــۆری، وەك فڕۆکـــــە
ئەکێـــشێ، گـــشتی پێویـــستی ڕەزو بـــان
شـــۆفێر کـــاك (ئەحمـــەد)ە، وریـــاوو ئـــازا
قـــسەو ڕوو خـــۆش و، لێـــوی پـــڕ لـــە خەنـــدان
لە لیژنـــەی ئێمـــەدا، ئـــەمن و (فـــەقێ حوسێن)
نیـــشاندارو، جڵـــەوکێش و، قومانـــدان
دوو (عەبـــدوڵلا)، یـــەکێ کـــۆیی، ئـــەویتر
دلێرێکـــی بـــە ناوبانگـــە، لـــە(بـــەرزان)

لــە ئەســڵی هــۆزی کــوردە، (لاوە مـــیرزا)
دوو ئـــامۆزا، بـــەڵێ (تۆفیـــقو عوسمـــان)
موڕەتتــەب (مــام تــەها)یــە، ئەسڵی خۆشـناو
(سمایـــل)، حاریـــسی گـــەنجو خـــەزێنان
وەلاغـــدارێکی عەنتیکـــە، (کـــەریم بـــەگ)
ســـوواری ئەســـپە بـــۆرە، وەختـــی بـــازدان
ســـەرۆکی لیژنـــە، (عەبدولواحیـــد ئاغـــا)
غـــەفووری، خانـــەدانو خـــاوەنی شـــان
ســـەرۆکی لیژنـــەیی (دۆنـــدار)و لای (کـــۆ)
حـــەوێزی، گـــەنجی جێـــدار کاکـــە (ڕەحمـــان)
کـــە (ئیـــبراهیم)ە، مۆســـیقا لـــە جـــەنگا
هـــەمووی سەرخۆشـــە، گـــشتی، گـــەنجو لاوان
هــــــەموو، وەك پاڵــــــەوانی ڕۆژی داوا
هـــەموو ئوســـتادو، خـــاوەن ڕێـــزو مـــەعلان
هـــەموو ڕۆژێ، لـــە لایـــێ بـــانگو هـــاوار
کـــە لەشـــکر هاتـــە نـــاو تووتنـــانو مـــاڵان
(حـــسێن خـــاتوون)، کـــزو سەرســـامو ســـاوا
لـــە نـــاعوورو، پیـــازو، شـــەتڵو، بێـــستان
ســـەدایی (یادگـــار)و (مامـــە زەینـــەڵ)
لەگـەڵ (ئەحمـەد مەجیـد)و، کاکـە (قوربـان)
کـوڕە هیـچمان نـەما، مـردین لـە نـاو پـاس
دەســـوبرد کـــەن، نـــەوەك بخـــوا منـــاڵان
لـــە زەرفـــی چـــەند ڕۆژێکـــی، ســـوار بـــووین
نەبووین موحتاجی چـەك، بێجگـە لـە دەرمـان
کـــە ئێمـــەین لەشـــکرێکی پـــڕ لـــە نەســـرەت
کـــەمێ بـــووین، زۆری کـــردین حـــەققی یـــەزدان

بە غازو قونبەلەی زەڕڕە، بە ئیش چووین
کە ئیشی پێنەکردبوو، جەیشی ئەڵمان
ئیتر هاواری عالەم، وا بڵند بوو
تەمی پۆشی، سەرو لاچاوی دێیان
دەمێ (ئەلیاسەسوور)ی کەسنەزانی
دەمێ (قەسر)ێ، دەمێکی خەڵکی(کاولان)
دەمێکی(گۆمەشین)و (کانی هەنجیر)
دەمێ(کانی ڕەش)و، لای (قازی بەگیان)
لە هەر جەحفەل، کە ڕوومان تێ ئەکردن
لە ترسا، جەیشی زەرد گشتی ئەخنکان
لە ناو خۆمان ئەگرت، ئەو لەشکری زۆر
بە دەرمانو بە شوڕکان، دوور لە بوختان
بە ساتێ، جەحفەلێکمان لێ ئەکوشتن
شەڕی ئێمەو، سروورو جەژنی تەیران
گەلێ جاران بە بەر ئەزیەت ئەکەوتین
لەجێی ناخۆشو نووسەك پێوە نووسان
خەیاڵی هەندەسەو، ڕەسمو، خەریتە
فرێماندا، لە خوتتەی کاری دەوران
مەلێن بێ ڕێو تەقدیر، ناکرێن ئیش
چ ئیشێکە، کە نەیکا عیلمو ئیمان
بە سەردان هاتە لامان، کاکە(ڕەحمان)
لە ڕۆژی بیستو سێی مانگی حوزەیران
لەگەڵ کاك (ئەحمەد)و (ئیبراهیم ئاغا)
لە کردەو جەنگو ڕەزمی مە، عەجەب مان
شەوێکی پێکەوە، ژینمان بەسەر برد
بە شمشاڵو، دەفو، حەیرانو، گۆران

بـــژی قائیممـــــەقامی شـــاری(کۆیـــــە)
لـــە بەرزیـــدا، کـــە بۆتـــە مەعـــدەن‌و کـــان
جـــەنابی(مـــستەفا بـــەگ)، دڵ بـــە ســـەفوەت
جیهانگیرێکـــــە، زاتـــــەن خزمـــــی خۆمـــــان
مـــولاحیز هاتـــە لامـــان، کاکـــە (جـــەبار)
دەلیلـــی عـــەقڵ‌و عیلمـــەو، جـــوودی ئینـــسان
گـــەش‌و ڕووخـــۆش‌و، فیکـــری پـــڕ لـــە حیکمـــەت
قیافـــەت ڕێـــك‌و ڕوح ســـووك‌و كـــزەی گیـــان
قـــدوومی ئـــەو، کوللـــەی لابـــردو ڕۆیـــی
ئـــەوەی مـــابوو، بـــەتاو ڕووی کـــردە کوێـــستان
ئـــەکا پێشکێـــشی ئـــەم تەئریخـــە، (ڕاجـــی)
دیـــــــاری خۆشەویـــــــستان‌و برایـــــــان.

حوزەیرانی/ ١٩٥٣-گوندی کۆکە[1]

(١٠)

جام‌و، دوو لەب‌و، چـاوی سـیا، هەردەمـە مەسـتن
جـان‌و دڵـی مـن، بەنـدو هـەواخواهی قەفەسـتن
تۆ شـەککەری شـیرینییو، هـەنگوینی موصـەففا
موفتی‌و من‌و قـازییو ڕەقیـب، مـێش‌و مەگەسـتن
عـەقڵ‌و ئـەدەب‌و، سـەبرو شـەکیب‌و دڵ‌و دیـنم
بۆ ڕەسمـی سـەفەر، مونتـەزیری دەنگـی جەرەسـتن
کەوتۆتـە دڵان، زەلزەلـەیی سـەتوەتی شـۆخیت
حوورو پـەرییو شـاه و گـەدا، عـەدمی هەوەسـتن
ئـەم سـێبەرە، کـانی نـەزەرو زەوق‌و حەیاتـە
ئـەهلی خەبـەری ئێمـە، سـەفا پۆشـی نەفەسـتن

١- گوندێکە لە گوندەکانی دەشتی کۆیە.

مەعلوومە بە ئەم شۆخییە، ئەسکەندەرو ئاسەف
پابەستەوو سەرگەشتەیی یەك نیوە نەعەستن
(ڕاجی)! چییە وەك هەوری ئەجەل، شەکوە دەگێڕی؟
ئەهلی تەرەبو مەیکەدە نێزیکە کە هەستن!!.

(١١)

لە چینو تاری گێسووتا، بریقەو جۆششی ڕووتن
لە مەوجی مەشعەلەی ڕووتا، غولامو بەندی گێسووتن
لە گۆشەی چاوی مەخموورت، نیازو غەمزەوو نازت
لە قەتڵی ئێمە مەزبووتن، بە دوو شمشێری ئەبرووتن
کەمەر بەستەی قەدی شۆخت، چنارو سەروو شمشادن
شەقیقە، لەعلو یاقووتن، خەجاڵەتی لەبی قووتن
لە کونجی سینەما بەزمی خەیاڵو خاڵە دامەزرا
بە تاقی زەمزەمەی عیشقت، لەگەڵ بابی ئەجەل جووتن
شەفافیی چوو، سەما ناوی نەما، ڕووت هەڵکرا، جانا
دووسەد هاڕووتو ماڕووتن، سەراپا خاکی ناسووتن
غوباری ڕۆحی من چونکە، لەدامێنت خوداجۆ بوو
لە عەرشا ئەحمەدو عیسا، موریدی شاهی لاهووتن
حەقیقەتکارییە ئیمڕۆ، لە عەقڵو ڕۆحی بێدادم
تەریقەتدارییە، نەفسو هەوا مونقادو سەر ڕووتن
نەما سەبرم، تکا شەرمم، شکا نەقدم، پسا جەرگم
بە گردی، هەرچی هەمبوو من، لە ژێر تاڵانی جادووتن
لە قاپیی خێرو ئیحسانا، بە قاپیێ مەی کە (ڕاجی) بم
دڵو دیدەم تکاکاری، لەبو زاری شەکەرخووتن.

(١٢)

وەتەنپەروەرانم، چ لادێ، چ شارن
کوڕانو کەنیشکن، لە ژین بەختیارن

گــوڵم گــەر بپــشکوێ، لــەڕووی گــەنجو لاوان
ئــــەزانم لــــە تــــۆخی بــــەهاوو بــــەهارن
لــــە نــــەورۆزی هــــۆزی بــــەهێزو بــــە بــــیرم
پــــــژانو، خــــــژانو، هـــــــەژانی هـــــــەژارن
بــــە قــــاتی دە قــــاتی، قــــەڵاتو قــــەپاتن
خــــــــەباتی خـــــــەڵاتی وەڵاتو هـــــــــەوارن
بــە ئــاتۆمی هــۆشو، بــە نۆشــی جــەماتن
بــــەرەو ڕووی هومێــــدو، بــــەرو ڕووی وتــــارن
هونــــەر بــــەهرەوەر بــــوو، لەچــــاوی گــــەلم دا
تەماشــــا! لــــەبارو، لــــە کــــارو، لــــە دارن
لــــە قوچــــێ نەقووچــــان، چ چــــاوو چــــەماوێ
لــــە ڕەنجــــێ نــــەڕەنجان، چ دەســــتو چ زارن
لــــە کونجــــێ تــــرنجێن، ئــــەگونجێن برنجــــی
کــــە تێکــــڕا دەژیــــنو، کــــە پێکــــڕا دیــــارن
وەرامو مــــــــەرامن، دوروســــــــتو مەبەســــــــتن
بــــە داوایــــی دوژمـــــــن، پــــــڵاوو پــــــلارن
لــــە بــــورجی دلێــــری، وەکــــو شــــێری گــــورجن
بــــە ئــــازایی نــــازو، بــــە ڕاوو شــــکارن
ئەگــــەر تیپــــی دوژمــــن، لــــەڕوو ســــەد هــــەزارن
گــــەلی مــــن لــــە ڕۆژی هــــەرا گــــورگی هــــارن
بــە زانــینو مــەردیو، بــە پێشــچوونو بــوردن
ئــــیتر خۆشەویــــستی خوداوەنــــدی کــــارن
مــــەپونگێوە (پــــشکۆ)، لــــە ســــۆنگەی نیگــــاران
هــــەموو کــــەس دەزانــــێ، کــــە ئێــــوە خەســــارن.

(١٣)

یــاڕەببی ڕەقیبــان لــە پــەنایێ بــە فەناچــن
بۆ دەردی ئەجـەل بـێن و، هــەموو سـا بـە ڕجاچـن
وەك شـــێخ و مـــەلا، بوونـــە سەفاپۆشـــی زەمانـــە
ڕوو ڕەش ئەمەتـەن، زاهـیری، بـۆ ڕاهـی سەفاچـن
وەك شاهیدو ساقی، کـە بـە زەوقـی دڵ و مەسـتی
ئەو قەومە خودابینە، کـە بـۆ کەشـفی دوجـا چـن
جەمعی گوڵ و مـول، نـەرگس و شمـشادو وەنەوەشـە
هەســتاون ئەگــەر بــۆ قــەدەمی بــادی سەباچــن
هەرکــەس لــە خـسوسێکەوە دیتـت، وەرە سـەیران
قــەومێ بــە لــەناوبردنی ئــەو، هەڵــگری پاچــن
زاهید! بەسە مەمبینە، لەسەر لەوحـەیی عەرشـا
سەر نین کە ئەمانەی تـۆ ئـەبینی، هــەموو قاچــن
(ڕاجــی)، تــۆ بپــاڕێوە لــە دیــوانی دوعــادا
ئـەم جوملـە نەخۆشـانە، بـە دەرمـانی شیفاچـن.

(١٤)

ئـــەمجۆرە دەسیـــسانە، لـــە دینـــارو فلووســـن
ڕاوێـــژی گـــرەو ســـەندنی ئینگلیزیـــو ڕووســـن
هـــەر ئێکـــە بـــە ســـازێکەوە ئـــەم چـــەرخە ئـــەگێڕن
عاشــق بــە بــەرو ڕووی وەتــەن و، ڕوومــەتی لووســن
بــازاڕی ســەرو ماڵــە، کــە مــاڵی هــەموو مــاڵین
ساتێ نییــە، ســەد دەفتــەری ئیحــصا کــە نەنووســن
تێچوونی مە، پێ هاتنی وان، شــوومیی مــە، جەژنــە
ڕۆژانــی گــەش و باشــی مــە، هــەر شــۆڕش و بووســن
بـــۆ ڕۆژی ژیانیانـــە، ئـــەوان کـــات و ســـەعاتن
بۆ خێرو شـەڕی شـەو بەخەبـەر، چەشـنی خەرووسـن

ڕۆژێکــە، نــویٚ ســاڵی هــەموو کــوردی قەڵەنــدەر
ئەم جەژنە بکــەن، بــیٚ شــکە موڕتــەددو مەجووســن
تــا ئێمــە هــەبووین، خــەڵك ئەیانــداینیٚ ســەرانە
ئێستا بە ســەرو مــاڵی مــە، گــوومرگو موکووســن
نــەمزانی، نــە زاوایــنو نــە زاویــن، کــە ئەتاشــرێین
دوژمن کە بــە تــووکی ســەرو بــەر، نــۆرەوو مووســن
ئەو خەڵکە، هــەموو هــارو بــەخۆژیو لــە هەڵــستان
کوردینــە بەســە ســستییو، تاکــەی لــە جلووســن
بۆچــی نەتــەوە گــشتی بەســەرکەوتنو، ئێــوە
وا چــارە ڕەشــن عــەینی خــەڵووزو عەبەنووســن؟!
بەرپێــچە زەمــان، مووچــە بــڕاو، مووچــە زییــادن
خەڵکی لــە درووس، ئێــوە لــە بــن کوتــكو ترووســن
خمتــان خەنــە چــاو، ئێــوە لــە بــۆ دوژمنــەکانتان
وا کارەکــەرو عەبــدنو، هێــشتاکە عەبووســن
(ژیکــۆ)! وەتــەنت زۆرە، بەشــی هۆزەکــە ناکــا
لاموایــە، لەبــەر تەمبــەڵییو زۆرە نفووســن!!.

(١٥)

لە کــەناری ســەروی دڵبــەر، بــە تەڵــەب سکەندەرم مــن
بــە خومــاری چــاوی شــۆخی، لــە شــەفافی گوهــەرم مــن
بــە فیراقــی نازەنینــان، بــە ویــداعی یاســەمینان
لــە شــکەنجی عوقدەچــینان، بــە خــودا قەڵەنــدەرم مــن
چەمەنی ویساڵی مەحبووب، بە لەبی جەماڵی مــەوهووب
بەســەری خــەیاڵی ئاشــووب، لــە کــەنارە بــیٚ دەرم مــن
ســەری زوڵفــی ئــەو نیگــارە، دڵــی خستە ســەر قــەنارە
لــەبو نــازی تــا دیــارە، لــە دیــاری خەنجــەرم مــن
دەنوێنــیٚ چــاوی مەســتی، بــە دڵــی بڵنــد بەســتی
لــە یــەمی خومــار ڕستی، بــە هــەوا ســەمەندەرم مــن

لکـی بـەختی ناپەسـندم، بـەری وەسـڵی خـستو سـەندم
چ نـەخۆشو زەخمەنـدم، تووشـی دەردو کەسـەرم مـن
سـەری (ڕاجـی) گێـژو ماتـە، بـە خـودا بـێ دەسـتەڵاتە
ئـەوە بەنـدی عێلەسـاتە، چ بـەڵا بەسـەر سـەرم مـن!!.

(١٦)

هەموو ڕۆژێ بە ملیۆن، دەسـتو دامێـنی نـەمانم مـن
لەگەڵ ئاه و ئەسەف، پـەروەردەیی ڕێـی جاویـدانم مـن
گوڵی بەختم وەری، ئیکسیری وەسڵم خـاکی تێکـەڵ بـوو
بـە دەم داوی نیهـانم، یـا لەبـەر چـەرخی زەمـانم مـن!
بـە چـاوی خـۆم دەبیـنم، وا قیامـەت ڕابـووە ئیمـشەو
کەچی هێشتا خـەریکی کـاری عیـشقی نیـشتمانم مـن
هەموو عالەم بە گورجی ئیشی پێکهێنـاوو، یـا فـەوتا
بـەجارێ، سەرگوزەشـتەی پـیرو لاوو دڵبـەرانم مـن
دەفەرموێ، کێوی خەم تۆ هەڵکەنە، ئەو شـۆخە شـیرینە
لەبـەر بـێ ئیلتیفـاتی، وا دەزانـێ پاڵـەوانم مـن
بـە کـوللی سـەبرو هێـزم لـێ بـڕاوە، مـن بریـندارم
خەتەرمەندو، زەعیفو، بێ کـەسو قـەلبو زمـانم مـن
نـەفیرم ئاسمـانی گرتـووە، هـاواری ئەملاکـە
کە ئەمشەو بۆ خرۆشی عەقڵو عیرفـان، پاسـەوانم مـن
لەبەر تەوقی کەمەر، خڕخـاڵی پێیـە، بەنـدی ئـەرواحم
لە پێـی یارانـەوە ڕوح سـووکم، ئـەمما سـەر گـرانم مـن
ئەمان ئامانە هـەرلا، دائـیرەی عیـشقی دڵـی (ڕاجـی)
بەڵێ، نوختەی بەرابەر مەرکـەزی جـەوری بتـانم مـن!!.

(١٧)

یار هاتـە سـەر هەواڵـەی، ئـەم دڵـەی خـەرابی مـن
ڕەسیدی کـرد دەفتـەری عیـشقی بـێ حیـسابی مـن

ئـەی دڵ بناڵـە تاکـەی، ئەکێـشی تـۆ بـاری غـەم
ڕۆیـی بـە بـێ نیـشانە، خـەتی بـێ جـەوابی مـن
هــاوارە ســا ڕەفیقــانی غــەمکێش‌و پــڕ بــەڵا
بێ خـود بـە دەشـتی خستم، هـەوایی شـەرابی مـن
ســەبا وەرە بــزانم، لــە گوڵــشەن چ دائــیرە؟
لـە بـەینی بولبـولانی قەلەنـدەر بـە تـابی مـن
ئـاخۆ بـە نـازو عیـشوە، ئـەدا کـامی بێکەسـان
ئــەو نازەنینــەی دلبــەری عــالی جــەنابی مــن؟
هەرچــەندە مــن بــە ســۆزو ناڵــەوە وەرام ئــەدەم
ئـاخۆ کـەمێ ئەگاتـە، شـەهی بـێ حیجـابی مـن؟
(ڕاجـی) وەرە لـە ڕوویـی یـەقین هەڵکـە چـل چـرا
تـا لـە عەکـسی حەرفـەوە، بگـرێ شـیهابی مـن.

(١٨)

کـێ هەیـە گـەر بێتـە هـاواری دڵـی پـڕ دەردی مـن؟
کێ دەکا دەرمـانی دەردی هەمـدەمی خواکـەردی مـن؟
گـەر بگریـەم تـا قیامـەت، نایـا نـۆرەی پێکـەنین
کـشتی نابــێ ئــاوەزاری نابــەکاری عــەردی مــن
ناڵــەنالم ڕۆژو شــەو دێــتو، نەگەییــە هــیچ کــەس
چی نەکرد سەد ساڵە لەم مەیدانـە ئـاهی سـەردی مـن
دڵ بــەجارێ بۆتــە بــاری هــۆش‌و عــەقڵ‌و غاییلــەم
پشتی خۆم ئەشکێنێ گەر بیهاوەمە دوژمن بەردی مـن!!
ڕاخزی مـاری غـەمی تـۆ، کەوتـە نـاو کـونجی دەمـاغ
خۆی لەناو سك نـا بـەهێڕی بەختەکـەی نامـەردی مـن
نیمە تاوی غەم بە سەد ئەسـپەر، لـە مەیـدانی ئەمـەل
وا دەگاتــە چــەرخی نۆیــەم، ناڵــەیی شــەوگەردی مــن
نیعمــەتم هــەر ئـاخو داخـە، زینـەتم فرمێـسکی ئـاڵ
خــوێنی چــاوی خۆمــە بــردی ئـابڕوویی زەردی مــن

هەر کەسێ هاتو خەنی بوو، تێخزایە گەنجی بەش
دڕكو داڵیشی نەهێناوە، براکەم! وەردی من
(ڕاجیا)، دەرگەی ویسالْت لێ بە قوڕ گیراوە، سا
حاڵی تۆش وەك داشی ڕیسوا، کەوتە بەرپێی نەردی من.

(١٩)

نایەتە سەر مەقامی دڵ، بە شووریبو جنوونی من
نایەتە کاری باغو گوڵ، بە بولبولی زەبوونی من
دوێنێ گوڵ بە دەستەوە، لە دەستی خۆم دەگەستەوە
لە ڕوویی تۆی دەبەستەوە، قەترەیی ئەشکی خوونی من
پەنجە لەگەڵ کەمەر دەکا، مەیلی لە دەردی سەر دەکا
خۆی بە هەبا هەدەر دەکا، خەیاڵی توون بە توونی من
جیلوەیی جامی مەی دەوێ، ساقی یو بەزمی کەی دەوێ
موتریبو هەلهەلەی دەوێ، غەم لە دڵی نگوونی من
ناگەمە کاروباری تۆ، نیمە سەری دیاری تۆ
لەو چەمو خونچەزاری تۆ، بێ وەجە هاتوچوونی من
پەرچەمی خستە پێچو خەم، خاڵو خەتی خرایە دەم
تامی نەماوە زۆرو کەم، چاوەیی ئۆرغەنوونی من
کاری بە زەبری ئەبرووە، هەر فێری مەکرو جادووە
چونکە لە هەر لاوە ڕووە، باتیڵە تیغ سوونی من
بمخەرە زنجیری ئەمەل، بمدەرە بەر چەرخی ئەجەل
چارە دەکەی بەڵکە لەگەڵ، جنوونی پڕ فنوونی من
هاتەوە (ڕاجی) بە ستەم، کەوتە فوغانو دەردو غەم
دیدەیی ڕوونی بوونی ئەم، هاتەوە ڕووی نەبوونی من.

(٢٠)

ئەم تاقمە خاڵانە، کەوا دڵ ئەڕفێنن
لەو کوورەیی سەر کوڵمە، بە تاوی ئەدەمێنن

ئەم دەستەیی خەتتانە، بە دەم زوڵفی سیەهمار
یەك ڕشتەیی جەرگم هەیە، وا ئەیپچڕێنن
ئەم جوملە نیگارانە، لە ڕووی حوسنو لەتافەت
بێ ئاوی حەیا، بولبولی من هەڵئەفڕێنن
ئەم جەمعە تەبیبانە، لەسەر زامی بریندار
سەبرو خێرەدی عاشقی بێ دڵ ئەستێنن
ئەم مەجمەعە تاساتە، لەسەر چاوی خەرابات
دینی غورەبا، هەر بە تیجاراتی ئەهێنن
ئەم حەلقەیی دڵدارو مەیو موتریبو ساقی
بازاڕی جینان، لەحزە بە لەحزە ئەشكێنن
ئەی دڵ، تۆ لەگەڵ ڕۆحی بریندار لە دەس دۆست
لەم كونجی تەنی (ڕاجی)یی ئاوارە مەمێنن.

(٢١)

ئەسرین جە سەر چەم، وەكوڵ، وەجۆشەن
جە زەبری شمشێر، چە خامەن جۆشەن
موشكین كولاڤان، نە ڕووی سازو باز
كڕیاری شەڕان، ئاشتی فرۆشەن
گۆنەی گولاڵان، جە هۆی ڕەنگو بۆ
مەغنەتیسی دڵ، وە بیرو هۆشەن
جە ناو باغی گەل، نەۆی سازو مەی
ئینە نە پەروای هیچ عەیشو نۆشەن
نوویسەم بە خوون، جە نامەی جیهان
پەی كوردی سەرمەس، كە بەس خەمۆشەن
ڕێژانو قیژان، بولبول بە باغەم
گولان كە بەرگی ڕاستی نەپۆشەن
ئەی ساتەی سا من نەوینم بالات
حەرامەم بادا، چی مەی جە دۆشەن

سـەدای سـەمتووران، خـۆش هاتنـە گوشـەم
هۆزێـك نـە مەرگـەن، وان تێنەكۆشـەن
بـۆ نییـە (پـشكۆ)، سـەرجەم كوژیـاوە؟
بـە زامـانی گـەل، خـەیلیٚ پەرۆشـەن.

(٢٢)

مەستی كردم بێ خەبەر، ساقی لە جامی مـەی دەهـەن
بەندی كردم موتریبی خۆش لەهجە، شیرین، سـیيم تـەن
بـۆم بلـێ شـوورو بـەیاتو، چـوارگاو ڕۆمو حیجـاز
شەرقییو قەززو نەوا، سێگا، سـەبا، دەشـتی، چـەمەن
بیخـە ڕاسـتی حەنجـەرە، بەنـدو، عێـراقو، دەسـتگاه
لاوكو حـەیرانو لامـی، نـەرمو شـل، پـڕ سـۆزو فـەن
دەم لـە مەنـسووری بـدە، ڕوویـی دلآرا بێنـە جـۆش
خۆش بچیٚژە مەسنەوی، گوڵ گـوڵ، لەباسـی یاسـەمەن
خـاڵی ڕێبـوارو قـەتارو، ئـای ئـایو نیوەشـەو
تـا لـە هـەوری لارەوە، نـەشمیل بـە ئاغـا دا میحـەن
لێو لە نەی ڕەختی شەه و، ڕەقسو، شەپۆلو، ماه و زەڕ
پـەردەوو، بـالۆرەوو، بووكانـە، بـۆ هـاواری تـەن
(ڕاجیا)! ئیمـشەو عەجـەب مـەیلت كـە مۆسـیقارییە
یانـە زانیوتـە لـە گـوفتی موستەشـاری موئتەمـەن؟!

(٢٣)

ئـاهووانی چـاوی دڵـداران، شـكاری شـێر ئەكـەن
هـەر لـە منـداڵیوە خۆیـان پەنجـەبازیی فێـر ئەكـەن
ئەمكوژن هەردەم بە ناهەق، شۆخەكانی دیـدە مەسـت[1]
دڵ دەسـووتێنن لـە ڕووی خۆیـانو گۆیـا خێـر ئەكـەن

١- لەشوێنێكی دیكەدا دەڵێ: (دەمكوژن هەردەم بەناهەق، شۆخەكانی چاو هەڵۆ).

هـــەروەکو پـــیرۆزە دەشـــکێنن دڵـــی ئێـــسقانی مـــن
خۆ لـە مـەغزی مـن عـەزیزم، جـارە جـارە تێـر ئەکـەن
هـــەی بـــە قوربـــانی ســـوپاهی خاڵـــەکانتان بم، کـــەوا
هـــەروەکو بتپـــەروەران، تـــەقوا لـــە تـــاقی دێـــر ئەکـــەن
وەختە دڵ دەرچێ لە تەن، دەرچم لـە دیـن، بمـرم لـە تـاو
ئـەو نیگارانـە، کـە بـازی ڕاسـتو ژوورو ژێـر ئەکـەن
هێندە بێ ڕەحمن لەگەڵ خـەڵکی، دوو چـاوی مەهوەشـان
وا لـە کـونجی بێکەسـیدا، گیـانو دڵ بـێ خێـر ئەکـەن
(ڕاجیـا)، چـونکە عەجـەب کارێکـە سـا هـەردەم بڵـێ
ئـــاهوانی چـــاوی دڵـــداران، شـــکاری شـــێر ئەکـــەن.

(٢٤)

نیگـاران گـەر بـە مـن ڕۆژی هـەزار جێگـا نەکـەن چـبکەن؟
لـە ڕاوی بێکەسـان سـەد تـیر لـە دڵ ئـاوا نەکـەن چـبکەن؟
بـــە دەم ئەگریجـــەدا، گیـــانو دڵـــی عالـــەم ئەجۆشـــێنن
بـە ئـەم زنجیرەیـی مـوو، عالـەمێ شـەیدا نەکـەن چـبکەن؟
لـــە چـــاوانا ئەڕێـــژن بـــادەیی مەســـتی بـــەناو دونیـــا
بـەڵێ، گـەر جوسـتوجۆیی عالـەمی بـالاّ نەکـەن چـبکەن؟
ئەچـن وا جـون بـە جـون، تـالاّن بکـەن ئیمـانو دیـنو ژیـن
لەلای خۆیـان وەهایـە، ڕوو لـە ڕێـی تـەقوا نەکـەن چـبکەن؟
لەســـەر مـــوڵکی دڵو ســـەر، ئـــەو شەهەنـــشایانە تـــا مـــاون
ئەگـــەر دەســـتی تەســـەڕڕوف دائیمـــەن والاّ نەکـــەن چـــبکەن؟
کــە یــارو موتریــبو ســاقی، بــە بــەزمو ڕەزمــی دڵ وەســتان
سەرانسەر دەفتەری مەستیی، بەمەی ئینشا نەکەن چبکەن؟[1]

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (سەرانسەر دەفتەری مەستیی، لە سۆز ئینشا نەکەن چبکەن).

لــە داغێکـــی دڵـــی (ڕاجـــی)، شــکاون نەشـــتەرو خەنجـــەر[1]
تەبیبان گـەر بـەهای موژگـان لـەمن داوا نەکـەن، چـبکەن؟

(٢٥)

بە چەرخی عیشوە، نازکـان، زەمانـە عەنبـەرین ئەکـەن
بە پێچو توڕڕە، دڵبەران، جینو بەشەر لە دیـن ئەکـەن
لە کوچەگاهی دڵبەریی، بە نـاوی شـاهیدیی کـە دێـن
لە ڕوویی قەتڵو عامــەوە، عالــەمی دڵ ئــەمین ئەکـەن
بەدەنگو ڕەنگی هاموشۆ، ســەرایی چەشمەسـاری مــەی
بە ســەد فـسوونو سـاحیری، لەسـایەبانی چـین ئەکـەن
دەمێ بەکامو شەرمەوە، تەڵـەب ئەکـەن نوقـودی جـان
دەمێ بـەلێوی گەرمــەوە، غــەزەب پـڕی جـەبین ئەکـەن
نومــایی گــوڵ دەدەن دەمـــێ، لــە ڕوومــەتانی ئافتــاو
کـە قومریـانی تۆقەچـی، لـە تـۆقی یاسـەمین ئەکـەن
لە میوەجـاتی خـاڵو خـەت، دەدەن بـەراتی نیـوە شـەو
خــەلاتی بـێ دلانــی غــەم، لــە بـاغی نـازەنین ئەکـەن
بخــوری مەجمـــەری ڕوخـــە، بوخــاری زوڵفـــی هەڵئــەدا
ڕقومی ڕەنگو بۆیی مەی، لـە جـامی ئـاگرین ئەکـەن
چ تاقمێکـــە دەم بـــەدەم، بــە نـــازو نـــازکی ئەچـــن؟
جگــەربڕاوی عیــشقیان، لەشــاری ئـاه و شــین ئەکـەن
دلۆپـــەزارە چـــاوی مـــن، لـــە کارخانـــەیی فـــیراق
کە دڵبەرانی فیتنەچی، لە سۆزی (ڕاجی) کین ئەکەن!!.

(٢٦)

لــەعلو گوهــەرو لالــە، بــە خەنــدەی تــۆ لــە بــاون
کــوردو عــەرەبو شــیعە، لــە زوڵفـــی تــۆ بــەداون

[1] ٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (لە داغێکی دڵی (ڕاجی)، شکا نەشتەر بەسەد ملیار).

تــا جــامی دەمــت دەم بــە دەمــە، ئــەی دەمــی عیــسا
ئــــەم کۆمەڵـــەیی عیـــشقە هـــەموو زینـــدە کـــراون
گـــەر حـــاکمی دوو چـــاوی ســـیاهت، ســـەری کێـــشا
وا دیـــــارە دڵو عـــــەقڵو ســـــەرو ســـــەبر شـــــکاون
زوڵـــــفو خـــــەتوخاڵو، کەمـــــەرو گـــــەردنو بـــــاڵا
هــەر شــەش لــە عــەزابی منــی دڵ خەســتە بــەتاون
یــەك عیــشوە لــە مەیــدانی تەمــەن بگــرە، بــەهیوا
مـــوفتیو عەســـەسو عاشـــقو پاشـــا، لـــە بـــەراون
ڕازانــــەوەیی مەملەکـــەتی زوڵـــفو ڕوخـــی تـــۆ
ئـــەم ڕۆژو شـــەوە، چـــونکە ســـەرو ســـیڕی لـــەناون
ئـــەی شـــانەزەنی پەرچـــەمی چـــین چـــین، وەرە ســـەیران
پەروانـــەوو دڵ، بولبـــولو (ڕاجـــی) کـــە کـــوژاون.

(٢٧)

خۆی لەمن پەنهان دەکا، ئــەو دڵبــەرەی ڕەنگــین جــەبین
ئەی هەلــە، شــۆخی زەمــانم بۆتــە شــێخی ســەر زەمــین
ڕاحەتەلحــەلقوومی قــەترەی نــاو زەنەخــدانت هــەبێ
تــك بــە تــك دەتوێتــەوە شــەککەر لــە ژاری ئەنگــەبین
ئەی دڵــی بــێ ڕەحــمو لــوتفی تــۆ، حــەکیمی حــاڵ زان
وەی دووچــاوی پــڕ فــسوون، عــالی تــەبیبی ڕەنــگ بــین
چونکە خــاڵی ڕوومــەتی، میعیــاری ئــەهلی حیکمــەتن
وا لــە جەننــەت بوونــە جێگــەی مەرحــەباوو ئافــەرین
گواییــا مــن کــافرم، ماچــی دەمــی داوا ئەکــەم!
نــاوی زوڵفــی نــاوە هــەژدەر، بــۆ گوناهکــارانی دیــن
تا بە ڕیسوایی نەڕۆم، سا شــەرتە نەچمە دەر لــە شــار
تا بــە کــوژراویی نەچم، لــەم چاوە بــەر نــادەم کــەمین
مــن کــە ڕازی بم لــە دڵبــەر، ئــەو دەبێ عــەفووم بکــا
بەم دڵی پڕ ئــاه و جــەرگی لــەت لــەتو چــاوی گــرین

پەرچەمی گەشکەی بە عالـەم دا، لـە ڕێگـەی چـاوەزار
بۆیــە چـاوی بــێ حیجابانــە، لــە چـاوی نــین ئــەمین
هــەر بنالّــە تــۆ بــە تێمـاوی لــە کــوورەی میحنــەتا
(ڕاجیـا)، تـا مـل دەهـالێنی لـە بەنـدی یاسـەمین.

(٢٨)

ئەی سەمەن بۆ، غونچە دەم، قامەت سنەوبەر، زولّف چین
لاحَ لـــي العَـــيشُ مِـــنَ الوَصـــلِ بفيـــكَ بِـــاليَقين
چاوی ئاویی، جیسمی خاکیی، جان هـەوایی، قـەلبی نـار
مُـــــستَديمونَ لَـــــدَيكَ للوَفــــاءِ نــــاظِرين
خانــەقای بــەزمو نــەوای قــەد شــۆخی یـار، وا تێئەگــەم
هـــذِهِ جَنّـــاتُ عَـــدنِ فَادخلوهـــا خالِـــدين
سەلسەبیلی لێـوی ئـالّو، شـەهدی لوتـفو، ڕەمـزی چـاو
هـــذِهِ آلاءِ خُلـــدٍ، فَآشْـــرَبوها دائِمـــين
بێ دلّان، قوربانتـان بم، بـێ ئـەدەب قـەت مەچـنە پـێش
خَيرُكُـــم عِنـــدَ الحَبيـــبِ، أن تَقومـــوا قـــانِتين
مائیدەی سینەت، لە هـەنگوینی موسـەففاو شـیری سـاف
إنْ هـــيَ في العِـــشقِ إلاّ لَـــذَّةٌ للـــشارِبين
(خالید)و (حەللاج)و (سەعدی)، بەم تەریقەی عەشـقییە
قـــالوا آمَنّـــا، وَكـــانوا في العُلـــومِ راسِـــخين
عابیـدی کـونجی غـەمی تـۆ بـووم، بـە تـیرێ کوشـتمت
قَـــدْ شـــهِدتُ، فَالجِنـــان أُزلِـــفَتْ للمُـــتَّقين
(ڕاجیـا)! ئـەم سـەوزە خەتتـە، مـووجیبی دلّخۆشـییە
فَآعتَـــصِم في العِـــشقِ حَتّـــى مُـــتَّ بِالحَبـــل المَـــتين.

(٢٩)

لــە ناچــاری لــە چــاوا ئــاوە گــردین
لــە ژێــر پێــی عالــەما مــردینو پــردین

کــــه دڵبـــــەر هاتـــــە کووچـــەی عیـــشقبازی
بـــــە تـــالآن ڕووحو مـــاڵو دینـــی بـــردین
چ هاوارێکـــــــە وا کەوتۆتـــــــە ســــــینەم؟
لەگـــەڵ بـــەختی ڕەشـــا، بـــێ دەســـتوبردین
بـــــە دەم چـــــەوگانی دوو زوڵفـــــی ســــیاهی
لـــە مەیـــدانی مەشـــەققەت، گوایـــە گـــەردین
لـــە بـــیرت چـــوو نیگـــارا وەختـــی تیفلـــی
کـــە ســـەیرو ڕاوو ڕووتـــت پـــێ ئـــەکردین؟!
ئـــەتۆ مـــەهـ بـــووی‌و ئێمـــە هالـــە دائـــیم
کەچـــی ئیمـــڕۆ لـــە دەورا، وێڵـــی هـــەردین
مـــەڵێ (ڕاجـــی)، گـــەلێ زارو نـــەزارین
ئەگەرچـــی پـــڕ عەبـــەس، لـــەم ڕێگـــە مـــردین.

(٣٠)

ئەم دڵبـەرە، چـەند دڵبـەرە، چـەند دینبـەرە، شـیرین؟!
ئەم نەی لەبە، چەند مەی لەبە، سەد مەرتەبە، ڕەنگین؟!
غـــارەتگرە، ڕوو ئـــاگرە، جـــان هەڵـــگرە، هـــاوار!
خـاوەن خـووە، پـڕ جـادووە، خـەت هینـدووە، موشـکین
چەند نازکـە، چـەند چاپکە، چـەند نـازە لـە دەمیـا؟!
ڕەنگ ئەسمەرە، قەد عەرعـەرە، سـیمینبەرە، گـوڵ چـین
تالیــب کــوژە، عاشــق دژە، کەوســەر مــژە، شــاهم
خوێنڕێــژە، نیهــان بێــژە، جینــان چــێژە، خــودا بــین
هەر عوشرەتە، هەر شەوکەتە، هەر ڕەحمەتـە، هـەر نـاز
هەر میحنەتە، هەر زیللەتە، هەر حەسـرەتە، هـەر کـین
دڵبـــازە، خـــۆش ئـــاوازە، ســـەرئەفرازە، ســـەفاخواز
نـەو ڕەسـتەیە، گـوڵ دەسـتەیە، شایـستەیە، نەسـرین

ناگاتــــه مولاقـــاتی لـــه بەدبەختییـــه، (ڕاجـــی)
بێــزاره لــه خــۆی، خەســتەیه، دوعــا بکــه: ئــامین!!.

(٣١)

خنجیلـــــه! وەره پێکـــــەوە بــــا نەشـــئونما کـــەین
بۆ عیشقی ئەزەل، شوکری ئەبــەد، زیکــری خــوا کــەین
گەوهـــەر کـــه بـــەهۆنراوی ئـــەدا ڕەونـــەقی دوکـــان
بــا ڕوویــی یــەکیی، هــەردوو، لــه دیــوانی وەفــا کــەین
ڕەحمـــێ بکـــه، مـــن کوشـــتەیی یـــەك چـــاوە تەماشـــام
ســاتێ بــه هــەوەس، پێکــەوە بــا ســەیرو ســەفا کــەین
لـــەم دوورییـــه مـــن عـــاجزو، تـــۆ خـــوڕڕەمو خەنـــدان
بـــا تـــەرکی ڕەقیـــبو، عەمـــەلی زوهـــدو ڕیـــا کـــەین
عیـــشقەت کـــه لـــه مـــن باخـــچەوو مەیـــدانی قومـــاره
چەند خۆشه ئەگـەر پێکـەوە لـەم دەشـته هـەرا کـەین
تـــۆش تـــیری مەحەببـــەت لـــه دڵـــی داوی، کـــەوابێ
مەفرۆشـــه بـــەناز ئـــەم قـــەدە، بـــا یەکـــدی دەوا کـــەین
ڕەحمـــێ بکـــه، چـــیتر بـــه جـــەفا مەخـــەره غوربـــەت
وا چـــاکه ســـەری عیـــشق بـــه بـــالیفی ڕەزا کـــەین
عالـــەم، کـــه هـــەموو غەرقـــه لـــه دەریـــایی مەلامـــەت
قوربـــان وەره بـــا دەم لـــه دەمـــا، حەمـــدو ســـەنا کـــەین
(ڕاجـــی)! مـــن و یـــارم لـــه فـــیراقو لـــه ویـــصالا
گـــەر ڕێـــك بکـــەوین ڕەنگـــه کراســـان بـــه کـــەوا کـــەین.

(٣٢)

ئەی پەرچەمت گـرێ چـین، وەسـتاوە چـین لەسـەر چـین
بەسـتووته ڕۆحـی مـسکین، گرتووتـه دیـدە، بـێ دیـن
بەم دەسـتو پەنجـه ئاڵـەت، بـەم چـاوە شـۆخو کاڵـەت
بـەم لـەبو کـوڵمو خاڵـەت، تـۆ ئـاگر، ئێمـه بـەنزین

هەر تۆی کە پڕ کەمالی، هەر تۆی بە سەد جەمالی
جووتێ بڕۆی هیلالی، ئەیکەی بە بازو شاهین
هەرجێ ئەچی بەهارە، ڕووت ڕۆژی دەشتو شارە
حوسنی تۆ هەر دیارە، بۆچیمە چینو ماچین
موتریب بڵێ هەوایێ، ساقی دەتێکە چایێ
یار هاتەدەر لە لایێ، دڵ کەوتە فیکرو تەخمین
نابێتەدەر هەناسەم، دڵزاری ئەم هەیاسەم
کوشتەی ئەو سەر بە تاسەم، تالآن دەکا سەلاتین
ڕازاوە دەشتو سەحرا، یارم حیجابی لادا
دنیا چووە تەماشا، ئەی دڵ ئەمەش دەبابچین
بردی عەقڵو کەماڵم، سەودایی زوڵفو خاڵم
دەگریمو هەر دەناڵم، دڵ سەردو سینە هاوین
(ڕاجی) کەست نەماوە، بە خوا دڵت شکاوە
ئەم لێوو کوڵمو چاوە، لە تۆ دەکاتە پەرژین!!.

**

-٥-

(١)

ڕەوشی خراپی بینای مزگەوت

مزگەوتە تەویلەی کەرو گۆلك، چ خەرابە
بۆ مێشو مەگەس بۆتە موقەددەس وەکو کابە
تەعتیرو بخووری هەمەدەم قشپلو ڕیخە
پێویستە (مەلا)ش بێتە جەماعەت بە ئینابە
مەنزڵگەهی منداڵو قومارە، بە جگو فلس
بۆ سەربەسەری، پڕ عەرەقو دەوری شەرابە
دیوارو حەساری هەموو وێرانە بە ڕووخان
وەك عاسیمەیی کۆمەڵی بێ دایكو بابە
ئەو نوێژە چ نوێژێکە، کە ئەکرێت لەوێدا
هۆزێکە، پەرستێنەری مەولایی عیقابە
ئەو هەلهەلەوو زیکرە، کە ئەڕوا بە سەمادا
لەو مەزبەلەدا گشتی دوعای فیتنە موجابە
شوانێکی وەکو من، دەرەقەت گۆلکێ نایا
کابان، چ هەوێزێکی دەماڵێ؟ بە تەمابە
کەر، حەزرەتی ئەسکەندەرو من بوومە ئەرستۆی
گەر دین ئەپەرستی، بە هەموو ڕێگە ڕەزا بە
پێویستە لەسەر شانی مەلا خزمەتی مزگەوت
ئەم دێیە سوئالی هەموو بێ قەیدو جەوابە
پێستیشی نییە، مەغزی ئەوێ میری موبارەك
وا دیارە هەموو کاری تەرازوو، بە قولابە

بـەو بـۆن‌و بوخـارە، کـە مـەلا کاسـە هەناسـەی
وەك مەسـتی هـەوای ڕەشـبەڵەك‌و دەنگـی ڕوبابـە
چـونکە بـە هـەموو شـێوە، زمـان دێتـە سـفارش
بـێ عەیبـە بڵـێن، خاڵەمـەلا تـۆخی شـەرابە
ئـەم وەعـزو ئەحادیـسە، کـە ئـەڕوا بـە هـەوادا
وەك بایـەکی ناوەخـت‌و، وەکـو فـوو لـە جەڕابـە
مـن خـاوەنی زانست‌و هونـەر، بوومـە قومارچـی
بەو پووچـەڵی سـەرفیترە، مـەلا، حـاجی شـەهابە
ڕەببی! بـە خمـی بگـرە، بـەڵام دوور لـە کەنیـشتە
دووربە لـە مـەلا، یـەعنی بـڕۆ مالـمی چـا بـە
خۆزیـا ڕەبـەنی دێـرە ئـەبووم، عائیلـە وازی
نەك هەڵگری ئـەم غەیبـەت‌و بوختـان‌و عیتابـە
گـشتی بـە قـسە خزمـە، بـە یـەزدانی تـەعالا
گشتی بـە عەمـەل، هەمـسەری شـەیتان‌و دەوابـە
بڕوانـــە موســـڵمانییو، بڕوانـــە موحەممـــەد
ئـەم هـۆزە بڵـێ چـۆنە بەرامبـەر بـە سـەحابە؟
فەرقێکی نییـە، تـۆ کـەرو مـن عـەینی مـەلا بم
تـۆش هـەروەکو مـن مونتـەزیری ڕۆژی جـەزا بـە
گوێم هـەردوو زرینگانـەوە، بـەم وەحیـی سـەماوی
(اللُّـــسنُ شـــرارٌ، عَمَـــلُ الخَـــیرِ کِتابَـــة)
ئیـــشێکی بکـــەم، مامـــە، بەزانینـــەوە ئەیکـــەم
وەك تـۆ بـە کـەریی نابـێ بڵـێم: دایکەنـە، دابـە
تـابیع بـە ئیمامێـك‌و، ئیمـام تـابیعی قـەومی
تا دوو سەرە بێ، ئێـستە ئـەڵێم: عـەینی سـەوابە

هەرچی بیەوێ کەشفی حەقایق، لە وتارم
بیخاتە سەری، تالیعی ئەنگوستی سەبابە
داوایی دوو کەس، ڕاستە یەکیو ئێکی درۆیە
خۆی پیچە، ئەڵێ: وەی لە مەلا پیاوی خەرابە
(ڕاجی) وەرە سا مەیخەرە ژێر پێ، نەتەوەی بەخت
بیستێنە لە یەزدانو، بەڕووی ئەو گوڵە شا بە.

(٢)

ئەوەی من پێمدەوێ ساقی! پیاڵەی مەی نییە، کووبە
ئەوەی تۆ پێم ئەدەی باتمان نییە، مسقاڵە یا ڕووبە
لە خاکی مەیکەدەی تۆدا، سەری شادیمە ئەنوێنم
موسڵمان نی، مەسیحی تۆ، مەسیحییش گەر نەبی، جوو بە
بتێکی وا لەسەر شانت، بە ناوی زوڵف داناوە
کەنیشتەی مالمو مریەم، پڕی غەوغاوو ئاشووبە
تەماشای زەردەڵووی سینەت دەکەم، یا قۆخی بەر گەردن
ئەتۆش سەرخۆشی خاڵی، هەر خەریکی ئاڵوباڵوو بە
دڵم هاتە خەیاڵی وەسڵی چاوی کاڵی ئەو شۆخە
وتم: بۆچی ئەوەستی تۆ؟ لەڕێگەی شێریا ڕوو بە
تەماشاکردنی کوڵمەت، دڵی عالەم ئەپشکوێنێ
بە دوو زوڵفت، نەسیمی جەننەتولمەئوایی دوو ڕوو بە
بە ناز ئێوارە تێپەڕبووی، کتوپڕ سینەمت پڕواند
بە چاوی تۆ فەریکم، سا خەریکی داسو داسوو بە
چ باکم دوژمنو فێڵە، چ باکم عالەمو لۆمە؟
کە من هەر شێتو بێهۆش بم، ئەتۆش هەر نازو جادوو بە

کــه بڕیارێــك نــەدا دیــدەت، لــه خــەودا بــێم‌و بتنۆشــم نــەوێرم بێمــه باوەشــتا، بــه مــن چــی؟ هــەر خــەواڵوو بــه جــەفاکاری دوو عالــەم هــەر ئــەتۆی‌و، تــۆو وەفــاداری شەهەنــشاهی ســەرو بــەخت‌و، ئــیرادەو دەســت‌و بــازوو بــه که (پــشکۆ) بــەختی ناپــشکوێ، لــه لێــوی ئــەو دڵارامــه خەڵووزێکــه، لەبــەر چــاوی نیگــاران بۆتــه ئوعجووبــه.

(٣)

ئــەی دڵ وەره بــەس بەنــدو گرفتــاری یەخــەی بــه
سەرخۆشــی دەم‌و لێــوو گــوڵاو، پاشــی قــسەی بــه
لــەم کــوورەیی دڵدارییــه، هــەر مــای‌و نەســووتای
ســووربوون‌و نەســووتان‌و گــرین، لۆمــەوو عەیبــه
جــارێ بــه وەفــای وەعــدەی‌و، مزگێنیــی ماچــێ
زیندووبــەوه، ئــەمجاره بــه مــەرگی هەڕەشــەی بــه
جــارێ بــه هــەوای کوڵمــه، لەبــەر تــاوی بــەهاری
جارێ به تەمای زوڵفــی، لــه بــن داری خەنــەی بــه
لەم مێرگ و غوزارانەیی سینگ‌و مــەم‌و کوڵمــەی
وەك بەرزەیی بێ کلــك‌و گــوێ، فێــری جەنــەی بــه
هــەر ئاشــێ کــه بینێیــەوه، قــازانجی ڕەچــاوکەی
دڵداریی نەبێ، هەسته، له بەســتەو چــەقەنەی بــه
بێجگه له مەی‌و مەیکەدە، ئیشت هەیە؟! مەیکــه
هــەر ئــۆگری ســاقی‌و تــەرەب‌و ناڵــەیی نــەی بــه
تــا مــاوی ڕەمــوودەی قــەدو، بــەدناوی دەمــی بــه
پێنــاوی زرەی دەســت‌و، تکــەی زەردەخەنــەی بــه

گەر ببییە سەرەی جەورو جەفاو، چەرخی زەمانان
باکت نەبێ، لەم گێرەیە گاجووتی بنەی بە
چرنووکی خەفەت، بیکە شرینقەی سەرو بەختت
بۆ ڕۆژی هەوەس، قەبزە قەنەی ئەو زەقەنەی بە
(پشکۆ)! وەکو گوڵ پێکەنە، خێرابە بپشکوێ
وەك خاڵی ڕەشی لێوی، گەشەی ئەو بەدەنەی بە!!.

(٤)

ئەمساڵ بەناوی یاری،ساڵێکی توندو سەختە
بەفری خەفەت دەباری، دڵیش دەبوونە شەختە
پیرۆزگاری پێروو، تەرازووی دادی کێشا
ڕۆژیش لە ڕووی گەلاوێژ، هەڵاتو ڕاوە بەختە
بێدرخە چوو بە تاڵان، میرەم گەڕا لە ماڵان
ئۆغەن کە دای لە باڵان، چاو دەرقوولێنێ وەختە
بێت، ڕەنگە ئیشی پێت بێ، گەر تۆزی شوێنو ڕێت بێ
وا مەگرە گێژو شێت بێ، بشلەرزێ نەختە نەختە
پاڵوزی خانە شێواو، لەبەر چۆڕاوگەیی چاو
ئەلیاسو خدری دەنگداو، بێ سەبرە حەز بە جەختە
دڵم چلەی بە سەرکەش، قۆناغی کردە سی شەش
پشکۆی وەتاغی کرد گەش، خەریکی ڕەختو تەختە
لەباز بەرانی نازە، نەورۆزی کوردی سازە
ئەگرێ هەموو موغازە، بە بێ هەراوو زەختە
دوژمن لە تۆی ڕووانی، کە چەند گەشو جوانی
بێ وەی بە خۆت بزانی، خەساندی بووی بە یەختە

ئینجا بەهارو هاوین، زستانو پایزت چین؟
بارت ئەکەن دەمی زین، بێ باسە، ئیشی ڕەختە
نرخو فەسالّی مامڵەت، بازاڕی خستە دەرفەت
بێ قەرتو، سوودو، ئافەت، کوتاڵی پوختو نەختە
بەسەرچوو ساردو سۆڵە، (پشکۆ)تە هاتە تۆڵە
نەماوە کەس لە بۆڵە، سۆزو گەشەی درەختە.

(٥)

ئەی وەتەن، داخی گرانم، ڕوتبەیی سەر شانتە
قرچەیی جەرگو هەناوم، فرچەیی چاوانتە
خرمەیی ناو زگمە دێ، بۆ تۆ لە خرپەو بیرەخەو
گرمەوو لرمەی دڵە، خۆراکی گوڵزارانتە
ئەم کەنیشکانەو کوڕانەت، هەر هەژارو بێکەسن
چەند زەمانێکە هەناسەو ئاهی وان ئاسمانتە
ئێستە بێگانە هەموویان، نۆتەبازو مۆسیقین
کانی مۆسیقا بزانە، لاوكو حەیرانتە
باوو بارانی هەناسەی سەردی ئێمە، تۆز ئەکا
جۆشە زستانی گەلاوێژم، سەری میزانتە
گشتی بۆ خەڵکە ئەوەی چاندووتە، وا خەرمانتە
بۆ خەزێنەو پارەکانت، دەستی وان گیرفانتە
ئەی وەتەن تاکەی لە کاری نالەباری نامراد
بێوەژن کۆشی بکە، قازانجی زاڕۆلانتە
کێوەکانت بورجی نەورۆزو، ڕەزو باخت بەهەشت
لاوی نێرو مێ بە هەرلا، حۆری یو غیلمانتە

ئـەی وەتـەن، گـەر تـۆ هـەژارئامۆژی بـازاڕی شـەوی
ڕۆژی دوژمـــن ئێخـــەگیری گەردوشـــی دامانتـــە
ئـەی وەتـەن تاکـەی کـزو ئـاڵۆزی دەسـتی هـۆزی تـۆ
ناکـــەس‌و کـــەس، ڕیزەخـــۆری سـفرەوو دیوانتـــە
ئەی وەتەن سا کۆڕپەکەت، (ژیکۆ)، بەخێویکە بە خۆت
هـــەڵبڵێ تـــا پێـــدەگا، ئـــەو هەڵـــگری نازانتـــە.

(٦)

دڵ لــەناو پــەردەی خــەیاڵاتا، خــەریکی فرســەتە
هەروەکو مـەغزی گوڵەنـدامان، چ نـازك هیممەتـە!
تـا لـە سەرچـاوەی دڵ‌و جـانم نەنیـشێ تـۆزی غـەم
کەی بە چاوی خۆم دەبینم، ئـەم سـەفاوو سـەفوەتە؟!
دیـدە هەڵنایـە لەبـەر بـەرق‌و بریقـەی ڕوویـی تـۆ
ڕوو لەهەر لایێ دەکـەم، پـەردەی حـەیاوو عیـسمەتە
خەستەخانەی عیشقی تـۆ، ژەهـری بـە دڵ وەرکـردووە
وەك شریقەی زوڵف‌و موژگانت، خـەریکی سـیحرەتە
سـینە پـڕ تـاب‌و تـەب‌و سـۆزو بڵێـسەو گریەیـە
هەروەکو چاوت کە غـەمزەو نـازو مەسـتیی عادەتـە
نیعمـــەتی دنیـــاو قیامـــەت، وا لـــە چـــاوت زاهـــیرە
زینـــەتی دنیـــاوو دینیـــشم لـــە هـــەردوو کوڵمەتـــە
خەنـدەوو گرژینـەوەت، شـەوقی بـە عالـەم گرتـووە
زوڵفـی تاتاشـت خـەریکی بـاری زەخـم‌و کولفەتـە
مەستی بەنگ‌و، عارەقی نازو، گریشمەو لەنجەکـەت
تـاوەکو ڕۆژی بـەقا، نوسـتووی هـەوایی دەرگەتـە

(ڕاجیـا)! دێوانـەیی دانـێ لـە عیـشقی دڵبـەران
کێ نەسووتێنێ بە گورجی ڕۆحی خۆی، بێ غیرەتـە!!.

(٧)

تـا لەبـەر یـاری عـەزیزم دڵ حـەزینم، ڕەحمەتـە
هـەم بـە زوڵـفو پەرچـەمی، دەردو بـرینم ڕەحمەتـە
دێمـە قـاپی دڵبـەری ڕەنگـینو شـۆخو سـەروەرم
چونکە وەسـڵی ئـەو لـە جیسمو ڕۆحو ژینم ڕەحمەتـە
سـەد کـە غـەمبارم لـە تـاوی پەرچـەمو ئەگریجەکـەی
جـەورو بـێ ڕەحمیـشی بـۆ ئیمـانو دینم ڕەحمەتـە
ڕۆژی ڕووت هەڵهاتـە چـاوم، پێـی بڵـێ ئـاوا نـەبێ
چـون بڵێـسەو تیـشکو تـاوی، بـۆ گەشـینم ڕەحمەتـە
سـۆزی عیـشقت کەوتـە دڵ، ڕۆحو دەمـاغم هاتـە گێـژ
خێـرو خۆشـم، هـۆشو نۆشـم، لوتـفو قینم، ڕەحمەتـە
تـۆ شەهەنـشاهی زەمـانی، مـن هـەژارو بێکەسـم
چـاوەنۆڕیی مـن لـە دەرگـایی مـەتینم، ڕەحمەتـە
گـەر لـە تاقـەتما نـەبێ بتگرمـە بـاوەش، ڕۆحەکـەم
ئـەو دەمو لێـوە بـە خەونیـشی ببینم، ڕەحمەتـە
کارو پیـشەت، گەرچـی جـەورو قـەهرو فـەوتانی منـە
ژەهـری بـێ ڕەحمیـت لەسـەر چـاوی گـرینم، ڕەحمەتـە
(ڕاجیا)! هەرچی بەسەر من دێ، لە دەستی عیشقی یـار
هـەروەکو ماچـی لـەبو کوڵمـەو جـەبینم، ڕەحمەتـە.

(٨)

خاڵـت لـە دڵـی ئێمـە، دەڵێـی سـەلکەبزووتە
چـاوم لـە مـەزەی فێنکـی دەمو، بـادەیی زووتـە

ماچـت بەسـەرو گیـانو دڵـە، نـرخو فرۆتـە
بـازاڕی سـەرو کوڵمەتـە، هێنـدە بـە بڕووتـە
دڵ بەستەیی ئەگریجەوو، گەسـتەی سـەری مووتـە
جان خەستەیی سینەو مەمە، یا مەستی هەمووتە؟
ئەبرۆتـە لەسـەر تـاقی عـەرەق، تاقـەوو جووتـە
گرتوویـە سـەرت ڕیـزە گـوڵو تاقـەوو جووتـە
ئـەم ئـاگری خـەرمانی تـەنی ئێمـە، لـە ڕووتـە
سـووتانی منـی ڕووتـە، بـە بـێ قەیـدو شـرووتە
هیـوای دڵـی بێـچارە، بـە ماچـی یـەكو دووتـە
هـەر لایـێ ئەچـی، وەك توڵـە ئامـادە لـە دووتـە
(پشكۆ)، سەری زوڵفی قەبەسو دەسـتەیی شـووتە
ئەو ساتە کەگـەش دەبییـەوە، تـۆ کـاری پشووتە.

(٩)

بـەم دەردی دڵـە، قامـەتی داوم لـە هەتیتـە
زوڵفـی لـە بـرین برژەیـی، دەرمـانو پلیتـە
وەختـی ئـەدەبو زەوق، شـەرابی لـە دوو چـاوە
وەختـی شـەڕو داوا، دەسو بـازوویی جلیتـە
وەك شـیعەیی عاشـوورە، تـەنم هێنـدە کوتـاوە
هێنـدێکی بـرین، ئیکـە ڕەشو، ڕەنگـی چـویتە
نـەبزووتووە دڵ، لـەو دەمـەوە لاملـی گرتـووی
مـاڵ مـاڵی منالانەیـە، بـەردی بنـە پیتـە
تا بـانگم ئـەکا مـەرگو، ژمـارەی گەلـە ئـەکرێ
چـاوم لـە دوای ڕوومەتەکـەی سـوورو سـپیتە

ئەم کوردە وەکو من، کە شەپرزەی مەی‌و بەزمە
هۆزێکە، لە ژێر مەرحەمەتی بەرزو نەویتە
گوارەت وەکو مێلاقە، ترنجت مەمە، لێو مەی
ئەم تك تکەیی ئارەقی سەر سینە، جەویتە
بڕوانە قەدی، هەڵچووە وەك عەرعەرو شمشاد
ئەو جووتە مەمەی سەیرکە، قنج‌و خڕو قیتە
(ڕاجی)! بە خودا چەندی ئەڕێژم لە دڵم خوێن
تەن کەوتەیی باری خەمە، چاوم پڕە لیتە!!.

(١٠)

نەورۆزی ساڵی ١٩٦١

جەژنی دڵە، جەژنی گوڵە، نەورۆزە، بەهارە
جەژنی نەتەوەی کوردە، چ لادێوو چ شارە
دەرچوونە لە دەس جەورو هەواو، بەستن‌و سەرما
چی خاکە، چ ئینسانە، چ گیاوگوڵە چ دارە
ئەم ڕۆژە، سەری سێسەدو شەست ڕۆژە لە ژینا
ڕۆژی هونەرو بیرە، بەشی ڕاوو شکارە
گەر نووحە، ئەگەر هوودە، ئەگەر کاوەیە، تێکڕا
لەم ڕۆژە گەیشتوون بە ژیان، هەرچی لەبارە
ئەم عەردە کە هی تۆیە، دەبیکێڵە بە گورجی
بیژێنەوە چی مردەڵەوو ڕووت‌و هەژارە
بیکوڵێنەوە، دایڕێژە، ئەوی ڕێژەوی کانە
پێی لادە لە خۆت، چی دژە، دوژمن بە هەوارە
ڕازاوە ئەوەی مێرگ‌و کەژە، تێرکە تەماشا
پڕشنگی، هەموو ڕەنگی گوڵ‌و باخ‌و چنارە

بووکێکــــە لــــە نـــاو باوەشـــی زاوایـــی ژیانـــدا
شـــایی لـــە هـــەموو گۆشـــەیی ســـاراوە دیـــارە
هـــەر پنجـــە گـــوڵو دارە، کـــە جـــێگیرە لـــە ڕیـــزا
دوو ڕوو نییـــــە، لـــەم یەکیەتییـــە پاڵـــەیی کـــارە
چـــاوت نـــەفڕێ، مژدەیـــە بـــۆ هـــۆزی قەلەنـــدەر
گـــەر ئـــاگری ئەمـــساڵو، ئەگـــەر ســـووزەیی پـــارە
بێگانـــە! ئـــەتۆ چـــاکی بزانـــە کـــە گـــەلی کـــورد
نـــامرێ، کـــە لەشـــی گـــشتی لـــە پـــۆڵاوو دەمـــارە
مێژووی سەرەتای ئارییو هیندۆسە، لـە پـێش خـەڵك
پیـــشەو هونـــەری ڕاســـتە، بـــە میلیـــارو قـــەتارە
نەتبیستووە، چەرخو فەلـەكو سیحری مەجەسـكار؟
پـــیلانو تەلیـــسماتی حیكایـــەت، بـــە هـــەزارە
ئیـــسپاتی ئـــەكا عیلمـــی ئەســـەر، كردەوەیـــی كـــورد
وەك (ســێر كـساندەر) كـە ئـەڵێ، بیكـە بـە گـوارە
زیندووبـــەوە، نـــەورۆزە، لـــە ڕەگ شـــین بـــەوە ئـــەمجا
گـــوێ بگـــرە، مەدۆڕێنـــە بەشـــت، بـــەخت لـــەكارە
چـــاوێك بخـــشێنە تـــۆ بـــە خـــاكو دەرو دەشـــتا
چەشـــنی وەتـــەنی تـــۆ، لـــە چ لاییكـــی دیـــارە؟
پاشـــی تەمـــەڵیو كـــەوتنو، دامـــانو هـــەژاری
نـــۆرەی تەمـــەنو یەكیـــەتییو گەشـــتوگوزارە

مەفرۆشــە شــەڕو، وەرگــرە هــەق، هــاتووە کاتــت
خــاوێنی کــەوە چــاندەمەنیت، تــۆخی بــژارە.[1]

(١١)

ئــەو لالــە درەخــشانە، ئــەلێی ڕۆژی بــەهارە
وا دێــتو دەچــێ، ئــوفقی دڵــی گرتــە کــەنارە
ئــەو گوڵــشەنە ڕەنگینــە، لــە دەم بــادی ســەبادا
یا شەوکەتی ئەو، هەر لە لـەبی خونـچەیی پـارە؟!
زوڵفو خـەتو خـاڵی، حەرەســی گـەنجی جـەماڵن
گەنجێکــە بەکــەس نایەتــە نووســینو ژمــارە
چـاوی بـە هـەوای غـەمزە، دەکـا غـارەتی جانـان
چــاوی چ؟ مەگــەر هەڵمــەتی شــابازی شــکارە
ئەی لێو شەکەرەی جیلوەگـەرە، مەرحەمـەتێ کـە
یان لوتفی تۆ لـەم خەسـتەیی دەرگانـە خەسـارە؟!
واعیــز! تــۆ مــەدە پەنــدی ئــەدیبانو لــەبیبان
وا تێمەگــە ئــەم دەرســی پڕووکانــە قومــارە
ئەم سێبەرە مەخرووتـە لـەناو جیسمی نەخۆشـم
ئایـا دڵـە، یـا سایەکەشـی پەرچـەمی یـارە؟!
زانیومە، سـوپەر نایەتـە بـەر تیغـی جـەفای تـۆ
سـا بیبـە ئەگـەر ڕووحـە، وەگـەر سـەبرو قـەرارە
(ڕاجــی)! بــە هــەبا مــاوی لــەناو داوی ڕجــادا
تــۆ ڕووتو ڕەجـاڵێکی، ئـەویش خوسـرەوی شـارە.

١- ئەم هۆنراوەیە ماویەتی، بە هۆی تەڕبوونی دیوانەکەوە ڕەشبۆتەوە، بۆمان نەخوێندرایەوە.

(١٢)

ئەو خونچە دەمەی، مەم کەلەمەی، کوڵمە بەهارە
ئەو سییم تەنەی، دەست بەخەنەی، لالە عوزارە
ئەو موشك مووەی گوڵ ڕووە، ئەو بێچووە غەزالە
کوشتوومی لەهەرلاوە، بەسەد بەندو قەنارە
ئەو باخە یەخەی، هالە ڕوخەی، تازە نیهالە
خستوومییە سەر ئاگری ئەم سەبرو قەرارە
بەم غەمزەیی چاوانە، وەکو سومبولی گێسووی
بەستوویە دڵی غەمزەدە، بەو قەددە چنارە
بای وەعدە هەناسەم، کە بپشکوێ لەبی خەندەی
بۆ باخی ئەوە، گریەمە ئەو حەوزو کوفارە
ئەمشەو چ دەکا هەوری غەمو ڕێژەنی گریەم؟!
وەك بورجی دەلوو ماسییە، ئەم بڵقو بوخارە
جانا! بەخوا سوێندت ئەدەم، بۆچی هەموو دەم
(ڕاجی) لەدەری وەسڵی تۆ، پەڕپووتو هەژارە؟[١]

(١٣)

مەسئەلەی عیشقی حەبیبەم، گەر بە ملیۆن دەفتەرە
ناگەیە باسی ویساڵم، یەك بە یەك پێدا وەرە

١- جێی سەرنجە ئەم غەزەلە کە مامۆستا ئەحمەد دڵزاری شاعیر کردوویەتی بە پێنج خشتەکی، لە دیوانە دەستنووسەکەی ڕاجی دا نییە، لە (دیوانی دڵزار)ەوە وەرمان گرتووە. دیوانی دڵزار، ئامادەکردنی: دڵزار، پێداچوونەوەی: ئازاد دڵزار، چاپی دووەم، بەڕێوەبەرایەتی چاپخانەی ڕۆشنبیری هەولێر، ساڵی ٢٠٠٦، لا ١٨٤.

خـــەم لـــە دەرگانـــەی دڵمـــدا، پاســـەوانە ڕۆژو شـــەو
کۆمـــــەڵی بــــەزمو خــــەیاڵو شاســــواری دڵبــــەرە
دەم لــە شــێوەی بــادە تەڕناکــەم، لــە کۆگــەی دووریـیـا
ئەشــکی خــوێنینم لـــە ڕوودا، جۆیـــەباری کەوســـەرە
وا لـــە دەوری دڵ ئەســـووڕێم، هـــەروەکو ســـەوداگەران
ناڵەیی هەمــدەم لــە دڵمــا، چــونکە عــەینی میحــوەرە
بـــۆچ نـــەناڵم ڕۆژو شـــەو، نـــەماوە ئـــارامو قـــەرار؟
دڵ ئەســـــیری بەنـــــدوباوی ســـــاحیری ئەســـــکەندەرە
گــەر ئــەزانی چــاوەکەم، ڕۆحــم بــە لای کێــدا چــووە؟
وا هەڵاوەســــــراوی بوتخانــــــەو مــــــەقامی ئــــــازەرە
کووچە کووچە، هەروەکو دێوانە تــۆ خــۆت بــەد مەکــە
هاتوچــۆی یـــارانی ئێـــستا، (ڕاجیـــا)! دەردی ســـەرە.

(١٤)

دیـــسان لـــەدووای قامـــەتو ڕەفتـــاری عـــەزیزە
پامـــــاڵمو ســــەودازەدە، بـــێ پــــووڵو پەشــــیزە
بۆ چۆڵی ئـەڕۆم، غــەم ســەری خۆشــیم ئەشــکێنێ
بـــۆ شـــار ئەچــم، ئەمخەنــە بــەر بـــەردو ســتیزە
هەرچــەندە شــوێنێ نییــە بیکــەم بــە نەشــیمەن
ســەرڕای هــەموو ئــەم حاڵــە، نیگــارم دژو زیــزە
پێــچراوە لــە پەرچــەم، دڵەکــەی بــەو ڕووە بــرژاو
ئیمڕۆکـــە حـــەزت چـــۆتە کـــەبابو تـــەڕەتیزە
بـــاڵای کـــە ئـــەڵێی قاڵبـــە، نوورێکــە لــە یــەزدان
شـــایانە هـــەموو حـــوورو پـــەری ببنـــە کـــەنیزە

بــۆ بــەزمی مــەیو بــادەوو گۆینــدەوو بلــوێر
وەك هەڵقــەیی نــاو کابەیــە، گرتوومــە زریــزە
سەر بۆچییە، گەر دانــەنرێ بــۆ گــوڵی کوڵمــەت؟
نــاڕۆم لــە دەرت، تــا نــەکرێم ڕیــزە بــە ڕیــزە
گرتوویە قەدت، سەد دڵو ســەد جــۆرە گــوڵو بــەر
ســێوو دوڕو یــاقووتو، گــوڵی بــاغو گــەزیزە
(ڕاجــی)! تــۆ بڵــێ تەمبــەڵی هــۆزە، کــەرەدێزە
نەرمیکە سەری چــەوتی، بەقەمــچیو بــە نــەقیزە.

(١٥)

ئەچــم میــوانی دڵبــەر بم، ئــەڵێن ســەردارو قۆناغــە
کە باغی ڕوومەتی هــەردەم، لــە چــاوەی چاوی مــا زاغــە
غەزالــەی خاڵەکــەی کوڵمــەی، چ گــەنجوورێکی ڕەنگینــە
پیاڵــەی لێوەکــەی ئــاڵی، چ پــەرداغێکی پەرداغــە
لەبــەر قــاپی ئــەناڵێ دڵ، لــە لــەب لــوتفێکی بــۆ ناکــا
خــودا! یــا بیــدە یــا بیبــە، کــە ناســاغێکی پــڕ داغــە
بە گوڵزاری ویسالی ئەو، هەموو زاغو ڕەغــەن خــۆش بــوون
لەبەزمی عەندەلیبی من، عەجــەب ئــەو باغــە یاســاغە!!
ئــەزانی بــۆ تــەپیوم، بــۆ ڕزیــوم، بۆچــی ســووتاوم؟
لــە لای یــاری جیهــانگیرە، دڵــم شــەش ســاڵە قاچــاغە
چ غەددارێکــە؟ هــاواری، ڕەقیــب خــستۆتە نــاو دنیــا
تــۆ پێــی بــاوەڕ مەکــە گیانــا، قوڕمــساغێکی ناســاغە
لــە دیــوانی کــەماڵت دا، ئەگــەر دڵ بــازە، بــێ نــازە
لــە بــازاڕی جــەماڵت دا، ئەگــەر ســەر ســاغە، ئایاغــە

ڕوخت بۆ ڕووحی پــڕ زیکــرم، چ فیردەوسـێکی فــەڕ دەوســە
قــەدت بــۆ لەشــکری فیکــرم، چ بەیــداغێکی بەیداغــە
ئەوەی زولّفت نواندوویە، مەگەر هەر خوێنی (ڕاجـی) بـێ
بەلێ یەك ڕەنگی مەعنایە، نەوەك سەد ڕەنگـی بۆیاغــە!!.

(١٦)

لــە کوردیــدا هــەموو گیــانم، بــەکوردی، خاســە خۆراکــە
لــە مەیــدانا کــە کــوردێکی تیــابوو، ســەربەخۆ ڕاکــە
ســـەراوردی زەمـــانو گـــۆڕە، گـــۆڕی کارەســـاتی کـــار
گولو گــەڕ، وەك شــەلو کــوێری، هــەموو ئــازاوو چــالاکە
شەپۆلی بای خەفەت بــەحری مــوحیتی سەربەسـەر واژانــد
زەمین وەك کــانی ئــەسماكو ســەما، وەك عــەینی خاشــاکە
جیهانی هانــە هانــای دلّ بــە هیــچکەس ڕانــەگا، چــبووە؟
درۆ بارانـــــە، پیلانبازییـــــە، کوێربـــــوونی ئیدراکـــــە
ســەراپەردەو تــەلارو کــاخ، ســەرەوبن بــوونو تێکڕووخــان
قــوڕت دەســـناکەوێ، خێـــرا، تـــەمی دونیـــا بەســـەرداکە
لە چاخی زەڕڕەوو ئۆکسیدە، بێ ســەر کــەڕ ئــەبن یەکــسەر
چ ببیەی، چی ببینی، چی خــەیالّ کــەی، مــاکی ئیهلاکــە
لــە خــاوەن خــانو خانانــا، کــە دەســتاو دەســتی خەرمانــە
لـــە بابـــەت ڕاوەڕاوی خاکـــە، ئیـــستیملاكو ئەملاکـــە
ئــەلێن ئــەم چــەرخو ئەفلاکــە، قــەدیم وتــراوە (لَــولاكَ)
کە ئەم تۆپیوە، کرمێیە، دە ڕووت لەو لاکــە، لــەولا کــە!!
هــەموو هــاوینو زســتانی بەسەرچــوو، هێــشتە نــەمزانی
چ خۆشە، چی نەخۆشــە، بــەختو تــەختی لــێ بەرەڵلاکــە

عەدالـەت وەك تـەرازوو ناسـراوە، سـەر بەرامبـەر سـەر
بەهەشت هەشتو، جەهەندەم حەوتو، گاور زۆرو کەم پاکە
چ سەرسـامم کـە بنیـادەم، هـەموو تیتـاڵو فیـشاڵە
ئـەوی کـردت بـە مێـشکی تێگەیـشتن، پـۆخی لوولاکـە
لە کوشتەو بڕیە دەرناچی، بـە خاکـا چـیو بـە ئـاوا چـی
کە خـۆ دەرخستنو مـان بەسـتنت، بـۆ مـەرگو پیتاکـە
برا لێکبوونە دوژمـن، مـن، نـەما جێگـەم کـونو قـوژبن
بـە ناهـەق بردیـان ڕەنجـم، چ سـیواکە، چ تەنباکـە
لە موڵکی شاکە شاکی غـەم، لکـی خـەڵکی تەماشـاکە
چـلۆن ژاکـاوە، میـوەی هـەڵوەریوە دارە سـاواکە!!
چ ڕزگـاری بکـا ئـەم هـۆزە دامـاوە، لـە دامـانی
کە (ژیکۆ) پڕ بـە دونیـا، دڵ بـەبارو، گیـانی خەمناکـە.

(١٧)

بەس دەربەدەری هۆزو، تـەمی خـەم بـە سـەرم کـە
بەس تیغـی مـوژەو، جۆشـی وەڵاتـان لەبـەرم کـە
چیتر بە هـەوەس مەمـدەرە بـەر خەنجـەری دوژمـن
هەر خۆتو خـوا، لـەم دەرە لەتلـەت جگـەرم کـە
مەسـتمکە لـە چـاوی وەتـەنو، بمخـەرە زینـدان
زنجـیرو گرفتـاری کەرەسـتەی قـەدەرم کـە
چێـشتوومە هـەموو تـامی دڵو، زاری غـەریبی
لەم خاکـە، بەسـە بمکـوژە، بـەس دەربـەدەرم کـە
دەست هەڵـگرە، هەڵبێنـە تـۆ ئـەم چـاوە، ببینـە
خەڵکی لـە چ باوێکـە؟ ئـیتر خـۆش خەبـەرم کـە

عالـــەم لـــە چ ڕاوێـــژو، چ ڕاوێـــك‌و چ ڕازێـــك؟
یـــا دڵ بـــە دڵـــم دادە، وەیـــا ســـەر بەســـەرم کـــە
وا گـــوڵ ئەگەشـــن، پێئەکـــەنن خونـــچەیی لێـــوان
تۆش ڕاهـــەژە ســـا مەســـتی پیاڵـــەی ســـەحەرم کـــە
ســـەر داومـــە بـــەر پێـــت‌و، لەشـــم پـــردە لـــە ڕێتـــا
بـــەو تـــۆزو تـــەمی دامەنەکـــەت، بـــەهرەوەرم کـــە
باســـی ســـەرو زوڵفـــت کـــە دەکـــەم، ڕۆژی بەڵامـــە
ســـاتێ بـــە دەم‌و کوڵمـــەوو مـــەم، جیلوەگـــەرم کـــە
ئامادەیـــە (ژیکـــۆ)، بەهـــەموو ســـوودو زیانێـــك
سا هەستە لە دوو چـاوی بەڵـەك، چارەسـەرم کـە.

(١٨)

ئامـــە! بـــۆ جـــەرگت بڕیـــوم‌و هەڵگوشـــیوم، ئامەکـــە؟
ئامـــە! بـــۆ گیـــان‌و دڵ‌و بـــیرت دزیـــوم، ئامەکـــە؟
پێم بڵـێ سـا کـەی بـچێژم تـام‌و بۆنـە خۆشـەکەت؟
کەی ئەنیـشێ پـێم بڵـێ، هۆشـی فڕیـوم، ئامەکـە؟
چـــاوە تیرەندازەکـــەت، وا بۆتـــە موقناتیـــسی ڕۆح
کارەبـــات خـــستۆتە جـــەرگی ڕاهـــەژیوم، ئامەکـــە
لوولی زوڵفت خستە مـل زەوقـی خـەیاڵ‌و بـیری مـن
وا وەکـــو میـــوەی بـــڵ‌و پێکداتـــەپیوم، ئامەکـــە
ڕەنگی ئـاڵی ڕوومـەتت، تێکـەڵ برووسـکەو تارییـە
ڕیوەڵـەو، ڕوو زەردو، لێوقرچـاو، هـەتیوم، ئامەکـە
تـو خـودا، بۆچـی لـە باسـی ماچـەکانت نـادوێی؟
سۆزی ڕووت پەردەی حەیاو شـەرمی دڕیـوم، ئامەکـە

سـەر، بەگێـژی ماتـەمو سـەوداتە وا ئەخولێتـەوە
وەك ڕەوەز، بورکـان زەدەی ڕووتم، خزیـوم، ئامەکـە
زوڵفی ڕەشمارت کـە گەسـتی لاملـی وەك زەردە بێـت
مـن بـە ژەهـرو زامـی گەسـتەی داڕزیـوم، ئامەکـە
تێر نـەبووم لـەو بـاوەشو بۆنـەت، چـریکاندی وەڵات
شـێتو هـار بـووم، تـازە ئـیتر تێپـەڕیوم، ئامەکـە
وردە خاڵت کردە تەمغـەی مـەرگو بـێ هۆشـیمو دڵ
تـۆ بـە مـۆری شـا سـەرو ماڵـت کڕیـوم، ئامەکـە
کوشتمی ئەو سوورە بەندە، ئەو گوڵەی ناسـك بـەدەن
ڕەحمـی پـێم دادێ هـەموو دیـوو نـەدیوم، ئامەکـە
سـیسو لاوازی خـەمی ڕووتم، جـەفاخوردەی زەمـان
وەك گـوڵی باخـت لـە داخـت هـەڵوەریم، ئامەکـە
هەروەکو (ژیکۆ) بەرامبەر وردە زوڵفو، خاڵو خـەت
بۆ هەموو دەردو بەڵای عیـشقت چـەقیوم، ئامەکـە!!.

(١٩)

شاعیر کە ئەهۆنن پەند، هـەر ئێکـە مەبەسـتێکە
دونیا لەبەرابـەر هـەق، هـەروەك لەپـە دەسـتێکە
یاریکـە بـە هێـزی یـار، یاریـدەیی کۆمـەڵ دە
یـا ڕاکـە لـەڕووی دیـدار، بـڕوا بـە هەرەسـتێکە
هـەر جەوهـەری ئاتۆمێـك، بـازاڕو بزووتێکـە
هەر کاری گـەلو هۆزێـك، گـیرۆدە بـە قەسـتێکە
هۆشـی بەشـەرو زانـین، بیزانـە چ هۆشـێکە!
دەسـتی هونـەرو تـوانین، بیناسـە چ دەسـتێکە!
دیـدە ئـەوی ببینـێ، ڕامـە لـە پـەلاماری
هەر بۆیە هەموو گیانێك، سەرمەستی ئەلەستێکە

هەر کەس بیەوێ چاوی هۆش‌و دڵی خۆی گەشکا
بێژە وەرە جامی ژین، پڕ بیری هەوەستێکە
ئەو کاتە لە بیرم چوو، بیرەم بە عەرەقدا ڕشت
ئێستا کە کراس پیسم، ڕووتیم لەمە قەستێکە
هەڵنایەم‌و هەڵبێنم، سەد جووجەڵە غەمباری
بمرم لە کون‌و کوڵێت، ماوەم چڵ‌و شەستێکە
سەرکردەیی ڕۆژی بوون، گێڕای سەری پڕ کاری
پەرگاری نەوەستاوە، گێژیم لە چ هەستێکە؟
سەوداسەری زەردوویم، هەروەك شەکە گێژی ماڵ
هەرچی کە سەرم ببڕێ، هەر بۆ کوتە گەستێکە
هەر کەس بیەوێ بژیا، پیاوانە لەهەر خاکێك
دامێنی خوا بگرێ، چی ساغە چی خەستێکە
لەم کۆمەڵە ئینسانە، خاوەندی دەماغی بۆش
گەرچی بەشەرە ناوی، عەینی قوڕەپەستێکە
هۆنیم کەژو ئاوریشمی بیرو لەسەری تۆم بەست
ئەم خانووە ڕامبەستووە، هەر بەردی لە بەستێکە
هۆ کاکی گەلی کوردم، مەمرە بە منالی تۆ
هەر باوەت‌و باپیرێك، مێشکوژ لە چ ڕەستێکە؟
مێژوو نییە گوفتارم، هەر دەسك‌و پەرێزێکە
وێژە کە بنێژم من، سەد میوە لە ڕستێکە
ئەم دایکە نەخۆشەی خاك، ئیمڕۆکە نەزۆکێکە
ئەم کارە چرووکانەت، (ژیکۆ) چ کەرەستێکە؟!.

(٢٠)

ساقی! قەدەحت وەك دەمەكەت دڵكەش‌و تەنگە
مەیلت وەكو زوڵفی سیەهت مائیل‌و لەنگە
لەو كوڵمەیی پڕ نوورە، بە خاڵ‌و خەت‌و پەرچەم
ئیمڕۆ تەمەنی لوتفە، تەماشایی فەڕەنگە
تا پەنجەیی زیوینی تۆ ڕەنگینە بە خوێنم
بۆ نەخشی سەرو زوڵف، چ هیوایی بە ڕەنگە
دەردت لە دڵم، زەهری هەلاو زەخمی سینانە
عیشقت لەسەرم، شۆڕشی تیمساح‌و نەهەنگە
ماچی دەمەكەت، بۆ قەدەغەت كردووە ئێستا؟
خۆ ماچی دەمت وەك مەسەلەی سائیرە، دەنگە
هەر نێشی هەیە خاڵی ڕووان، بۆ منی بێزار
هەنگوینی نییە، هەر بە خەتا ناوی بە هەنگە
ناسراوی هەموو عالەمە، ئەو یاری بەڵەك چاو
وا نەرم‌و تەڕو ناسك‌و چالاك‌و چەلەنگە
بەو بەندەقەیی زوڵفەوو خاڵی خەتەراوی
گوێم هەردوو پڕی گوللەیی بێدەنگی تفەنگە
بۆ ڕەسمی وەفادارییە، دێ یاری گوڵەندام
خێرابە وەرە حازرە مەی، (ڕاجی)! درەنگە.

(٢١)

ڕێگەیی عیشقم درێژو، هەردوو قاچیشم شەلە
بۆ خەبەر وەرگرتنیش، ڕێ، بێ تەلیفۆن‌و تەلە
هێند ئەڕێژم ئەشكی پڕ سۆزو بەكوڵ، لەم چۆڵەدا
بۆتە دەریا دەورەم‌و ناخاتە وشكی، پێ مەلە

ناگەمە باڵای نیگارو، باوەش‌و بۆس‌و کەنار
گەر بەخەونیش بێتە بەرچاوی خەیاڵم، هەر حەلە
نازەنینەی سەرکەشەی بێباکە، بێ خوێن کوشتمی
هەر بە چاو ئیشم ئەبینێ، هێندە عەییارو دەلە
کاتەکی دێ، دامەنی هەڵکات‌و زیندووم کاتەوە
پێی بگەم، دەستی لە مل کەم، ئێستە هیچ ناکەم پەلە
نرخی ژین‌و دیمەنە، دڵداری پاشاوو گەدا
بیری پاراوی دڵە، هیوای سەروکاری گەلە
وەختێ ڕاوی دابەشی، خۆی تێکەڵی سەد لەنجە کرد
چاوەکەی بازو هەڵۆیە، عاشقی بێکەس مەلە
لاکەلی زوڵفی، تراقەی خاڵی وا هات‌و تەقاند
ئەیکوژێ هەر کەس لە دەشت‌و ڕێگەوو چۆم‌و کەلە
چاوی (ڕاجی) بوو بە چوارو، چاوی بیماری نەدیت
بابزانین چەرخی چەپ، هەوڵی بە کێیە ئەم هەلە؟!!.

(٢٢)

هۆ(کا حەسەن) شەوقم بزووت، بە قاقەزی تۆ ئەم هەلە
سوڵتانە زاوە تۆی غەڵەت، ڕاکێشە بانگ‌و هەلهەلە
بوختانە تووشی تۆ بووە، بێبەش بە گژ مەلا چووە
وا خانەمی پڕ کردووە، لە لۆدەکاوو مەزبەلە
دەستت لە گیرفان بێنەدەر، تامی نەما سەبرو سەفەر
کوڕی سوڵتانە بوو بە کەر، لە پێشی دانێ خەرتەلە
سەراوو نافەکی دڕی، سەری هات‌و لە بەر پڕی
جاشك بە بێچووە سەگ وەڕی، لە چۆکی داکی کەن جەلە

(حەسەن، حەسەن) هەسان مەسوو، جاسووسە لێت کچ‌و خەسوو پـێچ‌و پـەناوو لاپەسـوو، هەرچـی گەیـشتیێ هــەر حەلــە نایێتـەدەر کـچی قـەرەج، بـۆی بـانگ ئـەدەم، (فَـرْجٌ فَـرَج) میتکەی لـەڕێی ببـێ بـە حـەج، ئیحـرام ببەسـتێ بەچـکەلە بـــەزم‌و هـــەراوو هەلهەلـــە، بـــە ســـازو بـــازو ســـەوزەڵە بـە چـووزەکی‌و بـە زەلزەلـە، بـە چـەنگ‌و تـارو تووزەلـە بلێنـــە ســـەر مامانەکـــەی، وریـــا بـــێ جاشـــکدانەکەی نـەدڕێ لەگـەڵ نقدانەکـەی، پێیـدا پەڵوولـە، زوو لەلـە خـــانم دەزێ فیـــدای ئـــەوە، بـــە دەشـــت‌و هـــەردو وەردەوە بـــە هـــەولێرو بـــە پـــردەوە، هـــەتا دەگاتـــە بەڕتەلـــە ســـوڵتانە، وتیـــان ئاوســـە، هەڵاوەســـاوی چـــوار دەســـە دەژی وەك مەشـــکە گاوســـە، لـــە دۆو کـــەرە مەکـــەن پەلـــە ئێـــستە شـــەوارەی ئاغەیـــە، بـــۆ دان ئـــەلێی بناغەیـــە لەبـەر ئـەو دەردو داغەیـە، سـوڵتان کـۆمی بـە گێـچەڵە!!.

(٢٣)

دونیـا بـە هـەموو شـێوە، ئەگـەر شـیرن‌و تاڵـە
چـاوی لـە نموونـەی دەم‌و لێـوو خـەت‌و خاڵـە
وەك من، بە ئـەدەب نایەتـە سـەر تـەونی تەماشـا
کـەڵکیتی مـوژەی نێـزەوو، کـاکۆڵی مەتاڵـە
گـۆگردی نیگـای، شـورەیی گیـانم ئـەگرێنێ
من دێم‌و بە کوشتن چم و، ئـەو شـۆخە لـە ماڵـە
کوردە لە سولەیمانییو، کۆیـەی بـە هـەوا خـست
داوێکـە تکـای ماچـی‌و، سـەد سێلکی لـە پاڵـە

بەو خاڵو خەتو گەوهەرە، سەڕڕافو عەتارە
بەو شیرینیو مێشاوییە، قەصصابو بەقاڵە
ئەستێرەوو ڕۆژیش، وەکو ڕووی کونجرو پۆشن
بنیادەمی بێ ئاوەڵە، وەك سەوزەیی کاڵە
سایەی لەسەرم بۆتە حەساری دڵی زارم
شەوقی لەدڵم، وەك لە شەوا ڕۆستەمی زاڵە
ئەمجارە ئەگەر بێمەوە کەعبەی شەرەفی کورد
ئەو سوورە گوڵە، مامڵەتی بێ نرخو فەساڵە
(ڕاجی)، بە هەوای سینگو بەرو دۆشی مەلیحە
گۆیی دڵ و تۆپی مەمی کردۆتە گەڵاڵە.

(٢٤)

بولبول لە شکۆفەی گوڵەکەت، جەژنی حەڵاڵە
بۆ چەهچەهەوو خوێندنی، گوڵ گوێگرو لاڵە
مەشقی هەوەسو مەستییە، لەو چەنبەری زوڵفە
غەیری تەرەبو جیلوە، هەموو ئیشی بەتاڵە
ئەو وەختە گەیشتم، کە بەخزمەت گوڵو بولبول
زانیم دڵەکەی سەرکەشم، ئەو ساتە لە ماڵە
گیانم، بەخودا، هاتە هەواو بەزمی مەحەببەت
فەرمووی: بە لیقا خۆش ببە، وەربگرە حەواڵە
گەر سۆسەنو نەسرینە، ئەگەر نێرگسی شەهلا
یادی نەفەسی بادی سەباو، خۆشیی ساڵە
بۆنێکە لە ڕۆژانی ویسالی دڵو دڵدار
گەر عەنبەری سارایە، وەگەر سونبولی کاڵە

چۆن نایەتـە بـەر شـوعلەیی ئـەنواری هیدایـەت؟
گەر حەزرەتی ئەسکەندەرو، گـەر ڕۆسـتەمی زاڵـە
جانـا! لـە فیراقـت بـە خـودا تەنگـە دڵـی مـن
گـەر شـەککەرو هەنگوینـە، لـەناو زارمـە تاڵـە
(ڕاجی) لەهەموو ڕێـوە، مەگـەر عـوزری قبووڵـە
بـۆ تۆقـەیی جەژنانـە، خـوا شـاهیدی حاڵـە!!.

(٢٥)

دڵ لە ڕێی ئەو شۆخەدا، وێنـەی سـەمەندو دوڵدوڵـە
گەرچی ئەو شۆخە لەگەڵ ئێمە، هەموو دەم دوو دڵـە
چـاو لەبـەر لێـشاوی فرمێـسكو تنـۆكی ئارەقـە
لێڵو سوێرو كول بووە، بێ سـوودە پـونگو قـڵقـڵە
هێندە هەوڵمدا كە پێك شا بێنو، بـاوەش دەم لـە تـۆ
كۆییـسنجاقم فڕێـدا، گەیمـە خـاكی (قوڵقوڵـە)[1]
وەك قـەلی بـاڵو دەمـاخو دڵ ڕەشـە، ئیمـڕۆ ڕەقیـب
كلكـی سـەرباڵێك درێـژە، وا دەزانـێ هـەر قوڵـە
هێنـدە ناسـك سـینەیە، لامـل زەرە، زیـوین تەنـە
وەك وەرەی لۆكـەو حـەریرە، ناسـكو لـووسو ملـە
وەختێ ئەمتۆقێنێ بـەو تۆقـەی سـەرو ئەگریجەكـەی
وەختێ من پەل پەل ئەكەن مێخەكبـەنو ئـەو پلپڵـە
چـاوی سەرخۆشـی تـوە، گیـانی نەخۆشـی ئێمەیـە
كوڵمـەیی سـوورو سـپیتە، ڕووی منـی زەردو بڵـە

١- قوڵقوڵە: یەكێكە لە گوندەكانی دەشتی كۆیە.

بوومـە بـەحری گریـەوو زاری، دڵـیش گـۆزەی گڵـە
ئەم شکا، ئەو هەڵچووە، بەشکم بڕسـکێ ئـەو گوڵـە
گەر دووای مەرگیش، دراوسێ بـین لـە گۆڕسـتانەکان
بـەینی گـۆڕی هـەردوولامان، ئەیـسمم وێنـەی وڵـە
دڵ لـە ڕێگـای چـاوەکانت، چەشـنی دێـوی سەرچڵە
هـەروەکو ئـەو ڕوومەتـە لاسـوورە، سـێوی سەرچڵە
هەستە بیبینە قـەدی شـۆخی، بـە سـینەو مەمیـەوە
(ڕاجیـا)، هـەر بیـچنە، بیـشکێنە مـەغزو کاکڵـە.

(٢٦)

ئـەو ماچـی دەمو لێـوە، کـە شـیرینو بەتامـە
نـەمزانی، نـە زانینـە، نەڕاوێـژە، نـە وامـە
مـن، هەردەمـە لـەم چـاوو دڵـەم ئەشـك دەڕێـژم
ئامینـە دوعـای ڕۆژو شـەوم، نامەمـە، ئامـە
نـارنجی مـەمت، بۆتـە مـەزەی سـۆزی درێـژم
ئـاهی دڵـی سـەرخۆشمە، لـەو سـینە بەکامـە
کوڵمـەت گـوڵی ئـاواتی گەلـەو، زینـەتی ژینـە
باڵات قەدەغـەی ئەشـكو غەمـەو، تـازە نەمامـە
بـیرت لـە دڵو مێـشكو دەمـاغم، کـە چـەقیوە
گیانێکـە لـە لەشـداوو، شـەرابێکە لـە جامـە
ئـەی سـوورە گـوڵی ڕۆژی جـوانی لـە بـەهارا
تاکـەی دڵەکـەم لـەو گـوڵی دیـدارە نەکامـە؟
ڕووت، قـووتی جگـەر، باخـەڵی ئـاواتی ژیانـە
بـۆ پەروەرشـی هـۆزی بەشـەر، کـارو وەرامـە

ئـەی نـەرمو شـلەی ناسـكو تـەرزەی تـەڕو پـاراو
بـەس بمكـوژە بـەم دەردەسـەریو دوورە پەیامـە
ئـەی شـاهیدی بـازاڕی هـەموو كـوێرەوەری دڵ
بـۆچ وایـە بەشـی ئێمـە، هـەموو زارییـو زامـە؟
ئـەنجامی نـەبوو، گریـەوو هـاوارو هەناسـەم
چـۆن گـەورە بـە ئـەمجۆرە، لـە ئـازاری خولاّمـە؟!
(ژیكۆ) بـە هـەواییێكی دەمـی تۆیـە، ئەپـشكوێ
خەندەو هەوەسـت مایـەیی ژیـن، پـشتو پەنامـە.

(٢٧)

نیـشانەی بـێ نیـازیمو، فوغـانی ڕۆژی مردنمـە
هـەوای ناسـازو ڕەشـبەختی، جـەزایی چـاكە كردنمـە
لەبێـدادی ئـەوا پیـشام، برشـتم، چـاوی دڵ كـز بـوو
لـەرێی ئـاوەكولّی بـوونو نـەبوون، هێنـانو بردنمـە
گوڵم كزبوو لـە گوڵـشەن، ئـاگری تـێ بـەردرا گـوڵزار
نەبولبول ما نە قەل، هەرچی كـە ئۆبـاڵی لـە گەردنمـە
جەهەنـدەم داخـراوە بـۆ خواناسـان لـەدونیادا
ژمـارەی پـیسو پاكـە، یـانی ڕۆژی هەڵبژاردنمـە
دەرمكـەن، ڕام ڕفێـنن، بمكـوژن، بێجگـە هـەقم نـاوێ
بـەیارم بۆچـییە؟ كـاتی درەخـتو میـوە چـاندنمە
چ هێزێكە لەڕووی هەق دانەمێنێو، سەرنخوون نـەكرێ؟!
چ كـاتێكی پـشیلەو گـورگو شـێرو مـار خواردنمـە؟!
بگـونجێم، ڕێـز ڕابگـرم، لەهـەر شـت چـاكترە، ئیمـرۆ
لە ڕێكـوپێكی دەرناچـم، چ تـۆ تـۆوو، چ مـن منمـە؟!

درێــژی هــیچ کــارێکی، وەکــو دەوری فەلــەك نابــێ
لــە لایــێ ئــاگرەو دووکــەڵ، لــە لایــێ بــەفرو بارنمــە
کە هەر بمـرم، هـەتا ئـەمرم، لـە ڕاسـتی زێـدە ناناسـم
ئەگەرچی ڕاوە ڕێویمـەو، لـە کێـوو دەشـت کـون کونمـە
گەلێ کۆمەڵ کرانو، هیچ، نـەیانبوو سـوودو قازانجێـك
بە بۆشی چوونە دەر ئاخیر، وەکـو ئـەم بەرگـە چـڵکنمە
گــەلێ مێــشکی منــاڵان پــڕ کــران، بــیری مناڵانــە
لە کیسم چوو کوڕو کچ، ئەی خوا، ئەم عەصرە دوژمنمە
کەخۆم خۆمم نەوێ بۆچی لە خەڵکم چاوە، چرکەی چاك؟
زەویمو کانو ئاوم چـوو، کـونو کـاو جێگـە نووسـتنمە
نە پارەو پوولو نانم بـوو، کـە جـارێ بـچمە نـاو عالـەم
نەخۆشــی ســیلو ســەودایی، کــە خۆشــیو ڕابواردنمــە
ئەمەندە بۆ چەنەدرێژو هەراشی، ماڵ خـەراپ (ژیکـۆ)؟
بەڵێ دەروەستی خۆم نایەم، ئەگینا حـەققی بەسـتنمە!!.

(٢٨)

ســەرنخوون کــەوتوومو بــەختی بــەد لــە نــاوی چــاومە
مەشـــقی بێگانـــان شـــەپۆلی دیـــدەیی گریاومـــە
قاقمــەی هــۆدەم شــکا، ســەربانی ڕاستیــشم تــەپی
هەرچی دوژمــن پــێم ئــەکا، ســوێندو درۆی بــێ ناومــە
بیرو مەستی، کوێرو فانۆس، عەقڵو عاشق، چۆن ئەبێ؟
قەحپــە، نامووســی لەبــەر پێــی پــوولو پــارەی لاومــە
تــۆ بــە کــێ بــاوەڕ ئەکــەی؟ لــەو کارخانــەی دوژمنــان
هەر کەسێ هەستێ بڵـێ، سـەد جـارە بـۆ خـۆم گاومـە

سوێندو پەیمانێك بە ڕووتی کێرو کوس بێو، مێـزی پـڕ
هـەر مـەزەی میـزو گـووە، دۆشـاوی جـەرگو ناومـە
کـوردی دامـەنپاكو ڕەوشـەن چـاوو دڵ سـافو ڕەوان
وا ئـەزانم تـەفرەخواریت، وەك خـەیاڵی خاومـە
ئەم کەژو کێوانـە نـابینی؟! بـە چـەند ڕەنـگ دایـسێن
دیمـەنی خـوێنی دڵو، سـینەی بـە غـەم سـووتاومە
ئەم هەموو مێلاقو نیـسانەو، چـەقیلەو بـووکی سـوور
ئەشـکی دیـدەی ئـاگرینو، گۆشـتی زۆر برژاومـە
ئاخـە بـۆ کوێـستانەکانو، داخـە بـۆ گەرمێنـەکان
دەسـتی خـۆی بردۆتـەوە بێگانـە، مـن دۆڕاومـە
یەکـدگیریمان نـەبوو، بـەم سـوێندە بەدرۆیانـەوە
خۆشـی خۆشـی دوژمنـان، لـەم هـۆزی تێکئالاومـە
بەم هەموو کانگەی وەلاتو، بەم هەموو ماوەی دروست
دەسـتگیری هـیچ نـەبووم‌و، ئێـستە چـاوو ڕاومـە
دەسـتەلاتت گـەر هـەبێ، دوژمـن بـە گـژ مـارا بکـە
مـن لـە ترسـانو هـەلاتن، یـەك شـریت شـاقاومە
دامـرامو بوومـە (پـشکۆ)، تـا نەبوومـە خۆڵـەمێش
کوردەکـان! پـێم دابخـەن تەنـدووری هیـوا، باومـە.

(٢٩)

هـەوری بـەهارو گرمـەگرم، لـە ئـاهی نـاو هەناومـە
تـاوو بروسـکەو خرمـە خـرم، بـارانی هـەردوو چـاومە
لەسـەر هـەوارە بەرزەکـەم، ڕژاوە تـاوە تەرزەکـەم
بـە لـەرزە بـێ بلەرزەکـەم، خرپـەی دڵـی بـە تاومـە

کـە خونـچە هـاتو پێکـەنی، تـەنو گیـانم ڕاچـەنی
کـــە ئاشـــکرایە دیمـــەنی، خـــوێنی دڵـــی پژاومـــە
بە لەنجە چوست تێپـەڕی، بـە عـەردو بـەردی دا تـەڕی
داگـیری کـرد زەریـەو بـەڕی، منـیش تـەمای خوناومـە
نەسیمی نیوە شـەو وەزی، چـوومە کـەلێن بـاڵاو کـەزی
سـنووقی سـەر سـینەم دزی، ئـەوەش دەسـی بڕاومـە
لە عیشقی تۆم پەنا نـەما، غـەزریمو چـوومە لانـەما
لەم دەشتو مێرگـە پانـەما، سـەڵا لـە نـەنگو ناومـە
چەندم چەشـی قەلەنـدەری، هیوامـە هـەر سکەندەری
جادووی نەسیمی میهتەری، هـەمووی لـە بـن کڵاومـە
شێخو مەلا مەگرن یەخەم، ترسم نییـە لـە پـێچو خـەم
نیـازی خـۆم کـە سـەرئەخەم، بـە ئـابڕووی ڕژاومـە
بێ پـەڵو پۆیـە کـوردی مـن، درشـتە بـیری وردی مـن
کەس با نەبێتە پـردی مـن، گـەر خـزمو دایـكو باومـە
هـەر کارەسـاتێ بێتـە ڕوو، دووپـشکە، ژاری پـڕ چـزوو
ئەمن پەرۆشی تۆمـە تـو، چـاوت لـە مـەرگو جاومـە
(پشکۆ) بەسە سۆزی جگەر، خرامە کوورەو دەردی سـەر
کـارم نەوەسـتا سەربەسـەر، خـۆمو بەشـی خوراومـە!!.

(٣٠)

وتم: پـــشتی وجـــوودم تێکـــشکاوە، ئێـــستە ڕۆڕۆمـــە
وتی: مـردن لـە عیـشقا، خەسـڵەتێکی چـاکە بـێ لۆمـە
وتم: تاکـەی لەسـەر گۆنـەم، بڕێـژم تـاوی فرمێـسکم
وتـی: ئـەو بەردەڵانـە گـەر نـەبێ، ئـاوی عەبـەس جۆمـە

وتم: وا دڵ لەلاتە، زامنی ماچێکی لێوی کە
وتی: هەی شێتە باسی چی دەکەی، ڕووحیشتە هی خۆمە!
وتم: لاکەی سەرم دێ، لەو مەقاماتی سەرو زوڵفە
وتی: ئەسراری ئەم چەرخە، لە خانەی زوڵفی لۆلۆمە
وتم: بوومە خەراباتێ، لە نەشئەی چاوی بە خومارت
وتی: ئیشت ڕەوا نابێ، بڕۆ دەر لێرە بۆ تۆمە
وتم: شاهی حەبەش گیانا، دەخالاتم قبووڵ کا دێم
وتی: کارت لە ڕووما هەر درۆیە، مائیلی ڕۆمە
وتم: خاڵت بە بەختم شاهیدە، زوڵفت بە بالای من
وتی: لەو کاتەوە شانەی دڵت فەوتاوە، ئەو کۆمە
وتم: گەر من بکوژرێم، خوا ڕەوا نادا ڕەقیب مابێ
وتی: بۆچ وا نەفامی؟ خۆم ئەزانم سیرمەخۆر دۆمە!!
وتم: شیرین وتارم، نوختەیێکی ماوە عومری من[(١)]
وتی: (ڕاجی) بڕۆ، لەم نوختەدا ئیشت گەلێ گۆمە!!.

((٣١))

بێ خونچە، نییە ڕاحەتی زاغو زەغەنی مە
بێ پەردە موهەییایە، گوڵو یاسەمەنی مە
مەعشووقە کە دای حوکمی، بە کوشتنمو بە کوفرم
خۆی سەیری ئەکا، بولبولی خوێنین کەفەنی مە

١- ئەگەر نوختەیەك لە سەر پیتی (ع) ی وشەی (عومر) دابنێین، ئەوا وشەکە دەبێت بە (غومر- غُمْر). ئەو کاتەیش دوو واتا دەبەخشێ:- یەکەمیان بە واتای (نقوم بوونو شەڵاڵ بوون) دێت. دووەمیشیان بە واتای کەسێك دێ کە هێشتا کاروبارەکانی تاقی نەکردبێتەوە. مەبەستی (ڕاجی) یش لە دانانی ئەو نوختەیەدا ئەوەیە کە یارەکەی نقومو شەڵاڵی ناو خۆشیو چێژی بکات، یان بە یارەکەی بڵێ کە ئەو تاکو ئێستا کەسێکە نقومبوونو شەڵاڵبوونی لەناو چێژو خۆشییەکاندا تاقی نەکردۆتەوە.

هــەر لالــە غوبــارێکی ئەگــەر نیــشتنە ســەرو ڕووی
تــــەلتیفی دەکـــا قــــەترەیی ئـــاونگی غەنیمــــە[1]
هــەر لەشــکری سیمایە، لــە ســەد لاوە کــە بــشکێ
گـــەر بێتــە ســـەفا، دڵبـــەری ناســـك بـــەدەنی مـــە
تیێــراوە لـــە نـــازاوی قـــسە، لـــەعلی لـــەبی تـــۆ
ناســـوفتەیە فیکـــری، وەکـــو دوڕڕی عـــەدەنی مـــە
وەك نەیــشەکەرە قامــەتی مــە، بــۆ قەســەڵی خــەڵك
جانـــا! چ دەکـا وەختــێ تــۆ هــاتی، جەگــەنی[2] مــە
(ڕاجـی)! چ غـــەریبن قـــسەکانم لـــە هـــەموو جـێ؟!
ئایا لە جیهان کــەس هەیــە ئــەهلی سوخەنی مــە؟!

(٣٢)

ئــەو زوڵفــە کوییێتانــە دەکــا شــێ، بــە دوو شــانە
بۆیــە دڵەکـــەم پـــڕ لـــە هـــەوای لامـــلو شـــانە
مەیخانـــەیی دوو چـــاوی، ئـــەڵێی کـــانی ژیانـــە
کێـــشانی شـــەهێنێکی تـــەرازووی، بـــە گیانـــە
ئەی شـێخی ڕیـا، بۆچـی ئـەڵێی کورتـە زەمانـە؟
ئۆبـــاڵی منـــی عیـــشـــق زەدە، بـــەو ملـــە پانـــە
وێـــردی تـــووە تەســـخیری بەشـــەر، بۆیـــە شـــەبانە
مـــن ڕۆژو شـــەوم نـــاوێ یـــەکێ، وێـــردی زوبانـــە

١- غەنیمە: دەستکەوت. دەشێ بە (غەنی مە) یش بنووسرێ، ئەو کاتەش واتای ئاونگی دەوڵەمەندی ئێمە دەبەخشێ، کە مەبەست لێی ئەشکی سوورو خوێناوییە، بەمەیش جۆرێك لە تەناسوب لەگەڵ وشەی (لالە)دا چێ دەبێ.

٢- جەگەن: گیایەکی لاسك سێ سووچەو لە زۆنگاودا دەڕوێ، جاران چیخو حەسیریان لێ دروست دەکرد.

گیـــانی منـــه، نـــاوی منـــه، ئـــاوی دڵو نانـــه
مـــن قـــومریی پابەســـتەوو ئـــەو ســـەروی ڕەوانـــه
عەشقی منـــه، مەشـــقی منـــه، تەشـــقی ڕەزو بانـــه
مـــن بولبـــولی پـــڕ زارمو، ئـــەو شـــاهی گوڵانـــه
پیرێکـــی قەڵەنـــدەر، وەکـــو (ڕاجـــی) بەکەوانـــه
صـــەبیادی جـــەفای داوی گـــوڵو، ڕاوی کەوانـــه.

(٣٣)

یـــاری پـــارم تـــوورە بـــوو، ئیمڕۆکـــه میـــوانی منـــه
چـــونکه تـــۆرا بـــووم لـــه ئـــەو، بۆیـــه لـــه دیـــوانی منـــه
شوکری ئەستێرەم بکەم، چەند جـارە ئـەو تـۆرا بـوو لـێم
ئێـــسته بەردئاوێـــژی پـــشتی، ڕەمـــزو هاوشـــانی منـــه
چاوی، پڕگریانی نـاز بـوو، ئـەو دەمـەی لێـوم دەگەسـت
ئێـــسته ئـــەو نـــازەی لەســـەر دوو لێـــوی خەنـــدانی منـــه
لۆمـــەکاری مـــن دەکـــاتو، نایەتـــه مـــاڵم دەمـــێ
تانـــەگۆی دەعیـــەو دەمـــارو لافو عینـــوانی منـــه
قۆڵی چەپ ماچ کردنو[1]، نووسانی سینگو مەمییەتی
نـــەرمو شـــل بـــۆ چاکوخۆشـــی، دەســـتو دامـــانی منـــه
هەستی شەش مانگەی بە چـاوا دامـەوە، سـەربازی چـاو
بۆیـــه وا ســـورمەی حـــەیا، پـــڕ هـــەردوو چـــاوانی منـــه
بـــۆ گلـــەو ڕاســـتی، دەمـــێ دانیـــشتو مەســـتی بـــردەوە
ماڵـــەوایی خواســـتو، ڕۆیـــشتو، دوعـــاخوانی منـــه

١- جاران کچانو ژنان تۆقەیان لەگەڵ پیاواندا نەدەکرد، بەڵکو قۆڵی چەپی پیاوانیان ماچ دەکرد، بە تایبەتی لە کاتی سەردانو جەژنە پیرۆزەدا. ئەم دیاردەیە تاکو ئێستاش لە هەندێك شوێندا هەر ماوە.

حوججەتی حەجکردن و تەسحیفی هەردوو لایە بۆم
ئەو کە میوانی منە، سا جەژنی قوربانی منە
وەك نەتیجەی دامەنی خستۆتە کۆشی ناوکی
بۆ گرانباری لە ڕێی عیشقا دەڵێی شانی منە
ئەو دەمەی چاوی دەهێشاو، من دەمێ ماچم دەکرد
بیری دڵمی خستەوە، زوڵفی سەناخوانی منە
یەك دوو ڕۆژی تر، ئەچم بۆ لای و تاقیکردنەوە
تابزانم خۆشەویستیی ئەو لە گیرفانی منە!!
تا خەجندەی ئێمە بێ، ئەندازەکاری هەڵکشێ
کۆمەڵی جوغزی لەماڵی ناوەڕاستانی منە
جەختی پاشەوپێشی من، هەر شەشسەدو سێ[1] دێتە ڕوو
بێ ژمارەی نوختە عومری فەخری ئینسانی منە
ئەو حەجە، یاخو خەجە، یا حوججەتی ژینی منە؟!!
یا وەکو (پشکۆ) بە دایم، ڕووی لە سووتانی منە؟!!.

(٣٤)

ئاگر لەدڵی بێ زەوەرم، هەڵمەگرێنە
جارێ بە سەری لێوی گوڵێنم بدوێنە
بۆ مردن و ژین، شانەوو هێلانەمە نیشتمان
بۆ جێیەکی تر، هەنگی دڵم هەڵمەفڕێنە

١/ أ- شەشسەدو سێ، بە حیسابی پیتەکانی ئەبجەد دەبێتە (جخ). ئەگەر پاشەوپێشی بکەین (هەڵیگێڕینەوە) دەبێتە (خج ، واتە خەج). لە دێڕی پێش و دێڕی دواى ئەم دێڕەشدا ئاماژەیەکی ئاشکرا بۆ ناوی (خەج) هەیە.

ب- ئەگەر نوختە (سفر)ی ژمارە (٦٠٣) یش لاببەین، ئەوا دەبێتە (٦٣)، کە تەمەنی پەیامبەری ئیسلامە (د. خ).

بڕوانــە وەکــو خولــخولە لــەم دەشــتی گەیــشتن
بــۆ هەوڵــە کــە ئەخولێتــەوە، وەك بــازو شــەهێنە
هــەنگوین ئــەڕژێ، لــەم دڵــی هێلانــەیی وێــران
ســـا ئـــاوەکوڵی گریـــەتی پێـــدا مەڕژێنـــە
ئــەی تــازە بــە گــەنجی، وەکــو عەرعــەر شــڵەژاوی
دەســـتێ لــە ســەرو کوڵمــەوو پەرچــەم بخشێنە
تــۆزو تــەمی ناشــادییو نــاڕێکی بــە بــادە
یــەك بــادە، لەســەر پەنجــەیی زیــوین بنوێنــە
ئەی کوردی ســەراوردەیی غــەم، مــەمکوژە جارێ
ســاتێ لـــە ســـەراپەردەیی شـــاهیم بنوێنـــە
بــۆ پێکــەوە نووســانو، بــلاوەی چــەپەڵو پــاك
ئـــەم زێـــڕە لـــە بۆتـــەی تەقـــەلادا وەتوێنـــە
وا حــەل بــوو هــەوێنی دڵو ســەر، بــەس بکوڵێنــە
چـــیدیکە لـــەناو بۆگـــەنو زبڵـــی مەخزێنـــە
ئـــەی ســـروەیی لاچـــاوی سەروچـــاوەیی کـــوردان
پێـــستم بگـــوورو، ڕیـــشەیی جـــەرگم مەپـــسێنە
(ڕاجـــی) وەرە بینێـــژە، لـــە هێلانـــەیی خۆتـــا
لـــەم بـــوورو بەیارانـــە، نـــەمامت مەچـــەقێنە.

(٣٥)

چـــەنگم چـــەنەگەی چـــەندە چـــنی، هـــەر نەچـــناوە
مێـــژووی هونـــەرو هێـــزی مـــژیم، ئـــەو نەمـــژاوە
پـــــەرژینی ژەمو ژینمـــــە، پـــــڕی ژانو هەژانـــــە
وەك پەرچـــەمی پـــڕ چـــیمو چـــەماوی، کـــە چـــەماوە

ئاواره بە هاواری هەواری دڵی نایا
ئەو یاره دیاریمە، بە یاریی نەڕواوه
هاتم بە نەهاتیمەوه، ناوم بە هەتاوه
تا تاوی دڵو دیده، لە تاوی خەڵەتاوه
جارێ نەبوو، جاری بمو، جاڕدەم لەوی لێوم
خاڵی منو، ئەو خاڵی، دەمی خاڵی نەماوه
هەرچەنده، بە هەرچەندێ کە لەم چەندەمە نەمچەند
هێشتا ئەمەلی ئەو کچە گچکەم نەبڕاوه
هەر ڕاوه سەلەم[1] بوو، نە ڕیبای ماچی دڵم دا
وەك گیانو سەرم، دەوری دراوم نەدراوه
پاڕاوی ڕەوەی ڕاوم ئەکا، ڕاوی ڕەوای ڕووی
بیماری بە تیماری خەتی ماری مراوه
دوپشکی کە پشکی منە، دوو شك لە بەشێکه
بێبەش لە شكو پشکه، دوپشکی کە شکاوه
ڕەفتاری کە هەر تاره، بڵێ تاره لە گوفتار
دیوانی لە دێوانە، پژەو پێوەدراوه
تاوانی چبوو؟ تەونی هەناوم کە لەناوچوو
ناوچەی نچەتای عیشقی، بە مەشقم نەچەتاوه
با لەو کەژو کێوانە، کوژابێشتەوه کێشەم
سووزەو گڕی ئاگر، لە کەژاوەم نەکوژاوه

١- جاران، جوتیاره هەژارەکان لە سەرەتای وەرزی کشتوکاڵ کردنی خۆیاندا، بڕێك پارەیان لە دەوڵەمەندەکان بە قەرز وەردەگرت، دواییش لە جیاتی بڕە پارەکە بەروبوومی کشتوکاڵییان دەدایەوە دەوڵەمەندەکان. ئەم پرۆسەیەش پێی دەگوترا (سەلەم).

تا ئۆگری بم، خوێنی گرینیش کەمە گەوهەر
هەر داوی شەداوی، لە شەتاوم نەشەتاوە
ئیشم کەچە، ڕیشم کەچەڵە، گێچەڵە پیشەم
تیشەم نەبڕو شوومە، کە تێشوومە تەواوە
هەرزانە، بە لەرزانە، ڕەزو ڕووزەوو ڕازم
لەرزیوی بلەرزەکمو، زراوەی لە زراوە
ئاخر، لە خڕی خێرە کە خڕبۆتەوە خرمەی
یەعنی بەدرێژی ئەمەڵم دانەڕژاوە
بازێکە بە بازیی، هەموو نازێ ئەبەزێنێ
بازاڕی هەزار زاری، بەزاری زڕە ڕاوە
ئیمشۆکە پەشۆکاوە پشووم، بەو گوڵی پشکواو
نەبزووتووە، زاوا نییە، ناوانی بەزاوە
ڕۆژێکی چ بێ ڕێژەوە، بیڕێژە دوو چاوت
سارێژی بکە ڕێژەنی ئەم دیدە ڕژاوە
ڕووت، عەکسی لە کەس مەگرە، مەگەر هەر منو ئاهم
ئاوێنە، وەها وێنە، بە هاوینی نەداوە
تا ماوی، لە تاماوی تەمابڕ مەبە، وەك لات
لاتێ بە بەڵاوە بگرە، مەگرە بەلاوە
کارت، کەڕەتێ لەم دڵە ناکا ڕەتی ماتەم
لەو ڕووتەنە، دووڕوو ڕەتی داوە، کە ڕەتاوە

(ژیکـۆ)! مـژەکی مێـشکو، ژەکـی بـیرەوو بـیر بـە مایـەت مەیەنـە مەیکـەدەوو، مـەی بکـە چـاوە[1].

(٣٦)

دەربارەی یەکێك لە خانمە قوتابییەکانی کۆیە نووسراوە

بـەناوی خوایـە هانـام، دونیـای هـەموو دانـاوە
وەسـفی یارێـت بـۆ دەکـەم، لەسـەر دنیـا نـەکراوە
گـوێ ڕاگـرن براینـە، بۆتـان بڵـێم تـەواوە
یـارم بـە لەنجـە دەڕوا، خـەریکی کـانیو ئـاوە
وا شـیرینو شـۆخو ناسـك، پـاوو پـووزی هەڵـداوە
کوشـتاری عاشـقانە، بـەو زوڵـفو خـاڵو چـاوە
دەڵێـی شـەهێنو بـازە، لـە تـەیران بـەردراوە
هـەمووان بـە جـارێ دەگـرێ، جحـێڵو پـیرو لاوە
قوربـانی ئەگریجـەی بم، وا چـین بـە چـین ڕسـکاوە
هـەر وەك ڕەشـە ڕەیحانـان، شـەواوی تێگـەڕاوە
وەك ئاوریـشمی لـە شـاران، بـە سـەد جێگـا چـناوە
وەك بـارێزەی لـە ڕازان، ڕەشو گـەشو بـە ئـاوە
کـە بـای دێ دەبیزێـوێ، بـە دەم تکـەو خونـاوە
نـازدارو شـووشو باریـك، گەوهـەری پـێ خـراوە
کەزیـەی سـەرەو نـشێوە، بـە جیـنگڵ ناسـراوە
دەڵێـی مـاری حەوسـەرە، بـە جەرگمییـەوە داوە

---

[1]- دەشێ ئەم نیوەدێڕە بەم شێوەیەش بنووسرێ: (مایەت مەیە، نە مەیکەدەوو، مەی بکە چاوە).

بـــالاّی گرتۆتـــە بـــاوەش، خەزنێکـــە تێـــی هـــالاّوە
خوایــە بگــەی بــە هانــام، پــەنام بــە تــۆ هێنـــاوە
ســـەری تاریکـــە شـــەوە، شـــەی زێـــڕی لێـــدراوە
دوو مـــانگی نـــوێ لـــەدامێن، بـــە برۆیـــان نـــاوی نـــاوە
پێـــشەسەر مـــانگی چـــواردە، بـــە خەرمانـــەی تـــەواوە
بـــڕۆ بـــۆ هـــەرجێ دەچـــی، ڕێگـــەت نیـــشان دراوە
قوربـــانی گوارەکـــەت بم، ڕەنـــگ زەرد، هەلاّوەســـراوە
دەڵێـــی ســـەد کەســـی کوشـــتووە، لـــە ســـێدارەی دراوە
بە چاو بەهەشتی خـۆی دی، جێگـەی پـێ بەخـشراوە
بە دەوری کوڵمەی خۆش بوو، تەمای بە کەس نـەماوە
بـــە خـــولاّمی بم، بـــژانگی، وەك نەشـــتەری ســـواوە
بـــۆ جـــەرگی عاشـــقانە، ڕیـــزەی کـــە لـــێ گـــیراوە
چاوی شووشەی شەرابە، چەند مەســتە، هێنــدە خـاوە
پـــڕی مـــەزەو ئارەقـــە، قەترێکـــە لێـــی تکـــاوە
دەڵێـــی دڵـــەی هـــەژارە، گلێنـــەی تـــێ گـــلاوە
هەر تـیرێ پێـی دەهـاوێ، لـە جـەرگی مـن چـەقاوە
بمـرم بـــۆ ســـەر کوڵمـــانی، لـــە نـــووری پـــڕ کـــراوە
ئەلەتریکـــەو دەســـووتێ، شـــەوقی بـــە عالـــەم داوە
ئاشـــق وەکـــو پەروانـــە، ســـووتا لـــە سێـــسەد لاوە
دڵـــم تاســـاوو کاســـا، بخـــووری تـــێ ڕژاوە
عەجـەب ناسـكو نەرمـە، دەڵێـی بـەفرو خوێنـاوە
شـیرنو تـەڕو مـەزەدار، بـە هـەنگوین تێکـەلاّوە
بـەو ماچـەی دوێنـێ کـردم، هێنـدێکی داڕووشـاوە
یـاخوا عـومرم نـەمێنێ، ئـاگرم لـە خـۆم بـەرداوە

نــەمزانی هێنــدە تورتــە ، وەمزانــی قەنــدی خــاوە
کــەپووی دەڵێــی فندەقــە ، لــە زێــڕی داڕژاوە
دەنکێکــە گەوهــەری ژیــان، بــە دوو جێگــا سماوە
خەزێمەکــەی لــە یــاقووت، بــە ســەد لــیرەی کــڕاوە
دەمــی دورجــی مــرواری، بــە دانــسقەی هێنــاوە
ددانــی ڕیــزە گەوهــەر ، لــەلای خــوای هۆنــدراوە
لێــوی، بڵــێم خونــچەیە بــازاڕم لــێ شــکاوە
یــاقیقو لــەعلو مــەرجان، هــەموو دەچــنە پــەناوە
لێــوی لەســەر کــە دانــێم، دەوەســتێ گیــان بــە پــاوە
دەســت بــەجێ دەردەپــەڕێ، کــە لێــوم هــەڵگیراوە
چــەنەگەی گــۆیی ئــاڵتوون، بــە قــودرەت نەخــشراوە
نیــشانەی ڕێکــوپێکی، چــەرخێکی تــێ خــراوە
بڕوانــە قــۆڵتی ڕەنگــین، پــڕ شــەهدو پــڕ شــەکراوە
ئــاوی حــەیاتی تێــدا ، تــك بــە تــك ڕاوەســتاوە
نــاگوترێ بەرغەبابــەی، بــە کارەبــا کــراوە
تورتو تــەڕو ســپیو لــووس، ڕەونــەق دەخاتــە چــاوە
گــەردەن دەڵێــی قولێنگــە ، باریــكو بــەرزو لاوە
ئــالآی لەشــکری بەهەشــت، لەســەر شــان ڕۆنــدراوە
شــەرابی حــەوزی گــەرنێی، جــەوازی پێــدراوە
بینۆشــە ســاخێرابە ، هــەتا نــەبووی تــەواوە
قوربــانی شــانەکان بم، دەسمــاڵی تــێ شــەتاوە
دوو لقــەی داری بانــە ، ڕەگــی خــۆی داکوتــاوە
زیوینــە قــۆڵی نــەرمی، کــافووری بــەر هــەتاوە
ئانیــشکی تیــشکی ڕۆژە ، لــە چــاوی کــول دراوە

باسـکی دەڵێـی خـەیارە، وا ناسـكو بـەئاوە
بـە شووشـەواتو بـازن، دەڵێـی خـەڵات کـراوە
بڕوانـە پـشتی دەسـتی، وەك ئاوێنـەی سـڕاوە
دەڵێـی مۆنجـەی سـەرابە، بـە بریقـەی ڕۆژ سـەراوە
ئەنگوسـتەکانی بلـوور، پـڕ هـەیتو هـووتو هـاوە
ئەنگوسـتیلەو عـەزامات، بـە سـەد جێـی تێکـراوە
هـەموو شمقـاری بـەفرن، بـە چـەرخی ڕوح گـەڕاوە
هـیلالو بـەدری دایـم، هـەلاتووەو لـەباوە
بـانی نینۆکـەکانی، خـوا زینـەتی پێـداوە
ئینجـا بـۆ سـینەی بمـرم، سـفرێکە لێـی نـەخوراوە
فنجانـەکانی یـاقووت، سـەرەونخوون کـراوە
ژیـانی دڵ دەبەخـشن، بـەو تـەرزە دانـراوە
هـەر یـەك گـۆیێکی پێـوە، عالـەمی پـێ کـوژاوە
پـێم نـاگوترێ هـەواڵی، وا دیـارە ڕێـزەی[1] نـاوە
چـت پـێ بڵـێم؟ کـە سـینەی، تەبـەقی ئافتـاوە
لەبـەر عەجایـەباتی، دەمـاغم ئاسـیاوە
بڕوانـە قاشـی نـاوکی، بـە هەڵماسـێ سمـاوە
هـەزار ڕەحمـەتی لـێ بـێ، بـە دەسـتی کـێ بـڕاوە؟
لەسـەر گومبـەتی زگـی، جێـی خاڵـە هێـشتراوە
پـەنیری تـەڕ قەڵاتـە، بـە دەسـتان نەگوشـراوە
لەسـەر دوو تەختـەیی عـاج، چـلۆن بینـا کـراوە؟
لـەلای عـەردی موقـوددەس، دەرگێکـی تـێ خـراوە

١- ڕێزە: ڕەنگە کورتکراوەی ناوی (ڕێزان) بێ.

بــە لەشــکری خــەیاڵات، هێــشتا فــەتح نــەکراوە
قــوفڵێکی بــێ کلیلــە، جــەرگم لــەبۆی ســووتاوە
خــەوم لــە چــاو ناکــەوێ، حــاڵم لــێ پەشــۆکاوە
دەنــدووکی بــاز لەســـەرییە، تەلــەسمی بەســتراوە
لــە بــەینی دوو قولــەی زیــو، بــە سمتیــان نــاوبراوە
ئێــشکەچین خاڵــەکانی، ژیــانم پــێ نــەماوە
خــڕو پــڕو بەشووشــن، بــە خــەرتی خــوا گــەڕاوە
هــەتا کــڵاوەی چــۆکی، دەڵێــی قــەڵاتی ئــاوە
ئێــسكو دەمــاری دیــارە، دەڵێــی ماســی ســەراوە
بەلــەكو قــاپو گــۆزینگ، کــافوورە تێکــسڕماوە
نــەرمو خــڕو پــڕو لــووس، بــە قاڵــب داڕژاوە
ئــاوم لــە چــاو دەهێنــێ، وەکــو زیــوی تــوواوە
ئەنگوســتی شووشــەواتە، گــەورەو گــچکەو لــەناوە
دەچــو بــۆ کــوڵو قەســاری، بــە نــازو فیــزو تــاوە
حــۆری بــە لەنجــە دەڕوا، پــەری دەبــوون بــڵاوە
ئــەو خەبــەرم هاتــە گــوێ، لــێم دادەبەشــی ڕاوە
پــەنا بــوو خــۆم گەیانــدێ، لــەوم دەکــرد ســڵاوە
تەماشــای کــرد منــی دی، دەســڕەی بــە خــۆ داداوە
تاقــە ماچــێکم لــێ خواســت، گــوتی: بــڕۆ بــەولاوە
لێم لادە ئــەی هــەتیوە، تــۆ چیت بەســەر مــن داوە؟
چــەندم کــرد نەهاتــە ڕا، دونیــام لــێ پەشــۆکاوە
پێمگــوت: قــولاپی زوڵفــت لــە جــەرگم خــستراوە
وتــی: ئــەمجارە دەبــڕۆ، ئیــشێکی زۆر نکــاوە
شــەرت بــێ بەشــەرتی ڕاســتی، ئــەمجارە بمخــە لاوە

جارێکی دی بە پێی خۆم، سەد ماچم بۆت هێناوە
وتم: ئەی گیانی شیرین، فرسەتم باز نەداوە
هەتاکو جارێکی دی، بەشکو عومرم تەواوە!!
چەندی وت گوێم نەدایە، دڵم بۆی پچڕاوە
وام ڕاگوشی لەباوەش، کە پێمەوە دووراوە
وەمزانی ڕۆحی خۆمە، زیندووایەتیم تەواوە
لێوم مژی بە جارێ، دڵم هاتە سەماوە
لەناو دیوانی سینەم، مەجریسی لێ گیراوە
بە نای‌و سازو سەمتوور، شایی لێ ڕاکشاوە
هێندەم گوشی‌و مژی ئەو، بێهۆش بووم چووم بەلاوە
مریدی غەوسی بەغدا، ئەمەم بۆ تۆ داناوە
باسی مەکەن لە کن کەس، ئەی یاری بەڵەك چاوە
ئەمن‌و ئەتۆ حەیامان، هەر پێکەوە ڕژاوە
ئیشمان بە ئاقڵی بێ، تا چی تێنەگلاوە
بە کولم‌و مەمکەکانت، کە عەترو پڕ گولاوە
مەنعم مەکە بە قوربان، جەرگم لە بۆت پساوە
چەند جارێ کە من هاتم، دەمێ بمخە پەناوە
ماچ بکەم لێوو کولمەت، دەڵێم ماندووم حەساوە
ئۆخەی چەند خۆشە وەسڵت، بە چەندە تام‌و ئاوە.

(٣٧)

لە زمان برایەکی خۆشەویستەوە نووسراوە،
بەمەبەستی دڵداری لە شاری سلێمانی

سەرم کەوتۆتە گێژاوی بەلاوە
هەموو دەرگەی ژیانم داخراوە

دڵــێکم بــوو، کــە کردتانــە کــەبابێك
لەشــم بۆشــە لــە هــۆش‌و، دانــراوە
ئەمەنــدەم کــوورەیی مێــشکم ئەجۆشــاند
کــە فرمێــسکیش بەســەر ئــاگر گــەڕاوە
ئەگــەر ســێ ساڵە، سێسەد ساڵە لای مــن
بــە لێــدانێکی دڵ، ســاڵم تــەواوە
ڕەقیــبو، عــەیبو عــارو، تێکــەڵاوی
بــە هــەر گۆشــەی خــەیاڵم تێکــەڵاوە
لــە قــاپێلکم ئەگــەر دەرچــم لــە ڕووتــان
ئــەڵێن پــەردەی حــەیاو شــەرمی تکــاوە
ئەگــەر مــات بم لەبــەرگی خۆشەویــستی
ئــەڵێی پــەیمانی یــاری لــێ پــساوە
ئەگــەر خــۆم کــەم بــە شــەیدایی لــە شــارا
ئــەڵێی ناکــەس بەچــێك‌و نــان بــڕاوە
ئەگــەر بــێم، بــادەگێڕیی کــەم لــە ماڵتــان
ئــەڵێی ســەیری هــەتیوەی نــان‌و ئــاوە
کــە بولبــول بم، هەمیــشە بــۆ گــوڵی ڕووت
لــــە کــــاکۆڵ‌و قــــژانت، ڕاوە داوە
بــە خــۆم بــاوەڕ ئەکــەم، ئــەی هــۆش‌و ژیــنم
دڵــت بــردووم‌و بــیرم لا نــەماوە
چ بڕیارێــك بــدەم، بــۆ ڕۆژی وەســڵت؟
کــە دوو دەســتم، لــە شــانانرا بــڕاوە
بــە کــێ کــەم، ڕاوو تــەگبیرێکی دیــدار؟
کــە وەســتاوم بــە تەقــدیری خــوداوە

دڵــی، گیـــانی، ســەری، ڕوونـــاکی چـــاوی
بــە (کـــاك ئەحمــەد) شــکی تێــدا نــەماوە
بـــەری ئاخـــان، ئـــەزانی نـــاگرم مــــن!
دەمـــارم پـــس پـــس و، ئـــەژنۆم شـــکاوە
لــە تـــۆزو ماتـــەمی عیـــشقت، هـــەموو دەم
لەشـــم وەك بەختەکـــەم، ڕەش داگـــەڕاوە
لــە تـــاوت مێـــشکە لـــەق، چاویـــشە ئەبڵـەق
ســـەرم لـــەرزەك، هـــەناوم داقوپـــاوە
ئەگـــەر تـــۆ هەقپەرســـتو، یـــاری گیـــانی
لــە لۆمـــەی خـــەڵك و یـــارانم مـــەهاوە
بزانـــە ئەمپـــەڕو ئەوپـــەڕ، لـــە عیـــشقا
بـــە دەســـتی خۆتـــە ئـــەم جـــاددە بـــڕاوە
بــە خــۆت ئــەکرێ، بــە حــەققی ڕووی جوانــت
کــە نــەرمی کــەی، دڵــی ئــەم دایــك و بــاوە
عــــەزیزم، دڵبـــــەرم، مایـــــەی ژیـــــانم
ئــەوی ئــیش تێــك ئــەدا لــەم شــارە، نــاوە
فیـــداتم، بـــۆچ ئـــەبی وا زوو هەراســـان
ئـــەتۆ چـــاکی، ئـــەمن کـــارم کـــراوە!
لــە هــەر فــەقرە لــە قــانوونی مەحەببــەت
ئـــەتۆ کارســـازو، هـــی مـــن چـــاوەڕاوە
بەرانبـــەر تـــۆ، ئـــەوی بیکـــەم عەیبـــدار
کەواتـــە هـــەر قبـــووڵم کـــەی، تـــەواوە
بـــە بـــەرزیو ڕەحـــمو لـــوتفی تـــۆ ئـــەنازم
کـــە ناخەیتـــە جـــەفاو شـــۆڕو هـــەراوە

لــه مــن کــورتی، لــەتۆ بەخــشینو ویــژدان
نەتیجــــەی دەورەتـــــان، زۆری نـــــەماوە
گوزیــــــدەکارو، ســــــۆزندە، بـــــەیانی
خــــەریکی تــــۆ، خــــەریکی گیانــــەلاوە.

١٩٥٥

(٣٨)

ڕووت بە تەئسیری هەناسەی سـەردی ئێمـە، زەرد بـووە
یا لە شەوڕۆی پەرچـەمت، بـاری غـەمی هـەڵگرتووە؟
ئەم مەمەت بۆچ شل بووە؟ ئەم سێوە، یا دوور هـاتووە؟
یا گەیشتوو بوو، بە بای پـایز لـە سـینەت کـەوتووە؟
تــۆ یــەهودی، لەیلــەیی، نــەك ئەخیەلییــەو عــامری
تۆبــە مــەجنوونی شــکاند، مــن زاری تۆبــەم بەســتووە
ژەهــری مــاری تێگــەڕا، گیــانی نــەخۆشو زاری مــن
ئــەم دەمو لێــوەت، کــە ماتــەی داوە، وا شــیرین بــووە
خــاتو زیــنو کاکــە مــەم، یــا شــیرینو فــەرهادی کێــو
هیــچی نــاوترێ، وەکــو ئێمــە لــە عیــشقا پــیر بــووە
بولبولیش ناوێکی وای ناوە لە خـۆی، بـۆ دەردی گـوڵ
وەك منی بێکەس چریکەی، شەو بە گـڕ عـەرشـا چـووە
هەســتە ســاقی نــەرمو شــل، پڕکــە پیاڵــەو بمــدەرێ
سۆزی (ژیکۆ)، جەرگو ناوی بەختی مەی سووتاندووە.

(٣٩)

ئــاگری ســووری جــەزای ئۆباڵــە، لێــوی گرتــووە
جەننەتی کوڵمەی، ئەجندەو نەفسو دێـوی گرتـووە

عەرعەرە نارنجو لیمۆی خستە بەرهەم، یا قەدە
یا چنار ئەگرێ هەنار، یا سەرووە سێوی گرتووە؟
خەتتی پڕ شانەی دڵە، یا چەنگ بەستەی حافیزە؟
خاڵی، مێشەنگوینە وا هەنگوینو مێوی گرتووە!!
بۆ نموونەی تەرزی ڕوخسارو، بەهەشتی سەرمەدی
قامەتی ئەو شۆخە چاوی بادەپێوی گرتووە
من لە دەس کورتیمە هەورازی بەهێزم دێتەپێش
دەسدرێژە دڵبەرم، ڕێگەی نشێوی گرتووە
چاوی پڕ سوورمەی، دووسەد نێچیری بەرداوە لە ڕاو
غەمزەکەی جادووی، بەڵام، دووسەد خدێوی گرتووە
بۆ ئەوەی (پشکۆ) کە نەیدۆزێتەوە تەرزی قەدی
پەرچەمی کردۆتە پەرژین، خۆی لە نێوی گرتووە!!.

(٤٠)

چەمەن هەموو گەشانەوە، لە ڕەنگو ڕووی بەهارەوە
گیان بە تەن بەشانەوە، لە گەشتی سەوزەزارەوە
هەوا هەناسە بەر ئەدا، هەناوە سیلی دەرئەدا
سەما بەسەر سوپەر ئەدا، ئەستێرە دێنە خوارەوە
دادو تەرازوو کۆ ئەکا، گەنجینەیی ژین ڕۆ ئەکا
جەماتی مەی مەکۆ ئەکا، لە چاوی پڕ خومارەوە
کەمەر ئەبەستێ خونچەدەم، لەسەر ئەوەستێ پێچو خەم
لە پەرچەم ئاو ئەداتە چەم، بە عەرعەرو چنارەوە
دەمی گوڵان پڕاو ئەبێ، تەمی دڵان بڵاو ئەبێ
مەمی چڵان لە چاو ئەبێ، بە لێوی شیرەخوارەوە

وەنەوشە دەستی شلییەتی، دەسماڵی شین لە ملییەتی
بە چاوی هۆز کلیەتی، بە گیانی ئاوو دارەوە
بە ڕوویی بادە ڕەنگەوە، بە خونچە لێوی تەنگەوە
بە دوو مەمی قەشەنگەوە، چوومە کەناری یارەوە
یاری چی؟! شاهی دلبەرە، گیانەبەخشو سەروەرە
ژیانی هۆزی بێ دەرە، لە تەونی ئیشوکارەوە
سازندە چەرخی نۆیەمین، گەلی گەیاندە نرخی ژین
ئاوازی بەرزی (هەربژین)، وا کەوتە دەشتو شارەوە
پەردەی، سەحەر هەڵدایەوە، بووکی وەتەن ڕازایەوە
کۆمەڵ بە خۆشی مایەوە، بە بەختی پایەدارەوە
زوهرە بە ڕوویی موشتەری، بە چاکە هاتە یاوەری
بە کوردی دا پەیامبەری، لە ڕۆژی کارزارەوە
ئارەقی نێوچەوانمە، هومێدی جاویدانمە
تکایی کوردستانمە، بە یاوەرو هەژارەوە
ژاوەی هوزارو قومرییە، کەژاوەی بووکی چەورییە
هیچ کەس لەگەڵ دووڕوو نییە، بە جەرگی پارە پارەوە
زانین پەرستە هۆزەکەم، لەسەر هەوای نەورۆزەکەم
جەژنی هەمووان پیرۆز ئەکەم، بە سۆزی دڵ وەبارەوە
(ڕاجی)و دڵی (پشکۆ)یەتی، قازانجی گەل بۆ خۆیەتی
بادەی لە هەشتو نۆیەتی، بە ئەشکی سەد هەزارەوە.

١٩٤٩

(٤١)

سـەیری لـەبانی خونـچە کـەن، بـە ڕوویـی ئەشـکبارەوە
سـەیری دەمـاغی گـوڵ بکـەن، بـە چـاوی ئیعتیـزارەوە
فەسـڵی سـەفایی نێرگـسە، لـە مێـرگو ئـاوەزارەوە
چـاوی سـپی بـە دەرئـەخا، بـە زەردەخەنـدەی پـارەوە
سەیری چیاوو چۆڵی مـن، کـوردیی نیـشان ئـەدا بـە تـۆ
بـە سـێوو بێـوو خـارەوە، لـە سـونعی کردگـارەوە
لە گەنجی کونجی مەیکەدە، ساقی کـە دێتـە مەیکەشیی
بـە نرخـی میللیـەت ئەچـێ، بـە بـورجی پـڕ نیگـارەوە
کشاوە تەرحی تـاجو پـەڕ، لـە ماچـی لـەعلو نۆشـی دەڕ
بـە خـەددو خـەتتو خاڵـەوە، بـە ڕەونـەقی عـوزارەوە
نەقـدی بەهەشـتە گوڵـشەنم، ڕەنگـین لیوایـە نیـشتەنم
سـایەی هومایـە هـەر تـەرەف، لـە نـاوە یـا کـەنارەوە
نەوڕەسـتە مـۆردو سەوسـەنە، شمـشادو کـاجو مۆزەنـە
هـەر یـەك بـە سـۆزێ دێتـە ڕوو، بـە سازی ئیعتیبـارەوە
هەریەك لە عاشقانی مەی، بە بـەزمی جـامو تـاجی کـەی
بـە تـەرزی مونتـەزەم ئەچـن، بـە پـیری ئیـشوکارەوە
وەتـەن پەرسـتە میللـەتم، لـە ڕەوتو زەوتـی سـەنعەتم
هـەموو خـەریکی فرسـەتن، لـە ڕوویـی کـارزارەوە
مـەی، نـاوی ئیتتیفاقییـە، سـەنعەت نیزامـی ساقییە
زوڵفـی بەخـەم نیفاقییـە، لەسـەر هـەتاکو خـوارەوە
دەف، شەوقی پڕ نەژادییە، نـەی، بـانگی عـەدلو شـادییە
شـاهید بـە مـەردی دێتـە سـەر ژیـانو ئیختیـارەوە

دڵبــەر کــە شــاهی عادڵــە، کــامی لــەبی دڵ حاســڵە
بــــە چــاوی پـــڕ خومـــارەوە، بـــە تیغــــی ئـــاودارەوە
خوڵاســـە میللـــەت چیمەنە، وشـکیو تـەڕی لـە دامەنـە
بــــە نەشــــئەی لالـــەزارەوە، بــــە خـــاكو ئـــاوو دارەوە
لە بەختی سەختی بێ کەسی، لە تەوقی عەوقی موفلیسی
نایــە بــە ڕوویــی کــار، یــار، بــە دەســتو جـامو یــارەوە
حاصــیڵ، وتــاری (ڕاجــی) یــە، نەتیجــە ئیندراجییــە
لـــەهاتو قـــاتو زارەوە، لـــە قـــەلبو جـــانو زارەوە.

(٤٢)

ئــەی بــرا! بگــری لــە دامــەن بــاغی کوردســتانەوە
ناژیــەی بیخــۆی بــە کــەیفو شــەوکەتو ســەیرانەوە
ســەربەخۆیی مۆرەکــەت، شــۆرا بــە بــارانی نیفــاق
خۆشــــییو زەوقو مــــورادت، وا بــــەدەم تۆفانــــەوە
هەرکەســێ هــاتو بــە نــانێ، حاجــەتی دێنایــە بــەر
ئاقیبــەت خــۆی کــردە ســوڵتان، هاتــە نــاو کوردانــەوە
بــیری خــۆی ســەرفی ژیــانو غیرەتــی هــۆزی ئــەکا
نــــووکی پـــەرگاری ئەســــووڕێنێ بەســــەر دەورانــــەوە
هێنــــدە ناشــــادم لــــە چــــەرخی فیتنــــەگێڕی ئاسمــــان
هــــەر ئــــەبینم ناکەســــە، ڕووی دێتــــە نــــاو دیوانــــەوە
نیشتمان پڕ مەعــدەنو، میللــەت لەبــەر بــێ جەوهــەری
خــــاکی بــــێ قیمــــەت ئەخاتــــە باخــــەڵو گیرفانــــەوە
ئـەم عێراقـەی ئێمـە چەشـنی بـەرخی ساوایە لـە چـۆڵ
گورگی هــار بــۆی دێتــەدەر، هــەردەم لــە بــن پنــچکانەوە

پــێ بزانــە ســا عــەزیزم، کــارو بــازاڕت چــییە؟
هــەم دڵــت پیــشا بــە ئــاگر، هــەم ســەرت تاوانــەوە
کورت وکەم بڕوانە خەڵکی، چی ئەکەن، چۆن ئەچنە پێش؟
گیانفیدابــە، ڕووکــە ســەنعەت، چــی ئــەکا پاڕانــەوە؟
کوێر نەبووی بڕوانــە خــەڵکی، چــۆن ئــەنێرێ ســەوقیات؟
گاه لە لەنــدەن، گــاه لــە تــاران، گــاه لــە هیندســتانەوە
کــوردو عــارەب، هەڵــگرن، هەســتن بــەناوی ئیتتیفــاق
ســەددی میللــەت کــەن لــە گــورزی دوژمنــی ئیمانــەوە
تو خودا کەی چاوو ڕووت هەڵدێ، لە خاکی پــاکی خــۆت؟
تــۆ کــە ئــەم گەنجــەت بــە خــۆڕا، خستە ژێــر پێیانــەوە
ئەی عێراق چاوی سپیم، چەند بێ کەسی، چــەند بــێ دەری
شار بــەدەر بــووی، بــێ قەباحــەت، چــوویە نــاو زیندانــەوە
فیرقە فیرقەی کوردو عــارەب، بوونــە جــەردەی ڕووحــی تــۆ
جــەرگی مــن ســووتا لــە تــاوت، بــەم دڵــەی گریانــەوە
چــاوەنۆڕم هــەروەکو (ڕاجــی)، لــە بــیری میللــەتم
بێتــە ڕوو ڕۆژی ســەنایع، لــەم کــوڕەی میوانــەوە.

١٩٣٨

(٤٣)

زنجــیرەی گــەلی گــەورەو ســەروەران، کــە ڕازایــەوە
گیــانێکی نویــێ بــە مــردوو دڵان، بەخــشرایەوە
بــە تێکۆشــەری بــۆ پێگەیانــدن، گــشتی داوەری
هەربــژی وەتــەن، هــۆزی تەهەمتــەن دڵــی دایــەوە
کزەی هەوڵو هۆ، لە ژیریی منداڵ، کە هات لەســەرخۆ
دەم بەستە خونچەو، یەخەی پڕ خەیاڵ، دەمــی دایــەوە

له تاف‌و بـافی ڕووی مێرخـوزاران، تـا کێـوی قـافی
بــه ژینـــی ســافی، گــڕەی هــەژاران، وا کوژایـــەوه
به تیشك‌و تـاوی ئەسـتێرەی مــراز، کـانی‌و چـەماوی
کــوردی بـــەناوی سەربەســت‌و شــاباز، هەڵقولایــەوه
دڵەی پڕ له سووی منی سەرگران، وەکـو خـاڵی ڕووی
بــه یــەك داوه مــووی یـاری نیــشتمان، بەسـترایەوه
ســکەی وڵاتــی (ڕاجــی) قەلەنــدەر، زۆره لــەباتی
خێــرو بــەراتی کــوردی هونــەروەر، داڕژایــەوه[1].

(٤٤)

لــه گفتوگــۆیی خۆشـدڵیی، دەمــی وەتــەن گەشـایەوه
بــەهاره مــوژدەهێنی هــەر گــوڵێکی ڕووی کرایــەوه
ســەبا هەناســەیی کــچانه، ڕۆژو شــەو کــه خـول ئــەدا
بزانـــه لەشــکری خەفــەت شـــکایەوه، کـــشایەوه
ئەگەر بەهەشـتەکەی بــەرین، لــه چـاوی نیـشتمانەکەت
بــه شــێخی دیــن فــرۆش بڵــێ، ژیانــه ئاشــی نایــەوه
.... مــــــن شــــــکا[2]
بــه هەڵمــەتی ڕەوشــت‌و خــوو، دەمــاخی دڵ حەسـایەوه
کــەناری جۆگەلــەو شــەت‌و، کــەناری یــاری دەر کــەنار
خـــەت‌و تەمـــەن ئەکێــشن‌و، شـــعووره داڕژایـــەوه
کــچانی میــوه نیــوەڕەس، لــه باوەشــی تکــا، تــەکان
تــەکان ئــەدەن بــه نیــشتمان‌و ژینــی لــێ تکایــەوه

١- له ڕووی شێوازو ڕوخسارەوه هۆنراوەیەکی دەگمەن‌و دانسقەیه، له هەر دێڕێکدا (٤ - ٦) سەروای تێدا بەکارهاتووه.

٢- به هۆی تەڕبوونی دیوانەکه ڕەشبۆتەوه، بۆمان نەخوێندرایەوه.

لــه دەســـتو زاری دڵبـــەران، بریقـــەدار ئـــەبن هـــەوار
قـــەڵاوو قـــۆنگرەی هـــەوەس، بناغـــەی داکوتایـــەوە
لە ژینـی بـێ بـەراتو بـەر مەپرسـه قـەت، خـوا نـەکا
کــە کــشتوکاڵی ئــارەزووت، بــە میــزی خــەڵك زایــەوە
هـــەوێنی مێـــشكو خوێنمـــە، هـــەوای وڵاتـــی نـــازدار
تـرێو هـەنارو میوەجـات، بـە ڕوویـی گـەش ڕشـایەوە
براوو بابو کوڕ، هـەموو، ڕەهـا ئـەبن لـە بەنـدو پـەت
کە خوێنی جەرگو چاو، لـە دڵ، بـە قوڵـپ هەڵقوڵایـەوە
کە تۆ هێلانەبەستی خۆت، بە دەستی خۆت بکەی خەراپ
بزانـــە ســـونبولو گـــوڵی وەرامەکـــەت وەرایـــەوە
وەتـــەن کـــچێکی تـــازە بـــوو، لـــە باوەشـــێکی پـــیرەزاڵ
وەکـــو ســـتارەیی ســـەعد، بـــە نـــاز ڕاکـــشایەوە
ڕاوەیـــی ڕوویـــی شـــیرنی، لەچـــاوی نەســـتەڕەن ئـــەکا
گەوهـــەری تـــاجی دیمـــەنی، بـــە نـــازکی توایـــەوە
هێـــزی برایـــەتی بـــزووت، فیتنەگـــەری بڕایـــەوە
وەتـــەن هـــەتاوی لێهـــەڵات، ئـــاگری شـــەڕ کوژایـــەوە
گۆڕیمەوە (ڕاجـی)ی هـەژار، ئێـستە بـە (ژیکـۆ) نـاودار
بێـژە کـە هـۆزی کـوردی مـن، مردبـوو، وا ژیایـەوە.

(٤٥)

داشۆرینی فەرمانگەی تەموینی کۆیە

دائـــیرەی تـــەموینی کۆیـــە، هـــەر خـــەریکی دانییـــە
کـــردەوەی مـــالۆسو مانگـــاو، گوێدرێـــژو گـــا نییـــە

هەر کەسێك بێت‌و سواریان بێ، جەنەی دەگرن هەموو
هەرکەسێ بیانگێ ئیتر، هەر قوونی وان‌و (ڕان)ییە
بەردەری قەسری بیتاقان، هەروەکو مانگا بەکەڵ
هەرچی گانی دەسکەوێ، بۆچی خەریکی نانییە؟!
گاندەرو گانکەر، بە سەربەستی دەبا بێن‌و بچن
چونکە لەم کاول وڵاتە، شك دەبەن پاشا نییە
گەر بڵێی تێتان دەپەستم، خۆش، دەمت شیرین دەکەن
چانییە بۆ خاس‌و عامی خەڵك، شەکرو چا نییە!!
لێم مەپرسە بۆچی هێندێ شیرن‌و هێندێکە تاڵ؟
قوون دڕانیان بۆ دەمێنێ، گەر بڵێن ئاوا نییە
پیاوی ئاقڵ تێدەگا، چیتر درێژەی نادەمێ
پارەدان لەم هۆدەدا، مەعنای لە گان ئاسانییە
نایەنێ زارم کە ناوی یەك بەیەك بیهێنمە ڕوو
زەممی کەس ناکەم، ئەمەش تاپۆیە یا خاقانییە
بۆچی هێندە بێ حەیای، (گویا[1])، سەری خۆت شۆڕ بکە
عالەمی ئیمڕۆ ڕەهەندەی بێ کەسی‌و تاوانییە.

❊❊

١- ڕاجی، ناسناوی (گویا)ی لەم جۆرە هۆنراوانەدا بەکارهێناوە، کە بە واتای (قسەکەر، ئاخێوەر، وتەبێژ) دێ.

- و -

(١)

بڕوانە دەفەی سینەی، سینیو قەدەحی خەملاو
جا ئەو قەدە شیرینەی، کورتو خڕو تێك سڕماو
پووزو بەلەکی زیوین، دەستو مەچەکی ڕەنگین
بەستەو لەچەکی نەخشین، باغی مەمو دەم پاراو
چاوی بە مە هەڵنایە، هەر جەنگی لەگەڵدایە
دڵ بشکوژی هەڵنایە، لەو چەنبەری ئاڵۆزاو
کوڵمەی جگەری ڕۆژە، ڕووناكو گەل ئامۆژە
بەم خاڵەوو پشکۆژە، بەم لێوەوو قەندی خاو
ئەو پەرچەمە خارا بێ، پەردەی قەدو باڵا بێ
دڵ ڕەنگە کە خارابێ، هەمبانەیی هەڵکوتراو
ئەو لاملو لاجانگە، بۆ گوارە کە بەربانگە
ڕۆژووگری شەش مانگە، گیانی منە لێقەوماو
ئەو ئەبرووە کەچبازە، سەربازە لەسەر بازە
گرتی خەتو شیرازە، بردی سەری تێ سوڕماو
ئەو پەنجەوو ئەنگوستە، بۆ دەورەیی مەی چوستە
هەردووکی ئەوا خستە، جەرگو دڵی هەڵگوشراو
(پشکۆ)کە گڕی دامرد، بەختیشی خەڵووزی کرد
یەکجارییە سا ڕابرد، بەسییە کە وتت سووتاو!!.

(٢)

تا لە سەرما بێ، هەوایی ڕەشبەڵەك
باخو فرمێسکی گرینم دێتە چاو

تاکو پەرژین کەم، ڕەزی سینگی بە چەك
باخەوان ئەیـــباو، ئەمێنـــــم بەش بڕاو
وا ئەبـــێ تلیانـــە گوڵ بچـــنن مەچەك
واش ئەبێ پـــووزو بەلەك دەرکەونە ئاو
بشـــــمەوێ گەر دابنیشـــین، تەك بە تەك
نـــــاگەمـــە ئاخـــیر هەواری ویســـــتراو
گەر شـــــەوێکیش ڕێکەوێ، کەوڵی وشەك
چـــقڵـــی بێگانـــان بە ڕۆژ ئەگرێ هەناو
با بـــچێژم زامـــی زۆر کوچـــكو کوتەك
مردنـــــم چاتـــر، لە دەرگەی داخراو
من کەسوکارم ئەتۆی مردوو مراو
من دەسو زارم ئەتۆی، بێ چاوڕاو.

ژینەوە چەند مێرگو، نێرگس پێگەیین
ڕووی سپیو، چاوانی زەردو، بۆنی ساڵ
خۆش ئەبوو هێندەی ڕووانیو پێکەنین
زەردەخەنـدەی خـونچەشی هێنایە پاڵ
ئـابـــڕووی جـوانی ڕژایـــە ناوو دین
ڕەنگو بۆی شـــادی کرایە بەیتەماڵ
تا لە بێهۆشـــــی مە دوژمن تێگەیین
هیچ میـــــراتـــگر نەماون کوردو کاڵ
خاوەنـــی باخان، وەجاخ کوێرن لە ژین
ئەو بەرانبەر وەســییەتی خزمیشە لاڵ
دواکەون خوشـکیش، بە بێ مارە بڕین
داکی سەرشینیش، کە زاوای کردە زاڵ

من ئەوا تۆم چووی‌و، مام بێ ماڵو حاڵ
بــێ براو کوڕ، بــێ کەس‌و بێ مام‌و خاڵ
مـن کەســـوکارم ئەتۆی مردوو مراو
مـن دڵو زارم ئەتۆی، ئەی کوردی خاو.
ئاخ، بڵێم کێ بێ لە ئێمە هەڵکەوێ
دوژمنـــی ژن هەڵـــگرە، کێڵای زەوی
وا ســـەرۆك مارە کران، بوونە هەوێ
حەز لە ئێکیشـیان بکەی، داناکەوی
ئەو ئەویتر ســووك ئەکا، تا نەسرەوێ
جا کە باتــداوە، لەگەڵ ویش ناخەوی
ســا وەها چاکە بکەی بیرێــکی نوێ
بیـــدە دوژمن، قوزفرۆشـــانی کەوی
وەك کەری ناو ئێســـتری جوو دانەوێ
تۆش بڵێ ئاخ سوێندەکەم خۆ هەر هەوی
بار بـــە کۆڵ دادە، بڕۆ لێـــرەو لەوێ
کۆکەوە زۆر کۆڵ بە شــانی پەل قەوی
ئەو حەلە، ئەی نـــووری چاوم ناکەوی
ئەو دەمە، وەك خەو لە چـــاوم نارەوی

مـن دڵو دینـــم ئەتۆی، مەردی نکاو
مـن سەرو ژینم ئەتۆی، تیشکی هەتاو.
خونچەوو مێلاقی ئێمـــەن، لەکتریك
ڕێوو ڕەز ڕووناك‌و، شـــارو دێ بلوور

کۆشکو یانەی مەن، چیاوو کاوو تیك
گیاووگژ پەرداخو، ڕەنگی زەردو سوور
لەم سەری دونیات لەگەڵ کەم، زیکە زیك
لەو سـەرت پێ ڕاگەیێنم، باسی دوور
گەر بەرەو ڕووی دوژمنانیش بووی خەریك
من هەوا ئەگرم بە باڵندەی جەسوور
کشتوکاڵی ئارەزووت، گەر بوو فەریك
داسـی باڵامت ئەبەخشم، بێ قسوور
کۆکەوە، بیکێشـە وە، مەگرە شەریك
مەرد بە، دانیشە، ببەستە سەر سنوور
هەر بخۆ، هەر بژیـە، بێچوو بێنە ژوور
مێشـكو دڵ پڕکە، لە زانینو لە نوور
هەر ئەتـۆی بـۆ من ژیانێکـی تەواو
هەر ئەتۆی بۆ من دەوای جەرگی خوراو!.

(٣)

هێند لە عیشقی ئەو دڵارامەم بەسەر هـات بەنـدو بـاو
گرتمی شەش ڕوو خەفـەت، تـا کەوتمـە حـاڵی گیانـەڵاو
جەرگی دەرکێشام بە چنگو، زولفی چـەنگاڵی پڵێـنگ
هـەر ئەگریـەم زار زارو، هـەر ئـەناڵم تـاو تـاو
گەر لە جـەنگی خۆشەویستیدا نـەپڕژێ سـەر، چییە؟
دڵ بـە کـەڵکی هـیچ نایـە، خـوێن نەڕێـژێ نـاو نـاو
سەتڵو جامی خستە دەستو، مەستو سەرکەش تێپەڕی
بیرو هۆشی دا بـە شـانو، نەرمـە نەرمـە چـووە سـەراو

باغی مەستی شادو پاراوە، لە چاوی گوڵعوزار
ماری زوڵفی وا لە مل هاڵاوە، ژانم چووە هەناو
یارمەتی گیانی نەدامو، لێی ستاندم ڕەنگو ڕوو
بۆیە ڕۆژو شەو کە ناوەستێ ڕژانی ئاوی چاو
سینە، ئاڵۆزی غەمو تاڵیو خەفەت بوو، پڕ برین
دیدە، پڕ تۆزو تەمی تاریکییە، جەرگم بڕاو
تێگەیشتم، پێگەیشتن قەت لە ڕێگەم ناکەوێ
هەر دەبێ زاری کەمو بشکێمە کاری ناتەواو
بەختی (پشکۆ)، گەر ئەزانی بۆچ پەرێشانو ڕەشە؟
زۆر لە دوو یاران گەڕاوە، چەشنی بازی ئاشقەڕاو.

(٤)

سەر بەسەر ئەمشەو دەناڵم، پایەماڵو دڵشکاو
وا بەتاو ڕۆحم دەگریێ، خوێنی ئاڵم دێ لە چاو
دوو برۆی دڵبەر، بە تەڕدی من کە شیربازی دەکەن
با بگریەم تا قیامەت، هەی لە خۆم جەرگی بڕاو
ئاگرێکم کەوتە دڵ، تا ڕۆژی مەحشەر دایسێ
بەشکە ڕۆژی مەحشەریش، هەر وەك جەهەننەم دێ بەتاو
گەر دەزانی بۆ دەڕێژم خوێنی جەرگم، بەم شەوە؟
تینووە باخی خەیاڵم، پێی دەوێ جانا! شەواو
جێگەیێکی تەنگە دڵ، تاریکە، بێ سوودو تەماع
بێیە سەیریشی دەبینی، عالەمێکی تێ خزاو
تێلی زوڵفت وەك تەلیفۆن، وا لە پێت ئاڵاوە سا
چاکە هەر بۆ مەرحەبا، جار جارە بێمە سەر هەلاو

ئـەی سوپاسـالاری دڵـداری، لـە دەسـتی عیـشقتا
عـەرزو حـاڵی مـن، هـەتا قـافی بـەقا نابـێ تـەواو
بۆچـی وا بـێ ئیلتیفـاتی، ئـەی نـەمامی تازەبـەر
وا لە ڕێی تـۆدا، هـەمووم دانـا کـەماڵو نـەنگو نـاو
کـاری (ڕاجـی) گـەر دەزانـی بۆچـی پـەرتی عالەمـە؟
وا لە ڕووی تـۆدا دەسـووتێ، غالییـەو موشـكو گـوڵاو.

(٥)

دڵ وەك دومەڵان پڕ لـە خەفـەت، هەڵزەپـەتا بـوو
بایـەك لـە سـەراپەردەیی جانانـە پـەیا بـوو
چـاوی دڵو ڕۆژی ڕوخـی ئـەو، پێکـەوە ئـەنگوت
ئـەنگووتنو پـشکووتنو سـووتن، لـە پـەنا بـوو
هەرچی بە خەبەر هاتو، ئەوی مـابوو لـە خـەودا
هەر هێندە ئـەزانێ، بـە تەبـەق نـووری لـەلا بـوو
ئەو ساتە کە دیم کـوڵمی، وەکـو تـافی ئەلـەتریك
دینـارو درەم گـشتی، لـەلام پەلکـە گـەڵا بـوو
چـاوم، کـە بـە چـەند ئایـەتی کوردانـە ئەنووسـا
سـەد شـوکری خـوا، ڕوو بـە هـەڵێنانی ڕەوا بـوو
ڕەسمی خەتو خاڵی لەبەکەی، لـەم دڵـی پـڕ شـۆر
هەر ئێکـە، بـە پـەرگاری بـرۆی مەرکـەزی نـابوو
(ڕاجی)، کـە دڵـی پـڕ خـەمو فیکریـشی بەدیعـە
ڕادێ کـە کەسـێ پەروەرشـی جـەورو جـەفا بـوو.

(٦)

وەختـێ لـە لـەبی یـارەوە، مـەیلی شـەکەرم بـوو
نەمزانی لە هەر شەش جیهەتا، هەش بەسەرم بـوو

هەرچەندە کە ویستم لە تـەمی عیـشق خەلاسـیی
جـاریٚ لــە دلّا ئافــەت‌و، جـاریٚ خەتــەرم بــوو
دانیــشتووە مەحبووبــە، لــەناو سـینەیی مــن دا
زانی کە بە ئـەم قەسـرە، لــە دوژمــن زەفـەرم بــوو
ئیمڕۆکە نەچووم بیکەمە سـەد جیٚژنـەیی قوربـان
لەم بەندی جگەر، حیکمەتی سـەرفی نـەزەرم بـوو
هــەروەك هــەدەفی جەبرییــە بــۆ تــیری بــەلّا، دلّ
لایــیٚ لــە ڕوخـا ئافــەت‌و، لایــیٚ شــەرەرم بــوو
تا زەوقی بەهەشـتم هـەبوو لـەم مەیکـەدە، یـاران
نەقدی تـەرەب‌و شـەوکەت‌و فـەزلّ‌و هونـەرم بـوو
نـاوی هــەبوو ئـەو دلّبــەرە شـیرینە، بـەبیٚ شـویٚن
وەك مــن کــە نــەبوو نـاوم‌و شــویٚن‌و، حـەزەرم بـوو
نیوەی شەوی دویٚنیٚ، شەوی مـامم (حەمــە قــادر)
ســۆزی لــە هــەموو ڕیــشەوو بەنـدی جگـەرم بـوو
(ڕاجــی) مەکــە گریــان‌و، لــە خــۆدانی ئەســیریم
هیٚشتاکە نەبووم، ئەم خەتە نووسراوی سـەرم بـوو.

(٧)

دلّ لەبەر چین‌و خەتی سـەر کولّمـە، ئـاگرخوارە بـوو
ڕووت‌و قووتی، هەروەکو مزراحی ڕەستۆن کـارە بـوو
کەوتە ناو چـەرخی بـە تـاوی ڕوومـەتی تابـانی یـار
بۆیـە ڕەنـد ئاسـا، لـە قـاپی عالـەما ئـاوارە بـوو
سیپە کووڕی قاشی ئەبرۆی، بەو گولّەی خـالّ‌و خـەتی
وا لــە جەرگمــدا، عــەزیزم، پــەرت‌و پارەپــارە بــوو

دوو پەڕە ئەو مەسحەفی کوڵمەی نیگارم، سەربەسەر
بۆچی دڵ لەو دوو پەڕە، وا چل پەڕو سی پارە بوو؟
سینە پڕ دەردم لەبەر جەورو جەفای خاتوونەکان
بۆیە ڕووحی بێکەسیشم، تووشی ئەو ئازارە بوو
ئێستە پێم ناکرێ، هەناسەم، هاتوچۆکەی ساف بکەم
ئەو دەمەش وا دێتە بیرم، ڕوح لە دارە دارە بوو
(ڕاجیا) گەنجی خەمی تۆ، بەش دەکا تا ئاسمان
بەش دەکا، گەر عالەمی دونیا هەموو دووبارە بوو.

(٨)

دڵم سووتا بە جارێ، چلچرای سەر کوڵمەکەی هەڵبوو
بە دەم شاماری ئەگریجەی، شل‌و کول نێرگسی جادوو
چ خوسرەو کەوتە خانەی عیشقەوە؟ شیرین دڵی هێنا
چ فەرهادی قەوی پەیکەر، قوڵینگی کەوتە سەر؟ دەرچوو
ئەڵێم: ئەی نەونەمامی تازە چانراوی خەرامانم
بدە ماچێ، ئەڵێ: کافر بڕۆ لێرە مەوەستە توو
بە دەم سروەی سەبا، گوڵشەن بە سێسەد ئەنجومەن خەملی
دەسا ئەی بولبولی دڵ، تۆش بیابانی وەکو کووکوو
سەراپا هەڵقەیی زوڵفی لە مل هاڵاندو، دڵمی گرت
وتی: ئەم جۆرە ڕەفتارە نموونەی کارە، سا فەرموو
لە ژێر ئەم سایەبانەی پەرچەمە، وا ڕۆژی نیوڕۆیە
فیدای ڕۆژو شەوی تۆ بم، سیاخاڵەی کەوان ئەبروو
ئەوا پیشا لە ئاگرخانەیی عیشقا، دڵی (پشکۆ)
بە جامێ بێرە هانای، ساقیا! یا تارەکەی گێسوو.

(٩)

دڵ لــە دونیــادا بــە دایــم، بێکــەس و دێوانــە بــوو
یــار لــە عالەمــدا بــە کــام و خۆشــییو ئەفسانە بــوو
هەرچــی کــردم، ئاقیبــەت، بــردم پەشــیمانی لەســەر
بــەم نیــشانەی پیریــیەم، ئیــشم هــەموو ڕەندانــە بــوو
خۆش، لە وەختی ڕوومەتت، ڕۆژو لــەبت چەشــنی مــەزە
نیــو گریــشمەت بــادەوو، دوو چــاوی ڕەش مەیخانــە بــوو
گــەر لــە یــادم چــێ، ئــەبێ کــافربم و دونیاپەرســت
ئــەو دەمــەی ڕۆحــم لــە لێــوا، حــەزرەتی پەروانــە بــوو
ئەم سبەینەی، دەس بەسەتڵ و جامی دڵ، چوو بۆ ســەراو
ڕوح لەسەر ئــەوجی ســەری، تــاج و پــەڕی شــاهانە بــوو
نــەرم و شــیرین، لێــوی نــەختێ خــستە نــازو هەمــسەوە
دڵ بە تــاوی تیــژی عیــشقی، سەربەســەر دوندانــە بــوو
ئاهی تیرەی هــەوری مــن، کەوتۆتــە دەوری ڕوومــەتی[1]
دیــتم و، هــەرلا، لەبــەر چــاوم مــەه و خەرمانــە بــوو
جێگە مەشقم، گەرچی دەشت و شــارو زەریــەو بــەڕ بــووە
گــشتی بــۆ گیــانی حــەزینم، زەجــرو بەندیخانــە بــوو
کەی ئەنۆشم شــەربەتی لێــوی نیگــاران؟! چونکە مــن
کــونجی خۆشــحاڵیم بــە دایــم، (ڕاجیــا)! وێرانــە بــوو.

(١٠)

دڵا! نایێتــەوە یــادت کــە یــارت میهرەبــانی بــوو؟
لەلایێ بــەزمی شــاهانە، لــەلایێ عەیــشی جــانی بــوو؟

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ئاهی تیرەی هەوری من، دەورەی لەڕووی ئەو دا بە هەم).

به زوڵفـی سـاقییان قوبـبـەی شـوعاعی ڕوویـی جانانـە
بە تاری موتریبان دەستی بـە خـوێن ئـاڵو دەمـانی بـوو
لـەلایێ پـەردەداری بـوو، لـەلایێ بـووکی زیبـاپۆش
لـەلایێ تاوسـی سـەرخۆش، لـەلایێ جـان فـشانی بـوو
پیاڵـە پـڕ لـە ئارەقـدا، بـە نـازی دڵبـەران دەکـشا
بـە چـاوی گوڵبـەران دەخـورا، نـەعیمی ئاسمـانی بـوو
نەزیفـەی جاویـدانی بـوو، حەسـیبەی ئیمتینـانی بـوو
زەهییـەی زینـدەگانی بـوو، بەدیعـەی لامـەکانی بـوو[1]
لـە نـازو نیعمـەتا جـانی ڕەمیـدەی بێکـەس و زارم
لە پایەی کەمترین ژووری عـەزیزی میـسری سـانی بـوو
عەجەب زەوقی لە باوەشدا، دڵو دڵبـەر کـە بەسـراون[2]
لە عالەم هەلهەلەی وەصڵو، لە(ڕاجی) هەم زوبانی بـوو.

(١١)

خوایـە بۆمـان بنێـری، ئـاوی لـە قـوڕ نەنیـشتوو
یـا گـەنجی پێگەیـشتوو، یـا پـیری تێگەیـشتوو
ئـەم کۆمەڵـە هـەژارە، چەندیـشە ئینتیـزارە
بە چاوی خـۆی ببینـێ، بـەردی بـە بـیر قەڵـشتوو
هیوام لەم قەومە گشتی، دوورە، چونکە سەد پشتی
کەسێکی سەربەست نییە، دیلیو ستەم نەچێشتوو
کۆمـەڵ بـە تێکـەڵاوی، لـە کـامی جێـدەمێنێ
لـە ساردو گـەرمی ڕۆژان، قەسـریوە یـا برشـتوو

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (سەفایی زیندەگانی بوو، بەدیعەی لامەکانی بوو).

٢- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (عەجەب زەوقی لە ئاغووشا، دڵو دڵبەر موقەییەد بوون).

خەڵکی، لە ڕوو چ بەرزە؟ مشووری خۆی دەگێڕێ
ئێمەش هەموو خەواڵووین، بە ئابڕوویی ڕشتوو
نێزیکە مەرگی کۆمەڵ، بەبێ دەرمانو دوختۆر
هەی کاکە تازە ناژی، بە شێخو سیحرو نوشتوو
هەتیوی بێ براو باب، قەت نیشتمانی نابێ
حەزی لە مێردە دایکی، نایکا لە دوو شوو پشتوو
تەبیاتی هەر لە ژینە، بێ ڕەئیو داب‌و دەستوور
بیری جەماتی ناکا، هەتا نەچێ لە خشتوو
چەند خۆشە ڕۆژی ڕووناك، (ڕاجی) بڵێ " دلاوەر"
بڕوانە نیشتمان پڕ، لە قوربانیو لە کوشتوو.

(١٢)

عەزیزم، وەختی گوڵ هاتو بەسەرچوو
منالی وەسڵ ناکام بوو، لەبەر چوو
سەبا نەیخستە دەستی بەندی شادی
بە لایا، بۆیە گیانی پڕ خەتەر چوو
ئەوی هاتو، چرای تەعزیمی دیتی
بە تاریکی زەلالەت، بۆ سەقەر چوو
بڵێ بەو چاوە سا پەیمانە پڕکا
ئیتر خێرابە، وا گیانم هەدەر چوو
کە خۆی هاوێتە سەر کوڵمەت، دڵی من
لە شەرمی، بۆ تەمای سەرفی نەزەر چوو
بە ئەو ماچەی کە کردم دوور بە دووری
بە خۆشی، بۆ هەموو مەستان خەبەر چوو

کــــه کەوتــــه چــــینی ئەگریجــــەت، تــــرازا
دڵی من، ئەی عەجەب، چۆن بــێ مەفــەر چــوو؟
نیگــــاری دڵــــڕەقم، چــــی لــــــێ نەپرســــی
دڵــــم گەرچــــی بــــە خوێنــــاوی جگــــەر چــــوو
بــــڕۆ (ڕاجــــی)، لــــە عیــــشقا دامەمێنــــە
لەســــەر مــــەولا، ئەگــــەر هــــاتو، ئەگــــەر چــــوو.

(١٣)

ئــەو دوژمنــە ســەگبابە، لــە یــارا بــە نــەزەر چــوو
ئەو سەرکەشە مەحبووبە، لە دوژمن بە سەمەر چوو
سەیریکە لەســەر سـککەیی ڕووی، تــوڕڕەیی زوڵفــی
بۆ دەستی منی خەستە، لــە لێــوم بــە هــەدەر چــوو
مــــەیلی کەمــــەرم چــــونکە لــــە دڵ پــــڕ جەوەلانــــە
هەر موویی نیکاتم لــە عەجەبــدا، بــە کەمــەر چــوو
سەرکێــشە لــە ئــەم دائــیرە، بــۆ مەرکــەزی ئیحــسان
یارێ، کە بــەلای عاشــقی مــسکین بــە ســەفەر چــوو
وەك شــوعلەیی ڕەخــشەندە، لــە ســیلابی ڕیفاقــەت
دڵ هاتــە نــەزەر وەســــڵتو نــەیزانی لەســــەر چــوو
ئیمــــڕۆ، کــــە زەدەی نەشــــتەری جــــەللادی بــــڕۆتم
خــوێنم بــە حەرەمخانــەیی موشــتاقی جگــەر چــوو
لــەم حــوجرە کــەوا کــەوتووی (ڕاجــی) بــە خــەیاڵات
تووتی دڵەکەت وایــە، لەبــەر مــەیلی شــەکەر چــوو.

(١٤)

جــێگیرە لــە بــاوەش، خەفــەتی دڵبــەری جــادوو
ڕامــم نییــە، ڕاکردەیــە، هــەر وەك ڕەمــی ئــاهوو

وەختـــێ بـــە خەیاڵاتـــەوە، ســـینەم پـــڕی ژارە
وەختێکی لە دوو لێـوی، لەسـەر لێومـە کـاهوو
دیـدەم پـڕی لالـەو سـەمەنو خونـچەوو باغـە
پنجـی گوڵـە جۆرییـشە، بـەناو کـونجی دڵا چـوو
چـیدیکە مەرەنجێنـە منـی بێکـەسو ڕیـسوا
پنجیکە دڵـم، بـەو مـەیی سـەر پەنجـەوو بـازوو
سەر، بێتو بە قوربانی تکـەو شـەونمی کوڵمـەت
گیـانم بـە فیـدای نێرگـسی دوو چـاوی خـەواڵوو
نەوتوولی قەدی، کاتێ بـە سـەد لەنجـە ئەڕسـکێ
ئەشـــکێتەوە بـــاڵام، ئـــەترازێت پەراســـوو
(ڕاجی)! سەرو ماڵو، دڵو دیـنو، ئـەدەبو ژیـن
هەر قیمەتی ماچـێکە، بـە کـێشو بـە تـەرازوو.

(١٥)

ئەی ئەسەف، بازاڕی من سەد ساڵە هـەر نـەیبوو بـرەو
تاقــە ماچــێکم نــەبوو قــازانجی ئــاهی نیوەشــەو
چونکە یاری دڵڕوبـا، بـۆ مـنو ڕەقیـب مـەیلی نییـە
من ئەوا بووم غەرقی ئـاه و ناڵـەوو، ئـەو بـوو جـدەو
هــەی بـە قوربـانی مـەمو سـینەی بلـوورت بم، کـەوا
کـــاژی ســـیمینی تـــەڕە، وا نـــازکو نـــەرمو پتـــەو
من بـە بێـداری ئـەگێڕم خـوێنی نـابی جـەرگی خـۆم
تۆ ئەکێشی نێرگسی جادوو، کـە چـاوت کەوتـە خـەو
چۆن سەبا دەسگیری مەقسوودی نییە، بـەو پەرچـەمە؟
لەو نمایی تەلعەتە، نـەختێ کـە بـۆی شـل کـا جلـەو

شێخ، ئەگەر هەقناسە بۆ ڕێی عیففەتو حەققولیـەقین
بۆچـی وا بێبـاکی سـۆفی ملـهوڕو مەسـتو قەڵـەو؟
خاكو خۆڵە خەرمەنی (ڕاجـی)، لـە وەسـڵی دڵبـەرا
دانـەیێکی تـێ نییـە، گـەر بێـتو بیبێـژن بـە کـەو.

(١٦)

دڵـم، بـێ یـارو بـێ قەرداشـە ئەمـشەو
وەکـو چاووشـی بـێ شاباشـە ئەمـشەو
خـەیاڵو ئـاوی چـاوم، سـەر دەگێـڕن
چ سـەر؟ ئاشـێکی پـڕ باراشـە ئەمـشەو
ئـەمن مـەحرووم، دوژمـن شـادی دڵـدار
کـە هـەر جێـژنی سـەگو داڵاشـە ئەمـشەو
ئەگەرچـی چـاوەکەم پـڕ خـوێنی ئاڵـە
لـە تـاوی یـارە، بـێ بیناشـە ئەمـشەو
غـەرەز، پـڕ بـوونی دنیایـە لـە هـاوار
هـەتا ئـاهی حـەزین هـەر باشـە ئەمـشەو
مەپرسـن حـاڵی دڵ، ئـەی یـارو ئـەغیار
نـەخۆشو زارە، هـەم ڕیـسواشە ئەمـشەو
سەعاتی بـەختی سـەختم، بێ عەمـەل بـوو
چ جێـی میقـاتو پـێشو پاشـە ئەمـشەو؟
لەبـەر زەهـری هـەلای دووری عـەزیزان
دڵو سـینەو تـەنم خەشخاشـە ئەمـشەو
بـەری بـێ تاقـەتی بـوو، ئـاه و شـیوەن
ئەگەرچـی بـاغی مـن ساواشـە ئەمـشەو

لــه خانــەی دامــەوو، شــەترەنجی وەســـڵی
شــەهم بــێ بەیــدەقو، بــێ داشــە ئەمــشەو
بــە ڕەنگــی ئەشــكو ئــاهی نوكتەســـەنجی
دڵا (ڕاجــی) عەجــەب نەققاشــە ئەمــشەو!!.

(١٧)

ئەنێرم بـۆ نیـسارت لـەعلو یـاقووتو گوهـەر، هـەر شـەو
ئەڕێـژم، یـەعنی فرمێـسكی دڵو چـاوو جگـەر، هـەر شـەو
نیگـارم تـا بـە تەصـویری خـەیاڵیی، بێتـە بـەر چـاوم
لـە ئاغوشـی ئەكێـشم، ئەیمـژم وەك نەیـشەكەر، هـەر شـەو
منــی تــەن خەســتە بێكــەس، دائیمــا زاری ئەكــەم، یــاران
ئەویش عوشرەت بەكامی خۆی دەكا تەوقو كەمەر، هەر شەو
دەروونم وەك جەهەننــەم داخــرا، دڵ چــونكە موســلیم بــوو
لەوێ دەرچوو، بە كۆی تۆدا دەكا گەشتو گـوزەر، هـەر شـەو
بــە دەردی بــێ دەوا گـیرم، بــە مەقـصەد ناگەمــە لوقمــان
منم حەیرانو سەرگەشتە، لە ڕێی خەوفو خەتەر، هـەر شـەو
بــە گریــانم دەكــەم بــازی، كــە ئەشــكم شــوعلەبازی كــرد
لەگەڵ زوهرەو، سورەییاو، موشتەریو دەوری قەمەر، هەر شەو
عـــەجایب عاشـــقێكم، ســـاعەتێ خـــاڵی نییـــە قـــەلبم
وەكو(ڕاجی) ئەخوێنم شیعری پڕ شەككەر لەبەر، هـەر شـەو.

(١٨)

لەسەر گەنجی ژیانی من، دوو زوڵفـت هـەژدەرە ئیمـشەو
بــە فــەوتانی دڵــی زارم، نیگاهــت یــاوەرە ئیمــشەو
دوبینێ ڕووت كە نـووری خـستە نـاو فانۆسـی چـاوانم
دەروونم ئــاگری ســەندو، لەشــەش لا ئــەنوەرە ئیمــشەو

لەسەر بورجی ستارەی پایە بەرزیتا، نیگاهێکت
لە ناو گەردوونی سینەمدا، قولاپو میحوەرە ئیمشەو
سەرم پڕ جۆشی دیدارە، دڵم پڕ دەردو بیمارە
بە نازێکی تەبیبانەم بکە دەرمان، وەرە ئیمشەو
لە چاوم گەوهەرو یاقووت ئەبارن، چاخی گریانە
لە لێوت پێکەنینەو، هەر تریسکەی ئەختەرە ئیمشەو
جەفاوو نازەکەی ڕۆژت، چ قەوما، کوشتمی ئەی داد!!
بە هەرجێ دڵ ئەبینم، زەخمداری خەنجەرە ئیمشەو
برۆ بە خوام سپاردی، هەرچی بۆ دڵ چاکە، بخوازە
سەری فەرمانبەری (ڕاجی)، لە قاپی دڵبەرە ئیمشەو.

(١٩)

ڕۆحم لە بەرابەر نیگەهت بادەمە ئیمشەو
گەر سەرفی بکەم ماڵو دڵو دین کەمە ئیمشەو
هاتوویە تەنیشتم، بە هەموو نەشئەوو شۆخیت
بڕوانە لە هەر لاوە، ڕەقیبم خەمە ئیمشەو
ئەی سەروی بڵند قەددو لەتافەت لەبی دڵجۆت
هەرچەندە لە خزمەت بکەوم، هەر کەمە ئیمشەو
دووری منی دڵ خەستە لە دیدەت، کە دەمێ بوو
هەر قەدرو بەراتی منە، بۆ عالەمە ئیمشەو
هەڵمەستە، بە چاوی بەڵەکت مەجلیسی زەوقە
مەستیو تەرەبو جیلوە، هەموو هەمدەمە ئیمشەو
قەیدی چییە! هەر عادەتی جانانە نیازە
گەرچی لە دڵت خۆشە، کزەی ئەم دەمە ئیمشەو

تا ئێستە لە سەر دڵ، سەری داغــی ئەلــەمت بــوو
ئێستاکە لە ســایەی چــەمەنت جیلوەمــە ئیمــشەو
شــایانە، دڵــم ئێــستە لــە تەنــدا کــە نــەگونجێ
بۆ ئەو کە لەسەر خەڵق، ویــصالت زەمــە ئیمــشەو
دەردو ئەلــــەمو قەســوەتو گریــانو جــەفا چــوو
(ڕاجی) بکە شوکرانە، سەفای ســینەمە ئیمــشەو.

(٢٠)

ڕەونەقی حوســنی تکانــد، نەرگــسی دڵــداری ئــەو
قیمــەتی پــیری شــکاند، شــێوەیی بــازاڕی ئــەو
ڕاســتە بــەلاف و گــەزاف، هاتــە دڵــی عاشــقان
لەشــکری تاتــاری یــار، نێزەیــی خونبــاری ئــەو
بۆچی نەبا هۆشی من، بەم ســیڕی مەجنوونییــە؟
کونجی گوهەرباری ڕووی، زوڵفــی ســیەهماری ئــەو
داغــی گــوڵو گوڵــشەنە، خەنــدەوو گرژینــەوەی
موقتەبەسی نووری هەق، کوڵمەوو ڕوخــساری ئــەو
جێگەخــەوی دۆزەخــە، ئــەم دڵــی دینــداری مــن
جێی خەتەری جەننەتــە، زوڵفــی گونــەهکاری ئــەو
قامــەتی دەگــرێ گــەلێ، میــوەیی شــیرین مــەزاق
جگ لــە شــکۆفەی گــوڵو، لالــەیی بیمــاری ئــەو
یار بە ئەلتافی خۆی، گوێ کە لــە (ڕاجــی) نــەکا
دیارە لــە عالــەم چ کــەس، نایەتــە هــاواری ئــەو.

(٢١)

سەر لــە دو یــاران ئەکێــشم، بــەم دڵو جــەرگی ڕزیــو
ئەیکەمــــە شــــیرازەیی هــــۆزی بــــەزیوو دابــــەزیو

هەر گـەلێك، هـاتو لەگـەڵ خزمـی نـەفامی تێكقـژا
چـارەیی ناكـا لـە ژیـن، فـێڵو سـیلاحو زێـڕو زیـو
ئـاگری مـەرگی گـەلی كوردانـە، هـەر دانـامرێ
وەك ڕقـی ئەسـفەندیارو، ڕۆسـتەمو زۆرابو گیـو
ڕۆژو شەو ئەگریم لە تاوی قەومی بێ پێشچوونی خـۆم
وا لـە دەرگـەی دوژمـنو بێگانـەدا، بوونـە هـەتیو
من هەناسـەم بۆتـە غـازی موخنیـقو، ئـاهم تفـەنگ
دڵ لەسـەر ئـەو لەشـكرو ئاقـارە، وەك بۆمبـا تـەقیو
تا نەبوومە جەربەزەو، بـاری غـەمی تـۆم هەڵنەڕشـت
نەمدەزانی ئـەی وەتـەن، بـۆ خەڵكـە دۆخینـت بـەزیو
وەك حوبـارا هـەر دەسـووڕێم، ناگەمـە هێلانەكـەم
جـێ هـەواری پـارە چـۆڵو، خانـەیی بـەختم تـەپیو
خۆت بناسە ئـەی گـەلی ئـاوارە، بـێ شـوێنو ڕەوشـت
چاو لە دەس بێگانـەكانو، دڵ بـە خوێنخۆریـت جمیـو
سافە (پشكۆ) جیسمی پاكی، سەر بە پێ یەك ڕەنگییە
ڕۆژو شەو سووتانە كـاری، بـۆ گـەلو كـوورەی دەفیـو.

**

-ۆ-

(١)

ئـەی خـودا، بۆچـی نەچـوومە بنـەبانی گوڵـەبۆ؟[١]
بەشـکە سـا بێمـەوە سـەر دەورو قومـارو پـەلوپۆ
هەر کەسێ دەردی لـە مـل بەستووە، زنجیری خەفـەت
پێـی بڵـێ: خاڵـە! لـە ئـەم چـاوەیە دانیـشە بخـۆ
تـرش‌و تاڵـە بـەدەن‌و، شـێوەیی شـیرینی ئـەوێ[٢]
ئەی دوو لـەب وشـك‌و ڕەقـا، هەسـتە زمانـت کـەڕەفۆ
کێیـە گـەر دەبدەبـەیی دەردو بـەلاّ نـەیگێڕێ؟
گـەر پیـاوی لەسـەر ئـەم چـەرخە ئـەتۆ مـاوی، ئـەتۆ
مەشـقی خـاڵ‌و خـەتی ئـەو دڵبـەرە، ئیمـڕۆ چ دەکـا؟
بـادەیێکم کـە بـە دەس ناکـەوێ، چـیمە لـە سـەبۆ؟
مـن زەمانێکـە لەگـەڵ ئـەو گوڵـە بێباکـە ئـەڵێم
ماچـێکم لـێ نەسـتاند، سـا بـە سـوێندو بـە درۆ[٣]
هـەر نەپـشکوتووە هێـشتاکە گوڵـووکی دڵەکـەم
هەوەسـم بـەر ڕەشـەبای پـایزی داوە، بـە خـەڕۆ
شێخ، ئەگـەر هـاتو وەکـو زاهیـدی ڕیـش لۆکـە وتـی:
لادە لـەم ڕێگـە، بڵـێ: هەسـتە ئـەتۆ چـیتە تـڕۆ؟
(ڕاجیـا)! هـەر مەسـەلە حیکمـەت‌و شـانێکی هەیـە
جاهیلی ئەحمەق‌و کەر، بەسییە ئیتر خەرمەنی جـۆ[٤]!!.

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ئەی خودا، بۆچی نەچوومە بنەبانی دڵەڕۆ؟).

٢- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (بەدەنی تاڵ‌و ترش، شێوەیی شیرینی ئەوێ).

٣- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (بۆسەیێ لێم نەستاند، سا بە سوێندو بە درۆ).

٤- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕاستە گەر جاهیلەکان، چوونەتە سەر خەرمەنی جۆ).

(٢)

عەجـەب هاتۆتـە بەرچـاو، شـارەکەی کـۆ
نوانـدی سـەوزو سـوور، گوڵزارەکـەی کـۆ
خەفـەت جێگـەی نـەما، دڵ بـەهرەوەر بـوو
کـە دانیـشتم لەسـەر ڕووبارەکـەی کـۆ
کە ڕێگەو بانو سارا، تـون بـە تـون چـوون
کـەیف خۆشـم، لەگـەڵ ئازارەکـەی کـۆ
سـەرایی مردنیـشمو، ژینەوەیـشم
قـوڕو کـۆلانو مێرخوزارەکـەی کـۆ
ئـیتر تـا ڕۆژی مەحـشەر بـەردەبازم
سـەبارەت چـاوەکەی دڵدارەکـەی کـۆ
تـەنم بـێ هێـزە، گیانیـشی سـتاندووم
سـەرو زوڵفـی، بـە فەنـدی، یارەکـەی کـۆ
دەکـەم گـەردوش، لـەناو بـاغو مـەزاران
کـە مـاڵی هەقمـە، نێرگـسجاڕەکەی کـۆ
بە تـاجی (خوسـرەو)ی نـادەم، وە یـا (کـەی)
سـەری یـەك مـوو، لـە بـاغو دارەکـەی کـۆ
وەرە (ڕاجـی)، بـە نەشـئەو پێکـەنینت
بـە یـادی نێرگـسی خەمارەکـەی کـۆ[1].

(٣)

ئەی سەروی بڵند قەددو لەتافـەت لـەبی دڵجـۆ
پاداشـی گونـاهی منـە، گرتوویـەتی ئەسـتۆ

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (وەرە (ڕاجی) بگریێ، هەم تەرەب کە   لە مەیخانەی دەرو دیوارەکەی کۆ).

تووبـا ، چ دەبـێ لـەو قـەدو باڵایـە بترسـێ؟
یا سەروی ڕەوان چی لە قەدە، بیخەرە سەر گـۆ!!
ئیمڕۆکە تەجللایی دوو چاوە، لـە دوو عالـەم(۱)
ئیمشۆکە پـڕی مەیکەدەیـە، جونبوشـی شـەوبۆ
بێ مەرحەمـەتی بەسـییەتی، مـردم لـە فیراقـا
سا هەستە لەڕووی لوتفەوە، ماچێ دە لەسـەرخۆ
بێ لەعلی لەبت، مەیلی بەهەشتم نییە قوربـان
بۆ سووتنی دڵ، جگ لە ڕوخت بۆچـمە پـشکۆ؟
تـا شـاهیدو سـاقی، لـە دزەی جـامی دڵانـن
هـەر جـۆرە زڕەی گیانـە، لـەژێر پاوەنـەیی تـۆ
تـا عیـشق زەدەی پەنجـەیی شـاهێنی دوو چـاوە
بێباکی شەپۆلی غەمە، (ڕاجی)و دڵـی شـەتۆ.

(٤)

دەروون پـڕ دەردو، ئـاهم گەرمـە ئیمـڕۆ
جگـەر بـرژاوە، - تـا- یاوەرمـە ئیمـڕۆ
هیلاکـی هاتوچـۆی دەرگـەی حەبیبـەم
لـە بێـدادی، حـەیا، پـێم شـەرمە ئیمـڕۆ
سـەری سـووك هـەڵبڕە، پـڕ بێنـە جامـێ
کـە دەردی بـادەیی ئەحمەڕمـە ئیمـڕۆ
لـە سـووڕانا، بەچـەی زەنگـین خـەتو خـاڵ
خـەیاڵی مـن سـوپای سـۆجەرمە ئیمـڕۆ

٢- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ئیمڕۆکە تەجللایی شەرابە، بە دوو عالەم).

هـــەوارم کۆنـــە بـــوو، دڕکـــی ڕوانـــدن
ئەمیش باعیس بـە مـووی دڵبەرمـە ئیمـڕۆ
کــە ڕاوەســـتا بـــە شـــۆخی، یـــاری ڕەعنـــا
وتم: ئـــەی دڵ بـــڕۆ، مەحـــشەرمە ئیمـــڕۆ
بـــەدایع ســـەنعەتو غـــەمزەی دڵ ئەنـــداز
لـــە کـــونجی ســـینەدا میحوەرمـــە ئیمـــڕۆ
لەبـــەر غـــەمزەت، کـــەوانی ئـــەبرووانت
کـــەمینی دوژمنـــی ســـەر ســـەرمە ئیمـــڕۆ
چـلۆن (ڕاجـی)، نـەبم غـەرقی هەلاکـەت؟
فەلـــەك زڕ بابـــە، غـــەم مادەرمـــە ئیمـــڕۆ.

(٥)

جارییە ئاوی چاوی من، دیجلـە بـە دیجلـە، جـۆ بـە جـۆ
بەندی دڵـی شـکاوی مـن، گـشتی پـساوە لـۆ بـە لـۆ
جان بە هەوایی سەر دەچێ، بۆ قەدی خۆش کەمەر دەچێ
بێ دڵو بێ جگەر دەچـێ، گەرچـی گـەڕاوە کـۆ بـە کـۆ
ســونبولی زوڵفــی هاتــە ڕوو، ئــەژدەرە کەوتـە هاتوچـوو
مەعدەنی گرتو زوو بەزوو، حەلقەیی داوە هـۆ بـە هـۆ
مەرهەمی لێـوی شـەکەرە، ئـەم دڵـە تـا قـوڕ بەسـەرە
پڕ خەفەتو بێ مەفەرە، هەر کەفی خـاوە شـۆ بـە شـۆ
گـــەر دەســـەڵاتی دڵبـــەرم، بـــێ لـــە لـــەبانی دڵبـــەرم
دەستی لەمل ئەکەم سـەرم، بێتـە جـەفاوە گـۆ بـە گـۆ
جانی عەزیزەکەم ئـەتۆ، مـەمکوژە بەسـییە جوسـتوجۆ
نەرمییە کاری گفتوگۆ، شـەڕ چییە؟ داوە خـۆ بـە خـۆ

خـاتری (ڕاجـی) بکـه جـەم، جـامی لـەبانی بخـه دەم
چیکه لەدەستی مەبه ڕەم، کـاوه بـه کـاوه، پـۆ بـه پـۆ.

(٦)

نەمـــدیوه لـــه مێـــژووی مەجـــەسو ئـــارییو هینـــدۆ
ئـــەم جـــۆره کـــزەو دەبدەبـــەوو کردەوەیـــی تـــۆ
زولْفـت چ بـەلاّ، خـەت چ خـەتا، خـالْ چ خەیالّـه؟
چـاو ڕەشـبەڵەکی سـیحره، لـه دوو یەکـشەوه ئـەبرۆ
ڕۆژیّ، بـووه هـۆی کـردنو، خـەوتن لـه شـەوو ڕۆژ
تـــۆ کردتـــه دوو ڕۆژو، خـــەوت بـــردەوه بـــۆ خـــۆ
گـشتی خەڵـەتن مـارکسو، نیـشتاینو، گـۆرینگ
ســـوقراتو، دیمـــوقراتو، فلاتـــوونو ئەرەســـتۆ
وتیـــان: فەلـــەکی خـــاكو ســـتاره کـــه لـــه ڕۆژن
کوێربوونـــه کـــه لـــەم خاکەیـــه دوو ڕۆژی ڕووئـــاژۆ
بـەم پورتـەوی تـۆ، هەرچـی عەناصـر هەیـه سـووتان
دونیـــا بووەتـــه کـــانی ئەلـــەتریكو ســـپرتۆ
هـــەر باســـی هـــەیوولاوو، شـــتی (لا یَتَجَـــزَّأْ)
دوو جوزئی بەیـەك تێکـەڵو، نیـسبەت بـه کـەمو کـۆ
هـەر یـەك هەیـه بیکـاوو، بزانـیّ بـه هـەموو لا
ئۆکـــسیدو پڕۆتـــۆنو ئەلـــەکتر بـــه پیـــانۆ
مـن خـۆم کـه نەناسـیوه، خـوای خـۆم چ بناسـم؟
مـردم بـه جـەفای عیـشقتو، کـەوتم لـه پـەلو پـۆ
دامـــاوی هـــەزار بـــیره شـــڕو نـــاوه، ژیـــانم
نـــادانی بـــه تاوانـــه، لەگـــەڵ سۆزشـــی پـــشکۆ

نـەمبوو سـەنەمو، یاسـەمەنو، سـونبولو، سەوسـەن
نەمـدی هەوەسـی چـاوی ڕەشو، گەردوشـی شـەوبۆ
سـیحرو هەڕەشـەی ڕووسو فەڕەنـسەو، ئەمـەریکاو
ئینگلیسە، لەگەڵ موسلیمو جوو، هـەر کەسـە بـۆ خـۆ
ئـەم قـاڕەیی ئاسـیایە، کـە ئاسـیاوی بەڵایـە
هـەر کـەس بـە هـەواییێکی ئـەگێڕێ، بەسـەری تـۆ!
دونیـا بـە قومارخانـەیی ئـەم جانەوەرانـە
دەستـچێنی ئـەوان: شـێخو، بـەگو، ئاغـەوو، مـیرۆ
قوربـانی قولینـچکێکی وەتـەن، لەنـدەنو تۆکیـۆ
واشـنتنو بـەرلینو، نیویـۆرکو مۆسـکۆ.

*** ***

- ی-

(١)

چــەرخت لــە منــی غــەمزەدە کردۆتــە نــەهاتی
جــارێکی بەســەردانی دڵــی خەســتە نــەهاتی
وا تــۆ دەســەڵاتت هەیــە، بــۆ شــاه و گــەدایان
بۆچــی لــە هــەواخوازیی مــن بــێ دەســەڵاتی؟
جــارێکی نــەبوو پێکــەوە بــین، مــچ مــچو، دەم دەم
وا دیــارە ئــەمن دەشــتییو تــۆ بوویــە قــەڵاتی
دەســتم کــە نــەگا دامــەنی یاریــت بتــەکێنم
پێشکێــشت ئەکــەم بــیرو خــەیاڵم، بــە قــەپاتی
هەڵدێن دڕو دەعبا، لە کەلوی گوڵ، کە تۆ هەڵدێی
وەك نــانی هەڵاتــەم ئــەمنیش، تــۆ کــە هــەڵاتی
چەند ســاڵە لــە ئــەم دەرگــە دەحەوکێتــەوە دیــدەم
نەمــدی نــە وەنــەوزێکی، نەســەبری، نــە ســوباتی
یــارم کــچە کوردێکــە، لــەماڵم کــە دەکــا ڕاو
ڕاونــــانو جنێــــوانم ئــــەداتێ بــــە خــــەڵاتی
جــارێ نــەبوو، تیــری بــڕژم لیــوو دەمو مــەم
جــاری نــەبوو، بــاوەش کەمــە مەیــدانو مــەزاتی
چــەند خــشتو خــڕو ناســكو ئــاودارو بەســۆزە
چــەند خۆشــە قــسەو خەنــدەوو دیــدارو جــەماتی
خــەڵکی، کــە بــە پــارە دەگــرن باخــچە بــە ســاڵان
مــن ماچــی زەمــانگیرە گیــانم بــە ســەعاتی
ئەڕوا بە هەوای، هەڵئــەوەرێ گــوڵ، بــە هــەموو ڕوو
پاسی ســەفەرم بەســتو، غــەمم خــواردو خــەباتی

ئــەو دێــتو بــە مـــن پێدەکــەنێ، دورِ ئــەڕژێنێ
مـــن لــەعلو گــوڵی ئەشــك ئەڕێــژم لــە جیــاتی
(پشکۆ) کە ئەڵێی سووزی دڵی، کــوورەیی عیــشقە
چــی داوە لــە تۆفــانو، لــە نــووحو لــە نــەجاتی؟!.

(٢)

خــوێن ڕژاوی دڵ لـــە ڕێگــەی نیــشتمان، ڕۆڕۆیـــەتی
هەرچی شیوەن کا لە هاوخوێنـانی گـەل، بـۆ خۆیـەتی
خونــچە خەنــدەی دا بــە دەم، بێباکــە لیێــوی هەڵــدڕا
هەرچـــی دەم دووڕواوە چـــاخی مـــوزدو وەردو شـــۆیەتی
مەی بە ئابووری ئەنۆشــێ، دیــدە تێکــەڵ ژیــن ئــەکا
دڵبـــەری شـــیرین گیـــان، پـــەرژینی ڕەنـــگو بۆیـــەتی
وا گەلاوێـــژم هـــەڵاتو، زوزەنـــەب پـــڕ پـــێ هـــەڵات
کـــاری هەڵکێـــشانی بـــیرە، دوو تـــەرازوو کۆیـــەتی
بـــۆ گــەلی ئــاوارە، ئــاوی گــوڵ گەشــیی ڕۆژو شــەوە
بۆ گەلئامۆژی لـە هـەر مەیـدان، ئـەوا هـۆ هۆیـەتی
مەی، بە بــەزمی کۆمــەڵو گۆینــدە زیکــەی ســەربکا
پاســـەوان ئەســـتێرە بـــێ، دڵ خـــاوەنی شـــەوبۆیەتی
حەوت ڕووبەندە کە خـول دەن، نۆکـەری بـەزمی ئـەون
عونـسورو ســێ ڕۆڵــە بەخـشین، ئاسمـانیش گۆیــەتی
ئــــەم گەلاوێـــژە، بریقـــەی خـــستە ئافـــاقی ژیـــان
ڕۆژو شـــەو بـــۆ پـــەروەرش، نوورێکـــە هاموشـــۆیەتی
هـــەر برینێکـــی جگـــەر، زوخـــاوی لـــێ ئەتکێتـــەوە
ڕۆژی مـــەرگی بێکەسـیی، ئۆبـاڵی مـن بەستۆیەتی

هەر کەسێ سەرخۆشی جامی هۆزە، وازی ڕوویەتی
دانەیی سوورو سپی مەی، تاقەتی ئەژنۆیەتی
تا بەسەر کاری هونەر، وەستاوە بۆ هۆزی بەکوڵ
ئاگری نەورۆزی بەختە، (ڕاجی) یو (پشکۆ) یەتی.

(٣)

باسی کوڕو کچ باری، وەك دانەیی مرواری
کوڕ مەرحەمەتی باری، کچ زینەتی ناو شاری
کوڕ خاوەنی دیوانە، وەك شاهی سولەیمانە
کچ مەرهەمی جانانە، بۆ یاری یو دڵداری
کوڕ مەردی شەڕو شۆرە، کچ گەنجی دەق و مۆرە
کوڕ سەڵتەنەتی زۆرە، کچ بۆتە شەهریاری
کوڕ شێرە بە سەرمەستی، کچ بازە بە سەربەستی
کوڕ نەقدە لەسەر دەستی، کچ ڕەونەقی بازاڕی
کوڕ چاوی خودا بینە، کچ ئایینەیی ژینە
کوڕ دڵدەرو گوڵ چینە، کچ باغە لەب و زاری
کوڕ عاشقی لەیلایە، مەیلی قەدو باڵایە
کچ نیعمەتی مەولایە، ڕەحمەت لە کەسوکاری
کچ شەمعی شەبوستانە، کوڕ بۆی بووە پەروانە
کچ کەیفی لە سووتانە، کوڕ بێتەوە دیداری
شیرین، کچە، شازادە، کوڕ خوسرەوو فەرهادە
کچ لەشکری بێدادە، کوڕ بۆتە عەلەمداری

تۆ شاعیری فەننانی، (ڕاجی) کوڕی مەیدانی
سەودای کچی کوردانی، سا بیدە پەلاماری.

(٤)

وەتەن! بۆچی لەگەڵما، هێندە بێ ڕەحمو جەفاکاری؟
ئەڵێی بۆ پێوەدانی جەرگی من، شەوگەردو ڕەشماری
دەمێ نەمدی خەرامان بێیە بەر چاوانی خوێناویم
پەلامارت بدا نەختێ، دەسی یارانە بۆ یاری
مەگەر مەیلت لەگەڵما هەر نەماوە، بۆیە تۆراوی
لە دەستو باوەشی خەڵکا هەژاری، بۆیە بێزاری
بە بۆی خونچەو گوڵو ڕەیحانو بەیبوونو بنەوشەکەت
مەگەر بووژاومەوە لەو ڕۆخی پەرژینەت، بە ڕێبواری
بە ئەم نازو گریشمەو لەنجەوو لارەت، بە شۆخی، تۆ
لەگەڵ دوژمن تەڕو شیرین، لەگەڵ من وەحشو لاساری
تکای ڕۆژێ ئەکەم، بەم سۆزەوە، گەر بێیە باوەشما
لە دڵ بکوژێتەوە بەشکو بڵێسەی بانگو هاواری
وەتەن، دایکی بە شیرو شیرنو بێ شوو بوو، هەڵگیرا
برۆ بەدوای کەوە (ڕاجی)، ئەتۆش هەر بێ کەسوکاری!!.

(٥)

دینەمۆی دڵ کەوتە کارو، جەرگە بۆتە پاتری
بۆ مەکینەی جیسمی ئێمەن، زوڵفو پەرچەم، وایەری
کۆیلو دیلکۆی هەناوم، بەم هەناسانەی پلاك
ڕۆییوە تەقسیمییو هەردوو پلاتینی وەری
ئەم ترۆنبێلی خەیاڵەم، لەم دەرە پەنچەر بووە
بەو هەموو خاڵو خەتو ئالاتە، هەر تۆی فیتەری

گەر لە ڕێگای عیشقدا چا بێتەوە، پەیمان ئەکا
جگ لە تۆ، هەڵنەگرێ جندو ئادەمیو حوورو پەری
ئاهی تیژم هۆڕنی دەبڵە، لە ڕێم لادەن ڕەقیب
نەیمژێ تا خوێنو خوڕتان، کارەبای ئەسکەندەری
خانەیی بەنزینو ڕۆنی، هەردوو سووتان دوور لە ئاو
مەستی کرد ئەو سائیقەی چاوت، مەیو جادووگەری
شەفتو سپرینگی شکا، ڕینگی پسا، تایەی تەقی
وا لەبەر ئەم سوورەتاوی کوڵمە بوومە هەمشەری
بێ کلاجو، بێ جەلەو، بێ سلفو ئیستۆپو گڵۆپ
کاری دڵ یەکدەم کرا، لەو سەیرو ڕاوە بووم بەری
کێ هەیە (پشکۆ) وەکو تۆ، سوورو سووتابێ لە عیشق؟
هەر وەکو ئیمڕۆ لەسەر خۆت کردە تاپۆ شایەری.

(٦)

جاحێڵییەکەم لەم خەفەتە، گەیوە بە پیری
هێشتا گوڵەکەم، جەورو جەفا نەچووە لە بیری
ڕەشتاڵەیە، شیرینە، چ خوێنگەرمە، چ دڵکێش؟!
بەو پەرچەمە، ڕۆحو دڵی بردم بە ئەسیری
خاڵی سەری لێوانی هەموو گەنجە لە ڕووما
خاکی دەری ئەو دڵبەرە نادەم بە وەزیری
عومرێکە، لەگەڵ عیشقی تۆ من بوومە برادەر
ساڵێکە، لەبەرچی تو خودا لێمە[1] زویری؟

١- لێمە: کورتکراوەی (لە ئێمە).

بـــەو پەرچـــەمو ئەگریجەیـــە، بمنوێنــە لــە باغــان
بـــەو ئـــارەقو بـــادەو مـەیـــە، بمـــشێلە هـــەویری
بـــەو نـــازکییو نەرمییـــە، تـــۆ زوبـــدەیی جـــانی
بەم تورتو تەڕیو گورجییـــە، تـــۆ ســـەلکە پـــەنیری
لـــەو بەنـــدو مـــەقاماتی جـــەفاو هەڵخەڵـــەتانن
تـــۆ بوویـــە ئەبوزەیـــدو، منـــیش بوومـــە حـــەریری
تاکەی؟ لــە دوای بـادەیی خــاوی تــۆ بــە جوســتی
ئەســرین بـــڕژێنم، بــە دوو ســـەد شـــێخی جـەزیری
لـــەو مەجمـــەرەدا زاهییـــە (پـــشکۆ)، کـــە گەشـاوە
دڵگـــەرمو بـــە ســـۆزو کوڵـــە، وەســـتاوە بـــە ژیـــری.

(٧)

لەشـــــکری وەهــــمو خــــەیاڵاتم، لەســــــەر دڵ دابـــــەزی
ڕۆژی ســـێزدەی شـــوومی شـــەومی، کـــردە گریـــەو عـــاجزی
ســـوورە ســـێوێکم لـــە لـــق، خـــستمتە بـــەر دارو قـــەڵانگ
یا مەمی سەر سینگی ئەو بووم، چوومە بەر دەستی کەزی؟
بـــۆچ نـــەهاتی، هێنـــدە بـــانگم کـــردی یـــو پاڕامـــەوە؟
خۆپەرســـــتی، گـــــاوری، جادووگـــــەری، یـــــا ڕافـــــزی؟
پـــێم بڵـــێ نـــاوی چـــبوو، ئـــەم هـــاتنو نـــازەت کـــە کـــرد؟
مـــن ســـەرەو هـــەورازو کـــەوتم، تـــۆ ســـەرەوژێرو بـــەزی
گـــەر ســـبەینێش، بێیـــەوە جێ ڕاوگەکـــەی ئیمـــڕۆ نـــەهات
وا ئـــــەزانم ئـــــەم نەســـــیمەم، ســـــاڵە وەختێکـــــە وەزی
هـــەروەکو چـــاوی ڕەشو، خـــاڵی لـــەبو، کوڵمـــەی ســـپیت
ســـــیپەلاکم ڕەش بـــــووە، دڵ داخـــــە، جـــــەرگم قاقـــــەزی

چۆن نەگریەم، پەرچەمو زوڵفی کە ئەخشێنێ لە ڕووی؟
کێیە دیتوویە لەسەر خەرمانی خونچە، بارە زی؟
ڕاچەنی ڕۆحم لەدەنگی بازنو، دڵ هاتە جۆش[1]
وەك لە ئاگردانی ڕووی، جەرگی کەبابم داچزی
(ڕاجیا)! یەزدانی پاك، بۆت هەڵدەسووڕێنێ سبەی
پێی بگەی، هەر بیگووشی، هەر بیمژی، هەر بیگەزی!!.

(٨)

کە هات لێشاوی مێشاوی سروشتو ئیشی ڕاماڵی
لە پێشایی شەپۆلی کوڵ، خەفەت شەڕواڵی داماڵی
لە ئاوزینگی هەنیسکی ژین، دڵی کورد وەك هەناسەی من
لە گەنجینەی زەوی‌و کاتا، بە بێ دەسماڵی، دەس ماڵی
ملی هەر کەس تەماشاکەی، بە تۆقی تاقمێك گیرە
سەری هەر کەس تەماشاکەی، تەمی هەڵداوە ڕەشماڵی
سەبا ئەمساڵ سبەینانو، شەماڵ ئێوارەکان نایەن
مەگەر ڕەش بوونەوە چاوی بەدی بارەش بوو هەڵ، کاڵی
بڵێم بارەش نییە چاکە، هەناسەی مەردی زانایە
کە لەم دونیایە بەر پانە، نییە هاوجووتو هاواڵی
زەمان کردی ئەوی کردی، کە تۆراندت کەسوکارت
ترازاندی لە یەك دوو دڵ، بە تیتاڵو بە فیشاڵی
نەسیم سەرکز بووە ئیمشەو، لە جۆشی هۆشی بێ نۆشان
دەهۆڵی دونبەکی مەکرە، هەوای زوڕنایە شمشاڵی

١- لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (ڕاچەنی ڕۆحم لە هارەی بازنو، دڵ هاتە جۆش).

پەلی بگرەو بە زێی دادە، ئەوی دەرچوو لە هۆزو گەل
بە خۆیو ئاغەیو شێخو، دەفەو پۆشینو بەرماڵی
کەسێ چاوی دڵی ڕەوشەن نەبوو بەم نیشتمانی کورد
شەقیکەو، پڕ شەقیکەو، لێی مەپرسە سووچو ئۆباڵی
کەسێ گەر هاتە بیری نازو باڵای بووکی باغاتی
لە پێیکە زینەتی مێرگو چیاو مێلاقو قەمتاڵی
شەوی کانوونی کوردانم، کە (پشکۆ) گەرمی داهێنا
لەسەر کورسی دەنوون گەرمێنو کوێستانی، بەخۆشحاڵی.

(٩)

منالی دڵمە گریاوە، لە ڕێی شارانە یارانی
لە بێ شیری وشك بوو، تازە وا دایانە دایانی!!
وەنەوشەو خونچە دێنو، سونبولو گوڵ تێکەڵاویان بن
لە کوڵمەی دابنێن پەرژینو ئەم ناوانە ناوانی
چ قامەت: عەرعەرو سەروو سنەوبەر، نەستەڕەن، شمشاد!!
دڵەی پڕ ئاگرم، دڵبەر، بە ئەم لاوانە لاوانی
دەمێ مەستم دەکا چاوی، دەمێ بەستم دەکا ئەبرۆی
تەبیب تۆ چیت لە من داوە؟ کە لەم نازانە نازانی
کە دێ بۆ کوشتنو گرتن، بە هاڕەو هاژو هووژێکە
کە کاتێ ئیشی خۆشی دی، لە بێ هەستانە هەستانی
کە بەستەی پەرچەمی دی دڵ، گرووی گرتو سەرەو بن بوو
لە بازاڕی جوانیی یار، بە ئەو تۆقانە تۆقانی
دڵی (ڕاجی) نەپشکووتو گوڵی بەختی وەری، چونکە
سەنەم زوو بەو نیازو بیرەوو تاسانە، تاسانی.

(١٠)

بـۆ کوشـتنی کرمـی دڵ، سـەر دووکـەڵی غـەربـەنگی
بـۆ ڕشـتنی ئـاوی چـاو، چـاوەی عـەرەق و بـەنگی
شـیرین و تـەڕو پـاراو، سـەروی لـە نویـێ ڕسـکاو
هەر سەد هونەرو یەك داو، هەر یەك گوڵ و سەد ڕەنگـی
لەو دیمەنـە بێبـەش بم، بـەختم ڕەشـە، چـۆن گـەش بم؟
سـاتێ کـە لـە بـاوەش بم، سـەیری دڵ و ئاهـەنگی
نەخشی خەت و خاڵی ڕووت، هەر یەك بەیەکێ ئەنگووت
کوڵمـەت بـە هـەوا پـشکووت، دنیـا پـڕە پڕشـەنگی
هـەر مـاوە زراوم چـێ، لـەرزین لـە هـەناوم چـێ
نەشتەر لە دوو چـاوم چێ، کەوتوومەتـە بـەر چـەنگی
ئـازا وەرە ڕازاوە، تـای زوڵفـی تـرازاوە
کـارت هـەموو سـازاوە، وا تێمەگـە دالـەنگی
بـەو ئـەبرووە پـەڕگاری، بـەو ڕوومەتـە گـوڵزاری
بـەو دیدەیـە بیمـاری، بـەو توندییـە سـەرهەنگی
ئـەو سـێوە بـە دەسـتمکە، لـەو سـینەیە مەسـتمکە
بـەو سـینەمە بەسـتمکە، بمدوێنـە بـە بێـدەنگی
(پـشکۆ) بەسـە سـووتانت، هـاوین بـووە زسـتانت
هێـشتا بـە تـەمای دیـدەو، دوو قـەترەیی ئـاونگی؟!.

(١١)

دڵبـەرە دەسـتی دایـە دڵ، لەتلـەتی کـردو ئـەنجنی
تـارو دەمـاری جیـسمەکەم، ڕسـتییو پـاکی پـشکنی
لێـوی عـەقیقی خـستە بـەر سـێبەری زوڵفـی سـونبولی
گـەردەنی زەعفـەران و، دەم خونـچەوو، ڕوو گـوڵی چـنی

دڵ، وەکو گۆ لەبەر شەقی زەمانە دەشتی گرتە پێش
حوورو پەرییو ئادەمی، بەو شێت‌و شوورە پێکەنی
پەردەیی خوێنی دڵ دڕا، ڕژایە حەوزی چاوی من
گریە بناوانی شکا، ئێستە مەحاڵە بەستنی
کوڵمەتە خوێنی لێ تکا، نازە، ڕقە، یا خەجلە
گەر ڕقە هەستە بمکوژە، بەسییەتی نازو شەرمنی
چاو غەزەبێکی گرتووە، زوڵفی دوولا هەڵاوەسی
جەژنەمە چاوە ڕاستەکەم، تۆ کە قەنارە بۆ منی
مەمکەوە تا ڕۆژی دووا، پەت بە مل‌و شانی هەوا
بەڵکە هەموو کەس تێدەگا، عاشق‌و تەمبێ کردنی
پێ بە فەلاقە، سەر بە کۆت، دڵ بە هەناسە دەرپەڕی
گیان بە بەهەشت شا بووە، لەو ڕوخ‌و سینگ‌و گەردنی
دڵبەری، (ڕاجی) کە ئەکوشت، کفنی بە قامەتی بڕی
ڕۆحی لە پشتی بەست‌و گشت، تێشووی جەماڵی ئاخنی!!.

(١٢)

بەسییە دڵ‌و دین بردن، لەم تۆخە بە بێ دینی
بەس پێم بدە ژەهری مار، لەو زوڵفە بە شیرینی
نەقدی خەمە تامردن، باری دڵی ڕیسوامە
هەر کووچەیی بێدادی‌و، هەر کولبەیی غەمگینی
چاوت بە هەوای خۆشی، تالانی سەروماڵە
بەو تەوقەوو خڕخاڵە، تاکەی لە ڕق‌و قینی؟!
بۆ بولبولی پڕ زارم، وەك غونچەیی دەم بەستەی
بۆ دەردی بە هاوارم، وەك سوورەتی یاسینی

بەم کوڵمە ئەلەتریکی، یا ڕۆژی لەسەر ئەوجی؟
بەم زوڵفە شەوی تاری، یا شوورەوو پەرژینی؟
لێوت کە پڕی خەندە، قەنداوی خەجاڵەت کرد
زیوینە دەس و پەنجەت، یا لەو دەمە زێڕینی؟
وەك تازە لە خەو هەستی، ئەو چاوە پەنا بە خوا
بۆ هەتکی هەموو خەڵکە، نازو غەزەب ئەنوێنی
گوڵزاری بەهارانی، یا بووکی سەراپا سوور؟
یا پیشەتە خوێنخواری، یا هەر بوتی خوێنینی؟
سووزەی جگەری (ڕاجی)، هیچ کارێ لە تۆ ناکا
چونکێ لە هەناسەی سەرد، زانیومە کە تەئمینی.

(١٣)

یارت کە هەبێ، بارتە تا ڕۆژی دوایی
بارت کە نەبێ، غارەتی تۆ بێ سەرو پایی
دوژمن مەکوژە، دۆست نەوەك بتکوژێ ڕۆژێ
یاران مەخە سەر تەختی هەوایی، بە مەرایی
مەڕوانە هەتا کۆمەڵی بەدبەختی دیارە
هەرزانە قوماشی دڵەکەت، نەك بە کەوایی
داپۆشە سەرت، چەتری غەم و سەبر بە سەرکە
ڕابووره، لەهەر حەسرەتی دوو ڕۆژی جودایی
تاریکە شەوت، هەڵکە چرایانی ئەلەتریك
لەم شێوەیی نەوسانییە، تابییە خودایی
کارێ مەکە گیرۆدە ببی و، دەرنەچی بۆ خۆت
ئیشێکی بکە سەربکەوی، دوور لە ڕیایی

مەشکێنە دڵـی شووشـە شـەرابی دەمـی خونـچە
تـاکو نـەڕژێ ئـارەقی چـاوت، بـە سـیایی
هێزێکـە، هـەموو کردەوەیـی کۆمـەڵی ئێـستا
لـەو هێـزەوە بخـوازە، ئەوانـەی بـە تـەمایی
(ڕاجـی) مەکـە ئەندێـشەوو، دانیـشە لـە خانـە
یـا ڕاکـە لـە دو کـارێ، بـەلایێ، نـە دە لایـی !!.

**

- یٚ -

(١)

لە چینی پەرچەمو زوڵفت، چ تەیرێکە نەگیرا بێ؟
بە ڕیزەی تیری موژگانت، چ نێچیرە نەکوژرا بێ؟
لەسەر تۆ شۆخی چاو کاڵم، لە دەستم چوو سەرو ماڵم
ئەپرسی جارێ ئەحواڵم، ئەگەر ڕەحمت لە دڵ دا بێ!!
بە باڵا شۆخو شیرینی، بە چاوان شەربەتی ژینی
بە سینەو مەم چ ڕەنگینی، بلا مەیلت لەگەڵما بێ
ژیانی خۆم بە بەر با دا، کە لێوت بۆسەییێك نادا
چ شێخێك بێ لە دونیادا، لە دینت وەرنەگێڕا بێ؟
بە ڕۆژ خامۆشو بێ هۆشم، بە شەو پڕ جۆشو بێ نۆشم
شەوو ڕۆژ مەستو سەرخۆشم، کە چاوت بادە پەیا بێ
چ بێ ئارامو بێ سەبرم؟ لە سەودای تۆیە وا ئەمرم
لە سینەت هەڵکەنن قەبرم، بەهەشتم شوێنو مەئوا بێ
دەخیلی داكو بابت بم، بە ژێرپێ خۆڵو خاکت بم
بە فیدای ڕۆحی پاکت بم، لەبەرچی ماچی ڕووت نابێ؟
دڵم پەڕپووتو غەمبارە، لە دەردی تۆیە عەمبارە
بگە هانام، بکە چارە، ویساڵت با لە ڕێی خوا بێ
خودا هەڵناگرێ قوربان، لەبەرچی عاجزی لێمان؟
بەسە، (ڕاجی) مەخە کێوان، نەوەك ئاخر زەمان ڕا بێ!!.

(٢)

هەتا چەرخی ژیانە، کۆمەڵی کوردانە بەسرا بێ
سەروکاری ڕەوشتو خوو، بە سەد شیرازە هۆنرا بێ

بلێنە سادە ڕوویان، بەزمی مەی بگرن بە هەر لا دا
بلێن گۆیندە ئاوازیان، لە هەر شێوە لە داوا بێ
بلێنە پۆلی شادی، ڕوو لە ئاونگی گژوگیا کەن
تنۆکی ئارەقەی ڕووی دلبەران، تێکەڵ بە بالا بێ
بلێنە ڕووتو قووتانی مەحەببەت، ئێستە یاری کەن
کە زانیومە، هەموو کەس خۆشەویستی دێ بە ڕووی شابێ
کە جەژنی عالەم ئارایە، گەلی کوردانە وەستاون
ئەبێ هەر کەس لە دیوانی ئەدەب سەرخۆشو ئازا بێ
بە پیرۆزگارییو تۆقە، جەماوەر زێوەری بەخشی
دەسی یەك بەرمەدەن، بیگرن، ئەگەر منداڵی ساوا بێ
بنێرنە دوا کچان کۆ بن، بە هارەو هاژە دابرژێن
لە هەر لا، خانمو بەگزادە تێکەڵ ئاڵو والا بێ
مەلاو شێخو جبەو مەندیلو شاڵ، باوێنە کووپەی مەی
هەموو بیانشۆنەوە خاوێن، نەوەك ئەم ڕۆژە ئاوا بێ
هەموو مێرگو ڕەزو باغان، بکەن نازاوو ڕازاوە
چریکەی بولبولو قومری، زریکەی پیرو بورنا بێ
بە دوو دەس بادەگێڕی زەوقو خۆشی، ڕاستو چەپ مەی دا
دەهۆڵو تەپڵو تەمبوورەو، کەمانچەو عوودو زورنا بێ
بلێنە دلبەری شیرین زمان، لەم بەزمەدا فەرموێ
بە دەستوورێکی شاهی، غەرقی خشڵو نەخشو زیبا بێ
برۆن، مردوو لە گۆڕان تێگەبێنن، خوا عەفووی کردن
خودا هەر نوور ئەبارێنێ، کە گەل تێکرا بە یەك شا بێ
مەگەر بیرو ژیانی نوێ، لەگەڵ ئیمرۆکە سازاوە
کە (ڕاجی) خۆی لەبەرگی یەکدڵی، وەك خونچە پێچا بێ.

(٣)

دڵم پشکووت‌و، ئیمشەو با ڕەوا بێ
ئەگەرچی پاییزیشە، هەر سەبا بێ
نەما ئیمشەو کە قەدری لەیلەتولقەدر
دڵی خەڵقی، دەبا بەم شاهە شا بێ
قسەو گوفتاری چەشنی شیرو هەنگوین
بە لێوی ئێمە دایم دارڕژا بێ
عەزیزی بۆ وەتەن وەك ئێمە سووتاو
خودایا، دوور لە ڕووی دەردو بەڵا بێ
ئەنیس‌و مەحرەمی ڕازو دڵ‌و دین
سەرو گیانی منی هەردەم فیدا بێ
لە کوردستانی شادی‌و فەنن‌و پێشچوون
هەتا ڕۆژی دوای، نوورو زیا بێ
لەسەر لێوی نیازو نازی کوردان
وەکو ئاونگی ڕوخساری گیا بێ
بە دەم نەورۆزی بەختی کۆمەڵی کورد
جریوەی موشتەری‌و زوهرەو سوها بێ
حەریفێکم ئەوێ، وەك من لە عیشقا
بە سووزەی ڕوویی هۆزی، سووزیا بێ
بە تاری زوڵف‌و، عوودی دەست‌و ئەنگوست
پڕی چەنگی، لە جەرگمدا سەدا بێ
بە ناوچاوانی ساف‌و چاوی بینین
وەتەن ئەمجا هەموو دەردی دەوا بێ

بلێسەی کەشف‌و حیکمەت، دایە کەللەم
ئەبێ قاپی نەزانین داخرا بێ
ئەدیبێکی تەڕو بەرزو لەبیبە
لەناو یارانی مانا، ناسرابێ
زمانم لەنگە بۆ ویستەی زەمانم
قەڵەم ساغە لەگەڵما، تا شکا بێ
منیش هەروەك قەڵەم، تا لێو بڕاوم
دەبێ پیشەم هەموو حەمدو سەنا بێ
نە وەك قاقەز، لەگەڵ نیشتمان‌و میللەت
بە زوڵف‌و، خاڵ‌و خەت، کوڵمەم سیا بێ
لە عالەمدا عەزیزێکم موعینە
ڕەئووفی دین‌و دونیاشم پەنا بێ
ئیتر (پشکۆ)، ڕجاکارم لە مەردان
لە بەرزی تێبکۆشن، کورد گوشا بێ.

(٤)

کێ هەیە گیان‌و دڵی، بەستەی کەمەندی ڕوو نەبێ؟
کێ هەیە لەم هاتوچوونە، بەستە دڵ، کوشتوو نەبێ؟
دیمەنی پاکی، نموونەی جەننەتی دەربەستەیە
چۆن ئەبێ ئەو دڵبەرە، دەربەستی ئەو دەربوونە بێ؟
ئەو کە پەروەردەی شەراب‌و، ئارەقی لێوو دەمە
با تەرازووی خێری من، دوو لێوی ئەو خاتوونە بێ
ئاسکی کێوی لە گومبەز دایە، ڕامی من نییە
چی دەبێ ئیمڕۆ لەبەر چاوم، ڕەمی ئاهوو نەبێ؟

ئـەو بـەرو دۆشـەی قومـار دۆڕاوە، بۆچـی پێکـەنی؟
سەر لە گریانی خەجاڵەت کا، بە هیـوای خـوو نـەبێ
تـا وەڕز بـووم، ڕامـسپاردە لای‌و بـازی دا لـە لام
با وەکو تەیری کەوی، خۆی وێڵـی ئـەم هاموونـە بـێ
وەك شەدەی نەرمی لە مل هاڵاندو، دەسـتی دایـە دڵ
خاوەنی، تۆڵەی دڵی لـێ سـەندو، بـا مانـدوو نـەبێ
تـاوەکو مووسـا، لـە کێـوی دەستەچـیلەی بائیـسی
هەر بە پێ خواسی ئیتر، با تووشی ئەم جەیحوونـە بـێ
من گـڕی ئـاگر لـە دڵمـە، بۆیـە چـاوم سـوور بـووە
شەونمی ئەو خستەسەر، بـا تووشـی داوی مـوو نـەبێ
سینە ئاگر، کـاری مـەم، دڵ سـووتە، کـاری لێوییـە
گـەر خـەتی تێـدا نـەبێ، ئـاوون دەبـێ ئابوونـە بـێ
خونچەیی لێـوی، لەگـەڵ دوو نێرگـسی چـاوی دەکـا
لالـەیی کوڵمـەی، دەبـا یـاری خـەتی بەیبوونـە بـێ
تـا بلێـسەی چـاوی (پـشکۆ)، دڵ پـەلاماری نـەدا
وام ئـەزانی چـەنگەبازی دووکـەڵی گێـسوو نـەبێ!.

(٥)

ڕەونـەقی بـەختم، لـە چـاوی نێرگـسی شـەهلا ئەچـێ
عـاجزیی ڕۆژو شـەوم، بـەو دڵبـەرەی زیبـا ئەچـێ
نرخـی عـومرم، نایەتـە بـاس‌و تـەرازووی حیکمـەتی
مەرگی سەد ساڵەم بە خەنـدەی لێوەکـەی زوبـدا ئەچـێ
تام‌و بۆنی زوڵف‌و کوڵمەو، غەبغەبەو سـینگ‌و مـەمی
کەی بە حۆری‌و شیرو هەنگوین، کەوسەرو تووبا ئەچێ؟
تـا لـە ملمـالاوە ڕسـتەی زوڵـف‌و کـاکۆڵی گەشـی

شـــانەیی دڵ شـــی دەکـــا، وا زەردوشـــی بـــاڵا ئەچـــێ
هەرچـــی وەك مـــن دڵ برینـــدارو كولافـــەی نازتـــە
چـــاو بـــەگریان، بـــۆ خـــەڵاتێكی دەمـــت خێـــرا ئەچـــێ
ئـــەی دەخیلـــت بم وەرە، چـــەند دڵكەشـــە دوو لێـــوی تـــۆ
هـــەر ددانێكـــت، بـــە شـــوعلەی گەوهـــەری لالا ئەچـــێ
ئافـــەرین بـــۆ ڕەسمـــی پـــاكی تـــۆ، لـــە دونیـــاوو لـــە دیـــن
ڕەونەقی ئیمانو دینم، كەی بـە كـەس قـەت لا ئەچـێ؟
دیمـــەنی پـــڕ ئـــارەزووت، تـــاكو بـــە ئاســـان دێمـــەوە
خـستمە گیرفـانی دڵ، وا گـوڵ بـە كەشـتی بـا ئەچـێ
جوانی یو نازت، كـە شـەڕ ئەفرۆشـنە چـەرخی نیـشات
زامـــی گۆشـــەی چـــاوەكانت، وا بـــە گـــڕ عیـــسا ئەچـــێ
ئـــەی نموونـــەی قـــودرەتو، نـــووری خوداییـــت تێكـــەڵاو
هەر كە تۆ هاتی، خـەمی كـۆنو نـوییم تێكـڕا ئەچـێ
ئـــەو كـــچە نەوبووكمـــە، ئـــەم جەژنەیـــە پـــیرۆزە لـــێم
جـەژنی بـیرو بـاوەڕم، بـەو شـۆخی بـێ هـەمتا ئەچـێ
سوێرو تاڵی هیجری ئیمشۆكەت، شـەوی پـێ كردمـەوە
ئەم سبەینەی بەینی هەردوو لام، بە لوتفی خـوا ئەچـێ
سی دەسو مـل، ماچو بۆن، مێشكی وجوودی پـڕ دەكـرد
بۆیـە نەقـدی زەوقەكـەم، واپـڕ بـە دوو دونیـا ئەچـێ
جێگە گەستەی زوڵفی، كـوڵمی عـاجزی سـووركردمەوە
نەخشی دەسـتی قودرەتـە، بۆیـە بـە گـڕ سـیما ئەچـێ
بـۆ بـەراوردی غـەمو خۆشـی، كـە (ژیكـۆ) كوشـتەیە
چـاوە ڕاوێكـیش بكـا، وەك ئیـشی بـێ بـڕوا ئەچـێ.

(٦)

هـــەنارو ســـێوو گـــوڵ پـــێ ناگـــەیێنێ
هـــەتا بـــارانی پـــایز نەیڕشـــێنێ
ســـەرو پرچـــی، نـــەڕازاون لـــە بـــازاڕ
بـــە شـــانەو ڕەنگـــی قـــودرەت، دای ئـــەهێنێ
بـــە یاریـــدەی مـــوژەو، چـــەنگاڵی زوڵفـــان
لـــە ســـینگی عاشـــقان، دڵ دەرئـــەهێنێ
پـــڕی گیرفـــانو کـــۆشو دەم دەبـــێ دوڕ
نـــەمامی قامـــەتی گـــەر ڕاهـــەژێنێ
ئەگـــەر چـــاوێك بگێڕێتـــە جـــەماتێك
یەکاویـــەك، چـــاو لەبـــەر بـــێ دڵ ئـــەمێنێ
مەحەببـــەت، وەك نـــەمامێکی گـــوڵی گـــەش
لـــە نـــەرمێنو چـــەقێن، هـــەر خـــۆی ئەچـــێنێ
لقـــی وەك داری تووبـــا، ئـــەم پـــەڕ، ئـــەو پـــەڕ
کـــە هـــەر کـــەس چـــی بـــوێ، لێـــی داتـــەکێنێ
لـــە بـــاغی کـــوڵمو دەم، ســـینگو مـــەمی زەرد
مـــەزەی چـــاوان، بـــە لێـــوان ڕاگـــەیێنێ
ئـــیتر چـــەند خۆشـــە تێکـــەڵ بـــن خـــەتو خـــاڵ
جگـــەر بـــادەی مەحەببـــەت بیتـــەزێنێ
بەسەرخۆشـــی، لـــە هـــۆزو دیـــن پەشـــیمان
ئـــەوی جاسووســـە هـــەر ئاخـــان هـــەڵێنێ
لـــە بـــازاڕی مەحەببەتـــدا، درۆزن
دراوێکـــی لـــە کیـــسەی دا نـــەمێنێ
خـــودا، وێنـــەی بەهەشـــتو یـــارو (ژیکـــۆ)
هـــەتا عالـــەم ئـــەمێنێ، پێگـــەیێنێ.

(٧)

دێهـاتو شـارو گەڕەکەکـەت، بـا کـەلاوە بـێ
خزمـی خـەراپو نەفـسی گـڵاوت هـەتا هـەبێ
سـەر نـاگرێ ڕەوشـتو، سروشـتت کـەچو چـەپەڵ
لە ماڵو هـۆزو حکومـەت، هـەتاکو تـەما هـەبێ
تـەما وەلامو کـارو بناغـەت کـە تێـك ئـەدا
تـەما نـەبێ دوژمنـی گییانـت بـرا ئـەبێ
ئەگـەر بـە ڕێکـوپێکی بـژینو هـەق بناسـین
ئەم شێخو مێخە سا بۆچی موشکیل گوشا ئـەبێ؟
نامووسـی پایـەماڵو، دراوسـێی بـە دەنگوبـاس
لـە مـاڵتی ئـەخزێنێ، هـەر کەسـێ لـەلاوە بـێ
بـەدکاری ماڵـە، میکـرۆبو ژەهـری هەناومـە
ئـەو کەسـە دوو چـاومە، لـەڕێی تەقـەلاوە بـێ
خۆ لابدە (ڕاجی) لە دۆستی بەد، نـەکو لـە سـەگ
سـەگ چاوەناسـە، لـە یـاری بـەدگۆ گـلاو ئـەبێ.

❊❊

چوارین

(١)

ســـەربەخۆ، سەرخۆشـــی بـــەزمو مەیکـــەدە
پـــڕ بکـــە جـــەرگو دڵو گیـــانو گـــەدە
خـــۆت بـــە هـــەق بـسپێرە، بێـــرە بـیری ســـۆز
دەس لـــە داوێنـــی نیگـــارت بەرمـــەدە.

(٢)

پەخـــشی هێزتکـــەو، نـــەمێنێ کـــردەوە
تێبگـــە خولـــدانی ئـــەم ڕۆژو شـــەوە
بـــۆ تـــوە، یـــان بـــەردو دارو وەحـــشییە
یـــەك ڕووە، دەرکـــا ســـەری لـــەم دوو ڕووە.

(٣)

شـــاهی کـــانی شـــارو بـــازاڕو کـــەنار
هـــەر ئـــەوە توانـــا بـــە گـــشتی کاروبـــار
خـــۆی لـــە دەوری خـــۆی ئەســـووڕێنێ هـــەبوون
هـــەر دەمـــێ شـــەیدا ئـــەکا یارێـــك بـــە یـــار.

(٤)

هـــیچ لـــە دەس خۆمـــا نـــەبێ کـــارو مـــشوور
ڕەت نەکـــەم دەردو بـــەڵاوو مـــەرگی ســـوور
چـــیم لـــە ڕۆژی حەشـــرو پـــردو هـــەڵزەلین؟
چـــیم لـــە ئـــازارو لـــە شـــادیو نـــارو نـــوور؟.

(٥)

تـــا بـــە هـــەنگڵ دا نەکـــەی کووپـــەی شـــەراب
تـــا دەماخـــت پـــڕ نەکـــەی چـــەنگو ڕوبـــاب

ناگەیــە دۆســتانی مانــاو، ڕاســتو هــەق
باوەشــت بۆشــە، وەکــو دونیــای خــەراب.

(٦)

هــەر خوداییێکــە، کــە بێتــە بــاوەڕم
ملکەچــی ویــمو، بــە هــیتر موزتــەڕم
کوشــتمی، چــیم لێــدەکا جــارێکی تــر
ئەمتــەنێتۆ، بۆچــی مــافوورو بــەڕم؟.

(٧)

ئــاگرو ئــاوو، هــەواوو خــاك بــوو
پــاش خــولی دوو زەڕڕە، خــوا بێبــاك بــوو
گیانلەبــەر ســووڕێکی داوو نیــشتە خــاك
لوقمــەیی مــارو مــەلو خاشــاك بــوو.

(٨)

تــا بەکــەی هــۆشو تکــاو پاڕانــەوە؟!
تــا بەکــەی شــەرمو حــەیاو پاشمانــەوە؟!
ڕووی ژیــان ماچــکەو بنۆشــە ئــاوی ســوور
بەســییەتی مــەکرو ڕیــاو پاڕانــەوە.

(٩)

داخــی کــردم ئــاگری مــاڵو منــاڵ
گەرمو ساردو، عــادەتی چــوار فەسڵی ســاڵ
هــەر تــەوژمێ بــوو، تــەوژمێکی شــکاند
لینگــە فڕکــەم، بێبەشــیی هێنامــە پــاڵ.

(١٠)

ئــەی خــوا! خــۆ مــن دروســتکردەی ئــەتۆم
خــۆت خــەراپی، گــەر خــەراپو ڕەنجــەڕۆم

عـــاره نـــاڕازی بـــی بـــۆ دەســـتكردی خـــۆت
كـــەی بـــووە ڕۆژی ئـــەزەل، مـــن هاموشـــۆم؟!.

(١١)

ئێـسته خـەڵكیش تێنـەگا، مـن تـێ ئەگـەم
بـــەو پیاڵـــەی ســـۆزە تـــازە پـــێ ئەگـــەم
ئیحتـــیلامم بـــۆچ بەشـــەیتان بـــێ لـــە خـــەو
بۆچـــمە خـــەون‌و جنۆكـــەو پـــێچ‌و خـــەم؟!.

(١٢)

كـــێ لـــەباتی كـــێ، ئەســـووتێنی جـــەزا؟
ڕەنگـــە قـــانوونی عەدالـــەت وا بكـــا؟
هەرچـــی مـــن بیكـــەم، یـــەكێ تـــر بیخـــوا
هەر كەســـە بـــۆ خـــۆی خواییێـــك بـــێ، خـــوا!!.

(١٣)

گـــەر هـــەژارو بـــێ نـــەواو سەوداســـەرم
دەوڵەمەنـــــدو مـــــاهیرو دانـــــشوەرم
هـــەر دەكـــەم جێیـــەك لـــە خاكـــا ئـــاوەدان
بێگومـــان، گـــەر شـــاهم‌و گـــەر نۆكـــەرم.

(١٤)

خانەكـــەم ناكـــەی بـــە نانێـــك ئـــاوەدان
خانـــەقای شێخیـــشە، پـــڕ پـــڕ ئـــاوو دان
مـــن بناســـم تـــۆ، ئـــەویش خـــۆی گـــەورە كـــا
خـــۆ تـــۆ ناترســـی لـــە ئـــازاو ناتـــەوان؟!.

(١٥)

خۆت ئەڵێی: برســـین‌و ئێـــوەش ڕووت‌و قـــووت
مـــن ئـــەدەم پێتـــان لیبـــاس‌و جـــووت‌و قـــووت

چەندی پرسیارم بکەن، هیچ کەم نەکەم
چش بزر ناکەم لە نابووتو لە بووت!.

(١٦)

نانو بەرگێکم دەرێ، یارێکی یار
گۆشە مەیخانێکو، سۆزەی سازو تار
کووپەییێکو، پێکو، بەرچاوێکی گەش
نامەوێ ئیتر بەهەشتو مێرخوزار.

(١٧)

خاوەنی هەر پاشو پێشو ناوەڕاست
تۆ کە هەر خۆتی بە چەوتی، یا بەڕاست
پێم بڵێ: سیحرو، جنو، شەیتان چین؟
خێرو شەڕ، قازانجو بازاڕێکی کاست؟!.

(١٨)

کێیە ئینسانو مەلایك، سەربەخۆ؟
ئەیکەیو، ئەییەی، بە ڕاوێژێکی تۆ
من خەتابارو، بە سووتان موستەهەق
سووچی خۆتە هەرچی بیکەی ڕەنجەڕۆ!!.

(١٩)

زانیاری غەیبو حازر، چونکە تۆی
نامریو، ئەمرێنی گشتی کامو ڕۆی
کورتە کاتێکی ژیاندت گیانلەبەر
ناوی تەئریخو خەریتەن، هاتوچۆی.

(٢٠)

چونکە تەنیای، کێ هەیە لێت کا گلە؟!
دانەری هەر نیسبەتو پەستو پلە

مەگرە لـەم دەسـتکردی خۆتـە ڕەخنـە قـەت
مەیخـەرە ژێـر بـاری زۆریو مـل ملـە!!.

(٢١)

عەشرەتو، هۆزو، حکوومـەت، یـەك گـەڕەك
مـاڵو، مـیراتو، مـەواتو، دەسـتو چـەك
شـۆڕشو، کوشـتارو، پـاسو، بـاسو خـواس
کـردەوەی خـۆتن، بـە بـادانی خـەڕەك!!.

(٢٢)

بـت پەرسـتیش تێـدەگا، بـت مەزهـەرە
شـێخو زانـاو فەلـسەفی، پێـدا وەرە[١]
هـەر کەسـە مێـشكو، دڵێـكو بـیری خـۆی
گـشتی ئامانجیـان بـە ڕوویـی دڵبـەرە.

(٢٣)

گـەر مەلـەك بمکـا لـە ڕەحمـی داکمـا
لـێم بنووسـێ حـاڵ کـوا؟ ئیـدراك مـا؟
کـێ بگـۆڕێ کارەسـاتی چـارەنووس؟
کـێ بپرسـێ لـێم، لـە گـۆڕو خاکمـا؟!.

(٢٤)

خۆت ئەڵێی: گەنجێکی گوم بـووم، هاتمـە ڕوو
تـا بناسـرێم، دامـە عالـەم خولـقو خـوو
کێیـە دوژمنـتو، حەسـوودو، بەرهەڵـست؟
خۆ نەتیجەی (خەلق)ە، هـەر ناسـینی تـوو!!.

(٢٥)

ڕای پەڕانـدم، چـاوی پـڕ سـەوداگەری
لێـی ڕفانـدم، بـیرو گـەنجی سـەروەری

١ - لە شوێنێکی دیکەدا دەڵێ : (شێخ و زاهید، یەك بە یەك پێدا وەرە).

چـــونکه بـــێ قـــازانجو مایـــه، مامـــەوه
بەسـیـه (ژیکــۆ) فەلـــسەفەو نـــام ئـــاوەری.

❊❊

چوارینی تەرجیع بەند

(١)

تاكو تــەنیا دێـــمە ناڵەو، باســـی دڵدارو غولاما
ئەیخەمە مل سونبولو گوڵ، دڵ ئەبینێ خۆی لە جاما
تۆش گرفتـــاری وەکــو من، دوور لە قاوانــی عەواما
(یا نَديمي قُمْ بلَيلٍ وَاسقني، وَاسقي النَدامى)
تا بە ســەرخۆشـــی لە ڕۆژا ڕابوێرم، ڕوو لە خۆشـــیم
کەس نییە گەر بێتە هانای ناڵەوو گریەو نەخۆشـــیم
پێم نەپۆشرا ڕازی عیشقت، چونکە دەردی تۆیە نۆشیم
خَلّني أسْـــــــهَرُ لَيْلي، وَ دَع الناسَ نَياما
وا لە دەریای خەم نقووم بووم، وەختە بشسووتێم لە تاوت
هەڵگـــری لۆمەی کەســانو خزمی خۆمیشـــم، بە ناوت
بۆچمە ســـا ماڵو شــــادی، وا ئەڵێمە هەردوو چاوت
أسقياني، وَ هَديرُ الرّعدِ قدْ أبْكى الغماما
پێکەنە، یاریـــکە، بـــادەی مەی دە، گیانا بێرە لاما
هەڵپەڕن با موتریبو ســــاقی لەگەڵ تارو مەقەما
چەندە خۆشە پێکەوە سەرخۆشو، حاشاکەین لە ناما
فَما وَأن كَشَـــف الوَرد عَن الوَجه اللثاما
ڕوو لە نەشئەی پەرچەمیکە، چاوی ناوچەوانی یارت
تەرکی دنیاکە بە جارێ، ڕووکە شــــەوقی لالەزارت
هەرچی مەنعتکا لەدڵبەر، پێی بڵێو لێیدە بە دارت
أيّها المصـــغي الى الزّهادِ، دَعْ عَنْكَ المَلاما

تــــۆ گرفتاری کەمەنــــدی زولْفــی یــارو خەتو خاڵی
مەستو سەرخۆشو غەریبو بێکەسو ڕووتو ڕەجاڵی
چونکە وا نێزیکە مەرگی، هێند نەخۆشــی چاوی کاڵی
فُــزْ بِــها، مِنْ قَبل أن يَجْعَلَكَ الدّهر عِظاما
ســـەیری نەوتوولی قەدو، سیــنەو مەمو، قەندی لە جاما
شێتو شەیدای بوومو هەرکەس، کەوتە ئاهەنگو وەراما
قُـــــلْ لِـــمَـــن عيَّـــــرَ أهــل الـحُـبّ بِـــالـحُـبِّ، وَ لامــا
لا عَرَفــتَ الحُبَّ هَيهات، وَلا ذقتَ الغَراما
سەر لەگێژاوی مەحەببەت، دڵ لە ناو بەحری بەلادا
دەوڵەتو نامووسو دینم، بۆ کەسێ گشــتی بە بادا
تاوەکـــو ئەمرم، ئەچێ گیانم بــە گـــژ ڕۆژی جەزادا
لا تلمني في غُلامٍ، وَ دَع القَلْبَ ســــقاما
(ڕاجیا)، وەك شێخی سەعدی، من ئەوا کەوتوومە داما
بێ نەواو پەڕپووتی عیشــــقم، دوور لە قانوونو نیزاما
لَيسَ وَحْــدي فـــــي مَــــدى الوَجــــد تَــرَكْتُ الإحتراما
فَـبِداءِ الحُبِّ، كَمْ مِن سَيِّدٍ أَضحى الغُلاما؟!!.

(٢)

ئەی بوتی شیرین کەلام
بێنە لەبو خاڵو خەت
ئەی دوڕی گەنجی مەرام
بێنە لەبو خاڵو خەت
تۆی هەوەســی بێ دڵان
تۆی چەمەنی بولبولان
تۆی تەرەبـــی جاویدان

بێنە لەبو خاڵو خەت

ئەی سەنەمی خونچە دەم
خـاوەنی بــاخـی ئیــرەم
ئەی گوڵــی ڕەنگین کەرەم
بێنە لەبو خاڵو خەت

یاری دوو عالەم ئەتۆی
ئادەم و خاتــەم ئــەتۆی
شەوقی دڵو غەم ئەتۆی
بێنە لەبو خاڵو خەت

مەمکوژە بێ ماچی ڕووت
بەو شــــکەنی تاقو جووت
تاکـو منــم دوبــــەدووت
بێنە لەبو خاڵو خەت

ئەی شەهی عالەم بەها
نیعمەتــی بــێ ئینتیها
شــــاپەری زەوقو سەفا
بێنە لەبو خاڵو خەت

ماتو قەلەنــــدەر منم
خەســــتەوو بێ دەر منم
مورغی سەمەندەر منم
بێنە لەبو خاڵو خەت

مەعدەنی کامو ویــداد
گوڵشــەنی رۆژی موراد
ســــاقي كأسُ الرَّشـــاد
بێنە لەبو خاڵو خەت

بۆ دڵــی (ڕاجی) هەژار
ئەی بوتی سیمین عوزار
هەستە بە زەوقی بەهار
بێنە لەبو خاڵو خەت.

(٣)

چین چین لە چەمەن، وا لە ئەو ئاڵاوە خەتو خاڵ
ســــەیریکە چ تەرزێ، گەشو تێراوە خەتو خاڵ
تێکەڵ بووە بـــەم ڕوومەتە، خەملاوە خەتو خاڵ
هەر لا کە ئەچی غالییە سووتاوە خەتو خاڵ
ئەو دڵبەرە ئاهو ڕەووشـــــە، هەمسەری کێیە؟
ئەو نازکە گوڵ غونچەدەمــە، هــۆنەری کێیە؟
ئەو شیرینە ڕوح سووکە، خودا، ڕەهبەری کێیە؟
لەم باخە، کە ئارایشــــی وا داوە خەتو خاڵ
جارێ بە تەمای کوشتنی من، خەنجەری ئەسوێ
جارێ لە خودا ترســــییو دڵنەرمییــــە، ئەدوێ
لام واشــە بە خوێنی منە، ئەم پەرچەمە ئەڕوێ!
نابینی لە ڕووی شەوقەوە هەستاوە خەتو خاڵ؟!
تینوو، بە نــمی ئارەقی سەر پەلکی گوڵانم
برســـی، بە دوو یاقووتی لەبی تازە بوتانم
پڕ دەردو غەمو حەســرەتو هاوارو فوغانم
بەم دوو شـــتەوە، لەم دڵە تۆراوە خەتو خاڵ
ناگەم بە کەمەر گرتنی ئەو شـۆخە لەبیبە
ئەو دڵبەرە، ئەو دینبەرە، ئەو کوردە نەجیبە
هەرچەنـــدە لە من وازی نەهێنــاوە حەبیبە

بۆ دوژمنییـــــه ، ئاگری بەرداوە خەتو خاڵ

قەدری تۆ من ئەیزانمو ئەتهێنمە سەرچاو
ڕۆحم ئەکەمە دۆشەکی نازت، بەدڵو داو
وا چاکە ڕەقیب لادەیو بگری قەدەحی ناو
نەك وەختێ بڵێی حەیفە پەشۆکاوە خەتو خاڵ
چاندوومە گوڵو نێرگسو نەسرینو وەنەوشە
هەر ئێکە لە لاییێکەوە، پــڕ تافو درەوشــە
(ڕاجی) وەرە ئەم باغە، چ ڕەنگینە بە ورشــە
وەك بولبولو قومری، دەمی کێشاوە خەتو خاڵ.

(٤)

داشۆرینی فەرمانگەی تەموینی کۆیە

تەموین کە ڕزقی مــن دەدا
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
ژیـــانو مالـــی دا بـــە با
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
ویســتی کەسێ بیتاقە کا
لە ئەو سندووقو تاقە کا
بەشی خۆی بێ عەلاقە کا
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
لە نۆســەدو چلو شــەشـــــە
چەند سەربەهەش ساڵی ڕەشە
غەمــی لــە کۆڵو باوەشـــــە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

مەئمور ئەڵێی ئەسکەندەرە
پـــۆلیس لـــە ڕێوو بەردەرە
ســـەری لـە داوی دڵـبەرە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
وەرزی ســـەپانە، جێی غەمە
گەلەش لەگەڵ گورگان، گەمە
دەســـــتی بیتاقەچیو مەمە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
قـــەلەندەرو هەژارو ڕووت
کوژانـــەوە هـەروەك بزووت
لەم شارە نەیما بەرگو قووت
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
چ گەورەبوومو بەهرەوەر
گۆڕیمەوە بە دەردی سەر
بیتاقەکەم نەهاتـــەدەر
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
شـــکاتو عەرزوحاڵی تۆ
بـــۆ حیفزو ڕەفزە، ســا بڕۆ
چیدیکە خۆت مەکە خەڕۆ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
بەرتیل نـــەدەی بۆت ناکرێ
بێ پارە، بەش، پێت ناخورێ
گازت ســـواوە نـــاگـــرێ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

هێند هاتوچووم قاچم سووا
وەك بـــی لـــە ئـارەقا ڕووا
بەختی بەدیشـــم لێم دووا
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

بە سەرکزی، بەکوزکەشی
بە بێدەنگی، بە چاوەشـی
هەر مامەوە بە بێبەشـی
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

بـــەلایی ڕاســـتییدا ئەچی
من ڕاستو بوومە ساختەچی
زۆرم ئـــەدی خواریو کەچـی
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

پێنجی، (فەتاح) فلانە بەگ
ئیمزای دەکا بێ بەرگو ڕەگ
موجەددیدیشـــە نا بەحەگ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

مـــەئمور تەماعی خۆی نییە
چـــــاوی لـــە حەقگوزارییە
(عەلییە فەنیش) یەکی دییە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

بە دەردو هێشو نێشەوە
بـــە ناحیەو بە دێشەوە
بەشارو پاشو پێشـــەوە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

هەنوونـــەوو مـەنوونـــــە بێ
بەگ جووتە گون بە قوونە بێ
شـــوکریش، درەنگو زوو نەبێ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
کوتاڵی زەردو سوور هەموو
بـــــۆ بایـعو مەئمور ئەبوو
کرمانج بە قوون دڕان ئەچوو
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
مـەئمورە جوستوجۆ ئەکا
موستەورەدەی تاپۆ ئەکا
کرمانجـــی ڕەنجەڕۆ ئەکا
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
ورگـــی زلو ملـــی قەوی
شــــــوکر نەبی نابێ کەوی
عالەم لەژێر دەستیان نەوی
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
کیلۆ بە دوو کەسان ئەدا
بایـــع دزی لەویش ئەکا
وەرزی فەقیریان دا بــە با
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم
هاوار! کوردینــە بمگەنێ
لەدەس دزو جەردەی بەنێ
ســـەتری گونیشـــم نادەنێ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

عێراقـــە ڕێگـــرو دزە
دوو چاوی حیزو سەرکزە
دوژمنی چاوی چەند بزە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

قەزایە (کۆ)، لیّم بووە قەزا
خســــتمییە بەر دارو جەزا
هێشـــــتاکە لیّم نابێ ڕەزا
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

قائیممەقام (عارف جەلال)
نەیچێشـــتووە ئاوی حەڵاڵ
ئەرزاقی کرد بە گاڵەگاڵ
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

موستەورەدە (سەیید فەتاح)
نەیبیســــتووە ڕێگەی نەجاح
تەنگن دەمێ، دەمـــێ فەڕاح
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

قانوون چییە، ئیدارییە
ئیدارە قانوونـــــی نییە
لەسەر بەشم یەکی دییە
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

مەئمور بە کەیفی خۆیەتی
خەریکـی وەردو شـــۆیەتی
داســــی لە مل مەڵۆیەتی
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم

(گویا) حەیاکەو شوورەیی
وەرزت خـــوراوو پێــگەیـــی
هەرچـــی زگی بۆ تێگەیـی
لە قوونی ئیستیحقاقی بەم.
کۆیە/ ١٩٤٦

(٥)

دەمێــکە بۆ کوردی هەژار
هاوار ئەکەم، وەتەن وەتەن
وەك تاوو هەورەکەی بەهار
ئەڕژێـــتە دەم، وەتەن وەتەن
کە بەشکران گەنجو چەمەن
کە ســــــەربڕان دارو دەوەن
بە دڵــڕەقی شـــاخو چەقەن
سەریان بە تەم، وەتەن وەتەن
بـــەراوو پشـــــتاوو زەوی
چی خۆی نواند بەرزو نەوی
لە ئاستی دوژمنان کەوی
بـــە زۆرو کـەم، وەتەن وەتەن
بـــە کانگەوو کۆگەو کەلێن
بە دارو ئـاوی دەســـتهەڵێن
وەك من بە سۆزو کوڵ ئەڵێن
بـــە دەردو غەم، وەتەن وەتەن
هەوا بـــە باغو ڕاغـــەوە
بولبول بـە زامو داغەوە
بـە بـەردی بن بناغەوە
چاویان بە نەم، وەتەن وەتەن

بـــەتاڵە وا دەمـــاغ و دڵ
لە کیسە چوون چنارو گوڵ
ئەڵێن بــە ڕەنگی زەردو پڵ
لەژێر ســـتەم، وەتەن وەتەن
(پشکۆ) کە ئەخرینگێتەوە
وەك تــەپڵە ئــەترینگێتــەوە
پێی خۆشـــە ئەزرینگێتەوە
لە جامی جەم، وەتەن وەتەن!!.

(٦)

جەژنی نەورۆزم، وا هات بەلاوە
ناسۆری ساردیم، هەموو کولاوە
تیــماری ئەکا گوڵ بـــە گیاوە
ئــەبیپێچێتەوە دار بــە گەڵاوە
هاویـــن بـــــەگەرمی، دڵ ئــەگەیێنێ
بە ورشــــــەو پایــز، دای ئــەتەکێنێ
لە شەختەی زستان، سەربەست ئەمێنێ
سەوزی کا بەهار، ڕوو بە خوداوە
خونچـــــە پێکەنیـــن، کە گوڵ چنینە
کە ویش[١] بوو بە گوڵ، جگەر گوشینە
سەرشـــین وەنەوشەش خەریکی شـــینە
مێلاقو نیســـان، ملکەچ بە پاوە
ڕوو سپی، چاو زەرد ، نێرگس کە ئەبزووت
حاجیـــلەو بەیبوون، دڵیان ئەپشـــکووت
فەوجـــی گیـــاوگۆڵ، هەزار تـاقو جووت

١- ویش : ئەویش.

بە سەد هەزار ڕەنگ، هاتنە سەماوە
هاتنە تەماشـا، نەورۆزی خۆش ڕوو
دڵـی دایەوە، هەرچـی کە زیز بوو
گیـاوو گیانـدار، بناغەی مردوو
بـە خاسو خەراو، هەمووی ژیاوە
تەبیات هاتنەجۆش، خۆشڕەنگو خۆشبۆن
نەشـەی گیانی من، گەشەی چاوی تۆن
سـەد ئەلیکترۆن، بـە یەك پڕۆتۆن
لە کار درووسـتی، واجـووزی ناوە
سەرسـام، ئەبینن بەرلینو بەغدا
بـە چەنـد مەکینە ئەدەن کارەبا
مەکینـەی نەورۆز تەنیا لە دونیا
بێ سـویچو گلۆپ، چریسـکەو تاوە
گوڵووکی خوێنین، سپـی ڕەنگو سوور
لە تەن سـووڕی خوارد، نیشتمانی نوور
هەموو جـێ گەڕا، چ نێزیـك، چ دوور
لەشـکری میکرۆب، پشـتی شکاوە
جەژنی کوردم دی، (ڕاجی)، سەوزو ئاڵ
چەند مل بە دەسماڵ، بە کەشـیدەو شاڵ
تەمەنـی کوردان، لـەنوێ هەموو ساڵ
کـە هات کۆمـەڵ کەن، مەکەن بڵاوە.

(٧)

دڵ، نرخی لەسـەر خاڵی سیای دڵبەرە ئەمشەو
سەر، باجی لەسەر خاکی دەری گوڵبەرە ئەمشەو
مەعلوومە لە مەیخانە، هەموو قەنتەرە ئەمشەو

والآیە بەلای حەزرەتی ئەم مەنزەرە ئەمشەو

گرتوویە دڵــم جیلوەیـــی خورشـیدی ئینارەت
پێویستە لەســــەر نەجمەیی دیوانی بەشارەت
یارم، کە لەسەر تەختەیی هەیوانی صەدارەت
خاوەن حەشەمی ئاسەفو ئەسکەندەرە ئەمشەو

هاتو، بـــە سـەفا سۆزەگەری کردە بەهانە
دانیشـــتو وتی: وەختی جەفا هاتە نیشـانە
ئەم سەیرو سلووکەت چییە ئێستا لە میانە؟
وا عالەمی ئەم دەورە، لە دەم ئەژدەرە ئەمشەو

نوورینـــە، بلوورینــە، ڕوخو گەردنو سـینەی
ڕەنگینە لەناو دائیرەیی لەنـجەوو عیشـــوەی
بیبینە لەڕووی حوسنەوە، بشکێنە مەیو نەی
سەروێکە، تەلآی موشکو گوڵو عەنبەرە ئەمشەو

خەندەو نەزەری، دڵ دەڕفێنـــێ بـە موهیمات
دەعیەو گوزەری، ڕوح دەپســـێنێ لە مولاقات
بەستوویە بەدەم کاکۆڵی موشکینی، حەشامات
ئەی وای لەمنێ، زەلزەلەیی مەحشەرە ئەمشەو

پابەندی هەوای گوڵشەنی ڕەنگینی عێراقم
سەوداسەری گێسوویی سەبەبکاری میحاقم
بیســــــتوومە کە لەو دڵبەرە نێزیکە فیراقم
ڕوح دوکەڵە، دڵ غالییە، تەن مەجمەرە ئەمشەو

جارێ لـــە هەوا بەندمو، جارێ لـــە زەمینا
یاریش بە غەزەب حازرە، هەردەم لە کەمینا
عارەق دەڕژێـــنم لـــە هەمـــوو چاوی برینا
بازاڕی تەواوم هەیە (ڕاجی) وەرە ئەمشەو.

(٨)

ئاواتی مەرگم، شادیم، نەخۆشی
ڕۆژانی ژینـــــم، ڕۆیین بە بۆشـــی
چەند بازاڕم کرد، بە خۆفرۆشـــی
فنجانی خۆشیم هەرگیز نەنۆشی
مەحەكو گۆگرد، هـــەر گردو کۆمە
گۆی کردم بە شەق، لـەو گردو گۆمە
نـــهۆم ناهێـــنم، لـــــەو دوو نهۆمە
مێردەزمەی غەمم بە کۆڵو دۆشی
ڕەهنـــــدەی جـــەفای باپیرو باوان
هەتیوەی پەناو، چوغڵو بەد ناوان
ســـووتاوی چاکەو، خنکاوی تاوان
هەرچی هات دڵم هاویشتە کۆشی
چی سوودو قازانج، لەم دونیا کۆنە
هەزار مێردی کرد، هێشـتا نەهۆنە
بـــە بۆڵە بۆڵو، بـــە هۆنە هۆنە
هەر گێژی مژاند، هەر هۆشی دۆشی
لایێ بە شـــاییو، چەپڵەو چەپاڵە
لایێ ڕەشـــــاییو، تەپڵەو تەپاڵە
مێشـکم بە تاڵو، ئەشکم قەباڵە
پاڵەی ئاواتم چی تێ نەکۆشی
دونیا گەژمێری پیاوی زەنگین بوو
پارووی بەتامو چەورو شـیرین بوو
لەگەڵ زانایان، دژو بە کین بوو
نەهات بەزەییو ڕەحمو پەرۆشی

هــاواره ڕاكــەن، ڕا بـــن، ڕەهــا بن
تاكەی بــە (تاكە)ی جەورو جەفا بن؟
ڕەش‌و ڕووت‌و قووت، نەخۆشی تا بن
گیان بە لەرزەوە، كەس دای نەپۆشی
ســـەرماو برایمۆك، ئێمەو ناكۆكی
خەڵكی هەڵیدا، بە جاكی‌و جۆكی
ســـەد ماوەی برِی‌و جارێ نەكۆكی
خاكی ئێمەی برد (ڕیستۆ فلۆشی)
سەرمەستی هیواو، سەرپەستی بارم
سەربەستی واتەو، بەربەســـتی كارم
دەشـــــت‌و چیاو باخ، یانەو هەوارم
(ژیكۆ) شتێكم لێ دانەپۆشی!!.

(چوارینی تاك)

ئەگەر بیناســی بنیــادەم، هــەمووی ئــەهلی وەتاغێكــە
لەسەرچــاوەی چــەماوێك‌و، لـــە قــاوەی قاوەجاغێكــە
بــە تــەبیات تێكــەڵاوێك‌و، لــە ڕیــزا ڕێكخراوێـك بـێ
لەبەرچی وا هەمووی وەحش‌و، درنج‌و بێ دەماغێكـە؟!!.

❊❊

أ- پێنجین

(١)

سـەیری فنجانی مەمو، بادەی دەمی زیبا ئەکەم
یارمـەتی چاوی خومارو، ماچ مەزەی ڕەعنا ئەکەم
ڕەسمی شاباشـی لە هەڵقەی پەرچەمی مینا ئەکەم
یانەیی بەختم لە سـینەی گوڵشـەنی سەلما ئەکەم
شانشینیی خۆم لەکوڵمەی کەهرەبەی سیما ئەکەم

جووتی شاهێنی برۆی، پێویستە بۆ شـاڕاوی دڵ
نەشتەری موژگانی بۆ شیشەو قولاپی شانو مل
دانەیی خاڵی لـە داوی عیشـقدا بۆ تەیری زل
ئاگری لێوانـی بـۆ برژاندنـی زامانی کوڵ
نەرمو نۆڵە، چەندە شل شل قامەتی سەودا ئەکەم

مەیکەدەو لۆقنتەخانەی بەزمو سۆزی (ڕەحمەخان)
ڕایەڵەو باڵا هەژانـی بیدعەتو، شـۆری زەمان
نازی پڕ ئاواتی چاوی، عیسـمەتە بۆ نیشتمان
نامەوێ بەرگو معاشو، سیسـتەری بێگانەکان
خەسـتەخانەی گیانی زامارم، لەبی لەیلا ئەکەم

شەڕ لەگەڵ کەس ناکەمو، سـوودی ڕیایی، نامەوێ
شـت لە کەس ناخوازمو، باراشـی مەرگم داکەوێ
من خەوی مەستیمە داپۆشیومو قەت قەت نارەوێ
بیـری پارەو مامڵەتو بازاڕ ناکەم، هیـچ هەوێ
کۆنە پیشەی خۆمە، خۆم ڕیسوای قەدی تووبا ئەکەم

دەوڵەتـی گریـەم هەیە، وا پـڕ عەقیقە دامەنم
ڕێنجبەری عیشقم، لە ئیشم گرتوون گیانو تەنم
پیاوی ئاغاو شێخو بەگ نیم، تووتی ئاسا پێکەنم
ئەو نەمامانەی خەڵك چاندوونی هەڵیـان ناکەنم

دوژمن‌و دوڕنده نیم، چۆن کاری بێ پەروا ئەکەم؟
گەر لە سایەی نازی دلْبەر، پاکەتی (لۆکس)ئەخۆم
گەر بە ســـەرخۆشی، وڵاتی عارەب‌و فارس ئەخۆم
گەر بەری پـێ ڕانەگەیوی هــەر دڵـی ئاوس ئەخۆم
ناوبژیـــکاری وەتەنم‌و، هەردەمــە بــۆکس ئەخۆم
سەد شوکر، توانام هەیە لەم خاکە ئەملاولا ئەکەم
باسی سێو سەرو و بێ ناکەم، لە ئەم دامێنەدا
چون دلارامـــی بەنازم، لـــەو دەمەی بێ وێنەدا
نـــاکرێ باســـی تەواوی، تـــا جنێوم پـێ نەدا
شـــەرتە لەو گوڵزارە تا بەو لێوە میوەم لێ نەدا
پاســی نارێکی‌و گەزەندەی حورمەتی تەنیا ئەکەم
باس‌و جاسووسی لەســەر کەس ناکەم‌و، ناکەم هەرا
ئیش لەکەس تێکنادەم‌و، نادەم بـە ناکەس پرس‌و ڕا
هەر مشــووری خۆم‌و هۆزی خــۆم ئەگێـڕم، وەك برا
گــەر لــە کاتێــکی دەرو تەنــدووری هیــوا داخرا
قۆڵ لە ســۆزا هەڵئەکەم، تا شل ئەبم هەر ڕا ئەکەم
دەوری پارەو پــوول‌و مامــڵەت تێپــەڕی، دەوری دڵە
ڕەنگــی بــاران‌و بریــقەو، بــولبــول‌و بـــاغ‌و گوڵە
سازو نەی، قانوون‌و چەنگ‌و بەربەت‌و ســەرهەنگڵە
هەرچی لەم مەیخانە دوورە، عاشـــقی مەرگ‌و گڵە
هەستە (ژیکۆ) چاو لە منکە، سەر پڕی سەهبا ئەکەم.

❊❊

ب-پێنجینی تەرجیع بەند

(١)

ئـەی خوا! لەم ماوە داماوم بـە پاوە، یـا نەجات
بەشخوراو، پێ بەســـتراو، کارم کراوە، یا نەجات
مەرگە سـەرخۆشیمو زیخم پڕ لە چاوە، یا نەجات
گیان لـــە گێرفانی دڵــم بێ ناز ماوە، یا نەجات
ڕاســـــتەبازاڕی ژیانم بەســـتراوە، یا نەجات
کێ هەیـە پرسـێکی پێکەم، ڕاســتیم پێـدا وەڵام؟
کێ هەیە دوورە شــــەڕو داواوو ئاشـــنایی سـەلام؟
کێ هەیە هاوتای هەقو یاریو دروستیو ژیرو فام؟
هەرچی هەس دووڕوو و درۆزن، پاشەژەن، پێشەو خوڵام
شێتو سەرسام بووم، دەلیلێکم نەماوە یا نەجات
ئەی خوا، تۆ ئادەمت کردە فریشـــتە، یا بەشەر؟
گەر بە تەنیا ئادەمێ بوو، بۆچی کردت دەربەدەر؟
بۆچی کوشتت، بۆچ کوڕانت کردنە وەحشیو زەرەر؟
بۆچ ڕقت هەستا لە ئەملاکو، زەویت کردە کوژەر؟
ئێستە داوای ئادەمییەت ڕێی بڕاوە، یا نەجات
تۆ وتت ئادەم لە قوڕ خوڵقاوە، شەیتان ئاگرە
خاك تەبیاتی ســــوباتو سەبرە، ئاگر باغرە
ئێستە ئێمە بووینەتە ئەو خۆڵەمێشو دامرە
هەر ئەتۆی کارت بەگشتی، پێچەوانە حازرە
گەر سەرو کاری قەدیـمیت ڕا بڕاوە، یا نەجات
گەر هەمـوو پێغەمـبەرانت ناردوون ئیش سەرکەوێ
چاوی ئەم قانونو وەحیانەت کە هەرگیز نـــاخەوێ
شەرتی ئینسافە کەسێ خۆشتبوێ، قەت نەسرەوێ
ناحەزە، ســــــتیو بـــەتاڵیو نامرادیـــمی ئەوێ

من کـە کوورەی دۆزەخم بۆ داخراوە، یا نەجات

عالەمـی کۆنو نوێـی خاکیتـە، خاك قووتـی ئەدا
گێـژو لوولــی بــاڕەشو بــارانە، بـەر لووتی ئەدا
چەند بەریدو میلی لێ ئەسـتێنێ، یەك فووتی ئەدا
ویـش، بــەناوی ئەرکو مەرگو گۆڕو تابووتـی ئەدا

کار وا دژوارو سەختو ناتەواوە، یا نەجات

ئەمـخەنە ژێر بـاری کۆتو، هـەر فەلاقەو پێ لەقە
ئەمدەنێ ژەهرو زەقوومو، سەردەمێ ئەمکەن شەقە
نابـڕێ تـۆپو تـڕی ئـەم هۆزە لێـم هـەردێ تەقە
توخوا ئەم حاڵە بۆ مەخلووقی سەربەستت هەقە؟

چاو پڕ ئاوو، دڵ بە تاوو، گیان بە داوە، یا نەجات

دڵـبــەری خـۆ پێـوەنـانو، پێـوەدانو، پێـوەچــووم
پێــوە ڕســـکی بـێ حـەیایـیو، پێوە ڕێژی ئابڕووم
خامەکێشــی نەخشــی تۆمو، تانەکێشــی کوندەبووم
چی هەڵێنێ دەم وەکو من، هەر ئەڵێ بەم چەشنە چووم

ئاسەواری چاکە پاشەوپاش گەڕاوە، یا نەجات

ڕووڕەشیو دوودەستە ئەژنۆیی، گەلێك پەیدابووە
بێ ڕەوشـــــتیو تەمبەڵی، ڕەنگی ژیانی بردووە
خانەقاو تەکیەو دەسیسەی دوژمنان سەرکەوتووە
هـەر منـاڵێــکی هەبـــوو، لێوی پڕا بەم جادووە

بێژە (ژیکۆ) بەشخوراوە، یا نەجاتو، یا نەجات!!.

(٢)

کە مەیخانەی ویساڵت هاتە ناو جۆش
کە یارو یاوەرت کردن ســـــەفاپۆش
لەناو بەزمو نەواو کەیفو دەفو نۆش
کە ڕازاوە حیجابی مەجلیـــسی خۆش

لە نەشئەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

تەماشــا! چۆن دەنۆشن مەی، نیگاران؟
لە گوڵزارو چەمەن، وەختـــی بەهاران
دەگێڕن چەرخـی ئولفەت چاوخوماران
ئەتۆش قیری ســـیا، وەك گشتی جاران
لە خەندەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

ئـــەوا پـــڕ بوو دڵی عالەم لە چاوت
هەموو مەستانە هەستان، چوونە داوت
عەجەب ئـــازادی کـــردن قەددی لاوت!
ئەگەر ئێمەش جەفاکێشـــــین بە ناوت
لە گریەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

لــە ڕێگەی عیشـــقدا دەرچوو حەیاتم
تەمام هــەر تــۆ بـــوو بۆ فەوزو نەجاتم
کراســـی مـــەرگ، گەر کردت خەلاتم
لە پێش کوشتن، بە فیدیەی، من فیداتم
لە شێوەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

دەمێ فەرموو، لەسەر چاوم مەکان کە
دڵــی پیـــرم، بـە یەك لەنجە جوان کە
لە ســـۆزم، دەفتەری عیشقم ڕەوان کە
دەخیلت بم، ســـوئالی بێ کەســـان کە
لە سووزەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

بە جیلوەی ڕووت و نەشـئەی چاوی خەممار
بـــە خەندەی دەمت و ڕیزەی لەعل و مروار
بە توحفەی مەمت و سینەی ساف و گوڵزار
لە ژێر خێمەی ســــەرو زوڵفی پڕ ئەنوار
لە بادەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش

ئەگەر بیشـــمکوژی قوربـــان ڕەوایە
کە دەرمانی ئـەلەم کا، هـەر خودایە
دوو چـاوت لێـم بـــە دایـــم ناڕەزایە
ئەگەر (ڕاجی) لە خزمەت بێ حەیایە
لە خاسەی مەی، نەکەی بمکەی فەرامۆش.

(٣)

چ خوداییێکە دەکا چەرخە بە ڕووی کەون‌و زەمان؟
دابەشی کردووە ئەم خەڵکە، بە چەند جۆری جوان
هونەری داوە بـــە پیـــاوان‌و، زەڕو زیـو بـە ژنان
ناگـزووری بـــە مـەلا داوە، گـزووریش بـــە نەزان
دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان[1]
ئەم نیشـــانانەیی دونیایـــە، بـە دەردو بە بەڵا
بـــەم هەموو ئاگرو سـامـاڵ‌و هەواو هەورو هەلا
باخچـــەوو زورگ‌و گیـا، کەندو چیـا، دارو گەلا
دڕك‌و گوڵ، شایەدی نێزیکە لەسەر ئەم کە خولا
دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان
دەوڵەمەند ئاوی لــە دەمدایە، دەڵێ واوە نەچی
ئاقڵ‌و عیلمی لــە دڵ دایە، دەبێ خوارو کەچی
حاتەمی تەی بە گونی نابێ، کە بۆ مەرگ ئەچی
پاڵەوان بێبەش‌و، هوشـــیار گرانبـــارو، کەچی

١- حاجی قادری کۆیی لە شیعرێکدا دەڵێ: (هەر ئەدیبێك بووە سا خوا لە دەمی ناوە بڵێ دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان). دیوانی حاجی قادری کۆیی، گردو کۆ پەخشکار: گیوی موکریانی، چاپی سێیەمین، چاپخانەی هەولێر، ١٩٦٩، ل ٤٢.
هەروەها: دیوانی حاجی قادری کۆیی، لێکۆڵینەوەو لێکدانـەوەی: سـەردار حەمید میران‌و کەریم مستەفا شارەزا، بەغدا، ١٩٨٦، ل ٨٣.

دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان

قاوەخانێـــکە پـــڕی بەزم و هەراو زەلزەلەیە
دەغڵو دانێکە پڕی ژیلو ســـنو خەرتەلەیە
مێرگو قشـــڵاغە پڕی کاوڕەلەڕو بزگەلەیە
من دەلیلم بە خودا گیانە کە حاجی شەلەیە

دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان

لەم هەموو بەش بەشی دونیایە، براکەم! شڕییە
لەم هەموو خۆشـــــییەدا، مەردە لە قاتوقڕییە
مەشـکەیی شێخ لە ڕیا، هەروەکو ئاخوڕ پڕییە
تۆش بڵـێ کاکە وەکـو من، ئەمە باوکی خڕییە

دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان

لەم بەرو دەرگە دووســــــەد گورسنە پاڕاوەتەوە
بە دڵی پڕ غەمو ســـــیپەلکی ڕەشـی ماوەتەوە
چونکە دیتوومە هەموو ناکەسو بیچ، ساوەتەوە
من بـــە ئەم نوکتە لەڕێی خەڵك تەڵەم ناوەتەوە

دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان

بەسمە من لوتفی خودا، هێندە کە ناسیومە بە یەك
بـــاوەڕم زۆرە بـــە پێغەمبەرو قورئـــانو مەلەك
کردەوەی خۆم کـــە بـــە هانا بێ لە ڕۆژانی کوتەك
(ڕاجیا)، چیم بەســـر ئیمڕۆیە بە میلیۆنو بە لەك

دەوڵەتی داوە بە کەر، نیعمەتی داوە بە سەگان!!.

(٤)

براکان، وەرنە ســـەیران وا بەهارە
شنەی باوەش، کزەی جەرگو دەمارە
نەشەی پشکووتنی سەد لێوو زارە
زەماوەندو گریشـــمەی گیاوو دارە

له کوردستانی شیریندا دیاره

له لایێ هەوڵو هۆی کوڕ تێکەڵاوه
له لایێ بەینو بەستو، چاوو ڕاوه
له لایێ بەزمو ڕەزمو، بەندو باوه
به هەر لادا ئەڕۆی، هەر تافو تاوه
له کوردستانی شیریندا دیاره

دەمێ سۆزەی سەرو، سەوزەی لقو چڵ
دەمێ لەنجەی قەدو، پەنجەی گوڵو مڵ
دەمێ پرشەی گەلاوو، مرشەیی پڵ
دەمێ ورشەی هەناوو، دووکەڵی دڵ
له کوردستانی شیریندا دیاره

چراخانەی شەوی بەزمی گەلاوێژ
بووه سێرەی ئەسێرەی کوردی چا بێژ
به سەردو گەرمی هەر مەحلێکه ڕاوێژ
دەوارێژو، هەواچێژو، تەمانێژ
له کوردستانی شیریندا دیاره

چریسکەی کۆو تەرازووو حەوتەوانه
تریسکەی موشتەریو زوهرەو کەوانه
له چەخمەی بەرخو شێرو گوڵ ڕەوانه
ئەوانەی بۆ گەلاوێژن شەوانه
له کوردستانی شیریندا دیاره

له سیوەیلا نەما تاوی کلکدار
چزووی دووبشکه ڕشتی گومگومەی ژار
دەوولکو ماسییو، قڕژاڵو گابار
به پێوه یا بەڕێوه، مەستو بیمار
له کوردستانی شیریندا دیاره

تکاتان لێ ئەکەم شـــێرانی شـــەرزە
لە سەردا وەرنەخوارێ، چەشــنی تەرزە
ژیانی نیشـــــتمان، ئەر پەستو بەرزە
ئەوەی ســاغو شەپرزەن، لەم دوو وەرزە
لە کوردستانی شیریندا دیارە
هەڵاڵەو ســـتكو ڕەیحانە ســـــەپانە
دەمی شـــــێرو پڵینگو لــووتەوانە
چەقیلەو مۆردو مێلاقو نیســـــانە
لە چاوو ڕووی بەهەشتی مەن نیشانە
لە کوردستانی شیریندا دیارە
دڵۆپـــەی چـاوی (ڕاجی)، لالەزارە
لە ڕەنگاوڕەنگی سارا، غەم گوسارە
گوڵەو هەروا لەسەر قەلغەت سوارە
هەمـــوو هـــەر کیمییایی کردگارە
لە کوردستانی شیریندا دیارە.

(٥)

ئەم هەموو خوێنــاوییە، خاکەی لە کوردستانمە
ئەم هەموو بـــاخو زەویو هێلانــەیـــی باوانمە
ئەم هەموو ڕووبارە ســـوێرانە، کوڵــی گریانمە
ئەم هەموو ئاڵو گەشو، سوورە گوڵەی مێرگانمە
خوێنـــی باوكو مامو ئامۆزاو بــراو یارانمە
بـــێ کەســـوکارو هەتیـــوو، دەردەدارو ڕەنجەڕۆم
- تا- گرانی کردووم، ســـــەرباری زامو سێبەڕۆم
بۆ دەوا، ژەهرم ئەدەن تورکو عەجەم، ئینگلیسو ڕۆم
کاکی خۆم کەی چا دەبم؟ مەنناعەیەك نەمدی لە خۆم
هەر دڵم مابوو، تەقی کردو چەشی کرمانمە

پێبزانـــــه گیانـــی شـــیرینم، لـــەکـوێ هاتوویەدەر؟
بێجـــگە لـــەم خاکـەی کـە تێیدا بوویە تۆزو دەربەدەر
بۆچ بە مـەردی، باوکو دایکی خۆت نەناسی، قوڕبەسەر؟
مـەمکـی دایکو تەربییەی بـاوکت بەکارت بێ، مەگەر
باوکە ئاوارەی وڵاتو، دایکە ســەرگەردانمە

تێکەڵی هەر هۆز ئەبی، بوویە هەوێن، کردت بە زێڕ
ئەیـمژن بێگانـــــە خوێنت، تۆش ئەبی چرچو چەوێڕ
مێشـــکو مۆخت دەرئەهێنن، ئەی نەزانی گێژو هێڕ
جـــا وەکو بوخچەی ژنانیش، ئەتـــخەنە هـەرزاڵو تێڕ
حاڵی تـــۆ هەر من ئەزانم، بۆیە قوڕپێوانمە

ئیـــشو زانیـــنو هومێـدی کـوردە ڕۆیـی، وەك پلار
کەوتە دەســـتی نـابەکاران، ئەیوەشـــێنن بێ ژمار
هەرچی لاقو دەستی کوردە، ئەیشکێنن وەك شـکار
داخەکەم، بێگانە بوونە ڕۆســـتەمو ئەســـــفەندیار
تەفروتوون بۆ تورکو ڕۆمو عارەبو کوێستانمە

ئەی گەلی هاوخوێنی شیرین، وەی گوڵی خۆش بۆنو ڕەنگ
گـــەر منـــاڵێکت ببینـــم، ئەیـمژم وەك نوقـــڵو بـەنگ
پیـــرەمێردێکت ببینـــم، ئەیـخەمە شــــان وەك تفەنگ
زوڵفـــی خاتوونـــان ببینـــم، بـۆ کەمەندمە ڕۆژی جەنگ
تۆزی پێڵاوت، وەکو نازت لەســـــر چاوانمە

کۆمـەڵێکم پێکەوە نووساوە، دڵ شـــــەیدایەتی
هەرچی قازانجی وڵاتـــی کوردە، ئەو پەیدایەتی
هێندە گەورێکی نەفامیش، زەرتکو سەودایەتی
وا لـــە تیمارخانەکانی لـــــەندەنو بەغدایەتی
بەس لە مـەیدانی هونەردا، هەوهەوی مـەردانمە

سووره سێوی ڕوومەتت، بۆچ زەردە ڕۆڵەی شیرینم؟
هەر منم، بێگانە نیم، دۆســـتم، مەزانە دوژمنم
هەر لەبەر دووری دوو چاوی تۆیـــە بۆرو چڵکنم
ئێســـتە پێت شـــابوومەوە، خۆشە ژیانو مردنم
تۆم لە دەم دوژمن دەرێنا، شـایی‌و ســـەیرانمە
پایەداری کەی خودا، هەرچی لـــە کوردە پێشـەوا
ناوی تۆم لێ بەستو ڕووی خۆم کردە عاسمانو حەوا
خاکـــی خوێناویـــم بکاتـــە گوڵشەنو ئاوو هەوا
تاکو (پشکۆ) قەت بەکەس نەکوژێتەوە، بەختی ڕەوا
بەشکو گەرمی کاتەوە، هەرچی دڵی کوردانمە!!.

(٦)

بووکی چەمەن سەوزە بوو، سوور بۆتەوە
تك تکەیـــی شـــەونمی ڕشـــتۆتەوە
مێـــزەرو دەســـــماڵی کـە کردۆتەوە
چـــاوی قـەلانیـــش خـــەوی بـــردۆتەوە
دڵ بە گەشـــــی باوەشی کردۆتەوە
بەزمـــی گـوڵو بادەوو دوو چاوی یار
وا ئـەگەڕێ نـاو گەڕەکـی نەوبەهار
پڕ لە حەزو زەمزەمەیی چەنگو تار
کـاری لـــە نەورۆزێ نـــەکا چاوەزار
هەرچی کە سووك هاتو گران چۆتەوە
قوڵـفی کـەمەر، تـــا نـــەترازێ لەبەر
دوگمەیی مەم، تا نەمژێ مێشکی سەر
ماچـــی دەمان، سەرنەکرێن سەربەسەر
دڵ چ نییـــازێـــکی نییـــە بێتـــە دەر

بەحری کوڵی، چونکە نەنیشتۆتەوە

کاتێ لە پەردەی گوڵی سووری خزا
جەرگی بە تەندووری خەسووی داچزا
بووکی بە فرمێسکی بەلاڵووکی زا
کۆرپەیی خوێنی کە مژاوو دزا

بابەکەشی خوێنی نەسەندۆتەوە

شیوەنە لەو ماڵە، هەتا دێتە چەنگ
بەرگو گەنم، نەوتو خەریتەو تفەنگ
هۆزی شەپرزەی تەقەلا، دێ بە جەنگ
هیچ لە سەرکەوتنی ناکا درەنگ

کەس جڵەوی ئەسپی نەبەستۆتەوە

تێبگە حەزکردنی جاحێڵو کچ
چۆن ئەگەنە یەکترو، کۆڵانو ڕچ؟
خۆشە دەمێ ماچی خەتو خاڵو لچ
سەختە دەمێ، گرژییو تۆرانو خچ

دەست بە کەلەپچەو بە سەری کۆتەوە

تێئەپەڕن لەشکری خەم، جوون بە جوون
تا بکەوێ هێزی هونەر، سەرنگوون
ئێستە کە هەڵسێتەوە لێوی بە خوون
دوژمنی ناسیوە لە ڕێی چەندو چوون

دەستی نەنێ، شەرتە بە (پشکۆ)تەوە.

(٧)

لەگەڵ هۆزا مەبن خوودارو دووڕوو
بکێشن بۆ هەموو ئیشێ تەرازوو
بڕێژن ئاوی چاوو ڕەونەقی ڕوو
بنێژن گوڵشەنی هۆشو دەمودوو

هەڵستە ئەی گەلی کوردی خەواڵوو

لە ڕۆژی ژین، هەموو گەر بێنە کوشتن
بە مەردی، نەك، حەیا قەترێکە ڕشتن
زمانو دڵ بکەن خاوێن، بە شووشتن
گران بکڕن یەکیی‌و، پیسی فرۆشتن
ڕەوانی قووت بدەن قازانجو پاروو

سەری بەرزو، دڵی خاوێن سوپەر بێ
ڕەوشتو بەرگی شادیتان لەبەر بێ
دوو چاوی نیشتمان، ڕەوشەن نەزەر بێ
پڕی سەربەستییو جەژنو هونەر بێ
نەبینێ شێخو مێخو سیحرو جادوو

سولەیمان، گەر ئەڵێن کاری بەقاش بوو
خودا دابووی، هەموو ئیشی بەلاش بوو
بە عەقڵو هۆشو ئازاییو تەلاش بوو
لە چەوتیی دوورو، سەربەستی وەڵاش بوو
جەماتی مەردییو عیلمی لەلا بوو

گزنگی ڕۆژی کۆمەڵ، کەوتە کێوان
مەترسن قەت لە شەیتانو لە دێوان
بنۆشن بادەیی خۆشی بە لێوان
بە کردەو مەشقو هەڵکێشانو پێوان
بە گیان پەروەردەکەن منداڵو زاروو

جەماوەرکەن، کە کارێکتان لە پێشە
بە تەدبیر بیخەنە کار، بیرو تێشە
ڕەگی ژین بێ میانە، هەر بە هێشە
سەروکاری هەموو شت، کێشە کێشە
شتی ڕەق ڕەق بنێنە بن پەراسوو

به زانین، سـەنعەتو فەن ئاوەدانە
کلیلی دەرگەیـی شـــادیو ژیانە
تەماشـــای دڵبەرو باخــی گوڵانە
هەموو دەم، ڕۆژو مانگت پاسەوانە
وەرن (ڕاجی) بدەن باوەش، لە بانوو.

❊❊

ج- پێنج خشتەکی

(١)

پێنج خشتەکی لەسەر غەزەلێکی ئەدەب

بــــابێمەوە هاواری دڵو خاك پەرســــــتان
مـیللەت بخوورِن، هەروەکو شێران لە نەیســتان
تا سەربکەوێ خاکی وەتەن، وەك گوهەرســتان
ئیمشـــــۆکە بڕازێتــەوە ڕیزەی گوڵو بوســــــتان
قەت هەڵنەوەرێ گوڵ لە تەمەن، جان لە تەنستان

**

کۆمەڵ بکەنو، ڕێکیبخەن زینەتی مەوتەن
لاوانی عەشــایر، کوڕە جاحێــڵی تەهەمتەن
بگرن بە هەوەس، دەســتی برایانە لە گەردەن
بادە بەسە بۆ بێنو، بدەن مەی، بە خەمی دەن
ئیمشـــــۆکە شــەبوستانمە، با بێتە گوڵستان

**

ئێمـــە بـــە چ حاڵێکەوە مــردینو گرفتار؟!
خوێنی دڵو چاومان ئەڕژێ، تاڵە لــەبو زار
گەر بێتو لە مە هەڵبکەوێ گەورەوو سەردار
چەند خۆشـــە لە پڕدا، کە دلآرامی وەفادار
خۆی بێتە عیادەت لە نەخۆشانو لە خەستان

**

پاشا بە عەدالەت بێ لەگەڵ میللەتو ڕەعیەی
پۆلو ســـــەفی دوژمن، وەکو تۆمار بکا تەی
لێدا بە بەشارەت لە وەتەن، چەنگو دەفو نەی

خۆشـــتر نییە بۆوەی کە نیساری قەدەمی کەی
سەد جانی عەزیزت، نە بەدەستێ، بە دوو دەستان

**

هەر کەس کەببینی لەچەمەن، یا سەری کێوان
بیـــکەی بـە برای خۆتو، نەبێ پەردەوو نێوان
هەرچی کـە بگەی پێیو تۆ بیکێشییە گریوان
جارێ شـــەکەری لێوی ئەوەند بمژی بە لێوان
شەهدی شـەکەرت بتکێ لەبن ناخونی دەستان

**

بەزمێکی یەکیی بێنییە ڕوو، خۆت کەیە نەعلی
تەبعـی بگری، هەڵبکەنـی ڕیشـــەیی جەعلی
وەبـزانی لــە پەردەی وەتــەنا، وێنەیـی بەعلی
جارێ ســـەری کوڵمەی بگەزی، گاهـ لەبی لەعلی
گەهـ بنکی دوو مەمکی بگری، گەهـ سەری پوستان

**

شـــیرینو تەڕو شۆخە وەتەن، دڵبەری میللەت
قازانـجی دڵو گیانـە، ژیانـی ســەرو دەوڵەت
جارێ کە بکا مەیلی عەدو، خۆشە بە هیممەت
گاهـ زەحمەتی دەی، گاهێ نەدەی، گاهێ بە تەیبەت
ڕێـکی بگوشـی، عوزر پەزیرایە لـە مەســتان

**

بووکـی وەتەنت، هــەر کە بە تۆ نازو ڕەهی دا
بۆ کردەوو بــۆ مەعریفەتت، گەنـجی شەهی دا
بەو مەعدەنو بەو سککە کە هاتو نیگەهی دا
ئەمجارە قەدی خۆت، لە قەدی سەروی سەهی دا
باڵێنـــی وەکـو مار لـە نەخلـی عەرەبوسـتان

❊❊

ئاخـۆ بــە دڵی شـــاد ئـەبینم کە چرا دێ؟
بـەزمی وەتەن‌و ڕێکییو عەدڵ‌و سەرو پا دێ؟
(ڕاجی)، بە ســوئالێک‌و جەوابێکی بەقا دێ
تاکەی (ئەدەب) ئەم عوشرەتە، هەر تاکو نیدا دێ
مردووت بــمرێ هەــستن، ئەوا مردوو هەڵستان.

❊❊

بەندو بەیت

أ- ناونیشانی کوردان

(١)

هانــام بــە بــەر تــۆ یــا غــەففار
ســـولّتانی شـــاخو دەشـــتو شـــار
دامـــەزرێنی لـــەیلو نـــەهار
ڕزقـــی دەدەی بـــە مـــوورو مـــار
هـــاوین، زســـتان، پـــایز، بـــەهار
چـــەرخت گێـــڕاوە پایـــەدار
بـــەخێو دەکـــەی گـــەداو توجـــاڕ
بـــزر ناکـــەی یـــەك تـــۆزە کـــار
لـــە هـــەموو حالّـــێ ئاگـــەدار.

(٢)

ئاگـــاداری هـــەموو حـــالاّن
هـــی دەردەدارو چـــاو کـــالاّن
لـــەناو شـــاخان، لـــەناو مـــالاّن
ڕەحمـــێ دەکـــەی بـــە عـــەودالاّن
دایـــان پۆشـــن بـــە دەســـمالاّن
چ هـــۆدەو نـــاز، چ بـــن دالاّن
بـــە ماچـــان بپرســـن حـــالاّن.

(٣)

بپرســـن حـــالّی فـــەقیران
دەریـــان بێـــنن لـــە زنجـــیران

بارانیـــان مەکـــەن بـــە تـــیران
هــــەروەك دیـــلان‌و نەچـــیران
لـــــەلای خـــــەزێم‌و لاگـــیران
بـــۆ منـــی هـــەژارو مـــاڵ وێـــران
جێگـــای ماچـــمکە، دەســـگیران
لـــــەناو ڕەزان، لەســـــەر بـــیران
هـــیچ مەترســـێ لـــەبی پـــیران.

(٤)

لـــەبی پـــیران، نـــەتبێ باکـــە
نازەنینـــــەی ڕوومـــــەت پاکـــە
هـــی چاومەســـتەی پـــڕ تریاکـــە
گـــەردن بللـــووری ئەفلاکـــــە
بـــەو خودایـــەی تـــەنیاو تاکـــە
ڕۆحـــم دەڵێـــی لـــە ژێـــر خاکـــە
بـــەدەن دەڵـــێ: لـــێم حاشـــا کـــە
لـــە داخـــی تـــۆ، جـــەرگم چـــاکە.

(٥)

جـــەرگم ســـــووتاوی کوڵمانـــــە
لــــەبن ڕیـــــزەی ئەگریجانــــە
شــــنگ‌و هــــەلاڵ‌و ڕەیحانــــە
دەســــتە دەســــتەی کاکۆڵانــــە
گیابەنـــــدو خـــــاوی شـــــاخانە
میـــسك‌و عەنبـــەر چـــەند هەرزانـــە

غالییـــــەی عـــەتری شـــارانە
نموونــــەی زوڵفـــی یارانـــە
دەڵێـــــی ڕیــــزەی باڕێزانـــە
لـــە دەم شـــەکراوی چـــاوانە
داغـــی ســـەر جـــەرگی باغانـــە
بـــڕوانن ئـــاخر زەمانـــە!!.

(٦)

ئـــاخر زەمـــانم لـــە چـــاوە
شـــەرمو حـــەیام هـــەڵگیراوە
پیاڵـــەی شـــەرابی دانـــاوە
نێـــرگس لـــە دەوری ڕســـکاوە
مـــەزەی خـــاڵو خـــەت کـــشاوە
هێـــشتا دەســـتی لـــێ نـــەدراوە
جووتـــێ بـــادەی لـــێ نەخـــشاوە
ســـاقی بـــۆم بێنـــە بـــەم لاوە
ئەجـــەل نێزیکـــە ، وەســـتاوە
شـــیری بـــرۆی دەرکێـــشاوە
جەوهـــەردارە ، تـــازە ســـاوە
تـــیری برژانگـــی دانـــاوە
خێرابـــە ، کـــارم تـــەواوە.

(٧)

کـــارم تـــەواو لـــە کـــەوانی
دڵـــی کردوومـــە نیـــشانی

لەبـــەر شـــوعلەی دوو کوڵمـــانی
وەك مـــــانگ‌و ڕۆژی تابـــــانی
بـــزرم ناکـــا لـــە چـــاوانی
بـــە پڕشـــنگ‌و بلێـــسانی
بـــە مونجـــان‌و درەوشـــانی
بـــێ فـــەرقن شـــەوو بـــەیانی
بـــەخوا خۆشـــە ڕاموســـانی
ســـبەینان‌و، ئێـــوارانی
نیـــوە شـــەوو، نیوڕۆیـــانی
پـــاش عەســـران‌و، بـــەیانیانی
چێـــشتەنگاوو، مـــاڵ نووســـتنانی
شـــەکرو شـــیرو خـــەمرەکانی
هـــەنگوینی بـــێ هاوقـــەرانی
بـــەرەو خـــوار بێـــی، بـــۆ لێـــوانی

(٨)

لێـــوی چـــی؟ ئـــاوی حـــەیاتن
زێـــڕی ســـووری بـــێ زەکـــاتن
یـــاقووت ڕێـــژن، بـــۆ وەڵاتـــن
شـــیفای ســـەد نـــوقڵ‌و نـــەباتن
چـــەند پاشـــای بـــەرزی بـــۆ هـــاتن
چـــی فـــەوتان‌و، چـــی هـــەڵاتن
هێنـــدێ بـــە هیـــوای خـــەڵاتن
وەکـــو مـــن بـــێ دەســـتەڵاتن

بــــەڵام بـــە ســــەبرو ســــوباتن
دایــــم لـــە ســــەوداو مــــەزاتن.

(٩)

ســـــەوداو مــــــەزاتی لێوانـــــە
موشـــــتەری ڕیـــــزەی ددانـــــە
دوڕڕو گەوهـــــەر بــــە بارانــــە
مامڵـــــــەتگرم ماڵوێرانـــــــە
ســــەودای بــــە خــــوێنی چــاوانە
هێــــشتا دەڵــــێ چــــەند هەرزانــــە.

(١٠)

هەرزانــــــە کــــــویی زەقــــــەنێ
دارژاوە بـــــــە ســـــــەد فـــــــەنێ
قــــەت دەرنایــــە لـــە مەفتــــەنێ
لەســـــەر قـــــەڵاتی گـــــەردەنێ
قوببــــەی ســــەد ڕەنگــی مەعــدەنێ
قوربـــــــانی بم، پێدەکـــــــەنێ
ڕۆحـــی عالـــــەم هـــەڵ دەقــــەنێ
مووســـا ڕۆیـــی بـــۆ مەســـکەنێ
لــــە شــــێوەی غەبغــــەبی تــــەنێ
پـــــێڵاوی پـــــێ دادەکـــــــەنێ.

(١١)

نــــەعلی چـــی؟ ئێـــرە تەووایـــە
جێگـــــای ناســـــینی خودایـــــە

گـــــەردەن، داری داگیرســـــایە
شـــەویش، تاریـــكو ســـەرمایە
هـــەورو بـــاران، ڕەعـــدو بایـــە
دەستەچـــیلێکی بـــۆ نایـــە
ســـەر لـــێ شـــێوانی مووســـایە
بیـــزانن کـــاری مەولایـــە
هـــاروونیش هاتـــە هانایـــە
تەســـخیری فیرعـــەونی شـــایە
بـــە کەوکەبـــەو تەماشـــایە
بـــا غـــەرقی کـــەن لـــەم داوایـــە
نـــۆرەی مـــوعجیزەی عیـــسایە.

(١٢)

مـــوعجیزەی عیـــسا لـــە ســـینە
ســـفرەی خـــودای بـــێ قەرینـــە
نـــاردی بـــۆ قـــەومی بـــێ دینـــە
ئیمـــان بێـــنن بـــە یەقینـــە.

(١٣)

ســـفرەی شـــیرین، ســـینگو مەمـــە
چـــارەی هـــەزار دەردو غەمـــە
بللـــووری ســـافو بـــێ تەمـــە
بـــە فنجـــانو، بـــە زەمزەمـــە
دەڵێـــی دایـــەرەی عالەمـــە
خـــڕو پـــڕو شـــەکرلەمە

ســـاڕێژی گـــشت دەردو غـەمـــە
هـەریــەك خونــچێكی بــە دەمــە
بەشـــی هـــەزار هـــەزار جەمـــە
ئیمـــان بێنـــە بـــە دڵو دەمـــە
نـــەوەك بتكاتـــە شەمـــشەمە
ئـــەی خۆشەویـــستەی هەمدەمـــە.

(١٤)

ئـــەی هەمدەمـــەی كـــارو بـــاران
ئاشـــقی بـــاڵای چـــاو بـــەخوماران
دڵ بەلـــــــەرزەی گـــــــوارەداران
لێقـــەوماوی گـــوێ بـــە گـــواران
بڕوانـــــەی چۆچـــــەی هـــــاواران
لەســـــەر لاجـــــانگی نـــــازداران
سەر نـشێو دێـن، هـەروەك جـاران.

(١٥)

هـــەروەك جـــاران، نـــەرمو شـــلە
لــە ڕێــی كەزیــەی، چــاوم كولــە
مـــاری ڕەشـــی شـــانو ملـــە
هانـــا دەبـــا، بـــە بولبولـــە
گـــەردن لغـــیش لەســـەر پڵـــە
دەڵێـــــی مـــــاڕووتی بابلـــــە
هەڵاوەســـــــــراوی كاكوڵـــــــە
كرمۆكـــەی دێنـــە بـــەر دڵـــە

ئــــەمجا نـــــۆرەی قەنەفڵـــــە
جانتـــای عـــەبیاری لـــە ملـــە.

(١٦)

لـــە مـــل، جانتـــای عەبیارییـــە
مێخەکبەنـــــدی دڵدارییـــــە
پـــەروەردەی بێنــــی بارییـــە
بـــە زنجـــیرەی نازدارییـــە
ســـەودای لادێیــــی و شـــارییە
بـــە پـــیرۆزەو مرواریـــــە
هـــەوای لـــە ڕووی ســـەردارییە
لەســـەر ســـینەی بەهارییـــە
ســـەد گـــوڵ خونـــچە بەزارییـــە
نێـــرگس بەشـــی غەمخوارییـــە
چـــاوی زەردبـــوو، یەکجارییـــە
ڕەنگـــی ســـپی ســـەربارییە
قـــوڕ بەســـەر مـــن، ڕێـــم هارییـــە.

(١٧)

ڕێـــم هارییـــە، وانـــەم دوورن
ســـوورو ســـپی، ڕەنـــگ بلـــوورن
ســـەوزو ئـــاڵو، زەردو ســـوورن
هـــەژانی بـــەنك‌و بـــەن مـــوورن
دوگمـــەو هەیاســـەی پـــڕ نـــوورن
کەمبـــەرەو لوولـــەی مەســـروورن

سـەرگەرمو مەسـتو مـەخموورن
لەشـکری بـێ باسـكو بـوورن
لێیـان دوورە هەرچـی زوورن.

(١٨)

هەرچـی زوورە، لێیـان نایـە
مێرگیـان بـە ئـاوو هەوایـە
هەریـەك لـە داوایـەك دایـە
بـێ نـەزیرم لـەم دونیایـە
ورشـە ورشـم لـە پەنایـە
چ لـەم لابـێ، چ لـەو لایـە
بەهەشـتم جێگـەو مەئوایـە.

(١٩)

جێگـەم لـە بـاغی بەهەشـتە
قاشـی نـاوکی چـەندە خـشتە
شووشـەی زگـی سـافو دەشـتە
نەخـشاوی خـاڵ، حـەوتو هەشـتە
تـورتو تـەڕو لـووسو گـشتە
وا دەبـێ حـۆری سروشـتە
پیرۆزیـان بێـت ئـەم فریـشتە
بـەناو ئێکـە، هـەزار چـشتە
یـەك تەختەیـە، خـشتو مـشتە
هـەر کـاری وەسـتای بـێ پـشتە.

(٢٠)

کــــاری وەســـــتای بـــــە حـــــەواوە
هـــــەر بــــــە ئـــــەمرێك دارڕژاوە
قـــــوببێکی وای لـــــێ هەڵـــداوە
نـــــاوی ســــەد گـــــەنجی لێنــــاوە
ئـــــەم ئینـــسانەی وا بـــــەر چـــاوە
هـــــەی کاکـــــە لێــــرە ڕســــکاوە.

(٢١)

هـــەی کاکـــە جێــی جوســـتوجۆیە
لـــــە دامێنـــــی گـــــەردن، گۆیـــــە
مابـــــەینی نــــاوك‌و ئەژنۆیـــــە
تـــــەوقێکی وام لـــــە ئەســـــتۆیە
لێـــــرە ناکـــــەم گفتوگۆیـــــە
عـــەیبی ئێمـــەش هـــەر هـــی تۆیـــە
مــــەڵێن شـــــایەرمان شـــــەتحۆیە
ئەگـــــەر بیلـــــێم باوکـــــە ڕۆیـــــە
جـــــەرگم ســـــووتاوە، بۆنـــسۆیە.

(٢٢)

جـــــەرگم ســـــووتا وەك قەقنەســـــی
لــــەتاو ئەســـتوندەی ئەتڵەســـــی
هـــــەردەم دەدرەوشـــــێ نەرگـــــسی
قـــەت شـــین نابـــێ خـــارو خەســـی
دڵمـــــی بـــــەناز هەڵاوەســـــــی
بـــــە قـــــەددو ســـــەروی نەورەســـــی

حەپـــسە تـــا ئـــاخر نەفەســـی
چـــەندە ناخۆشـــە بێکەســـی
خوایـــە هـــەر تـــۆم فریاڕەســـی.

(٢٣)

فریاڕەســـم هـــەر تـــۆی خـــودا
پـــووزو بەلـــەك بـــە دەردەخـــا
مـــۆمی بلـــەوری هەڵـــدەكا
دونیایـــە پـــڕ ئـــاگر دەكـــا
ســـەد ئـــەولیا كـــافر دەكـــا
پاشـــاو گـــەدا، شـــێخو مـــەلا
دەبـــن بێهـــۆشو بـــێ ســـەدا
فكـــر ناكـــەن چ حەشـــتەبا
غـــەیری دوو قالـــب كارەبـــا
لـــە ئـــەژنۆی تـــاكو نـــووكی پـــا
لـــە چـــاوان دەكـــا مەرحـــەبا.

(٢٤)

مەرحـــەبای گـــەورەو منداڵـــە
هـــاڕەی پاوانـــەو خڕخاڵـــە
لـــە پێـــی كـــچی چـــواردە ساڵە
لـــە پـــاوو پـــووزی عەوداڵـــە
تێـــی هـــاڵاوە ماڵـــەو ماڵـــە
دەڵێـــی مـــاری بـــێ ئاواڵـــە
لـــە گـــەنجی زیـــوو ســـامالە.

(٢٥)

ســـــامالّو شـــــەوقی لەنجەیـــــە
ئـــەمجا نـــۆرەی ســـەر پەنجەیـــە
ئـــەویش لـــەدەم ئـــەو گەنجەیـــە
دەڵێـــی لـــە جێـــی پـــەنج فەرزەیـــە
ڕووی لـــە مەککـــەو مەدینەیـــە
هـــەر یـــەك فانۆســـی دیدەیـــە
خێـــری وانم، یـــەك بـــە دەیـــە
هـــەر ساتێ، ســـەد خێـــری هەیـــە.

(٢٦)

خێـــری پەنجـــەی کـــافوورینن
لـــە خـــوا نەناســـان پـــڕژێنن
هێنـــد ناســـكو نـــەرمو شـــیرینن
کـــاژی مەڕمـــەڕ، بلـــوورینن
بـــەتاوو بـــۆن، داری چـــینن
تـــەرزو تـــەڕو، هـــێنو میـــنن
وا ڕەنگـــاوڕەنگو نەخـــشینن
ژیـــانی ڕووی ســـەر زەمیـــنن
خۆ کـــوێر نـــەبوون، بـــۆ نـــابیینن؟.

(٢٧)

بـــۆ نـــابینی پـــشتی قاچـــی؟
لەســـەر کـــوورەی غـــەمان لاچـــی

گــەر بیگەیــە، بیکــەی ماچــی
تێــی نــافکری، دای دەپاچــی.

(٢٨)

دای دەپاچــی هــەروەك شــەكر
وەك نەخۆشــێ، بــۆی بــێ بــەفر
یــاخوا، یــا حــەزرەتی خــدر
جــەرگم بــۆی بــوو پنــدر پنــدر
بــۆ شــەكرو بــەفری وا نــادر.

(٢٩)

نــادرن، ئــەی بــرای ڕێیــە
ئــەمجا، نــۆرەی بــەری پێیــە
دەڵێــی ئاوێنــەی ئاوێیــە
کــەیفت، کاکــە، لەهــەر جێیــە
تەماشــای کــەو، چــاوت لێیــە.

(٣٠)

چــاوت لێیــە لــە قومپــانی
تــۆپی زێــڕین، یــاری گیــانی
شــەڕی ئینگلیــزو ئــەڵمانی
هەراکــەی چــینو ژاپــانی
بــە ئیتالیــاو، ئــەمریکانی
بــە ڕووسو میــسرو یۆنــانی
لەســەر وییــە گــەر دەیزانــی

هـــەروەك بـــەیتی بەردەشـــانی
لـــە قـــەرانگویٚو، قۆمـــەرغانی[1]
بـــە تاســـەو، لـــوولی زوڵفـــانی
مـــەدحی دەکـــا، تـــا قومپـــانی.

(٣١)

مـــەدحیان کـــرد تـــا قووپانـــەوە
هـــەموو چـــوونو بڕانـــەوە
شـــایەر بـــە چـــەند لێکدانـــەوە
یـــار لەبـــەر دەســـتیان مانـــەوە
منـــیش مانـــدووم حەســـانەوە
هێنـــدێکم نایـــە بانـــەوە
دەســـتو دەمـــم کـــشانەوە
کـــە تـــێ فکـــریم بـــە گیانـــەوە
عـــەیبی نییـــە بادانـــەوە.

(٣٢)

بادانـــەوەم، بـــۆ بـــازووە
شـــەهێنی ســـەد تـــەرازووە
خـــودا دروســـتی کـــردووە
لەســـەد مـــاددەی بـــژاردووە
بـــۆ دەســـتەملانی نـــاردووە
دوو چلـــچرای هـــەڵکردووە
لـــە بـــاڵای یـــاری بەســـتووە.

١- دوو گوندن لە دۆڵی جافایەتی.

(٣٣)

باڵاو ئاڵا دەستاو دەستە
قۆڵو باسك، دەستەو ڕەستە
کاژی زیوین، شیری خەستە
هەرکەس جێگای بەرزو پەستە
جەرگی سەقەت، ڕۆحی سستە
سەربەخۆ، شێتو سەرمەستە
ئینجا دڵبەر چ دەربەستە؟.

(٣٤)

چ دەربەستە یاری مەزن؟
لەبەر هاژەو هاڕەی بازن
پاشاو گەدا بۆی دەتەزن
لێوو سمێڵان دەگەزن
بە مەقسەد ناگەن، دەبەزن.

(٣٥)

ناگەن بە پەنجەی گەوهەری
بە قەنتار بێنن مشتەری
بەردی بە قیمەت جەوهەری
قەتارەی شەمەندەفەری
لە دو ویش باری حوشتری
نینۆکی ناداتە بەری
ئەو نەونەمامەی دڵبەری
حەسوودی پێ دەبەن پەری

لــــه پێــــوه تــــا تــــۆقی ســــەری
ڕۆحـــــم بــــه جــــارێ هــــەڵوەری
وەختـــــه لــــه خــــۆم بــــبم بــــەری
بــــه بێکەســــیو، بــــه بــــێ دەری
بــــــه فــــــەقیریو قەلەنــــــدەری
هــــاتم کــــه ببمــــه هاوســــەری
مــــردم بــــه ســــەد کــــوێرەوەری.

(٣٦)

مــــردم لــــه داخــــی ڕوومــــەتی
گــــەڕام، ســــووڕام مەملەکــــەتی
بــــه پــــێ خواســــی، بەســــەر پــــەتی
بــــــه هــــــەزار جــــــۆره ئافــــــەتی
هەرچــــی هــــەمبوو لــــه دەوڵــــەتی
دامنــــا لــــه بــــان خــــاڵو خــــەتی
ڕووتو قــــووت بــــووم ئاقیبــــەتی
دەبیەمــــــه قــــــەبرم، عــــــەزرەتی.

(٣٧)

عــــــەزرەتم هــــــەر ئــــــاخو داخــــــه
چــــۆڵم کــــردن کــــاخو لاخــــه
جــــارێکم گــــوت: جــــێم بــــۆ ڕاخــــه
وتی: هەی هەی، چــــەند گوســــتاخه.

(٣٨)

چــــەند گوســــتاخه وەك پەروانــــه
کــــــاری پەروانــــــه ســــــووتانه

لـــە ئەلـــەتریکی کوڵمانـــە
بلێـــسەی نـــووری یەزدانـــە
چـــەرخی هـــەزار شەبوســـتانە.

(٣٩)

چـــەرخی لەنجـــەی لـــە باڵایـــە
زەردو ســـوور، ئـــاڵو واڵایـــە
شـــەدەی بـــە نـــاز لەســـەر نایـــە
دڵـــی خـــەڵکی لـــێ پێـــچایە
هـــەر یـــەك ســـەد گرێـــی لێدایـــە
چـــارۆکەی بەســـەر کێـــشایە
دەڵێـــی گەنجـــە داپۆشـــرایە.

(٤٠)

دەڵێـــی گـــەنجی بـــێ قیاســـە
شـــاهید، تـــوڕڕەی پـــێچو تاســـە
جێگـــەی هـــەراو بـــاسو خواســـە
ڕیـــشوەی بـــە ڕیـــز ئـــاسو لاســـە
هـــەر یـــەك مەســـتی تـــاسو کاســـە
بـــە گـــێلاسو، بـــە ڕێواســـە
چـــۆن ناکەوێتـــە وەسواســـە؟
ئـــەوەی وەلیو خـــودا ناســـە.

(٤١)

ئـــەوەی دەســـوڵحا بـــۆ خـــودا
لـــە مزگـــەوتو لـــە خـــەڵوەدا

کــە دی دڵبــــەر لـــە جیلـــوەدا
بـــــــەجارێ وا هەڵخەڵـــــــەتا
گــاور بـــوو، لـــە دیـــن وەرگـــەڕا
شـــەیتان حەســـوودی پـــێ دەبـــا.

(٤٢)

حەســــوودی پاشـــاو خونکــــارن
بــــە ئـــاخو داخو هــــەژارن
شـــێخو دەروێـــش خزمـــەتکارن
پاکیـــان بـــە هـــێشو ئـــازارن
چـــاوەڕێی ئـــەمری دڵـــدارن
سەرمەســـتو شـــێتو بیمـــارن
لـــە گیـــانی خۆیـــان بێـــزارن.

(٤٣)

بێـــزارە هەرچـــی دینـــدارە
هـــەردەم لـــە هـــاتو هـــاوارە
بـــە هــــەزار دڵ برینــــدارە
ئەشـــقی دوو چـــاوی نـــازدارە
هەرچـــی پـــیرە، هـــەرزەکارە
گـــەر زارۆی پـــارو پێـــرارە
وەکـــو مـــن زارو نـــەزارە.

(٤٤)

زارو نـــەزار وەکـــو منـــە
نقـــووم لـــە گـــۆمی بـــێ بنـــە

چـــونکو چـــاوی لـــە گەردنـــە
مـــالّوێرانی بـــەڵگو بنـــە
پـــشکنیم کـــونو قوژبنـــە
دیـــتم هەرچـــی کـــچو ژنـــە
نەمـــدی وەکـــو ئـــەو گوڵبونـــە
ئـــەتۆش بـــڕۆ، بیپـــشکنە.

(٤٥)

بـــی پـــشکنە هەرچـــی باشـــە
چـــی خـــاوەن ڕوتبـــەو مەعاشـــە
بـــە قەشـــەو، ڕایـــبو، شەمماشـــە
بـــە دۆمـــی وەســـتای کەڵاشـــە
وەســـتای بێـــژینگو تەڵاشـــە
هەرچـــی گـــردو، هەرچـــی شاشـــە
بـــە بـــاربێنن زێـــڕو داشـــە
چ ئاوریـــشمەو، چ قوماشـــە
هێـــشتا بـــەهای یـــار، بەلاشـــە.

(٤٦)

بـــەهای قـــەت نایەتـــە ڕایـــە
نـــۆرەی ســـەیرانو ســـەفایە
لـــە شـــارو دەشـــتو ســـەحرایە
بـــە کۆمـــەڵ دێـــن بـــۆ ســـەمایە
ناســـکە کیـــژن، ڕۆڵـــەی دایـــە
کارئاســـکی ئایـــەو مایـــە

هــــەمووی شـــیرینو لەیلایــــە
خـــــاتو زیـــــنو زولەیخایـــــە
خـــەرامان چـــینی ئاوایـــە
قەمـــــەرنازیش لــــە خەتایــــە
هەرچـــەند دەکـــەم قـــسەم نایـــە.

(٤٧)

قـــسەم نایـــە بـــە زۆرو کـــەم
هـــاتن کـــوڕی قامـــەت عەلـــەم
شـــێرانەو مەســـتو موحتـــەرەم
زەبــر بــە دەســت، ڕەنگــین قەڵــەم
چــاپوك ســوارن، خــاوەن حەشــەم
(گیـــو)و (فـــەرهاد)و (کاکەمـــەم)
(یوســف)و (خورشــیدی یەکــەم)
دەست بەخەنجەر، سـگریت[1] بـە دەم
هەڵدەپـــەڕن شـــاه و خـــەدەم
نــــەماوە نــــاوی ڕۆســــتەم.

(٤٨)

ڕۆســـتەم و زاڵ، خـــاوو ســـستن
ئاغــــاو بەگلــــەر ڕادەوەســــتن
لـــە مەیـــدانا ســـەف دەبەســـتن
لەگـــەڵ دوژمنـــان سەربەســـتن

١- سگریت، *Cigarette*: جگەرە.

گــرتن، خــستن، کوشــتن، بەســتن
گوللـــەو خەنجـــەر دەپەرســـتن
ڕۆڵـــەی شــێر، ئــازاوو مەســتن
کــوردن، ســەرگەرمن، دروســتن
گــوردو مــەردو، تونــدو چوســتن
دەرگـــەی وریـــایی نابەســـتن.

(٤٩)

نابەســـتن دەرگـــەی دیوانـــان
دێـــنو دەچـــن پاڵـــەوانان
دەچـــن بـــۆ نـــاوو ناوانـــان
تفــەنگ لــە دەســتو لــە شــانان
حیلـــە حیلـــی بەســـتەزمانان
نرکـــە نرکـــی شـــاهـ و خانـــان
هـــەروەك گۆڵـــەی عاسمانـــان
ســـواری ئەســـپان، وەك یــەکانان
سمـــان دەخـــشێنن لـــە بانـــان
قـــەڵتاغ دەوەســـتن بـــە ڕانـــان
گرشـــەو بلێـــسەی دەبانـــان
هـــەمووی لـــە ســـاحێبقڕانان.

(٥٠)

ســـاحێبقڕان، شەســـتو شەشـــن
بـــەناوبانگن، دڵ بـــێ غەشـــن
جگـــەردارن، ســـاحێب بەشـــن
ســـاحێب کـــەماڵن، سەرکەشـــن

تـــاعوونی قـــەومی ڕووڕەشـــن
کـوردن، عەگیـدن، چـەند گەشـن
ڕاوی خۆیـــــان دادەبەشـــــن.

(٥١)

دادەبەشـــــن ڕاوی ئاســـــك
نـــەرمو لـــووسو پـــووسو ناســـك
هەڵـــــدەماڵن قـــۆڵو باســـــك
دایـــــدەهێنن ڕەگو لاســـــك.

(٥٢)

ڕەگو لاســـــك دادەهێـــــنن
تـــازە نـــــەمامان دەچـــێنن
خـــوێنی دوژمـــــن دەڕژێـــــنن
مەحبووبـــەی خۆیـــان دەهێـــنن
ڕێکـــــوپێکی نافـــــەوتێنن
بـــە نـــاوو ناوبـــانگ دەمێـــنن.

(٥٣)

دەمێـــــنن کـــــوردی ڕوحـــانی
عەشـــایەری، هـــەم دیـــوانی
عێلـــی جافـــانو بابـــانی
شـــێرو پڵیـــنگن لاوانـــی
پاڵـــــــەوانن منـــــــدالانی
نـــاژمێردرێن بـــۆ چـــازانی
خێڵـــی کـــوردو هـــەورامانی
ئاغەســــــووری‌و سمـــــایلانی

میکایەڵیو جاف سوڵتانی
ئەهلی پژدەر، بە هۆزانی
عەباسییو، بابەکرانی
مامەشو مەنگوڕ، ناوانی
ئاکۆ، خۆشناو، باڵەکانی
(پاشای کۆرە)، شای جیهانی
میر مەحمەڵیو، میر وسوانی
هۆزی بنزێریو پیرانی
مەرگەییو شاڵە بەگیانی
لەگەڵ کۆییو ئاقارانی
بە غەفووریو حەوێزیانی
هەمووی لە مەردی مەیدانی
مەریوانیو موکریانی
سوێسنیو هیندی ئێرانی
بانەو سەقزو سەردەشتانی
قەڵاسێوکەو، سێکانیانی
بە مسکێنو شێخەکانی
شێخ بزێنی، لەگەڵ شوانی
لای کەرکوکو سلێمانی
باسی ناکرێ بە زمانی
بۆڵیو بابۆڵیو خەیلانی
سورچیو هەریریو شێخانی
زازا، بەرانبەر سۆرانی
زراریو ئاگریو بێجانی

کـــــوڕە کـــــوڕەی دزەییـــــانی
وەك تایەفـــــەی کاکـــــەخانی
(ئەحمـەد پاشـا) ی ڕوتبـەو شـانی
برایماغـــــایی‌و قـــــەپلانی
مامەسـێنی، لەگـــەڵ سـیانی
جگـــە لـــەوان، بریفکـــانی
بـــە بەرزنجـــەو کەســـنەزانی
ســـاحێبی نـــاوو نیـــشانی
تـــا دەگاتـــە لای لاجـــانی
حـــدوودی تـــورك‌و عوریـــانی
کـــوردی زەنـــدی ئـــاوەدانی
جانفیـــــداکانی کێـــــوانی
بـــە قەڵـــەم نـــاکرێ بـــەیانی
هـــەموان دەناســـی‌و دەزانـــی
قۆشـــەن قۆشـــەن، پـــیرو جـــوانی
دەچـــن بـــۆ ڕاوو ســـەیرانی.

(٥٤)

ڕاوو ســـــــەیران، زۆرو وازە
بـــەزم‌و خۆشـــی‌و ســـۆزو ســـازە
هەریـــەك بـــۆ ئێکـــێ دڵخـــوازە
بـــڵاوەی شـــەهێن‌و بـــازە
لـــە نـــاو چـــۆم‌و کـــەل‌و ڕازە
نـــوورزەی تـــاژی‌و، دەنگـــی نـــازە

پێکـــــوڵی ئەســـــپی لاوازە
حـــودود کەوتۆتــــە شــــیرازە
زیلـــەی زوڕنـــاو نـــای‌و ســـازە
فیقـــەی دوزەلـــەو ئـــاوازە
وا دەســـووتێ بـــەزمی تـــازە
وەك بـــەنزین‌و نـــەوت‌و گـــازە
هەرچـــی دوورە لـــەم دەروازە
بەشـــی هـــەر ســـیرو پیـــوازە
مانـــدووی نـــشێو هـــەورازە
لێـــی بـــێ سندان، پێـــی مـــەنازە.

(٥٥)

پێـــی مـــەنازە، ئـــەو بەدگۆیـــە
پیـــشەی بوختـــان‌و درۆیـــە
ئـــەو بـــەدکاری مـــن‌و تۆیـــە
جـــەوتی بـــە ســـەر، وشـــکەڕۆیە
ڕووڕەش‌و دەســـــتە ئەژنۆیـــــە
چـــی پێنـــاکرێ خـــۆڵ بـــە دۆیـــە
لـــە ئیـــشی بـــێ جـــێ خەڕۆیـــە
هـــەر کـــەس لەگـــەڵ یـــاری خۆیـــە
خـــەریکی مـــەرج‌و گرۆیـــە
لـــە مـــاچ‌و مـــووچ گفتوگۆیـــە
گەیـــــشتن‌و هاموشـــــۆیە
خودایـــە نەیخـــەی ئـــەم گۆیـــە.

(٥٦)

ئـەم چـەرخە هـەر لـە سـەما بێ
چـرای پـیرو جـوانو شـا بـێ
یـاری شـیرین لـە پـەنا بـێ
دەمـت لـە نـاو دەمـی نابـێ
دەسـتت لـە مـەمکی گیرابـێ
دەرگـەی غـەمت پێـوە دابـێ
خوایـە بـۆ ئێمـەش وەهـا بـێ
یـاڕەب لـێم نـەگری عیتابـێ
بیگـرم، بیگوشـم، نییـەو نابـێ
لێـوی بمـژم، دەردم چـا بـێ
گـەزینی کوڵمـەی ڕەوا بـێ
یـاخوا گـەر شـەوێکم مابـێ
دڵبـەر بـە ئـاڵو واڵا بـێ
بـە غـەمزەو نـازو بـاڵا بـێ
بـە باوەشمـەوە دوورا بـێ
ئینـشائەڵڵا، دەبـێ وابـێ
خودایـە ماڵـت ئاوابـێ
بـا بەشـی حەمـدو سـەنا بـێ.

(٥٧)

حەمـدو سـەنا بـۆ یەزدانـە
لـە تـەرەف (عەبـدوڕڕەحمان)ە
نـاوی (ڕاجـی) لـە شـیعرانە
خزمـی جافـانو بابانـە

لـــه شـــیرازەی کوردســـتانه
ئـــەم بەیتـــەی دانـــا بـــه گیانـــه
نـــاوو نیـــشانی کوردانـــــه
دیـــاریی بـــۆ براکانــــه
لێـــی خۆشـــبن گـــەر نقوستانه
ڕەحمـــەت لـــه بـــاوکی هەموانـــه.
١٩٣٩/٣/٨

**

ب- وێنەیەکی مێژووی تەبیاتی نیشتمانی کوردان بۆ تێکۆشین و ڕزگاری لە تەمبەڵی و نەزانی

(١)

هانام بە بەر شاهی کوردان
دامەزرێنی عەردو عاسمان
خودای ئەجندەو ئادەمیان
هەناردوویە پێغەمەبەران
نیشانمان دەن دین و ئیمان
هەم فێربوونی گەلێ ئیشان
جوێ بوونەوەی عێل و ڕیشان
سازندەیی کارو پیشان
هەر خۆیەتی خاوەن نیشان.

(٢)

ساحێب نیشان پەرستینە
ئینجا گەورەی مورسەلینە
شەهەنشای مەککەو مەدینە
بڕۆ دەستووری ببینە
هەر خۆیەتی خاوەن دینە
بە عارەب خاسی مەبینە
بۆ هەموان، وەك یەك ئەمینە.

(٣)

ئەمینی کوردو عوربانە
سەرداری شاە و سوڵتانە

جــێ نـــازی جیـــنن‌و ئینـــسانه
خـــودا فـــه‌رمووی لـــه قورئانـــه
ئـــه‌ی کـــورده خاســـی بزانـــه
ئـــه‌مری ئـــه‌ومان له‌ســـه‌ر شـــانه.

(٤)

له‌ســـه‌ر شـــانمان ئـــه‌مری ئـــه‌وه
چـــیدی مه‌کـــه چێـــشته خـــه‌وه
ڕۆیـــــــشتووی، خێـــــرا وه‌ره‌وه
لـــــه خزمـــــان مه‌چـــــۆ ده‌ره‌وه
هێنـــدێ لـــه خـــۆت بفکـــره‌وه
ملـــــت ئه‌ســـــتوورو قه‌ڵـــــه‌وه
هـــــۆش‌و بـــــیرت لا جه‌ڵـــــه‌وه
بـــــه‌رماڵی شـــــانت بکـــــه‌وه
ده‌فـــه‌ت بـــه شـــێخت بـــده‌وه
نـــۆره‌ی جـــووت‌و گـــاو دره‌وه
به‌خێوکـــــــه مێگـــــــه‌ل‌و ڕه‌وه
وا ڕۆژه، یـــــا مانگـــــه شـــــه‌وه
چـــاوت ده‌بینـــــێ خڕکــــه‌وه.

(٥)

خڕکـــه‌وه هه‌رچـــی پێـــت ده‌وێ
ئـــیش‌و کـــارت لێـــره‌و لـــه‌وێ
شـــانی بـــه‌رزت قـــه‌ت نه‌نـــه‌وێ
تـــا میللـــه‌تت ســـه‌ربکه‌وێ

جـــەرگو دڵو گیانـــت نـــەویٚ
تیٚکۆشـــــە ، دەردت بـــــسرەویٚ.

(٦)

دەردت بـــە هـــیٚشو گرانـــە
خـــویٚنی ئاڵـــت لـــە چـــاوانە
خاکـــت خـــاپوورو ویٚرانـــە
پـــووشو پـــەلاٚشو پاوانـــە
بـــۆ غـــەیری تـــۆ، بـــیٚ ناوانـــە
ئینجـــا ســـەیریکەو بڕوانـــە
چـــەند مەعـــدەنت لـــە کیٚوانـــە
لـــە کەنـــدو چـــۆمو گردانـــە
هـــەم لـــە چـــۆڵو بیابانـــە
هـــەمووی شەوچـــراو دوڕدانـــە
مۆمنـــاییو خـــاکی ســـەرانە
بـــەردی خـــەڵوز چـــەندە جوانـــە
گڵـــی گـــۆزانو دیزانـــە
بیناســـە گڵـــە بەرانـــە
گڵـــی ســـپی دۆشـــاومانە
بـــۆ زیٚـــڕو زیـــو، هـــەمووی کانـــە.

(٧)

هـــەموو کـــانی دەســـتو لویٚـــچە
هـــەموو دەوری خـــوارو خیٚـــچە

شـــاخ‌و کێومـــان قـــسڵ‌و گێـــچه
خێرابـــه ، خـــۆی تێـــوه پێـــچه.

(٨)

خـۆت گـەش کـەوە، سـاڵت هاتـه
خاکـــت پـــڕی لـــه ماڵاتـــه
بـــزن‌و مـــەڕت بـــۆ خەڵاتـــه
گـــاوو گۆڵـــت لـــه مەزاتـــه.

(٩)

لـــه مەزاتـــه کـــەوڵی ڕێـــوی
گۆشـــت مـــامزو بزنـــه کێـــوی
شـــورو دەڵـــەك، هـــای لـــه نێـــوی
بـــۆ گـــەنجی وانـــه تـــۆ خێـــوی
پێویـــسته کـــه خـــۆت ببزێـــوی.

(١٠)

خـــۆت ببزێـــوه مامـــه بـــیره
ماڵاتـــت مەکـــه لـــه بـــیره
هـــەمووی مـــاڵی یـــو دەســـتگیره
خـــاوەن خـــوری‌و ڕۆن‌و شـــیره
بـــه شـــیرێژو بـــه پـــەنیره
خواردەمـــەنی شـــاو گزیـــره
هـــەموو گـــەنجی بـــێ نـــەزیره.

(١١)

هەموو گەنجی بێ پایانە
جا نۆرەی پووش‌و پاوانە
چەند قشلاغ‌و، چەند هەرزانە
لە کێوان‌و لە دەشتانە
دەڵێی ڕیزەی سوارانە
پاڵەوانەو لە مەیدانە
شنەی باسکی بالۆرانە
گیا گوێزەرو پووش کورتانە
ستک‌و کنگر بە بارانە
شنگ‌و ڕەیحانە سەپانە
دۆری‌و کاردو لە ڕازانە
بن بەردەقی‌و مەلایانە
جا پیفۆکی سەلك پانە
ڕۆحی پاکت پێ بزانە
لە نازو نیعمەت میوانە.

(١٢)

میوانی سەربەرزو لاوە
گیاو گوڵت وا نەخشاوە
بە ملیۆن ناوت لێناوە
بە ملیاریش نەناسراوە
خزمەتکارەو ڕاوەستاوە
چ هی سەحرا، چی هی کاوە

چ هــی سـێبەر، چــی هــەتاوە
ســـەوزو ســـوورت داچـــناوە
وەك زوڵفـــی یـــاران تێـــراوە.

(١٣)

تێـــراوە، بـــۆی جوســـتوجۆ کـــە
گوێزبەلـــــەوو ئاڵەکۆکـــــە
گـــەنم و جۆیـــە، نیـــسك و نۆکـــە
زەوی و زارت وەرد و شـــۆ کـــە
گـــەنجی ژینـــت، لـــەوێ ڕۆکـــە
شـۆخی لەسـەر خـەڵك و هـۆ کـە
گیـای بـۆن خۆشـت جـارێ بۆکـە
تـــا نەبوویـــە مارمیلۆکـــە
ئەی کوردە، حەهـ، خۆت خەڕۆ کە!!.

(١٤)

خـــۆت خەڕۆکـــە، جەزیرەیـــە
بـــە شـــەمپانی و بـــە بیرەیـــە
چـــەند دەرمانـــت کەتیرەیـــە
ئەســـپۆن پـــڕی لـــە لیرەیـــە
گلێخـــە، مامـــە پیرەیـــە
ســـرێش دەڵێـــی مدیرەیـــە
مـــازووو بـــەڕوو، هـــەم شـــیرەیە
بـــە هـــەموو بـــەر لـــە زیرەیـــە.

(١٥)

لـــه زیـــڕەی جـــەوتو منداڵـــه
ئەگـــەر مانگـــەو، ئەگـــەر ســـاڵە
بـــۆ تـــۆی ڕاگرتـــووە ئـــەو ماڵـــه
لـــه خـــۆی پێـــچاوە دەسماڵـــه
دەڵێـــی کـــچی چـــواردە ســـاڵە
ناچـــێتەوە، هـــەر لـــه ماڵـــه
بـــڕۆ، بـــۆ خـــۆت بیگـــه پاڵـــه
مـــارەی بکـــەو، پێـــی داماڵـــه
کـــوردە بەســـیە گاڵـــه گاڵـــه.

(١٦)

کـــوردە جـــا مەیـــدە تەڵاقـــه
لـــه دونیـــادا بووکـــت تاقـــه
گـــوارەی، گوڵـــووكو مێلاقـــه
مـــووی، وەنەوشـــەی باقـــه باقـــه
یـــان بـــاڕێزەی لـــه قـــەد تاقـــه
چـــاوی کـــانیم پـــڕ مەراقـــه
بۆچـــی ســـا نایکـــەی ئیلاقـــه؟
هـــەر وەك ڕێویـــت واقـــه واقـــه.

(١٧)

واقـــه واقـــت هـــەروەك ڕێـــوی
کـــەوڵت ئـــەوا کەوتـــه کێـــوی
جـــارێ بـــۆچ خـــۆت نـــابزێوی؟
گـــەر خـــۆت بناســـی، وەك دێـــوی

بــۆ دەرمـــانو خـــواردن، خێـــوی
باغـــــت ڕازا، بـــــڕۆ نێـــــوی.

(١٨)

بـــــڕۆ نێـــــوی قەڵەنـــــدەرە
هــەمووی بــە دەســـتو خەنجــەرە
لــە پــشتی بەســتووە کەمبـــەرە
بـــە ســـێپەڕەو، بـــە ســـێوەڕە
دەڵێـــــی عەســــکەری بەڕبــــەڕە
خــۆت، یــەك بەیــەك پێــدا وەرە
پێقجــــــەو، شینەشــــــاتەڕە
گـــــشتی جـــــوانو دڵبـــــەرە
بــۆ مـــەرگو ژیـــن ســـەمەندەرە
ڕەگو قــــەدو پــــەلكو بــــەرە
بـــە هـــــەموو دەردان یـــاوەرە.

(١٩)

یــــــاوەری پـــــیرو ڕەزیلـــــــە
چ نێرگـــــــزەو، چ حاجیلـــــــە
درۆی نـــەبێو بـــە بـــێ حیلـــە
گـــشتی بـــۆ ژینـــت کلیلـــە
بــۆ بــاوكو ڕۆڵــەت کەفیلــە
کـــــــەنێرەو چارەچـــــــەقیلە
ســـێ بـــسکۆڵەو گڕگازیلـــە
ئـــەو گیایـــەکانی خنجیلـــە
هــەموو لەبــەر دەســتت دیلــە.

(٢٠)

هـــەمووی دیلـــی بـــەر دەســـتانە
هـــەروەك گوڵـــووکی نیـــسانە
لــــە دامێنـــــی بەهارانـــــە
ڕازانـــــەوەی کوردســـــتانە
خەنـــدەی گەرچـــی لـــە لێوانـــە
جـــەرگی ڕەشـــی کوردەکانـــە!!.

(٢١)

کـــوردی کـــەم ئیمـــانو دینـــە
شـــینکت پـــڕی کاڵەشـــینە
وەی چـــەند تـــەڕو کـــاڵو شـــینە!
مـــۆردو چـــەقالەت ببینـــە
نەسناســـە، هـــەم یاســـەمینە
کوولەکەت، (قـــەرع)و (یەقتینـــە)
بـــۆ هـــەموو دەردان پەرژینـــە
دەڵێـــی ســـوورەتی یاســـینە
ســـەرو و شـــەنگەبی هەژینـــە
ســـپیدارت لەســـەر زینـــە
خـــۆخو هـــەڵووژە مژینـــە
قەیـــسیو تـــرێ بگۆڕینـــە
هـــەنارو هـــەنجیر چـــنینە
ئـــەی کـــوردە چـــاوت هەڵێنـــە
ســـا باوەشـــی تـــێ وەرینـــە.

(٢٢)

بــاوەش بگــرە بــۆ ئــەو بووکــە
بــۆی زوڵفــی پــونگو خڕنووکــە
خـــاڵی گۆنـــەی بەڵاڵووکـــە
مــاڵو حاڵــت پــڕ لــە شــوو کــە
دارەبــەن بۆچــی مەهتووکــە؟
لەگــەڵ قــەزوان هاتوچــووکە
بنێــشتت پــڕی قوتووکــە
دەوای زگو زارو پووکـــــە
بــەتامو بــۆن، نــەرمو ســووکە
ئینجــا ڕێــواسو چــەڵتووکە
کۆگــــۆیی‌و کفرەبالووکـــە
هــەمووی لــە تــۆ دەکـا تووکـە.

(٢٣)

تــووکی بەیبوونــە فیزەیــە
لەگــەڵ نەشــەی گەزیزەیــە
دەڵێــی کوڵمــەی عەزیزەیــە
لــە بــاوەش نــازو تیزەیــە
بــۆ خزمــەتت کەنیزەیــە
تــــڕدووکو زی، زریزەیــــە
داری دەســـتت نەقیزەیـــە
کــــەوەرو تەڕەتیزەیـــــە
مــام جەژنۆکــەت لــە ڕیزەیــە.

(٢٤)

لــــە ڕێـــزەت، ســـیرو پیـــوازە
بـــە کـــەرتو گۆگـــەم بنـــازە
زەڵو زووڵو قەســـــەڵ، ســـــازە
بـــۆ ئـــیشو کـــارت شـــیرازە
پەڵپینـــــەی شـــیوت بخـــوازە
شیرخوشـــــیلکت لـــــە دەروازە
تیمـــــاری ســـــەد مارانگـــازە
ســـــەڵمکەی بێنـــە ئەنـــدازە
چـــەند پەپوولـــەی پیێـــوە بـــازە
بـــۆ کاروبـــاری تـــۆ ســـازە.

(٢٥)

بـــۆت ســـازە دارو دەوەنـــــە
کەنـــدو چـــۆم، شـــاخو چـــەقەنە
هـــەمووی مـــەردی ســـەر کەلەنـــە
ڕاوەســـــــتاوە، تەهەمتەنـــــە
ئەتداتـــە دەســـت، هەرچـــی هەنـــە
ئەگـــەر دەزوو، ئەگـــەر بەنـــە
چ پێویـــستیت بـــە لەندەنـــە؟.

(٢٦)

چ پێویـــستیت بـــە جاپانـــە
بـــە ئیتالیــــاو ئاڵەمانــــە
گـــەر ئـــاقڵی، ســـا بیزانـــە
نـــەخشو تـــەونت لـــە دەســـتانە

لـــه عالـــەم خاكـــت میوانـــه
هـــەموو گـــەنج‌و دوڕو كانـــه
هـــەموو ژیـــانی ئینـــسانه
ئـــەتۆش ئـــەركت لەســـەر شـــانه
بـــه كێـــشانەو، بـــه پێوانـــه
مەبـــه دەروێـــش‌و دێوانـــه
ڕێكیخـــەو، مـــەگره بەهانـــه.

(٢٧)

بەهانـــەت بكـــه بەتاڵـــه
لـــه كاریكـــه، كفـــرو ژاڵـــه
هـــی خۆتـــه، مـــاڵی حەڵاڵـــه
شـــۆخ‌و نـــەرم‌و شـــۆڕو كاڵـــه
گـــەزو، بـــی‌و، پـــەڵك‌و پاڵـــه
قامیـــشی خـــانوو، هەرزاڵـــه
هـــەمووت بـــۆ هـــاتوون حەواڵـــه
چـــیدی بـــه زاری مەناڵـــه.

(٢٨)

مەناڵـــه چـــیدی بـــه گریـــان
كـارت پێكـدێ هـەر لـه حـەیوان
خـــاك‌و گیـــا، بێجگـــه لـــەوان
بڕوانـــه ســـۆزەیی باخـــان
لەگـــەڵ مـــەعادینی شـــاخان

تێکــــڕا، غەزنەیـــە کوردســـــتان
داخـــی جـــەرگم، نییـــە کـــەسمان.

(٢٩)

کـــــەسمان نییـــــە بێتـــــە پێـــــشە
دڵمـــــــان پـــــــڕی زامو هێـــــــشە
ئاقڵمـــــــان شـــــــێخو دەروێـــــــشە
پیاوەتیمـــــــــان ژارو نێـــــــــشە
ئیـــــشمان کـــــەچو تێکەڵکێـــــشە
نیخـــــە نـــــیخو کێشەکێـــــشە
چـــــیکە ئاخـــــان هەڵمەکێـــــشە
دیواخـــــان پـــــڕ لـــــە لاکێـــــشە
بـــــەلام هـــــەمووی شـــــەشو بێـــــشە.

(٣٠)

شـــــەشو بێـــــشە کارمـــــان تـــــەواو
دەســـــتە بەســـــتە، پامـــــان شـــــکاو
باخـــــچۆڵەمان ئـــــاو لـــــێ بـــــڕاو
ڕەقو وشـــــــکن، زەویو بـــــــەراو
دەرەو مێرگـــــی تـــــازە چـــــناو
بـــــە چەندیـــــشی بـــــەر لـــــێ خـــــوراو
بـــــە خـــــۆڕایی کەوتینـــــە داو
بـــــە بـــــێ دانـــــەی هەڵاوەســـــاو
ســـــێبەر پەیـــــدا، دوور لـــــە هـــــەتاو
بـــــەخوا ئێمـــــەین، مـــــردوو مـــــراو
دەبـــــا بمـــــان پێـــــچن لـــــە جـــــاو.

(٣١)

ئـــیتر، جاویـــشمان خەســـارە
ئـــیشو کارمـــان نالـــەبارە
لەبـــەر دەسمـــان دەنکـــە نـــارە
کێـــــوو چـــــیاو، زەویو زارە
بـــۆ ســـەنعەت کانگـــەی بـــەهارە
جێگـــەی تیغـــی جەوهـــەردارە
تـــۆپو تفـــەنگی نـــازدارە
چـــەند فابریقـــەی بـــێ ئـــەژمارە
بـــارووت، بـــە بـــارو قیتـــارە
شـــۆرەو گـــۆگرد، وەك باڵـــدارە
لەبـــەر دەســـتت دارو بـــارە
هێـــشتا چـــاوت لـــەلای پـــارە
چـــاوت کـــوێرە، پـــڕ لـــە خـــارە
جـــەرگت تـــەپی، پـــڕ لـــە ژارە
دڵـــت پـــڕ سفتوســـۆ، هـــارە
شـــێتو بێهـــۆش، ئـــەی هـــاوارە
ئـــەی هـــاوارە، ئـــەی هـــاوارە.

(٣٢)

هـــاواری دڵ، قـــەت ناســـرەوێ
خـــەوی مـــەرگمان نـــاڕەوێ
ناچـــینە ســـەر لـــە هـــیچ هـــەوێ
بـــەم حاڵـــەش، خۆشـــیمان دەوێ!

هیوامـــــان، ڕۆژێـــــك‌و شـــــەوێ
کـــە دوژمـــن پـــەکی بکـــەوێ
تێتگـــــەییێنم، گـــــەر دەتـــــەوێ
وەك جـــوو ئـــەڵێم: لێـــرەو لـــەوێ
زۆر چـــاکم (فەلەســـتین) دەوێ.

(٣٣)

زۆر چـــاکم، بـــێ حـــاڵ‌و حـــەواڵ
خـــــاکم پـــــڕە، زاڵـــــم‌و زەواڵ
کاریان بوو کۆك، دەیکـەن بـە تـاڵ
بـــە هەڕەشـــــەو بـــە گاڵـــەگاڵ
بێ جێن، فەقیر، لـە دەشـت‌و مـاڵ
قــژ زەرد، بـاڵا بڵنــد، چـاو کـاڵ
دوو زوڵفـــی ڕەش وەکـــو زوخـــاڵ
دوو مـــەمکی وەك دوو پرتـــەقاڵ
دوو لێـــوی گـــوڵ، یـاقووتی ئـاڵ
دوو کـــوڵمی ســـافی بـــێ وەبـــاڵ
چـــەتری ســـەری وەکـــو مـــەتاڵ
هـــەڵی نـــەدا ڕۆســـتەمی زاڵ
ئـــەبرۆی کـــەوان‌و، دەنکـــی خـــاڵ
ژیـــانی کردمـــە ژەهـــری تـــاڵ.

(٣٤)

ژەهـــری بـــرینم پـــڕ لـــە ســـۆ
هیـــچم نـــەدی خۆشـــی لـــە تـــۆ

هەرچەندی کردم هاتو چۆ
ڕاستیم هەموو بوونە درۆ
تۆش مایەوە بێ گفتوگۆ.

(٣٥)

بێ گفتوگۆ، جەرگم ڕزی
شانی هەموو هێزم خزی
دڵو هەناوم داچزی
سواری غەمانم دابەزی
لە دڵ چەقی سەد دڕکەزی
دۆخینی نیشتمان بەزی
دەستو دەمی خەڵکی گەزی
دەماری کوردەکان تەزی!!.

(٣٦)

تەزی دەماری کوردو من
هۆشو دڵم نەما لەکن
دایکی وەتەن کە بوو بەژن
بە خەڵکی دا، چ سەر، چ بن
پێی بوونە سەرکردەو مەزن
کاروانسەرایە، دابەزن
بخۆن، بنوون، مێرگو ڕەزن
کوردیش، بە تووشی قەڵبەزن!!.

(٣٧)

بە تووشی قەڵبەزن، لە کێو
هەڵدێن لە وێنەی جندو دێو

مــــاڵو منـــاڵ ناکـــەن بـــەخێو
مانـــدوو، لـــە هـــەورازو نـــشێو
هـــەر بـــە تـــەمان ببنـــە خـــدێو.

(٣٨)

ببنـــە خـــدێوی میـــسرو شـــام
گەنـدەڵیان کـردن جـووت نـەمام
نـــەژمێردران بەســـتەو مـــەقام
نـــەپێوران باخـــچەو شـــەقام
هـەر پێـك ئەچـن، ئاغـەو غـولام
تەمبـــەڵو پوشـــتو بـــێ نیـــزام
بـــێ ئیـــشوکارو عـــەقڵو فـــام!!.

(٤٠)

بـێ عـەقڵو فـامو بـەش خـوراو
هـەر یـەك بـە جـۆرێ کەوتـە داو
لـــە کیـــسی چـــوو ســـەیرانو ڕاو
زمـــــان شـــــڕی، حـــــەیا ڕژاو
بە دەسـتو دەم، بـە گـوێوو چـاو
بەدکاریيـــە پیـــشەی، تـــەواو
کـــوردی ئەســـیری دڵـــشکاو
دوژمنـــی، خـــۆی ئاویتـــە نـــاو
ناترســـێ قـــەت لـــە چـــاوو ڕاو.

(٤١)

لـــــە چـــــاووڕاوی لانـــــەدا
خـــەیاڵی خـــاوی بـــا نـــەدا

مێگـــەلی وەختـــی ڕا نـــەدا
دراوی خـــۆی، بـــە کـــا نـــەدا
توولـــەی بـــە جـــووت‌و گـــا نـــەدا
تـــۆش بـــسووڕێ، بـــەم بانـــەدا
بـــەم چـــۆڵ‌و مێرگەپانـــەدا.

(٤٢)

لـــەم چـــۆڵە چیکە ســـەر مەکـــە
خـــوێنی کـــوڕان هـــەدەر مەکـــە
گـــوێ لـــە زەڕینـــی کـــەر مەکـــە
قـــازانج ئەکـــەی، زەرەر مەکـــە
لە هـــۆز خـــۆت بـــێ خەبـــەر مەکـــە
بووکـــت لـــە مـــاڵا دەر مەکـــە
گورگـــت بـــە مێگـــەل وەر مەکـــە
یـــاری لەگـــەڵ خەنجـــەر مەکـــە
(ڕاجـــی)، قـــسەی کـــە وەك ژەکـــە
بـــیری منـــاڵـــت، ژیروەکـــە.

(٤٣)

ژیروەکـــە لاوی دڵ بـــە جـــۆش
چیدی مەبـــە، بـــێ هـــۆش‌و گـــۆش
ئـــەمن پەرۆشـــی تۆمـــە، تـــۆش
دوور لـــە تـــەبیب‌و، هـــەر نـــەخۆش
نەبوویـــە یـــارو بـــادەنۆش!!.

❊❊

پەسن و پێداهەڵدان

پەسنی ڕۆبینتەنی جاف

تا هەڵبکەوێ سەروەری وەك ئێوە، لە جافا
نامێنێ لەناو کورد، عەشیرەت لە خیلافا
لاوێکی هونەرمەند، وەتەنپەروەرو مەردی
کێ بێ کە بەرەو ڕووت بوەستێ لە مەصافا؟
ناوت چییە؟ ڕۆبین تەنە، پۆلایە کارت
لێکهاتووە، خۆش ئەسمەر، موسەمما لە تەنافا
شایانی وەزیری، بەخوا، گەرچی مودیری
سەربەرزی ئەدەب، کانی هونەر، شێری لە قافا
ئەی بەندی دڵی (حاجی ئەمین)، جافی تەهەمتەن
نەمبیستووە لەم هۆزە دواکەوتە لە مافا
وەرگێڕی کە تۆ ڕووت لەکەسان، نەختێ بەکینە
عَنْ مَضْجَعها مِنْكَ، جنوبٌ تَتَجافی
بورهانە هەموو بیرو، وشەت حیکمەتو شانە
بورندەیە شمشێری وچانت لە غیلافا
دائیم کە پڕی نیعمەتە دیوانت، ئەوا خەڵك
يَسْعَوْنَ الی البابِ ثِقالاً وَخِفافا
هەرچی نەشی ناسیبی، کە ئەتناسێ لەخۆوە
وا دیاری لەناو کۆمەڵە، وەك ڕۆژی لە تافا
با عالەمی بێگانە بزانن، کە مە جافین
في المَجْدِ، مَعَ السُّؤدَدِ لَنْ نَتَنافی
جێی فەخرە هەبن وێنییەیی تۆ زۆر لە عەشیرەت
ألعِزَّةُ بِالقُدْرَةِ، حَتّی تَتَکافی

چونکە هونەرت، شۆرەتی خستۆتە سەمای کورد
بێگانە ئیتر هیچی نەماون لە گەزافا
من بەندەیی ئەم هۆزەوو خاکەم، کە هەتا هەم
هەر چەپڵە لە دەستانمە، هەر دەم لە هوتافا
ئەی کاکە، ژیانم کە لە ڕووی ئێوە تەواوە
کُلُّ مَرَض العَيْشِ يُعافى وَيُشافى
من گوڵ ئەپەرستم، کە لەباخی گەلی کوردان
كَالبُلْبُلِ في الصُبْحِ أُغَنّيهِ عِزافا
کوردیو عەرەبی تێکەڵ ئەکەم، تا بە برایی
ئەم قافیە لێکخۆش بێ، لە هۆنینو لە بافا
زەردشتییە ئەم کێوو کەژەو، میوەوو مێوە
قَدْ وارَثَها الجافُ سِهاماً وَسِلافا
نەمزانی سوپاست بە چ کەم؟ کاکی جوانمێر
إذْ حَيَّرَني وَصْفُكَ، لَمَا أَتَدافا
ئەو کاتە لەڕێت، بێکەسو ئاوارە ئەوەستن
لا تَتْرُكْ أَلطافُكَ لِلخَيرِ مُضافا
ئەو شەخسە حەسوودی کە ئەبا پێت، ئەزانێ
قَدْ أَلبَسَهُ الجَهْلُ مِنَ الحُمْقِ إكافا
لەم عەشرەتەدا، کار هەموو ڕاستو تەرازوون
فَالْعَدْلُ يَدُ الحِكْمَةِ، وَالْحَقُّ يُوافى
(ڕاجی)، بەهەموو شێوە لە ڕووی هۆزی ئەپشکوێ
لا يَمْنَعُ عَنْ ضَوْعِهِ جَنْياً وَقِطافا.

١٩٦٠/٤/٢٠

پەسنی سەید هادی ئەفەندی

بەنەوعێ کەوتەدەر عیرفان، ترینگەی تەپڵی شادی هات
سەراسەر پڕکران دەوران، کە ناوی نووری هادی هات
لە زینەت ئاسمان پڕبوو، وەکو گۆ شەوقی دڵ خڕ بوو
بەمەیدانی هونەردا چوو، گرێیەك، سەد گوشادی هات
بەبەزمی نەزمی تەعمیرات، خودا هێنایە تەحریرات
لە کۆیسنجاقەوە دێهات، هەموو جەژنی مورادی هات
وەکو ڕۆستەم، سەید هادی ئەفەندی ڕۆژی بونیادی
بەتەکیەو مەسجیدو نادی، بەبازاڕی تەمادی هات
عەجەب حوکمێکی دامەزران، بە کەم وەختێ وەکو باران
لەلایێ مەڕمەڕو مەرجان، لەلایێ حەرفی بادی هات
لەلایێ گێچو بەردو دار، لەلایێ هەندەسەو کردار
لەلایێ مەسجیدو بازاڕ، لەلایێ نەخشی عادی هات
دەڵێن مەئمووری ئەوقافە، درۆیە، ئەو قولەی قافە
نفووزی ئەمری پڕ تافە، بەگوێرەی ئیعتیمادی هات
سەمای گوڵزاری پێداکرد، ستارەی نەحسی ئاواکرد
کەچەند دووکانی ئینشاکرد، چ ئەسکەندەر نەژادی هات
چ دووکان، قەیسەری قەیسەر، چ دووکان، مەڕمەڕو گەوهەر
لەزینەت مونتەزیم یەکسەر، بە بەزمێکی ئیرادی هات
ژیانو نازکیو ڕەوشەن، دڵی وەك جەننەتو گوڵشەن
کە (کۆیە) مەیسەرو مەیمەن، بەپێشکەوتەی بیلادی هات
بە شوعلەی ڕاستیی سەرکەوت، لەئەوجی غیرەتا دەرکەوت
لەقاپیی ئەو عەدو وەرکەوت، بەئاهی نامورادی هات

حکومــەت مــاڵی ئاوابــێ، کــە زاتێکــی وەهــای لا بــێ
بە تــەرفیعی موهــەییا بــێ، کــەوا هوشــیارو هــادی هــات
خـــودا تـــا ئـــاخیری کـــاری، بمێنـــێ کـــارو بـــازاڕی
کە ئەم، سەربەرزە ئاساری، بە چاکیی شـکڵو مـادی هـات
هەموو (کۆیە)، سەفا پڕ بوو، کە ئەو شێری شـکاری خـوو
بەهــەیوانی وەفــادا چــوو، بــە تــوڕڕەی ئیجتیهــادی هــات
لەسەر حوکمی ئەزەل (ڕاجـی) کەکێـشای ڕەسمـی تـەئریخی
جریــوەی کەوکەبــەی دایــم لــەبورجی ئیــنفیرادی هــات[1].

پەسنی شامیل یەعقوبی- جێنشینی کۆیە

(١)

خـــودا چـــەرخی بـــەکاری کیمیـــا کـــرد
هـــەوێنی دادی، پـــڕ عـــەردو ســـەما کـــرد
دروەشـــی دا، قـــەزایی کـــۆیی ســـنجاق
کـــە ڕۆژی ڕوونـــی کـــوردی ئاشـــکرا کـــرد
بلێـــسەی عـــەدڵو ئەســـتێرەی ســـەعادەت
بـــە قائیمقـــامی ئێمـــەی ڕەهـــنوما کـــرد
نـــەوەی یەعقوبییانـــە، کاکـــە شـــامیل
هـــەموو دەردێکـــی بـــێ دەرمـــان دەوا کـــرد
ئـــەهالیو شـــێخو ئاغـــاوو مـــەلاکان
هـــەموو پێویـــستی هـــەر کـــەس، پـــێ ڕەوا کـــرد

١-ئەم نیوەدێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە ساڵی (١٣٥٤ کۆچی) بەرامبەر بە ساڵی (١٩٣٥ زاینی)، بەڵام دەبێ بەم شێوەیە هەژمار بکرێ: (جریوەی کوکبەی دایم، لە برجی انفرادی هات)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.

لەسەر مقیاسی ژیریی، بێ تەرازوو
بەرانبەر هاتو، مەخلووقی ڕەها کرد
لەڕووی بەخشینو لوتفو ڕەحمو ئینصاف
قەزاییێکی تەڕو تازەی بینا کرد
بە عیلمو فەنو وریایی، لە پڕدا
بەعالەم کەهروبای بەهرەی وەفا کرد
لەڕێی تەحلیلو تەرکیبی ئەساسی
بە بەرزی نیشتمان، فەرزی ئەدا کرد
کە هاتە سەر ژمارەو جەبرو نیسبەت
شکاوو ساغو ناوەنجی جیا کرد
کە هاتە سەر مەساحەی میللەتی خۆی
هەموو شەکلێکی پەرداخو بەجا کرد
کە خاوەن خۆیەتی بۆ نەزمو تەرتیب
دڵی کوردی پڕی حەمدو سەنا کرد
بووە باوکی بەشەر، وەك دەوری ئادەم
بەڵێ وەك نووحە، کەشتی بۆ چیا کرد
حەقیقەت، فەیلەسوفێکە لە کوردان
کە دەستووری سولەیمانی پەیا کرد
کە ئەو گەنجەی بە ئەم چەرخە نیشان دا
خودا ڕەحمی بەقەومی بێ نەوا کرد
بەچی کەم وەسفی ئەو عالی جەنابە
کە (شامیل بێگ)ە ناوی، ئینتیها کرد
وەرە (ڕاجی)، بپاڕێوە لە یەزدان
کە ئێمەی وا برایانە تەبا کرد.

١٩٤٣

(٢)

بــه نــووری هێــز ڕوونــاکن، زەمـــین‌و ئاسمـــانی کـــورد
بــه ئــاتۆمی عەمــەل پــاکن، دڵ‌و کەللــەو گیــانی کــورد
بــه بڕیــاری جیهــانگیری، هــەموو یــەك بــیره وەســتاوه
نیـــشانەشکێنی ئاواتـــه، ســـەروکاری زمـــانی کـــورد
کــه تــەئریخیش نــەکا ساغی، بڵـێ ڕەحمــەت لــه ڕابــردوو
که ئێستا ئەو بەهەشتەی خوا ئەفەرموێ، نیـشتمانی کـورد
مــشوورگێڕی ئەگــەر زۆریــشه، کــورتی پێــت بڵـێم کێیــه
ڕەئیــسی شــاری کەرکوکــه، شــەهی ڕوتبــەو نیــشانی کــورد
نەسەب (یەعقوبی)یه، ناوی به (شامیل بەگ) ئەناسن گشت
کوڕی بەگ (صافی عەبدوڵڵا)، نــەجاحی ئیمتیحــانی کــورد
له ژیندا کۆن‌و بێ تام بوو بوو قــەومی ئێمــه، ســەر لــەنوێ
دلێرێکـــی وەهـــا بـــەرزی بـــه دەســـتووردا ژیـــانی کـــورد
ئــەبینن هــەورو بــاران‌و، بلاچــەو مــانگ‌و ڕۆژو چــەرخ
لــەڕووی قازانجــەوەن گــشتی، بەگــشتی پاســەوانی کــورد
گوڵی بەختی وەری بوو، چــرچ‌و ســیس بووبــوون گیــاو داری
گوڵی پشکووتەوه دیسان، گــەش‌و تــەڕ، بــاغ‌و بــانی کــورد
چــریکەی بولبــول‌و قــومری‌و، زریکــەی بــازو نــازی گــەل
ئەسیریان دایــه بــەر مــەودای شــەپۆلی کەشــکەلانی کــورد
ترینگەی تەپڵی جەژنه، پــڕ بــه دونیــا، ئەمــسەرو ئەوســەر
ژیـــاوه، نـــامرێ، سەربەســـت بـــۆوه خانـــەدانی کـــورد
بـــەزانین‌و بـــه وریـــایی، بـــه بەخـــشین‌و بـــه ئـــابووری
لەچــاخی ئــەم حەکیمــه، ســـەربەخۆیه کامـــەرانی کـــورد

شەهەنشاهێکە بۆ ژینو ڕەوشتو پاسی سەربەستی
نموونێکی ئیرادەی خوایە، ئەم نوتقو بەیانی کورد
سوپاسی ئەو سوپاسالارە، (ڕاجی) قەت تەواو ناکا
ئیتر هەر جەژنی پیرۆز بێ، هەموو هۆزی جوانی کورد.

(٣)

قائیممەقامی کۆیە، گەنجێکی شەهسوارە
ساحیبقڕانی دەوران، مەردێکی پایەدارە
(یەعقوبی)یە نەژادی، کە (شامیل بێگ)ە ناوی
سەرداری عێلو هۆزی کوردی وەتەن بەهارە
ژیانە خاکی پڕ کرد، حەسانەوە عەشیرەت
کۆمەڵ هەموو لەبارە، دوژمن هەموو هەژارە
وا کارەبای عەدالەت هەڵبوو لە موڵكو میللەت
گورگەو شوانی بەرخە، گوڵەو ئەنیسی خارە
وا کیمیایی لوتفی، ڕووی نیشتمانی پۆشی
دڵێكو سەت هەزارە، گوڵێكو سەت هوزارە
ڕوویی مەقامی بەرزی، ڕووناکە وەك ڕوخی خۆر
ئەحکامی بێ گرێو گۆڵ، میزانی زوڵفی یارە
بە تەرزی ڕێکوپێکی، ئەم شۆخە چونکە هەستا
هەموو بەهەشتە هەرچی لادێوو دەشتو شارە
ئەستێرەکەی درەوشا، بەتاجی سەعدی زێڕین
منداڵو پیرو بورنا، هەموو قەدی چنارە
(ڕاجی) بەخۆتو کۆمەڵ، بخوازە سا دەوامی
ئەوی سوپاسی ناکا، زانراوە نابەکارە.

(٤)

ئـەو سـەروەرە سەرپشکە، لـە کۆمـەڵ کـە عەواڵـە
(یەعقوبی)یە، (شامیل بەگ)ە، شـاهێ بـە کەماڵـە
دەسـتووری بـە سەربەسـتییو بەخـشینە بەعالـەم
زانـاوو خێرەدمەنـدە، خـودا شـاهیدی حاڵـە
تێکۆشـەری بـەرزی وەتـەنو، پەروەرشـی کـورد
زنجیرەیـی کـرداری، هـەموو نـەقشو جەماڵـە
دیـوانی پـڕە، شـاه و گـەدا دێنـە سوپاسـی
لـەم دەورە نـەزانیش، هـەموو زانـستی لەپاڵـە
لَمّـا اْختَـرَعَ الوَحْـدَةَ و الأُلْفَـةَ في القَـوم
قَـدْ إمْتَلَـأت عرصَـةُ دُنيـا بِعَدالَـة
والله، لَقَـد ضـاءَ بِمَجْـدٍ و سَـعادَة
لَمّـا عَـزَلَ الخـائِنَ، و الـصِدقَ أمالَـه
(ڕاجـی)! نەتـەوێ باسـی سوپاسـی کـە بنووسـی
قوربـانی بکـە هەرچـی گیـانو سـەرو ماڵـە.

(٥)

بنـازم، کاکـە(شـامیل بـەگ)، پڵینگـی کـوردی دەورانـی
کـوڕی (بـەگ عەبـدوڵا صـافی)ی، بڵێـسەی نـوری یـەزدانی
ئـەتۆی وا (جێنـشین) لـەم کۆیـەدا، کۆبۆتـەوە میللـەت
بـە ڕوتبـەو شـانی ئەسـکەندەر، لەسـەر تـەختی سـولەیمانی
وەکـو زۆرێـك لـە دڵـسۆزان، هومێـدو بـەختی ئـەم هـۆزەی
لـە عـیلمو فەیلەسـووفیتا، ئەرسـتۆ یانـە لوقمـانی؟

بــه بەخــشین (حاتــەمی تــائی)، بــە داد (نۆشــیرەوان) ی تــۆ
بەلاغەت (ئیمروئولقەیس)ی[1]، فەساحەت پێشی (سەحبان)ی[2]
بەچی وەســفت بکــەم، یــارەب، حەســوودت غــەرقی ئافــەت بــن
لەهـــەر شـــێوەو ڕەوشـــتێکا، گرانیـــت کـــردە هـــەرزانی
بلـــێ (ڕاجـــی) هـــەتا مـــاوی، خـــودا بیکاتـــە بـــەرخوردار
لەســـایەی پێبگـــەن گـــەنجی ولاتو مـــەردی کـــوردانی.

پەسنی مەلا عەبدوڵلا - کاتبی دادگای کۆیە

مایــەیی ژینــی مــنو، بــەرزی وەتــەن، شــابازی کــورد
نووســەری دادو عەدالــەت، میهتــەرو هــەمڕازی کــورد
خۆشەویــستی گیــانو دڵ، ئــاواتی گــەل، نرخــی عەمــەل
ژیــرو زانــا، پــیری بــیرو، زاخــی هــۆشو نــازی کــورد
تاجی ســەر، بــازی هونــەر، ســۆزی جگــەر، بــاغی بەبــەر
شێری ژیــن، شــیری مــژین، شــاهێزی تــین، شــیرازی کــورد
تــا فەلــەك دەرخــا، وەکــو کاکــە عەبــدوڵلایی مــن
نایەتــە بــاسو قیاســی عــامو خاصــی ڕازی کــورد
تــا ســولەیمانی، بکــا شــاهی ســلێمان ئــاوەدان
نایــەنێ وا شــارەزای بــازاڕی هیممــەتخوازی کــورد
دڵ کە بــیری ئــەو ئــەکا، خــوێن هەڵئەڕێــژێو دێتــە چــاو
هێند گەشو ڕووخۆشە یــاری یارمــەتیو دەمــسازی کــورد

1 -یەکێك بووە لە شاعیرە عەرەبە ناودارەکانی سەردەمی جاهیلی.

2- سەحبان: ناوی (ابن زفرین أیاس وائلی)یە، وتاربێژێکی بەناوبانگی عەرەب بووە، لە ساڵی (٥٤ کۆچی - ٦٧٤ زاینی) کۆچی دوایی کردووە. (مەعاویە) پێی گوتووە: تۆ بەهێزترینو بەتواناترین وتاربێژی عەرەبی.

لێوی خۆش گوفتاری هەروەك دەستەچیلەی کێوی توور
کارەباو دەرمانی زامو، حەنجەرەی ئاوازی کورد
بۆ ژیانی گەل، چ تێکۆشەر، نەهەنگو، پاڵەوان
ڕاوەبەختی نیشتمانو، ڕابەری ئیعجازی کورد
گیانی شیرینی گەلو (ڕاجی)، کە هەر تۆی گیانەکەم
چاوەڕێم گەش بێتەوە پێت، ڕوومەتی لاوازی کورد.

سوپاس و بەخێرهێنانی

حاکم عەلائەددین - دادوەری دادگای کۆیە

(١)

کە ڕۆژنامەی لەمێژ و، چەرخی دەووار
نیشانی دا نیشانەی نیشتمان کار
لە نیسانا، نیسانەی سەوزو سوور کرد
کە باراندی لەدەریا، دوڕڕی شەهوار
پڕۆتۆن، لیکترۆن، نووسانو گیرسان
پسا زنجیری بەدکاران، بەیەکجار
(عەلائەددین)ە کاکم، حاکمی (کۆ)
گەیشتۆتە هەموو مەیدانو هاوار
لە دەریای کۆشا، گەوهەردەرێنە
بەقازانجی وەتەن، بۆتە کەسوکار
سەری بەرزو، دڵی پڕ بیرو، ڕوو خۆش
بەخوو شیرینو، خاوەن تەرزو گوفتار
(سلێمانی)ی نیشانداوم، سلێمان
مولازم ئەووەلی لەشکر، بەملیار

لــە بــەگزادانی کــوردە، کاکــە (حامیــد)
ئــەوە، جێگــەی ســوپاس‌و کەشــفی ئەســڕار
مــودیری (تەقتــەق)ی مــە، کاکــە (ڕەمــزی)
لــە بــەگزادانی جافــە، مــەردی ســالار
ئەناســێ ڕێــزی یــاری‌و، هــۆزی سەربەســت
ئەترســـێنێ ســـوپای هـــۆزێکی لاســـار
سوپاسـی (قـادر ئەفەنـدی)، نووسـەری چـاک
دەکــەم هــەردەم، بــەبێ پایــان‌و میقــدار
لــە ئیجرائــاتی حــەق، بــێ چــەندو چــوونە
گــولّی گەردنکەشــی نیــسان‌و ئــادار
بەمامۆســتا (حەمــەد)، زانــین دڕەوشــا
ئەرســتۆی دا بــە ئەســتۆ، مــەردی جێــدار
لــە چــەرخی فەلــسەفەیدا، قوتــب‌و میحــوەر
لــە عــەردی هەندەســە، ئــەو بۆتــە پــەرگار
براکــەم، (کاکــە قــادر)، ویــش موعــەللیم
گولّی ســەر تــەپلّی ســەرمە، مــەردی هوشــیار
قــەدیمین پێکــەوە، هــەر بــۆم بمێنــێ
وەکــو ئەســتێرە بدرەوشــێ لــە ئاقــار
بــرای عــارەب زمــانم، کــاك (نــەجیب)ە
نفوســی خــستە بــەر مقیاســی ئــەژمار
قۆمیــسەر ناحییــە، (صــدیق ئەفەنــدی)
لــەبیرم چــوو، کــە بینووســم هــەوەلّ جــار
ئــەویش ڕۆحێکــی کــوردە، بــێ فــڕوفێلّ
لــە تــەحقیقاتی کۆشــەر، هــەروەکو مــار

بــرای خـۆم، دڵبــەری خـۆم، (کاکــە ڕەش) بــێ
پەســـەندو، حـــورڕو، گـــەنجێکی خەبـــەردار
ئـیتر (کــاك مــستەفا)، وەســفی بەچـی کــەم؟
لـە یاریـدا، سـەدای هـەی هـەی، دەلـۆ سـوار
لـــە ئەســـلاکی، (ســـەعید ئاغـــا) ئەناســـم
هـــەوای وەرگرتنـــــی ئـــەخباری ئـــەقتار
بـــەخێرێن، تابیعـــەو گـــشتی لیـــوا، حـــەق
بــە خزمــەتکاری دەوڵــەت، یــەعنی جانــدار
ئـیتر (کوێخـا حوسـێن)ە، مـیری (گـەرمۆك)
کـــە زۆرم خۆشــدەوێ، مـــاقووڵو موختـــار
لــە(کــارێز) دادەنیــشێ، کــاك (موحەمـــەد)
ئەساســـەن کۆییـــە، ئـــەو مـــەردی ســـەرکار
لەســـەر چـــاوو دڵو گیـــانم، بکـــەن شـــەوق
بـە چـەنگو نـەی، کەمانـچەو، بەربـەتو تـار
لـــەدیوانی (عـــەزیز ئاغـــای غـــەفوری)
مەلـــەك دێنـــە ســـەماوو بـــەزمی دیـــدار
لـــەپێکی بـــادەدا، دڵبـــەر ئەکێـــشێ
عکوسـی ڕاسـتو چـەپ، وەك زوڵفـی عـەییار
بـــەخێرێن، هـــەر لەســـەر گیـــانم، بـــەخێرێن
گـــەلی ئـــەربابی مـــەعناو، قـــەومی بێـــدار
بەچـــاوی ئێـــوە، کـــوردم ســـەربڵندە
بـــەناوی ئێـــوەوە، مـــن بوومـــە بەشـــدار
لـــەوەی خۆشـــی زیـــاتر، بـــۆچ بگونجـــێ؟
دڵـــە ســـافو، جگـــەر نـــەیماوە ئـــازار

چ کۆمـــــەڵ، کۆمـــــەڵی بـــــەزمو زەمـــــاوەن
چ کۆمـــــەڵ، کۆمـــــەڵی زانـــــستو ئیقـــــرار
ببـــــوورن، گـــــەر نقوســـــتانە لـــــەڕووتان
کـــە (ڕاجـــی) ، ناکەوێتـــە کێـــشی ئەســـڕار.

١٩٤٥

(٢)

نامەیەك بۆ حاکم عەلائەددین

بـــــرای بـــــەڕێزم کـــــاك عەلائـــــەددین
سوپاســـــت ئەکـــــەم لەمـــــەرگو لـــــەژین
بەنامـــــەکانت، کـــــە گـــــەش بوومـــــەوە
نـــــامن لەســـــەر چـــــاو، هـــــەزار ئافـــــەرین
ئـــــەو کاتـــــە وابـــــوو، بـــــەرەنگاری کـــــات
لـــــەتۆ تەئەســـــسوف، لـــــەمن ئـــــاه و شـــــین
کـــــاتێکی تـــــر دێـــــت، خـــــودا حـــــەز بکـــــات
کـــــە دوو دەســـــتی یـــــەك، گـــــەلێ ڕاگووشـــــین
بـــــە ئـــــاواتو هـــــات، بـــــە جـــــەرگی بەســـــۆز
بەگرژینـــــــــەوەی ولاتـــــــــی ئـــــــــەمین
نـــــەوەك خوێنـــــدەوار بـــــرای یـــــەکترن
خوێنـــــدارن هـــــەتا لـــــەڕووی خوێنمـــــژین
ئـــــەو کاتـــــە ڕۆیـــــیم، پێویـــــستم ســـــەفەر
ئـــــەتۆ ببـــــوورە، لـــــە کـــــورتیو لـــــە قـــــین
لـــــە بـــــیرم ناچـــــێ، لێـــــرە، لـــــە کۆیـــــە
کـــــە ڕامـــــانبوارد، بەچـــــەند زەوقو بـــــین

خــــصوص، کـــه هـــاتم بـــۆ مـــاڵی ئێـــوه
ئەســـــتێرەم هـــــەڵات، لەخۆشـــی یـــەقین
دنیـــا هـــــەر وایـــــه، دڵان لێـــك ئـــەکا
دەبـــا ئـــاخ بخـــۆین، بەدیـــدەی نـــومین
عالـــــەم هــــەزار دڵ، ئێمـــەش تێکـــەڵاو
بەوێنـــــەی خــــەیاڵ، گوڵـــستان چـــنین
فەرمووتـــــه ســــاڵێك بـــــەبێ گلـــــەیی
ســـەد ســـاڵی تـــر بـــێ، بـــرام، خۆشـــترین
ئێـــسته تـــالع ڕەش، کـــه دوور کەوتنـــەوه
هیوامــــه پێبگـــــەم، بـــــەباڵی فـــــەرزین
لـــــەنێزیك‌و دوور، بـــێ بەینـــــه بـــۆ دڵ
گیـــــانی وریـــــای ســــــەماوو زەمــــــین
بــــه بـــیری ئێـــوه، دەکـــەم هـــەموو دەم
چـــاوی دڵ ڕوونـــاك، تـــامی دەم شـــیرین
گەرچـــی تـــۆش وەکـــو منـــی برینـــدار
خوایـــه چارەســـاز، بەهـــەر پێکگـــەیین
کـــاکی خـــۆم، مـــرۆڤ بـــه ســـەبرو ســـوبات
بـــه داخـــواز ئـــەگا، بـــەبێ نـــەنگ‌و کـــین
نەکـــەی خـــەم بخۆیـــت، لـــەنازی گـــەنجیت
بـــه خـــۆراکی ڕۆح، باغـــت کـــه پـــەرژین
بزانـــــــه ڕۆژت، هەڵاتـــــــــــه ڕۆژه
شـــەوت بـــه پرشـــنگ، بەتافـــه پـــەروین
دەســـتی پـــیرۆزی باوکـــت مـــاچ ئەکـــەم
ســـەلام لـــه (دڵـــشاد)، بـــرای بـــه تـــەمکین

دلاوەر، کۆسـرەت، چـاویان مـاچ ئەکـەم
سـەلام لـە خوشـکان، بـە حورمـەت بـژین
والیـدەی عـەزیز، بـەخێر بێتـەوە
لـە پایتـەختی بـیر، بـە سـەد هێـزو تـین
نادیـدە، عـەرزی سوپاسـم بـەرە
بـۆ کاکـە حـاکم (محەممەدئـەمین)
ئـەویش کەسـێکە، وەکـو سـولەیمان
خاوەنـدی چـاکەو، نقـێمو نگـین
چ خۆشـە بـرام، لـە ڕۆژانـی شـاد
بـە پـرسو وەرام، کـە دابنیـشین
ئەمـە کـزەی دڵ، ئـەوەش نیـشتمان
لـە بـەینی سـۆزو، گەشـەو، پێکـەنین
بـە ئـاوازی خـۆش، بـە نۆتـەی هـەوەس
هـەوا بکەینـە کـوورەی ئـاگرین
لـەڕێی تەماشـاو، موتـاڵای ڕووان
هەسـتینە هەسـتی لەچـاوان دزیـن
هەریەك بە ڕەنـگو، هـەر یـەك بـە دەنگێ
هـەر یـەك بـە بۆنـێ، تێکـڕا بپـشکووین
کـە یـەك دیـار نـەبوو، ببینـە خـەمبار
بـۆ نـووری کوڵمـەی، بـە زاریو گـرین
زەوقـی جـەماتو، یـارانو، یـاری
بڵـێ گیانـە، لـەناو مێـشکی ژیـن
ئـەتۆ زۆر باشـی بـرام لـە شـارا
ئـەمن لـەلادێ، پەراسـووم ڕزیـن

وا مـــــــــردووم، وەهــــــا، نابووژێمـــــــەوە
بەســـــەد ئــــارەق و، بـــــە ئەســـــکەنجەبین
بێـــــــدادە دەردم، قــــــــەرارم نـــــــــەما
لــە لێفـەو دۆشـەك، لـەهیچ سـەر سـەرین
لـــــە دەردی دووری، هــــــاواری کـــــێ کـــەم
کــە فریــام کــەوێ، لــە گرمــەی تــەپین
بمبەخــــــــشە زاری شـــــــــکاتم نییـــــــــە
قەڵـــەم تــــەوژمی نـــەما لـــە نووســــین
خـــۆی پــیرە (ژیکــۆ)، خـــەیاڵی تـــازە
وەکــــو لەشـــــەودا، جــــەماتی پــــەروین.

(٣)

ڕۆژی جەژنـــــە، وەختـــــی ڕوونــــاکی دڵــــی کوردانمــــە
دەسگووشــــــینو ســـــــەربڵندی، ئێـــــستە وا میوانمــــە
کۆمــــــەڵێکی نیـــــشتمانی بــــــۆ ژیــــــانم دابـــــەزین
یـــەك بەیـــەك تــاجی ســـەرو، پڕشـــنگی دوو چـــاوانمە
حـــاکمی کۆیـــسنجەقە، کاکـــە (عەلائـــەددین)ی کـــورد
مــــەردی سەربەســــتی ڕەوشـــتو، دیـــاریی یەزدانمـــە
پایــــەیی بـــــەرزی، دەکـــــا دەرمــــــانی دەردو ئـــــارەزوو
غایـــــەیی تـــــەرزی ئــــەوە، ڕوتبـــــەو نیـــــشانەی شـــــانمە
یەك، مولازم بوو لەکۆیــە، ئێــستە تــەموین ئــەمر ئــەکا
کاکـــە (مـــەحمود بـــێگ) ی ســـەروەر، ڕەهبـــەری هۆزانمـــە
بـــۆ هـــەموو کـــاری وەتـــەن، ئـــەو بۆتـــە شـــایانی ســـوپاس
بـــــۆ هـــــەموو بـــــیرێ لــــــەجێی بـــــاپیرەوو باوانمـــــە

نووسەری بەردەستی حاکم، کاکی خۆم (عەبدولـصەمەد)
جێـی هومێـدو سـەنگەری ئـەم کـوردی سـەرگەردانمە
ئەو جـەوانی تێگەیشتوو، کاکـە(ئەسـوەد)، نـەوتوجارِ
ئـــارەزووی ســـەربەرزییو، نەقدینـــەیی خێرانمـــە
وا لـــە دیـــوانی (عـــەزیز ئاغـــای غـــەفوری زادە)دا
ڕۆژو مـــانگو موشـــتەریو زوهـــرە، لەســـەر عەردانمـــە
گـــوڵ دەمـــینو، دڵ گەشـــین، ڕۆژی ژیانـــە وەك بـــەهار
بـــا لەســـەر ڕەگ شـــین ببـــێ، ئـــەم هـــۆزە گـــەر پاوانمـــە
من لە ڕێـی ئـەو سـەروەرانەم، سـەر چییە، قوربانییـە!
(ڕاجیـــا)، چـــونکە نیـــازی گـــشتییان هەڵـــسانمە.

(٤)

إنَّ بَـــيتي لعَتيــــق، و أعــــيشُ في مَجـــــالِ
ونَـــسيمُ الـــدَهرِ أعيــا النـــاسَ في تَـــشريحِ حـــالي
طالَمـــا أَزهَقَـــني الأيـــام في زَخـــفِ اللّيـــالي
لَيـــتَني أعـــرِفُ نَفـــسي، وَيَمـــيني وَشِـــمالي
لَـــمْ يُجـــاذبْ مغنَطيـــسي، عِنْـــدَ سَـــلبٍ و ثُبـــوتٍ
وأرى الأحـــلام تَعـــدو الحَـــقّ في سَـــهر الخَيـــالِ
عِنـــدَما جـــاذَفَني الحـــبّ، وإخـــوان المَعـــالي
قَـــدْ تَرَكـــتُ العَـــينَ تَجلـــو بِالـــدُموعِ والوِصـــالِ
يـــا دُمـــوع الحُـــبِّ، هَـــل تَجـــرينَ صِـــدْقاً بالأمـــالي؟
أَمْ بِنـــار القَلْـــبِ تَغلـــينَ دراكـــاً لِلمَـــوالي
يـــا عـــلاء الـــدَين، يـــا شَـــمسُ الـــضُّحى، غَـــوثُ الفُـــؤادِ
إنَّـــكَ المُخْـــتَصّ عِنـــدي، بِـــسَجايا وَ خِـــصالِ

يـــا أبـــا المَجْــد غَياثـــاً، أنـــا في أنحَـــس حـــالٍ
لَـــو بَقَيـــتُ فيـــهِ هَـــلاّ تقـــدرُ حَمـــل الوَبـــالِ؟
تـــۆ، کـــه خـــاوەن بـــیرو زانینـــی هـــەموو کـــارو وەرامـــی
ناتـــەوێ پـــیر بم بەگـــەنجی، یـــا بگـــەم هێـــشتا بـــە کـــاڵی
تاجی سەرمی، چونکه تۆ هەر بۆم بـژی، گـەنجی ژیـانی
چـــەندە تـــاری کێووکـــەژ بم، دێمـــەوە، دەبمـــەوە مـــاڵی
سەردەمێك بوو، بێ خەبەر مابووم لـە گێـژاوی غـەمانا
ئێسته خۆشـیم هـاتو شـەرتە، دانەنیـشم بـە بـەتاڵی
دەســـتگیری دیـــتنو دونیـــام ئێـــوەنو، نـــووری تـــەواون
زەنگوڵـــەی دڵمـــە، لـــە دووریتانـــە ئـــەڕوا ناڵـــەناڵی
إنَّ (راجـــــي) بِهَـــــواکُم ذابَ یَـــــسْعى لإِنْجِمـــــاد
فَعَلَـــيكُم عِـــزّ جُهْـــد، في قرانـــي وَارتِحـــالي.

پەسنی حوسێن بەگ

کێیـــــە؟ هونـــــەری بـــــۆ گەنجینـــــە کلیلـــــە
شـــۆخێکە، ســـەعادەت لەســـەری ڕۆژی جەلیلـــە
قائیم لە مەقامی مەلەکاندایـە (حوسـێن بـێگ)
باوکیشی، هەموو کـاری جەمالـە کـە (جـەمیل)ە
وەك ڕۆژە بـــە زەڕڕاتـــی حـــەقایق، لـــە ســـەمادا
بۆ بەخشو عـەتا، بـەحری سپیو، چـاوەیی نیلـە
ڕووحێکه لەناو جیسمی وەتەن، مەردی بـەناوبانگ
یـاری هـەموو سـەربەرزە، هـەموو دوژمنـی دیلـە
فکـــرش بـــدل خلـــق، چـــو جـــان در تـــن پاکـــان
معـــــزول شـــــده از همـــــه اوصـــــاف رذیلـــــه

قـد أَحْكَـمَ مـا يَختَـرِعُ اليَـوم وَأَمـس
مَـنْ راجَعَـهُ يَفْـرَحُ مِـنْ غَـيرِ وَسـيلَة
ايـن گـنج همـايون، بهمـين حكـم در ايـن كـوى
وَاللهِ قَـد إِخـتَصَّ بِمَجْـدٍ وَفَـضيلَة
در دائـرهء چـرخ بـود همچـو سـكندر
لا يَغْـرُبُ عَـنْ عِلمِـهِ أَفـرادُ قَبيلَـة
لەم گەردوشە پڕ شۆڕشـە، (ڕاجـی) نییـەتی بـاك
ئـەو حـەزرەتی سـەردارە، كـە بـۆ كـاری كەفیلـە.

پەسنی ئەحمەد دڵزار

چـاوەی هونـەرو، نوكتـەیی سـیمینبەرە دڵـزار
هیـوای وەتـەن‌و جـەرگی دڵ‌و، دڵ بـەرە دڵـزار
ئـاواتی گـەلی بـەهرەوەری كـوردە، بـە یـەزدان
كـوورەی هـەموو زنجیرەیـی بـێ جەوسـەرە، دڵـزار
گەنجێكـە، لـە دیـوانی ئەدەبـدا هەڵێـداوە
تیمـاری دڵ‌و سـپڵ‌و هـەناوو سـەرە، دڵـزار
ئەسـتێرەیی ئـاواتی درەوشـا لەسـەمای كـورد
هـەر وەك منـی ماتـەمزەدە تێكۆشـەرە دڵـزار
ئـەو تـازە نـەمامی وەتەنـەم، بـۆ بـەری خۆشـی
وا پێگـەییوە، كـانی گـوڵ‌و زێـوەرە دڵـزار
بـیری لـەدڵ‌و گـوێی ئودەبـا، گـەر بـچەقێنێ
هێنـد تیـژە ئـەڵێی نـووكی ڕم‌و نەشـتەرە، دڵـزار
دەسـتووری ژیـانی گەلەكـەی دائـەڕژێنێ
بەشـكو نەتـەوەی ئـازەرو ئەسـكەندەرە، دڵـزار

چـیمه لـه شكـسپیرو، لـه ڕۆسـتۆن‌و، لـه گۆتـه
گه‌نجینـــه‌یی كوردانـــه، كـــه ده‌رهێنـــه‌ره دڵـــزار
(ڕاجـی)! تـۆ بڵـێ نـووری دوو چـاوو دڵ‌و جانـه
هـاوخوێنی مـن‌و كـورده، ئـه‌ده‌ب پـه‌روه‌ره دڵـزار.

په‌سنی ڕاجی له‌لایه‌ن ئه‌حمه‌د دڵزاره‌وه

ئیمڕۆكـه لـه‌ناو ئـه‌هلی ئـه‌ده‌ب سـه‌روه‌ره، ڕاجـی
خـاوه‌ن خـه‌ده‌م‌و تـه‌خت‌و سـوپاو ئه‌فـسه‌ره، ڕاجـی
به‌برێكـــه، هۆژه‌برێكـــه، له‌مه‌یـــدانی ئه‌ده‌بـــدا
مانه‌نـدی نییـه لـه‌م وه‌تـه‌ن‌و لـه‌م ده‌ره، ڕاجـی
بۆ زینه‌تی ئه‌نـدامی بـوتی شـیعری گـه‌لی كـورد
ئوسـتادی هـه‌موو خـشڵ‌و چـه‌ك‌و زێـوه‌ره، ڕاجـی
ئه‌و، گـه‌وره‌ترین گه‌وهـه‌ری سه‌رئه‌فـسه‌ری شـیعره
مه‌شهووره له‌ناو گشت شـوعه‌را، ئه‌شـعه‌ره ڕاجـی
تیشكی هونه‌ری شیعری ئه‌وه‌نـد ڕۆشـنه، چه‌شـنی
پرشـــنگی گه‌لاوێـــژو مـــه‌ه و ئه‌ختـــه‌ره، ڕاجـــی
گـــه‌نجێكی ئه‌وه‌نـــد بـــه‌هره‌وه‌رو واهییـــه، حـــه‌تتا
هـــاوبیری شكـــسپیرو عـــه‌لی حه‌یـــده‌ره، ڕاجـــی
بـــۆ ئێكییـــو ده‌رخـــستنی ئـــه‌م كۆمه‌ڵـــه كـــورده
غـــه‌مخۆرو مـــشوورگێڕو عه‌جـــه‌ب ڕه‌هبـــه‌ره، ڕاجـــی
بـــه‌م ئـــاگری پـــڕ میحنه‌تـــه ســـووتاوه، به‌یـــه‌زدان
كـــوردێكی جگه‌رســـۆزو وه‌تـــه‌ن پـــه‌روه‌ره، ڕاجـــی
(دڵزار)! وه‌ره تـۆ بێـژه، بـچرپێنه بـه‌گوێی گـشت
پێغه‌مبـــه‌ری زومـــره‌ی ئوده‌بـــاو هۆنـــه‌ره، ڕاجـــی.

پەسنی گیوی موکریانی[1]

(١)

ڕووناکـــی چـــاوم، هەتـــاوی مـالّم
کاکە (گیو) گیان، نرخو فەسالّم
لەســـایەی تۆوە، هەوێنـــە کانم
دەوڵەتـــم تەواو، نەورۆزە سالّم
چەرخم لەگەڕدا، ســـەمابازە قەد
لە عەردی ڕەنگین، نەمان لاتو بەد
پایانـــی نادا، خۆشـــی ڕەسمو حەد
خەرمانی خێران، لە کشتوکالّم
ئەگەر کزیشـــم، کەســـێ نایەوم
لەباوەشـــی غەم، ئێســـتە ناخەوم
شەرتە بۆ وەتەن، هەرگیز نەسرەوم
بفرۆشـــم لەڕێی، مالّو منالّم
چیـمە لـــە ئاتۆم، لـــە هایـدرۆژین
لـــە گازی خنکێن، لەگەڵ ئۆکســـجین
کە کارسازی هەق، سازاندی بۆم ژین
نارێـــکە دوژمن، ڕێکە هەوالّم
نۆرەی بەهارە، بە زەوقو شادی
مێرگو هەوارە، ســـەرو ئازادی
تازە خەلســــــتام لە نامرادی
(ژیکۆ) گوێ بگرە لە گالّەگالّم.

١- ناوی تەواوی مامۆستا گیوی موکریانی نووسەرو زمانزانو ڕۆژنامەنووس (عەبدوڕڕەحمان سەید لەتیف شێخ ئیسماعیل خەزایی)یە، لە ساڵی (١٩٠٣) لە شاری مەهاباد لە دایك بووەو لە (١٩٧٧/٧/٢٤) لە موسڵ کۆچی دوایی کردووەو لە هەولێر لە گۆڕستانی (ئیمام محەمەد) نێژراوە.

(٢)

دانیـــشتووی هـــەولێرە، زمانپـــەروەری کـــوردان
ناسراوە لەناو کوردو عـــەرەب، (گیـــوی موکریـــان)
چەند ژیرو، هونەرمەندو، گیـــان سـووکە لـــە ڕوودا
چەند بەرزو، ئەدەب پـــەروەرو، خـــاوەن دڵو گونجـــان
تێکەڵ بەهەموو مەردومو، دووریش لـــە سیاســـەت
هانــــایی هـــــەژارانو، پەرســـتێنەری یـــــەزدان
چەند خۆشە لە تەبیاتی هەموو کەس، وەکو خۆراك
چەند توندە لەسەر جەستەیی دوژمن، وەکو سندان
پـــۆل پـــۆل ئـــەوا دێـــنو دەچـــن نووســـەرو زانـــا
تـــا ببنـــە قوتـــابی هـــەڕەتو فەلـــسەفە لێـــدان
نەمـــدیوە، براکـــەم وەکـــو ئـــەو میهتـــەرە یەکـــدڵ
زۆر دوورە لـــە حزبـــانو، نێزیکیـــشە لـــە خزمـــان
هەر ڕەهبەری دڵپاکییو، هـــەر هەمـــسەری زانـــست
ئەو ماوەتـــەوە ئێـــستە، کـــە وەســـتاوە لـــە مەیـــدان
پـــیرۆزە لـــە ئـــەو، تـــازە کـــە چـــاپێکی کرپـــوە
ڕۆژنامـــەیی ســـەر تـــەختو، ســـەراپەردەیی دیـــوان
بێجگە لەوە چەند ســـاڵە لـــە فەرهـــەنگێ خەریکـــە
ڕێکـــدانی وەهـــا نـــەبووە، لـــە نێـــوانو لـــە دیـــوان
(پشکۆ)! وەرە تـــۆ پێکەنـــە، وەك خونـــچە بپـــشکوو
دڵ گەیوە بە ئامانجو، سەریش گـــەیوە بـــە کێـــوان.

(٣)

نامەیەك بۆ گیوی موكریانی

براكـــەی خۆشەویـــستم، (گیـــو)ی كـــوردی
دەزانم بـــۆ وەتـــەن ئـــازاوو مـــەردی
كـــە ئـــاوی تێگـــەڕا، ئـــەم گیانـــە وشـــكە
بـــەدەن خـــواردی، بـــە ســـافی‌و بـــە دوردی
لــــە دیـــــوانی وەفــــادا، یادگـــــاری
لـــە مەیـــدانی هونـــەردا، گـــردو گـــوردی
لـــە تـــۆ زیـــاتر، ســـەرو مـــاڵم نـــەماوە
كـــە داخـــی هـــۆزە هەرچـــی هـــەمبوو بـــردی
دڵـــم پـــڕ ئـــاخ‌و هێـــشی كـــوردو كاڵـــە
كـــە نـــاڕێكی بـــوو، هەرچـــی هـــاتو كـــردی
شـــەوی لێكجوایـــەزی كەوتۆتـــە چـــاوان
هـــەموو نووســـین درشـــتن، تـــا بـــەوردی
ئـــەوی بـــڕوا بەســـەر بـــەحری مـــرازم
ئەگـــەر گیانیـــشمە ســـا ئەیكـــەم بـــە پـــردی
دڵـــم خنكـــا، لـــە ڕێگـــەی خـــاك‌و خـــۆڵی
جگـــەر ســـووتا، لـــەتاوی دارو بـــەردی
شـــەوو ڕۆژ، دێتـــە گـــوێم لـــەم خـــاك‌و گەنجـــە
ســـەدای هـــاوارو، بـــانگی ئـــاهی ســـەردی
لـــە ڕێـــی مەقـــسەد، هـــەتا كوڵمـــەی ببیـــنم
لـــە چـــاوانمی ئەكێـــشم تـــۆزو گـــەردی
لـــە خـــاكی ئێمـــە، دوژمـــن چـــەتری هەڵـــدا
چ ئاسمانێكـــــە وا هـــــەورازە نـــــەردی؟

وەتـــەن! چـــبکەم لـــە تۆفـــانی بـــەڵادا؟
کـە ئەشـکی چـاوی مـن بـوو، گـەردی شـردی
براکـــــەم، چـــاوەکەم، ڕۆحـــــی ژیـــــانم
مەفـــەرموو، (ڕاجیـــا) لـــەم حاڵـــە مـــردی.

وەڵامێك بۆ مەلا ئەحمەد[1]

عەلەیکەســـــەلام، شـــاگردی شـــیرین
خـــوا بـــەرزت بکـــا لـــە زانـــینو دیـــن
تەفـــسیری خـــەونی شـــیعرو مەســـنەویت
جـــوان تێبکۆشـــە، بـــۆ هـــۆزو زەویـــت
پەلـــە پـــەل مەکـــەو، کـــورتی مەهێنـــە
دوایـــی بیرکـــەوە، هـــیچ دامەمێنـــە
هـــەووەڵ عـــەروزت، شـــایانی تەقـــدیر
شـاگردی بـاش بـەو، دوور بـە لـە تـەزویر
تـــەرازووی شـــیعران، زۆر تەریقەیـــە
دەرســـی هـــەرە زل، هـــەر ســـەلیقەیە
لـــە هـــەموو عیلمێـــك، تـــا زۆر بزانـــی
لـــە جـــەولانگاهی شـــیعرا جـــوانی

١- بـە (مـەلا ئەحمـەدی سـیوەیلی) ناسـراوە، لـە ڕۆژی (١٩٥١/٩/١٠) بەمەبەسـتی خوێنـدنی مەلایـەتی سەردانی شاری کۆیەی کردووە، لە ساڵی (١٩٥٢) ماوەیەك لەلای (ڕاجی) لەگەڵ چەند فەقێیـەکی دیکـەدا دەرسی خوێندووە. لەڕۆژی یەك شەممە ڕێکەوتی (٢٠٠٤/٧/١١) لەمیانی سەردانێکیدا بۆ شـاری ڕانیـە بـە خزمەتی گەیشتمو گەلێك زانیاری بەسوودم سەبارەت بە (ڕاجی) لێوەرگرت. مامۆسـتا گێڕایـەوەو وتـی: (شەوێك لە خەونمدا مامۆستایەك دەرسی عیلمی عـەرووزی پـێ گوتم، منـیش نامەیـەکم بـە شـیعر بـۆ مامۆستا ڕاجی نارد، ئەویش بە شیعر وەڵامی دامەوە). شیاوی گوتنە تاکو ئامـادەکردنی ئـەم دیوانـە کـە ئەمڕۆ ڕێکەوتی (٢٠٠٩/١٢/١٩) یە، مامۆستا مەلا ئەحمەدی سیوەیلی لە ژیانـدا مـاوەو لـە شـاری سلێمانی دادەنیشێ. - ئیسماعیل ڕاجی.

ئەگەرچـــی شـــیعر بەوێنـــەی بووکـــە
بـــەڵام نـــەك هـــەموو بووكێـــك ڕوح ســـووكە
تـــامو بـــۆن خـــۆش بـــێو، ژێـــرو ڕازاوە
مەترســـــە، بیخــــە دیـــــوانی شــــاوە
ئەحمەد! هۆنـەر بـە، نـەك شـاكی لـە چـەرخ
لەگێـچەڵ دەرچـۆ، بـە عـەقڵو بـە كـەرخ
ســـەلامی بـــەرزم بـــۆ مـــەلا (حەمیـــد)
مامۆســـتای بـــەڕێز، تـــالعی ســـەعید
كـــاك (عەبدولفـــەتاح)، ســـەلامی لێكـــە
لەخانـــەی ســـۆزا، پێكـــی بـــۆ تێكـــە
ئـــــەزانم جێتـــــان (كەڵكەسماقـــــە[1])
مانگتـــان لەبـــەینی بـــەدرو میحاقـــە
هیـــــوام لـــــە گـــــەنجان، تێگەیـــــشتنە
ئینجــــا مـــــــشوورو پێگەیــــــشتنە
تـــامی لـــە دونیـــا نـــەكردووە، (ژیكـــۆ)
هـــەر بـــۆ حـــەقایق، ئـــەكا جوســـتوجۆ.

پەسنی گوندی عەودالان

هێـــزی قـــودرەت بـــوو هەڵیـــدا خێـــوەتی شـــین، ئاســـمـان
دەســـتی حـــوكمو حیكمـــەتی خـــستە نیزامـــی ئینـــسو جـــان
پـــەردە پـــەردە، بـــورجو قادرمـــەی كـــەواكیب هـــۆنرا
كـــــوورە كـــــوورە، عـــــەردو ئـــــاوو بـــــاوو ئـــــاگر داخـــــران

٢- گوندێكە لە قەزای دوكانو مەڵبەندی بزووتنەوەی هەقە بووە.

چەرخی عونسورخانەیی دونیا، کە هاتە جۆشی کار
هەر شتەی ڕیزێکی گرتو، ڕۆژو شەو تەرتیب دران
ئادەمی هێنایەدەر، کردییە خەلیفەی جێنشین
بۆ کەمەربەستی ئیتاعەی، گیانلەبەر مەجبور کران
تا لە مندالآنی ئەو، بەدخوو پەیابوون جوون بە جوون
هاتەدی قانوونی وەحییو، پەیڕەوی پێغەمبەران
دۆزەخو جەننەت، ئیتر، دوو مەوقیفی ئینسانییەت
جەننەتی فیردەوسی خستە باغو ڕاغی (عەبدەلاّن)
لەمسەری دونیایەدا، تا ئەوسەری چیبکا، وەفات؟
ئەو مرازی ڕۆحی پاکی موڕشیدانەو سالحان
دەستی ناسازی بەسەردا هیچ نەکێشراوە، ئەبەد
نەخشو تەونی عیففەتو، حیکمەتسەرایی لامەکان
بۆ نەخۆشی دڵ دەواوو، بۆ نیزامی عەقڵە جۆش
نیشتمانی بیروڕا، دیوانی هەر ڕەمزو بەیان
پێی گەیاندن چەندە پیرو پێشەواوو دەستگیر
تێی گەیاندن فەیلەسوفو شاعیرو شانامەخوان
پێم وتی: ئەو جەننەتە لاهوتییە، کاخی جهود
کافریش گەر بێتە وێ، ناچێتەدەر بێ ئیمتیحان
(شێخ عیصامەددین) لەنەسلی (شێخ ئیسماعیل)، هەلآت
ڕۆژی ئەووەڵ نەوبەهارو، قیبلەگاهی جیسمو جان
ناکرێ باسی کوڕانی، کاکە (فەتتاحو، کەریم)
کاکە (عەبدولقادر)یشە، دوورە زەننی موفسیدان
گشتیان خاوەن کەرەم، سەببارو، دڵ نەرمو عەفیف
گشتیان خاوەن علومو فەنو هەر نرخی گران

وان سەعادەتمەندی دونیاو دینو عەقڵو، بەختو تەخت
یەك ڕەئیسی دینو، یەك دنیاوو، یەك مابەینی وان
هەر کەسێ بۆ خۆی بچێ بچنێ گوڵی باغی مەرام
با بچێ، بۆ خۆی بیناکا، کۆشكو قەسرو ئاشیان
حەوزو جۆگەی، کەوسەرو هەنگوینو شیرو ئاوی ساف
جگ بەوی خەونێکی نابینی ئیتر ڕۆحی ڕەوان
بۆچی شێت نابن، ئەوانەی دەرکراو لەو جێگەبن؟
بۆچی نەمرن بێ ئەجەل دوژمن بەگیان سەختیو دڕان
بۆ حەقائیق سەرفرازو، بۆ مەسائیب دڵنەواز
یەکدگیرو، یەك سوباتو، یەك مشوورو یەك نیشان
این همه مزرعه خواهد بجولانگاه عشق
دختر از حق شناسیدن به زندەو مردەگان
از صبا رفتو رسیدی بلبلان کفتُ شنید
در حیا چشم گلان چون غنچەزاری بوستان
بر هوای هر چه شد امد بدین عشرت سرا
از هوا سودا سرو، دل مستو گوش از امتنان
لَنْ تَرى في رَسمِها رَمزاً مُشیناً، فاستَمِع
شاکراً یَزهو بِها الکَونُ الزَمان والمَکان
إنَّ ما في صنعتي لیس لها شبهُ وجود
إنَّ ما في عِبرَتي لَیسَ بها شَيءٌ یُبان
تابەکەی (ژیکۆ)، وەکو چاوەش ئەڵێی باریکەبەند
ناگەیە وەسفی تەواوی موشکیلەی جوغرافیان.

١٩٥٤

شیوەن بۆ کۆچی دوایی

مامۆستا مەلا تەیب ئەحمەد بەهائەدین

چ شـــــۆڕێکە ئیلاهـــــی؟ ڕۆژی واوەیـــــلاوو گریانـــــە
بەشـــەر پـــڕ شۆڕشـــە، عالـــەم، خـــەریکی ئەشـــکبارانە
بـە بـەردو دارەوە، ئـەم خاکـە وا هەڵـچوو لـەکوڵ، هـاوار
ســەدای ئەملاکــە، ڕۆڕۆی جیننــە، قوڕپێــوانی ئینــسانە
لــە جەننــەت هــەڵکراوە چلــچرای ئــەڕواحی مامۆســتا
لــە ئێمــە شــیوەنە، شــایی‌و نیــازی حــوورو غیلمانــە
ئیمامی تـەییبی ئەحمـەد بەهائـەددین، حەقیقـەت نـۆش
بەڕەحمــەت فرســەتی دەســگیرە، گەرچــی لێمــە پەنهانــە
کوژاوە شــوعلەیی ئــەهلی مونــا، لــەم دەیــری سەوداســەر
سەری شاهان، لەبەر پـێ، بـەردەبازی جیـسمی بـێ جانـە
لەعالەم چوو، ئەساسی عیلم‌و شەرع‌و فەننی ڕەنگـاوڕەنگ
مەگەر ئێـستا لـە فیردەوسـا، خـەریکی دەرسـی قورئانـە
وەلی عــالیم، عــەلی عــارف، ئەنیــسی دەئبــی پێغەمبــەر
لــەبورجی مــەغفیرەت خورشــیدی تابــانی جیهــان بانــە
لەســەر عالــەم، زیــارەت واجیبــە بــۆ تــاهیرەی توربــەت
کــە بــۆنی جەننەتولمــەئوا، لــە ئــەترافی نومایانــە
هــەتا دونیایــەکی تــر بۆمــە دێنــێ، چەشــنی ئــەو زاتــە
بــە دائــیم خــۆی غــەریقی بــەحری قوڕپێــوان‌و ئەفغانــە
ئیمــامێکی وەهــا هــۆنراوی قــورب‌و سیلــسیلەی فــەتوا
کــە ڕۆیــی، بابگریــێ هەرچــی ئــەهلی عەهــدو پەیمانــە
ئەسەف بۆ مورشیدی کامیـل، درێـغ بـۆ پـیری ئیـدراکان
لەسەر تەختــەی کــەراماتی، کــە ئێــستەش بــادە نۆشــانە
بنــازم کەوکــەبی بــەختی، (موحەممــەد)، قــوڕڕەیی چــاوی
لەڕێگــەی ئــەو ئیمامــە، وا خــەریکی عــیلم‌و عیرفانــە

خودایــه، ئــەو چــرایەی کــز نەکــەی تــا ڕۆژی ئــاخیر دێ
کە بۆ دینی موحەممەد، ڕەنگو ڕەونەق، شـوعلە پەخـشانە
بە لوتفی تۆ مونەووەر بێ، لە خوتتەی عومری بـەرخوردار
کــە بــاغی عــومرو ئـەخلاقی، سـزای ئـەڕواحی شـاهانە
ئەگــەر (ڕاجــی) تەماشــاکەن، دەزانــن گــەنجی تــەئریخی
وەکو تووتی لــە جەنـنـەت، وا بەشــی دوو لـوتفی ڕەحمانــە
ئیمــامی مینبــەرو، میحرابــی وەرعو، جــامیعی تــەقوا
لەڕۆژی دوانزەمی جومعەی ڕەجەبدا، (بــازی غوفرانــە)[1].

سوپاسێکی سەروەری
بۆ کاکەزیادی حەمە ئاغای کۆیە

(١)

دونیــــا پــــڕی جــــوودو هونــــەری کاکــــەزیادە
عالــەم هــەموو ســوێندی بەســەری کاکــەزیادە
گــــەنجێکی وەتەنپــــەروەرو ســــوڵتانە لەکۆیــــە
گەنجینــــە، هــــەموو جیلوەگــــەری کاکــــەزیادە
بورهــانی دڵــی کوردیــو عەقڵــە، لــە دەماغــا
مــــەردیو ئــــەدەبیش بــــەهرەوەری کاکــــەزیادە
فەرشی بەری پێی عەردە بـە مــافوری گیــاو گـوڵ
شــۆخێکە، ســەما چــەتری ســەری کاکــەزیادە
تیــژاوی ژیــانی گەلــە، دەســتووری هــەموو هــۆز
شــــیرین لــــەبی هیــــوا شــــەکەری کاکــــەزیادە

[1] ١- (بــازی غوفرانــە)، بــە پێــی هــەژمارکردنی پیتــەکانی ئەبجــەد دەکاتــە (ســاڵی ١٣٥٦ کۆچــی) بەرامبەر بە ساڵی (١٩٣٧ زاینی)، بەڵام دەبێ لەکاتی هەژمارکردندا بە (بازی غفرانە) بنووسرێ کە ڕێنووسی دیوانەکەیە. واتە (مامۆستا مەلا تەیب)، لە ڕۆژی هەینی رێکەوتی (١٢/ ڕەجـەب/ ١٣٥٦ ك) کۆچی دوایی کردووە.

کـــانی هونـــەرو دادو عەدالـــەت، لـــە جیهانـــا
دیـــــوانی پـــــڕو موعتەبـــــەری کاکـــــەزیادە
هەرچی بەخەبەر هـاتو، ئـەوەی مـاوە لـە خـەودا
چـــاوی بـــەخودا هـــەر لـــەدەری کاکـــەزیادە
چیمە لـە سـتالینو، لـە مارشـاڵو، لـە چەرچـڵ؟
هیتلـــەر خـــەدەمو بادەگـــەری کاکـــەزیادە
شـــایانی سوپاســـی گـــەلی کوردانـــە، بەیـــەزدان
فیردەوســـی بـــەرین، ڕێ گـــوزەری کاکـــەزیادە
لوتفی ئەوە تاجی سـەری ئـەم میللەتـە، (ڕاجـی)
وا لـــوتفی خـــوداش، تـــاجی ســـەری کاکـــەزیادە.

(٢)

لە درێژەی پەسنی کاکەزیاد دا

هەمـوو عـالەم لەڕووی بەختو مرادە
دڵی یاران بە دیدەی شـــەوق، شـــادە
هەمـــوو بـــازاڕی دوژمن، وا کەســـادە
زەمیـــن ڕووناکییو، جەژنـــی بیـــلادە
که ڕۆژ بازی سەری کاکەزیادە
شەهی ئیقلیمی کوردانە، بەیەزدان
کە هەر ئەو خاوەنی نانە، بەیەزدان
هەموو فەزڵی لەدیوانە، بەیەزدان
ئەلەکتریکی شەبوستانە بە یەزدان
کە زوهرە دڵبەری کاکەزیادە

(سولەیمان)ی عەلەمداری جیهانە
(فلاتوون)ی حەکیمو، دڵستانە
موحیتی عیلمو عیرفانی زەمانە
فەڕی جوودی، وەکو دەریایی پانە
سکەندەر نۆکەری کاکەزیادە

لە تەئریخێ، کە دونیا دانراوە
مەلەك، جندو پەری، ڕیزە کراوە
نەمامی نۆبەرەی ئادەم ڕوواوە
زەمان ڕۆڵەیەکی وای نیشان نەداوە
بڵێم گەر هەمسەری کاکەزیادە

بنۆشن، ئەی گەلی کوردی قەلەندەر
بە قەرڕابەو، بە بادەی کاسەیی سەر
بە ئاوازی بڵندی میرو نۆکەر
وەکو بولبول نەواکەن، پیرو نۆبەر
کە جەژنی کیشوەری کاکەزیادە

سنووری نیشتمانم، باغو ڕاغە
بلووری دۆستانم، سافو ساغە
دڵی دوژمن، لە سەد جێگاوە داغە
لە بن هاتن، چ قەومی قوڕمساغە
کە چەرخم، ڕەهبەری، کاکەزیادە

هەمەوو بەزمو نیازو کامە ئیمڕۆ
هەمەوو زەوقو کزەی پێنامە ئیمڕۆ
هیوای دوو لێوی ساقیو جامە ئیمڕۆ
سەروکاری گەلو ئەنجامە ئیمڕۆ
لەساحەو سێبەری کاکەزیادە.

لە پەسنی کۆیەو کاربەدەستان

خـــاکی وڵاتـــی (کۆیـــە)، بەرچـــاوەکەی بـــەهارە
هـــۆنراوی ئیـــشوکاری، لـــە چـــاومدا دیـــارە
هۆزێکی وا بـە پێشچوون، وەك پـیری بـیرو دڵخـوون
بـە تێکۆشـینو دەرچـوون، شـێرو پڵیـنگو مـارە
بـۆ کیمییـای ئیـداریی، قائیممـەقامی عادیـل
(شـامیل بـەگ)ی جگـەردار، شـابازو شاسـوارە
بـۆ ئیـستیلای حقـووقی، (عەلائـەددین)ی حـاکم
لەم کۆمەڵـەی بـە ناوبـانگ، ئـەو کـانی ئیشوکارە
بۆ ئیندیفاعی میللەت، ڕۆڵەی (حیکمەت ئەفەنـدی)
مـدیری مـەکسو گـومرگ، ڕۆحـی دڵو دەمـارە
مـــدیرەکانی زانـــین، سەرچـــاوەیی هومێـــدن
لـەم مـەردە سـەروەرانە، ئـەم کـوردە بـەختیارە
ساحێب نفووسـی کۆیـە، (جـەمال ئاغـای حـەوێزی)
بـۆ ئینتیزامـی میللـەت، پـڕ کۆشـشو لـەبارە
زەخـــیرەداری خێـــزان، تـــەموینی نـــاوە ئیمـــڕۆ
فـــەقیرو دەوڵەمەنـــدان، هـــەموو دەکـــا ژمـــارە
شـــورتەی ئەگـــەر ئەناســـن، چ دائیرێکـــە، بیڵـــێم!
بۆ نەخشو تـەونی میللـەت، جانـداری جـان بێـدارە
سەربەسـتی نیـشتمانی، تەجنیـدی سـەر بڵنـدە
وەك موغنەتیـسی ڕۆژە، یـان کـەهرەبایی شـارە
ئاغـا لەگـەڵ ئـەهالی، بـە لوتـفو چـاوەدێرن
بـارانی فلـسو دینـار، لەبـەر دەسـی توجـارە

مقیاسی بەیعو بازاڕ ڕاستو تەواوە، بکڕن
پێویست، لەسەر دوکانی بەقاڵە یا عەتارە
ئەم ڕەبتو زەبتە وابێ، چیمە لە چەرخی دەوران؟
ئەم عەدلو دادە مابێ، بۆچیمە ئیستیمارە؟
سەری خۆشو دڵی خۆش، (ڕاجی) لە کۆیە ماوە
پێشکەش ئەکەم سوپاسم، تا ماوم لەم کەنارە.

شیوەن بۆ کۆچی دوایی
سەید ئەحمەدی خانەقای کەرکوك

لە ئیسلاما، ئەوی ئەمری خودا بوو
بە چاپی فەرزو سوننەت داڕژا بوو
ئەزەل، کارێکی هێنایە دروستیی
دروستی کردو، پڕ سوودو بەها بوو
هەیوولای کردە ڕاوێژی سەروکار
بە ملیۆن بەرگو ڕەنگی نەخشرا بوو
ئیرادێکە هەوێنی عیلمو قودرەت
کە ئینسان، چاکترینی ماسیوا بوو
ئیتر بۆیە موکەللەف بوو بە ئیمان
نەخۆشخانەی هەموو دەردو بەلا بوو
کە مامۆستایە، بۆ تەحلیلو تەرکیب
مەوالیدو عەناسیر، کیمیا بوو
لە ڕووی پێغەمبەرانو، فەیلەسوفان
ئەسەرخانەی ڕەووشتو بیرو ڕا بوو
زەمانەی هاموشۆ، مێژووی کە ئاژۆت
لە مابەینی بەشەر، نیسبەت پەیا بوو

لــه تــهك پێغهمبــهری‌و، نافــامی بــێ بــهر
دهمــێ ئاشــتی، دهمــێ شــۆڕو هــهرا بــوو
لــه نهســلی خاتــهم‌و فــهخری ڕیــسالهت
حوســێنی ســهیید ئهحمــهد خانــهقا بــوو
کــه هه‌شــتا ساڵه عــومرێکی ئه‌نه‌خــشان
خــهریکی ڕاه و ڕهســمــی مــستهفا بــوو
ئــهدیب‌و، فه‌یلهســوف‌و، عــهدل‌و، عــالیم
ســهخی‌و، سه‌ربه‌ســتی کــۆڕو، موقتــهدا بــوو
زوبــان چ بڵــێ؟ لهناســینی تــهواوی
کــه ئوعجووبــهی تــهواوی ئــهولیا بــوو
لــه عیلمــی نــهفس‌و، هێــزی موغنه‌تیــسیی
.... بــوو[1]
لــه‌کاتی گــهنجیو پــیری، بــهره‌و پــێش
لــهناو شــاری دڵانــدا، کــههره‌با بــوو
هــهتا ئــاخر هــهواری خزمــهت‌و دیــن
ئــهوی کــردی، بــهبێ فــێڵ‌و ڕیــا بــوو
هــهتاکو جــهژنی قوربــان، ڕۆژی دووشــهم
ســهرو مــاڵ‌و دڵ‌و گیــانی فیــدا بــوو
کــه ئیحرامــی شــکاندو، ماڵــهوای خواســت
ئــیتر مــاڵی موســڵمانان خــهرا بــوو
لــه دونیــادا، کــه تهدریــسی تــهواو کــرد
خــهریکی جامیعــهی دارولبــهقا بــوو

---

[1] بەهۆی تەڕبوونی دیوانەکەوە ڕەش بۆتەوە، بۆمان نەخوێنرایەوە.

بــژین، کاکــه (حوســێن‌و کــاك موحەممــەد)
لــەناو ئــەو دائــیرەی کانگــەی وەفــا بــوو
ئــەوانیش هــەر یەکــەی، ئەلحەمــدولیللا
بەڕێگـــەی بـــاب‌و بـــاپیران ڕەزا بـــوو
لـــە ئـــەخلاق‌و، ڕەوشـــت‌و، تێگەیـــشتن
هـــەموو خـــەڵکی لـــەوانڕا شـــارەزا بـــوو
هومێـــدن بـــۆ گـــەلی کـــوردان‌و عـــارەب
لەگـــەڵیان بـــێ، ئـــەوی لـــوتفی خـــودا بـــوو
بەجێی هێـشتین، هـەموومان، بـاوکی مـەڕحووم
لـــە جەننـــەت جێنـــشین‌و، دڵنـــەوا بـــوو
لـــەگوێی (ڕاجـــی) زرینگـــا ســـاڵی کۆچـــی
بەفـــەڕ شـــادی بەهەشـــت‌و، ئـــەولیا بـــوو[1].

شیوەن بۆ کۆچی دوایی

شێخ نورەددین حاجی مەلا عەبدوڵڵای جەلیزادە

لـــە دونیـــادا، ئـــەوی دەردو بـــەلا بـــوو
بەشـــی میراتگرانـــی ئـــەنبیا بـــوو
گرانبـــاری علـــوم‌و خولـــق‌و خـــوو بـــوون
قیاســـی وان‌و خـــەڵکی، لێـــك جیـــا بـــوو
لـــە خانـــەی دواوە، ئەزیـــەت نـــادرێ قـــەت
ئەگـــەر لـــەم خانـــەدا، ئەزیـــەت درا بـــوو
کـــە پیـــاوێکی هونـــەروەر، کۆچـــی فـــەرموو
لـــە جەننـــەت ســـەت چـــرای بـــۆ هـــەڵکرا بـــوو

٢- ئەم نیوەدێڕە، بەپێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٣٧١ کۆچی) بەرامبەر بە ساڵی (١٩٥٢ زاینی)، بەڵام دەبێ لەکاتی هەژمارکردندا بەم شێوەیە بنووسرێ (بە فرِ شادی بهشت‌و اولیا بو)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.

بـــه عیلمـــی ئـــهم جهلیزادانـــه، دونیـــا
پـــڕاو پـــڕ موغنـــهتیسو کارهبـــا بـــوو
یهکایـــهك، نابیغـــهی عـــیلمو ئـــهدهب بـــوون
لـــــهوانرا دڵ پـــــڕی زهوقو ســـــهفا بـــــوو
کــه نــوری دیــن بــوو، (نــورهددین جــهلیزاد)
ئــهویش هــهر یــهك وهکیلــی مــستهفا بــوو
ئـــهویش، ئـــهم خانهدانـــهی وا بهجیهێـــشت
ڕهوان بـــوو، مهعـــشهری بـــابو بـــرا بـــوو
گهیـــشته دوا هـــهواری خزمـــهتو دیـــن
بـــه ئیـــستیحقاقی خـــۆی، وهسـڵی خـــودا بـــوو
خـــهریکی دهرســـی دیـــنو، زهوقـــی ڕۆحـــن
هـــهموویان، نـــازو نیعمـــهتیان ڕهوا بـــوو
هـــهواری وانـــه، قـــهت هـــاواری نابـــێ
کـــه زاتێکـــی وهکـــو ســـهعدی تیـــا بـــوو
ئـــهدیبو، عـــالیمو، بـــهرزو بـــهناوبانگ
هـــهوێنی بـــیرو هـــۆشو کیمیـــا بـــوو
خـــودا ئـــهو خانهدانـــهی تێکنـــهدا قـــهت
لـــه ناوچـــاوانی وانـــه، دڵ گوشـــا بـــوو
بمێنـــێو، پێبگـــهیێنێ کاکـــه (مهســـعود)
ئـــهوی پێویـــستی عـــیلمو ئیرتیقـــا بـــوو
کــه جێگــهی فــهخری کــوردو (کــۆ)یــه، ئیمــڕۆ
هـــهموو ڕوتبـــهو نیـــشانهی ئاشـــکرا بـــوو
چ گـــهنجێکی خهزێنـــهی بـــیرو هۆشـــه
گهشـــهی چـــاوی، هـــهموو تـــهگبیرو ڕا بـــوو
لـــه عیلمـــی دیـــنو، ئیـــستیحقاقی ئینـــسان
بـــهڵێ، خـــاوهن شـــههادهو شـــارهزا بـــوو

لەجێگـــەی بـــاوكو مـــامی، وەك مـــساوی
لـــەڕووی جـــەبری خەســارەی گـــەل تـــەبا بـــوو
كــــەلێنی تـــێ نــــەبوو، ئەلحەمـــــدولیللا
كــــە شـــێخ قـــەومی بەجێهێـــشتو، ڕەزا بـــوو
بمێنـــێ كـــاك (عـــەلی)، گـــەنجی بەقیمـــەت
دووای شــــێخ، ئـــەو بناغـــەی داڕژا بــــوو
بڵــــێ (ڕاجــــی)، لـــــە تـــــەئریخی وەفـــاتی
بەدیـــداری بەهەشـــتیو، فـــەوزی شـــا بـــوو[1]
بـــە بیـــستو نـــۆی زی قەعـــدە، چـــوار شـــەب[2]
وە بیـــستی ئـــابی غـــەربی، ڕۆژ پیـــا بـــوو[3].

بۆ كۆچی دوایی (ئەحمەد) ناوێك

لەچـاوەی كەوسـەرا شـۆرا، لەسـەر دڵ هـەر غوبـاریٚ بـوو
لەچـۆڵی ماتـەما دەرچـوو، شـكۆفەی خونـچەزاریٚ بـوو
هـەتا تیغـی هـەوەس نەیدایـە بـەر مـەودایی دڵـداری
وەكـو سـۆفی بـەدایم تانـەجۆ بـەد ئیـشوكاریٚ بـوو
كـە كەوتـە زەمزەمـەی شـادی لـەڕێی دڵبـەر پـەناهی دا
بـەدەم تـاری تـەرەب جـامی ڕژاوی دەسـتی یـاریٚ بـوو
تكایـە خـاكی پـێڵاوی شـەهی ئیقلیمـی جیـسمو جـان
لـە زەڕڕاتـی هـەوادا، عاشـقانە شەرمەسـاریٚ بـوو

١- ئەم نیوە دێڕە بەپێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٣٧١)، بەڵام دەبێ لەکاتی هەژمارکردندا بەم شێوەیە بنووسرێ: (بەدیداری بهشتیو، فوزی شا بو)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.
٢- ئەم نیوەدێڕە بەپێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩٥٢)، بەڵام دەبێ لەکاتی هەژمارکردندا بەم شێوەیە بنووسرێ: (بە بیستو نۆی ذی قعدە چوار شب)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.
٣- ئـەم نیـوەدێڕەش بـەپێی هـەژمارکردنی پیتـەکانی ئەبجـەد دەکاتـە (١٩٥٢)، بـەڵام دەبـێ لـەکاتی هەژمارکردندا بەم شێوەیە بنووسرێ: (وە بیستی آبی غربی، ڕۆژ پیا بو)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.

لــەداوی کــاکوڵی گــوڵ، دەرکــەنارو، نــاوی ســەییادان
بەدیــدەی شــوکربینی کامــە دیــدە، خــووی شــکاریێ بــوو؟
کە مەی نۆشی، لەجامی ئەشکەیی گوفتاری (کاك ئەحمــەد)
بــەبێ خــود، هاتــەگیران، گەرچــی نــاقۆڵا فــیراریێ بــوو
لەمــەو بــەدواوە، خــامم کــرد بــە دورج و بــورجی گەنجینــەی
ئــەوی تــا ئێــستە هــەر ســاتێ دیــاری بــوو، دیــاریێ بــوو
مــوزافی مــن نــەما، دڵ، بیبــە ســا چــی لێدەکــەی؟ بیکــە
ئــەلا (کــاك ئەحمــەد)ی گیانپــەروەرم، ئــەم بــارە تــاریێ بــوو
قــەلاّ نــاڵێم دزیویــە، خــۆی چــووە دڵ جێگــە قــایم کــا
هــەتا ئێــستا، کــە بــێ بەختانــە هــەر ســاتێ لەشــاریێ بــوو
لــە قەبریــشا، وەچــاکە لــەو دڵــە هــەر ڕەحــب و تووبــا کــەم
کــە مــەیخوارە لــە جــامی هــەق شوناســی، بــەختیاریێ بــوو
لــە بــاغی گفتوگۆتــا، ســەر گــەڕا ئــەو مەرکــەزە، گــیرای
بە ئەم زوعفە، لــەژێر ئــەو بــارەدا، چــۆن ئیــستیواریێ بــوو!؟
خــودا ڕەحمــی لەگــەڵ کــرد، ئیمتیــسالی ئــەمری تــۆی دایــە
هــەتا ئیمڕۆکــە سەرگەشــتەی بــەلاریێ یــا دەلاریێ بــوو
نموونــەی هاتــە خزمــەت، تەجرەبــەی یــاری ئــەکرد، وەرنــە
ئەوی ناردوومە بۆ تۆ، گەرچی خۆش بوو، ژەهــری مــاریێ بــوو
هــەموو هــەنگی خــەیالّم کــردە وەقفــی تــۆ، لەگــەڵ بــاوەڕ
کە ڕۆحیش هاتە خزمەت موشتەری خــۆی، بــۆ نیــساریێ بــوو
گیــانی عــیلم و عیرفانــە بەکێــشان، ئەشــکەیی (ئەحمــەد)
بە گوستاخی، لەباخی لــوتفی ئــەو، (ڕاجــی) هــوزاریێ بــوو.

پەسنی تاهیر ئەفەندی

هەرکەس، هونەرو فرسەتی ڕووی کۆمەڵی دیبێ
چاوی لە دوای لوتفو نەواکەی چەلەبی بێ
هەر کەس وەکو من، عاجزو تیمارە لە دەس غەم
چارەی نییە لەم وەرتەیە، ئیللا بە لەبیبێ
حازر لەدەرو ژووری سەخاتن، بە عموومی
ئامادە بە خواهشتە، چ زانا، چ غەبی بێ
بۆ بەخشو عەتا، کۆمەڵە سا دوژمنو یارت
تێراوی ڕەوای بەختە، چ گەورە، چ صەبی بێ
وەك شاخی[(١)] سنەوبەر، هونەرت گردو بڵاوە
وەك بەحری دوڕو گەوهەرە ڕەشحەت ئەدەبی بێ
پڕ هێزە وەکو گەنمو، بەلاغت وەکو شەککەر
گەر فارسییو، کوردییو، تورکیو عەرەبی بێ
(ڕاجی) مەکە ئەندێشە، لەناو گەردوشی دەوران
نەمدیوە وەکو (تاهیر ئەفەندی)، چ نەجیبێ!!.

١- شاخ: لق.

نامەیەك بۆ (زێوەر) ی شاعیر

بەمەبەستی سەردان

گیـــــانی ژیـــــانی کـــــوردی قەلەنـــــدەر
هیـــــوای وڵاتـــــی بـــــەرزو مونـــــەووەر
مـــــەردی بـــــە پێشـــــچوون، پـــیری نیـــشتمان
فەیلەســـــوفی کـــــورد، حـــــەزرەتی (زێـــــوەر)
تکـــــای نـــــەژادی هـــــۆزی بـــــەئاوات
بـــــە بـــــەخت یـــــاری، وەکـــــو ســـــکەندەر
شەهەنـــــشای وتـــــار، ئـــــازۆتی وەتـــــەن
ئۆکـــــسجینی دڵ، ....[1]
بـــــۆ زیارەتتـــــان، خـــــۆی پێـــــشکەش ئـــــەکا
(ڕاجـــــی)، کـــــە ســـــاتێ ببـــــێ بـــــەهرەوەر.

١- لەبەر ڕەشبوونەوەی هەندێك وشەی ئەم لەتە دێڕە بەهۆی تەڕبوونی دیوانەکەوە، بۆمان نەخوێندرانەوە.

هۆنراوەی ئایینی

(١)

(ستایشی یەزدان)

ئـەی بـەناوی پـاکی تـۆم، بـۆ هـەر مـرازێ ئیبتیـدا
ئەی بە حەمدو شوکری تـۆ، هـەر نیعمـەتێکم دڵ گوشـا
ئاسمانــت کــردە قوببــەی عالــەمی جــودو وجــود
ئــاگرو ئــاوو هــەواو خاکــت نیــشاندا، ماســیوا
ساردو گەرمو، ترشو شیرین، موجـەبو سـالیب هـەموو
ئیــشوکارت خــستە مــەودای مەقنــەتیسو کارەبــا
خـۆت کـە زانـا بـووی، ئیرادێکـی هـەوەڵ هێنایـە کـار
نیــسبەتو جــۆری وجــوودی گــشتی ئەشــیا، داڕژا
دینــەمۆی مانــا، بــە مێــشکو دڵ، لــە قــازانجو زەرەر
پــاتری گیــان پــڕ ئــەکا دونیــا لــە ئــاوازو ســەدا
تۆ هەبوویو کەس نەبوو، کردەت هەبوو، بنکەت حودوس
حیکمەتی عیللەت بڵـێم چـی بـێ بەرانبـەر تـۆ، خـودا؟
هەر بە ئەمری (کُنْ فَکان) بـۆ قاعیـدەی خـەڵقت نوانـد
چـەندو چـۆنی ئـەووەڵو ئـاخیر لـە عیلمـت ئاشـکرا
چونکە ئەتناسن بە حـەق تـۆی خـاوەنی کەشـفی وجـود
قــەت تــەواو ناکــەن سوپاســت، ئــەنبیاوو ئــەولیا
گەرچی (ڕاجـی)، لـەم هـەموو ئەسـراری تۆیـە نابەڵـەد
وا لــەقاپی ڕەحمــەتت، کەوتۆتــە حــاڵی حــەلوەلا.

١٩٥٠

(٢)

(مێژووی پێغەمبەرایەتی و کورد)

ڕۆڵـەیی ئـادەم، یەکـەم، بـۆ گـشتی میللـەت پێـشەوا
خاتــەمی پێغەمبــەری کردۆتــە ئەنگوســتی بــەقا
چــونکە ئــادەم هاتــە ژیــن، منداڵــەکانی پــێ بــەپێ
لێکجیابوون، هەر یەکـەی یـەك جـۆرە کـاری خستە ڕا
تا لـەڕووی زانـستو فـەن، ئـایینو ڕێکـی چـوو لـەناو
هاتــە ڕوو پێغەمبــەرێكو، ڕێکــوپێکیی ڕێکخــرا
ویش کە ڕۆیی بۆ مشوورگێڕانی بـەرگو عـەیشو نـۆش
هەر کەسـە دەسـتی درێـژ کـرد، بـۆ سـەرو مـاڵی بـرا
چـی قەلەنـدەر بـوو، لـەهێزی دەسـتدرێژی دا هـەڵات
ویــش وەڵاتێکــی تــری کــرد ئــاوەدانو پــڕ بــەها
هــەر کەســێ دوور کەوتــەوە، کــارو زمــانی دابــڕی
(عَلَّـمَ الأَسمـاء) بـە مێـژووی ئـادەمی ڕاوێـژ ئـەدا
تا زەمانی حەزرەتی (نـووح)، ئـیش لـە ڕێـزەی تێپـەڕی
هەرچی ئیشی خوێنمـژی بـوو، بلّقـی تۆفـان قـووتی دا
نووح بەهۆی کەشتی، لە (جودی)ی ئێمە گرتی لەنگەری
دابــەزی هــۆزی هونەرپــەروەر، لــە کوردسـتان خـزا
پێ بەپێ زۆر بوونـەوە، دیـسان بـە خـاك وەربـوو، هـەرا
ڕاستو چەوتو، زۆرو کەم، دیندارو بێ دیـن تێـك قـژا
تا (خَلیـلُ الله)، لـە دەسـتی هـۆزی خۆخـۆری هـەڵات
گەییە لای مەککەو مەدینە، مـاڵی کابـەی کـرد بینـا
کاکـە (ئیـسماعیل)ی گـەنجی کـردە قوربـانی، ئـیتر
یــەك بــەرانی دوگ زلی کــردە بــەلاگێڕی خــودا
گەر بزانـی، کابـە بۆتـە حـەجی چـوارقوڕنەی جیهـان
ئـاوی زەمـزەم هـەڵقولا، بـۆ دڵبـەری مـەروەو سـەفا

گــەر ئەیانناســن ئەمانــەن بــاوكو بــاپیرانی كــورد
هـــەر ئـــەوان زنجیرەیـــی پێغەمبـــەرانن، ئاشـــكرا
تــا موحەممــەد، شــاهی ئافــاقی ســەعادەت هاتــە ڕوو
تەفرو تــوونی خستە زوڵــمو بوخــڵو جــەهلو ئیعتیــدا
ئایـــەتو ئـــاییینی حـــەققی بـــۆ دەهێنـــا جوبرەئیـــل
بۆیــە خزمــی پیــسی خــۆی كوشــتن، قومانــدانی غــەزا
بیستو سێ ساڵ كۆششی ئەو، بوو بە ســەرمایەی ژیــان
وەحـــدەییێكی موشـــتەرەك، پـــیرۆزە، بـــێ فـــێڵو ڕیـــا
هەروەكو بارانی ڕەحمــەت، بــەڕڕو بــەحری لێــك وەشــاند
تــا لەســایەی وی ژیــان بــۆنی بەهەشــتی تــێ گــەڕا
كوردو عارەب، توركو فورسو، هیندو یۆنــانو فــەرەنگ
یــەك وشــەی كــردن بەیــەك، پێكــچوو نــەزانو شــارەزا
چونكە قانوونێكی بــەرزی بــۆ بەشــەر یەكسەر نوانــد
كــەس دەمــی هەڵنایــە بگــرێ ڕەخنــە تــا ڕۆژی جــەزا
ئــەو زمانانــەی كــە ئــادەم دایــە دونیــا بــێ زیــان
هەر كەسێ حەزكا دروستە، گــشتیان، خــۆی فێــر ئــەكا
چی ئەوێ فەخری ڕیسالەت؟ جگ لــە خــاوێنو نــەجات
ئـــاوەدانی، یەكـــدڵی، ژینێكـــی بـــێ ڕەنـــجو بـــەڵا
ئەو بەهەشتەی خوا ئەفەرموێ، ئاخیرەت بۆ پیاوی بــاش
پیاوی باش بن، ئێستە بچنە ئــەو بەهەشــتەی دڵ گوشــا
گەرچی بــیری كورتــە (ژیكــۆ)، خۆشەویــستی كردگــار
لێــی ببــورە ســا لــەقاپیت، كەوتــە هــاوارو تكــا[1].

١٩٥٠

١- ئەم نیوەدێڕە بە پێی هەژماركردنی پیتەكانی ئەبجەد دەكاتە (١٩٥٠).

(٣)

(سەنای پێغەمبەر)

دوڕڕی هەتیوی یەکییەتی، هەوا بە دەشتو شار ئەکا
لەسەر سەری گیانو دڵ، قەراری حەق نیسار ئەکا
گوڵێك لە باغی ڕوومەتی هەموو بەهەشتی پێوەیە
چڵێك لە موویی شەوکەتی، لە نیشتمان شکار ئەکا
لەمێرخوزارو ئاگری خەلیلە دەستەچیلەکەی
وەڵاتی عارەبو عەجەم، پڕی لە نەوبەهار ئەکا
بڵێ: بناغەیی هەموو وجوودو ژینە تا ئەبەد
زەنگو زرینگی بەرزییە، لە عالەما دیار ئەکا
جیهان پەناهی ئادەمی، وەجاخی گوڵشەنی وەتەن
لە زەنگو ڕافی جوبرەئیل سەرخۆشی هۆشیار ئەکا
بە نوری پاکی کارەبا، گوڵۆپی خاڵی هیممەتی
لە شووشە دارڕژاوی دڵ دەلیلی ئاشکار ئەکا
لە پشتی کوردەوە، کە بوو بە پشتیوانی عارەبی
سەما بە شێری مەغریبو، بە ئاسکی تەتار ئەکا
بە بیری بەرزو غیرەتی، هونەر ئەخاتە جۆشەوە
لە کانگەکانی کاردا، (بەد و نەبڕ) بژار ئەکا
سیمورخی قافی مەعریفەت، کە نیشتە تەختو تاجەوە
سەماو زەمینو ماسیوا، بە عیشق بەختیار ئەکا
حدودو ڕەسمی حیکمەتی، کە خستە دەفتەری وەڵام
خەتمی دەفاتیری سەدو بیستو چوار هەزار ئەکا
سبوتو سەلبی عەدلی ئەو، بزانە ڕیزەگیرە چۆن
کە ڕوو ئەکاتە چاکەوە، پاوانی ئیحتیکار ئەکا

لــە ڕۆژی نەگبــەتو غــەما، کیفــاحو عوشــرەتە کــەوا
بە وەحییو دەســتو مــوعجیزەی، وجــوود ئیفتیخــار ئــەکا
کــە دەســتی پــاکی عیززەتــی، بخاتــە کــاری بەخشــشا
بــارانو بــەحرو مــانگو ڕۆژ، ڕوو زەردو شــەرمەزار ئــەکا
کەســێ لــە ڕیــزی هاتــەدەر، چ کــەس بــە خــۆیی نــاگرێ
بێ شــوێنەوارو دەربــەدەر، لــە ســاتێ ســەت هــەوار ئــەکا
خزمی خەراپی مەککەیی، کــە چوونە بــیری بــێ ســەمەر
بزانــە یــاری غــاری چــۆن لــە دەوروپــشتی غــار ئــەکا
فــاروقی حــەقو زەندەقــە، لەگــەڵ شــەهیدی خانــەدان
(عەلی) ئەکەن بــە حەیــدەرو، هــەوا بــە زولفــەقار ئــەکا
لەکارەســاتی هیجرەتــا، مەدینــە ســامی تــێ ڕژا
بە ئــەوسو خــەزرەجی لــە ڕێــی خــوداوە ئینتیــسار ئــەکا
وەغایی خەندەقو ئوحــود، خــەتی حونــەینی پــێ ئەبەست
لە ساڵی هەشــتەما (صــەنەم) لــە کەعبــەدا فــیرار ئــەکا
سروشتی پاکی ئینــسو جن، لە بیــستنی عــەجیبی حــەق
بــە نــوری بــاوەڕو هونــەر، سوپاســی کردگــار ئــەکا
پــەنای هــەژارو بێکەســان، کــە ڕشــتی هــەوری ڕەحمــەتی
خەراپــە مەســتو مــست ئــەکاوو چاکە چــەنگوبار ئــەکا
لــەکاتی دادو ســەفوەتا، بــە ڕۆژو شــەو کــە جــاڕ ئــەدا
هــەتا خــوڵامی ڕەش لەســەر منــارەدا کــەبار ئــەکا
شــەمایلێکی وا یەکــەم، لەعالــەمێکی نــوێوو کــۆن
گیــان ئەکاتــە بولبــولو، نــەوایی گوڵعــوزار ئــەکا
شــەوێکی مــاتو بــێ هــەرا، چــووە حــوزوری لامــەکان
وەڵامو شــەرتی پــێ درا، کــە عیــصمەت ئیختیــار ئــەکا

پەرۆشـی قـەومی خۆیـەتی، لـە تـەنگنایی مەحـشەرا
هـەتا بـە قەومـەکانی تـر، شـەفاعەتی قـەتار ئـەکا
بـەخاسو عامـەوە سـەناخووانی دەرگـەیی ئـەون
کێشو تەرازووی جـودی ئـەو، نـەکو لـە ئینحیـسار ئـەکا
ڕەتـی بـەڵاوو شـەعوەزەو، ڕیـاوو زوڵـمو سـیحر ئـەکا
بـە قـول ئـەعوزووان دەوای دڵانو چـاوەزار ئـەکا
لـە دائـیرەی ئـەدەب ئەگاتـە ئاسمـانی نۆیـەمین
بـە جۆشـی عیـشقەوە سـەری لـە باوەشـی نیگـار ئـەکا
کـە تێکـەڵی سـەفایە ئـەو، چ بـاکی ئـەم فەنایەیـە؟
ئەچـێ لەپێـشەوە سـەرەی نفوسـی خـۆی ژمـار ئـەکا
کە بانگ ئەکاتە ئوممەتی، تا فەوج فەوجو، تیپ بـە تیـپ
لـە ڕێـی نـەجاتو مـوژدەوە، ژیـانی پایـەدار ئـەکا
لە نەعتی پاکی موحتەرەم، (ژیکـۆ) کـە ناگاتـە لیـام[1]
بـە نیـوە ئیلتیفـاتی ئـەو، لەمێـژە ئینتیـزار ئـەکا.

١٩٥١

(٤)

سـۆزی چـەمەنی ژیـنو، خـودا یـارە موحەممـەد[2]
بۆنخـۆشو، گـەشو، ڕەونـەقی گـوڵزارە موحەممـەد
تـاجی سـەری حەقپـەروەرو مـەحبووبی ئیلاهـی
نـووری دڵـی سەرگەشـتەوو بیمـارە، موحەممـەد

١- ئەم نیوە دێڕە بە پێی هەژمارکردنی پیتەکانی ئەبجەد دەکاتە (١٩١٢) کە ساڵی لەدیکبوونی ڕاجی یە، بەڵام دەبێ لەکاتی هەژمارکردنـدا هـەردوو وشـەی (نـەعتو موحتـەرەم) بـە ڕێنووسی عـەرەبی بنووسـرێن، بـەم شێوەیە: (نعت، محترم)، کە ڕێنووسی دیوانەکەیە.

١- لەشوێنێکی دیکەدا دەڵێ: (سەوزەی چەمەنی ژینو، خودا یارە موحەممەد).

بنــچینەوو سەرچــینەیی حــوکمو ئــەدەبو دیــن
دوژمــن بەســەری شــێتو کــەرو هــارە، موحەممــەد
دوورِی ســـەدەفی بـــەحری مـــوحیتی ســـەمەدانی
قــەترەی کــەرەمو ڕەحمــەتی جــەببارە، موحەممــەد
بــۆ ژینـــەوەوو، مەحکەمـــەیی ڕۆژی قیامـــەت
پێنـــاوی هـــەموو هـــۆزو، تکاکـــارە موحەممــەد
نــەك بــۆ عــەرەبی مەککــەوو ئــەتراف‌و مەدینــە
بــۆ گــشتی بەشــەر، مەرهــەمی ئــازارە موحەممــەد
بــۆ یەکییــەتی ئینــسان‌و، ژیــانێکی بەخۆشــی
خــۆی موددەعییــەو، شــاهیدی کــردارە موحەممــەد
ئــەو، کۆمــەڵی ئــەحزاب‌و شــەیاتینی شــکاندن
بــۆ لەشــکری حــەق، ســەروەرو ســالارە موحەممــەد
بــەو حیکمــەتی قورئــانییو، ئیلــهامی خــودایی
شــاهێکی بڵنــد حوججــەت‌و گوفتــارە موحەممــەد
ئــەو پێــشڕەوە بــۆ ئوممــەت‌و، ســەرجوونە لــە عالــەم
خــاوەن کــەرەم‌و هیممــەت‌و ڕەفتــارە موحەممــەد
بــەو زاتــە ئــەنازم، لــەژیانی دوو جیهانــا
دەرمـــانی غـــەم‌و دەردی دڵ‌و زارە، موحەممـــەد
(ڕاجـی)، بەسـە ڕووزەردییـو، سەرچـەوتییو خولـدان
تــا ڕۆژی دوا، هــەر بڵــێ هــاوارە، موحەممــەد.

١٩٤٧

(٥)

پێنج خشتەکی لەسەر هەڵبەستێکی (دڵزار)[1]

ئەصڵی هونەرو، فەصڵی هەموو ڕازە موحەممەد
تیشـــکی سەحەری ڕۆژی پڕ ئاوازە موحەممەد
مێشکی صەدەفی کۆمەڵی دەم سازە موحەممەد
شۆخێکە لەناو عالەمی مومتازە موحەممەد
خاوەندی هەزار ئایەتـــی ئیعجازە موحەممەد

نوورێکە لەناو کیشـــوەری جانان، نییە حاجیز
گەنجێکە لـە بۆ نەوعی بەشـــەر جائیزو فائیز
شاهێکە لەسەر تەختی مەقاسـید نییە عاجیز
مانەندی لەناو کۆمەڵی خووبان نییە هەرگیز
ســـەرچاوەیی حوسن‌و ئەدەب‌و نازە موحەممەد

گەر ژاڵەیی نیســـانە، وەگەر ئاگری ســـوورە
گەر عونسوری ئینسانە، وەگەر سوورەتی موورە
ســـەربەرزە لە ڕووی، چونکە هەیولایی حزوورە
ڕەنگینە بە ڕوخســـاری، ئەڵێی پرتەوی نوورە
مەخموورە بە چاو شاهیدو شەهبازە موحەممەد

بۆ قەدری بەشەر، چاوی ســیای گرتووە بەژنی
ســـەروی بەهەوا خستووە، بەرزی خووە بەژنی
سینەی قەفەسی عیلم‌و، نموونەی مووە بەژنی

١- ئەم پێنج خشتەکییە لە دیوانە دەستنووسەکەی (ڕاجی) دا نییە، لە دیوانی (دڵزار)ەوە وەرمانگرتووە. دیوانی دڵزار، ئامادەکردنی: دڵزار، پێداچوونەوەی: ئازاد دڵزار، چاپی دووەم، بەڕێوەبەرایەتی چاپخانەی ڕۆشنبیری هەولێر، ساڵی ٢٠٠٦، لا ١٨٩-١٩٠.

وەك شەتڵی سنەوبەر، بەهەوا هەڵچووە بەژنی
ڕێك کەوتووە ئەندامی بــە ئەندازە موحەممەد
بەم تەرزی لــەبو گەردەنی بــەرزو دڵی داهی
بەم پەرچەمی پڕ هالەوو، بەم ڕوومەتی ماهی
بــەم ڕیزە گوهەر، ڕیزە ددانەو ســەری جاهی
بەم تیری موژەو، شیری برۆو، سونگی نیگاهی
خاوەندی ســوپاو لەشکرو سەربازە موحەممەد
کولمەو لەبەکەی، پرتەوی دوو عالەمە بە خوا
نــووری قیــدەمو، بــەهرەوەرو خاتەمە بە خوا
زنــجیــرەوو شــیرازەی بەنــی ئادەمــە بە خوا
هەرچەندە بکەم وەسفی جەماڵی، کەمە بە خوا
گەنــجێکە لەناو ئادەمیــا شــازە موحەممەد
جان خادیــمی دەرگانەیەتی، بــێ خورو بێ خەو
دڵ عاشــقو پەروانەیەتی، ڕۆژو ئەگەر شــەو
تۆش هەروەکو (ڕاجی) بە خوا مەحوی لە پرتەو
(دڵزار) مەبە غافڵ لە جیهەت مەدحو سەنای ئەو
بــۆ ڕاهی نەجات، مەتڵەبو دڵخوازە موحەممەد.

(٦)

تابنــــده، وەكـــو ڕۆژی درەخـــشانە موحەممـــەد
تـــاجی هونـــەرو، ســـێبەری ئینـــسانە موحەممـــەد
شـــەرحی دڵو، بەنـــدی جگـــەرو، ڕەونـــەقی جانـــە
ئەو مەركـــەزی پـــەڕگاری هـــەموو كانـــە، موحەممـــەد
دەستووری گەلی كۆنو نوێ، نەسـخی بەسـەر هـات
قـــانوونی حەكیمانـــــەیی قورئانـــــە، موحەممـــــەد
هـــەر پادشـــەهێ كەوتـــە فـــەناو، میللـــەتی قـــڕ بـــوو
ئەو میللـــەتی ســـەركەوتو، لـــە دیوانـــە موحەممـــەد
گیـــانی منـــە، ســـەربازی غوبـــاری بـــەری پێتـــە
جەرگو دڵی مـــن پێـــشكەشو قوربانـــە، موحەممـــەد
ئـــاواتی هـــەموو هـــۆزی هـــەژارە، لـــە جیهانـــا
چـــاوەی كـــەرەمو بـــەرزییو ئیحـــسانە موحەممـــەد
سەرچاوەیی ژیـن (ئـامێرو نـاهی)، بـە دوو عالـەم
قیبلـــەی بەشـــەرو كەعبـــەیی دەورانـــە، موحەممـــەد
ئەو مەزهەری ئیلهامە، لەگەڵ وەحیـی سـەماوی[١]
بۆ عـــەدلی هـــەموو مەحكەمـــە میزانـــە موحەممـــەد
سەر لەوحەیی ئایـاتی هونەرمەندییـە، هـەر خـۆی
ئەنـــــدازەوو، شـــــیرازەوو، بورهانـــــە موحەممـــــەد
نوورێكـــە لـــەناو بـــەرگی بەشـــەردا، كـــەدیارە
بـــەرگی بەشـــەرەو ســـاتیری نوقـــسانە، موحەممـــەد
(ڕاجـی) بەفیـدای خـاكی دەرت، لەنگـە زمـانی
بیبەخشە لـەڕووی ئـاگری دووخانـە، موحەممـەد[٢].

١- لەشوێنێكی دیكەدا دەڵێ: (ئەو مەزهەری بنیادەمە تێكڕا، بە سەعادەت).

٢- لەشوێنێكی دیكەدا دەڵێ: (ناگاتە حەقی وەسفی تۆ لەم خانە، موحەممەد).

(٧)

(ئامۆژگاری)

گــەر موســـڵمانی، مەدۆڕێنـــە دڵـــی تـــازەو لەمێـــژ
بگرە ڕێگەی شاهیدیو، حەجو، زەکاتو، صـەومو نوێـژ
بێنـــە بڕوایـــی بەیـــەزدانو مەلـــەك، واتـــەی پـــەیام
نـــاردراوو، ڕۆژی هەســـتانو، بـــڕاوەی ڕاســـتو لێـــژ
گەر خەریکی چاکە بی، هـەر بـۆ خـودای کـە، بـێ ڕیـا
تۆش نەبینی، ئـەو ئـەتۆ ئەبیـەو ئـەبینێ، هـیچ مەوێـژ
هەرچـی لێـت پـەرژین کـراوە، خـۆت بپـارێزە لـە ئـەو
چـونکە گـشتی لێـك ئـەکا، بنیـادەم ئەیهاوێتـە گێـژ
دز مەبـە، تـاڵان مەکـە، بڕیـاری خـاوێن بگـرە دەس
بۆچ دەخـۆی تـووك، بۆچـی نـاخۆی پـاکراوی بـێ قرێـژ؟
تـۆش مەبـە مـامی تەژەنـدەر، هـەردوو قاچـیان بڕیـەوە
هەر بەقەد پێویستی خۆتکە، (پێ لەسـەر ڕایـەخ درێـژ)
ڕۆژی هەستان، کێ ئـەزانێ، کـەی بـە گـۆڕێ وەرئـەبێ؟
پێت بڵێ (ڕاجی) نیشانەی؟ گچکە ئەبنـە گـەورە نێـژ !!.

١٩٤٧

(٨)

لـــەقاپیی غیرەتـــی تـــۆدا، ئەوەنـــدە مـــاتو دامـــاوم
بەخوێنی جـەرگو دڵ، ئێـستا، حەسـوودی وا دەبـا چـاوم
دەلیلولحـــائرین تاکـــەی، شـــەفیعولموزنبین تاکـــەی؟
بنـــاڵم بـــەم هـــەموو دەردەو، بتـــۆڕێ بـــەختی وەســـتاوم
کەسێکت خۆشدەوێ مەردی دوو خانـەی دیـنو دنیـا بـێ
لەخانـــەی ئـــاخیرم ناگـــەم، کـــە لێـــرەش هـــەڵکڕوزاوم

لەبەر (مَن یَتَّق اللّهَ)، گەلێ ئیشم فرێداون
لەگەڵ (یَجعَل لَهُ المَخْرَج)، ئیتر بۆچی فرێدراوم؟
لەلای مەولا، (مَفاتیحُ الغیوب)و غەیری تێناگا
لەئێستاوو دوواییدا، وەرە فریایی گەرداوم
کە عیسا موژدەیی: (یَأتي مِنْ بَعْدي إسْمُهُ أحْمَد)
بە قەومی داوو من هاتم، لەمەیداناوو هەستاوم
پەرستیم زاتی هیممەت بەرزی تۆ، بێ وەی کە بتبینم
لە بەحری عیشقی مەردیتا، نوقوم، وەك بەردی بن ئاوم
(أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكْ، وَضَعْنا عَنْكَ أَوْزارَكْ)
(رَفَعْنا ذِكْرُكَ الأَعْلى)، بەناوت، چەندە بەدناوم
گەلێ پەڕپووتو فەڕتووتم، خەریکی سووتی ناسووتم
نەگەیە کاخی لاهووتم، لە ئەووەل خەتوە جێماوم
دەمێ قرچەی هەناوم دێ، لە کوورەی دەردو دڵداری
دەمێ لەرزین لە ئەندامم دەچێ بۆیە پەشۆکاوم
(فَسُبحانَ الذي أسْرى بِعَبْدٍ مجمَعاً أَقْصی)
لەئاگردانی سینەمدا، وەکو (پشکۆ)، نەجوولاوم.

(٩)

یارەب! چ گەداحاڵو، پەرێشانی جەفا خۆم
یارەب! چ گرفتارو، کەمەربەستی خەتا خۆم
نەمبوو لە حەزەر وەسفی سەفا، خزمەتو ئیحسان
مەجبووری هەواو بیدعەتو، بێڕەنگو بەها خۆم
ئەو ڕۆژە، کە من دێمە نەزەر باخی حیسابات
بێ بۆیی گوڵو یاسەمەنو سەروو سەبا خۆم

ئـەو وەختــە لەســەر ڕێمــە ، شــەرارەی دەمــی زینــدان
بـــێ ئـــاوی ســـەرئەفرازییو ، ســـووتاوی جـــەزا خـــۆم
مـــن ، لایـــەقی هـــەر تـــەرزە عـــەزابێکی گـــرانم
پـڕ فیـسق‌و ئەمـەل ، بـێ عەمـەل‌و زیکـری خـودا خـۆم
مـەیلم نـەبوو یـەك لـەحزە ، لـە دیـوانی عیبـادەت
سەرگەشـــتەیی بـــازاڕی فڕوفێڵـــی فـــەنا خـــۆم
فیکـرم بـە هـەبا مەسـرەفی ئـەتواری دەغـەڵ کـرد
پامـــاڵی بـــەڵای شـــەش جیهـــەتی ڕۆژی لیقـــا خـــۆم
عـــومرم گـــوزەری ، گـــشتی ، لـــە ئـــەحواڵی تەرەبـــدا
ئـــەی بـــێ تـــەرەبی مەجلیـــسی دیـــوانی بـــەقا خـــۆم
نـــەفعی ئەبـــەدو ، نیعمـــەتی عوزمـــا ، چـــوو لـــە کیـــسەم
ئـــەی پـــڕ خەتـــەری چـــۆڵ‌و بیابـــانی هـــەبا خـــۆم
بمبەخـــشە بـــە ڕووی (ئەحمـــەدو ، یاســـین‌و ، موحەممـــەد)
لەم ڕێگـەیی تەقدیـسە ، عەجـەب ، بـێ سـەروپا خـۆم!!
بمبەخـــشە بـــە گـــوڵزاری خـــەلیل‌و ، کـــەرەمی نـــووح
ئـــەی دڵ بـــەگڕو ، غـــەرقی خـــەجاڵەتی ســـیا خـــۆم
بمبەخـــشە بـــە مووســـاوو ، دەمـــی حـــەزرەتی عیـــسا
ئەی کوشتەیی سـەد سـاڵەیی بـێ دەسـت‌و عەسـا خـۆم
بمبەخـــشە بـــە خـــاکی ســـەمەری ئـــادەم وحـــەووا
ئـــەی ڕوو ڕەش‌و پـــەژموردەیی بـــێ ســـوود و حـــەیا خـــۆم
بمبەخـــشە بـــە ئەســـحاب‌و ، بـــە ئـــال‌و ، عولـــەمایان
ئـــەی دەفتـــەری جـــەهالییو ، دوشمـــن بـــە خـــەتا خـــۆم

یــا ڕەببــی! ئــەتۆ غــافیری عیــسیانی لــە (ڕاجــی)
یـــاڕەببی! چ ڕوو بێنمـــە دەرگـــاهی ڕجـــا، خـــۆم؟!.

(١٠)

یــا موحەممــەد، عەنــدەلیبی باغــچەو گــوڵزاری تــۆم
عاشــقی کەعبــەو نــەجاتی ڕێگــەوو ئاســاری تــۆم
بێکەســم، کــردم دەخالــەت، ڕەحمــەتی تــۆ بــێ، خــودا
دائیمــا هـــەر چــاوەنۆڕی شــوعلەوو ئــەنواری تــۆم
حــازری چــەرخی شــەهادەت بــووم، لــەدیوانی ئــەزەل
بــۆ ئەبــەد، میزانــی عەهــدو نیــسبەتو دیــداری تــۆم
دڵ برینـــدارم، بـــە ناڵـــەی گـــەرمو ئـــاهی ئـــاگریی
ئینتیـــزاری مەرهـــەمێکی لێـــوی گوڵـــشەنکاری تـــۆم
نیمو، هــەم، گــەر خــاکی ئــەرزی ئەسفەهانم، یا عێـراق
هــیچ نــەبم، مــەربووتی خــاکی پــایی جەننــەتزاری تــۆم
مەنبــەعی فیکــرو خــەیاڵم، کــرد لــە مەســتیدا خەســار
تۆبە بێ سەدجار، کــە ئەمــشەو دەمــزەدەو گوفتــاری تــۆم
یــا حــەبیبوڵلا، نــەجاتم، خاســە کەوتــە دەســتی تــۆ
کەممی بێ میقــدارو، کــەیفی بــێ ڕوخو خونخــواری تــۆم[1]

١- ئەرستۆ لە کتێبی (گوتەکان - المقولات - کاتیگۆریاس)دا پێیوایە لە بیرساناسی (علم المنطق)دا (١٠ دە) گوتە هەن، ئەوانیش بریتین لە:
١- گەوهەر- الجوهر. ٢- چەندێتی - الکم. ٣- چۆنێتی - الکیف. ٤- شوێن - المکان. ٥- کات - الزمان. ٦- خستنەسەر - الاضافة. ٧- ڕەوش -الوضع. ٨- ڕەوشی کاتیی - هەیەتی - المِلْك . ٩- کردار - الفعل. ١٠- گۆڕین، کارتێکردن - الانفعال.
(ڕاجی)یش لەم هۆنراوەیەدا ناوی هەر (١٠) گوتەکانی هێناوە، بەم شێوەیە:
١- کەممی بێ میقدار = چەندێتی. ٢- کەیفی بێ ڕوخ = چۆنێتی. ٣- خونخوار = ڕەوش. ٤- خەستە = ڕەوشی کاتیی. ٥- زەمان = کات. ٦- مەکان = شوێن. ٧- مونفەعیل بوو موڵکی دڵ = گۆڕین، کارتێکردن.

مونفەعیل بوو مولْکی دڵ، بردەی زەمان، خەستەی مەکان
هەر موزافی جەوهەری پڕ حیکمەتی ئەسڕاری تۆم
دەم بە دەم، تەبشیری تۆ، دەرمانی دەردو غەم دەکا
جارە جارەش، دەردەداری دیهەشتو ئینزاری تۆم
ڕەندو، بێباکو، تەرەبناکو، سەفاکەش بووم، دەمێ
ئێستە شوکرانە لە نەزمی گەوهەری ئەشعاری تۆم
بێکەسێکم، چوومە قاپی ڕەحمەتت، ئەی خۆشەویست
هەروەکو (ڕاجی)، تەڵەبکاری مەیی میدراری تۆم.

(١١)

وەحدەتە شەرتی مەحەببەت، پەیڕەوی پێغەمبەران
ڕوو لەچاکە کردنە، خۆ تەرکی ڕاوێژی کەران
کێ منی هێنایە دی، هەر ئەوشە ئیشم پێ ئەکا
بۆچی سەربەستم لەکارا؟ چونکە سەرمەستم لە کان
ئەو کەسەی بیدا هیدایەت، شەرح ئەکا سینەی لە دین
ئەو کەسەی ڕێی لێ بگۆڕێ، ڕەق ئەکا دڵ، وەك گیان

٨- بردەی زەمان = کردار. ٩- حەبیبوڵلا - تۆ - (پێغەمبەر - د.خ) = گەوهەر. ١٠- پڕ حیکمەت = خستنەسەر.

بەلای (ئەرستۆ)وە بێجگە لە گوتەی (گەوهەر) کە گوتەیەکە خۆبەخۆ هەیە، نۆ گوتەکانی دیکە گوتەی ڕووکەشو ڕواڵەتینو لە گەوهەردا هەلگیراونو بوونەتە نیشانەکانی گەوهەرو بوونێکی سەربەخۆو خۆبەخۆیان نییە. شیاوی گوتنە کە (کانت ١٧٢٤ - ١٨٠٤) ڕەخنەی لە گوتەکانی ئەرستۆ گرتووەو پێیوایە کە ئەو گوتانە گوتەی ئەنتۆلۆژینو، لەجیاتی ئەو (١٠) گوتانەی ئەرستۆ (١٢) گوتەی ئیپستمۆلۆژی داناوە. (هیگڵ)یش وەکو یەك ڕەخنەی لە گوتەکانی کانتو ئەرستۆ گرتووەو زێتر لە (١٠٠) گوتەی هێناوەتەوە. هەروەها بیرسانانی (پۆرت ڕۆیاڵ)و (جۆن ستێوارت مل) یش بەتوندی هێرشیان کردۆتەسەر گوتەکانی ئەرستۆو ڕەخنەیان لێگرتووە.

سەرچاوە: دەروویەك بۆ ناو بیرسانسی، وەرگێڕانو ئامادەکردنی بەکوردی: ئیسماعیل ڕاجی، دەستنووس.

کــێ هەیــە دادو شــەفاعەت کــا، هــەتا ئیزنــی نــەدا؟
کــێ ئەکاتــە شــاه و،کــێ شــاڕابەرو، کــێ پاســەوان؟
کێ ژیــانو ڕزقــی عالــەم بــەش ئــەکاو، بێبــەش ئــەکا؟
بۆچــی هێنــدێك شــادمانو، مــن نــەخۆشو دڵ بــەژان؟!
لێــی نــەگۆڕێتو، دەقــاودەق ئــیش بکــاو، عــاجز نــەبێ
لێــره ناگونجــێ، ئــیتر، وێنــەی کــڵاشو ئاشــەوان
کێیە حەزکا خۆی ببێو، حەزکا لە بۆگەن بوونی مــەرگ؟
ســەیره بــازاڕی خــوا، سەرســامیی ســەوداگەران
فەلسەفەی دینو ڕیسالەت، حیکمــەتن بــۆ مێــشكو دڵ
هــەر لــە دونیــا ئاشــکرایە، هــەردوو خــانووی ئــاوەدان
نافرۆشــێو نــاکڕێ، موحتــاجی پــارەو پــوول نییــە
ئەیــشکێنێو، ئەیوەشــێنێو، ئەیــژمێرێ ئــان بــە ئــان
چــاو بــدە (نَحْــنُ قَــسَّمْنا بَیْــنَهُم)، بــاش تــێ ئەگــەی
یەك نەبێ، یــەك ترســنۆك، یــەك ڕۆســتەمی مازەنــدەران
گــەر ئــەزەل پــیلان بگێــڕێ، مــن بــەکێ بــەربار ئــەبم؟
بــۆچ ئەمانــەتیان نەکێــشاون، زەمــینو ئاســمــان؟
مــارو مێروولــەش مەحەبــەت ئــەگرنو، یــەکتر ئــەخۆن
شێرو ڕێوی، بەورو کەروێشکیش، هەمــوو قودرەت ســەران
پیــسە ســەودایێکە مێــشکی ئێمــە ئەشــکێنێ وجــوود
پێکمــان دوژمــن ئــەکاتو، ناوبــژی نــادا وچــان
هــەر ئــەمن چــاکی ئەناسم، دەوڵەمەنــدی بــێ شــەریك
کاکــە (ژیکــۆ)، ئــاخۆ ئینــسانێك ئەچــێتە لامــەکان؟!.

**

هه‌مه‌ڕه‌نگ

أ- جووت سه‌روا

(١)

(نه‌ورۆزی ساڵی ١٩٦٤ – ده‌نگی جوتیاران)

که نه‌ورۆزه ئیمڕۆ له ساڵی نوێ
به‌رامبه‌ر وه‌ڵاتت، ده‌شلکه گوێ
ببیسه‌و، بنووسه‌و، بکۆشه به‌هێز
له هۆزت ببه‌سته مه‌به‌ستت به‌ڕێز
به خاوه‌نکه گوڵزارو ئاوو زه‌ویت
بڕازێنه‌وه هه‌ر بڵندو نه‌ویت
ببه خزمو جیران، بکه په‌یڕه‌وی
هه‌موو بیری به‌رزو که‌سان که که‌وی
بکه خزمو هۆزت تۆ ئامۆژگار
بچێنه له خاکت هه‌موو چه‌شنه دار
بکێڵه زه‌وی‌و زار، جۆماڵ بکه جۆ
له سامان‌و به‌رهه‌م، پڕیکه مه‌کۆ
به‌کاری گرینگت، بگێڕه مشوور
به چنگی پڵینگت، بکێشه له دوور
هه‌موو جۆره پنجێك بچێنه له باخ
له بێ میوه‌یی، قه‌ت مه‌خۆ ئاخ‌و داخ
له هۆزت بته‌خشێنه، هه‌ر هێزی خۆت
به بۆشی مه‌هێڵه خه‌تێك وه‌ردو شۆت
به کۆمه‌ڵ، وه‌ڵامی بده نیشتمان
مه‌پڕژێ له ترسی به‌دو دوژمنان

بــەری ســاڵی تــازەت کــە نــەورۆزە، هــات
نەلــەنگێ لــە ژێــر بــار، شــانی خــەبات
لــە دوژمــن بــە تــەنگ بێنــە دنیــای پــان
دڵــی دەربکــەو، ئــیتر مەیــدە وچــان
ئــەزانن کــوڕی نــووحو زەردەشــتی تــۆ
وەجــاخی خــەلیلی، بــەبێ گفتوگــۆ
کــە بــەدگۆی وەڵاتــت خزانــێ لــە ڕۆخ
ئــەخوازن دەرێــنن دەمــارت لــە مــۆخ
وڵاتــت چــلۆن بــوو، بەدەســت تورکــەکان؟
خــەریک بــوون نــەهێڵن، چ ناوونیــشان
لەگــەڵ ئینتیــدابو، ســوپای ئینگلیــز
لــە دوو ڕووی وشــانی (فَکُــنْ، یــا پلیــز)
دوای وان، کــە شــاهیی قــەراری درا
ســلێمانی، بەیــداخی لــێ هــەڵکرا
بــە چــەندێك دەسیــسەی بــەدانی لــەعین
شــکا مــافی کــوردی بــە زامو بــرین
لــە ڕێگــەی ئومــەم، کــورد بــە (فەیــسەڵ) درا
خیانــەت کەوتــە نــاو هــۆزو خــزمو بــرا
بــە(عەبــدولهیلاك)[١] و بــە (نــوری ســەعید)[٢]
جەهەنــدەم تکــای کــرد بــە(هَــل مِــن مَزیــد)؟

١- عەبدولهیلاك: مەبەست لە (عەبدولئیلاه)ە کە (وصی) مەلیك فەیسەڵ بوو، چونکە ئەو کاتە مەلیك فەیسەڵ تەمەنی بچووك بوو.

٢-سەرۆك وەزیرانی عێراق بووەو، لەدوای دامەزراندنی حکومەتی عێراقەوە چەندین پۆستی جۆراوجۆری پێدراوە.

لــە پــاش وان شــۆڕش بــە چــواردەی تــەمووز
شـــــەریکایەتی بـــــوو بـــــەنانو خـــــەپووز
کــە لایــدا لــە ڕێ، (قاســم[1])ی شەڕپەرســت
بە مستێکی کوردی، هــەمووی چــوو لــە مــست
لـــە ڕووی ســـاڵو نیوێـــك، چ ســـامانی خـــاك
کـــە بێگانـــە بـــردیو، تەقـــەو ســـووتو لاك
ئەســـــووتان چـــــیاو دەغـــــڵو دانو گیـــــا
ئەســـــووڕا شـــــەڕێکی بڵنـــــد، ســـــەر نیـــــا
لــە هــیچ هــاتو کاتــێ، ســوپا ســەرنەکەوت
هەموو کاری (قاسم)، بــە شــۆڕش بــوو چــەوت
نــەدەی دەســتی پیســت لــە ئــاواتی کــورد
ئـــەگینا خـــەیاڵت ئـــەکا خـــاشو ورد
ئەوەند جاشو جۆشکی لــە(عەفلــەق)[2] کــڕی
هـــەمووی لـــێ بـــووە بـــوغمو ئـــاخر شـــەڕی
کـــە کەرگـــەل بـــەرەڵڵای خاکـــت کـــران
بـــە تـــۆپین خزانـــە مـــەزاتو مـــەیان
لـــە بەعـــسی جـــەڕابو، دەفـــەی عەفلـــەقی
لـــــە دەریـــــایی کـــــوردی، دڕاوو تـــــەقی
لەگەڵ ئــەو هــەموو کۆمەکــەی شــەرقو غــەرب
نە (قاسم)، نــە بەعــسی، نەگەیــشتن بــە ئــەرب

٣- مەبەست لە (عەبدولکەریم قاسم)ە، ڕێبەری شۆڕشی ١٤ تەموزی ١٩٥٨ و یەکەم سەرۆك کۆماری عێراق، کە کۆتایی بە ڕژێمی پاشایەتی هێنا لە عێراقدا.

٤- مەبەست لە (میشیل عەفلەق)ە، یەکێك بووە لە دامەزرێنەرانی حزبی بەعسی عەرەبی ئیشتراکی.

نەکـــەی دەس بخەیتـــە یەخـــەی کـــورد و کـــاڵ
بـــەلاّ هەڵمەڕێـــژە لـــە مـــاڵ و منـــاڵ
بەخێوکـــە بـــە کـــوردی هـــەموو ئـــارەزووت
ژیـــان بەهرەوەرکـــە ، لـــە نـــابووت و لـــە بـــووت
ئـــەوا دەرکـــەوت چـــەند نیـــشانەی بـــەهار
بریـــسکەی هـــەواو ، تریـــسکەی هـــەوار
لـــەناو تـــاف و بافـــا ، گـــوڵ و لالـــەزار
هـــەمووی ڕێکخـــراوە ، چ لادێ چ شـــار
ســـەری مـــافی کـــوردی ، بڵنـــد بـــوو لـــە خـــەو
لـــە مەیـــدانی هەقـــدا ، بـــەرەڵلاّن جەڵـــەو
بـــدە تـــۆ بـــە هـــۆزت ، تـــەوژم و تـــەکان
بـــسووڕێنە ســـەر خـــۆت ، خـــولی ئاسمـــان
خـــەباتت بکـــا بـــا بـــرا پێـــك تـــەبا
کـــە هـــیچ شـــت بـــەراتت لـــە ڕێ لانـــەبا
بـــە شـــادی بکـــەن ســـەر ، کـــوڕان و کەنیـــشك
نـــەبێ بـــاکی هێـــزت لـــە بـــاران و تیـــشك
ڕیـــازەت بکـــەن ، پـــەل قـــەوی پاڵـــەوان
پزیـــشکە ڕیـــازەت ، بـــە دەردی گـــران
بـــە مێـــژوو ئەناســـرێ ســـەرو کـــاری کـــورد
بـــە ڕاوێـــژی خـــاوێن ، بـــە کـــرداری گـــورد
بـــەڵێ کـــوردە ، هەنـــدامی چەســـپاوە ڕێـــك
کـــە بـــۆ پیـــاوی ئـــاقڵ تـــەواوە وشـــێك
بـــە دوو چـــاوی تیـــژو ، ڕەش و کـــاڵ و بـــز
لـــەناو چـــاوی خـــەڵکی ، گـــران چەشـــنی مـــز

لــــە بەخـــــشینو بـــــەرزی منــــاڵیش تـــەواو
بـــــە دەریـــــایی زانـــــین، هــــەموو ئـــــاودراو
ســــەراپایی کـــــوردی ئەناســـــم بـــــە خــــەڵك
لـــــە کوردانـــــە، عالـــــەم وەریگرتـــــووە کـــەڵك
بـــدەن پـــاڵ بـــە یـــەك، ڕاپـــەڕن نـــەرمو ســـووك
بکـــەن کـــاری دوژمـــن، لـــە هـــەرلا چـــرووك
بکۆشـــن لـــە پارتییـــەوە، تـــا بینـــە گـــەل
لـــە دەس دەرنەچـــێ بـــا ســـامانو هـــەل
ئەوانـــەی خەڵـــەت بـــوون، بیانگێڕنـــەوە
ئەوانـــــەی دیـــــارن، مەیانـــــشێرنەوە
ئەگـــەر جارِســـیی کـــرد، یـــەکێ ســـەر چـــەوت
بـــسووتێنە جـــەرگی، بـــە تیـــژاوو نـــەوت
بـــە ڕاســـتی بنۆڕیـــە کـــارت لـــە ڕێ
وەڵامـــی خـــەباتت، لـــە بـــیرت نەچـــێ
بڕازێنـــــەوە دایکـــــی نیـــــشتمان
وەك بـــووکی تـــازە، لـــەماوەی زەمـــان
ترازاوەکـــانی تەباکـــە بـــە یـــەك
بـــە زانـــین کـــە نـــەکرا، بـــە زۆری کوتـــەك
لـــە کیـــژو کـــوڕان، کامـــەران بـــێ وەڵات
سیاســـەت بگـــۆڕن، بـــەپێی دەســـتەڵات
بکـــەن یـــادی بـــاپیرە (کـــاوە)ی نـــەمر
مەکـــەن ڕێوشـــوێنێك لـــە شـــۆڕش بـــزر
هـــەموو ســـاڵی تـــازەت کـــە نـــەورۆزە دێـــت
بـــە خۆشـــیو گەشـــی، جەژنـــە پـــیرۆزە لێـــت

بــــه ئامــــادەیی، بـــــەرزو ئـــــازاد بــــه
ئـــیتر تـــا هـــەتا پــــڕ بـــەدڵ شـــاد بـــه
ببـــووره لـــه (ژیكــۆ)، لــه كــورتیو هەڵــه
كــه نابـــێ لـــه دونیـــا، جـــوان بـــێ پەڵـــه!!.

(۲)

(دڵسۆزیو ئامۆژگاری بۆ نیشتمان)

هـــاو گـــەل، هـــاو وڵات، برایـــانی كـــورد
بـــه ڕێگـــای وەتـــەن، بـــڕۆن نـــەرمو ورد
چـــاوێك هـــــەڵێنن، ببیـــــنن چـــــرا
ســـەربەرز ئەســـووتێ بەشـــەو ئاشـــكرا
گیـــاو ســـەوزەوات، ڕوو لـــــه هـــەورازن
هـــەر لـــه ڕووی سروشـــت، ئـــەو هـــەوا خـــوازن
لـــه وێنـــەی خۆتـــان بكـــەن تەماشـــا
دانـــــراوە ســـــەر لـــــه ژووری بـــــاڵا
خـــەڵكی لـــه بـــەرزی هـــەموو بـــەخێون
بۆچـــی هـــەر ئێـــوه ســـەرەو نـــشێون؟
نـــەمام ســـەرەو ژێـــر ئەگـــەر بنێـــژی
بـــه خـــوا قـــەت بـــەری نابـــێ بـــچێژی
تـــین دەن بــــه خۆتـــان، بجووڵێنـــەوه
لـــه دەســـتی دوژمـــن مەتووڵێنـــەوه
وەكـــو مێـــشەنگوین شـــارت بینـــا نـــێ
گـــەورەیی خـــەڵكی مـــەكرە بـــه نانـــێ
دوژمـــن لـــه جێگـــات شـــارە زەرگەتـــه
ژەهـــری چـــزووی ئـــەو، پـــڕی جەرگتـــه

ئـەی کـوردی غـەمبار، غـەمخوارت نییـە
یـارو دیـارو دیـدارت چـییە؟
بـاغو ڕاغـی تـۆ، زەوی‌و هێلانـە
بـە تـاپۆی دوژمـن، لـە تـۆن بێگانـە
دایکـی ولآتـت دوژمـن هـەڵیگرت
چـاکی تێبگـە قـسەی کـەم‌و کـورت
گـەورەی ئەجنـەبی، زڕبـابی ناپـاك
چـۆن پـێ بگـەیێنێ، دایکبـرای چـاك؟
حاشـا وە کـەللا، گـەر نـەفس‌و شـەیتان
بـۆ تـۆ بێنـە سـەر ڕەوشـت‌و گونجـان
دەریـا هەڵـستا، بکەونـە پەلـە
لـە وشـکی هـەوا، مەکەونـە مەلـە
بـێ داك‌و بـاب‌و، هـەموو هـەتیون
دەروون تـەپیو، قامـەت چـەمیون
نـەخۆش‌و سـیلدار، بـێ وەسـیل دارن
بۆیـە دەربـەدەر لادێـوو شـارن
سـیلدار هەواڵـەی هـەوا چـۆڵ ئـەبێ
نەخۆشـی ئێـوە، بۆچـی مـۆڵ ئـەبێ؟
بـێ تـەدبیرو ڕاو، شـرینگەو تـەبیب
لـەناو مـاڵی خـۆت، بـوویی گـۆڕ غـەریب
میکرۆبـی ڕۆحـت نایێنـە کوشـتن
مەگـەر بـە خـۆراك، یـاخۆ بـە شوشـتن
سـاغییش بـە بوونـە، گـەورەش بـوون منـاڵ
چێـشتتان گـەرم‌و سـارد، سـوێرو تیـژو تـاڵ

پێشچوون بێننە پێش، دەسکەن بە ئەعمال
(هِمَّةُ الرِجالْ، تَقلَعُ الجِبالْ)
هەر کەس بە پێی خۆی، پیشەی جیا بێ
تا ڕەگی ئیشتان، ڕیشەی چیا بێ
هەموو مەیانێك، وتراوی ئەوێ
هەموو زەمانێك، پیاوی ئەوێ
لە بێ کرداری، تا بێ کڵاون
لە ڕۆژی گەرما، سەر هەڵکزاون
لە سەرمای شەویش، پەیدا عەلامەت
فرکەن چڵم و لیك، بگرن هەڵامەت
گوێتان بئاخنن، بۆ مێشکی بە ئاو
هەتا بەکاربێ پیوازی پیشاو
مەبیەن وتەی کەس کە نابەراوە
بچووکی خۆشتان بهێننە ڕاوە
ئەبینن باران، لە غێم و هەورە
زۆرە، بە تەن کەم، بە ئاقڵ گەورە
ڕووت و ڕەجاڵی خۆتان مەهێڵن
خزمەتکاری ڕووت، هەموو بە فێڵن
ئەی دەوڵەمەندان دەسکەن بە بەخشین
بەرگێك بپۆشن، ژیانی نەخشین
زوو بگرە مەیدان، پشت مەدە دوژمن
ماری ڕەش بە کلك ئەچێتە ناو کون
پشتێنی چوستی خێرا ببەستن
لە ڕووی کارزار، ئازا بوەستن

بــــۆ پــــشتیوانی یـــەکتر بـــــن دلێـــــر
مێــرد کــە زۆر بــوون، ئــەدڕن پێـستی شـێر
خاکتـــان بـــە مەعــدەن، بـــە زێـــڕو زەبـــەر
بـــە تیــــژاوی هـــۆش، بــــبن بـــەهرەوەر
چــــەكو ئەســــــلەحەی لـــــێ دابڕێـــــژن
نــــەمامی فیکــــری تێـــــدا بنێـــــژن
پــــیرەژن، کەپـــەك ئــەگرێ بـــە هێڵـــەك
ئـــاردی ســـاغ ئــەکا بـــە نـــانو نمـــەك
خـــۆ پیـــاون ئێـــوە، زوو بگـــەن بـــە کـــام
کـــاکڵ دەرێـــــنن لــــە گــــوێزو بـــادام
یەك بـا لەسـەربێ، وەك ئـاش، یـەك لـە بـن
لـــە بـــەینی دوو بـــەرد بهــــاڕن دوژمــــن
هێنـدێ بـۆ هێنـدێ، پـێ لـێ نەخـشێنن
گـــورزی بـــە حوججـــەت قـــەت ناوەشـــێنن
زینهـــار، گـــەورەکان بەســـیبیەتی نیفـــاق
پـــاڵ بـــدەن بـــە یـــەك، بگـــرن ئیتتیفـــاق
تــــەماعی شەخـــسی بنــــێن بـــــەلاوە
قــــازانجی قـــەومیی، نـــوری دوو چـــاوە
یـــەك دەوڵەمەنـدو، یـــەك ڕووتو بـێ حـیس
ڕیـــشی تـــەماعکار، بـــە کینگـــی مـــوفلیس
خـــودا بــــە گــــوێرەی کارتـــــان ئــــەکا
کـــە ڕێـــك بـــن، بـــە بـــەخت یارتـــان ئـــەکا
تـــا خۆتـــان لـــە خـــۆ تێـــك نـــەدەن، خـــودا
لێتـــان تێـــك نـــادا، کـــوردی لێکجـــودا

هێنــدێ لــە عێــراق، هێنــدێ لــە ئێــران
هێنــدێ لــە تــووران، بــوون مــاڵ وێــران
بـــــوڕادەی ئـــــاڵتوون، نابێتـــــە لـــــیرە
تــا نەخرێتــە جــۆش، ئــەی بابــە پــیرە
بــوڕادەی پــۆڵاش، فــووی لێکــە ئــەیبا
کــە پــاڵی پێکــدا، تفــەنگیش نایبــا
بڕوانـــــە لیـــــوەو خـــــاکی قەلەنـــــدەر
کــە کۆمــەڵ کــران، ئــەبن بــە ســەنگەر
زانــاو خوێنــدەوار، حیکمــەت شــوناس بــن
ســەر بــەرزی ژیــان، ئــەهلی قیــاس بــن
لـــە ڕووی سیاســەت، پەروەردەکــەن ژیــن
بە عــەدلو ئینساف، لــە ســەر ڕووی زەمــین
ڕۆژ هــەر ڕۆژێکــە، بــە چــوار فەسڵی ساڵ
سێــسەدو شەســت جــێ، دێنێتــە بــن بــاڵ
ڕۆژ خـــۆی ســـوڵتانو، فـــسووڵ وەزیـــرن
دوازدە بورجـــەکان هـــەموو دەبـــیرن
شـــەوو ڕۆژەکـــان هـــەروەکو میللـــەت
هێنــدێ بــە دەوڵــەت، هێنــدێ بــە زیللــەت
بـــە بـــوونی ســـەنعەت ببووژێنـــەوە
لـــە دەرگـــەی خـــەڵکی مەنووزێنـــەوە
وا جاڵجاڵۆکـــە، جـــاو ڕایـــەڵ ئـــەکا
حـــەزرەتی شـــێخیش حەمایـــەڵ ئـــەکا
کرمـــی ئاوریـــشمو، کرمـــی قـــەرەقاج
ئاوریشمو کــەژ کــەن، تــۆش ببییــە لاج لاج

جێــی پێکەنینــە، نــەك جێــی گریانــە
بــۆ هەرچــی کــوردە، نــەك چــی ئینـسانە
ئــەوەی شــێخ گێــڕای بــەناو ســەروەران
نــە خــوا فەرموویــە، نــە پێغەمبــەران
(توبــوا الی اللە) لــە لای شــێخ نییــە
ســوودی تەریقــەت، بــزانم چــییە؟
شــەیتانی ئینــسان بــەنی ئادەمــە
شــەیتانی جنــدان، بۆمــە زۆر کەمــە
هەڵمەخەڵــەتێن بــە مــەکرو بــە فــێڵ
سەرچاوەی ڕوونتــان، هــەرگیز مەکــەن لــێڵ
وەرنــە ئیــشوکار، تێکۆشــن بــە دڵ
بنێــژن ســونبول، بــچنن تــازە گــوڵ
گــەر ناشــتوانن ئیــشی بــە تەنقیــد
ڕازیــم لــە ئێــوە، حــەتتا بــە تەقلیــد
پێویــست ئــەزانم لەســەر بــەهرەوەر
ئــەمری بــە چــاکەو، نــەهی لــە مونکــەر
گەرچــی مــەتا زۆر مــاوە لــە بــازاڕ
مەبێــژە (ڕاجــی)، چــیدیکە گوفتــار
نــەوەك پێــت بڵــێن، لــە قــاتو قــڕی
مێشکی مــەی بــردو، گــەرووی خــۆی دڕی!!.

١٩٣٧

(٣)

(باسی چۆنییەتی چەرخ و کردەوەی هۆز)

کاکـــــە ، بـــۆت بکـــەم باســـــی زەمـــــانم
گـــــویێ ڕابگـــــرە لـــــێم، ئـــــارامی گیـــــانم
چـــــمان بەســــــەرهات، یـــــارو یـــــاوەران
گـــــوڵو یاســــــەمەن، هــــــەموو هــــــەڵوەران
دنیـــــا بـــــە پـــــایز گـــــەڕا سەرانـــــسەر
تیـــا کـــە گـــوم بـــوون مـــەردی بـــە جەوهـــەر
ملیـــــۆنو ملیـــــار، بـــــژمێرە لـــــەك لـــــەك
نییـــــە نـــــەرمو گـــــەرم، مەگـــــەر بەســـــتەڵەك
دیـــــن بـــــۆ تروســــــکەو هـــــۆنینی بەشـــــەر
تاریـــــك بـــــوو ، پـــــساو ، بڵاوبـــــوون گەوهـــــەر
کـــــوا گەنجـــــەکانی نیـــــشتمان لـــــە شـــــان؟
کـــــوا میرەکـــــانی، هـــــەموو پاڵـــــەوان؟
کـــــوا دەوڵەمەنـــــدی خێـــــوی فـــــەقیران؟
کـــــوا دەسمایـــــەیی ڕەعیـــــەو ئەســـــیران؟
کـــــوا ڕۆژی ڕوونـــــاك، لـــــە ڕووی بێبەشـــــان؟
کـــــوا تاریکـــــە شـــــەو، لەســـــەر ڕووڕەشـــــان؟
کـــــوا قـــــسەی شـــــیرین، لـــــەناو ئـــــەدیبان؟
کـــــوا نـــــانو هـــــەنگوین، بـــــۆ دڵ غـــــەریبان؟
کـــــوا ســـــۆزو ڕەحـــــمو، بەخـــــشینو کۆشـــــین؟
کـــــوا عـــــەدلو ئینـــــساف، بەکۆمـــــەڵ نۆشـــــین؟
میللـــــەت هەراســـــان، بـــــێ نـــــانو بـــــێ ئـــــاو
برســـــیو تینووشـــــن، هـــــەموو چـــــوونە داو

نـــەما مەرحـــەبا، لـــە ئێـــك تـــرازا
وەك خـــاڵو خـــوارزا، مـــامو بـــرازا
هـــەولی ژیـــانو، بـــیرو تەربییـــە
لـــە هـــۆزی ئـــەمڕۆت، ئـــیتر هـــەر نییـــە
خـــەڵكی بـــە قڕچـــوو، بـــە قـــەرزو قۆڵـــە
دڵ لـــە ڕاســـتی دڵ، دەڵێـــی ســـەهۆڵە
بـــە بـــێ یارمـــەتیو، بـــەبێ کۆمـــەڵی
ســـووتای ئـــاگری، کـــوڵای مەنجـــەڵی
وەتـــەن، ئـــەتۆ بـــووی قـــازانجو مایـــەم
دووای داكو بـــاب، بـــوو بوویـــە دایـــەم
بـــەخێوت کـــردم بـــە دەســـتوبردی
تـــو خـــوا لەبـــەر خـــەڵك، تـــۆ بۆچـــی مـــردی؟
منـــاڵی ڕەنگـــین، هـــەموت بـــە جێهێـــشت
لـــەزاری عالـــەم، جـــوان وەك بنێـــشت
تفـــوو، ســـەد تفـــوو، لـــە چـــەرخی ناپـــاك
بـــچووکی سەرخـــست، گـــەورەی خـــستە خـــاك
حـــیرسو تـــەماعو، گونـــاهی ڕێ دا
دونیـــا جەهەنـــدەم، بمـــرە لـــەوێ دا
ڕێگـــای تەقـــەلا، هـــەر کـــەس لـــە خۆیـــە
لـــە کـــردو کۆشـــی، بـــڕۆ بڕۆیـــە
خـــاوەن نەتـــەوەی ســـەنگینو ڕەنگـــین
هـــەموو گـــیرەوەی غـــەمو دڵتـــەنگین
خرۆشـــاوی جـــەم، شـــەپرزەی قـــڕی
منـــاڵی ڕەنگـــین، هـــەمووی زگ دڕی

دەوڵەمەند کە دی، فەقیر نانی بوو
سواری سەری بوو، گرانجانی بوو
بە جۆرێکی وا دڵی ئەشڵەژێ
کە بۆی هەڵکەوێ، ئیتر ئەیکوژێ
ئەگەر قاڕوون‌و، ڕەی‌و، نەمروودە
بە توورەکێك جۆ، ئەمجا حەسوودە
هەلوع تێر نابێ، تەرەس برسییە
بۆ دەوڵەمەندان، نەفسی نەفسییە
ئەگەر توجاڕی خاوەن موغازەن
لە پووڵ پەرستی، هەزار ئیجازەن
قۆڵیشت ئەبڕێ، نانیشتە نادا
ئەگەر ماڵیشت گشتی پەنادا
ئەیوێ بە جارێ بڕووتێیەوە
تاکو بە هاوار، زووتر بێیەوە
ئەگەر بازرگان، بزورگە کاری
بۆچ پاك‌و پیسی، ئەخاتە زاری؟
درۆو سوێندی زل، بە بێ ژمارە
لەسەر فلوسێك، ئەکا تەمارە
وەکو عەتاری دەماغ پەشۆکاو
بە بۆی غالییەو، عەترو قاوەو چاو
بە فلسێ کڕی‌و، بە دینار نییە
مسقالێ تۆوچا، برا، چار چییە؟
بە سپیەو سندووق، حەشاری داوە
ئەڵێ لە (هیند)یش، بەخوا نەماوە

بـــــەقاڵ، پیـــــشەتە پەقلـــــە فرۆشـــــی
لەگـــەڵ ئەفەنـــدی، بـــۆچ مـــەی ئەنۆشـــی؟
ســـــەلەمو ســـــووتت، بـــۆچ وا لـــــە بـــــاوە؟
یـــان لـــە ڕێـــی تـــەماع، ئەســـتۆت شـــكاوە؟
تـــەرازووت بـــە فـــێڵ، ئیـــزرەم، ئەلیـــدرەم
خۆیـــشت، بەهۆقـــەت ئەچـــێتە نـــاو دەم
ئەمەنـــــدە خـــــوارو پـــــیسو پەلیـــــدن
وەكـــو جەهـــەننم، (هـــل مـــن مزیـــد)ن؟
عـــــەللافی پـــــڕ لاف، بـــــۆ دانەوێڵـــــەك
ئـــەكڕێ بـــە كـــوڵو، ئەیـــدا بـــە هێڵـــەك؟
ســـــەرڕای هـــــەموو شـــــت، وا تێئەكۆشـــــێ
لــــەجیاتی گـــــەنم، هـــــەرزن ئەفرۆشـــــێ
كاكـــــە! بـــــەرئاگر، یـــــانی نانـــــەوا
چـــــاكی بناســـــە، مـــــەغزووبی خـــــوا
مـــــسقاڵێكە نـــــان، هـــــەمووش هـــــەویرە
ئـــــەڵێ ئیزرەمـــــەو، مـــــەیرە پـــــەنیرە
حـــاجی! بـــە قوربـــان، ئـــەڵێی پەپوولـــەی
بۆچـــی لـــە دووی نـــان، حـــەریفی توولـــەی؟
بـــە ســـوێندو حیلـــە، خـــەڵكت بـــرینگ دا
مەگـــەر تـــسێكت نـــەهات بـــە كیـــنگ دا
مەلـــەك، بـــەم هـــەموو ســـافیو شـــەفافە
ئـــادەم بـــە زانـــین كـــردی خەلافـــە
نـــۆرەی مەلایـــە، كـــە خۆشـــم مـــەلام
وا ئـــــــەمبزێوێ، زگو ئینتـــــــــەلام

نـــانم کـــە جۆیـــە، پێخۆرمـــە پیـــواز
بـــا هەڵبـــدێرم، لـــە ســـەد کـــاوو ڕاز
مـــەلا مـــەلا بـــێ، حیکمـــت شوناســـە
هـــەموو قـــسێکی پـــڕی قیاســـە
بورهـــانی قـــەوی، مـــاددیو مەعنـــەوی
ســـافو لەســـەرخۆ، تـــا بتکـــا نـــەوی
لەهـــەر هـــەوارێ، تـــۆ لێـــی بپرســـی
ئـــەبێ لـــە تیغـــی تیـــژی بترســـی
لـــە هـــەموو دەریـــا، مەلـــەی بزانـــێ
خولـــەی بەشـــانێ، خلـــەش بـــە بانـــێ
مـــەلای نـــەزانا، حـــەریفی شـــێخە
بـــۆ ڕێـــی گـــاوری، بـــی تێـــوە ڕێخـــە
بـــۆ لوقمـــە نانـــێ، دینـــی ئـــەدۆڕێ
ئـــەبێ قیامـــەت، وەك گـــا بقـــۆڕێ
لەبـــەر کەســـادی، خـــووی نەخوێندنـــە
ئـــەوجا تـــا مـــەرگی، درۆکردنـــە
کاکـــە! بەخێوکـــەن مـــەلا چـــاکەکان
تـــاکو نیـــشان دەن، ڕێبـــازی ژیـــان
دیـــن، بـــۆ ژیـــانو خۆشـــیو مـــورادە
ئەگـــەر خاکیـــشت، ڕووتو بـــێ زادە
مانـــای دینـــی تـــۆ، بـــراو بابییـــە
گـــەر ئـــەوامیرو، گـــەر نەواهییـــە
مەقـــصوودی خـــوا، لـــەدین بـــۆ بەشـــەر
بـــەرێکی بـــژیو، ببـــی بـــەهرەوەر

هەرچـــی لـــە پیـــسی، کەللـــەی نەتاســـێ
کـــە خـــۆی بناســـێ، خـــوداش ئەناســـێ
لێـــت ئاشـــکرایە، وەکـــو ڕۆژو مـــەه
(مَـــنْ کـــانَ لِلّـــە، کـــانَ اللّهُ لَـــهْ)
عیبـــادی خـــوا، ســـاحێب ئیمـــانن
موبـــەززیر هـــەموو بـــرای شـــەیتانن
دەرهـــەق یـــەك نـــەبن خـــاوێنو دڵپـــاك
نـــابینن بەچـــاو، ڕۆژێکـــی ڕوونـــاك
دوژمـــن زەفـــەرتان پـــێ ئـــەبا هـــەردەم
خۆتـــان ببیـــنن کـــوڕانی ئـــادەم
چـــی پێغەمبـــەران هێنایانـــە ڕوو
هـــەر ئـــەوە هـــەوێن، بـــۆ ڕەوشـــتو خـــوو
(ڕاجـــی) بەگـــشتتان ئـــەڵێ بـــرا بـــن
هـــەتا ڕۆژو شـــەو، موشـــکیل گوشـــا بـــن.

(٤)

(گەشتێك بە گوندەکانی دەشتی کۆیەدا)

بـــە باســـێکی خـــۆش، وا دێمـــە یـــاری
نیـــشانەوو نـــاو، هەدیـــەو دیـــاری
لـــە ڕۆژانـــی گـــەش، لـــە مـــانگی نیـــسان
کـــە هاتـــە گیرســـان مێلاقـــەو نیـــسان
حاجیلـــەو بـــەیبوون، هەڵاڵـــەو ســـونبول
هـــەمووی درەوشـــا، بـــە دەم خەنـــدەی گـــوڵ
بریقـــەو هـــەوا، دنیـــای کـــردە دەشـــت
وەرنـــە مێرخـــوزار، بـــەناوی بەهەشـــت

لــــه هـــــهر جــێ دهچـــی، لهگــــهڵ چـــاوی یـــار
(جنَّــــــةٌ تَجـــــــري تَحتهــــــا الأنهـــــار)
لهگـــــهڵ كـــاك (عــــهزیز[1]) ، وامـــان دا قـــهرار
بـــچینه (تهقتـــــهق) ، لهبــــهر ئـــیش‌و كـــار
ناگـــــا ، ڕێكخـــــرا ئهساســــــهو ســـــوپا
چـــاپووك ســـــواران، بــــه تـــــهپڵ‌و ســـــهدا
لــــه دێـــــی (خهرابـــــه) ، هـــــهتا شیوهســــوور
بــــه ســـــهیران‌و ڕاو ، لـــــهنێزیك، لــــه دوور
بــــه تاومـــــان بـــــڕی هـــــهورازو نــــشێو
كـــهس بـــاكی نـــهبوو ، بــــه فیـــل‌و بـــه دێـــو
شـــهو چـــووینه (گـــهرمك) ، لای (كوێخـــا حوســـێن)
چـــهند خزمـــهتی كـــرد ، بـــه هێـــزو بـــه تـــێن
بــــهڵام لـــــه گرمـــــهی هـــــهورو تریـــــسكه
عالـــــــهم ئهســــــوورا ، وهكـــــو بریـــــسكه
ســــبهینێ بـــــهخێر ، چـــــووینه (موخـــــهڕڕهس)
بـــــارانی بـــــهتاو ، كردینییـــــه ئـــــهخرهس
ئێـــــواره چــــــووینه (باغــــــهجنێر) ، بــــــهناو
فاتیحامـــــــان خوێنـــــــد بــــــۆ گـــــهنجێكی لاو
ســــبهینێ بـــــهعام، هاتینـــــه (تهقتـــــهق)
دهنگـــــی پێكـــــهنین، وهك حـــــاجی لهقلـــــهق
مـــــولازم ئـــــهووهل كاكـــــه (حامیـــــد بــــهگ)
دهمــــــاری دوژمـــــــن دهردێنـــــــێ لــــــه ڕهگ

١- مەبەست لە (عەزیزی ساڵح ئاغای غەفوری) یە کە گەورەو ئاغای گوندی (خەرابە)و چەند گوندێکی دیکەی دەشتی کۆیە بووە.

(محەممەد ڕەمزی)، مدیری بەناو
خزمی خۆمانە، بەبێ چاوو ڕاو
سێ شەوو سێ ڕۆژ، بەزمو بادە بوو
مەجلیس گولاو پاش، ساقی سادە بوو
بەزمی چاوەشان، سەدای چەغانە
هێنایە لەرزین، دڵی زەمانە
هەر شەو لە ماڵێك، بە بەزمو یاری
دینارو درهەم، بەتاو ئەباری
بڕیار درا وان، بێن بۆ (خەرابە)
کۆمەڵ تێکنەدان، بێ پرسو جوابە
دەس وەبانی چەم، قەرارە یەك دەم
حاکمی کۆیەش بێ، دوور لە دەردو غەم
تاقم، وەریبوو بۆ (مەلا زیاد)
هەموو نقوستان، هەر مەلا، زیاد
خەبەرمان هەنارد بۆ (کوێخا حوسێن)
مدیرو زابت، قۆمیسەر کە دێن
سەر لە ئێوارە، سووار بوون عەگید
بۆ دێی (خەرابە)ی ئەمینو ڕەشید
تاقم بەجارێ کرا بە دوو شەق
یەکێك بۆ کۆیەو، یەکێ بۆ تەقتەق
کێ مابوو لەدێ؟ سوواری سەرکەش
هەر منو ئاغا، لەگەڵ دوو چاوەش
سبەی سەر لە زوو، بێ شوێنو مەجال
کرایە سەرمان، ڕەسمی ئیستیقبال

تــا ڕەخـــشم زیـــن كـــرد ، پۆشـــیم نەبـــەردی
پـــێم نایــــە ڕكێــــف، بـــە دەســـــتوبردی
دەهـــــۆڵو زوڕنـــــا ، كـــــەڕی كــــرد فەلــــەك
لام وابـــوو هــــاتن بــــە ســــەیران، مەلــــەك
وەمزانــــــی لەشـــــكر، چـــوار دەوری گـــــرتین
لــــە نـــاو نـــەوازیل، ڕەنگــــە بـــە قـــرِ چـــین
كـــــە دیـــــتم ئاغــــا لەگـــــەڵ دوو چـــــاوەش
وەســـــتاون لـــــە ڕێـــــم، بـــەبێ درۆو غـــەش
فــــەرموو بـــا بــــڕۆین، بـــە پــــیر كۆمەڵـــە
مەركـــەز (گــەرمك)ە، خـــۆ مەكـــەن هەڵـــە
ئاغـــا بـــۆ پێـــشواز، بــــە قـــەترەو بــــەغار
پاشـــــواز ئـــــەمن بـــــووم، لــــە گەشـــتوگوزار
دوو چـــــاوەش لـــــە بــــەین، (عوسمـــانو كـــەریم)
دەهـــــۆڵو زوڕنـــــا ، بـــــوو بوونـــــە نـــــەدیم
دەكــــوتران لــــە ڕێ، وەكـــو ڕەعـــدی پــــڕ
ئێمــــــە بــــــە لاوك، ئەســــپان مڕەمــــــڕ
ڕێبـــــوار ئەیانــــدی كـــــە ئێمــــە لــــە دوور
ئــــەیانوت چـــــاوەش هــــاتن بــــە دەســــتوور
كـــــە ئـــــــەیانزانی ئاغـــــاو مـــــــەلان
خەجاڵـــــەت ئـــــەبوون، تێكـــــڕا ئەشــــڵەژان
هـــەر لـــە (كـــانی ڕەش) تاچـــووینە (كـــارێز)
تووشـــی ســـەد كـــەس بـــووین، بـــەڕێزو بــێ ڕێــز
لـــــە (كـــــارێز)ەوە تـــــاوەكو (گـــــەرمگ)
هـــــەر چـــوار ســـــواری چـــــالاكو چــــاپك

لــــەوێ دابـــەزین بـــە شــــەوق‌و بـــە ژیــــر
هـــــاتن زابــــــت‌و مـــــەئموورو مـــــودیر
لـــــەوێش نـــــان خـــــورا، نـــــانی نیـــــوەڕۆ
ســــوواربوون هـــــەموو، لــــە ڕووی جـــستوجۆ
هـــەتا (کــــانی ڕەش)، هـــاتین بـــە ســــەیران
ئەســــپی مـــــامزگر، بــــە بـــاڵی تـــەیران
فیقـــــەی دووزەلـــــەو، دەهــــــۆڵ‌و ســــازی
مەلائیکـــــــەتی خـــــستە ڕمبــــــازی
بــــۆ ئیـــــستیقبالی حـــــاکمی دیــــوان
چـــووینە (قوڵقوڵـــە)، یـــەعنی بـــەر مەیـــدان
پێکـــدی شـــابوون‌و، تۆقـــەو دەس لـــە مـــل
چـــاوی ڕۆژانـــی پـــڕ دەکـــرد لــــە کـــل
ئـــــەمجا گوشـــــادیی، هـــــەتا (خەرابــــــە)
بـــێ قەیـــدو شـــەرت‌و، ســـوئاڵ‌و جوابــــە
هــــــەموو دابـــــەزین، هـــــۆزی دڵێـــــران
لـــــە نەشــــیمەنا، هاوتـــــایی شــــێران
(ڕاجــــی) لـــــە یـــــەزدان ئەپاڕێتــــــەوە
کــــــە عــــــەیبی کـــــوردان بـــــشارێتەوە.

(دەمەتەقەی نێوان فەقیرو دەوڵەمەند)
-لەسەر داخوازی کاکە زیادی حەمە ئاغاو،
حاکم عەلائەدین ئەحمەد نووری نووسراوە-

بــە نـــاوی خـــودای فـــەرمانڕەوا بـــێ
خێـــوی کائینـــات پـــشتو پـــەنا بـــێ
ســـوپاسو ســـەنای بـــێ عـــەددو پایـــان
تـــا ڕۆژی ئـــاخر، شـــایانی یـــەزدان
مەکینـــەی کـــاری هـــەموو خـــستە کـــار
نـــەوەك گیانـــدار، هـــەتا بـــەردو دار
بـــە پێـــی تـــوانین، هـــەمووی دابەشـــی
لـــە ڕوویـــی زانـــین، داییـــە سەرکەشـــی
دەســـتوورێکی ڕاســـت بـــۆ بەرانبـــەریی
گـــوڵو دڕكو داڵ، ئـــاقڵیو کـــەریی
زانـــاو نـــەزانا، تاریـــكو ڕوونـــاك
ئەســـتێرەو درەخـــت، عاســـمـانو خـــاك
دەریـــاوو بـــەڕیا، وشـــکیو تـــەڕایی
ماســـیو سووســـەمار، کـــوێریو بینـــایی
زســـتانو هـــاوین، بـــەهارو پـــایز
هـــەورازو نـــشێو، دڵخـــۆشو عـــاجز
زوهـــرەو موشـــتەریو، مـــەریخو زوحـــەل
مـــانگو ڕۆژ، ئـــیتر، ژیـــانو ئەجـــەل
گـــەرماوو ئـــاگر، شـــەختەو بەســـتەڵەك
گولـــەی نابەڵـــەد، دوو چـــاوی بەڵـــەك

قـــرژاڵو ڕەقـــەی، لـــە ئـــاو قـــەرار دا
گڵخـــۆرەو وڵـــەی لـــە خـــاك دیـــار دا
پێـــروو و تـــەرازوو، بـــە حەوتەوانـــە
هـــەر حەوتـــە ئیـــشێك ئەكـــەن كێـــشانە
بـــۆت بكـــەم باسـێك، ئەگـــەر ئـــەبینی
لـــە بـیرت نەچـــێ، هـــەتا لـــە ژینـــی
ڕۆژێ، فـــەقیرێك وەكـــو ســـەمەندێ
وەســـتا لـــە قـــاپی خـــۆش دەوڵەمەنـــدێ.

فـــەقیر: لێتـــان تێـــك نـــەدا، خـــودای بـــێ ئەنـــدێش
شـــتێكی ڕەوا بیـــنن بـــە دەروێـــش
وەڵامیـــان نـــەدا، تـــەقولبابی كـــرد
یـــەكێ دەرپـــەڕی، تـــفو بـــابی كـــرد.

خوڵام: كـــابرا چـــیت دەوێ، دەرگـــا مەشـــكێنە.
فەقیر: هەرچـــی خـــودا دای، ئـــەوم بـــۆ بێنـــە.
خوڵام: خـــوڵام چـــۆوە ژوور، گـــەورەم، فـــەقیرە
عـــەودالی نـــانو، ژاژو پـــەنیرە.
دەوڵەمەند: پـــاروو لـــە دەم دا، كـــاكی دەوڵەمـــەن
بـــڕۆ دەریكـــە، جـــادووی مـــەكرو فـــەن
بڵـــێ، خـــوا بـــدا، مەوەســـتە لێـــرە
لـــە مـــاڵی ئاغـــا، بخـــۆ كـــولێرە
خـــوڵام پێـــی دەگـــوت، چـــی ڕاســـپێرا
فـــەقیر دەڕۆیـــی خێـــرا، بـــە خێـــرا

مـــاڵی یـــەكو دووی، هـــەموو پـــشكنی
برســـــی مایــــەوە، بـــــەخۆیو ژنــــی
غـــــەریب، ڕووتو قـــــووت، ئەنووزایـــــەوە
هـــــــەتا بـــــــەیانی ئەكڕووزایـــــــەوە
ئـــەوڕۆش تـــا ئێـــوار، گـــەڕا لـــە مـــاڵان
گەڕیــــــدەی هـــــــەموو دیـــــــوانو داڵان
هانــــــای بردەبـــــــەر كۆنـــــــە فـــــەقیران
پێیـــــان ئەبەخـــــشی وەكـــــو وەزیـــــران
تەســـــادوفی كـــــرد، ڕۆژێ لــــــە ڕۆژان
كەوتـــــە دیـــــوانی پـــــۆلا كـــــرۆژان
ئـــەو دەوڵەمەنـــدەی خـــولام لەبـــەر دەســـت
وا دانیـــــشتووە، سەربەســـــتو سەرمەســـــت
ملیـــــۆنو ملیـــــار، پـــــارە ئـــــەژمێرێ
قـــــازانجی پێـــــرار، بابـــــێ بـــــەخێرێ
ژمارەنووســـــان، لەبـــــەر دەســـــتو پـــــێ
وەكـــو كـــەوڵی مـــەڕ، لێـــی دابـــێ ئەســـپێ
هـــــەموو لەخۆشـــــی زەردەی فلووســـــن
نیـــسبەتو فـــائیز، بـــە جـــەبر ئەنووســـن
لاقو پەراســـــوو، بــــە قوتـــبو میحـــوەر
ســـەر بـــە دائـــیرەی عـــەردی مونـــەووەر
ســـاحەی بـــاغو ڕاغ، مەســـاحەی ئەكـــەن
ســـێوو چـــوار قورنـــەو، درێـــژو میعیـــەن
دەوڵەمەنـــد بـــە فیـــز تەماشـــا ئـــەكا
لـــە قـــازانجی ســـاڵ، هـــەر حاشـــا ئـــەكا

فـــەقیرە ڕووتـــە، خـــۆی پـــێ نیـــشان دا
غەرگـــەی فـــەقیریی دابـــوو بـــە شـــان دا.

فەقیر: لێتـــان تێـــك نەچـــێ، ســـامانو ســـەروەت
بەشـــی فـــەقیران، دەسمایـــەی دەوڵـــەت.

دەوڵەمەند: بـــڕۆ خـــوا بـــدا، بـــابم هـــیچ نییـــە
ڕاوەســــتانی تـــۆ، لێـــرە بۆچـــییە؟
زلەی مل ئەستوور، بـۆ خـۆت عەمـەل کـە
مـــاڵو منالـــت، دووری ئەجـــەل کـــە.

فەقیر: وتـــی مـــن زلم، ملـــم ئەســـتوورە
بـــۆ نـــانێکی تـــۆ، جـــەرگم تـــەنوورە
بـــێ جـــێو بـــێ مـــەکان، زارو ئـــاوارەم
ئـــەوا ئـــەمبینی، هێنـــدە بـــێ چـــارەم
کـــاتی منـــاڵی، بـــە ڕێـــوو جـــێ بـــووم
خێوی موڵكو ماڵ، سوار ئەسـپی شـێ بـووم
چـــەند ئیحتیـــشامو، شـــەوکەتم هـــەبوو
لـــە تـــۆ زیـــاتر دەوڵـــەتم هـــەبوو
خـــاوەن ئەســـڵی پـــاك، نـــەژادی گـــەوران
منـــی فـــەقیر بـــووم، لـــە چـــەرخی دەوران
بـــە ڕاوو ســـەیران، شـــەوو ڕۆژی مـــن
بـە بـەزمو ئـاواز، گـەل ئـامۆژی مـن
بووبوومـــە قـــاڕوون، بـــەلافو گـــەزاف
حیرســـم پـــەیا بـــوو، هـــەتا کێـــوی قـــاف
دیـــنم لـــە بیرچـــوو، ئەساســـی ژیـــان
فڕێمدایـــە ژێـــر ســـێبەری (بـــی)یـــان

فرێمـــدا ئـــەوەی فـــەرمووی لـــە قـــانوون
(حَتـــــی تُنفِقـــــوا مِمّـــــا تُحِبّـــــون)
لـــــە ناكـــــاو، بـــــەڵا بەســـــەرما ڕژان
خـــــوێنی دەمـــــارو جـــــەرگو دڵ، پـــــژان
بـــــەختی بڵنـــــدم، ســـــەرەو نـــــشێو بـــــوو
بـــــاری بـــــچووكم، بـــــە وێنـــــەی كێـــــو بـــــوو
ئـــــاوارەی كـــــردم، خـــــودا لـــــە ســـــارا
چـــاك بـــوو نـــەیكردم بـــە عـــەردی خـــارا
ئێـــستا، بـــــە عیلمولیـــــەقین ئەیناســـــم
هـــەردەم لـــە حەمـــدو شـــوكرو سوپاســـم
عـــیلمو دیـــنم بـــێ، بێبـــاكم لـــە نـــان
هـــــەموو ڕۆژ ڕزقـــــم ئـــــەدا بێگومـــــان
ئـــەتۆش پـــێم نـــەدەی، هاوقـــەرانی مـــن
لـــــە مـــــاڵی مـــــەلا، ئـــــەدەن نـــــانی مـــــن
دوعـــای زۆر باشـــم ئـــەمن بـــۆ كـــردی
(لێتـــان تێـــك نەچـــێ)، تێبگـــە بـــە وردی
هێنـــدەت خۆشـــییە، لێـــت وەرنەگـــەڕێ
ئـــەگینا نەگبـــەت، پێـــت هەڵدەگـــەڕێ.

دەوڵەمەند: دەوڵەمەنـــد هاتـــە وەڵامـــی فـــەقیر
بـــۆ تـــۆ دەس نـــادا، پـــیرو دەســـتگیر
بـــڕۆ بـــە ڕێـــی خـــۆت، هیـــچت نادەمـــێ
حیكایـــەتی كـــۆن، گوێـــشت نادەمـــێ
بـــەری مـــاڵ ئـــەخوا، ئـــەوەی خەریكـــە
تەمبـــەڵی وەك تـــۆ، كەشـــكی فەریكـــە

کـــێ تـــۆ ئەناســـێ لـــەم دەورو پـــشتە؟
بـــە ئەســـڵو فەســـڵت، ســـواڵت ڕەوشـــتە
هەرچـــی بێتـــەلام، شـــتێك بـــستێنێ
هـــەتا بـــەیانی هیـــچم نامێنـــێ
منـــیش وەکـــو تـــۆ ســـەرگەردان ئـــەبم
لـــە دەرگـــەی مـــاڵان، گـــران جـــان ئـــەبم.
فـــەقیری هوشـــیار، ئەیـــدا جـــەوابی
لـــە ڕووی عـــیلمو فـــەن، حـــازر خیتـــابی.
فەقیر: دونیایـــە دەریـــای درێـــژو پانـــە
هـــەزار دەوڵەمەنـــد، ســـەت پەرێـــشانە
موحتـــاجی بەشـــدار، نیـــسبەت چـــل ئێکـــە
دەبێـــكو چـــلیێك، بنـــكو چـــلێکە
لات وا نـــەبێ تـــۆ، مـــن بـــەخێو ئەکـــەی
موحافـــەزەی خـــۆت لـــە دەس دێـــو ئەکـــەی
نـــابینی، شـــەوی تـــاری بـــێ ســـامان
شـــەش حـــەوت ئەســـتێرە ئەیکـــەن چـــراخان
گـــەر فـــەقیر نـــەبن، نـــانخۆری زاڵان
مـــاڵو مناڵیـــان ئەبـــەن بـــە تـــاڵان
بـــێ دەوڵەمەنـــدیش، جگـــە لـــە ترســـان
هـــەر فـــەقیر هـــەبن، ئـــەمرن لـــە برســـان
هـــەردوو تایەفـــەش، دەوڵـــەت ناتـــەواو
شـــەوەو بۆتـــە ڕۆژ، هـــەواش بۆتـــە ئـــاو
هـــەموو کائینـــات، دوو دوو بەرانبـــەر
عـــیلمو نـــەزانین، ڕووتو تەوانگـــەر.

دەوڵەمەند: وەڵامـــی دایــــە ، بـــڕۆ هـــەش بەســـەر
بەگـــژما مەکـــە خـــوداو پێغەمبـــەر
دونیـــا ، گـــەر کـــورت‌و درێـــژو پانـــە
(نـــان هـــەر ئـــەو نانـــە ، ئـــەوڕۆ لـــە خوانـــە)
خـــەمی ســـبەینێ، گـــەر ئـــەمڕۆ نـــەخۆم
ئـــەبێ دێ بـــەدێ، کەســـاد بم، بـــڕۆم
دەبێـــک‌و چـــلیێک بگـــرن هـــەژاران
ڕۆژانـــەش بـــدەم بـــە خێـــو ژمـــاران
لیباســـی مـــاڵ‌و منـــاڵم بکـــەم
تـــەعام‌و نـــەهام، بکـــڕم جـــەم بەجـــەم
دەری نایـــەنێ ســـاڵێ ســـەروبەر
منـــیش وەکـــو تـــۆ ئـــەبم قەلەنـــدەر
دەوڵـــەت پـــارێزیم بـــە تـــۆ نـــاکرێ
ســـەرو مـــاڵی مـــن، بـــە تـــۆ نـــادرێ
ئـــاخ‌و داخ لەبـــەر ڕووت‌و دەروێـــشان
بەقـــسەی پـــان پـــان، مەمکـــە پەرێـــشان
ئـــەم چـــیرۆکانە گـــەلێک کـــراون
هـــەموو بـــۆ لوقمێـــک خـــەپووزو، ئـــاون.
فەقیر: لوقمـــەی تـــۆ تـــەنیا چـــارەمان ناکـــا
ئـــەبێ کۆمـــەلێک، دەردم دەوا کـــا
چـــیرۆکەکانم هـــەموو حیکمـــەتن
دەوڵـــەتپارێزی‌و ســـام‌و شـــەوکەتن
خـــوا عـــەقڵ‌و عیلمـــی گـــەلێک داومـــێ
چ بـــاکم ماڵـــە، کـــە نەیـــداومێ

مـــالّی دایيمـــی، عـــیلمو عیرفانـــه
هـــەردەم لـــە پـــارەت، ئـــاخیر زەمانـــە
پـــارەت بـــدزریّو، میّگـــەلت بخـــوریّ
بـــە نانیّـــك نابـــیّ، بـــە فـــەقیر بـــدریّ
مـــەبنای ئینـــسانی موســـاعەدەیە
هـــەموو گوناهیّـــك موباعەدەیـــە
تـــا دوو تایەفـــە نـــەفرەت لیّـــك بکـــەن
ئـــەوان بناغـــەی بەشـــەر تیّـــك ئـــەدەن
خۆشـــیو ناخۆشـــی، ڕووتـــیو دەوڵەمـــەن
(لِیَبلـــــوَکُم أیّکُـــــم أحـــــسَن)
مـــنو تـــۆ هـــەردوو تەجرەبـــەی خـــوداین
لەغـــەش دەرنەچـــین، هـــەردوو ڕووســـیاین.

دەوڵەمەند: خـۆت لـە مـن بەسـتا، پـەرپووتی ناکـەس
کـە مـاڵم هـەبوو، لـوتفی خـوام بـەس
مەرتەبـەم هـەوراز، لەچـاوی عالـەم
وەکـو تـۆ چ کـەس، نامبینـیّ بـە کـەم
دزیو جـەردەیی، ناکـەم بـە پیـشە
وەکـو بـیّ ئیـشان، بـە جـەرگی ڕیـشە
پـوولو پـەنابات، لـە باتمـانو گـەز
سـەلەمو ڕیبـا، ئـەگرم بـە قاقـەز
کـەتیرەو مـازوو و خـوری کـە ئـەکرِم
فلـوس بـە فلـوس قـازانج وەرئـەگرم
بـیّ وازم لـە خـەڵك، خـەریکی کـارم
غـەمخواری ئیمـڕۆو سـبەو ئیّـوارم

نانیـــشم ئـــەخورێ، ماڵیـــشم ئەچـــێ
بـــەڕەواج، عـــەرزو حاڵیـــشم ئەچـــێ.

فەقیر: شـــەرتە مەرتەبـــەت، بـــەرزی، لای خـــوا بـــێ
نـــەك لای عالـــەمی کـــەونو فـــەنا بـــێ
تەکـــەببور مەکـــە، هـــەروەکو منـــی
تـــا خـــۆت بەســـەرخەی، ئەوســـا لـــە بنـــی
ملکـــەچ بـــوو شـــەیتان، جێـــی ئاســـمان بـــوو
نـــابینی جـــێگیر لـــە بـــن عـــەردان بـــوو
دزیو جـــەردەی چـــۆڵ، گـــشت کـــەس ئـــەزانێ
تـــۆ وای ئـــەدزی، کـــەس پـــێ نـــەزانێ
هۆقـــەو تـــەرازوو و گـــەزت نقوســـتان
مـــاڵی ســـەت کـــەس، ڕۆژ، ئەبـــەی بـــە تـــاڵان
بـــێ تـــەوەکولی، ئـــەگینا ســـبەی
نـــازانی لەگـــەڵ خـــودا چـــی دەکـــەی
ســـەرو چـــاوی خـــۆت، کـــە خـــاوێن نەشـــۆی
بـــە چـــڵكو میکـــرۆب، ئـــیتر ڕەنجـــەڕۆی.

دەوڵەمەند: گومـــان خـــەراپی، فـــەقیری ناچـــار
وەختـــە بێـــی بەگـــژ حەســـارو دیـــوار
چـــیت لـــەمن دیـــوە، پیـــوانو کێـــشان
مـــاڵی هـــەتیوو ڕووتو دەرویـــشان
پیـــاوی یـــەك دونیـــا بوومـــە نـــەك هومـــا
(بَـــل الرَجُـــلُ رَجُلاهُمـــا)
خـــزمو عـــەلائیق وەکـــو کرێکـــار
بە پـــای پیـــل ئـــەخۆن، دوو جـــارو ســـێ جـــار

هەر دەعوەتێکم بۆ شاو ئەمیران
بە کورتی بڵێم، بایی سەت لیران.

فەقێ: بەم قسانەی خۆت، وا ئیلزامت خوارد
بە دەعوەت، قسەی زلت ڕابوارد
بەرتیلو ڕەشوەت ئەدەی بە میران
تاکو تالانکەی ماڵی ئەسیران
نابینی فەرمووی خودای منو تو
(كُلوا واشْرَبوا ولاتُسْرِفوا)
داوای دوو دونیا ئەکەی سەروبەر
کێ ڕەها ئەکەی لە دەستی هەژدەر؟

دەوڵەمەند: بە زمان لووسی دەڵێی جاسوسی
کتێبێك ئەبێ، ئەگەر بینووسی
بۆچ بە وەرگرتن ئەخوێنی بەیات؟
نییەتی قەناعەت، حەدیسو ئایات؟
هەر کەس بە پێی خۆی ڕووتو برسییە
ئیمڕۆ زەمانی نەفسی نەفسییە
تازە تێپەڕی، بەشەر ڕێك کەوێ
کار ئاشکرایە وەك ڕۆژو شەوێ
کاکی خۆم، منیش ئەزانم ئینسان
دەربارەی ئەکا کەلامت بەیان
(إذا مَسَّهُ الشَرُّ جزوعاً)
(إذا مَسَّهُ الخَيرُ مَنوعاً)
بەڵێ، نەزاکەت هەردەم دروستە
ڕێی (وفَضَّلْنا بَعْضَهُم)، بەستە.

فەقیر: چــــونکە بـــێ شـــەریك، ئـــەزانم خـــودا
نامـــەوێ میللـــەت لێـــك ببـــێ جـــودا
بـــیری لـــێ بکـــەن خـــۆ مەکـــەن غەڵـــەت
لـــــە (جَعَلْنــــــاکُم أُمَّــــــةً وَسَــــــط)
لـــە ڕووی بێگانـــە هـــەتا دیـــار بـــن
بـــە نـــازو نیـــاز، بـــە کاروبـــار بـــن
کـــە ویـــستت بـــرات، وەك تـــۆ بـــێ نـــاوی
ئـــەمجا کەســـێکی ئیمـــان تـــەواوی
گـــەورە ئاقڵمەنـــد، دەوڵەمەنـــد ســـەخی
بـــە تایبـــەتی عێـــل، هـــەر ئـــەبێ بـــژی
گـــەورە بـــن نـــەفام، دەوڵەمەنـــد ڕەزیـــل
جێتـــان لـــە دونیـــا، جەحیمـــەو ســـیججیل.

دەوڵەمەند: داوای قەومییـــــەت بـــــە تـــــۆ نـــــاکرێ
ئـــەو دارەی چـــاندت، بـــەرێك نـــاگرێ
ســـواڵی نانـــە، یـــا ســـواڵی جیهـــان؟
عالـــەمت خـــستە بـــەر تیغـــی قـــسان
ئـــەم داوایـــەی تـــۆ، بـــۆ کەســـێك باشـــە
ســـــندووقو جانتـــــای پـــــڕی مەعاشـــــە
بـــە پاڕانـــەوە نـــان پەیـــدا ئەکـــەی
لـــە ڕووی فەنـــدو فـــێڵ، جنێـــو بـــۆ ئـــەدەی؟
ئەگـــەر لـــە مەعـــدەن، ئـــاڵتون پـــەیا بـــێ
ســـەت باقـــە دەرزی، گاســـنی تـــێ نابـــێ
دەوڵـــەت چـــاترە لـــە بـــێ دەوڵـــەتی
خـــودا قـــەومی جـــووی کـــردن پـــێ پـــەتی

چــــونکە پێیــــان وت خـــودا فــــەقیرە
ئێــستاش قـــەومێکی غـــەزەب لــێگیرە.

فەقیر: بــــە مــــاڵو منــداڵ، بــا کـــەس نـــەنازێ
هـــەر کـــەس بخـــوازێ لــــە خــوا مـــرازێ
ئەگەرچـــی ســــەروەت ئەکــــەن ژمــــارە
(إنَّ الإنـــــسانَ لَفـــــي خَــــسارَة)
خێـــوی ســـەد (أَلمــال و البَنــونَ) بـــێ
(إلاّ الـــــذينَ آمَنـــــوا) نـــــەبێ
کاتـــێ کـــە بوویـــە ســـوڵتان ئـــەتابوك
ئینجـــا جوانــــە، (دَعْ مــــا یُریبُـــك)
جنێـــو فـــرۆش نـــیم، بــە بــێ فەنــدو فــێڵ
نـــانو نەســـیحەت، منـــی کـــردووە وێـــڵ
بۆیـــە قـــەومی جـــووی کـــردن ئـــاوارە
هــــەتا تێبگـــــەن ســـــبەو ئێـــــوارە
چـــاکە بـــە کۆمـــەڵ بیناکـــەن وەتـــاغ
(مــــا عَلـــى الرَّســول إلاّ ألـــبَلاغْ)
ڕوو وەرمــــەگێڕن لـــــە نـــاوو لـــــەدین
(إنَّ الـــــشَیطانَ عَـــــدوٌّ مُـــــبین)
دڵ پەروەردەکـــەن، لـــە جیـــنسو عـــەدەد
کــە ئــەو پــەرداخ بــوو، پەرداخــە جەســەد.

دەوڵەمەند: لــــــە ڕووی زەمانـــــە زۆرن بەهانـــــە
لێــــدە کەمانـــچەو عـــوودو چـــەغانە
هـــەتا لــە دوومـــە، کـــەیفی پــێ ئەکـــەم
لــە دووشـــم نـــەهات، تفـــی لـــێ ئەکـــەم

ڕەمـــــەزان جـــــەژنی ڕووت‌و قووتانــــــە
بـــــۆ دەوڵەمـەنـــــدان جـــــەژنی قوربانــــــە
ئــاخیر شـــەڕ نـــەبی، بـــۆچ وات بەســـەردێ؟
بــاخی ئــارەزووت، کــەی بــۆت بەبــەر دێ؟
نەمــــدی لـــــە دۆزەخ کەســــێ بێتــــەوە
بــــۆ بەهەشتیـــــشت ســــوێم دەبێتــــەوە
هــەر خــواش دەزانــێ چــەرخی کائینــات
بـۆ کـێ ئەسـوورێ‌و، کـێ ئـەکا قـەپات
هانــێ بیــست فلــس نــانی پــێ بکــڕە
گۆشــەی ڕیـــسوایی خــۆتی پــێ بگــرە.

فەقیر: بیـــست فلـــسەکەی تــۆ بــە ســەد دینــارە
قەناعــــەت ئەکـــــەم هـــــەتا ئێـــوارە
قـــسەی پێغەمبـــەر ئەکـــەم موســـتەمەع
(عَـــزَّ مَـــــنْ قَنَّـــعْ، ذَلَّ مَـــــنْ طَمَـــعْ)
بــە بەخــشین نــەبێ ناگــەن بــە کــانی
(إنَّ الإنـــــسانَ عَبـــــدُ الإحـــــسانِ)
فــــەرموودەی ئیمــــام (عـــەلی)م لـــەبیرە
(أعــطِ مَـــــنْ شِـــئْتَ تَکُـــنْ أمـــیرە
وَسَـــلْ مَـــــنْ شِـــئْتَ تکُـــنْ أســـیرە
واسْـــتَغْنِ عَنـــــهُ تَکُـــنْ نَظـــیرە)
لــە خــوا ئــەخوازم بــە فــەقرو غینــا
ڕێگـــەی هیدایـــەت پێمـــان نیـــشاندا
لـــە ڕێـــی مـــەولا بـــین خـــاوێن‌و وریـــا
خــاوەن نــەجات بــین لــە بــەڕڕو دەریــا

لەســـەر هـــەمووتان ســـوپاسو ســـەلام
دوعـــا بـــۆ مـــەرام، (وَالمِـــسكُ خِتـــام)
(ڕاجـــی)، ئـــەخوازێ ئـــاواتی کـــوردان
لـــە یـــەزدانی پـــاك، لـــە شـــاهی مـــەردان
ئـــەویش دڵـــسۆزی خـــاکی کوردانـــە
هـــەژاری بـــێ مـــاڵ، پیێـــچکەی پردانـــە.

کۆیە -١٩٤٤

**

ب- وتار

(١)

سوپاس‌و ستایش، شایانی کردەوەی ئەوە بۆ بەرز کردن‌و ڕێکخستنی بەشەر.

من کە هەتیوێکم لە هەتیوە پێگەیشتووەکانی کوردستانی شیرین، بە هیوایێکی زۆر بەرز لەگەڵ گەورەکانی هەتیوپەروەرو نیشتمانپەرستەکانی خۆشەویست دەڵێم:-

١/ هەمووتان لە مێژووی پێشوودا زانیوتانە کە لە دوای لێشاوو لێزماتە گەورەکەی نووح پێغەمبەردا ئاوەدانی لەخاکی پاك‌و شیرین‌و ڕەنگینی کوردستان دامەزراوە بە دەس کۆمەڵێکی دڵپاك‌و خاوێن‌و ڕاست، ئەوانەی یەزدان هەڵیبژاردن بۆ ژیان. واتا لە نەتەوەی ئەوانە، پێویستە هۆزی بەشەر بە تەرزێکی ڕێك بژیا. بەمیانەی وەستانەوەی کەشتیەکەیان لەم خاکەدا، بورهان دەکرێ کە زمانی کوردی زۆر پێشکەوتوو بووە، چونکە هۆزە بە پێشچوونەکە خاکە نازدارەکەی خۆی بەرنەداوە.

٢/ ئەو هۆزە بەهەموو جۆرێك تێکۆشەر بووە بۆ دامەزراندنی هەموو پێویستییەکی کۆمەڵ.

٣/ زۆر پیاوی بەرزو بالامان دەرکەوتووە کە بەڕێکخستن‌و پەرداختەی وەتەن خەریك ماون بە دەستوورێکی ژیان.

٤/ هەتا زەمانی پێغەمبەر حکومەت‌و پیاوی گەورەیان هەر هەبووە کە کۆمەڵیان ژیاندووە.

لەگەڵ هەموو تاڵییەکدا ئەم منداڵە بچووکانەی نیشتمانی ئێمە هەتیو ماون، هەتیوی بەهەر جا، بەڵام دایکە خۆشەویستەکەی شیرین شیریشمان کەوتە باوەشی زڕ باوکێکی، بەڵکە زۆر زڕ باوکی ناپاك، کە بۆ کوشتنیان تێ ئەکۆشن داخەکەم.

ئینجا سەروەران، لەبەرتان دەپاڕێمەوە:-

١/ لەسەر تیرەی باوکەکانی پێشووتان بڕۆن.

٢/ بە تەواوی بزانن هەر ڕێکییەکی هەتانە، ئەگەر لەژێر دەستوورێکی کۆمەکییدا نەبێ سەرناکەون.

٣/ ڕێکی گەورە (حکومەت).. ڕێکی بچووك (عەشیرەت) پێویستە. کە وابێ ناشیا بەهیچ بابەتێك کە گەورە لە بچووکان نەبوورنو بەهێزی ژیریو هۆش پەروەردەیان نەکەن.

تکا لە گەوران دەکەم کە پێگەیشتوون، نەك لە بچووکان کە ناتێگەیشتوون، تکایان لێدەکەم بۆ پێگەیاندنیان زۆری دەوێ وە دەتوانن بیانکەنە هەموو جۆرە نیشانەو سەنگەرێك. وا دیارە ژیانی کۆمەڵی گەورە لەهی بچووکەوە پەیدا دەبێ (تا یەك نەبێ، دوو نابێ).

هیوامە لە پێش هەرشتێکدا (کۆیە) بژیا لەگەڵ وڵات، لەلایەکی دوایی کوردستانی شیرین لەژێر دەستوورێکی ڕەنگین.

ڕاجی
هەڵگری ئاواتی کوردستان

(٢)

وتەی نەورۆز (*)

سەروەران: ڕۆژتان باش، جەژنتان پیرۆز، ژیانتان خۆش.

لە ڕێی ڕەوشتو بناغە بەستنی ئادەمیزادەوەو دامەزرانی لەم دەسکەلایە خاکـەدا، بەچەند وشەیەك گوێگرتنتان تکایە.

١/ تەبیاتو ئەقڵو مێژوو بڕیاریان داوە، کە ئـادەمیزاد لـە هـەموو گیانـدارێك تەواوتر دروست کراوە، هەوێنێکی یەکدگیریو کارەبایی کـە لـەودا هەیـە لـە شـتی دیکەدا هێندە بەهێز نییە، جگە لەوە دەتوانێ هەر شتێکی کە لەم کانگە خاکییـەدا دەربچێ بەهەموو ئەندازەیەك کەویو ژێر دەستی خۆی بکـا چ مـردە، چ زینـدەو، لـە دەوری هەرە پێشوودا ڕێگای فێربوونو تەقەلای هەر چەشـنە کـارێکی پێویـستی بـۆ کێشراوە. لەگەڵ ئەوەشدا پەروەردگاری گەورە پێ بەپێ، چەرخ بە چەرخ، پیـاوی زانـاو ژیرو خاوەن ڕەوشتی هەڵبژاردووە کە کۆمـەڵی وەخت لە ژیانو خۆشیو پیرۆزگـاری دوا نەکەون. ڕۆژ بە ڕۆژ زانینو وریایی لە جووڵە جووڵو بەرزی دابوو لە دوو لاوە: یەکەم/ زانست پەروەرەکان، دووەم/ کاربەدەستەکان. وە لـە ڕۆژگـاری بابـە نـووح (کـوڕەزای ئادەم)، وەکو زانراوە یەکەمین هۆی لە ئـاو ڕزگـاربوون (کەشـتی) دۆزرایـەوە، نـووح لەگەڵ چەند کەسێك کە ئازا لە ڕێگای ژیانپەروەریدا بوون، سواری کەشتی بوون. لەو لێزماتە زلەدا چەند شەوو ڕۆژێك لەسەر ئاو سووڕانەوە، تا خەڵکەکەی تری تیا بـەقڕ چوون، کە ئاو نزم بۆوە بەڕێکەوت کەشـتی لـە کێـوە بـچووکەکەی (جـوودی)ی لـە نیشتمانی کورداندا وەسـتایەوەو گـیری خـوارد، خـاكو عـەرد دەرکـەوت، خەڵکەکـە دابەزین ئاگریان کردەوەو گەرم بوونەوە، ئینجـا پەلـەیان کـرد کـە هێنـدێ کوختـەو هێلانە بۆ دانیشتنیان دامەزرێنن، وردە وردە پەلاماری هەموو پێویستییەکی خۆیاندا،

---

* ئەم وتارە لە ئاهەنگی نەورۆزی ساڵی ١٩٤٧ لە کۆیە، خوێندراوەتەوە.

بەرە بەرە ئـاو کـەم بـوو، دورگـە دەرکـەوت، نەتـەوە زۆر بـوو، خـوارو ژوور خـەڵك هەڵکشاو داکشا، وا ئەزانم وەختیش هەوەڵی بەهار بوو کە پێی دەڵێن نەورۆز.

٢/ کە سەرماو بایە بەهێزەکەی حـەوت شـەوو هەشـت ڕۆژیـی، هـۆزو تیرەکـەی حوکمدار (عاد)ی بە قڕدا، ڕەوشتو ژینپەروەران ڕزگار بوون، وەخت ڕێگـای دان کـە ئاگر بکەنەوەو خۆشیی لە ئەندامو ژینی خۆیان ببینن، بێگومان ئەمە چاخی نەورۆز بوو.

٣/ (سەردەشت) کە بەناوی(زەردەشت) ناسراوە پیاوێکی زۆر بـەرزو بـەجێ بـوو، هەوەڵجار ڕێگیری لە ئاگرپەرستەکان نەدەکرد، هەتا لە ڕۆژی نەورۆزدا بەخۆشی دڵـی وان ئاگرێکی زۆر گەورەی دەکردەوە، چونکە دەیزانی ئەم ئاگرە دوو قازانجی هەیە:

یەکەم/ ئەوەیە کە هۆزەکە بە هۆش بێتەوە کە زەردەشت ئامانجێکی تەنهایی خۆی نییە، بەشکو دەیەوێ هەموویان پێکەوە بژینو خووی ناشیرین لەو ناوەدا لەناو بچێ.

دووەم/ دەیەویست بـەهۆی ئـەو ئـاگرەوە کـە لـەو ڕۆژەدا دەیکاتـەوە، وێنەیـەکی تەبیاتیی نیشان بدا تا بزانن نـەورۆز ڕۆژێکـە هـەموو جـۆرە گیانـدارو گیـاو گـوڵو کانگەکانی خاکیشی تیا دەژێتەوە، بە میانەی گەرمیو تەڕی هەموو میزاجو تەبیاتی لێکوەشاوە یەکدگیر دەبنو ڕوو لە زیادی دەکەن.

ئینجا گەورەکان.. هاونیشتمانەکان.. هاوخوێنو گیانەکان:

لێتـان ئاشـکرایە کـە نـەورۆز شـایانی جەژنـە، شـایانی کۆبوونەوەیـە، شـایانی پێکبەستنی هاوتەبیاتو هاوڕەگەزانە، شایانی ڕێکخستنی هەموو ئیشو کارێکە لـە پێشا بۆ ئەم گەلە کوردە، ئینجا بۆ داکشاوو هەڵکشاوەکانی دورگە. بەڵام لەگەڵ ئەوە کە هەوێن، تواندنەوە، مەیانـدن، ژیـان، بـەرزی، خزمایـەتی، تێکـەڵی، جوایـەزی، قاڵبوونەوە، خڵتو خۆڵ نیشانی خۆمان دەدەین لەم بەهەشتو مێرخوزاری نـەورۆزەدا، داخەکەم مەرگێکی گران بەچاوی خۆمان دەبینین. ئێوەو خواتان! لەو داخە زلتر هەیە؟ لە ڕۆژی ژیانەوەت نەفرەجای مەرگت ببینی؟!! ئامانجم ئەوە نییە کە ئێـوە بـە ڕووتو قووتی، برسیو تینوویی، بێ چەكو بێ هێز، نەخوێنی یەکتر بمژن، نە بەگژ خەڵکیشدا

بچن، چونکه (کەزۆر هات قەباڵە بەتاڵە)، (کە کەسیش نەبوو ڕەجەب دەبێتە سەر پاڵە).

ئامانجم ئەوەیە کە ئیمڕۆ جەژنی دڵە، جەژنی گوڵە، جەژنی تەبیاتە، جەژنی ئادەمیزادە، جەژنی گیاندارە، جەژنی گیاو گۆڵە، جەژنی خاكو کانگەیە. ئەم ڕۆژە بوو تەبیاتی گیانداریی بابەئادەمی هێنایە دەرەوەو، بەشی زیندەوەر پەرەی سەند، گژوگیا لە ماتییەوە ڕووی لەبەرزی کرد، هەموو شتێکی تیا سەربەستو ئازاد بوو.

گەرمیو تەڕی، هەموو جۆرە کردەوەیەك دەخەنە بەرکار، پێکەوە دەتوانن دوژمن بکەنە دۆست، دوور، نزیك بکەنەوە. ساردیو وشکی لە سەختی زیاتر نابەخشن.

ئاگری نەورۆز تەنها دەستمایەییێکی دینی نییە، بەڵکو دەزگایەکی قەبەی تێگەیاندنە بۆ (تواندنەوەو مەیاندن - تحلیل و ترکیب) لە هەموو سەرچاوەییێکی پێویستدا. بەڵام بەهەزار ئاخو داخو مەخاوە، هۆزە هەژارەکەی کورد بەم هەموو ڕێوشوێنو ئاگرەوە، لە ڕێ بەجێماو، لەماڵ دەرکراو، لەسەرما قەسراوە.

خەڵکی، بێ مامۆستا .. لەخۆوە هەستا .. لە ڕێ ڕانەوەستا.. لەماڵەوە پشتی بەستا.. لەبەر ئاگری گەرموگوڕ وەستا.. بووژایەوە دەس بەکارەوە.. بەگەنجی بێ ژمارەوە .. لادێی کرێ بەشارەوە.. دەمی بە پرسییارەوە .. ڕۆیی بە ڕوویی یارەوە.. کەوتە کانگەی بەهارەوە.. غەرگەو تەزبیحو ساویلکەیی .. پیرێژنو نەزان هەڵخەڵەتاندن.. بستە لێدانو منداڵ سووڕاندن .. بەقسەی پان پان خەڵك گریاندن .. ئەمانە ڕیشەی جەرگی پساندن!!.

فەرهەنگۆک

(ئـ)

ئاباد: ئاوەدان، ئاوا.

ئابادی: ئاوایی.

ئاپۆرە: گەمارۆ، کۆمای خەڵك پێکەوە .

ئازموودە: ئەزموێنراو، تاقیکراوە.

ئازوردەم ئازاردەر - (ڤرمکار، تەماعکار).

ئاسار : شوێنەوار.

ئاسیاب: ئاسیاو ، ئاش.

ئاشقەڕاو: شەیدای ڕاو - ڕاوکار.

ئاشوب: ئاژاوە، گێچەڵ.

ئاشوفتە: پەرێشان، شێواو.

ئاغووش: باوەش.

ئافاق: کۆی (أفق): ئاسۆ.

ئافتاو: هەتاو.

ئافەت: بەڵا، لەناوبەر، پەتا.

ئاقیبەت دوایی، سەرەنجام.

ئالودە: هۆگر، متووگر.

ئاڵۆزەر: ئاڵۆزکێن، ئەوەی شت ئاڵۆز دەکا.

ئاماج: ئامانج، مەرام.

ئاهو: ئاسك.

ئاهووان: کۆی ئاهوو.

ئاوەگر: ئاومالکە.

ئاویتە: هاویشتە، (خۆم ئاویتە ماڵی).

ئایینە: ئاوێنە.

ئەتراف: دەوروبەر، ئەملاولای دەموچاو.

ئەچکا : ئەتکا.

ئەخبەس، أخبث: پیسترین.

ئەخرەس، أخرَس: لاڵ.

ئەدهەم: کۆتو زنجیر.

ئەرس، أرث: ئاشووبنانەوە، ئاژاوەنانەوە.

ئەژدەر: کوڵە مارێکی ئەفسانەییە.

ئەستووك: ئەستوورك، کولێرە.

ئەسپەر: بەروانکەیەکی وەك زرێ وایە لەکانزای تەنك دروست دەکرێ.

ئەسرین: فرمێسك.

ئەسکەنجە: گیرگە، گیرە.

ئەســەل، الأثــل: جــۆرە دارێکــە، تەختەکــەی زۆر ڕەقو پتــەوەو تەشتی دارینی لێ دروست دەکرێ.

ئەسیر ، أثیر: پایەبەرز، شکۆمەند.

ئەشکباش: سەرما.

ئەعجاف: لەڕو لاواز، برسیو بێ برست..

ئەغمام: غەمو پەژارە.

ئەفروز: ڕووناکی، ئاگر هەڵکردن، گڕگرتوو.

ئەلا: ئامرازی ورياکردنەوە، واتە: بزانەو ئاگاداربە.

ئەلتاف، الطاف: کۆی (لطف) ، دڵنەرمی.

ئەلەستی: دەفرێکی بەنرخە وەکو کریستاڵ.

ئەلەم: ئازار.

ئەلویداع: ماڵئاوایی کردن، بەخوا سپاردن.

ئەلیدرەم : یەکەیەکی کێشانو سەنگ کردنە.

ئەمەش: ئێمە.

ئەندووە: ئاه و خەفەت.

ئەنگۆژە: بەری درەختێکە.

ئەنگەز: کەتیرە.

ئەنگوش: ئەنگوست، پەنجە.

ئەنگووت: پشکووت.

ئەنگیز: خۆشییەکی بەردەوام.

ئەنیس: هاودەم، هاوڕاز.

ئەوج: ئەوپەڕی بەرزی شتێك.

ئەیاغ: بەرماوە، بێ برەو.

ئوفق، أفق: ئاسۆ.

ئونباشی: سەرکار، سەرلق لەناو لەشکرو سوپادا.

ئونس، أنس: ڕابواردن، هاودەمی، هاودەنگی.

ئۆغەن: بەشــی چــوارەمی مــاوەی چــلەی زســتان، نــاوی سەرماو وەیشوومەی زستان.

ئیحتیراز: پارێزکردن، خۆ بەدوور گرتن لە شتێك.

ئیذتیاب، اذتیاب: توانەوە.

ئیزتیراب، إضطراب: تێکچوون.

ئیستینتاق، استنطاق: بە قسەهێنان.

ئیستیلا، إستلاء: دەست بەسەرداگرتن.

ئیغتیراق، اغتراق: خنکاندن.

ئیکسیر: گەوهەرێکە بۆ گۆڕینی کانزا، وەك (گۆڕینی مس بۆ زێڕ).

ئیلتیجا، إلتجاء: پەنابردن.

ئیلتیهاب، إلتهاب: داگیرسان، سووتانەوە.

ئیلتیفات: ئاوڕدانەوە. لە ئەدەبدا بریتیە لە گواستنەوەی شێوەی قسەکردن لەشێوەیەکەوە بۆ شێوەیەکی دیکە، وەك

لەم دێڕە شیعرەی (مەحوی)دا، کە شێوەی ئاخاوتنی
لە نادیارەوە گواستۆتەوە بۆ کەسی ئاخێوەری یەکەم:
(زوبانـــــی لاڵە، بۆحەیرانە، حاڵی بۆ پەرێشانە
لەسۆسەن دەفکرم مەحوی، لەوەصفی نێرگس‌و سونبول).

ئیما: ئاماژەکردن لەرێی سەر دانەواندنەوە.
ئیمتینان، إمتنان: سوپاسگوزاری.
ئینتیساخ، إنتساخ: ڕەشبوونەوە، لەناوچوون.
ئینتیباق، انطباق: ڕێکی.
ئیندراج، اندراج: تێهەڵکێش کردن، تێخستن.
ئینتیقام، انتقام: تۆڵەکردنەوە.

(پ)

پائیس: بێ جێگاو لانەواز، کڵۆڵ.
ڕاغ: ڕاخ، گردو بەرزایی سەوز لەگیا، مێرگ‌و چەمەن.
باد: با.
بادی سەبا: بای بەرەبەیان.
بادە: مەی.
بارەزی: باری درکە زی.
باف: گەڕانەوە.
بالۆرە: گۆرانی هەڵدانی کوڕو کچ لە چیا، جۆرە دەنگێکە لەگەڵرووتا دێتە دەرێ، بەجوڵەی پەنجە دەنگەکە دەگەڕێتەوە.
بالْق: سەرەتای قۆناغی هەرزەکاری، ئاو تێگەڕیاو.
بالیف: سەرین ، سەنگیا.
باو: باوك.
ببووسم: ماچ بکەم.
بناگۆش: بنە گوێ.
بە برووت: بەهەڕمێن، بەنرخ.
بە کوللی: بەگشتی.
بتهێمە: بێمە.(بتهێمە باوەشت).
بەبێ جورم: بەبێ تاوان.
بەتابی من: بەتاوو تینی من.
بەت، بَط: مراوی.
بەخولآ: بەخودا.
بەخولا: مەبەست لەخولانەوەیە، بەخولانەوە.
بە داکا: بەدایکەوە.
بەدر: مانگی چواردە.
برژۆڵ: برژانگ، مژۆڵ.
بژ: بلاو.

بەڕ: وشکانی، دەشت، بەژ، (لاکێش — تەختە بەڕە).
بەڕبەت: ئامێرێکی مۆزیکە وەکو (عود) وایە.
بەرپای: لەبەر ئەو ، ژێر پێی.
بەرگەشتە: گەڕانەوە.
بەرودۆش: دەست لەملکردن‌و بە سینگەوە نووسان.
بەچە: بەچکە.
بەچە تەرسا: بەچکە گاور.
بەستەك: بەستن ، جووڵە لێبڕ.
بەگەردش: بەگەڕخستن، بەدەوریا سووڕانەوە.
بەگردی: بەکۆمەڵ.
بەلاش : بەخۆڕایی.
بەلەك: پووزو بەلەك.
بەڵاڵوك: میوەیەکی سووری ترشە، ئاڵوباڵو.
بە مە: بە ئێمە.
بەنەفشە: وەنەوشە.
بەندەقە، بندقیة: تفەنگ.
بەنگ: بەنج.
بەهانە: بیانو، مەهانە.
بەهەبا: بەفیڕۆ.
بەی: بەهێ.
بەیتی عەتیق: ماڵی کۆن، وێرانە.
بەیدەق: سەربازی یاری شەترەنج (پیادە).
بەیداغ: ئاڵا ، پەرچەم.
بەیرەق: ئاڵا ، پەرچەم.
بورج: قوللە.
بورهان‌و قیاس: دوو زاراوەی زانستی لۆژیکن.
بوت: کیژی دڵبەرو شۆخ‌و شەنگ‌و شەپال.
بوودوجانەو جەلجەلووت: ناوی دوو جۆر نوشتەن.
بوڕادە: وردەی هەر کانزایەك.
بوم: کوندەپەپوو.
بۆشناخ: پۆشتە.
بیدعە: نەریتی نوێ باو، تازە داهێنراو.
بیمار: نەخۆش، زامدار.
بیماران: کۆی بیمار.
بێز: قێز ، لێب.
بێ پۆش: بێ سەرپۆش، دیارو نەشاردراوە.
بێ عەدەد: بێ ژمار.
بێ مەفەر: بێ دەرەتان.
بێن: بۆن، بۆ.
بێ نەزیر: بێ هاوتا.

(پ)

پاڵوز: بەشێکە لە شەش بەشەکەی زستان.

پەچە: ڕووبەند، ڕووپۆش.

پەڕاگەندە: دەربەدەر.

پەروەرش: پەروەردە.

پەرسۆز: پەڕسووتێن، هەڵپرووزێن.

پر شکاف: پەرش‌و بڵاو، داتەکاندن.

پردی هەڵزەلین: پردی جینفەت، پردی سیرات.

پەژموردە : ژاکاو.

پەشم: ئاوریشم.

پەشیزە: دراوێکی کۆنی بەنرخە، وەکو تاکەی زیوین بۆ سەر پۆشین بەکاردێت.

پنج: بنەگیا، ڕەگ‌و ڕیشە، بنکی بەستراو.

پەڵاس: پالاس، بەڕە، ڕایەخی جگ لەمافوور.

پەیت: توند.

پەیك: وەڵامبەر، نامەبەر، تەتەر.

پەیکان: نوکێکی تیژە دەخرێتە سەر ڕم‌و تیر.

پوستان: مەمك.

پۆڕ: پان‌و پۆڕ ، بەرین، ناوی جۆرێکە لە باڵندە.

پۆڕینە: وەك پۆڕ، خەت خەت‌و خاڵخاڵاوی.

پیسە: بیزە: جۆرە دراوێکە.

(ت)

تا تا: جیا جیا.

تاب: تاو، تاودان.

تات: تاشەبەردی گەورەی لاکێشەیی.

تار: تەرەبوو، دابڕاو، ئامێرێکی موزیکیە.

تار: ڕیشاڵ، ڕەگ.

تاری: تاریك.

تاری عەنکەبووت: تەونی جاڵجاڵۆکە.

تاف: هەڕەت.

تاق: تاك، تەنیا.

تاق: دەلاقەیەکی شێوە کەوانەیی لەناو دیوار.

تاڵووکە: پەلەپەل، بە پەلە.

تالیعی بەیزا: بەختی سپی، گزنگی هەتاو.

تانەجۆ: تانەگۆ، توانج گر، توانج بێژ.

ترنجۆك: جۆرە نەخشێکە لەسەر مافوور دەکرێ.

ترووس، تُرس، درع: قەڵغان، زرێ.

تەب: تا، لەش گەرمبوون بەهۆی نەخۆشیەوە.

تکا: ڕجا.

تکا: ڕژا.

تلیانە: سەبەتە، لە شووڵی داری بی دروست دەکرێ.

تەبەر: تەور، بیور.

تەبەه: ئاڵۆزکردن، نادیارکردن.

تەبیات: سروشت.

تەجەللا: درەوشانەوە، دەرکەوتن.

تەخمین: نرخاندن، خەملاندن، قەبلاندن، قرساندن.

تەرەب: ئاهەنگ‌و خۆشی.

تەرەبناك: دڵخۆش، خۆشگوزەران.

تەڕڕاڕ: گیرفانبڕ، دزو ڕێگر.

تەشریح: شیکردنەوە، توێکاری.

تەشقەڵە: شەڕفرۆشتن، گەڕپێکردن.

تەعنە: تانووت، تانەو توانج.

تەعەب: ماندوو بوون.

تەفائول: گەشبینی.

تەك بە تەك: بەتەنیشت یەکەوە.

تەکلیس: بوون بە قسڵ‌و گەچ، بەڵغ گرتن.

تەڵاش: پوازی دار.

تەلاش: هەوڵدان، تەقەلا.

تەنقید: ڕەخنە لێگرتن، شەن‌و کەو کردن.

تەم ئەنوار: خەرمانەی نور، تەمی ڕووناکی.

تەما: نیاز ، ئاوات.

تەمەننا: ئاواتخوازی.

تەمغە: مۆر.

تەن: گیان، جەستە، لەش.

تەنستان: ئاوەدانی مرۆڤ ، ژیانگەی ئادەمیزاد.

تەهەمتەن: ئازا، دلێر، نەترس، ناسناوی ڕۆستەم بووە.

تەهریس: وردکردن، هاڕین.

تووبا ، طوبی: خۆشی، کامەرانی، مژدە، ئامرازی خواستنی خۆشی‌و کامەرانی، ناوی دارێکە لە بەهەشتدا.

توە: تۆیە، (بۆ توە، یا دارو بەردو وەحشییە - ڕاجی)

توحفە: دەگمەن، دانسقە، شتی بە نرخ‌و جوان.

توورباخ: خاك. (وشەیەکی تورکییە).

توڕڕە: بسك‌و کەزی، ناوچەوان، گەندەمووی ئەملاولای چاو.

توڕڕە: مۆری سوڵتانی کە ناوو ناسناوی پاشای لەسەرە.

توول، طول: درێژی.

توڵە: سەگی بچکۆلەی ڕاو.

تۆق: گیرە، تەوق.

تۆراخ: ماستی ئاو لێ گیراوی شویت تێ کراو.

تۆقە: تەوقە، دەست لەناو دەستنان.

تەیاترۆ: تەماشاخانەی سازندەو سەماکەران.

تیتاڵ: قسەی گاڵتە، ئاینو ئۆین کردن.

تیراز، طراز: جۆر، شێوە، تەرز.

تیشە: تەشوێ، تەشو، ئامێرێکی دارتاشییە.

تیك: درز، قڵیش، قەڵش.

تینەت: خاکستەر، قوڕی خیلقەت.

تێتوە: تیتك، پرچی درێژ.

تێشوو، تێشە: زاد، نانەبەرە، پێداویستیو خواردنی سەفەرو ڕێگەی دوور.

تیفل، طِفل: منداڵ.

تێك سرماو: تێك سمڕاو، چوارشانە، دامەزراو.

تێماو: گیرۆدە، کەسێك کە سەر لە شتێك دەرنەکا.

تێهو: زڕەکەو.

(ج)

جان: ڕوح، گیان، جوانو لەبەر دڵان.

جان: کۆی جن - جنۆکە.

جاویدان: نەمری.

جبوە، جبایە: باجو خەراج.

جەبر: هەڵبەستنەوەی ئێسکی شکاو.

جەبین: ناوچەوان، تەوێڵ.

جەڕاب: شتێکە وەکو کوندە وایە بۆ پەڕینەوە لە ئاو.

جەزب: حاڵ لێهاتنی هەوادارانی تەریقەت.

جەفا: دەردەسەری.

جەفاخوردە: جەفاکێش.

جەلە: ڕستەیەکی وەکو فیشەکدانە منداڵانی لادێ لە گیای گرگاز (گرگازیلە)دروستیان دەکرد.

جەڵد: داری حەد، لێدان بەدار، (زاراوەیەکی شەرعییە).

جەمات: کۆمەڵ.

جەماڵ: جوانی.

جەمەر: پشکۆ، پەنگر، پۆلو.

جەنان: تاریکی شەو، دڵ، کرۆك، نهێنی.

جەنە: غەزرین، مانگرتن.

جەیحون: ڕووبارێکە لە باشووری خۆرئاوای ئاسیا، لەچیاکانی پامیرەوە هەڵدەقووڵێو دەڕژێتە دەریاچەی ئاراڵ.

جدەو: جۆرە نەخۆشیەکە لە ئەنجامی زۆر ئیش پێکردن تووشی گوێدرێژ دەبێ.

جگ: جگە، بێجگە.

جند: جن، ئەجندە، جنۆکە.

جونبوش: بزووتنی زۆر.

جۆش: قوڵپی ئاوی گەرم.

جیاز: کەرەستەو شتومەکی بووکێنی.

جیلوە: دەرکەوتن، خۆنیشاندان، ڕازاندن، ناوی کتێبێکی ئایینی کوردانی ئێزدییە.

جین: جن، ئەجندە، جنۆکە.

جینان: کۆی جەننەت، بەهەشت.

(چ)

چاپك: چاپوك، چالاك.

چا نیە: چاك نییە، باش نییە، چا نیە.

چاوی تالیعبین: بەختناس، جادوگەر.

چەرەست: تۆوو ناوکەو برێشکەی تێکەڵ.

چەغە: چغە، وشەی دەرکردنی سەگ.

چەقەن: شوێنێك لە چیا، وشكو برینگو بێ ئاو.

چەلەبی: گەورە پیاوی دەوڵەمەند، بەگزادە (وشەیەکی تورکیە).

چەماو: چڤیایی، لارەوەبوو، چۆمی گچکە.

چەمبەر: کەمەر، کەمەربەند.

چەمەن: چیمەن، باخچە، هەرێز.

چەنگ: ئامێرێکی موزیکیە.

چەنگ: چنگ، پەنجە دەست.

چەوگان: گۆچان.

چراغ: چرا.

چوخس: بێ پارە.

چوغڵ: بەزۆری، زۆربە.

چیهرە: چارە.

(ح)

حەجیب: دەرگەوان، پەردەوان.

حەدەق: کۆی (الحَدَقة) : گلێنەی چاو.

حەزەر، حَضَر: نیشتەجێ بوون، شارنشینی.

حەزەق، حَذَق: زیرەکیو بیرتیژی.

حەزەن: دڵتەنگیو ناخۆشی.

حەسرەت: ئاه و ئەندووه.

حەشامات: کۆمەڵی خەڵك.

حەشەم: بەردەستو کەنیزەك.

حەضیض، حَضیض: ئەوپەڕی نزمی.

حەز، حەظ: بەخت.

حەللاف: کەسێك کە سوێند زۆر دەخوا.

حەل: کردنەوە، چارەسەر.

حەمباز: بازدان.

حەنزەل، حنظل: گوژاڵکە تاڵ.

حەیا: ئابڕوو.

حوبارا: ناوی باڵندەیەکە.

حودی، حوذي: عەرەبانچی، ئەوەی گالیسکەی ئەسپان لێدەخوڕێ.

حور: حۆری، پەری، کیژەکانی بەهەشت.

حوسن: جوانی، شۆخو شەنگی.

حیرفە: پیشە.

(خ)

خار: دڕك.

خارا: بۆ کار ئامادەبوو، ڕاهاتوو لە کار.

خارا: دڕکاوی.

خاشاك: کاوکۆتەڵ، وردەی دار، پڕوپووش.

خاقان: ناسناوی پاشایان.

خاکسار: خاکەسار، بەلەنگاز، داماو، هەژار، بێچارە.

خەتتە: وشەی دەرکردنی پشیلە.

خرچە: کاڵەك، گندۆرە.

خرچە خرچ: داکرۆژین و کرۆژتنی هەندێك خواردن.

خرسی: لاڵ، بێدەنگ، زمان بەستراو، سستو تەمەڵ.

خەتوە، خطوة: هەنگاو.

خەجەل: شەرم.

خەد، خَدّ: ڕوومەت.

خەدەنگ: تیری ڕاست.

خەرابات: وێرانە.

خەرام: ژنی باڵابەرزو باریکەلە، بە وەفا.

خەرامیدەن: لەخۆبایی.

خەرتەلە: گیایەکی لاسکداری بەهارانەیە، زۆر خواردنی دەبێتە مایەی گێژبوون.

خەرقە، خەرگە: باڵاپۆشی پیاوچاکان، جبە.

خەرگ: قوڕ، خاك.

خەرووس: کەڵەشێر.

خەریدمەند: کڕیار.

خەڕۆ: بێ کەڵك، دەستخەڕۆ: مایەپووچ، فریودراو.

خەڕەك: ئامێری لۆکە ڕێسیی.

خەستەك: ڕەنگی شینی تۆخ، کەوەی تاریك، خەست بۆوە.

خەسڵەت: خوو، ئاکار، تایبەتمەندی.

خەشم: تووڕەیی.

خەڵوەت: تەنیانشینی.

خشتو: لەخشتەبردن، تەفرەدان.

خلود: نەمری، مانەوە.

خواب: خەو، خەوتن.

خواهش: خوایشت، خواست، ئارەزوو ، تکا.

خوڕگە: دەراوی تەنگی ئاو، کە ئاو تێیدا بەتیژی دەڕوا.

خوڕڕەم: دڵخۆش، دەم بە پێکەنین.

خورد: خواردن - (تەمبەڵی خوردو خەوە، هەرچی لە هۆزی وازە). - ڕاجی

خورسەند: قانیع، دڵخۆش.

خورشید: خۆر.

خومار: مەست، کەسێ کەدوای سەرخۆشی سەری دێشێ.

خوناو: خوناڤ ، ئاونگ، شەونم، پڕیشکە بارانی نەرم.

خونسا، خنثی: نێرەمووك.

خۆشبۆ: بۆنخۆش.

خوم، خم: خم، هەش، کوپە، بۆ ڕەنگکردن بەکاردێت.

خومخانە: شوێنی ڕەنگرێژی.

خیرەد: ئەقڵ ، ژیری.

خیرەدمەند: ژیر، ئاقڵ ، بەغیرەت.

خیز: هەستان، هەستانەوە. (وشەیەکی فارسیە).

خیضاب: ئەو ڕەنگەی کە شتی پێ ڕەنگ دەکرێ. هەروەها بە واتای سوورکردن و لە خەنە گرتنیش دێ.

(د)

دالەنگی: دەشەلی، دەلەنگی، ناتەواوی.

دامرام: دامرکام، خەفەبووم.

دان: بەخشین، خەلە، دانەوێڵە، تۆم، ددان، بە واتایەکی دیکەش بەکار دێ.

دانش: زانست.

دایان: دایەن، ئەو ژنەی شیر دەداتە منداڵی خەڵك.

درەم: درهەم، جۆرە دراوێکە، پارەی پەنجا فلسی جاران.

دەبدەبە: زەماوەندی گەورە.

دەبدەبە: مەزناتی و شکۆمەندی.

دەبدەبە: میزڵدان، شیشڵدان، پڕبا.

دەجا: ژان ، ئێش و ئازار.

دەحەوکێتەوە: دەحاکێتەوە، دەیلێتەوە.

دەرات: دەرهات: (تا ڕەگو ڕیشەی بەلاوازی دەرات. - ڕاجی)

دەردمەند: دەردەدار، لەش بەبار.

دەرقولیو: هەڵقولاو، دەرپەڕیو.

دەڕ، دَرّ: شیر زۆریی.

دەستۆیەتی: لە ئەستۆیەتی.

دەستە شکاو: ماڵوێران، فریوخواردوو، کۆڵەوار.
دەستەک: داردەست.
دەشت: جۆرێکە لە مەقامە کوردییەکان.
دەشت: ناوچەیەکی تەختو بێ بەرزایی.
دەگرفێم: ڕادەچڵەکێم، وەکو ئاگر گرفەم دێ.
دەغەڵ: دەردەدار، گیای بێگانە لەناو دەغڵدا.
دەل: مەکرباز، بەگریشمە.
دەڵ: دێڵ ، سەگی مێ .
دڵ ئارا: دڵخۆشو دڵساز.
دەلاڵ: سەوداگەر.
دەڵەک: گیانلەبەرێکـە لـە ڕێـوی بـچووکترەو کەوڵەکـەی بەنرخە.
دڵدۆز: دڵشکێن، دڵ بریندارکەر.
دڵڕوبا: دڵبەرو خۆشەویستی بەتین.
دەلیل: ڕابەر، ڕێ پیشاندەر، بەڵگە.
دەنی تەبع: بەدخوو ، چرووک، چکووس.
دەهەن: دەم.
دەهشەت: سەرسوڕمان.
دەهلێز: کارێز، ڕاڕەوی تەسکو درێژو پڕ پێچ.
دەوس: پێ تێخستن، جێ پێ، شۆپ.
دەویت: بێ ناموس، قەحپەچی، کەسێ هاتوچۆی قەحپـە دەکا.
دووپارە: دوو پارچە.
دوجا، دجی : تاریکی، تاریکایی.
دوڕ: گەوهەر ، مرواری.
دورج: سندوق ، (دورجی عەقیق).
دوود: دوو ، دووکەڵ.
دوعا : نزا ، پاڕانەوە.
دوند: لوتکە، ترۆپک.
دوندان: ددان.
دەیجوور: تاریکی شەو.
دییە: خوێنبایی، خوێن بژاردن.

(ڕ)

ڕا بوو: هەستا، ڕاپەڕی.
ڕا بێ: هەستێ، ڕاپەڕێ.
ڕابی: ناوی ژنانە.
راحة الحلقوم: ڕەحەتەلوقم، جۆرێکە لە شیرینی.
ڕافزی: تیرەیەکن لە تیرەکانی شیعە.
ڕاشین: ڕاشەن، تێشووی ڕێگا.
ڕام: خۆگونجاندن، ماڵی بوون.

ڕچ: ڕچە ڕێ ، تولەڕێ، باریکە ڕێ.
ڕچ: بەستەڵەک.
ڕچیو: تەزیو بەهۆی بەفرو سەرما.
ڕەبەن: زگورتی، تەنیا ، سەڵت.
ڕەبەنی دێر: ڕاهیبی کڵێسا.
ڕەتاو: دوورخراوە.
ڕەجاڵ: ڕووتو قووت، هەژار، نەدار.
ڕەحیق: شەرابی سافو بێ غەلوغەش، شیلەی گوڵ.
ڕەخت: فیشەکدان.
ڕەخشان: درەخشان.
ڕەدیف: پاشکۆ، سواری پشت سوار.
ڕەشحەت: پژمە، ئاودانەوە، ئارەقەدەردان.
ڕەش کوێت: ناوی جۆرێکە لە ئەسپ.
ڕەعنا: گوڵێکی بۆنخۆشە، ناوی ژنانە.
ڕەغەن: کۆگا، موغازە.
ڕەغیف: کولێرە ، ئەستووک.
ڕەفرەف: دۆشەک، نوێن.
ڕەقیب: بەدکارو بەکرۆکی چاودێری سەر دڵداران.
ڕەقێتە: لەش ڕەقبوون بە هۆی سەرماوە.
ڕەم: ڕاکردن، هەڵاتن.
ڕەمەق: پێخۆر، بەرکوڵ، ژینی کولە مەرگی، گیانەڵا.
ڕەمیدە: ڕاکردە، ترساو.
ڕەمیم: ڕزیو.
ڕەنجوور: ڕەنجدیدە، ماندوو، مەلوول.
ڕەند: ئازا، دلێر، مێرخاس.
ڕەندی: قەلەندەری.
ڕەها: ئازاد، بەرەڵا.
ڕەهەندە: ڕەهندە، ماڵ بەکۆڵەوە، سەرگەردان.
ڕەوزە: گوڵزار، باخچە.
ڕەویزە: ڕواڵەت، ڕەنگو ڕووی ڕووکەش.
ڕستۆن: ڕستن، (ڕستۆنکار- ڕستنکار).
ڕستەک: ڕست، پەتی باریکی هۆنراو، داو.
ڕموز: کۆی ڕەمز، هێما.
ڕموودە: خووپێوەگر، ئالوودە، هۆگر. متووپێوەگر.
ڕوبا: فریودەر، سەرنجڕاکێش.
ڕوباب: ئامێرێکی موزیکیە.
ڕوخ: ڕوو ، ڕوخسار.
ڕوخشندە: ورشەدار.
ڕووبەند: ڕووپۆش.
ڕۆخ: کەنار ، لێوار.

ڕۆژوو: ڕۆژوو.

ڕیا: ڕووبینی، دوڕوویی..

ڕیاباز: دوڕوو، ڕووبین.

ڕیازەت: وەرزش، زاراوەیەکی سۆفیانەیە بۆ بەهێزکردنی ڕۆحو لاوازکردنی نەفس.

ڕیبا: سو، قازانجو زیادەی پارە.

ڕێگوزەر: ڕێبوار، ڕێڤینگ.

ڕیوەڵە: لەڕو لاواز، زەردەڵەی لاواز.

(ز)

زائیبە: توێنەرەوە.

زار: دەم.

زارو نزا: دەمو دوعا.

زاری: گریان.

زاهید: خواپەرست، دنیانەویست.

زاهیر: ئاشکرا.

زبارە: هەرەوەز.

زەبەر: زێڕو زەبەر. (بێ زێڕو زەبەر چیمە لە بازاڕی گرانت؟!) - ڕاجی.

زەخم: زام ، برین.

زەخمەمەند: زامدار.

زەخمی سینان: زامو برینی تیر.

زەدە: لێدان، (خەم زەدە، عەشق زەدە).

زەڕەند: زێڕنگەر.

زەڕڕە: ئەتۆم، تۆسقاڵ، کەمووسکە.

زەڕڕات: گەردیلە.

زەڕی ئەحمەر: زێڕی سوور.

زڕەدار: داری بێ بەر.

زڕەراو: ڕاوی بێ بەرهەم، بێ نێچیر گرتن.

زەریە: زەریا، ئۆقیانووس.

زەعفەران: گیایەکی گوڵ زەردە لەجۆری گیا سەلکدارەکان، بۆ دەرمان بەکاردێ.

زەقەن: چەناگە، زەنەخ، چەنەگە.

زەلالەت، ضلالة: ڕێ لێ ونبوون، گومڕایی.

زەمزەمە: شایی‌و گۆڤەند.

زەنبور: زەردەواڵە.

زەنگ (زنج - قولەڕەش): مەبەست لە خاڵی سەر کولمەی یارە.

زەهری هەلا: جۆرە ژەهرێکە لە گژوگیا دروستدەکرێ.

زوننار: کەمەربەند (پشتێن) ێکە گاورو فەلە لە پشتی دەکەن.

زوزەنەب، ذوذنب: ئەستێرەی کلکدار.

زووینە: مێژینە، ڕابردوو، کۆنینە.

زۆرو زیب: زۆرو جوان.

زیا- ضیاء: ڕووناکی.

زیبا: جوان، شۆخ.

زیوەر: بازنو مەچەك بەندی ژنان.

زی: دەوەنێکی دڕکاوییە، بۆ پەرژینکردنی باخ بەکاردێ.

(ژ)

ژیل: بن ژیل، وردەی بنکەوتوو لە بێژینگ.

(س)

سائیرە: (مەسەلەی سائیرە)، هێشتا دەنگو باوی ماوە، بابەتی قسەوباسی ڕۆژانەی خەڵك، ڕۆژەڤ .

ساغەر: پیاڵەو پەرداخی مەی.

ساو: سامان.

ساو: وشەیەکە بۆ تیژکردنی تیغو شتی بڕندە بەکاردێ.

سپات: ڕەنگی کاڵ.

سرۆتن: سرەوتن.

سەبا: بای فێنکی بەیانیان، ناوی جۆرێکە لە مەقام.

سەبەق: لەمەوپێش ، ڕابردە.

سەبیل: تووتنی پێدەکێشرێ.

سپێر: سەنگەر.

ستێزە، ستیزە: تووڕەیی، ناکۆکی.

سروشك: سریشك، فرمێسك.

سژ: سج ، زج ، زیندەوەرێکی ڕەنگ قاوەییە، خوێنی مەڕو مالات دەمژێ.

سەتوەت: هێرشکردن، داگیرکردنی شتومەکی خەڵك.

سەخاوەت: دڵ تێری، بەخشندەیی.

سەرو: داری سەرو، سەلو، سنەوبەر.

سەرمەدی: هەتاهەتایی، بێ کۆتایی، هەمیشەیی.

سەرنویشت: سەرگوزەشتەو بەسەرهات.

سستەك: لەشگران، تەمەڵ، خاوخلیچك.

سەفاکەش: شادی بین ، خۆشگوشاد.

سەفاڵ: سووكو چرووك، هیچ لە باردا نەبوو.

سەفەهـ: ڕابواردنو بەفیڕۆدانی وەخت.

سەفوەت: ڕوون، هەڵبژاردەی پاكو چاك.

سەقەر: دۆزەخ ، دۆژ، دۆژەهـ.

سەقیم: لەڕو لاوازو بنێس، دەردەدار.

سەلب: زەوتکردن.

سەلسەبیل: سەرچاوەیەکە لە بەهەشت.

سەلەم: جۆرێکە لە قەرزو پارە وەرگرتن بەسەر بەروبوومی کشتوکاڵی، بەر لە پێگەیشتنو هەڵگرتنەوەی ئەو بەروبوومە.

سەم: ژەهر.

سەماحەت: بەخشندەیی، پایەبڵندی.

سەمەن: گوڵی یاسەمەن، زەردی کاڵ.

سەمەندۆك: پەتێکە سەگو تاژی پێ ڕست دەکرێ، سەرێکی دەکرێتە ملیانو سەرەکەی دیکەش دارێکی پێدەخرێ.

سەمەندەر: گیانلەبەرێکی وەشکاوەکییە، دەڵێن مادەیەك دەردەداتو ناهێڵێ بسووتێ، دژە سووتان.

سەنا: ثناء: ستایش، پێزانین.

سەندەل، صەندەل: جۆرە دارێکی بەنرخە.

سەنگەسار: بەردبارانکردن.

سەنەم: بت.

سەودازەدە: عاشق، ئەویندار.

سەیقەل: صەیقەل، لووسکراو، بریسکەدار.

سەییاد، صیاد: ڕاوچی.

سەییار: گەڕۆك.

سەییارەیی چاوت:چاوی سوورۆکت.

سەڵمکە، سڵمکە، سملکە: ناوی گیایەکی بەهارییەو، بە شلی لەگەڵ ساوەر لێدەنرێ.

سوبات: خۆڕاگرتن.

سوپەر: قەڵغان ، مەتاڵ.

سوپەند، ئەسپەند: گیایەکی کێوییە، تۆوێکی ڕەشی وردی هەیەو دەیکەنە ناو ئاگرەوە بۆنێکی خۆشی هەیە.

سوخەن: قسەکردن، وتە.

سورەتاو: خۆرەتاو.

سورمە: کلی چاو ڕشتن.

سووزە: سووتان، جۆش، تاوساندن.

سووزەندە: سووتێنەر.

سووت: خۆڵی کاغەزی سووتاو، قوڵکەی داو تێدانانەوە.

سۆجەر: (Soldier)، سەرباز.

سۆراخ: هەواڵ پرسین.

سیاه : سیەه ، ڕەش.

سیپە: حەشارگەی ڕاوچی.

سیپەکوڕ: حەشارگەی مێران.

سیراج ، سراج: چرا.

سیکارد: چەقۆی مەیلەو گەورە.

سیمبەر: کچۆڵەی سپی پێست.

سیمین عوزار: کولمەی زیوین.

سینان، سِنان: نووکە ڕم، سەرە تیر، ماری ژەهردار.

سینەواز: سینگ فروان، سینگ کراوە.

(ش)

شاپو شەپ: شەقو زللە.

شاداب: شادومان، تێرئاو.

شردی: شوشتی، شۆردی.

شە: ئامێری شیکردنەوەی موو و خوری.

شەبانە: شەوانە.

شەبگێڕ: شەوگێڕ، شەوگەڕ، ئاشێك کە تەنها بە شەوان ئیش بکات.

شەبوستان: شەوگار.

شەتەك: توند گرێدراو.

شەداو: تۆڕی ڕاوکردنی ماسی لە تەنکایی.

شەرمەسار: شەرمەزار.

شەفاف: تەنكو ڕوون.

شەکوا، شەکوە: سکاڵا، گلەییو ناڕەزایی.

شەکیب: بەئارامو خۆڕاگر، هێور.

شەمیم: بۆنو بەرامە.

شەهـ: پاشا.

شەهتە: پشووسوار.

شەهد: هەنگوین.

شەهیەر: شایەر.

شەهیق: هەناسە وەرگرتن.

شەودێز: جۆرێکە لە جۆرەکانی ئەسپ.

شکاف: ئاوریشمی کلافەکراو، درز، قلێش، تلێش.

شکەن: پێچو لوولو چین چینیی زوڵفو قژ.

شلێوە: پێکەوە بارینی بەفرو باران.

شمشاد: درەختێکی ڕێكو بەرزو بێ گرێ یە.

شوعلە: شەوقو تیشكو ڕووناکی.

شیرازە: پەراوێز، ڕێکخستن.

شیفتە: شێواو.

شوور: ناوی جۆرێکە لە مەقامەکان.

شۆر: سۆزەی دەروون.

شۆرەت: ناوبانگ، ناسناو.

شیهابی من: بریسکەو پرشنگی ئاگرینی من.

(ص)

صەبی، صبي: مندالّ.

صەهبا، سەهبا، صهباء: مەی، شەراب.

(ع)

عابید: خواپەرست.

عاج: دارێکی بەنرخە.

عار: نەنگی، شەرمەزاری.

عاریز، عارض: ڕوومەت، کولّم، لاجانگ.

عالەمسۆز: خەلّك سووتێن.

عەبەس: ڕەشبین، بێهوودە ، بەفیڕۆ.

عەتیب: گلەگۆ، گلەییکار.

عەدەم: نەبوون.

عەدو: دوژمن.

عەرز، عرض: پانی.

عەزا: پرسە.

عەزادار: پرسەبار.

عەسەس: پاسەوان.

عەقاقیر: دەرمانی لە گژوگیا دروستکراو.

عەقیق: مورووەیەکی سوورە.

عەکس: پێچەوانە، وێنە.

عەما: کوێر، نابینا.

عەمباز: حەمباز، بازدانی درێژ.

عەندەلیب: بالّندەیەکی بچووکی دەنگخۆشە، بولبول.

عەنقا: بالّندەیەکی ئەفسانەییە، ناوی هەیەو بوونی نییە.

عەن قەریب، عن قريب: بەم نزیکانە.

عەودەت: گەڕانەوە.

عەوق: پەنگخواردنەوە، پەنگانەوە.

عەییار: دەل، مەکرۆ، بەنازو گریشمە.

عوزار: کولّمە ، گۆنا، ڕوومەت.

عوسرەت: ناخۆشی، تەنگانە.

عوقدە: گرێ.

عیدوان: دەستدرێژی.

عیسمەت: بێ گوناهی، دوورەپەرێزی لە گوناه.

عیوەج، عِوَج: خواری، نارێکی.

(غ)

غار: غاردان، ڕاکردن، ئەشکەوت.

غالییە: بۆنێکی خۆشە.

غروور: لەخۆبایی.

غەبغەب: بەرچەناگە.

غەربەنگ: گیایەکە، بەرەکەی وەك بەری خاشخاش وایە.

غەریب: ئاوارە لە ولّات.

غەریق: خنکاو ، نوقمبووی ژێر ئاو.

غەزرین: مانگرتنی ئاژەلّ، تووڕەبوون.

غەزەنفەر، غضنفر: شێر.

غەصصاب، غَصّاب: زەوتکەر.

غەمزە: تیلەچاو، چاوداگرتنی بەناز.

غەنناج: نازدار.

غوتتە، غُطة: نقووم بوون، بە توندی گوشین.

غوربەت: ولّاتی غەریبیو ئاوارەیی.

غوصصە: غُصَه: دلّتەنگی.

غیلمان: کۆی غولام، کوڕیژگە، خزمەتکارانی بەهەشت.

(ف)

فامیدە: فامکردە، تێگەیشتوو.

فال: نوقلّانەی خۆشی، ڕوونبینی.

فەتارەت: فەوتانو لەناوچوون، هێوریو بێ دەنگبوون.

فەج، فج: شیو، دۆلّ، چالّ.

فەججی عەمیق: چالّی قوولّ.

فەحەل، فحل: زڕو بێبەر، نێرەی هەموو گیاندارێك.

فەرتووت: ناکۆك بوون، بلّاوبوون، لێکدابڕان.

فەرخوندە: پیرۆز.

فەرژین: دڕاندن، پچڕ پچڕکردن.

فەرزین: دابەشکار.

فەریب: فریودان، خاپاندن.

فەسالّ: ڕەزا ، ڕوخسار.

فەسیح: زمان ڕەوان، زمان پاراو، ڕەوانبێژ.

فەنا: لەناوچوون.

فەنەر: چرا، لامپا.

فرزەند: مندالّ.

فسوون: ئەفسوون، سیحر.

فشان: فشانی: بلّاوە پێکردن، پرژاندن.

فوغان: ئاه و نالّەو گریانی زۆر.

فیراق: جودایی.

فیدیە: ڕزگارانە، ئەوەی دەدرێ بۆ ڕزگاربوون لە شتێك.

فەڕ دەوس: پێ تێخستنی بە فەڕ.

فیردەوس: بەهەشت.

فیشالّ: درۆو دەلەسە، خۆهەلّکێشان.

(ق)

قادرمه: پەیژە، قاڵدرمە، پێپلیکانە.

قارئ الکف: لەپخوێن، جادوگەر، دەستناس.

قامەت: باڵا.

قاوت: ئاردی گەنمی برژاو، ئاردو وردەی قەرەخەرمان.

قایەغ: هۆیەکی پەڕینەوەیە لە زێو دەریاچەکان.

قەباڵە: تاپۆی موڵك.

قەبەس: بەشێك، نەختێك، دەستەچیلە، وەرگرتنی کەمێك ئاگر بۆ کردنەوەی ئاگرێکی دیکە.

قەبیح: ناشیرین، دزێو.

قەتارە: قەتارەی سوخمەو چەفتەی ژنان کە بەتاکەی زێڕو زیو دەڕازایەوە.

قەپێلك: قاوغ، توێکڵ.

قەدەح: خونچە، پشکۆژ.

قەدەح: کاسەی مەی پێخواردنەوە، پەیالە، پەرداخ.

قەدەر: چارەنووس. (ڕووداو).

قەزا: چارەنووس. (دانراوو دیاریکراوە).

قەزاز: فرۆشیاری قوماشی قەزو.

قەزو: قوماشێکی نەرمی وەك ئاوریشمە.

قەسریو: ڕەقبوونەوە لەسەرمان، ڕچیو.

قەشقیان: شووم، بەدبەختی.

قەقباڵ: قەقنەسباڵ، قەقنەس ئاسا، باڵەکەو.

قەلاش: دۆڕاو، مایەپووچ، هیچ پێنەماو.

قەڵان: پاشماوە، باقی. (وشەیەکی تورکی یە).

قەلان: کۆی قەل.

قەلانگ: ئاسنو داری سەرخوار بۆ میوە لێکردنەوەو دەرهێنانی شتی لەچاڵ کەوتوو.

قەلەندەر: هەردەگەڕ، بێکەسو بێدەرەتان.

قەڵنە: تووتنی پێدەکێشرێ.

قەمتاڵ: ڕەگو بنی گەڵا ڕێواس.

قەهقەهە: قاقا، پێکەنینی بەرز.

قەوسو قوزەح: پەلکە زێرینە، کۆلکە زێڕینە.

قوببە: گومەز، گومەت، گومبەت.

قوتر: تیرە.

قورعە: تیروپشك، خۆوبەخت.

قولزوم: دەریا، دەریای سوور.

قولقولە: ناوی گوندێکە لە دەشتی کۆیە، ئاوێك لەهەموو لاوە هەڵقولێ.

(ك)

کاج: سنەوبەر.

کاخ: کۆشكو باڵەخانە.

کاس : وڕ.

کاسیدە: بێ بازاڕی، بازاڕی بێ فرۆش.

کام: ئارەزوو، ئاوات، چێژ.

کام: ئاکام ، ئەنجام .

کام: دەڤە ، زار .

کاو: سەختترین شوێنی شاخ.

کەبك: کەو، درکە بۆ ڕێ ڕۆیشتنی کەوانە.

کەپوو: لووت، دفن، کەپ، بێڤڵ.

کەرپووچ: خشتی سوورەوەکراو.

کەزی : هۆنی پرچ.

کەستەك: کەرسەك، کلۆ خاکی گەورە.

کەشاکەش: ململانێ، ناکۆکی، گوریس کێشکێ.

کەلەدار: داری داهێنراو بۆ دەوری بێژینگو سەرەند، کەللە.

کەڵەك: کۆمەبەرد، بەردی لەسەریەك هەڵچنراو، هۆیەکی پەڕینەوە لەئاو.

کەڵکیت: شانەیەکە، جۆڵا بۆ سفت کردنو کوتانی تەونو چنین بەکاریدەهێنێ.

کەم: الکم: چەندێتی. زاراوەیەکی زانستی لۆژیکە.

کەنیشك: کچ.

کەو: سەرەند، سەرەد، لە بێژینگ گەورەترەو دانەوێڵەی پێ دادەبێژرێ.

کەیف: الکیف: چۆنێتی. زاراوەیەکی زانستی لۆژیکە.

کوچك: بەرد، سەنگ.

کونجر: زبری گرژی.

کونجر: لاپەسیو.

کۆز: شوێنێکی تەیمانکراوە بۆ داکردنی بەرخو کار.

کۆس: بەخت.

کۆفیە: جۆرێك لە سەرپۆشی ژنانە، تاسکڵاوی ژنان، کڵاوزێڕ.

کۆم: کووڕ- (پشت کۆم). چەماوە.

کۆه: کێو ، چیا، شاخ.

کیبر: گوناهی گەورە.

(گ)

گاپ، لافو گاپ: خۆبادانو خۆهەڵکێشان.

گازووك: شتێك كە گاز بگرێ
گاهێ: گەهێ، جارێ، كاتێ، دەمێ، هەندێ جار.
گنخن: لەڕو لاواز، بۆن گرتوو.
گەپ: گاڵتە، گەمە.
گەج: نەناسراو، بێگانە.
گەدا: هەژار، دەرۆزەكەر، سوڵكەر.
گەرداب: گەرداو، گێژاو.
گەردوش: گەردش، گەڕان‌و جووڵەو سووڕانەوە.
گەرن: گەردەن، گەردن.
گەزەن: ئێشوئازار، تیغی پینەدۆز.
گەزەند: زیان.
گەزندە: گازگر، قەپگر.
گەزیزە: ناوی گوڵێكی بەهارییە.
گەنج: كۆگا، خەزنە.
گەنجوور: خاوەنی خەزنە، خەزنەدار.
گەندوم: گەنم.
گەوارا: چاوپۆشی، بەخشین لە گوناه.
گەوارە: گەواڵە، پەڵە هەور.
گرد: گر ، تەپە، تەپۆڵكە.
گرد: كۆبۆوە ، خڕبۆوە -(گردوكۆ) .
گرژینەوە: بزە كردن.
گروێ: گەڕ ، گول.
گریش: ناوی باڵندەیەكی بڕنـدەو دڕنـدە پیـشەیە، كـورت‌و باڵ درێژو،چڕنووك قولاپی‌و تیژە..
گلە: گلەیی.
گورسەن: برسی. (وشەیەكی فارسییە).
گورۆ: گرۆ، گرەو.
گوزیدە: هەڵبژاردە، پەسەندكراو.
گوژاڵك، حنظل: ڕووەكێكی خشۆكە، وەكو شەمامە وایەو تامی زۆر تاڵە.
گوستاخ: ئازا، نەترس.
گوش: گوێ، گوێچكە.
گوفتەم: گوتم.
گوڵخەن: دۆزەخی گەرماو، كوورەی گەرماو.
گوڵسا: وەكو گوڵ، گوڵئاسا.
گوڵعوزار: شۆخ‌و شەنگ، ڕوخسارگوڵ.
گوڵووك: شكۆفە، گوڵی درەخت.
گومرا: ڕێ ونكردوو.
گولگەشت: سەیرانگا.
گوم گەشتە: بزربوو، ونبوو، گومبوو.

گوهەر : گەوهەر ، مرواری.
گۆ: خڕ ، تۆپ.
گۆیندە: گۆرانیبێژ، پەخشەر.
گێسوو: پرچ‌و ئەگریجە.

(ل)

لاپ: چەپۆك.
لاحلەو: ئەسپی مەشق پێنەكراو، سەركێش، تۆڕ.
لاغر: بێ توانا، زەردو لاواز.
لاكین، لكن: بەڵام.
لەب : لێو.
لەبالەب: تژ، پڕاوپڕ.
لەبیب: زمانزان، لەبلەبان.
لج: لێوی پڕو ئەستوور.
لەچەك: لەچك، سەرپۆش.
لە چكا: لـە چـی بكـات (خەرمـەنی دەردو خـەمی دڵبـەری، (ڕاجی)، لە چكا؟!.
لەعل: مورووییـەكی ئـاڵی گرانبەهایـە، دركەیـە بـۆ لێـوی ئاڵ.
لەعلی تیردار: یاقووتی پڕشنگدار.
لەك: بریتیە لە (١٠٠٠٠٠) سەد هەزار.
لەكتریك: ئەلەكتریك.
لۆرە لەپ: داری خـڕو لـووس بـۆ پـێش‌و دواوەی مەشـكە، كـە داردۆژنگی تێدەخرێ.
لیام: گلەیی‌و گازندەو سەرزەنشتی كردن.
لیباس: پۆشاك، جلوبەرگ.
لیقا: دیدار.
لیوە: لەو لیتە.
لێژەن: لێزنە، دەستە. (لێژەن بە لێژەن بڕۆن). شوێن‌و ڕێگای لێژو سەر بە نشێو.

(م)

مائیل: لار، خوار، حەزلێكردوو، مەیل لێ بوو.
ماتەل: مُعَطَّل: پەكخراو، دواخستن.
ماك: بۆماوە،زگماك.
مالم: پیاوی ئایینی جولەكە.
مامڵەت: مامەڵە، سەودا.
مانەند: وەك ، بە وێنەی.
مەحمەل: كەژاوە.
مەئیوس: بێبەش، كڵۆڵ، هیوابڕاو لە شتێك.
مەتڵەب: داواكاری.

مەجریس: کۆڕو کۆمەڵی دیوەخان، مەجلیس.

مەجوس: ئاگرپەرست.

مەحەك: (سەنگی مەحەك)، بەردی زێڕ ئەزموێن.

مەحز: (محض) - تەنها.

مەخلوت، مخلوط: تێکەڵاو.

مەخمەر: دەفرێکی دارینی قووڵە بۆ مەی خواردنەوە.

مەخمەر: ناوی جۆرە قوماشێکی ژنانەیە.

مەخمەر: یانەی مەیخواردنەوە.

مەدەد: یارمەتی.

مەردوود: ڕەتکراوە.

مەردوم: گلێنەی چاو.

مەرغولە: زوڵفی لوول.

مەزاق: تامو چێژ.

مەغز: کاکڵە، (مێشك، مەژی).

مەستوور: داپۆشراو، نادیار.

مەسقەت، مَسقط: شوێنی کەوتن، جێکەوت، کەوتنگە.

مەشبووك: بەتۆڕەوە بوو، گیراو بەهۆی تۆڕەوە.

مەشکووك: گومان لێکراو، دوو دڵ بوون لە شتێك.

مەقسەد: نیاز، مراز.

مەلاحەت: جوانی، خوێن شیرینی.

مەلامەت: لۆمەکاری.

مەلەك: فریشتە.

مەم گردو مودەووەر: مەمك خڕو قیت.

مەملوك: کراو بە هی خۆ، دەست بەسەرداگیراو.

مەن: کێشانەیەکە، من، مەندو گران.

مەنقەل: مەقەڵی، کوورەی ئاگر.

مەه: مانگ، هەیف.

مەهتووك: ئەتککراو، ریسواکراو.

مەهد: بێشکە، لانك، گەهوارە.

مەهوەش: سەرسوڕهێن، مایەی سەرسوڕمان.

مەیکەدە: مەیخانە.

مشتاخ: ئەو شوێنەی کە بۆ هەڵخستنو بڵاوکردنەوەی تریَ ئامادە دەکریَ.

مفت: بەلاش، خۆڕایی.

مواسات، مواساة: دڵنەوایی.

موافات، موافاة: پێشکەشکردن.

موبەززیر، مُبَذِّر: دەست بڵاو.

موتالبق، مطابق: ڕێك.

موتتەکا: سەرین، پاڵپشت، هەر شتێك پشتی پێوە بدریَ.

موترەف: بەتوانا، خۆشی بەخش، ئەو کەسەی ئەوەی بیەویَ دەیکاو ڕێگری ناکا.

موحەییا، مُحَیّا: ڕوخسار، ڕوو، سیما.

موختەل: ناتەواو، لاسەنگ.

موخنیق: خنکێنەر.

موخەتتەت: نەخشە کێشراو.

موخەڵڵەت: تێکەڵ کردن.

موژگان: برژانگ، بژۆڵ، موژە.

مورغ: مەل، باڵدار، پەلەوەر.

موزتەڕ، مُضْطَر: ناچار.

موسەففا: پاڵێوراو.

موسەڵڵەت، مُسلَط: زاڵ، دەسەڵاتدار.

موشتەری: کڕیار.

موشتەری: ناوی یەکێك لە هەسارە گەڕۆکەکان.

موشك: میشك، میسك، بۆنێکی خۆشە لەناوکی جۆرێك ئاسك دەردەهێنریَ.

موشکی خوتەن: میسکی تورکستانی چین.

موشکە فشان: موشك پژێن.

موشکین: ڕەش.

موفەڕڕەت، مُفرَط: بەفیڕۆدەر، دەستبڵاو.

موقیم: نیشتەجیَ، نیشتەنی.

مونیر: ڕۆشن.

مول: شەرابی تریَ.

موهەییا: ئامادە.

مووکاری: موتابچی، کەسیَ کە خەشەو خەرارو شتەکانی دیکە لە موو دروست دەکات. تیژکردنی دەمی تیغ تا ئاستی مووکردن.

مۆنجە: گەڕانەوەی بە تەوژمی ئاوی ڕاوەستاو.

مۆمیا: تەحنیت، بەو لاشەیە دەگوتریَ کە دەرمان دەکریَ بۆ ئەوەی بۆن نەکاو نەرزیَو بمێنێتەوە.

میجرەف: سەوڵ.

میجمەر، مجمَر: ئاگردان، کوانوو.

میحوەر: خولگە.

میحاق، المِحاق: لاوازبوونو نزیکبوونەوە لە مەرگو ئاوابوون.

میدراڕ: تەڕ، لێشاو، باراناوی.

میعراج: عوروج: بەرزبوونەوە.

میعیار: پێوانە.

مینتەقە: منطقة: ناوچە، دەڤەر. منطقَـة الجـوزاء : سیَ ئەستێرە پێکەوەکەی ئاسمان.

میندەف: ئەو دارەی هەلاج لۆکەی پێ پەڕە دەکا.

میهتەر: گەورە پیاو، سەرۆکی هۆز.

(ن)

نابەڵەد: نەشارەزا.

ناخام: نا خاو، گەییو.

ناخون: نینۆك.

نارەوەن: دارێکی جوانو سێبەردارو بێ بەرەو لكو پۆپی جوانی هەیە.

ناسوفتە: نەسواو، تیخی کولی لە هەسان نەدراو، نەسماو.

ناگوزوری: ناتەواوی، کەموکوڕی ژیان.

نافە: ناوك.

ناوان: نێوان، پەرژین، کۆی ناو.

نچەتا: لەش داهێزران بە - تا - یەکی سووك.

نسار: نسرم، شوێنێك تاو نەیگرێتەوە.

نم: نەم، خوناڤ .

نمو: گەشە.

نەحیف: لاواز، باریکەلە.

نەچناو: نەچنراو، ئاوەچۆڕنەکراو.

نەحس: شووم، بەدوێم.

نەدامەت: پەشیمانی.

نەدیم، نَدیم: برادەر، هاوڕێ.

نەزار: ڕەزیل، ڤرچۆك، درێژدادڕ.

نەزارە، نظارة: تەماشەوان.

نەس، نص: دەق.

نەستەرەن: جۆرە گوڵەباخێکی چکۆلەیە، شیلانی پەروەردەکراو.

نەسەق: ڕێکوپێکی، دەستوور، شێواز، ڕەوەن.

نەشیب: سەرەوژێر ، نشێو.

نەعت: وەسپ، پەسن، باسی خوو و ئاکاری کەسێك.

نەعەس: خەواڵوویی، وەنەوز، خەوەکوتکێ.

نەفیر عام: چەك هەلگرتنی زۆرینەی خەڵك بۆ شەڕ لەدژی دوژمن.

نەفیر: بانگ ڕاهێشتن.

نەقد: ڕەخنە، دراو.

نەقیب: ئەو سەرۆکەی کە ڕێکخراوە پیشەییەکان هەڵیدەبژێرن.

نەکەب: بەڵا، کارەسات، کۆست.

نەوازیل، نَوازِل: بەڵاو کارەساتی گەورە.

نەوخێز: نەوجوان، هەرەتی جەوانی.

نەودەمیدە: تازە پشکوتوو.

نەوڕەس: تازەپێگەیشتوو، ناوی باڵندەیەکە.

نووسەك، نووسەکە، مووسەکە: گیایەکە بەرەکەی وەکو بەری گیای کونجرە (کونجرکە) وایەو بە جلو بەرگو مەڕو ماڵاتەوە دەنووسێ.

نەیستان: ڤامیشەڵان.

نەیشەکەر: ڤامیشی شەکر.

نیشات، نشاط: چالاکی، چوستی، ڕۆح سووکی.

نێش: ژان، ئازار، چزوو.

نیصاب: نۆبەرە، دەستەبەربوونی ڕەوایی بۆ بڕیاردان، پشكو بەش.

نیهاد: بنچینە، نیاز.

نیهان: نهێنی، شاراوە.

(ھ)

هاڕووتو ماڕووت: گوایە دوو فریشتە بوون خەڵکیان فێری سیحرو جادوو کردووەو، خوداش لە چاڵی (بابل) هەڵیواسیون. مامۆستا مەلا عەبدولسەلام حەیدەری لە بەرنامەیەکی تەلەفزیۆنیدا گوتوویەتی: لە زەمانی حەزرەتی ئیبراهیم دوو برابوون لە دەڤەری بێتواتە، هاڕووت چۆتە ناوچەی سۆرانو گوندی (هەڕووتە)ی ئاوەدان کردۆتەوە.

هاڵۆز: ئاڵۆز.

هەتك: ئەتك، ڕیسواکردن.

هەتیەتە: پارچە پۆڵایەکی کونکونە، زێڕنگەر تاڵە زێڕی پێدەگوشێو پێی ڕاستدەکاتەوە.

هەپ: هەپە، هەپك، سەرمژانەی هەوجاڕ.

هەدەر: بەفیڕۆدان.

هەژنۆ: هەشت نۆ (هەژنۆ ڕۆژ دەبێ هاتۆتەوە).

هەرەست: فرمێسك.

هەل دەست: دەرفەت بەدەست.

هەلوع، هَلُوعْ: برسی، چاوچنۆكو پارە پەرست.

هەڵزەپەتا بوو: ئاوسا بوو.

هەمتا: هاوتا، هاوسەر.

هەمڕەه: هاوڕێ.

هەمس: چرپە، چپە.

هەمشەری: هاوشاری.

هەلوع: برسی.

هەوا: ئارەزوو، ئەڤین.

هەوا: با.

هەواخوان: گۆرانیبێژ.

هوما: باڵندەیەکی ئەفسانەییە.

هۆژە: مەشقکردن.

هەیجا: شەڕ، وورووژان، ڕق هەستان، تووڕە.

هەیهات: وشـەیەکی عەرەبییـە، بـۆ دووریو نەهاتنـەدی هیواو ئاوات بەکار دێ.

هیجران: لێـک دابـڕان، دوور کەوتنـەوە لـە ژن بـەبێ تەلاقدان..

هەیولا: مـاکو بنیـچەی ڕەگـەزو مـاددەی سـەرەکی هەرشتێك.

(و)

واز: کراوە.

وازە: وازهێنـاو.(تەمبـەڵی خـوردو خـەوە، هەرچـی لەهۆزی وازە. - ڕاجی)، خۆ تێ نەگەیاندن.

واژوو: ئاوەژوو، پێچەوانە.

واژوون: سەرەو بن.

وام: قەرز.

والە، (وَلهان): شێتو شەیدا، دێوانە.

ویساق، وثاق: پەت، هەرشتێك بۆ بەستن بەکاربێت.

وەتاخ: ژوور، هۆدە.

وەحشەت: دابڕانو دووركەوتنەوە لە خەڵك.

وەرتە، ورطة: گرفتاری، تووشبون.

وەز: وەزەی، فەریکە گوێز .

وەزەن: ئارەزووی پێوەدان.

وەزی : هەڵیکرد، هات. (نەسیمی نیوەشەو وەزی). -ڕاجی

وەزی: بەزی، دۆڕاو لە شەڕو ملەدا.

وەستەك: ڕێ نەبڕ، پشوو کورت. (مەبە بارگیر سوارو ئەسپی وەستەك) - ڕاجی.

وەسمە، وسمە: دەرمانێکـە تێکـەڵ بـە خەنـە دەکـرێ بـۆ قـژ ڕەشکردنەوە.

وەغا، وَغی: جەنگ.

وەڵاش: هاوڕێ ، هاوەڵ.

وەڵاشی: هاوڕێیەتی.

وەنەوز: خەوەکوتکێ.

ورتە: چپە، پسکە.

وڵە: ملە، جۆبرکە.

ویداد: خۆشەویستی، حەزو ئارەزوو کردن.

ویسال: ژوان، بەیەك گەیشتن.

ویش: ئەویش.

ویقار: سەنگینی.

ویم: ئـەوم. (خـوویی ویـم کەوتـە سـەرو، عیـشق بـە قووەت كە دوا). - ڕاجی

(ی)

یەخسیر: ئێخسیر، دیل.

یەلهەت، یَلهَث: دەوەڕێ.

یەم، یم: دەریا.

View publication stats